ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας (Κ.Π.Α.Α). Τα κράτη - μέλη της Ε.Ε. μπροστά στην προοπτική της ενοποίησης στον τομέα της Ασφάλειας και Άμυνας. Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Κουλτούρας

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Ευστάθιος Κοκκορόγιαννης

Αθήνα, Νοέμβριος 2024

Τριμελής Επιτροπή

Μαρία-Ελένη Κοππά, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπουσα)

Κωνσταντίνος Λάβδας, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιά

Copyright © Ευστάθιος Κοκκορόγιαννης, 2024

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διδακτορικής διατριβής εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διδακτορικής διατριβής για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνωμών του συγγραφέα.

Στην Ερασμία Βλάχου

Την Ιατρό, την Επιστήμονα, τον Άνθρωπο

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ

ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
ΔΕΕ	Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση
ΕΑΤΒΒ	Ευρωπαϊκή Αμυντική και Τεχνολογική Βάση
ΕΔΤΑ	Ευρωπαϊκή Δύναμη Ταχείας Αντίδρασης
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΠ	Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη
ΕΚ	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
ΕΚΑ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άμυνας
ΕΚΑΧ	Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα
ΕΟΑ	Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΠΑ	Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας
ΕΠΑΑ	Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας
ΕΠΣ	Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία
ΕΣ	Ευρωπαϊκό Συμβούλιο
ΕΣΑ	Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας
ΕΤΑ	Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας
ΕΤΑΑ	Ευρωπαϊκή Ταυτότητα Άμυνας και Ασφάλειας
ΕΥΔ	Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Διαστήματος
ΕΥΕΔ	Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης
ΚΑΚ	Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Κρατών
ΚΕΠΠΑ	Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας

Κ-Μ	Κράτη-Μέλη
ΚΠΑΑ	Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας
ΜΔΣ	Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία
ΟΑΣΕ	Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη
ΟΔΓ	Ομοσπονδιακή Δημοκρατία Γερμανίας
ΟΜΚ	Όπλα Μαζικής Καταστροφής
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΠΣΕΕ	Παγκόσμια Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣΑ	Συμβούλιο Ασφαλείας
ΣΕΕ	Συνθήκη της ΕΕ
ΣΛΕΕ	Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣΜ	Συγκροτήματα Μάχης
ΥΕ	Ύπατος Εκπρόσωπος

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΕΣ

ACEAN	Association of Southeast Asian Nations
ACO	Allied Command Operations
BENELUX	Belgium Netherlands Luxemburg
BGs	Battle Groups
C2	Command and Control
CARD	Coordinated Annual Review on Defence
CCDP	Civilian Capability Development Plan
CDP	Capability Development Plan
CFSP	Common Foreign and Security Policy

CIS	Commonwealth of Independent States
CIVCOM	Committee for Civilian Aspects of Crisis Management
CJEF	Combined Joint Expeditionary Force
CMB	Crisis Management Board
CMPD	Crisis Management and Planning Department
CP	Crisis Platform
CPCC	Civil Planning and Conduct Capability
CPG	Comprehensive Political Guidance
CSDP	Common Security and Defence Policy
DCFTA	Deep and Comprehensive Free Trade Areas
EC	European Communities
ECSC	European Coal and Steel Community
EDA	European Defence Agency
EDC	European Defence Community
EDF	European Defence Fund
EDTIB	European Defence Technological and Industrial Base
EEU	Eurasian Economic Union
EUDIS	EU Defence Innovation System
ENP	European Neighbourhood Policy
EP	Eastern Partnership
EPF	European Peace Facility
ESA	European Space Agency
ESS	European Security Strategy
EUGS	European Union Global Strategy

EUMC	European Union Military Committee
EUMS	European Union Military Staff
EURATOM	European Atomic Energy Community
EUROFOR	European Rapid Operational Force
EURRF	European Union Rapid Reaction Force
EUGS	European Union Global Strategy
EUSC	European Union Satelite Center
FHQs	Force Headqurters
FOC	Full Operational Capability
JSCC	Joint Support Coordination Cell
MPCC	Military Planning and Conduct Capability
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NFU	Non First Use
NRF	NATO Response Force
NSS	National Security Strategy
OCCAR	Organization for Joint Cooperation in Armaments
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OHQs	Operational Headquarters
OPCEN	Operation Center
PESCO	Permanent Structured Cooperation
PfP	Partner for Peace
PMG	Politico-Military Group
PSC	Political and Security Committee
SACEUR	Supreme Allied Commander Europe

SEA	Single European Action
SHAPE	Supreme Headquarters Allied Powers in Europe
SPD	Social Democratic Party of Germany
R&D	Research & Development
R&T	Research & Technology
RDC	Rapid Deployable Capability
UAV	Unmanned Aerial Vehicle
WTO	World Trade Organization

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ πολύ την επιβλέπουσα καθηγήτρια Συγκριτικής Πολιτικής του Παντείου Πανεπιστημίου κ. Μαριλένα Κοππά για την πολύτιμη υποστήριξη, την υπομονή, την επιμονή, την επιστημονική καθοδήγηση και την εμπιστοσύνη με την οποία με περιέβαλε στην εκπόνηση της διδακτορικής διατριβής. Με τη βαθιά γνώση της για το θέμα, όχι μόνον ως καθηγήτρια αλλά και ως ευρωβουλευτής επί δύο θητείες και με ψηφίσματα για την Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έγιναν ομόφωνα δεκτά, είχα την εξαιρετική τύχη να μου προσφέρει αυτές τις γνώσεις και την εμπειρία της για την βαθύτερη κατανόηση του θέματος. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τα άλλα δύο μέλη της επιτροπής, τον καθηγητή Ευρωπαϊκής και Συγκριτικής Πολιτικής του Παντείου Πανεπιστημίου Κωνσταντίνο Λάβδα και τον καθηγητή Διεθνών Σχέσεων και Στρατηγικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιά Κωνσταντίνο Κολιόπουλο για την αξιολόγηση της παρούσας διατριβής.

Ωστόσο η εκπόνηση μιας διδακτορικής διατριβής είναι μια πολύχρονη και επίπονη διαδικασία με δυσκολίες και απρόοπτα που κάποιες φορές φαντάζουν ανυπέρβλητα. Έτσι αισθάνθηκα κι εγώ όταν τους πρώτους μήνες αντιμετώπισα ένα σοβαρό πρόβλημα υγείας που με έκανε να πιστέψω ότι αυτή η εργασία δεν θα ολοκληρωνόταν ποτέ. Είχα όμως την εξαιρετική τιμή και τύχη να έχω στο πλευρό μου την Ιατρό Ερασμία Βλάχου η οποία με την άρτια επαγγελματική και επιστημονική της κατάρτιση αλλά και την ανθρώπινη προσέγγισή της συνέβαλε σε υπέρτατο βαθμό στην ολοκλήρωση αυτής της προσπάθειας. Γι' αυτό και της αφιερώνω την παρούσα διδακτορική διατριβή μαζί με ένα πολύ μεγάλο ευχαριστώ!!!

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Συντομογραφίες ……4

Πίνακες-Γραφήματα ……14

Περίληψη……..15

Εισαγωγή ……19

Α' ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1. Επικρατέστερες Διεθνολογικές Θεωρήσεις ……23

1.1. Ρεαλισμός ……25

1.1.1. Κλασικός Ρεαλισμός ……...28

1.1.2. Δομικός Ρεαλισμός ή Νεορεαλισμός ……..33

1.1.3. Νεοκλασικός Ρεαλισμός ……..37

1.1.4. Συμπεράσματα ……40

1.2. Φιλελευθερισμός ……42

1.2.1. Κοινωνιολογικός Φιλελευθερισμός ……43

1.2.2. Φιλελευθερισμός της Αλληλεξάρτησης ……..44

1.2.3. Θεσμικός Φιλελευθερισμός ……49

1.2.4. Δημοκρατικός Φιλελευθερισμός ……53

1.2.5. Συμπεράσματα ……54

1.3. Κονστρουκτιβισμός και Ευρωπαϊκή Αμυντική Συνεργασία …….56

2. Θεωρίες της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης και Αμυντικής Συνεργασίας ……..66

2.1. Φεντεραλισμός ……66

2.2. Διακυβερνητισμός και Φιλελεύθερος Διακυβερνητισμός ……..67

2.3. Προσέγγιση Διακυβέρνησης (Governance Approach) ……...70

2.4. Εξευρωπαϊσμός ……...72

2.5. Θεωρία Παιγνίων δύο Επιπέδων …….73

2.6. Θεσμισμός ……...74

2.7. Συμπεράσματα ……76

3. Επιλογή θεωρητικής προσέγγισης στη μελέτη: Κονστρουκτιβισμός……..79

Β' ΜΕΡΟΣ: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ-ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ-ΕΘΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΡΑΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΕΕ

1. Στρατηγική Κουλτούρα και ταυτότητα……83

1.1. Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας-Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ-Στρατηγική Πυξίδα……...86

1.2. Ευρωπαϊκή Στρατηγική Κουλτούρα και Ταυτότητα……94

1.3. Ο ρόλος της Στρατηγικής Κουλτούρας στη διαμόρφωση της εθνικής πολιτικής των κρατών-μελών της ΕΕ……...99

2. Στρατηγική Κουλτούρα-Εθνική Πολιτική για την Ασφάλεια και την Άμυνα των Κρατών Μελών της Ε.Ε. ……...104

2.1. Στρατηγική Κουλτούρα-Εθνική Πολιτική Μ. Βρετανίας – Γαλλίας – Γερμανίας -Πολωνίας…….108

2.1.1. Στρατηγική Κουλτούρα-Εθνική Πολιτική Μ. Βρετανίας…..111

2.1.2. Στρατηγική Κουλτούρα-Εθνική Πολιτική Γαλλίας ……..120

2.1.3. Στρατηγική Κουλτούρα-Εθνική Πολιτική Γερμανίας ……..137

2.1.4. Στρατηγική Κουλτούρα-Εθνική Πολιτική Πολωνίας……155

2.2. Στρατηγική Κουλτούρα-Εθνική πολιτική πρώην κομμουνιστικών κρατών που εντάχθηκαν στην Ε.Ε. ……..... 164

2.3. Στρατηγική Κουλτούρα-Εθνική Πολιτική Σουηδίας – Φινλανδίας.....187

2.4. Στρατηγική Κουλτούρα-Εθνική Πολιτική Λοιπών Κρατών

Μελών της Ε.Ε. …….191

2.5. Συνεργασίες μεταξύ κρατών-μελών της ΕΕ στον τομέα ασφάλειας και άμυνας……202

3. Πως επηρεάζουν οι Μόνιμες Πολιτικές και Στρατιωτικές Δομές της ΚΠΑΑ τη δημιουργία Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Κουλτούρας……...209

4. Το Επιχειρησιακό Στρατηγείο της ΕΕ και η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Κουλτούρα……. 213

5. Ευρωπαϊκή Αμυντική Βιομηχανία και Ευρωπαϊκή Στρατηγική Κουλτούρα 220

5.1. Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας-ΕΟΑ (EDF)…….221

5.2. Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία-ΜΔΣ (PESCO)……..222

5.3. Συντονισμένη Ετήσια Επισκόπηση για την Άμυνα (CARD)…….226

5.4. Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας – ΕΤΑ (EDF) ……227

5.5. Σχέδιο Ανάπτυξης Δυνατοτήτων (CDP)…….229

5.6. Λειτουργία του ΕΟΑ και προτεραιότητες……..230

5.7. Αμυντικές Συνεργασίες εκτός πλαισίου ΕΕ – PESCO ……..237

6. Συγκλίσεις και Αποκλίσεις εθνικών πολιτικών των κ-μ της ΕΕ..... 239

7. Στρατηγική Κουλτούρα και Συστημικές Αλλαγές……..244

8. Συμπεράσματα……248

Γ' ΜΕΡΟΣ : ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΗΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑ ΣΤΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΎΡΑ

1. Στρατηγική Κουλτούρα και Εθνική Πολιτική της Ρωσίας……260

1.1. Στρατηγική Κουλτούρα Ρωσίας…….260

1.2. Εξωτερική Πολιτική Ρωσίας……...268

1.3. Συμπεράσματα……280

2. Επιπτώσεις του πολέμου στην Ουκρανία στην ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα και εξωτερική πολιτική……281

2.1. Οικονομικές συνέπειες του πολέμου στην Ουκρανία στην ΕΕ - Κυρώσεις της ΕΕ κατά της Ρωσίας…….286

2.2. Οικονομική - Ανθρωπιστική και Στρατιωτική Βοήθεια της ΕΕ στην Ουκρανία……290

3. Επιπτώσεις του πολέμου στην Ουκρανία στη στρατηγική κουλτούρα και εθνική πολιτική των κ-μ της ΕΕ…….292

3.1. Γαλλία ……294

3.2. Γερμανία…… 301

3.3. Ηνωμένο Βασίλειο……. 305

3.4. Φινλανδία-Σουηδία…… 307

3.5. Δανία…….. 310

3.6. Ουγγαρία…… 310

3.7. Πολωνία……. 315

3.8. Σλοβακία…… 317

4. Πως επηρεάζει η αντίληψη της πυρηνικής απειλής την ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα και τη στρατηγική κουλτούρα των κ-μ της ΕΕ……317

5. Συμπεράσματα…….....327

ΤΕΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ…….....336

ΕΠΙΛΕΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ……..351

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ :

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΚΠΑΑ…….387

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1: Στρατηγική Κουλτούρα κ-μ της ΕΕ 101

Πίνακας 2: Βαθμός Στρατηγικής Κουλτούρας κ-μ της ΕΕ 243

Πίνακας 3: Παγκόσμιες Πυρηνικές Δυνάμεις, Ιανουάριος 2023 319

Περίληψη

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης είναι ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζουν τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης την ενοποίηση στον τομέα της ασφάλειας και άμυνας. Σε αυτό το πλαίσιο εξετάστηκαν διεξοδικά τόσο οι τρόποι με τους οποίους προσεγγίζουν το παραπάνω θέμα οι κυριότερες θεωρίες των διεθνών σχέσεων - συμπεριλαμβανομένων των θεωριών της ευρωπαϊκής ενοποίησης - αλλά και ο ρόλος της στρατηγικής κουλτούρας όπως διαμορφωνόταν στο χρόνο και το εκάστοτε γεωπολιτικό περιβάλλον κυρίως δε με την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία.

Το μεθοδολογικό θεωρητικό πρότυπο που επιλέχτηκε για την εκπόνηση της παρούσας διατριβής είναι η θεωρία του Κονστρουκτιβισμού ενώ χρησιμοποιήθηκε σε εκτεταμένο βαθμό η υπάρχουσα βιβλιογραφία αλλά και η διαρκής παρακολούθηση και μελέτη των γεωπολιτικών εξελίξεων και του πολέμου στην Ουκρανία σε πραγματικό χρόνο. Η προσεκτική μεθοδολογική μελέτη, ανάλυση, σύγκριση και εξαγωγή συμπερασμάτων από όλες τις πηγές αποτέλεσε κύριο αντικείμενο και ενασχόληση για την εκπόνηση της συγκεκριμένης μελέτης. Αυτή δε έγινε σε τρία επίπεδα ανάλυσης: το επίπεδο του συστήματος (κατανομή ισχύος μεταξύ των κρατών- την πολιτική και οικονομική αλληλεξάρτησή τους), το επίπεδο του κράτους – μέλους της ΕΕ και το επίπεδο των υπευθύνων χάραξης πολιτικής (τρόπος σκέψης, βασικές πεποιθήσεις και προτεραιότητες).

Κοινό στοιχείο στον τρόπο με τον οποίο οι θεωρίες των διεθνών σχέσεων προσεγγίζουν την προοπτική μιας Κοινής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας (Κ.Π.Α.Α.) της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) είναι ο ρόλος του κράτους ως κυρίαρχος παράγοντας στις Διεθνείς Σχέσεις. Καμία θεωρία δεν απορρίπτει την σύγκλιση στον τομέα άμυνας και ασφάλειας της ΕΕ, ωστόσο κάθε μια από αυτές συνηγορεί σε διαφορετικό βαθμό σε αυτή την κατεύθυνση, ενώ οι θεωρίες που συγκριτικά ευνοούν περισσότερο την σύγκλιση είναι αυτές του Φιλελευθερισμού και ακόμη περισσότερο του Κονστρουκτιβισμού που επιλέχθηκε ως το μεθοδολογικό εργαλείο στην παρούσα μελέτη.

Ο παράγοντας που καθορίζει και διαμορφώνει σε σημαντικό βαθμό την πολιτική στον τομέα της ασφάλειας και άμυνας τόσο στο επίπεδο της ΕΕ όσο και στο επίπεδο των κρατών-μελών είναι η στρατηγική κουλτούρα. Για να δημιουργηθεί όμως μια κοινή ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα, απαιτείται μια αμφίδρομη διαδικασία

όπου αφενός θα πρέπει να συγκλίνουν μεταξύ τους οι στρατηγικές κουλτούρες των κρατών-μελών οι οποίες έχουν δημιουργηθεί σε διαφορετικό ιστορικό πλαίσιο και συνθήκες, όσο και να αναπτυχθεί μια ενιαία ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα στο επίπεδο των πολιτικών και στρατιωτικών δομών της ΕΕ που θα περιέχει τις επιμέρους κουλτούρες των κ-μ της ΕΕ.

Σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη μιας κοινής στρατηγικής κουλτούρας έχει η αντίληψη και αξιολόγηση της απειλής. Οι συνέπειες του πολέμου στην Ουκρανία αποτυπώνονται στην μεταβολή της στρατηγικής κουλτούρας και της εθνικής πολιτικής των κ-μ της ΕΕ αλλά και της ίδιας της ΕΕ που ενήργησε άμεσα, με αποφασιστικότητα και ενότητα. Όταν καθόρισε και αξιολόγησε την απειλή που αποτελούσε για την Ευρώπη η Ρωσία, η ΕΕ έδρασε με ταχύτητα και ευελιξία και ξεπέρασε άμεσα εμπόδια και διαφωνίες, με τη δημιουργία εκείνων των δομών, των μηχανισμών και του νομοθετικού πλαισίου, που μετέτρεπαν σε πραγματικό χρόνο την πολιτική βούληση των κ-μ της ΕΕ σε αποφάσεις και δράσεις.

Λέξεις-κλειδιά: Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας, Στρατηγική Κουλτούρα, Κονστρουκτιβισμός, Ευρωπαϊκή Ένωση

Common Defense and Security Policy (CDSP) of the European Union (EU). The EU member states in front of the prospect of integration in the field of Security and Defense. The role of European Strategic Culture.

Efstathios Kokkorogiannis

Abstract

The subject of this study is the way in which the member states of the European Union deal with integration in the field of security and defence. In this context, both the ways in which the main theories of international relations approach the above topic - including the theories of European integration - were thoroughly examined, as well as the role of strategic culture as it was shaped over time and the respective geopolitical environment, especially after the Russia's invasion of Ukraine.

The methodological theoretical model chosen for the preparation of this thesis is the theory of Constructivism while the existing literature was used to an extensive extent as well as the continuous monitoring and study of the geopolitical developments and the war in Ukraine in real time. The careful methodological study, analysis, comparison and drawing of conclusions from all sources was the main object and preoccupation for the preparation of this particular study. This was done at three levels of analysis: the level of the system (distribution of power between the states - their political and economic interdependence), the level of the EU member states and the level of the policy makers (way of thinking, basic beliefs and priorities).

A common element in the way international relations theories approach the perspective of a Common Defence and Security Policy (CDP) of the European Union (EU) is the role of the state as a dominant actor in International Relationships. Neither theory rejects convergence in the field of EU defence and security, however each of them advocates to a different extent in this direction, while the theories that comparatively favor convergence more are those of Liberalism and even more of Constructivism which was chosen as the methodological tool in the present study.

The factor that largely determines and shapes security and defence policy at both EU and member states level is strategic culture. However, in order to create a common European strategic culture, a two-way process is required where, on the one hand, the strategic cultures of the member states - which have been created in different

historical contexts and conditions - should converge, as well as to develop a single European strategic culture in level of the political and military structures of the EU which will contain the individual cultures of the EU member states.

An important role in the development of a common strategic culture is the perception and evaluation of the threat. The consequences of the war in Ukraine are reflected in the change of strategic culture and the national policy of the EU member states, but also in the EU itself, which acted immediately, with determination and unity. Having identified and assessed the threat posed to Europe by Russia, the EU acted with speed and flexibility and immediately overcame obstacles and disagreements, by creating those structures, mechanisms and legislative framework, which turned political will of EU member states into real time decisions and actions.

Keywords: Common Defense and Security Policy, Strategic Culture, Constructivism, European Union

Εισαγωγή

Η παρούσα διδακτορική διατριβή εξετάζει την ανάπτυξη της Κοινής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας (Κ.Π.Α.Α) της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) και τη θέση των κρατών-μελών της Ε.Ε. μπροστά στην προοπτική της ενοποίησης στον τομέα της Ασφάλειας και Άμυνας. Επίσης μελετά διεξοδικά το ρόλο της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Κουλτούρας αλλά και της στρατηγικής κουλτούρας των κ-μ στην κατεύθυνση της δημιουργίας κοινής ευρωπαϊκής άμυνας. Σε αυτό το πλαίσιο εξετάζονται και οι επιπτώσεις του πολέμου στην Ουκρανία για τη διαμόρφωση κοινής στρατηγικής κουλτούρας τόσο στο επίπεδο της ΕΕ όσο και στο επίπεδο των κ-μ.

Η στρατηγική κουλτούρα είναι ένας πολύ σημαντικός παράγοντας που διαμορφώνει τουλάχιστον σε πρώτη φάση τη σκέψη των υπεύθυνων για την χάραξη της εξωτερικής πολιτικής τόσο στο επίπεδο μονάδας που είναι τα κράτη-μέλη της ΕΕ όσο και στο επίπεδο της Ένωσης. Οι εμπειρίες του παρελθόντος, ο καθορισμός και προτεραιοποίηση των απειλών, ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνονται και αντιμετωπίζουν τις απειλές κράτη και ΕΕ, δημιουργούν ένα πλέγμα διαφορετικών προσεγγίσεων εξωτερικής πολιτικής με σημεία σύγκλισης και απόκλισης. Το ζητούμενο λοιπόν είναι αν μπορούν και σε ποιο βαθμό αυτά τα σημεία σύγκλισης να διαμορφώσουν μια κοινή στρατηγική κουλτούρα της ΕΕ, η οποία με τη σειρά της θα οδηγήσει στον καθορισμό κάθε φορά των απειλών, την προτεραιοποίησή τους αλλά και τον τρόπο αντιμετώπισης αυτών μέσα από κοινή εξωτερική πολιτική και άμυνα της ΕΕ. Η στρατηγική κουλτούρα είναι βασικός παράγοντας διαμόρφωσης εθνικής πολιτικής σε επίπεδο κρατών και εξωτερικής πολιτικής σε επίπεδο ΕΕ, κυρίως λόγω της διαρκούς και ταχείας μεταβολής των γεωπολιτικών συνθηκών με τη δημιουργία νέων σύγχρονων απειλών αλλά και την ανάδυση και αναβίωση παλαιότερων. Επομένως η διαμόρφωση μιας ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας είναι αναγκαία συνθήκη για να μπορέσει η ΕΕ να είναι όχι μόνο μια μεγάλη αγορά αλλά και μια δύναμη με κεντρικό ρόλο στη διεθνή σκηνή.

Σκοπός της μελέτης είναι να εξεταστεί αν διαφορετικές στρατηγικές κουλτούρες και εθνικές πολιτικές μπορούν να συγκλίνουν και να διαμορφώσουν μια Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας (Κ.Π.Α.Α) της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) και ποιος είναι ο ρόλος της ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας, στο πλαίσιο των παρακάτω αξιολογικών κριτηρίων:

- Πως αντιμετωπίζουν οι θεωρίες των διεθνών σχέσεων την σύγκλιση πολιτικών και την ενοποίηση στον τομέα ασφάλειας και άμυνας της ΕΕ

- Με δεδομένο ότι διαφορετικές θεωρίες Διεθνών Σχέσεων τονίζουν διαφορετικές κοινωνικές αξίες, αν υπάρχει κοινός τόπος μεταξύ των κρατών – μελών της ΕΕ προκειμένου να γεφυρωθεί σε κάποιο βαθμό το κενό μεταξύ των διαφόρων εθνικών πολιτικών

- Αν η ΕΕ έχει αναπτύξει μια κοινή στρατηγική κουλτούρα και πως αυτή γίνεται αντιληπτή

- Ποιος ο ρόλος της στρατηγικής κουλτούρας στη διαμόρφωση της εθνικής πολιτικής των κρατών-μελών αλλά και του θεσμού της ΕΕ

- Αν η στρατηγική κουλτούρα είναι σταθερή ή μεταβάλλεται και πότε

- Αν η αντίληψη της απειλής επηρεάζει τη διαμόρφωση στρατηγικής κουλτούρας και πολιτικής στον τομέα άμυνας και ασφάλειας;

- Ποιες είναι οι εθνικές πολιτικές των Μεγάλων Ευρωπαϊκών Δυνάμεων: Γαλλίας, Γερμανίας και Μ. Βρετανίας, που διαφέρουν και αν μπορούν να συγκλίνουν στην κατεύθυνση δημιουργίας ΚΠΑΑ

- Αν επηρέασε η διεύρυνση της ΕΕ το 2004 με την είσοδο νέων κρατών μελών του πρώην ανατολικού συνασπισμού την δημιουργία μιας ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας και προς ποια κατεύθυνση

- Ποια είναι η στρατηγική κουλτούρα και οι εθνικές πολιτικές των κρατών-μελών της ΕΕ και ειδικά αυτών που προέκυψαν από τη διάλυση του Ανατολικού Συνασπισμού, που διαφοροποιούνται αυτές οι πολιτικές μεταξύ τους και αν υπάρχουν κοινά σημεία

- Αν επηρεάζει τις εθνικές πολιτικές των πρώην κρατών του ανατολικού μπλοκ η αναβίωση αναθεωρητικών βλέψεων της Ρωσίας

- Αν επηρεάζει ο πόλεμος στην Ουκρανία την ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα και την αντίστοιχη των κ-μ της ΕΕ και

- Αν είναι απαραίτητη η δημιουργία μιας ενιαίας ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας προκειμένου η ΕΕ να αποκτήσει ΚΠΑΑ και Κοινή Άμυνα και αν αυτό είναι εφικτό.

Για τον παραπάνω σκοπό μελετήθηκε η κατάλληλη βιβλιογραφία και πηγές, ενώ ως μεθοδολογικό εργαλείο προσέγγισης της μελέτης επιλέχτηκε ο Κονστρουκτιβισμός. Στο Α΄ μέρος εξετάζονται οι κυριότερες θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων - Ρεαλισμός, Φιλελευθερισμός και Κονστρουκτιβισμός στις διάφορες μορφές τους - αλλά και αυτές της ευρωπαϊκής ενοποίησης και πως αυτές προσεγγίζουν το θέμα της ενοποίησης στον τομέα της ασφάλειας και άμυνας. Ο Ρεαλισμός είναι η θεωρία στην οποία βρίσκονται τα λιγότερα στοιχεία που ενισχύουν την πιθανότητα ολοκλήρωσης στην άμυνα και ασφάλεια της ΕΕ, ωστόσο δεν αποκλείει τον μετασχηματισμό του διεθνούς συστήματος. Ο Φιλελευθερισμός και ειδικότερα ο Φιλελευθερισμός της αλληλεξάρτησης με τη νεολειτουργική θεωρία της διεθνούς ενοποίησης του Ernst Haas, προσεγγίζει θετικά την ενοποίηση στον τομέα άμυνας και ασφάλειας, με τη θεωρία να εστιάζει ιδιαίτερα στην ΕΕ και την διαδικασία με την οποία αναπτύχθηκαν οι θεσμοί της. Τέλος, είναι ο Κονστρουκτιβισμός με τη στρατηγική κουλτούρα που εμπεριέχει στη θεωρία του, που επιλέχτηκε ως το μεθοδολογικό εργαλείο της μελέτης με την έμφαση που δίνει στην κοινωνική κατασκευή της πραγματικότητας, θεωρώντας ότι οι ανθρώπινες σχέσεις, συμπεριλαμβανομένων των διεθνών σχέσεων, αποτελούνται από σκέψεις και ιδέες και όχι από υλικές συνθήκες ή δυνάμεις και ουσιαστικά συνηγορούν στην δυνατότητα μιας διαδικασίας διαμόρφωσης και διαφοροποίησης του διεθνούς συστήματος.

Στο Β΄μέρος μελετάται ο ρόλος της στρατηγικής κουλτούρας στη διαμόρφωση μιας ΚΠΑΑ της ΕΕ. Εξετάζεται η στρατηγική κουλτούρα και εθνική πολιτική της ΕΕ αλλά και αυτές των κ-μ της και πως αυτές διαμορφώνονται και αλληλοεπιδρούν. Επίσης μελετάται ο βαθμός στον επηρεάζονται μεταξύ άλλων από τις πολιτικές και στρατιωτικές δομές της ΕΕ, την ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία και το επιχειρησιακό στρατηγείο.

Στο Γ΄μέρος εξετάζονται οι συνέπειες του πολέμου στην Ουκρανία στην στρατηγική κουλτούρα και την πολιτική ασφάλειας και άμυνας. Μελετάται η στρατηγική κουλτούρα και εθνική πολιτική της Ρωσίας, η αντίληψη της απειλής όπως διαμορφώνεται με την προσθήκη της πυρηνικής απειλής και οι μεταβολές στη

στρατηγική κουλτούρα της ΕΕ όσο και άλλων κ-μ με έμφαση στη Γαλλία και τη Γερμανία. Ωστόσο πρέπει να διευκρινιστεί ότι ο πόλεμος στην Ουκρανία δεν έχει τελειώσει και επομένως παράγει συνεχώς αποτελέσματα τα οποία δεν μπορεί να προβλεφθούν και ούτε σκοπός της διατριβής είναι να προβλέψει γεγονότα. Από την άλλη η στρατηγική κουλούρα εξελίσσεται και μεταβάλλεται στο χρόνο και στο γεωπολιτικό περιβάλλον συνεχώς και με ρυθμό ασφαλώς πολύ πιο αργό από αυτό των πολεμικών επιχειρήσεων. Επομένως δεν είναι δυνατόν όλα τα συμπεράσματα που αντλούνται για τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνεται η στρατηγική κουλτούρα μέσα σε δεκαετίες ή και παραπάνω, να αποτυπώνονται με μαθηματική ακρίβεια σε έναν συγκεκριμένο πόλεμο ο οποίος εξελίσσεται. Τέλος, αναφέρονται τα τελικά συμπεράσματα και η μελέτη καταλήγει με την παρουσίαση της βιβλιογραφίας και των πηγών που χρησιμοποιήθηκαν.

Α΄ ΜΕΡΟΣ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1. Επικρατέστερες Διεθνολογικές Θεωρήσεις

Η επιλογή του διεθνούς συστήματος ως επιπέδου ανάλυσης των διεθνών σχέσεων απέκτησε μεγάλη απήχηση κατά την μεταπολεμική εποχή, καθώς οι τεχνολογίες ταχείας επικοινωνίας και μεταφορών, η επικράτηση του καπιταλισμού και η λειτουργία της παγκόσμιας αγοράς εργασίας έκαναν ολοένα και πιο αισθητή τη διεθνή αλληλεξάρτηση, δηλαδή την οργανική ενότητα του διεθνούς συστήματος και των υποσυστημάτων του, τα οποία διαπερνούν και επηρεάζουν το κράτος και τη συμπεριφορά του. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην ανάπτυξη των συστημικών θεωριών, οι οποίες διατύπωσαν τη βασική υπόθεση ότι ο τρόπος οργάνωσης ενός διεθνούς συστήματος επιδρά στις σχέσεις μεταξύ των κρατών και στη συμπεριφορά τους. Κατά συνέπεια δεν είναι δυνατό να αναλύσουμε και να προβλέψουμε τις σχέσεις αυτές εστιάζοντας την προσοχή μας αποκλειστικά στο κράτος και τα χαρακτηριστικά του, αλλά πρέπει να μελετήσουμε επιπλέον και τα χαρακτηριστικά και τη δομή του διεθνούς συστήματος ως αυτοτελούς ενότητας.[1]

Οι καθηγητές Δ. Κώνστας και Κ. Αρβανιτόπουλος στην κριτική τους για το διεθνές σύστημα υποστηρίζουν ότι η μελέτη της διεθνούς ζωής στο επίπεδο αυτού του συστήματος οριοθετήθηκε από τους Richard Rosecrance, Morton Kaplan, George Modelski και Kenneth Waltz, οι οποίοι θέσπισαν κριτήρια για τη διάκριση μεταξύ διαφορετικών συστημάτων, επινόησαν πλαίσια ανάλυσης που εντοπίζουν τις προϋποθέσεις ενίσχυσης ή υπονόμευσης της σταθερότητας των συστημάτων και τέλος υπέδειξαν τις διαδικασίες που συνοδεύουν το μετασχηματισμό αυτών των συστημάτων. Οι επιστήμονες αυτοί των διεθνών σχέσεων θεώρησαν το διεθνές σύστημα ως την πιο στρατηγική και περιεκτική έννοια των διεθνών σχέσεων και επιχείρησαν να οργανώσουν επιστημονικά τον κλάδο των διεθνών σχέσεων γύρω από αυτό. Στόχος τους ήταν να εντοπίσουν παγιωμένα πλέγματα σχέσεων, τα οποία θα τους επέτρεπαν γενικευμένες εκτιμήσεις ως προς την τρέχουσα κατάσταση και την μελλοντική πορεία διαφορετικών κατηγοριών διεθνών φαινομένων.[2]

---

[1] Δ. Κώνστας & Κ. Αρβανιτόπουλος, *Διεθνείς Σχέσεις: Συνέχεια και Μεταβολή,* Τόμος Α', Σιδέρης, Αθήνα, 1997, σ. 187

[2] Στο ίδιο, σ. 188

Συχνά επιλέγεται να εφαρμοστούν οι θεωρίες σε εμπειρικές περιπτώσεις που ευνοούν τις υποθέσεις τους, όπως ο ρεαλισμός σε ζητήματα ασφαλείας, ο φιλελευθερισμός σε θέματα οικονομικής αλληλεξάρτησης και ο κονστρουκτιβισμός σε θέματα κανονιστικών πλαισίων.[3]

Οι J. Bergmann & A. Niemann υποστηρίζουν ότι οι θεωρίες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης - Φεντεραλισμός, Διακυβερνητισμός, Νεολειτουργισμός, Προσέγγιση Διακυβέρνησης, Εξευρωπαϊσμός, Θεωρία Παιγνίων δύο Επιπέδων και Θεσμισμός - μαζί με την παραδοσιακή Ανάλυση Εξωτερικής Πολιτικής και τη θεωρία των Διεθνών Σχέσεων (ΔΣ) - αποτελούν μία από τις σημαντικότερες ερευνητικές παραδόσεις μέσω των οποίων έχει αναλυθεί και εννοιολογηθεί η ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική. Η θεωρία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, ωστόσο, δεν περιλαμβάνει ένα ομοιογενές ερευνητικό πλαίσιο, αλλά περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα θεωρητικών προσεγγίσεων που διαφέρουν ως προς το επιστημολογικό τους υπόβαθρο, τις οντολογικές τους παραδοχές και τις αναλυτικές τους εστιάσεις. Οι κλασικές θεωρίες ολοκλήρωσης, όπως ο νεολειτουργισμός και ο διακυβερνητισμός, οι οποίες εμφανίστηκαν στις δεκαετίες του 1950 και του 1960, προσπάθησαν κυρίως να εξηγήσουν το αποτέλεσμα της διαδικασίας ολοκλήρωσης. Από τη δεκαετία του 1980, το ερευνητικό ενδιαφέρον των μελετητών της ολοκλήρωσης μετατοπίστηκε σε κάποιο βαθμό προς την ανάλυση του συστήματος διακυβέρνησης που προέκυψε από τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Όσον αφορά την οντολογία και την επιστημολογία, οι προσεγγίσεις που βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στον ορθολογισμό και στη θετικιστική αντίληψη της επιστήμης, όπως ο διακυβερνητισμός και ο νεολειτουργισμός, θεωρήθηκαν για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα ως τα κυρίαρχα σημεία αναφοράς στη θεωρία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Ωστόσο, η μεταθετικιστική στροφή στη θεωρία των Διεθνών Σχέσεων στις δεκαετίες του 1980 και του 1990 συνέβαλε επίσης στην άνοδο των κονστρουκτιβιστικών και κριτικών προσεγγίσεων της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και, ως εκ τούτου, σε μια διαφοροποίηση των επιστημολογικών και οντολογικών παραδοχών που είχε ως αποτέλεσμα ένα μείγμα θεωρητικών προσεγγίσεων και εννοιολογικών φακών στη θεωρία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.[4]

---

[3] Α. Γκόφας & Ν. Τζιφάκης, *Θεωρητικές προβολές στη διεθνή πολιτική- Η Σινο – Αμερικανική Πρόκληση,* Πεδίο, Αθήνα, 2017, σ. 18

[4] J. Bergmann & A. Niemann στο https://internationale.politik.uni-mainz.de/files/2012/10/BergmannNiemann_Theories-of-European-Integration_final-version-00000003.pdf (τ.π. 15.1.2024)

Η συζήτηση σχετικά με τις μεταβλητές που πρέπει κυρίως να ληφθούν υπόψη στην ανάπτυξη της Κοινής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας - ΚΠΑΑ (Common Security and Defence Policy - CSDP)χαρακτηρίζεται από έντονη αμφισβήτηση αφού αρκετές θεωρητικές σχολές και προσεγγίσεις ισχυρίζονται ότι παρέχουν αναλυτική εργαλεία, συμπεριλαμβανομένου του κονστρουκτιβισμού, της διακυβέρνησης, του εξευρωπαϊσμού, του φιλελεύθερου διακυβερνητισμού, της θεωρίας παιγνίων δύο επιπέδων, του θεσμισμού και του κλασικού ρεαλισμού. Αυτές οι προσεγγίσεις όμως αποτυγχάνουν να εξηγήσουν τον σημαντικό ρόλο που διαδραματίζουν οι δομικές μεταβλητές του διεθνούς συστήματος στην προώθηση ή την παρεμπόδιση της ευρωπαϊκής αμυντικής συνεργασίας.[5]

Στο πλαίσιο της ανάπτυξης του θέματος θα αναφερθώ στις επικρατέστερες θεωρίες των διεθνών σχέσεων όπως τελευταία έχουν διαμορφωθεί και είναι ο Ρεαλισμός, ο Φιλελευθερισμός και ο Κονστρουκτιβισμός, στον ρόλο των θεωριών της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης όπως είναι ο Φεντεραλισμός, ο Διακυβερνητισμός και η Προσέγγιση Διακυβέρνησης αλλά και στις θεωρητικές προσεγγίσεις στην Ευρωπαϊκή Αμυντική Συνεργασία όπως του Εξευρωπαϊσμού, της θεωρίας των Παιγνίων δύο Επιπέδων και του Θεσμισμού. Παράλληλα με την επιλογή του θεωρητικού τρόπου ανάλυσης θα διερευνηθεί αναλυτικά και ο ρόλος της στρατηγικής κουλτούρας στη διαμόρφωση των εθνικών πολιτικών και των τάσεων όσον αφορά την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και την ανάπτυξη μια Κοινής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας (ΚΠΑΑ).

1.1. Ρεαλισμός

Ο ρεαλισμός έχει τις ρίζες του στον Θουκυδίδη και το έργο του « Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου» και στον Nicolo Macciavelli και το έργο του «The Prince» («Ο Ηγεμόνας»). Σύγχρονος θεωρητικός του ρεαλισμού μετά τον Β' ΠΠ ήταν ο Hans Morgenthau (1904 - 1980), ενώ άλλοι κύριοι θεωρητικοί ήταν οι Edward Carr (1892 - 1982), George Kennan (1904 - 2005), Raymond Aron (1905 - 1983), Robert Gilpin (1930 - 2018) και ο Kenneth Waltz (1924 - 2013) εμπνευστής του Νεορεαλισμού.

Ο ρεαλισμός ήταν η κυρίαρχη θεωρητική παράδοση σε όλη τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου. Απεικονίζει τις διεθνείς υποθέσεις ως έναν αγώνα για ισχύ μεταξύ ιδιοτελών

[5] T. Dyson & T. Konstadinides, *European Defence Cooperation in EU Law and IR Theory*, Palgrave Macmillan, London 2013, σ. 113

κρατών και είναι γενικά απαισιόδοξος για τις προοπτικές για την εξάλειψη των συγκρούσεων και του πολέμου. Κυριάρχησε στα χρόνια του ψυχρού πολέμου επειδή παρείχε απλές αλλά πειστικές εξηγήσεις για τον πόλεμο, τις συμμαχίες, τον ιμπεριαλισμό, τα εμπόδια στη συνεργασία και άλλα διεθνή φαινόμενα, και επειδή η έμφαση του στον ανταγωνισμό ήταν συνεπής με τα κεντρικά χαρακτηριστικά του αμερικανο-σοβιετικού ανταγωνισμού.[6]

Οι βασικές θεωρητικές ιδέες και παραδοχές του Ρεαλισμού είναι:[7]

- Μια απαισιόδοξη ερμηνεία της ανθρώπινης φύσης
- Η πεποίθηση ότι η αντιπαράθεση αποτελεί εγγενές στοιχείο των διεθνών σχέσεων και πως τελικά οι διεθνείς αντιπαραθέσεις λύνονται με στρατιωτικά μέσα.
- Το γεγονός ότι η εθνική ασφάλεια και επιβίωση αποτελούν πρωταρχικό μέλημα για κάθε κράτος και
- Η αμφισβήτηση της δυνατότητας προόδου στη διεθνή πολιτική, τουλάχιστον σε επίπεδο αντίστοιχο με την πρόοδο στο εσωτερικό μιας χώρας.

Οι ρεαλιστές λειτουργούν με βάση την παραδοχή ότι η διεθνής πολιτική εξελίσσεται σε περιβάλλον διεθνούς αναρχίας, σε ένα σύστημα όπου δεν υπάρχει υπέρτατη αρχή, κάποια παγκόσμια κυβέρνηση. Το κράτος αποτελεί τον κύριο παίκτη στη διεθνή πολιτική σκηνή και συνεπώς οι διεθνείς σχέσεις αφορούν πρώτα και κύρια τις σχέσεις ανάμεσα στα κράτη. Όλοι οι άλλοι συμμετέχοντες στη διεθνή πολιτική σκηνή – άτομα, διεθνείς οργανισμοί, Μη κυβερνητικοί Οργανισμοί κ.λ.π. – είναι είτε ασήμαντοι, είτε επηρεάζουν λιγότερο τα πράγματα. Βασικός σκοπός της εξωτερικής πολιτικής είναι να προωθεί και να υπερασπίζεται τα εθνικό συμφέρον του κράτους. Οι διεθνείς σχέσεις αφορούν περισσότερο τον ανταγωνισμό των μεγάλων δυνάμεων για κυριαρχία και εθνική ασφάλεια. Στον αξιακό πυρήνα του Ρεαλισμού βρίσκονται πρωτίστως οι αξίες της εθνικής ασφάλειας και κρατικής επιβίωσης οι οποίες είναι αυτές που καθορίζουν το ρεαλιστικό δόγμα και την ρεαλιστική εξωτερική πολιτική. Το

[6] S. Walt, *International relations; One world many theories*, Foreign Policy, Vol. 110, 1998, p. 31
[7] R. Jackson & G. Sorensen, *Introduction to International Relations*, 5th edn.Oxford, Oxford University Press, 2013, p. 66

εθνικό συμφέρον είναι ο ύπατος ρυθμιστικός παράγοντας σε θέματα και επιλογές εξωτερικής πολιτικής. [8]

Οι κλασσικές ρεαλιστικές προσεγγίσεις εστιάζουν στο μικρο-επίπεδο και εξετάζουν τόσο τα βασικά χαρακτηριστικά της ανθρώπινης φύσης όσο και τις επιλογές των μονάδων του συστήματος (κρατών), ενώ οι νεορεαλιστικές ή δομικές θεωρήσεις (αμυντικός και επιθετικός ρεαλισμός) επικεντρώνονται στο μακρο-επίπεδο ανάλυσης (στο επίπεδο δομής του διεθνούς συστήματος) και αναλύουν τον διεθνή καταμερισμό ισχύος και τις επιπτώσεις της διεθνούς αναρχίας. Μεταξύ των δύο αναλυτικών άκρων αναδύεται ο νεοκλασσικός ρεαλισμός ο οποίος προσπαθεί να γεφυρώσει τις παραπάνω προσεγγίσεις και να ερμηνεύσει τη συμπεριφορά των κρατών συνυπολογίζοντας παραμέτρους και μεταβλητές που εντοπίζονται και στα δύο επίπεδα ανάλυσης.[9]

Αρνητικό στοιχείο του πολιτικού ρεαλισμού, είναι ότι συνέπεια της στατικής, συντηρητικής ερμηνείας των δυνάμεων που διέπουν τη διεθνή συμπεριφορά, να θεωρείται απομακρυσμένη κάθε προοπτική μετασχηματισμού του διεθνούς συστήματος. Επειδή το διεθνές σύστημα ή «κοινωνία των κρατών», δεν διαθέτει κεντρική εξουσία ώστε να επιλύει διαφορές και να κατανέμει πόρους, κάθε κράτος κινείται εγωιστικά για να προστατεύει τον πληθυσμό του. Η αύξηση της ισχύος είναι συνώνυμη του εθνικού συμφέροντος. Επίσης δεν είναι δυνατό, ενόσω το σύστημα δεν μεταβάλλεται, ένα κράτος να παραχωρήσει κυριαρχικές του αρμοδιότητες σε ένα διακρατικό ή υπερεθνικό σχήμα συνεργασίας, συνομοσπονδιακής ή ομοσπονδιακής μορφής.[10]

Ο όρος «ισορροπία δυνάμεων» έχει επικριθεί γιατί έχει προκαλέσει σημαντική σύγχυση. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, ισορροπία δυνάμεων είναι μια κατάσταση, ή ένας νόμος κρατικής συμπεριφοράς, ή ένας τύπος διεθνούς συστήματος, ή ένας οδηγός πολιτικής πράξης που είναι χαρακτηριστικός των διεθνών συστημάτων. Ως κατάσταση η ισορροπία δυνάμεων σημαίνει πως υπάρχει μια αντικειμενική κατάσταση με την οποία τα μέλη του διεθνούς συστήματος είναι ικανοποιημένα με την κατανομή ισχύος σε αυτά και δεν την αμφισβητούν. Ως νόμος προβλέπει ότι τα μέλη του διεθνούς συστήματος που απειλούνται από την εμφάνιση ενός υπονομευτή της ισορροπίας,

[8] Στο ίδιο, σελ. 66-67
[9] Α. Γκόφας & Ν. Τζιφάκης, ό.π., σ. 36-37
[10] Δ. Κώνστας, *Θεωρία και Μεθοδολογία Διεθνών Σχέσεων*, Σάκκουλας, Αθήνα 1983, σ. 87

δηλαδή μιας δύναμης που είναι ικανή να επιβάλει την ηγεμονία της θα συνάψουν μια συμμαχία ικανή να καταστείλει την απειλή. Μια τρίτη αντίληψη, περιγράφει την ισορροπία ισχύος ως τύπο του διεθνούς συστήματος που αναφέρεται σε μια πολυκρατική κοινωνία στα πλαίσια της οποίας όλοι οι σημαντικοί δρώντες προστατεύουν την ταυτότητα, την ακεραιότητα και την ανεξαρτησία τους μέσω της εξισορροπητικής διαδικασίας ενώ η ισορροπία δυνάμεων ως οδηγός πολιτικής προτρέπει τους ηγέτες των κρατών που ενεργούν ορθολογικά ότι πρέπει να βρίσκονται συνεχώς σε επαγρύπνηση για να αντιμετωπίσουν αυτόν που απειλεί την ισορροπία.[11]

1.1.1. Κλασσικός Ρεαλισμός

Σύμφωνα με τον καθηγητή Α. Γκόφα ο κλασικός ρεαλισμός αναπτύχθηκε ως θεώρηση των διεθνών σχέσεων στα μέσα του 20ου αιώνα και συνδέεται περισσότερο από κάθε άλλη προσέγγιση με τον στοχασμό των θεμελιωτών του πολιτικού ρεαλισμού Θουκυδίδη, Machiavelli και Hobbes. Βασική παραδοχή της θεώρησης αυτής, είναι ότι ο άνθρωπος αποτελεί την κινητήρια δύναμη της πολιτικής.[12] Ωστόσο, κορυφαίος εκπρόσωπος της σύγχρονης κλασικής ρεαλιστικής παράδοσης είναι ο Hans Morgenthau.

Ενώ ο δομικός ρεαλισμός είναι βασικά μια επιστημονική προσέγγιση, ο κλασικός είναι μια κανονιστική προσέγγιση και εστιάζει στις βασικές πολιτικές αξίες της εθνικής ασφάλειας και της επιβίωσης του κράτους. Η κλασική ρεαλιστική σκέψη ήταν εμφανής σε πολλές διαφορετικές ιστορικές περιόδους, από την αρχαία Ελλάδα μέχρι σήμερα.[13]

Σύμφωνα με τον Θουκυδίδη όλα τα κράτη, μικρά και μεγάλα, πρέπει να συμβιβαστούν και να προσαρμόζονται στη δεδομένη πραγματικότητα της άνισης κατανομής ισχύος και να συμπεριφέρονται ανάλογα αφού « ο ισχυρός επιβάλλει ότι του επιτρέπει η δύναμή του και ο αδύνατος υποχωρεί όσο του επιβάλλει η αδυναμία του».[14] Από αυτό εξαρτάται η επιβίωση και ευημερία. Ο Θουκυδίδης στον διάλογο των Αθηναίων με τους Μηλίους υπογραμμίζει τις περιορισμένες επιλογές στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής και τονίζει επίσης ότι οι αποφάσεις έχουν συνέπειες « … ότι

---

[11] Dougherty J. & Pfaltzgraff, R., *Contending Theories of International Relations*, Longman, 2001, σ. 41-42
[12] Α. Γκόφας & Ν. Τζιφάκης, ό.π., σ. 54
[13] R. Jackson & G. Sorensen, ό.π., σ. 67
[14] Άγγελος Βλάχος (μτφ), *Θουκυδίδης-Ιστορίαι*, Εστία, Αθήνα 2008, Βιβλίο Ε', κεφ. 89

αποφασίζετε για την πατρίδα… και από αυτή την απόφασή σας θα εξαρτηθεί το να ευτυχήσει τούτη ή να δυστυχήσει».[15] Το συμφέρον, η ασφάλεια και η επιβίωση είναι οι πρωταρχικές αξίες και ο πόλεμος είναι ο τελικός διαιτητής.[16]

Ο Niccolo Machiavelli στο έργο του «Ο Ηγεμόνας» περιγράφει τα χαρακτηριστικά του ηγέτη, είτε η ηγεμονία αποκτάται από αξία και ικανότητα ή από τύχη. Κυρίως αυτός πρέπει να προκαλεί την αγάπη αλλά και τον φόβο των υπηκόων του, να τον λατρεύει και να τον ακολουθεί παντού ο στρατός του, να εξολοθρεύσει τους δυνατούς που έχουν λόγο να τον βλάψουν, να οργανώσει νέο στρατό και να συνάψει επωφελείς συμμαχίες. Η απόκτηση ισχύος-δύναμης (λέων) και ο δόλος-πανουργία (αλεπού) είναι τα απαραίτητα μέσα άσκησης της ηγεσίας. Ο ηγεμόνας πρέπει να έχει την απόλυτη εξουσία και είναι υπεύθυνος για την επιβίωσή του κράτους. Σχετικά με τη σημασία των αρετών στην άσκηση της εξουσίας, προειδοποιεί ότι είναι καλό να τις κατέχει κανείς, αλλά είναι πιο σημαντικό να φαίνεται ότι τις κατέχει.[17]

Κατά τον Hobbes όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι και αυτή η ισότητα γεννά ίσες ελπίδες για την επίτευξη των στόχων τους. Δύο άνθρωποι στην πορεία για την επίτευξη των στόχων τους αν επιθυμούν το ίδιο πράγμα και δεν μπορούν να το κατακτήσουν γίνονται εχθροί και προσπαθούν να καταστρέψουν ο ένας τον άλλον. Ενώ όμως ο εισβολέας έχει να φοβηθεί έναν μοναδικό άνθρωπο αυτός που δημιουργεί έναν άνετο τόπο για να ζήσει θα πρέπει να περιμένει συνασπισμένες δυνάμεις να του επιτεθούν για να του αφαιρέσουν την ελευθερία του και την ζωή του. Με τη σειρά του βέβαια ο εισβολέας θα διατρέχει μετά τον ίδιο κίνδυνο και ο λογικότερος τρόπος για να εξασφαλιστεί είναι να κυριαρχήσει με οποιοδήποτε τρόπο σε όσο το δυνατόν περισσότερους ανθρώπους (δημιουργία κράτους), μέχρι να πάψει να διακρίνεται κάποια άλλη δύναμη ικανή να τον θέσει σε κίνδυνο. Κάποιοι επιδιώκουν κατακτήσεις πέραν της ασφάλειάς τους (επιθετικός ρεαλισμός), ενώ όσοι δεν επεκτείνουν την ισχύ τους με κατακτήσεις (αμυντικός ρεαλισμός) δεν θα επιβιώσουν. Σε αυτό το σημείο ο φόβος προκαλεί το δίλημμα ασφάλειας. Στη φύση του ανθρώπου διακρίνουμε τρεις πρωταρχικές διαμάχες: τον ανταγωνισμό για το κέρδος, τη δυσπιστία για την ασφάλεια και τη δόξα για τη φήμη. Όσοι άνθρωποι ζουν χωρίς μια κοινή εξουσία (κράτος)

[15] Στο ίδιο, κεφ. 111
[16] Στο ίδιο, κεφ. 85-86
[17] N. Machiavelli, *Ο Ηγεμόνας*, Μετάφραση Ρ. Καππάτος, Εκάτη, Αθήνα 2013, κεφ. 7, 9, 17,18

βρίσκονται σε μια διαρκή κατάσταση πολέμου, σε έναν πόλεμο οι πάντες εναντίον πάντων.[18]

Κατά τους Jackson & G. Sorensen οι κλασικοί ρεαλιστές έχουν κοινά στοιχεία. Πρώτον, η ανθρώπινη ζωή χαρακτηρίζεται από ανασφάλεια και συγκρούσεις, οι οποίες πρέπει να επισημανθούν και να αντιμετωπιστούν. Δεύτερον, υπάρχει πολιτική γνώση και σοφία, που μπορεί να αντιμετωπίσει το ζήτημα της ασφάλειας και ο καθένας προσπαθεί να βρει τον τρόπο που αυτό θα επιτευχθεί και τρίτον, δεν υπάρχει καμία οριστική διέξοδος από αυτή την ανθρώπινη φυσική κατάσταση, η οποία αποτελεί μόνιμο χαρακτηριστικό της ανθρώπινης ζωής.[19]

Στο επίκεντρο της θεωρίας των διεθνών σχέσεων του κορυφαίου κλασικού ρεαλιστή του 20ου αιώνα Hans Morgenthau είναι η απαισιόδοξη άποψη ότι ο κόσμος είναι ατελής, καθώς προκύπτει από δυνάμεις που προέρχονται από την ανθρώπινη φύση. Σε αυτό τον κόσμο, στον οποίο υπάρχουν αντίθετα συμφέροντα και συγκρούσεις μεταξύ τους, δεν μπορούμε να ακολουθήσουμε πλήρως τις ηθικές αρχές και στην καλύτερη περίπτωση πρέπει να τις επιδιώκουμε μέσω της συνεχούς εξισορρόπησης των συμφερόντων και της πρόσκαιρης διευθέτησης των συγκρούσεων. Αυτή η θεωρία που είναι ο ρεαλισμός, αναφέρεται στο ιστορικό προηγούμενο και επιδιώκει το μικρότερο κακό παρά το απόλυτο καλό.[20]

Οι έξι αρχές του Ρεαλισμού κατά τον Morgenthau είναι:[21]

- Η πολιτική διέπεται από αντικειμενικούς νόμους που έχουν τις ρίζες τους στην ανθρώπινη φύση.

- Το συμφέρον το οποίο προσδιορίζεται με όρους ισχύος καθορίζει τους στόχους στο πεδίο της διεθνούς πολιτικής.

- Το συμφέρον που εκφράζεται ως ισχύς μεταβάλλεται στο χρόνο και στο πολιτικό-πολιτισμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διαμορφώνεται η εξωτερική πολιτική.

---

[18] T. Hobbes, *Λεβιάθαν*, τόμος Α', μτφ. Γ. Πασχαλίδης-Α. Μεταξόπουλος, Γνώση, Αθήνα 1989, σ. 194-197
[19] R. Jackson & G. Sorensen, ό.π., σ. 72
[20] H. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, 3rd Edition, Alfred Knopf, New York 1962, σ. 4
[21] Στο ίδιο, σ. 4-15

- Ο πολιτικός ρεαλισμός υποστηρίζει ότι ηθικές αρχές μπορούν να εφαρμοστούν στις ενέργειες των κρατών, αφού πρώτα ληφθούν υπόψη οι εκάστοτε συνθήκες τόπου και χρόνου.

- Το κάθε έθνος καθορίζει τις ηθικές του επιδιώξεις. Δεν υπάρχουν οικουμενικά αποδεκτές ηθικές αξίες.

- Η πολιτική σφαίρα είναι αυτόνομη, κάτι που σημαίνει ότι το κεντρικό ζήτημα στη διεθνή πολιτική είναι «με ποιο τρόπο μια συγκεκριμένη πολιτική επηρεάζει την ισχύ του έθνους».

Ο Morgenthau υποστηρίζει ότι η διεθνής πολιτική, όπως όλες οι πολιτικές είναι ένας αγώνας για την επίτευξη ισχύος. Όποιοι κι αν είναι οι απώτεροι στόχοι της διεθνούς πολιτικής, η ισχύς αποτελεί τον άμεσο. Οι πολιτικοί ηγέτες και οι λαοί μπορεί να επιδιώκουν ελευθερία, ασφάλεια, ευημερία ή ακόμα και την ισχύ αυτή καθ' εαυτή, μπορεί να προσδιορίζουν τους στόχους τους με όρους θρησκευτικούς, φιλοσοφικούς ή οικονομικούς, όταν όμως επιδιώκουν τους στόχους τους με τα μέσα της διεθνούς πολιτικής, το επιτυγχάνουν μέσω της επιδίωξης ισχύος. Όταν μιλάμε για ισχύ, εννοούμε τη δύναμη που ασκεί ο άνθρωπος επάνω στο μυαλό και τις πράξεις άλλων ανθρώπων. Η πολιτική ισχύς είναι μια ψυχολογική σχέση μεταξύ αυτών που ασκούν την εξουσία και αυτών επί των οποίων ασκείται η εξουσία.[22]

Σύμφωνα με τον Morgenthau, ο πολιτικός αντικειμενικός σκοπός πίσω από κάθε είδους στρατιωτική προετοιμασία είναι η αποτροπή χρήσης της στρατιωτικής δύναμης από τα άλλα κράτη, καθιστώντας τη ριψοκίνδυνη γι' αυτά. Με άλλα λόγια σκοπός των πολεμικών προετοιμασιών είναι να καταστεί η χρήση στρατιωτικής δύναμης περιττή, ωθώντας τον δυνητικό εχθρό να απόσχει από τη χρήση της. Ο αντικειμενικός σκοπός αυτού του πολέμου δεν είναι η κατάκτηση εδαφών και η εξουδετέρωση του εχθρού αλλά η μεταστροφή της σκέψης του εχθρού ώστε να υποκύψει στη θέληση του νικητή.[23] Όταν ένα έθνος προσανατολίζει την εξωτερική του πολιτική στην διατήρηση της ισχύος, τότε το έθνος αυτό ακολουθεί την πολιτική του status quo, ενώ όταν προσανατολίζεται στην αύξηση της ισχύος του τότε ακολουθεί πολιτική αλλαγής του status quo.[24] Η φιλοδοξία για ισχύ εκ μέρους διαφόρων εθνών,

[22] Στο ίδιο, σ. 27-28
[23] Στο ίδιο, σ. 30-31
[24] Στο ίδιο, σ. 39

όπου το καθένα προσπαθεί είτε να διατηρήσει είτε να ανατρέψει το status quo, οδηγεί στη διαμόρφωση της ισορροπίας ισχύος καθώς και σε πολιτικές που στοχεύουν στη διατήρησή της.[25] Η συλλογική ασφάλεια διαφέρει από την ισορροπία ισχύος στην αρχή της συνεργασίας, βάσει της οποίας διαμορφώνεται μια συμμαχία. Οι συμμαχίες για την ισορροπία ισχύος συνάπτονται από ορισμένα μεμονωμένα έθνη ή μια συμμαχία τους στη βάση του τι θεωρούν αυτά τα μεμονωμένα έθνη ως ξεχωριστά εθνικά συμφέροντα. Η οργανωτική αρχή της συλλογικής ασφάλειας είναι ο σεβασμός της ηθικής και νομικής υποχρέωσης να θεωρούμε ότι η επίθεση από οποιοδήποτε έθνος σε ένα οποιοδήποτε μέλος της συμμαχίας αποτελεί επίθεση σε όλα τα μέλη της συμμαχίας.[26] Σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας των τελευταίων τετρακοσίων χρόνων, η πολιτική της ισορροπίας ισχύος κατάφερε να αποτρέψει οποιοδήποτε κράτος από το να κερδίσει παγκόσμια κυριαρχία και να διασφαλίσει την επιβίωση όλων των μελών του σύγχρονου συστήματος κρατών από το τέλος του τριακονταετούς πολέμου το 1648 μέχρι το τέλος του 18ου αιώνα. Ωστόσο, η παγκόσμια κυριαρχία από οποιοδήποτε κράτος απετράπη με κόστος πολεμικές επιχειρήσεις, ενώ προηγήθηκε η μαζική εξάλειψη μικρών κρατών.[27]

Κατά τον Morgenthau το επιστέγασμα της αβεβαιότητας στους υπολογισμούς ισχύος βρίσκεται στο ότι κανείς δεν μπορεί να είναι σίγουρος για τους συμμάχους του ενός ή του άλλου. Από τη στιγμή που κανένα έθνος δεν μπορεί να προβλέψει πόσο λανθασμένοι μπορεί να είναι οι υπολογισμοί του, όλα τα έθνη πρέπει να επιδιώξουν την μέγιστη ισχύ υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες. Ο προληπτικός πόλεμος δε αποτελεί τη φυσική συνέπεια της ισορροπίας ισχύος.[28] Τα έθνη αναγνωρίζουν μια ηθική υποχρέωση που τα συγκρατεί από το να επιβάλλουν το θάνατο, παρά τη δυνατότητα που έχουν να αιτιολογήσουν μια τέτοια συμπεριφορά υπό το πρίσμα ενός ανώτερου σκοπού, όπως το εθνικό συμφέρον.[29]

Η σύγχρονη αντίληψη για την κυριαρχία σύμφωνα με τον Morgenthau διαμορφώθηκε στα τέλη του 16ου αιώνα σε σχέση με το νέο φαινόμενο του εδαφικού κράτους και αναφερόταν στην εμφάνιση μιας κεντρικής εξουσίας που ασκούσε

[25] Στο ίδιο, σ. 167
[26] Στο ίδιο, σ. 193
[27] Στο ίδιο, σ. 204
[28] Στο ίδιο, σ. 206-211
[29] Στο ίδιο, σ. 237

νομοθετική εξουσία και είχε την αρμοδιότητα επιβολής του νόμου εντός της εδαφικής επικράτειας. Το έθνος είναι κυρίαρχο εντός μιας συγκεκριμένης επικράτειας και δεν υπάρχει καμία εξουσία πάνω από αυτό που σημαίνει ότι είναι ελεύθερο να διαχειριστεί τις εσωτερικές και εξωτερικές υποθέσεις του σύμφωνα με την διακριτική του ευχέρεια εφ' όσον δεν περιορίζεται από το διεθνές δίκαιο. Η υποχρέωση σεβασμού της ανεξαρτησίας αποτελεί τον απαραίτητο κανόνα του διεθνούς δικαίου. Με την ισότητα ως συνώνυμο της εθνικής κυριαρχίας, κανένα έθνος δεν έχει το δικαίωμα να υποδεικνύει σε άλλο έθνος τι νόμους πρέπει να επιβάλλει εντός της επικράτειάς του . Από αυτή εξάγεται ένας θεμελιώδης κανόνας διεθνούς δικαίου: ο κανόνας της ομοφωνίας, που δηλώνει ότι όλα τα έθνη είναι ίσα και η ψήφος τους έχει την ίδια ισχύ.[30]

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, ο ρεαλισμός κατά τον Morgenthau είναι ένας αγώνας για απόκτηση ισχύος από τα έθνη-κράτη σε ένα άναρχο διεθνές σύστημα που οδηγεί στην ισορροπία ισχύος και ενίοτε σε σύγκρουση. Το εθνικό συμφέρον αποτελεί τον οδηγό στον καθορισμό της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους που θα πρέπει να είναι ορθολογική λαμβάνοντας υπόψη τις δυνατότητες που έχει και το ότι δεν υπάρχουν αντικειμενικά αποδεκτές ηθικές αξίες.

1.1.2. Δομικός Ρεαλισμός ή Νεορεαλισμός

Σύμφωνα με τον κορυφαίο σύγχρονο νεορεαλιστή Kenneth Waltz, το διεθνές σύστημα είναι αποκεντρωμένο και άναρχο σε αντίθεση με το πρότυπο της εσωτερικής διακυβέρνησης που είναι συγκεντρωτικό και ιεραρχημένο.[31] Σε αυτό το άναρχο διεθνές σύστημα, το πεδίο είναι ανταγωνιστικό και συγκρουσιακό. Επειδή ορισμένα κράτη μπορεί να χρησιμοποιήσουν βία, όλα τα κράτη πρέπει να είναι προετοιμασμένα να χρησιμοποιήσουν κι αυτά αφού μεταξύ των κρατών φυσική κατάσταση είναι η εμπόλεμη κατάσταση και ο πόλεμος μπορεί να ξεσπάσει οποιαδήποτε στιγμή.[32] Τα κράτη είναι όμοια στις βασικές λειτουργίες τους, προσφέρουν τις ίδιες υπηρεσίες και οι διαφορές ανάμεσά τους προκύπτουν από τις μεγαλύτερες ή μικρότερες δυνατότητές τους για την εκτέλεση παρόμοιων εργασιών. Η δομή ενός συστήματος αλλάζει ανάλογα με τις αλλαγές στην κατανομή των δυνατοτήτων των μονάδων του συστήματος. Και οι αλλαγές στη δομή αλλάζουν τις προσδοκίες για το πώς θα

[30] Στο ίδιο, σ. 312-316
[31] K.N. Waltz, *Theory of International Politics, Reading: MA: Addison-Wesley Publishing Company, 1979*, σ. 88
[32] Στο ίδιο, σ. 102

συμπεριφέρονται οι μονάδες και για τα αποτελέσματα που θα παράγουν οι αλληλεπιδράσεις τους.[33] Η έννοια της δομής βασίζεται στο γεγονός ότι οι μονάδες που αντιπαρατίθενται και συνδυάζονται διαφορετικά, συμπεριφέρονται και διαφορετικά και όταν αλληλοεπιδρούν παράγουν και διαφορετικά αποτελέσματα. Η δομή ορίζεται από τη διάταξη των μονάδων ενός συστήματος.[34]

Στο άναρχο διεθνές σύστημα, τα κράτη είναι οι κυριότεροι δρώντες και αυτά τα οποία οι αλληλεπιδράσεις τους συγκροτούν τη δομή των διεθνών πολιτικών συστημάτων.[35] Για να πετύχουν τα κράτη τους αντικειμενικούς τους σκοπούς και να διατηρήσουν την ασφάλειά τους, θα πρέπει να καταφύγουν στην αρχή της αυτοβοήθειας, να βασίζονται δηλαδή στα μέσα που μπορούν να κινητοποιήσουν και στους διακανονισμούς που μπορούν να κάνουν για τους εαυτούς τους.[36] Τα μέτρα που παίρνουν όμως για να αυξήσουν την ασφάλειά τους, θέτουν σε κίνδυνο την ασφάλεια των άλλων και δημιουργείται το «δίλημμα ασφάλειας» αφού δεν είναι σίγουρα για τις προθέσεις των άλλων και εξοπλίζονται για την ασφάλειά τους προκαλώντας ένα φαύλο κύκλο.[37] Τα κράτη επίσης πρέπει να σκέφτονται και να δρουν ορθολογικά, αντιλαμβανόμενα ότι η δομή του διεθνούς συστήματος τα περιορίζει και τα ανταμείβει ή τα τιμωρεί ανάλογα με τη συμπεριφορά τους. Όμως παρά τους δομικούς περιορισμούς του συστήματος κάθε κράτος μπορεί να συμπεριφέρεται όπως θέλει.[38]

Πρωταρχικός στόχος των κρατών είναι να διασφαλίσουν την επιβίωσή τους σε ένα κόσμο όπου η ασφάλειά τους δεν είναι εγγυημένη.[39] Στην αναρχία η ασφάλεια είναι ο υπέρτατος σκοπός. Μόνο αν η επιβίωση είναι εξασφαλισμένη μπορούν τα κράτη να επιδιώξουν με ασφάλεια άλλους σκοπούς όπως η ειρήνη, το κέρδος και η ισχύς. Η πρώτη έγνοια των κρατών δεν είναι να μεγιστοποιήσουν την ισχύ τους, αλλά να διατηρήσουν τη θέση τους στο διεθνές σύστημα.[40] Το παιχνίδι της πολιτικής ισχύος, οδηγεί τα κράτη σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα και αυτά αγωνίζονται για να εξισορροπήσουν την ισχύ των αντιπάλων τους.[41]

---

[33] Στο ίδιο, σ. 96-97
[34] Στο ίδιο, σ.81
[35] Στο ίδιο, σ. 94-95
[36] Στο ίδιο, σ. 111
[37] Στο ίδιο, σ. 186
[38] Στο ίδιο, σ. 92
[39] Στο ίδιο, σ. 91-92
[40] Στο ίδιο, σ. 126
[41] Στο ίδιο, σ. 167

Ασκώντας κριτική οι Jackson-Sorensen υποστηρίζουν ότι η νεορεαλιστική προσέγγιση του Waltz δεν παρέχει ρητή πολιτική καθοδήγηση στους ηγέτες των κρατών καθώς αντιμετωπίζουν τα πρακτικά προβλήματα της παγκόσμιας πολιτικής. Αυτό οφείλεται πιθανώς στο ότι έχουν ελάχιστη ή καθόλου επιλογή, που οφείλεται στους περιορισμούς που επιβάλλει η διεθνής δομή στην οποία λειτουργούν. Βασίζεται σε μια ντετερμινιστική θεωρία στην οποία η δομή υπαγορεύει την πολιτική. Υπάρχει όμως μια αναγνώριση της ηθικής διάστασης της διεθνούς πολιτικής που είναι ουσιαστικά πανομοιότυπη με τον κλασικό ρεαλισμό. Οι βασικές έννοιες που χρησιμοποιεί ο Waltz έχουν μια κανονιστική πτυχή. Για παράδειγμα, χρησιμοποιεί την έννοια της κρατικής κυριαρχίας. Ο Waltz υποστηρίζει επίσης ότι αξίζει να πολεμάς για τα κράτη. Αυτό συνεπάγεται αξίες: αυτές της κρατικής ασφάλειας και επιβίωσης. Αλλά σε αντίθεση με τους κλασικούς ρεαλιστές, ο Waltz δεν συζητά για αυτές τις αξίες. Απλώς τις θεωρεί δεδομένες.[42]

Συνοψίζοντας λοιπόν το δομικό ρεαλισμό όπως εκφράζεται από τον Kenneth Waltz, καταλήγουμε ότι το διεθνές σύστημα είναι άναρχο και καθώς απουσιάζει μια υπερκρατική αρχή, οι σχέσεις μεταξύ των κρατών είναι ανταγωνιστικές και συγκρουσιακές. Τα κράτη είναι υποχρεωμένα να μεριμνήσουν τα ίδια για την ασφάλειά τους (αρχή της αυτοβοήθειας) και λαμβάνουν μέτρα για να αυξήσουν την ασφάλειά τους προκαλώντας έτσι το «δίλημμα ασφαλείας». Τα κράτη είναι οι βασικοί δρώντες στο διεθνές σύστημα και πρέπει να φέρονται ορθολογικά για να μην τιμωρηθούν από το σύστημα. Κυρίαρχος στόχος των κρατών η επιβίωσή τους, η διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας και της εθνικής ανεξαρτησίας και γι' αυτό επιδιώκουν να αποκτήσουν ισχύ, ενώ παράλληλα προσπαθούν να εξισορροπήσουν την ισχύ των αντιπάλων τους δημιουργώντας ένα σύστημα ισορροπίας δυνάμεων.[43]

Ο G.M. Snyder στην κριτική του για το βιβλίο «The Tragedy of Great Power Politics» του Mearscheimer, αντιπαραθέτει τον νεορεαλισμό του Kenneth Waltz ως αμυντικό ρεαλισμό, όπου υπάρχει ένα κρίσιμο σημείο επάρκειας πέρα από το οποίο η συσσώρευση ισχύος προσφέρει στα κράτη διαρκώς μειούμενα οφέλη στον επιθετικό ρεαλισμό του Mearscheimer όπου οι μεγάλες δυνάμεις επιδιώκουν την μεγιστοποίηση

[42] R. Jackson & G. Sorensen, ό.π., σ. 80-81
[43] K. Waltz, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, Ποιότητα, Αθήνα 2011, σ. 10-11

της σχετικής ισχύος τους.[44] Σύμφωνα με τον Jack Snyder, η στρατηγική της απόκτησης ασφάλειας μέσω της επέκτασης, δεν είναι πολύ αποτελεσματική, επειδή οι ιδέες στις οποίες βασίζεται έρχονται σε αντίθεση με δύο από τις πιο ισχυρές κανονικότητες στη διεθνή πολιτική: την ισορροπία δυνάμεων και το αυξανόμενο κόστος της επέκτασης. Αν ένα κράτος υιοθετήσει τη στρατηγική της εξάπλωσης, ενδέχεται να προκαλέσει την «αυτό-περικύκλωσή του» από συνασπισμό κρατών που θα συγκροτηθεί για την από κοινού εξισορρόπηση της αναδυόμενης απειλής.[45] Ο Waltz σημείωσε ότι η επιβίωση είναι προαπαιτούμενο, για την επίτευξη οποιωνδήποτε στόχων έχουν τα κράτη και κανένα κράτος δεν ενεργεί μονίμως και αποκλειστικά για να διασφαλίζει την επιβίωσή του.[46] Κατά τον Charles Glaser τα κράτη διακρίνονται με βάση τα κίνητρά τους, σε αυτά που βλέπουν τα οφέλη από τη διατήρηση της επικράτειας που διαθέτουν και σε αυτά που επιζητούν την αύξησή της.[47] Ο Stephen Walt υποστηρίζει ότι τα κράτη δεν εξισορροπούν ισχύ αλλά απειλές. Αν και η κατανομή ισχύος είναι ένας εξαιρετικά σημαντικός παράγοντας, το επίπεδο απειλής επηρεάζεται επίσης από τη γεωγραφική εγγύτητα, τις επιθετικές δυνατότητες και τις προθέσεις που γίνονται αντιληπτές και ο Walt προτείνει τη θεωρία της ισορροπίας απειλής ως καλύτερη εναλλακτική της ισορροπίας δυνάμεων.[48]

Κυριότερος εκπρόσωπος του επιθετικού ρεαλισμού είναι ο Mearscheimer που υποστηρίζει ότι η θεωρία του για τον επιθετικό ρεαλισμό είναι επίσης μια δομική θεωρία της διεθνούς πολιτικής. Όπως και με τον αμυντικό ρεαλισμό, θεωρεί ότι οι μεγάλες δυνάμεις ενδιαφέρονται κυρίως να βρουν τρόπο να επιβιώσουν σε έναν κόσμο όπου δεν υπάρχει κάποιος που να τις προστατεύει η μία από την άλλη και συνειδητοποιούν ότι η ισχύς είναι το κλειδί για την επιβίωσή τους. Ο επιθετικός ρεαλισμός διαφέρει από τον αμυντικό ρεαλισμό στο ερώτημα πόση δύναμη θέλουν τα κράτη. Για τους αμυντικούς ρεαλιστές, η διεθνής δομή παρέχει στα κράτη ελάχιστα κίνητρα να αναζητήσουν πρόσθετη αύξηση της ισχύος. Αντίθετα, τους ωθεί να διατηρήσουν την υπάρχουσα ισορροπία δυνάμεων. Η διατήρηση της ισχύος, αντί της

---

[44] G. H. Snyder, *«Mearscheimer's World-Offensive Realism and the Struggle for Security: A Review Essay»* International Security, Vol. 27, No.1 (2002), σ. 149-151
[45] J. Snyder, *Myths of Empire: Domestic Politics and international ambition*, Ithaca & London: Cornell University Press, 1991, σ. 6
[46] K.N. Waltz, *Theory of International Politics*, ό.π., σ. 92
[47] C.L. Glaser, *Rational theory of international politics: the logic of competition and ccoperation*, Princeton: Princeton University Press, 2010, σ. 3
[48] S. Walt, *The origins of alliances*, Cornell University Press, Ithaka and London, 1987, σ. 5

αύξησης της, είναι ο κύριος στόχος των κρατών. Οι επιθετικοί ρεαλιστές, από την άλλη πλευρά, πιστεύουν ότι δυνάμεις που υπερασπίζονται το υπάρχον status quo σπάνια συναντώνται στην παγκόσμια πολιτική, επειδή το διεθνές σύστημα δημιουργεί ισχυρά κίνητρα για τα κράτη να αναζητούν ευκαιρίες για να αποκτήσουν ισχύ σε βάρος των αντιπάλων τους και να επωφεληθούν σε περιπτώσεις όπου τα οφέλη υπερτερούν του κόστους. Απώτερος στόχος ενός κράτους είναι να γίνει ο ηγεμόνας στο σύστημα.[49] Ηγεμονία σημαίνει κυριαρχία στο σύστημα, δηλαδή σε ολόκληρο τον κόσμο. Η παγκόσμια ηγεμονία είναι ουσιαστικά αδύνατη, διότι το κυριότερο εμπόδιο για την παγκόσμια κυριαρχία είναι η αδυναμία προβολής ισχύος δια μέσου των ωκεανών στο έδαφος μιας αντίπαλης μεγάλης δύναμης. Επομένως η ιδεώδης κατάσταση για οποιαδήποτε μεγάλη δύναμη είναι να αποτελεί τον μοναδικό περιφερειακό ηγεμόνα στον κόσμο, όπως οι ΗΠΑ στο δυτικό ημισφαίριο. Ακόμα και αν τα κράτη γίνουν ηγεμόνες δεν ικανοποιούνται, θα επιδιώξουν να αναχαιτίσουν επίδοξους ηγεμόνες σε άλλες περιφέρειες επειδή φοβούνται ότι μια αντίπαλη μεγάλη δύναμη η οποία κυριαρχεί στη δική της περιφέρεια θα είναι ένας ιδιαίτερα ισχυρός εχθρός.[50]

1.1.3. Νεοκλασικός Ρεαλισμός

Ο νεοκλασικός ρεαλισμός ως θεωρία συνδυάζει στοιχεία του νεορεαλισμού με αυτά του κλασικού ρεαλισμού. Υποστηρίζει ότι το διεθνές σύστημα είναι άναρχο και αντλεί στοιχεία τόσο από τον νεορεαλισμό του Waltz, αναγνωρίζοντας τη σημασία της δομής του διεθνούς κρατικού συστήματος και τη σχετική ισχύ των κρατών, αλλά και από τον κλασικό ρεαλισμό, και συγκεκριμένα τον Morgenthau και τον Kissinger, τονίζοντας τη σημασία της ηγεσίας και της εξωτερικής πολιτικής. Ο νεοκλασικός ρεαλισμός ξεκινά από τις δύο αυτές βασικές ρεαλιστικές προσεγγίσεις, ωστόσο, προσπαθεί να καταλήξει σε μια ρεαλιστική θεωρία που μπορεί να απαντήσει θετικά σε ορισμένα από τα επιχειρήματα που σχετίζονται με τον φιλελευθερισμό.[51]

Ο Gideon Rose στην κριτική του αναφέρει ότι οι υποστηρικτές του νεοκλασικού ρεαλισμού πιστεύουν ότι το εύρος και οι φιλοδοξίες της εξωτερικής πολιτικής μιας χώρας καθορίζονται πρωτίστως από τη θέση της στο διεθνές σύστημα και συγκεκριμένα από τις σχετικές υλικές της δυνατότητες. Γι' αυτό είναι ρεαλιστές.

---

[49] J.J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, μτφ Κ. Κολιόπουλος, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2007, σ. 61-62
[50] Στο ίδιο, σ. 101-103
[51] R. Jackson & G. Sorensen, ό.π., σ. 86

Υποστηρίζουν περαιτέρω, ωστόσο, ότι ο αντίκτυπος τέτοιων δυνατοτήτων ισχύος στην εξωτερική πολιτική είναι έμμεσος και σύνθετος, επειδή οι συστημικές πιέσεις πρέπει να μεταφράζονται μέσω παρεμβαινουσών μεταβλητών σε επίπεδο μονάδας. Γι' αυτό είναι νεοκλασικοί ρεαλιστές.[52]

Αντί να υποθέτουν ότι τα κράτη αναζητούν ασφάλεια, οι νεοκλασικοί ρεαλιστές υποθέτουν ότι τα κράτη ανταποκρίνονται στις αβεβαιότητες της διεθνούς αναρχίας επιδιώκοντας να ελέγξουν και να διαμορφώσουν το εξωτερικό τους περιβάλλον. Ανεξάρτητα από τους πολλούς τρόπους με τους οποίους τα κράτη μπορούν να ορίσουν τα συμφέροντά τους, είναι πιθανό να επιδιώκουν περισσότερη και όχι λιγότερη εξωτερική επιρροή. Η κεντρική εμπειρική πρόβλεψη του νεοκλασικού ρεαλισμού είναι επομένως ότι μακροπρόθεσμα η σχετική ισχύς που διαθέτουν οι χώρες θα διαμορφώσει το μέγεθος και τη φιλοδοξία των εξωτερικών πολιτικών τους: όταν αυξάνεται η σχετική ισχύς τους, τα κράτη θα αναζητούν περισσότερη επιρροή στο εξωτερικό και όταν μειώνεται οι ενέργειες και οι φιλοδοξίες τους θα περιοριστούν αναλόγως.[53]

Όπως και άλλες παραλλαγές του ρεαλισμού, ο νεοκλασικός ρεαλισμός θεωρεί ότι η πολιτική είναι ένας αέναος αγώνας μεταξύ διαφορετικών κρατών για υλική δύναμη και ασφάλεια στον κόσμο των σπάνιων πόρων και της διάχυτης αβεβαιότητας. Η αναρχία -η απουσία μιας παγκόσμιας κυρίαρχης κυβέρνησης - είναι η αιτία της διεθνούς σύγκρουσης. Οι συστημικές δυνάμεις δημιουργούν κίνητρα για όλα τα κράτη να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητα στην παροχή ασφάλειας στον εαυτό τους. Οι σχετικές κατανομές ισχύος και οι τάσεις θέτουν ευρείες παραμέτρους για την εξωτερική συμπεριφορά των κρατών.[54]

Οι νεοκλασικοί ρεαλιστές αναγνωρίζουν τη σημασία του νεορεαλισμού και δεν τον αποκηρύσσουν αλλά τον βελτιώνουν εισάγοντας στοιχεία που οι νεορεαλιστές έχουν αφήσει εκτός της ανάλυσής τους. Σαφώς θέλουν να διατηρήσουν το δομικό επιχείρημα του νεορεαλισμού αλλά επίσης θέλουν να προσθέσουν το ρόλο των αρχηγών του κράτους στον οποίο δίνει έμφαση ο κλασικός ρεαλισμός. Η διεθνής δομή -αναρχία και ισορροπία δυνάμεων- περιορίζει τα κράτη, αλλά τελικά δεν υπαγορεύει πολιτικές και ενέργειες ηγεσίας. Οι νεοκλασικοί ρεαλιστές επικεντρώνονται στην

---

[52] Gideon Rose, *Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy, World Politics*, Oct., 1998, Vol. 51, No. 1 (Oct., 1998), pp. 144-172, Cambridge University Press, 1998, σ. 146
[53] Στο ίδιο, σ. 152
[54] Lobell, S., Ripsman, N., and Taliaferro J. (2009). *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, Cambridge: Cambridge University Press, σ. 3-4

εξήγηση του τι συμβαίνει από την άποψη των πιέσεων της διεθνούς δομής αφενός και των αποφάσεων που λαμβάνουν οι ηγέτες των κρατών αφετέρου. Ο νεοκλασικός ρεαλισμός εισάγει επίσης ένα στοιχείο που όλοι οι άλλοι ρεαλιστές αγνοούν ή υποβαθμίζουν στις αναλύσεις τους: τα εσωτερικά χαρακτηριστικά των κρατών.[55] Ο νεοκλασικός ρεαλισμός επιδιώκει να εξηγήσει γιατί, πώς και υπό ποιες συνθήκες τα εσωτερικά χαρακτηριστικά των κρατών παρεμβαίνουν ανάμεσα στην αξιολόγηση των διεθνών απειλών και ευκαιριών από τους ηγέτες και στην πραγματική διπλωματική, στρατιωτική και εξωτερική οικονομική πολιτική που ακολουθούν αυτοί οι ηγέτες.[56]

Οι νεοκλασικοί ρεαλιστές υποστηρίζουν ότι αν υπάρχει κάποιος μοναδικός, κυρίαρχος παράγοντας που διαμορφώνει ευρέως στον χρόνο την εξωτερική πολιτική των κρατών αυτός είναι η σχετική υλική τους ισχύς έναντι του υπόλοιπου διεθνούς συστήματος και από αυτή πρέπει να ξεκινήσει η ανάλυση της εξωτερικής πολιτικής. Ισχυρίζονται επίσης ότι μακροπρόθεσμα η εξωτερική πολιτική ενός κράτους δεν μπορεί να υπερβεί τα όρια και τις ευκαιρίες που προβάλλει το διεθνές περιβάλλον. Μια καλή θεωρία της εξωτερικής πολιτικής πρέπει πρώτα να ρωτήσει τι επίδραση έχει το διεθνές σύστημα στην εθνική συμπεριφορά, γιατί το πιο ισχυρό γενικεύσιμο χαρακτηριστικό ενός κράτους στις διεθνείς σχέσεις είναι η σχετική του θέση στο διεθνές σύστημα.[57]

Στον νεοκλασικό ρεαλιστικό κόσμο, οι ηγέτες μπορούν να περιοριστούν τόσο από τη διεθνή όσο και από την εσωτερική πολιτική. Το άναρχο διεθνές σύστημα δυσκολεύει τα κράτη να διακρίνουν αν υπάρχει ασφάλεια. Από αυτή την άποψη, λοιπόν, οι νεοκλασικοί ρεαλιστές είναι στη μέση μεταξύ των δομικών ρεαλιστών και των κονστρουκτιβιστών. Οι πρώτοι αποδέχονται σιωπηρά μια σαφή και άμεση σύνδεση μεταξύ συστημικών περιορισμών και συμπεριφοράς σε επίπεδο μονάδας. Οι τελευταίοι αρνούνται ότι υπάρχουν αντικειμενικοί συστημικοί περιορισμοί, υποστηρίζοντας αντ' αυτού ότι η διεθνής πραγματικότητα είναι κοινωνικά κατασκευασμένη και ότι «η αναρχία είναι αυτό που την κάνουν τα κράτη». Οι νεοκλασικοί ρεαλιστές υποθέτουν ότι υπάρχει πράγματι κάτι σαν μια αντικειμενική πραγματικότητα σχετικής ισχύος, η οποία, για παράδειγμα, θα έχει δραματικές επιπτώσεις στα αποτελέσματα των κρατικών αλληλεπιδράσεων. Δεν υποθέτουν,

[55] R. Iackson & G. Sorensen, ό.π., σ. 87
[56] Lobell, S., Ripsman, N., and Taliaferro J., ό.π., σ. 4
[57] G. Rose, ό.π., σ. 151

ωστόσο, ότι τα κράτη αντιλαμβάνονται απαραιτήτως αυτήν την πραγματικότητα με ακρίβεια σε καθημερινή βάση.[58]

1.1.4. Συμπεράσματα

Ο ρεαλισμός σε όλες του τις μορφές δεν ευνοεί ιδιαίτερα την ολοκλήρωση της ΕΕ και τη διαμόρφωση Κοινής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας. Συγκεκριμένα υποστηρίζει ότι:

- Η διεθνής πολιτική εξελίσσεται σε περιβάλλον διεθνούς αναρχίας όπου το κράτος είναι ο κύριος παίκτης, το εθνικό συμφέρον είναι ο σκοπός της εξωτερικής πολιτικής, ενώ η εθνική ασφάλεια και η κρατική επιβίωση είναι οι αξίες του ρεαλισμού. Τα εθνικά κράτη έχουν βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα την κυριαρχία (Morgenthau) και στόχος του κράτους είναι η μεγιστοποίηση της ασφάλειας του για την οποία απαιτείται η απόκτηση δύναμης και πλούτου.

- Τα κυρίαρχα κράτη αποτελούν σήμερα τον επικρατέστερο τρόπο οργάνωσης της πολιτικής εξουσίας στον κόσμο, συγκεντρώνοντας νομιμοποιημένη πολιτική ισχύ εντός διακριτών, εδαφικά οριοθετημένων οντοτήτων.

- Ακόμα και στον κλασικό ρεαλισμό, ο Θουκυδίδης αναφέρεται σε «άνιση κατανομή ισχύος και περιορισμένες επιλογές εξωτερικής πολιτικής», ο Machiavelli ότι «κύρια ευθύνη των ηγετών είναι να υπερασπίζονται τα συμφέροντα του κράτους και να εξασφαλίζουν την επιβίωσή του» ενώ ο Hobbes υποστήριζε ότι «δεν υπάρχει διαφυγή από το δίλημμα της διεθνούς ασφάλειας γιατί δεν υπάρχει δυνατότητα σχηματισμού παγκόσμιου κράτους ή παγκόσμιας κυβέρνησης», επομένως δεν υπάρχουν θετικά για τη σύγκλιση πολιτικών στοιχεία.

- Συνέπεια της στατικής, συντηρητικής ερμηνείας των δυνάμεων που διέπουν τη διεθνή συμπεριφορά, ο πολιτικός ρεαλισμός θεωρεί απομακρυσμένη κάθε προοπτική μετασχηματισμού του διεθνούς συστήματος και ενόσω το σύστημα δεν μεταβάλλεται, ένα κράτος δεν δέχεται να παραχωρήσει κυριαρχικές του αρμοδιότητες σε ένα διακρατικό ή υπερεθνικό σχήμα συνεργασίας, συνομοσπονδιακής ή ομοσπονδιακής μορφής.

[58] Στο ίδιο, σ. 152-153

- Ο δομικός ρεαλισμός υποστηρίζει ότι η διεθνής συνεργασία είναι βραχύβια και οι διεθνείς οργανισμοί λειτουργούν ως μέσο με το οποίο οι μεγάλες δυνάμεις επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση της σχετικής τους ισχύος

- Αναζήτηση ισχύος –ισορροπία/παγκόσμια ηγεμονία είναι η βασική προσέγγιση του δομικού ρεαλισμού μην αφήνοντας περιθώρια για περαιτέρω διακρατική συνεργασία και υπερεθνικές σκέψεις

Από την άλλη υπάρχουν αναφορές που δείχνουν μια διαφορετική προσέγγιση, πιο φιλική στη συνεργασία κρατών και δημιουργία συνθηκών για ολοκλήρωση στα πλαίσια της ΕΕ:

- Ο κορυφαίος κλασικός ρεαλιστής του 20ου αιώνα Morgenthau αναφέρεται σε ένα σύστημα ισορροπίας ισχύος του οποίου οι μονάδες μεταβάλλονται στο χώρο και στον χρόνο και επομένως ο τωρινός διαχωρισμός του πολιτικού κόσμου σε έθνη – κράτη μπορεί να αντικατασταθεί από μεγαλύτερες ή μικρότερες μονάδες ενός αρκετά διαφορετικού χαρακτήρα, ανταποκρινόμενος στις σύγχρονες απαιτήσεις της διατήρησης ισορροπίας δυνάμεων.[59]

- Ο κλασικός ρεαλισμός εστιάζει έντονα στην κεντρική θέση της εσωτερικής πολιτικής στον καθορισμό της δυνατότητας των ευρωπαϊκών κρατών να οικοδομήσουν μια ειρηνική περιφερειακή τάξη και δίνει έμφαση στην επιρροή της πολιτικής ηγεσίας.

- Επίσης οι νεοκλασικοί ρεαλιστές διατηρούν μεν το δομικό επιχείρημα του νεορεαλισμού αλλά στο βαθμό που προσθέτουν το ρόλο των αρχηγών του κράτους (στο οποίο δίνει έμφαση και ο κλασικός ρεαλισμός), μπορεί διεσταλμένα να διαγνωστεί μια δυνατότητα των ηγετών να αφήσουν το δικό τους στίγμα στο διεθνές σύστημα.

- Είναι ο νεοκλασικός ρεαλισμός που προβάλλει το ρόλο των εγχώριων παραγόντων στην προώθηση ή παρεμπόδιση της ευρωπαϊκής αμυντικής συνεργασίας.

1.2. Φιλελευθερισμός

Βασικές παραδοχές του φιλελευθερισμού είναι η αισιόδοξη ερμηνεία της ανθρώπινης φύσης, η πεποίθηση ότι οι διεθνείς σχέσεις μπορούν να χαρακτηρίζονται από

[59] Η. Morgenthau, ό.π., σ. 198-201

συνεργασία και η βεβαιότητα ότι η πρόοδος είναι εφικτή. Στις αναλύσεις τους για τη διεθνή συνεργασία οι φιλελεύθεροι στοχαστές επισημαίνουν διαφορετικά χαρακτηριστικά της διεθνούς πολιτικής. Οι φιλελεύθεροι κοινωνιολόγοι υπογραμμίζουν τους υπερεθνικούς μη κυβερνητικούς δεσμούς που αναπτύσσονται ανάμεσα στις διάφορες κοινωνίες. Οι φιλελεύθεροι της αλληλεξάρτησης δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στους οικονομικούς δεσμούς αμοιβαίων ανταλλαγών και εξαρτήσεων μεταξύ λαών και κυβερνήσεων. Οι θεσμικοί φιλελεύθεροι ενδιαφέρονται για το ρόλο της θεσμικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών. Τέλος, οι φιλελεύθεροι δημοκράτες υποστηρίζουν ότι τα φιλελεύθερα δημοκρατικά συντάγματα και πολιτικά συστήματα παίζουν σημαντικό ρόλο για την προώθηση σχέσεων ειρήνης και συνεργασίας μεταξύ των κρατών.[60]

Οι Φιλελεύθεροι δείχνουν μεγάλη εμπιστοσύνη στην ανθρώπινη λογική και είναι πεπεισμένοι ότι μπορούν να εφαρμοστούν ορθολογικά κριτήρια για τη διαχείριση των διεθνών θεμάτων. Υποστηρίζουν ότι οι άνθρωποι είναι ιδιοτελείς και ανταγωνιστικοί μέχρι ενός ορισμένου σημείου. Πιστεύουν ταυτόχρονα ότι οι άνθρωποι έχουν και πολλά κοινά συμφέροντα και συνεπώς, μπορούν να επιδοθούν σε συνεργασίες και κοινωνικές δράσεις, τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό πεδίο, ώστε να πετύχουν μεγαλύτερα οφέλη σε εθνικό επίπεδο, αλλά και διεθνώς. Με άλλα λόγια, η αντιπαλότητα και οι πόλεμοι δεν είναι αναπόφευκτοι. Όταν οι άνθρωποι χρησιμοποιούν τη λογική, μπορούν να επιτύχουν επωφελείς συνεργασίες όχι μόνο στο εσωτερικό των κρατών αλλά και πέρα από τα σύνορα.[61]

Η φιλελεύθερη θεωρία έχει τις ρίζες της στον 17ο αιώνα. Υποστηρίζει ότι:[62]

- πρώτον, οι διεθνείς σχέσεις προοδευτικά μεταβάλλονται και προωθούν περισσότερο την ατομική ελευθερία εγκαθιστώντας ειρήνη, ευημερία και δικαιοσύνη
- δεύτερον, η ανάπτυξη της διεθνούς συνεργασίας μεγιστοποιεί τα πιθανά κέρδη και περιορίζει στο ελάχιστο τις ζημίες από την αλληλεπίδραση και την αλληλεξάρτηση και

[60] R. Jackson-G. Sorensen, ό.π., σ. 99
[61] Στο ίδιο, σ. 100
[62] M. Zacher & R. Mathew, *Liberal International Theory: Common Threads, Divergent Strands*, στο https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/364782/mod_resource/content/1/zacher_matthew_1995.pdf (τ.π. 3.4.2024)

• τρίτον, οι διεθνείς σχέσεις μεταβάλλονται με μια διαδικασία εκσυγχρονισμού που προέκυψε από τη βιομηχανική επανάσταση και ενισχύθηκε από την πνευματική επανάσταση του φιλελευθερισμού και προωθεί τη συνεργασία μεταξύ των εθνών με περισσότερη ειρήνη, ευημερία και δικαιοσύνη.

Συνοψίζοντας, η φιλελεύθερη σκέψη συνδέεται στενά με τη δημιουργία του σύγχρονου συνταγματικού κράτους. Οι φιλελεύθεροι υποστηρίζουν ότι ο εκσυγχρονισμός είναι μια διαδικασία που συνεπάγεται πρόοδο στους περισσότερους τομείς της ζωής. Η διαδικασία του εκσυγχρονισμού αυξάνει τις πιθανές συνεργασίες πέρα από τα εθνικά σύνορα. Πρόοδος σημαίνει καλύτερη ζωή τουλάχιστον για την πλειοψηφία των ανθρώπων. Οι άνθρωποι είναι λογικοί και όταν συμπεριφέρονται λογικά στις διεθνείς σχέσεις, το τελικό αποτέλεσμα θα είναι περισσότερες και καλύτερες συνεργασίες.[63]

Οι τέσσερις εκδοχές του Φιλελευθερισμού είναι ο Κοινωνιολογικός, ο Φιλελευθερισμός της Αλληλεξάρτησης, ο Θεσμικός και ο Δημοκρατικός.

1.2.1. Κοινωνιολογικός Φιλελευθερισμός

Οι Διεθνείς Σχέσεις δεν αφορούν απλά τις σχέσεις μεταξύ των κυβερνήσεων ανεξαρτήτων κρατών. Ο κοινωνιολογικός φιλελευθερισμός υποστηρίζει ότι αφορούν και τις υπερεθνικές σχέσεις, δηλαδή τις σχέσεις μεταξύ ανθρώπων, ομάδων και οργανισμών από διάφορες χώρες. Σημειώνεται ότι αυτή η έμφαση στην κοινωνία όπως και στο κράτος, με πολλούς σημαντικούς παράγοντες και όχι μόνο τις κυβερνήσεις, έχει οδηγήσει τη φιλελεύθερη σκέψη να χρησιμοποιεί και τον όρο «πλουραλισμός».[64]

Ο Karl Deutsch εισήγαγε την έννοια της κοινότητας ασφαλείας, στην οποία υπάρχει βεβαιότητα ότι τα μέλη της δεν θα πολεμήσουν μεταξύ τους αλλά θα επιλύουν τις διαφωνίες τους με άλλους τρόπους. Αν όλος ο κόσμος ενταχθεί σε μια κοινότητα ασφαλείας οι πόλεμοι θα μειωθούν αυτόματα αν και πιθανόν να υπάρξει σύγχυση με τον όρο «ένταξη» αν και δε σημαίνει αναγκαστικά μόνο τη συγχώνευση ανθρώπων και κυβερνητικών μονάδων σε μια μόνο μονάδα.[65]

---

[63] Στο ίδιο, σ. 102-103
[64] Στο ίδιο, σ. 103
[65] K. Deutsch, *Political Community and the North Atlantic Area: International Organization in the Light of Historical Experience,* Princeton University Press, Princeton 1957, σ. 5-6

Ο John Burton το 1972 αναφέρθηκε στην έννοια της «παγκόσμιας κοινωνίας», που είναι το συνολικό περιβάλλον στο οποίο αναπτύσσονται σχέσεις ανάμεσα σε άτομα, ομάδες, έθνη και κράτη.[66] Προσεγγίζοντας το ρεαλιστικό μοντέλο της παγκόσμιας κοινωνίας, μπορούμε να της προσδώσουμε την έννοια ενός συστήματος και ένα σύστημα υπάρχει όταν υπάρχουν σχέσεις ανάμεσα σε ομοειδείς μονάδες. Το σύστημα κρατών υφίσταται διότι υπάρχουν επίσης συναλλαγές μεταξύ επιχειρηματιών, εμπόρων, ερευνητών , τηλεοπτικών σταθμών, φοιτητών κ.ο.κ.[67]

Σύμφωνα με τον Κοινωνιολογικό Φιλελευθερισμό, οι Διεθνείς Σχέσεις δεν αποτελούν απλά μια μελέτη των σχέσεων ανάμεσα σε εθνικές κυβερνήσεις. Οι διεθνολόγοι μελετούν επίσης τις σχέσεις ανάμεσα σε ιδιώτες, ομάδες και κοινωνίες. Οι αλληλεπικαλυπτόμενες σχέσεις αλληλεξάρτησης ανάμεσα στους ανθρώπους έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να είναι σχέσεις συνεργασίας από ότι αυτές ανάμεσα σε κράτη όπου τα συμφέροντά τους δεν είναι δυνατό να ταυτίζονται. Συνεπώς ένας κόσμος αποτελούμενος από μεγάλο αριθμό υπερεθνικών δικτύων, θα είναι σίγουρα πιο ειρηνικός.[68]

1.2.2. Φιλελευθερισμός της Αλληλεξάρτησης

Αλληλεξάρτηση σημαίνει αμοιβαία εξάρτηση: οι λαοί και οι κυβερνήσεις επηρεάζονται από αυτά που συμβαίνουν αλλού και τις ενέργειες των ομολόγων τους σε άλλες χώρες. Έτσι, διαμορφώνεται ένα υψηλότερο επίπεδο διακρατικών σχέσεων μεταξύ των χωρών που προκαλεί υψηλότερο επίπεδο αλληλεξάρτησης. Σε όλη την ιστορία, τα κράτη αναζήτησαν την εξουσία μέσω στρατιωτικής δύναμης και εδαφικής επέκτασης, αλλά μετά το 1950 έχουμε την άνοδο ενός μεγάλου αριθμού ανεπτυγμένων βιομηχανικά χωρών για τις οποίες η οικονομική ανάπτυξη και το εξωτερικό εμπόριο είναι πιο κατάλληλα και λιγότερο δαπανηρά μέσα για να αποκτήσουν εξέχουσα θέση στο διεθνές σύστημα και ευημερία. Αυτό συμβαίνει επειδή το κόστος χρήσης στρατιωτικής δύναμης έχει αυξηθεί ενώ έχουν μειωθεί τα οφέλη. Σε παλαιότερη εποχή η κατοχή εδάφους και οι άφθονοι φυσικοί πόροι ήταν το κλειδί για την επιτυχία. Στον σημερινό κόσμο αυτό δεν ισχύει πλέον, τώρα ένα εργατικό δυναμικό υψηλής ειδίκευσης, η πρόσβαση σε πληροφορίες και το οικονομικό κεφάλαιο είναι τα κλειδιά

[66] J. Burton, *World Society*, Cambridge University Press, London, 1972, σ. 4
[67] Στο ίδιο, σ. 36
[68] R. Jackson & G. Sorensen, ό.π., σ. 105

της επιτυχίας. Οι πιο επιτυχημένες οικονομικά χώρες της μεταπολεμικής περιόδου είναι τα «εμπορικά κράτη» όπως η Ιαπωνία και η Γερμανία. Απέχουν από την παραδοσιακή πολιτικοστρατιωτική επιλογή των υψηλών στρατιωτικών δαπανών και της οικονομικής αυτάρκειας. Πολλές μικρές χώρες είναι επίσης «εμπορικά κράτη» αλλά και η επιλογή του κράτους συναλλαγών προτιμάται όλο και περισσότερο ακόμη και από πολύ μεγάλα κράτη. Βασικά οι φιλελεύθεροι της αλληλεξάρτησης υποστηρίζουν ότι ένας υψηλός καταμερισμός εργασίας στη διεθνή οικονομία αυξάνει την αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών ενώ αποθαρρύνει και μειώνει τις βίαιες συγκρούσεις μεταξύ των κρατών.[69]

Στις αρχές του 20ου αι. ο Norman Angell σημείωσε ότι «η μόνη δυνατή πολιτική στις μέρες μας για να ακολουθήσει ένας κατακτητής είναι να αφήσει τον πλούτο μιας περιοχής στην πλήρη κατοχή των ατόμων που κατοικούν σε αυτήν την περιοχή. Είναι πλάνη και αυταπάτη στην Ευρώπη να θεωρείται ότι ένα έθνος αυξάνει τον πλούτο όταν αυξάνει την επικράτειά του, γιατί όταν προσαρτάται μια επαρχία ή μια πολιτεία, προσαρτάται και ο πληθυσμός, που είναι ο πραγματικός και μοναδικός κάτοχος του πλούτου που βρίσκεται εκεί και ο κατακτητής δεν παίρνει τίποτα».[70] Το ξέσπασμα του Α' ΠΠ διέψευσε τις παραπάνω προσδοκίες και ουσιαστικά ο φιλελευθερισμός της αλληλεξάρτησης επανήλθε στο προσκήνιο μετά το 1980 και συσχέτισε το διεθνές εμπόριο και την οικονομική αλληλεξάρτηση με τον περιορισμό των διενέξεων και τη μείωση της εχθρότητας των λαών.[71]

Πολλοί στοχαστές από τις αρχές του 17ου αιώνα έχουν διατυπώσει τη θέση ότι η ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου συνεισφέρει στην παγίωση της ειρήνης. Ανάμεσά τους ο Montesquieu υποστήριξε ότι «η ειρήνη είναι το φυσικό αποτέλεσμα του εμπορίου. Δύο έθνη που διακινούν αγαθά μεταξύ τους δημιουργούν αμοιβαία εξάρτηση γιατί αν ο ένας έχει συμφέρον να αγοράσει, ο άλλος έχει συμφέρον να πουλήσει και έτσι η ένωσή τους βασίζεται στις αμοιβαίες ανάγκες τους».[72]

---

[69] Στο ίδιο, σ. 106
[70] N. Angell, *The Great Illusion: A Study of the Relation of Military Power in Nations to their Economic and Social Advantage*, 3rd edition, G.P. Putnam's Sons, New York and London, 1911, σ. 36
[71] Α. Γκόφας , Ν. Τζιφάκης, ό.π., σ. 94
[72] C. Montesquieu, *The Spirit of Laws*, Translated by T. Nugent, Batoche Books, Kitchener, 2001, σ. 346

Στην μεταπολεμική περίοδο το φαινόμενο της αποαποικιοποίησης και της θεαματικής αύξησης του αριθμού των κρατών συνοδεύτηκε από την ακόμα θεαματικότερη αύξηση του αριθμού των κυβερνητικών και μη κυβερνητικών διεθνών οργανισμών. Το δεύτερο αυτό φαινόμενο, που αντικατοπτρίζει την αδυναμία του σύγχρονου κράτους να ικανοποιήσει, χωρίς συνεργασία με άλλα, τα κοινωνικο - οικονομικά αιτήματα που του απευθύνονται, εμφανίστηκε πολύ έντονο σε ορισμένες γεωγραφικές περιοχές και ιδιαίτερα στη Δυτική Ευρώπη. Αυτή η τάση των κρατών για «συσσωμάτωση» ή ολοκλήρωση δεν ήταν δυνατόν να αφήσει αδιάφορη την διεθνολογική κοινότητα.[73]

Ο David Mitrany εισήγαγε τη θεωρία του λειτουργισμού, σύμφωνα με τον οποίο όσο μεγαλύτερη είναι η αλληλεξάρτηση ανάμεσα στα έθνη με την μορφή υπερεθνικών δεσμών, τόσο μεγαλύτερες θα είναι οι πιθανότητες να επικρατήσει ειρήνη. Αυτού του είδους οι συνεργασίες πίστευε ότι μπορούν να γίνουν από τεχνοκράτες και όχι από πολιτικούς. Οι ειδικοί θα έβρισκαν λύσεις σε κοινά προβλήματα σε διάφορους λειτουργικούς τομείς: μεταφορές, επικοινωνίες, χρηματοοικονομικά κ.λπ. Όσο πιο επιτυχημένη ήταν η συνεργασία σε ένα λειτουργικό πλαίσιο, τόσο μεγαλύτερο θα ήταν το κίνητρο για συνεργασία σε άλλους τομείς αντικαθιστώντας παράλληλα την αμοιβαία καχυποψία με αυξανόμενη εμπιστοσύνη. Η τεχνική και οικονομική συνεργασία θα διευρυνόταν όταν οι συμμετέχοντες διαπίστωναν τα αμοιβαία οφέλη που θα μπορούσαν να αποκομίσουν και όταν οι πολίτες συνειδητοποιούσαν την βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου λόγω της αποτελεσματικής τους συνεργασίας στους διεθνείς οργανισμούς και θα μετέφεραν την αφοσίωσή τους από το κράτος σε αυτούς τους οργανισμούς. Μια τέτοια διαδικασία όχι μόνο θα διεύρυνε τους τομείς συνεργασίας, αλλά θα μείωνε και τις πιθανότητες πολέμου με προοπτική την εξάλειψή του, μεταβάλλοντας συμπεριφορές και δημιουργώντας κανόνες ειρηνικής και όχι πολεμικής συμπεριφοράς. Από τη λειτουργική συνεργασία θα προέκυπτε η ουσιαστική βάση για τη διαμόρφωση θεσμών και διεθνών οργανισμών που βασίζονται στην πολυμερή προσέγγιση. Έτσι τελικά, η οικονομική αλληλεξάρτηση θα οδηγούσε τελικά σε πολιτική ενοποίηση και ειρήνη.[74]

---

[73] Δ. Κώνστας & Κ. Αρβανιτόπουλος, ό.π., σ. 172-177
[74] D. Mitrany, *A Working Peace System*, London; Oxford Univ. Press, 1943

Ο διανοητικός απόγονος του λειτουργισμού είναι ο νεολειτουργισμός, που κυρίως εκφράστηκε από τον Ernst Haas ο οποίος ανέπτυξε τη νεολειτουργική θεωρία της διεθνούς ενοποίησης. Σύμφωνα με αυτήν η πολιτική ολοκλήρωση είναι η διαδικασία κατά την οποία οι πολιτικοί πείθονται να μεταφέρουν την αφοσίωση, τις προσδοκίες και τις πολιτικές δραστηριότητές τους σε ένα νέο κέντρο, του οποίου οι θεσμοί διαθέτουν ή απαιτούν δικαιοδοσία στα προϋπάρχοντα έθνη - κράτη. Το τελικό αποτέλεσμα μιας διαδικασίας πολιτικής ολοκλήρωσης είναι η δημιουργία μιας νέας πολιτικής κοινότητας.[75] Αυτή η νεολειτουργική θεωρία της ενοποίησης εξαρτάται από την έννοια της «διάχυσης» (spill over), όπου η αυξημένη συνεργασία σε έναν τομέα οδηγεί σε αυξημένη συνεργασία σε άλλους τομείς.[76]

Η λογική της λειτουργικής διάχυσης μπορεί επίσης να εφαρμοστεί στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, δεδομένου ότι οι εσωτερικές πολιτικές της ΕΕ έχουν καταστεί στενά αλληλένδετες με τους τομείς εξωτερικής πολιτικής, όπως φαίνεται χαρακτηριστικά στον τομέα της μεταναστευτικής πολιτικής.[77] Άλλωστε η τρέχουσα γεωπολιτική κατάσταση μετά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία διαψεύδει τους ισχυρισμούς ότι η διάχυση (spill over) δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε τομείς υψηλής πολιτικής όπως είναι η εξωτερική πολιτική και άμυνα. Πράγματι, η στρατιωτική εισβολή αποτελεί εξωγενή απειλή που έχει επιδεινώσει σοβαρά την ασφάλεια της ΕΕ και των κρατών μελών της και μπορεί να χρησιμεύσει ως κίνητρο για μεγαλύτερη ολοκλήρωση και συνεργασία, αλλά και δημιουργία μιας αποτελεσματικής συλλογικής άμυνας.[78] Ως άμεσες συνέπειες του πολέμου μεταξύ άλλων, ο λαός της Δανίας με δημοψήφισμα στις 1.6.2022 ζήτησε να καταργηθεί η ρήτρα εξαίρεσης 30 ετών που σχετίζεται με την άμυνα της ΕΕ και δεν επέτρεπε στη Δανία να συμμετάσχει πλήρως στην Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) της ΕΕ,[79] ενώ η Σουηδία[80] και

[75] Ernst B. Haas, *The Uniting of Europe*, Notre Dame, Indiana, 2004, σ. 16
[76] Στο ίδιο, σ. xv
[77] C. Damro, S. Gstöhl & S. Schunz, *The European Union's Evolving External Engagement Towards New Sectoral Diplomacies?*, Routledge, New York 2018, σ. xx
[78] S. Rutigliano, *Ukraine Conflict's Impact on European Defence and PESCO*, European Papers, Vol. 8, 2023, No 2, European Forum 2023, σ. 768-769
[79] *Denmark: Statement by the HR* στο https://www.eeas.europa.eu/eeas/denmark-statement-high-representative-outcome-referendum-opt-out-defence-matters_en (τ.π. 13.7.2022)
[80] *Sweden in NATO* στο https://www.government.se/government-policy/sweden-in-nato/ (τ.π. 13.5.2024)

η Φινλανδία[81] εγκατέλειψαν την επί δεκαετίες ουδετερότητα και έγιναν μέλη του ΝΑΤΟ.

Οι Dougherty & Pfaltzgraff στην κριτική τους για το νεολειτουργισμό υποστηρίζουν ότι η κύρια συνεισφορά του έγκειται στην επεξεργασία, τροποποίηση και δοκιμή υποθέσεων σχετικά με την ολοκλήρωση. Η νεολειτουργική θεωρία εστιάζει κατά μεγάλο μέρος στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και, ειδικότερα, στην διαδικασία με την οποία αναπτύχθηκαν οι θεσμοί της. Δίνει μεγάλη έμφαση στον ρόλο των πολιτικών κομμάτων και των ομάδων συμφερόντων και στον βαθμό στον οποίο οι πολιτικές ελίτ υποστηρίζουν ή αντιτίθενται στην ένταξη. Η νεολειτουργική θεωρία, εντός του πλαισίου της στην ΕΕ, αποδίδει μεγάλη σημασία σε μια διαδικασία ενσωμάτωσης που αρχικά περιλαμβάνει συγκεκριμένα λειτουργικά καθήκοντα, αλλά έχει τη δυνατότητα να επεκταθεί σε άλλους τομείς, οδηγώντας πιθανώς σε κάποιου είδους πολιτική ένωση.[82]

Η λειτουργική θεωρία έχει αποτελέσει αντικείμενο κριτικής ειδικά από νεολειτουργιστές για τους εξής λόγους: (1) είναι δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να διαχωριστούν οι κοινωνικοοικονομικές δραστηριότητες από τις πολιτικές, (2) οι κυβερνήσεις έχουν συχνά δείξει απρόθυμες να εμπιστευτούν πολιτικές αρμοδιότητες σε διεθνείς αρχές, (3) ορισμένα κοινωνικοοικονομικά θέματα δεν έχουν απαραίτητα επιπτώσεις στον πολιτικό τομέα και (4) η πολιτική ολοκλήρωση απαιτεί πράξεις πολιτικής αναγνώρισης και δεν προκύπτει από την κοινωνικο-οικονομική ολοκλήρωση.[83]

Άλλοι διεθνολόγοι, όπως ο Amitai Etzioni, ορίζουν την ολοκλήρωση ως μια κατάσταση, κατά την οποία μια πολιτική κοινότητα ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο πάνω στη χρήση των μέσων εξαναγκασμού, κατανέμει τους πόρους και τις ανταμοιβές και αντιπροσωπεύει την πολιτική ταυτότητα της μεγάλης πλειοψηφίας των πολιτικά ενεργών πολιτών, ενώ η πολιτική οργάνωση ως κατάσταση επιτυγχάνεται με τη διαδικασία της πολιτικής ενοποίησης.[84]

---

[81] *Finland joins NATO as 31st Ally* στο https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_213448.htm (τ.π. 22.1.2024)
[82] J. Dougherty & R. Pfaltzgraff, ό.π., σ. 512-513
[83] Στο ίδιο, σ. 544
[84] Amitai Etzioni, *Political Unification*, N. York: Holt, Rinehard & Winston, 1965, σ. 4

Η έρευνα που έχει διεξαχθεί μέχρι στιγμής δεν έχει οδηγήσει σε συμφωνία σχετικά με τη διάχυση ή σχετικά με τους άλλους καταλύτες που μπορούν να ξεκινήσουν και να διατηρήσουν τη διαδικασία ολοκλήρωσης. Ο βαθμός στον οποίο υπάρχει αιτιώδης σχέση ή θετική μαθησιακή εμπειρία μεταξύ της ενσωμάτωσης σε έναν τομέα και της μετάδοσης σε έναν άλλο τομέα (η επεκτατική λογική της ολοκλήρωσης τομέα) μένει να φανεί. Ωστόσο, στην περίπτωση της Ευρώπης έχουμε δει πολλά παραδείγματα επιτυχούς ολοκλήρωσης σε έναν τομέα που ακολουθούνται από συγκρίσιμες προσπάθειες σε άλλους τομείς. Άλλωστε, η ΕΚΑΧ ήταν ο επιτυχημένος πρόδρομος των Συνθηκών της Ρώμης που οδήγησαν στην Ε.Ε. Η ολοκλήρωση μιας κοινής αγοράς αγαθών και υπηρεσιών στην ΕΕ ακολούθησε, και σε ορισμένες περιπτώσεις, συνοδεύτηκε από πρόοδο προς τη νομισματική ένωση, συμπεριλαμβανομένης της εισαγωγής του ευρώ ως κοινού νομίσματος. Με προόδους, καθυστερήσεις και οπισθοδρομήσεις, η ΕΕ έχει διευρυνθεί τόσο ως προς τις λειτουργίες όσο και ως προς την ολοκλήρωση και έχει εμβαθύνει στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη. Οι θεσμικές αλλαγές στην ΕΕ μετά την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη-ΕΕΠ (Single European Action-SEA) δεν μπορούν να εξηγηθούν αποκλειστικά, ή έστω σε μεγάλο βαθμό, από τη διάχυση. Το πόσο γρήγορα θα επεκταθούν παραμένει ένα ανοιχτό ερώτημα, αν και η διάχυση αποτελεί σαφώς μέρος της διαδικασίας ολοκλήρωσης.[85]

1.2.3. Θεσμικός Φιλελευθερισμός

Οι θεσμικοί φιλελεύθεροι υποστηρίζουν ότι οι διεθνείς θεσμοί μπορούν να διευκολύνουν τη συνεργασία, αλλά τα ισχυρά κράτη δεν θα περιοριστούν εύκολα. Διαφωνούν με τη ρεαλιστική άποψη ότι οι διεθνείς θεσμοί βρίσκονται στο έλεος των ισχυρών κρατών και είναι απλοί υπηρέτες τους. Πιστεύουν ότι είναι ανεξάρτητοι και μπορούν να προωθήσουν τη συνεργασία μεταξύ των κρατών. Διεθνής θεσμός σύμφωνα με τους θεσμικούς φιλελεύθερους, είναι ένας διεθνής οργανισμός, όπως το ΝΑΤΟ ή η Ευρωπαϊκή Ένωση ή ένα σύνολο διεθνών κανόνων και ρυθμίσεων που ορίζουν το εθνικό πλαίσιο δράσης σε συγκεκριμένο τομέα, όπως το εμπορικό καθεστώς που διαμορφώνεται κυρίως από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ). Υπάρχουν επίσης νομικά πλαίσια χωρίς κάποιον επίσημο οργανισμό να υποστηρίζει την εφαρμογή τους: όπως το Δίκαιο της Θάλασσας που συμφωνήθηκε μεν υπό την αιγίδα

[85] J. Dougherty & R. Pfaltzgraff, ό.π., σ. 544

του ΟΗΕ αλλά δεν εποπτεύεται από κάποιο επίσημο θεσμό. Οι θεσμοί μπορεί να είναι καθολικοί και παγκόσμιοι, όπως ο ΟΗΕ, ή μπορεί να είναι περιφερειακοί όπως η ΕΕ.[86]

Ο σύγχρονος θεσμικός φιλελευθερισμός (νεοφιλελευθερισμός) έχει εγκαταλείψει το στόχο της επίτευξης παγκόσμιας ειρήνης. Έχει συμβιβαστεί με παραδοχές του νεορεαλισμού, όπως ότι το κράτος είναι ενιαίος ορθολογικός δρων που έχει γνώμονα το εθνικό συμφέρον και έχει κεντρικό ρόλο στη διεθνή πολιτική. Επίσης αποδέχεται την πρωτοκαθεδρία του συστημικού επίπεδου ανάλυσης και ότι το διεθνές περιβάλλον κυοφορεί σοβαρές απειλές για τη σταθερότητα και την ειρήνη. Όμως, η αρνητική επίδραση της αναρχίας στη διεθνή πολιτική μπορεί να αμβλυνθεί σημαντικά.[87] Όπως φαίνεται, ο θεσμικός νεοφιλελευθερισμός έχει πλησιάσει τόσο πολύ τον νεορεαλισμό, ώστε οι διαφορές μεταξύ τους να είναι δυσδιάκριτες, ειδικά όσον αφορά τον ήπιο ρεαλισμό και αμυντικό νεορεαλισμό.[88]

Οι θεσμικοί φιλελεύθεροι ισχυρίζονται ότι οι διεθνείς θεσμοί συμβάλλουν στην προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών. Για να επιβεβαιώσουν αυτή τους τη θέση, υιοθετούν μια επιστημονική προσέγγιση στα πρότυπα της σχολής του συμπεριφορισμού. Επινοούν ένα εμπειρικό τρόπο μέτρησης του βαθμού θεσμοποίησης των σχέσεων ανάμεσα στα κράτη. Στη συνέχεια αποτιμάται ο βαθμός στον οποίο οι θεσμοί αυτοί έχουν συμβάλει στη στενότερη διεθνή συνεργασία. Υπάρχει δυσκολία να καθοριστεί το ακριβές επίπεδο θεσμοποίησης. Ένας τρόπος για να γίνει αυτό είναι να εξετάσουμε μια ομάδα κρατών όπου πιστεύουμε αμέσως ότι το εύρος και το βάθος της θεσμοποίησης είναι υψηλό και στη συνέχεια να αξιολογήσουμε τους τρόπους με τους οποίους λειτουργούν οι θεσμοί. Μια τέτοια ομάδα κρατών είναι η Ευρώπη, ιδιαίτερα οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι χώρες της ΕΕ συνεργάζονται τόσο εντατικά που μοιράζονται ορισμένες κυβερνητικές λειτουργίες, για παράδειγμα στις γεωργικές και βιομηχανικές πολιτικές έχουν θεσπίσει το ρυθμιστικό πλαίσιο για μια ενιαία αγορά στον οικονομικό τομέα και βρίσκονται σε διαδικασία εντατικοποίησης και συνεργασίας σε άλλους τομείς. Οι θεσμικοί φιλελεύθεροι ισχυρίζονται ότι οι θεσμοί διαφέρουν σημαντικά στη Δυτική Ευρώπη από το τέλος του ψυχρού πολέμου. Οι θεσμοί έδρασαν ως «αναχώματα» που βοήθησαν στην απορρόφηση των κραδασμών

[86] Robert Iackson & Georg Sorensen, ό.π., σ. 110-111
[87] Α. Γκόφας & Ν. Τζιφάκης, ό.π., σ. 75-76
[88] Α. Ηρακλείδης, *Διεθνείς Σχέσεις και Διεθνής Πολιτική,* Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα 2015, σ. 48

στη Δυτική Ευρώπη μέχρι το τέλος του ψυχρού πολέμου και την επανένωση της Γερμανίας.[89]

Η θεσμική φιλελεύθερη άποψη μπορεί να αντιπαρατεθεί σε αυτήν της νεορεαλιστικής ανάλυσης. Οι νεορεαλιστές υποστηρίζουν ότι το τέλος του ψυχρού πολέμου είναι πολύ πιθανό να επαναφέρει την αστάθεια στη Δυτική Ευρώπη που να οδηγήσει σε μεγάλο πόλεμο. Απειλεί να είναι μια επανάληψη του πρώτου μισού του εικοστού αιώνα. Η ειρήνη στην Ευρώπη κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου στηρίχθηκε σε δύο πυλώνες που συνέθεταν την ισορροπία δυνάμεων μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης. Ήταν, πρώτον, ο διπολισμός με τη σταθερή κατανομή της στρατιωτικής ισχύος και, δεύτερον, τα μεγάλα οπλοστάσια πυρηνικών όπλων που μονοπωλούσαν σχεδόν εξ ολοκλήρου αυτές οι υπερδυνάμεις. Με την αναβίωση της πολυπολικότητας, ωστόσο, η αστάθεια και η ανασφάλεια αυξάνονται κατακόρυφα. Στη ρίζα όλων αυτών βρίσκεται η άναρχη δομή του διεθνούς συστήματος. Σύμφωνα με τον νεορεαλιστή John Mearsheimer, « η αναρχία έχει δύο κύριες συνέπειες: πρώτον, υπάρχει μικρό περιθώριο εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών και δεύτερον, κάθε κράτος πρέπει να εγγυηθεί τη δική του επιβίωση αφού κανένας άλλος παράγοντας δεν εγγυάται την ασφάλειά του».[90]

Το επιχείρημα των θεσμικών φιλελεύθερων είναι ότι ένα υψηλό επίπεδο θεσμοποίησης μειώνει σημαντικά τις αποσταθεροποιητικές επιπτώσεις της πολυπολικής αναρχίας που εντόπισε ο Mearsheimer. Οι θεσμοί αντισταθμίζουν την έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών. Αυτό καθίσταται δυνατό μέσω της συστηματικής παροχής πληροφοριών ανάμεσα στα κ-μ, τα οποία συνεπώς δεν βρίσκονται στο σκοτάδι σχετικά με τις προθέσεις και κινήσεις των άλλων. Οι θεσμοί συμβάλλουν έτσι στη μείωση του φόβου μεταξύ των κ-μ και παρέχουν έναν τόπο δημόσιας συζήτησης (forum) για διαπραγματεύσεις μεταξύ τους. Για παράδειγμα, η ΕΕ διαθέτει πολλούς τέτοιους τόπους (fora) με μεγάλη εμπειρία στις διαπραγματεύσεις και τους συμβιβασμούς, συμπεριλαμβανομένων του Συμβουλίου Υπουργών, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Οι θεσμοί παρέχουν συνέχεια και αίσθηση σταθερότητας. Προωθούν τη συνεργασία μεταξύ των κρατών προς αμοιβαίο όφελος. Για παράδειγμα, τα ευρωπαϊκά κράτη μπορούν να

[89] Robert Iackson & Georg Sorensen, ό.π., σ. 111
[90] Στο ίδιο, σ. 111-112

χρησιμοποιήσουν τον μηχανισμό της ΕΕ για να προσπαθήσουν να διασφαλίσουν ότι τα άλλα μέρη θα σεβαστούν τις δεσμεύσεις που έχουν ήδη αναλάβει. Οι θεσμοί βοηθούν «να δημιουργηθεί ένα κλίμα στο οποίο αναπτύσσονται προσδοκίες για σταθερή ειρήνη». Η τρέχουσα έρευνα σε διεθνείς οργανισμούς επικεντρώνεται στις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν αυτοί οι οργανισμοί σε έναν όλο και πιο παγκοσμιοποιημένο κόσμο. Από τη μία πλευρά, υπάρχει μια αυξανόμενη ανάγκη για τη ρύθμιση και τη διαχείριση που παρέχουν, από την άλλη τους λείπουν τόσο η ισχύς όσο και η νομιμότητα που απαιτούνται για την ανάληψη βαρέων ευθυνών. Στο πλαίσιο αυτό, η έρευνα εστιάζεται επίσης στους παράγοντες που απαιτούνται για θεσμική συνεργασία και ολοκλήρωση. Μια σημαντική θέση τονίζει τον κρίσιμο ρόλο των κρατικών συμφερόντων, αυτή η θέση χαρακτηρίζεται «φιλελεύθερος διακυβερνητισμός». Μια άλλη σημαντική θέση είναι η νεολειτουργική θεωρία, η οποία εστιάζει στη διεθνή συνεργασία που καθοδηγείται από λειτουργικές προκλήσεις, δηλαδή, ορισμένα καθήκοντα εκτελούνται καλύτερα όταν υπάρχει διεθνής συνεργασία παρά από τα κράτη μόνα τους και που λειτουργεί υπέρ της μεγαλύτερης συνεργασίας. Μια πρόσφατη εκδοχή του νεολειτουργισμού επιχειρεί να δημιουργήσει ένα αναθεωρημένο αναλυτικό πλαίσιο που αφήνει χώρο τόσο για «διακυβερνητικά» όσο και για «λειτουργικά» στοιχεία.[91]

Ο θεσμικός φιλελευθερισμός μπορεί να συνοψιστεί ως εξής. Οι διεθνείς θεσμοί συμβάλλουν στην προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών και, ως εκ τούτου, αμβλύνουν τα προβλήματα που προκύπτουν από την έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ τους και τον φόβο για τους γείτονές τους, τα οποία θεωρούνται ως τα παραδοσιακά προβλήματα που συνδέονται με τη διεθνή αναρχία. Ο θετικός ρόλος των διεθνών θεσμών για την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών συνεχίζει να αμφισβητείται από τους ρεαλιστές.[92]

1.2.4. Δημοκρατικός Φιλελευθερισμός

Ο Δημοκρατικός φιλελευθερισμός βασίζεται στον ισχυρισμό ότι στις φιλελεύθερες δημοκρατίες επικρατεί περισσότερο η ειρήνη από άλλα πολιτικά συστήματα. Το

[91] Στο ίδιο, σ. 112-113
[92] Στο ίδιο, σ. 113

επιχείρημα δεν είναι ότι οι δημοκρατίες δεν πολεμούν ποτέ, άλλωστε ιστορικά αποδεικνύεται ότι οι δημοκρατίες έχουν πολεμήσει τόσο συχνά όσο και οι μη δημοκρατίες. Το επιχείρημα είναι ότι οι δημοκρατίες δεν πολεμούν μεταξύ τους. Αυτή η διαπίστωση, λοιπόν, είναι η βάση της σημερινής αισιοδοξίας πολλών φιλελεύθερων μελετητών και πολιτικών σχετικά με τις προοπτικές μιας μακροπρόθεσμης παγκόσμιας ειρήνης. Το σκεπτικό τους είναι το εξής: επειδή ο αριθμός των δημοκρατιών στον κόσμο έχει αυξηθεί ραγδαία τα τελευταία χρόνια, μπορούμε να προσβλέπουμε σε έναν πιο ειρηνικό κόσμο με διεθνείς σχέσεις που χαρακτηρίζονται από συνεργασία αντί για σύγκρουση.[93]

Υπάρχουν τρία στοιχεία που στηρίζουν τη θέση, πως η εγκαθίδρυση ενός δημοκρατικού καθεστώτος σε μια χώρα συντελεί στη διαμόρφωση σχέσεων ειρήνης και συνεργασίας με τις άλλες δημοκρατικές χώρες. Το πρώτο στοιχείο, είναι η ύπαρξη στο εσωτερικό αυτών των χωρών μιας κουλτούρας που βασίζεται στην ειρηνική επίλυση των διαφορών. Το δεύτερο στοιχείο, είναι ότι οι δημοκρατίες έχουν κοινές ηθικές αξίες και οι ειρηνικοί τρόποι επίλυσης εσωτερικών διαφορών θεωρούνται ηθικά ανώτεροι από τη βίαιη συμπεριφορά και αυτή η στάση μεταφέρεται στις διεθνείς σχέσεις μεταξύ δημοκρατιών. Τέλος, η ειρήνη μεταξύ των δημοκρατιών ενισχύεται μέσω της οικονομικής συνεργασίας και της αλληλεξάρτησης.[94]

Οι Δημοκρατικοί φιλελεύθεροι είναι αισιόδοξοι ότι η ειρήνη και η συνεργασία θα επικρατήσουν τελικά στις διεθνείς σχέσεις, καθώς θα βαδίζουμε σε ένα πιο δημοκρατικό κόσμο. Θεωρούν ευθύνη τους να προωθήσουν τη δημοκρατία παγκοσμίως, γιατί με αυτόν τον τρόπο προάγουν την ειρήνη, η οποία είναι μια από τις πιο θεμελιώδεις από όλες τις πολιτικές αξίες. Με το τέλος του ψυχρού πολέμου ξεκίνησε ένα νέο κύμα εκδημοκρατισμού, το οποίο ενίσχυσε την αισιοδοξία των φιλελεύθερων για το μέλλον της δημοκρατίας, όμως η δημοκρατική κουλτούρα με αξίες όπως η ειρηνική επίλυση των διαφορών δεν έχει ακόμη ριζώσει στις νεότευκτες αυτές δημοκρατίες. Οι δημοκρατικές αξίες πρέπει να εδραιωθούν και η δημοκρατική ειρήνη να αποκτήσει μια στέρεη βάση στο εσωτερικό πεδίο αλλά μια τέτοια ανάπτυξη της δημοκρατικής κουλτούρας απαιτεί χρόνο.[95]

---

[93] Στο ίδιο, σ. 113
[94] Στο ίδιο, σ. 115
[95] Στο ίδιο, 115-116

Ο δημοκρατικός φιλελευθερισμός μπορεί να συνοψιστεί ως εξής. Οι δημοκρατίες δεν πολεμούν η μία την άλλη χάρη στον εσωτερικό τους πολιτικό πολιτισμό που βασίζεται στην ειρηνική επίλυση των διαφορών, τις κοινές ηθικές αξίες και τους αμοιβαία επωφελείς δεσμούς οικονομικής συνεργασίας και αλληλεξάρτησης που έχουν αναπτύξει. Αυτοί είναι οι θεμέλιοι λίθοι στους οποίους βασίζονται οι ειρηνικές σχέσεις τους. Για αυτούς τους λόγους ένας κόσμος που θα αποτελείται αποκλειστικά από φιλελεύθερες δημοκρατίες θα είναι λογικά ένας ειρηνικός κόσμος.[96]

1.2.5. Συμπεράσματα

Ο φιλελευθερισμός προσεγγίζει σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό θετικά την προοπτική πολιτικής ολοκλήρωσης, αφού όλες οι μορφές του ευνοούν τη διεθνή συνεργασία κρατών, πολιτών και υπερεθνικών θεσμών σε όλα τα επίπεδα, ως κύριο χαρακτηριστικό της θεμελιακής θεωρίας των φιλελεύθερων παρά το ότι το κράτος παραμένει η κύρια μονάδα ανάλυσης. Συγκεκριμένα:

- Οι φιλελεύθεροι κοινωνιολόγοι υπογραμμίζουν τους υπερεθνικούς μη κυβερνητικούς δεσμούς που αναπτύσσονται ανάμεσα στις διάφορες κοινωνίες. Οι φιλελεύθεροι της αλληλεξάρτησης δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στους οικονομικούς δεσμούς αμοιβαίων ανταλλαγών και εξαρτήσεων μεταξύ λαών και κυβερνήσεων. Οι θεσμικοί φιλελεύθεροι ενδιαφέρονται για το ρόλο της θεσμικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών, ενώ οι φιλελεύθεροι δημοκράτες υποστηρίζουν ότι τα φιλελεύθερα δημοκρατικά καθεστώτα και πολιτικά συστήματα παίζουν σημαντικό ρόλο για την προώθηση σχέσεων ειρήνης και συνεργασίας μεταξύ των κρατών

- Ο κοινωνιολογικός Φιλελευθερισμός αναφέρεται στην «κοινότητα ασφαλείας» που εισήγαγε ο Karl Deutsch, ενώ ο John Burton στην έννοια της «παγκόσμιας κοινωνίας» και ο James Rosenau εστίασε στις υπερεθνικές σχέσεις τόσο σε μακρο-επίπεδο ανάμεσα στους ανθρώπινους πληθυσμούς, όσο και σε μικρο-επίπεδο ανάμεσα στα άτομα.

- Ο Φιλελευθερισμός της Αλληλεξάρτησης μιλάει για αδυναμία του σύγχρονου κράτους να ικανοποιήσει, χωρίς συνεργασία με άλλα, τα κοινωνικο - οικονομικά αιτήματα που του απευθύνονται. Ο David Mitrany πρότεινε μια λειτουργική θεωρία

[96] Στο ίδιο, σ. 116

της ενοποίησης σύμφωνα με την οποία όταν οι συμμετέχοντες διαπίστωναν τα αμοιβαία οφέλη που θα μπορούσαν να αποκομίσουν και όταν οι πολίτες συνειδητοποιούσαν την βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου λόγω της αποτελεσματικής τους συνεργασίας στους διεθνείς οργανισμούς, θα μετέφεραν την αφοσίωσή τους από το κράτος σε αυτούς τους οργανισμούς. Ο Ernst Haas ανέπτυξε τη νεολειτουργική θεωρία της διεθνούς ενοποίησης με την οποία η πολιτική ολοκλήρωση είναι η διαδικασία κατά την οποία οι πολιτικοί πείθονται να μεταφέρουν την αφοσίωση, τις προσδοκίες και τις πολιτικές δραστηριότητές τους σε ένα νέο κέντρο, του οποίου οι θεσμοί διαθέτουν ή απαιτούν δικαιοδοσία στα προϋπάρχοντα έθνη - κράτη. Το τελικό αποτέλεσμα μιας διαδικασίας πολιτικής ολοκλήρωσης είναι η δημιουργία μιας νέας πολιτικής κοινότητας.

- Η νεολειτουργική θεωρία εστιάζει κατά μεγάλο μέρος στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και, ειδικότερα, στην διαδικασία με την οποία αναπτύχθηκαν οι θεσμοί της. Ο Haas υπέθεσε ότι η ολοκλήρωση προχωρά ως αποτέλεσμα της δουλειάς των σχετικών ελίτ στον κυβερνητικό και τον ιδιωτικό τομέα, που υποστηρίζουν την ένταξη για ουσιαστικά πραγματιστικούς λόγους, όπως η προσδοκία ότι η άρση των εμπορικών φραγμών θα αυξήσει τις αγορές και τα κέρδη.

- Σύμφωνα με τον φιλελευθερισμό της αλληλεξάρτησης, στην περίπτωση της Ευρώπης έχουμε δει πολλά παραδείγματα επιτυχούς ολοκλήρωσης σε έναν τομέα που ακολουθούνται από συγκρίσιμες προσπάθειες σε άλλους τομείς. Από την ΕΚΑΧ στην κοινή αγορά αγαθών και υπηρεσιών και τη νομισματική ένωση. Με προόδους, καθυστερήσεις και οπισθοδρομήσεις, η ΕΕ έχει διευρυνθεί τόσο ως προς τις λειτουργίες όσο και ως προς την ολοκλήρωση και έχει εμβαθύνει στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη.

- Όμως ο Charles Pentland κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, τουλάχιστον από την εμπειρία του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, υπάρχουν ελάχιστα στοιχεία που να υποδηλώνουν ότι η τεχνολογία και η οικονομική ανάπτυξη από μόνες τους θα παράγουν ολοκλήρωση μέσω λειτουργικής συνεργασίας. Η λειτουργική ανάγκη δεν προκαθορίζει την κατεύθυνση της αλλαγής.

- Ο θεσμικός φιλελευθερισμός υποστηρίζει ότι οι διεθνείς θεσμοί είναι ανεξάρτητοι και μπορούν να προωθήσουν τη συνεργασία μεταξύ των κρατών.

• Ο σύγχρονος θεσμικός φιλελευθερισμός (νεοφιλελευθερισμός) έχει συμβιβαστεί με παραδοχές του νεορεαλισμού, όπως ότι το κράτος είναι ενιαίος ορθολογικός δρων που έχει γνώμονα το εθνικό συμφέρον και έχει κεντρικό ρόλο στη διεθνή πολιτική.

• Ο δημοκρατικός φιλελευθερισμός επίσης αναφέρεται στο ότι οι δημοκρατίες δεν πολεμούν η μία την άλλη χάρη στον εσωτερικό τους πολιτικό πολιτισμό που βασίζεται στην ειρηνική επίλυση των διαφορών, τις κοινές ηθικές αξίες και τους αμοιβαία επωφελείς δεσμούς οικονομικής συνεργασίας και αλληλεξάρτησης που έχουν αναπτύξει.

1.3. Κονστρουκτιβισμός και Ευρωπαϊκή Αμυντική Συνεργασία

Τον όρο «κονστρουκτιβισμός» εισήγαγε το 1989 ο Nicholas Onuf. Σύμφωνα με αυτόν ο κονστρουκτιβισμός δεν είναι μια θεωρία που προσφέρει γενικές εξηγήσεις για το τι κάνουν οι άνθρωποι, γιατί διαφέρουν οι κοινωνίες και πως αλλάζει ο κόσμος αλλά είναι τρόπος μελέτης των κοινωνικών σχέσεων. Θεμελιώδης είναι η θέση ότι οι άνθρωποι είναι κοινωνικά όντα και δεν θα ήταν ανθρώπινα αν δεν ήταν κοινωνικά. Ο κονστρουκτιβισμός υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι κάνουν την κοινωνία και η κοινωνία τους ανθρώπους. Αυτή είναι μια αέναη αμφίδρομη διαδικασία. Οι κανόνες μας λένε «τι πρέπει να κάνουμε». Το «τι» αναφέρεται στη συμπεριφορά σε καταστάσεις που είναι όμοιες και το «πρέπει» μας λέει πως θα προσαρμόσουμε τη συμπεριφορά μας σε αυτούς τους κανόνες. Οι κανόνες μας λένε επίσης ποιοι θα συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνία τους οποίους οι κονστρουκτιβιστές ονομάζουν αντιπρόσωπους (agents). Οι κανόνες δίνουν σε αυτούς επιλογές για να πετύχουν συγκεκριμένους στόχους. Όταν ως άνθρωποι, ενεργούμε ως αντιπρόσωποι, έχουμε στόχους ακόμη και αν δεν το έχουμε συνειδητοποιήσει πλήρως.[97]

Σύμφωνα με τον Alexander Wendt ο κονστρουκτιβισμός μια από τις τρεις σημαντικότερες προσεγγίσεις των Διεθνών Σχέσεων, είναι μια δομική θεωρία του διεθνούς συστήματος που ισχυρίζεται ότι:[98]

---

[97]N. Onuf, *Constructivism: A User's Manual* στο *International Relations in a Constructed World*, V. Kubalkova, N. Onuf & P. Kowert. M.E. Sharpe, London

[98] Alexander Wendt, *Collective Identity Formation and the International State, The American Political Science Review,* Vol. 88, No. 2, p. 384-396, American Political Science Association, 1994, p. 385

- τα κράτη είναι οι κύριες μονάδες ανάλυσης για τη διεθνή πολιτική θεωρία
- οι βασικές δομές στο σύστημα των κρατών είναι διυποκειμενικές και όχι υλικές και
- οι κρατικές ταυτότητες και συμφέροντα διαμορφώνονται σε σημαντικό μέρος από αυτές τις κοινωνικές δομές και δεν είναι προκατασκευασμένες εξωγενώς του συστήματος από την ανθρώπινη φύση ή την εσωτερική πολιτική.

Οι κονστρουκτιβιστές δίνουν έμφαση στην κοινωνική κατασκευή της πραγματικότητας. Οι ανθρώπινες σχέσεις, συμπεριλαμβανομένων των διεθνών σχέσεων, αποτελούνται από σκέψεις και ιδέες και όχι από υλικές συνθήκες ή δυνάμεις. Αυτό είναι το φιλοσοφικά ιδεαλιστικό στοιχείο του κονστρουκτιβισμού που έρχεται σε αντίθεση με την υλιστική φιλοσοφία του θετικισμού της κοινωνικής επιστήμης. Σύμφωνα με την κονστρουκτιβιστική φιλοσοφία, ο κοινωνικός κόσμος δεν είναι δεδομένος: δεν είναι κάτι «εκεί έξω» που υπάρχει ανεξάρτητα από τις σκέψεις και τις ιδέες των ανθρώπων που τον αποτελούν. Δεν είναι μια εξωτερική πραγματικότητα της οποίας οι νόμοι μπορούν να ανακαλυφθούν με επιστημονική έρευνα και να εξηγηθούν από την επιστημονική θεωρία, όπως υποστηρίζουν οι θετικιστές και οι συμπεριφοριστές. Ο κοινωνικός και πολιτικός κόσμος δεν είναι μέρος της φύσης. Δεν υπάρχουν φυσικοί νόμοι της κοινωνίας ή της οικονομίας ή της πολιτικής. Η ιστορία δεν είναι μια εξελισσόμενη εξωτερική διαδικασία ανεξάρτητη από την σκέψη και τις ιδέες των ανθρώπων. Αυτό σημαίνει ότι η κοινωνιολογία, η πολιτική επιστήμη και η θεωρία δεν είναι αντικειμενικές επιστήμες με μια αυστηρά θετικιστική προσέγγιση στον κόσμο. Τα πάντα στην κοινωνία είναι φτιαγμένα από τους ανθρώπους και γι' αυτό τα καθιστά κατανοητά σε αυτούς. Ο κοινωνικός κόσμος είναι ένας κόσμος της ανθρώπινης συνείδησης: των σκέψεων και των πεποιθήσεων, των ιδεών και των εννοιών, των γλωσσών και των λόγων, των σημάτων και συνεννοήσεων μεταξύ των ανθρώπων, ιδίως ομάδων ανθρώπων, όπως τα κράτη και τα έθνη. Ο κοινωνικός κόσμος είναι ένα διυποκειμενικό πεδίο: έχει νόημα για τους ανθρώπους που τον δημιούργησαν και ζουν σε αυτόν, και οι οποίοι τον κατανοούν ακριβώς επειδή τον κατασκεύασαν και ζουν σε αυτόν.[99]

[99] R. Jackson & G. Sorensen, ό.π., σ. 211-212

Σύμφωνα με τον Giddens και τη θεωρία της δομής, οι δομές όντως περιορίζουν τους δρώντες, αλλά αυτοί μπορούν επίσης να επηρεάσουν τις δομές σκεπτόμενοι και ενεργώντας πάνω τους με νέους τρόπους[100], ενώ ο Vico ισχυρίζεται ότι ο φυσικός κόσμος είναι δημιούργημα του Θεού, αλλά ο ιστορικός κόσμος δημιούργημα του ανθρώπου.[101] Η ιστορία δεν ξεδιπλώνεται και εξελίσσεται πέρα και ανεξάρτητα από την ανθρώπινη δραστηριότητα. Οι άνθρωποι δημιουργούν οι ίδιοι την ιστορία καθώς και τα κράτη που είναι ιστορικά αντικείμενα. Τα κράτη είναι τεχνητές δημιουργίες όπως και το κρατικό σύστημα. Αν το θέλουν οι άνθρωποι μπορούν να το αλλάξουν και να το αναπτύξουν με νέους τρόπους.[102]

Ο Wendt σχολιάζοντας το άρθρο του John Mearscheimer «The False Promise of International Institutions» συμμερίζεται και τις πέντε ρεαλιστικές υποθέσεις του Mearscheimer ότι: το διεθνές σύστημα είναι άναρχο, τα κράτη έχουν επιθετικές προθέσεις και δεν μπορούν να είναι βέβαια για τις προθέσεις των άλλων, ενώ έχουν την επιθυμία να επιβιώσουν και συμπεριφέρονται λογικά. Συμφωνεί επίσης ότι τα κράτη πρέπει να είναι οι μονάδες ανάλυσης αλλά και στη σπουδαιότητα της συστημικής θεωρίας ή της τρίτης εικόνας δηλαδή της δομής. Θεωρεί όμως ότι ο νεορεαλισμός δεν είναι αρκετά δομικός αφού περιορίζει τις επιπτώσεις των δομών στη συμπεριφορά του κράτους, αγνοώντας τις επιδράσεις στις κρατικές ταυτότητες και συμφέροντα. Οι κονστρουκτιβιστές πιστεύουν ότι τα κρατικά συμφέροντα καθορίζονται από συστημικές δομές και δεν είναι εξωγενή αυτών. Εκεί που πραγματικά διαφέρουν οι νεορεαλιστές και οι κονστρουκτιβιστές είναι από τι αποτελείται η δομή. Οι νεορεαλιστές πιστεύουν ότι αποτελείται μόνο από μια κατανομή υλικών δυνατοτήτων, ενώ οι κονστρουκτιβιστές πιστεύουν ότι αποτελείται επίσης από κοινωνικές σχέσεις.[103]

Οι κοινωνικές δομές αποτελούνται από τρία στοιχεία: κοινή γνώση, υλικούς πόρους και πρακτικές. Πρώτον, οι κοινωνικές δομές ορίζονται, εν μέρει, από κοινές αντιλήψεις, προσδοκίες ή γνώση. Ένα δίλημμα ασφαλείας, για παράδειγμα, είναι μια κοινωνική δομή που αποτελείται από διυποκειμενικές αντιλήψεις, στις οποίες τα κράτη

---

[100] A. Giddens, *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*, University of California Press, 1984
[101] L. Pompa, *Vico: Selected Writings*, Cambridge: Cambridge University Press, 1982, σ. 26
[102] R. Jackson & G. Sorensen, ό.π., σ. 211
[103] A. Wendt, *Constructing International Politics στο International Security* , Summer, 1995, Vol. 20, No. 1 (Summer, 1995), MIT Press, σ. 72-73

είναι τόσο καχύποπτα που κάνουν τις χειρότερες υποθέσεις για τις προθέσεις των αντιπάλων τους με αποτέλεσμα να ορίζουν τα συμφέροντά τους με όρους αυτοβοήθειας. Μια κοινότητα ασφάλειας είναι μια διαφορετική κοινωνική δομή, που αποτελείται από κοινή γνώση στην οποία τα κράτη εμπιστεύονται το ένα το άλλο για την επίλυση διαφορών χωρίς πόλεμο. Δεύτερον, οι κοινωνικές δομές περιλαμβάνουν υλικούς πόρους και οι κονστρουκτιβιστές υποστηρίζουν ότι αυτοί οι υλικοί πόροι αποκτούν νόημα μόνο μέσω της κοινής γνώσης που υπάρχει για τη χρήση τους. Για παράδειγμα, 500 βρετανικά πυρηνικά όπλα είναι λιγότερο απειλητικά για τις Ηνωμένες Πολιτείες από 5 πυρηνικά όπλα της Βόρειας Κορέας, επειδή οι Βρετανοί είναι φίλοι των Ηνωμένων Πολιτειών και οι Βορειοκορεάτες όχι. Οι υλικές δυνατότητες αυτές καθαυτές δεν εξηγούν λοιπόν τίποτα, σημασία έχει πως σκέφτονται μεταξύ τους όταν αντιπαρατίθενται τα κράτη, οι ιδέες και πεποιθήσεις τους τους, τι πιστεύει ο ένας για τις πράξεις του άλλου. Τρίτον, οι κοινωνικές δομές υπάρχουν, όχι στη σκέψη των παραγόντων ούτε στις υλικές δυνατότητες, αλλά στις πρακτικές, στη διαδικασία. Ο ψυχρός πόλεμος ήταν μια δομή κοινής γνώσης που επικρατούσε στις σχέσεις μεγάλων δυνάμεων για σαράντα χρόνια, αλλά μόλις σταμάτησαν να ενεργούν σε αυτή τη βάση, «τέλειωσε».[104]

Για τον Wendt η αυτοβοήθεια και η πολιτική ισχύος δεν απορρέουν από την αναρχία και ότι αν σήμερα βρισκόμαστε σε έναν κόσμο αυτοβοήθειας, αυτό προκύπτει στη διαδικασία και δεν οφείλεται στη δομή. Η αυτοβοήθεια και η πολιτική ισχύος δεν είναι χαρακτηριστικά της αναρχίας. Η αναρχία είναι αυτό που κάνουν τα κράτη.[105] Βασική αρχή της κονστρουκτιβιστικής θεωριας είναι ότι οι δρώντες λειτουργούν στη βάση της αντίληψης που οι άλλοι δρώντες έχουν γι' αυτούς. Τα κράτη συμπεριφέρονται διαφορετικά σε εχθρούς και διαφορετικά σε φίλους, επειδή οι εχθροί αποτελούν απειλή ενώ οι φίλοι όχι. Η στρατιωτική ισχύς των ΗΠΑ έχει διαφορετική σημασία για τον Καναδά από ό,τι για την Κούβα, παρά τις παρόμοιες «δομικές» θέσεις τους, όπως οι βρετανικοί πύραυλοι έχουν διαφορετική σημασία για τις Ηνωμένες Πολιτείες από ό,τι οι σοβιετικοί πύραυλοι.[106] Επειδή η αυτοβοήθεια δεν είναι συστατικό χαρακτηριστικό της αναρχίας αυτές οι αντιλήψεις δεν είναι εξωγενώς προκαθορισμένες αλλά

[104] Στο ίδιο, σ. 73
[105] A. Wendt, *Anarchy is what States make of it: The Social Construction of Power Politics* στο International Organization , Spring, 1992, Vol. 46, No. 2 (Spring, 1992), MIT Press, 1992, σ. 394-395
[106] Στο ίδιο, σ. 396-397

προκύπτουν από τις αλληλεπιδράσεις.[107] Ο Wendt διακρίνει την κοινωνική και τη συλλογική κρατική ταυτότητα.[108]Η κοινωνική ταυτότητα αναφέρεται στη θέση, το ρόλο και την προσωπικότητα που η διεθνής κοινότητα αποδίδει στο κράτος και η συλλογική ταυτότητα στους εσωτερικούς ανθρώπινους, υλικούς, ιδεολογικούς και πολιτισμικούς παράγοντες οι οποίοι καθιστούν το κράτος αυτό που είναι και στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται τον εαυτό του. Ωστόσο ο συστημικός κονστρουκτιβισμός του Wendt αποκλείει από την ανάλυσή του την εγχώρια πολιτική και τους μηχανισμούς συγκρότησης της συλλογικής ταυτότητας.[109]

Ο Wendt υποστηρίζει επίσης ότι η αναρχία μπορεί να έχει τρεις τουλάχιστον διακριτές κουλτούρες: την «χομπσιανή», την «λοκιανή» και την «καντιανή» που χαρακτηρίζονται από το βαθμό φιλίας, ανταγωνισμού και εχθρότητας. Στη χομπσιανή κουλτούρα αναρχίας επικρατεί η εχθρότητα, «ο πόλεμος όλων εναντίον όλων» σε αντίθεση με την καντιανή όπου κυρίαρχη είναι η κουλτούρα ύπαρξης συλλογικής ασφάλειας, με το δίλημμα ασφάλειας και το πρόβλημα επιβίωσης να επιλύονται σε αυτό το πλαίσιο.[110] Στον πυρήνα κάθε είδους αναρχίας υπάρχει μόνο μία θέση υποκειμένου: στη χομπσιανή κουλτούρα ο «εχθρός», στην λοκιανή ο «αντίπαλος» (ανταγωνισμός) και στην Καντιανή ο «φίλος».[111]

Η Martha Finnenmore κάνει μια άλλη συστημική προσέγγιση κατανόησης των συμφερόντων και της συμπεριφοράς των κρατών ερευνώντας τη δομή του διεθνούς συστήματος, όχι αυτό της ισχύος αλλά των νοημάτων και των κοινωνικών αξιών. Ισχυρίζεται ότι δεν μπορούμε να καταλάβουμε τι είναι αυτό που θέλουν τα κράτη χωρίς να κατανοήσουμε τη δομή του διεθνούς συστήματος στο οποίο αυτά είναι μέρος. Τα κράτη είναι ενσωματωμένα σε πυκνά δίκτυα υπερεθνικών και διεθνών κοινωνικών σχέσεων που διαμορφώνουν την αντίληψή τους για τον κόσμο και τον ρόλο τους σε αυτόν ενώ αναζητούν συγκεκριμένα πράγματα στην κοινωνία. Η ισχύς και η ευημερία είναι τα μέσα και όχι ο σκοπός. Τα κράτη δεν ξέρουν πάντα τι θέλουν ή πως να χρησιμοποιήσουν τους πόρους τους. Τα συμφέροντα δεν είναι κάτι «εκεί έξω» που περιμένει να ανακαλυφθεί αλλά διαμορφώνονται μέσα από την κοινωνική

---

[107] Στο ίδιο, σ. 403
[108] A. Wendt, *Collective Identity Formation and the International State*, The American Political Science Review, Vol. 88, No. 2, p. 384-396, American Political Science Association, 1994, σ. 385
[109] Α. Γκόφας, Ν. Τζιφάκης, ό.π., σ. 136
[110] A. Wendt, *Anarchy is what States make of it,* σ. 309-310
[111] Στο ίδιο, σ. 258

αλληλεπίδραση. Τα κράτη θέλουν να αποφύγουν την εισβολή από άλλη δύναμη, την εξαφάνιση και την οικονομική καταστροφή, αλλά παραμένει πάντα μια ευρεία επιλογή στόχων. Η εσωτερική πολιτική μπορεί να παίξει μεγάλο ρόλο, μερικές φορές καθοριστικό για να ορίσει εθνικούς στόχους και συμφέροντα αλλά η εσωτερική πολιτική και οι τοπικές συνθήκες δεν μπορούν να εξηγήσουν πολλά από τα συμφέροντα που διαμορφώνονται και τις πολιτικές επιλογές. Η κρατική συμπεριφορά καθορίζεται από τις ταυτότητες και τα συμφέροντα αλλά αυτά με τη σειρά τους καθορίζονται από τους διεθνείς κανόνες και την αντίληψη του τι είναι καλό. Αυτοί οι κανόνες διαβιβάζονται στα κράτη μέσω των διεθνών οργανισμών και διαμορφώνουν τις εθνικές πολιτικές.[112]

Ο Peter Katzenstein στη συλλογική εργασία «The Culture of National Security: Norms and identity in World Politics» δίνει έμφαση στο ρόλο της κουλτούρας και της ταυτότητας, τις οποίες θεωρεί σημαντικούς προσδιοριστικούς παράγοντες της εθνικής πολιτικής ασφάλειας. Ανιχνεύονται δύο είδη κοινωνικών επιπτώσεων στις πολιτικές εθνικής ασφάλειας: διαδικασίες που επηρεάζουν την ταυτότητα και τα συμφέροντα των παραγόντων και διαδικασίες που διαμορφώνουν άμεσα τα συμφέροντα των παραγόντων χωρίς να επαναπροσδιορίζουν τις ταυτότητες. Ο Alastair Johnston στον ίδιο τόμο προσπαθεί να τεκμηριώσει την υπεροχή στην ανάλυση της στρατηγικής κουλτούρας έναντι εκείνης του δομικού ρεαλισμού χρησιμοποιώντας το παράδειγμα της Κίνας. Υποστηρίζει ότι η Κίνα έχει επιδείξει ιστορικά μια σχετικά συνεπή σκληρή realpotik ή στρατηγική κουλτούρα ετοιμότητας για πόλεμο που έχει διατηρηθεί σε διαφορετικά δομικά πλαίσια τόσο στη διάρκεια της μαοϊκής περιόδου όσο και μετά. Οι Κινέζοι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων έχουν εσωτερικεύσει αυτή τη στρατηγική κουλτούρα, έτσι ώστε η στρατηγική συμπεριφορά της Κίνας να δείχνει μια προτίμηση για επιθετική χρήση δύναμης. Επίσης οι πολιτισμικές επιδράσεις συμβάλλουν στη διαμόρφωση των συμφερόντων που καθοδηγούν τους δρώντες στα στρατιωτικά δόγματα που υιοθετούν και στις πολιτικές ασφαλείας που ακολουθούν.[113]

Ο Kenneth Glarbo υποστηρίζει ότι η πολιτική συνεργασία στην Ευρώπη πρέπει να εξεταστεί περισσότερο στο πεδίο ανάλυσης των κονστρουκτιβιστών από αυτό των

---

[112] M. Finnenmore, *National Interests in International Society*, Cornell University Press, Ithaca and London, 1996, σ. 1-4

[113] P. Katzenstein, *The Culture of National Security:Norms and Identity in World Politics*, Columbia University Press, New York 1996

ρεαλιστών. Οι σημαντικότερες συγκλίσεις στο πεδίο της κοινής εξωτερικής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας δεν είναι προϊόντα εθνικού συμφέροντος αλλά περισσότερο αποτελέσματα κοινωνικών αλληλεπιδράσεων μέσω της άσκησης διπλωματίας από τα κράτη και εμφανίζονται στο πλαίσιο των διϋποκειμενικών δομών που έχουν οικοδομηθεί από αυτή την συνεργασία. Η κονστρουκτιβιστική θεωρία υποστηρίζει ότι η πολιτική συνεργασία αφήνει περιθώριο για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση που προέρχεται από διαδικασίες άσκησης διπλωματίας που ενίοτε υπερέχουν των θέσεων των νεορεαλιστών για την εθνική ασφάλεια.[114]

Ο Martin Marcussen και οι συνεργάτες του μελετούν τους τρόπους με τους οποίους οι πολιτικές ελίτ στη Γαλλία, τη Γερμανία και τη Βρετανία έχουν δημιουργήσει ταυτότητες εθνικού κράτους από τη δεκαετία του 1950. Προσπαθούν να βρουν την αιτία που Γαλλία και Γερμανία έχουν ενσωματώσει την «Ευρώπη» στις εθνικές-κρατικές ταυτότητές τους αντίθετα με τη Μ. Βρετανία που εξακολουθεί να κυριαρχεί η βρετανική ταυτότητα. Υποστηρίζουν ότι το αποτέλεσμα αυτό είναι συνδυασμός τριών παραγόντων. Πρώτον, τα νέα οράματα της πολιτικής τάξης πρέπει να είναι συμβατά με τις προϋπάρχουσες συλλογικές ταυτότητες που είναι ενσωματωμένες στους πολιτικούς θεσμούς και την αγγλική κουλτούρα. Δεύτερον, οι πολιτικές ελίτ επιλέγουν με εργαλειακό τρόπο από τις ιδέες που έχουν στη διάθεσή τους σύμφωνα με τα αντιληπτά τους συμφέροντα, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια «κρίσιμων περιστάσεων», όταν οι ταυτότητες των εθνικών κρατών αμφισβητούνται. Τρίτον, από τη στιγμή που η πολιτική πλειοψηφία συναινέσει στη νέα ταυτότητα, είναι πιθανό να εσωτερικευτεί και να θεσμοθετηθεί, με αποτέλεσμα να τείνει να γίνει ανθεκτική στις αλλαγές.[115]

Οι Jeff Checkel και Peter Katzenstein στο βιβλίο «European Identity» υποστηρίζουν χαρακτηριστικά ότι το καράβι της «ενιαίας ευρωπαϊκής ταυτότητας» πλέει σε αχαρτογράφητα νερά. Δεν υπάρχει μια ενιαία ευρωπαϊκή ταυτότητα όπως δεν υπάρχει και μια Ευρώπη. Οι διευρύνσεις του 2004 και 2007, διαμόρφωσαν μια πολιτικά πιο χαλαρή και πιο περιεκτική Ευρώπη που δεν είναι πλέον αυτό που ήταν κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, αναπόσπαστο μέρος μιας αντικομμουνιστικής

[114] K. Glarbo στο https://www.jura.fu-berlin.de/fachbereich/einrichtungen/oeffentliches-recht/lehrende/bolewskiw/dokumente/8__European_Culture/Glarbo_wide-awake_diplomacy_-_reconstructing_the_common_foreign_and_security_policy_of_the_EU_.pdf (τ.π. 10.4.2024)
[115] M. Marcussen, T. Risse, D. Engelmann-Martin, H. Knopf & K. Roscher, *Constructing Europe: The Evolution of French, British and German nation-States* Identities, Paper presented at the 1999 ECSA Sixth Biennial International Conference, Pitsburg 1999, σ. 1-2

συμμαχίας. Τα νέα ανατολικά μέλη της ΕΕ έχουν τα δικά τους οράματα, προγράμματα και πολιτικές. Η ιστορία των κρατών-εθνών δεν ευνοεί τη δημιουργία μιας συλλογικής ευρωπαϊκής ταυτότητας. Οι ευρωπαϊκές πολιτικές ταυτότητας δεν είναι όπως αυτές σε ένα πολιτιστικό έθνος, όπου οι διαδικασίες πολιτιστικής αφομοίωσης προηγούνται της πολιτικής ενοποίησης. Ο αριθμός των αναμφισβήτητα αφοσιωμένων Ευρωπαίων (10–15% του συνολικού πληθυσμού) είναι απλώς πολύ μικρός για την ανάδυση μιας ισχυρής πολιτιστικής ευρωπαϊκής αίσθησης. Ως πολιτικό εγχείρημα, η ευρωπαϊκή ταυτότητα αποτελεί σημαντικό μέλημα για τις πολιτικές, οικονομικές, ακαδημαϊκές ελίτ και τμήματα της μεσαίας τάξης, που έλκονται από μια Ευρώπη με ενιαία ταυτότητα. Οι Ευρωπαίοι όμως είναι πολλές φορές σκεπτικιστές και ορισμένες χώρες υιοθετούν εθνικιστική και λαϊκιστική στάση.[116]

Ο J. Czaputowicz υποστηρίζει ότι κράτη με διαφορετική κουλτούρα υιοθετούν διαφορετική προσέγγιση σε παρόμοιες καταστάσεις. Η στρατηγική κουλτούρα ως ένα σύστημα κοινών ιδεών διαμορφώνει την αντίληψη, την επικοινωνία και τη δραστηριότητα των χωρών στον τομέα της ασφάλειας. Οι απειλές κατασκευάζονται μέσα από μια κοινωνική διαδικασία ως αποτέλεσμα ιστορικών, πολιτιστικών, ιδεολογικών παραγόντων και κυρίαρχων λόγων. Η πολιτική και στρατιωτική κουλτούρα είναι μέρος μιας ευρύτερης πολιτικής κουλτούρας, προϊόν κανόνων, ιδεών και προτύπων συμπεριφοράς. Καθορίζεται από τον τρόπο με τον οποίο τα μέλη της συγκεκριμένης κοινότητας αντιλαμβάνονται τα ζητήματα της εθνικής ασφάλειας, του στρατού ως θεσμού και της χρήσης βίας. Η ευρωπαϊκή κουλτούρα ασφάλειας χαρακτηρίζεται από την απονομιμοποίηση της πολιτικής ισχύος. Οι κανόνες, τα πρότυπα συμπεριφοράς και οι πεποιθήσεις που μοιράζονται στην ΚΠΑΑ γίνονται κτήμα των παραγόντων της και διαμορφώνουν την συμπεριφορά τους. Μέσω της κοινωνικοποίησης, η ΚΠΑΑ επηρεάζει τις ταυτότητες και τα συμφέροντα των χωρών που υιοθετούν την κοινοτική προοπτική. Ωστόσο, ο κονστρουκτιβισμός έχει επικριθεί για την αποτυχία του να εστιάσει επαρκώς στους υλικούς παράγοντες και την κατανομή ισχύος εντός του συστήματος και ότι επικεντρώνεται υπερβολικά στη σύγκλιση της στρατηγικής κουλτούρας και στην αντίληψη του κινδύνου, ενώ αγνοεί

[116] Checkel J. & Katzenstein P., *European Identity*, Cambridge University Press, Cambridge 2009, σ. 214-216

τη σημασία εσωτερικών παραγόντων, όπως οι διπλωμάτες και το ανώτερο στρατιωτικό προσωπικό.[117]

Συμπεράσματα: Ο Κονστρουκτιβισμός είναι μια βασική υποστηρικτική θεωρία της ολοκλήρωσης της ΕΕ και της σύγκλισης στην άμυνα και ασφάλεια, για τους παρακάτω λόγους:

- Υποστηρίζει ότι τα κράτη παραμένουν μεν οι κύριες μονάδες ανάλυσης για τη διεθνή πολιτική θεωρία, αλλά οι βασικές δομές στο σύστημα των κρατών είναι διυποκειμενικές και οι κρατικές ταυτότητες και συμφέροντα δεν είναι προκατασκευασμένες επομένως είναι ενδεχόμενος ένας μετασχηματισμός του διεθνούς συστήματος.

- Ο Onuf αναφέρει ότι οι άνθρωποι κάνουν την κοινωνία και η κοινωνία τους ανθρώπους μέσα από μια αέναη αμφίδρομη διαδικασία όπου σύμφωνα με τον Giddens, οι δομές όντως περιορίζουν τους δρώντες, αλλά αυτοί μπορούν επίσης να μεταμορφώσουν τις δομές σκεπτόμενοι και ενεργώντας πάνω τους με νέους τρόπους.

- Οι κονστρουκτιβιστές που δίνουν έμφαση στην κοινωνική κατασκευή της πραγματικότητας θεωρώντας ότι οι ανθρώπινες σχέσεις, συμπεριλαμβανομένων των διεθνών σχέσεων, αποτελούνται από σκέψεις και ιδέες και όχι από υλικές συνθήκες ή δυνάμεις, ουσιαστικά συνηγορούν στην υφιστάμενη δυνατότητα μιας δυνητικής διαδικασίας αναδιαμόρφωσης και διαφοροποίησης του διεθνούς συστήματος.

- Σύμφωνα με τον Vico τα κράτη είναι τεχνητές δημιουργίες όπως και το κρατικό σύστημα. Αν το θέλουν οι άνθρωποι μπορούν να το αλλάξουν και να το αναπτύξουν με νέους τρόπους.

- Για τον Wendt, η αναρχία και επομένως το άναρχο διεθνές σύστημα είναι αυτό που διαμορφώνεται από τα κράτη, δεν είναι κάτι προκατασκευασμένο, αυτόνομο και διαχρονικό που δεν επιδέχεται μεταβολές και επομένως οι αλλαγές αποτελούν μέρος της λειτουργίας του.

- Ο Kenneth Glarbo υποστηρίζει ότι τα κ-μ της ΕΕ μπορεί να μην συμφωνούν σε σημαντικές πτυχές της εξωτερικής πολιτικής, αλλά παρ' όλα αυτά, οι καθημερινές

[117] Jasek Czaputowicz, *European Cooperation in the Field of Security and Defence. International Relation Theories Perspective, Securitologia,* 2014, σ. 6

πρακτικές πολιτικής συνεργασίας διαμορφώνουν κοινές αντιλήψεις. Εν ολίγοις, η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση επικρατεί στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πολιτικής συνεργασίας, ή τουλάχιστον εντός της ΚΕΠΠΑ των τελευταίων ετών, ακόμη και αν αυτό δεν αναιρεί πλήρως τη σημασία του εθνικού συμφέροντος. Παρά το εθνικό συμφέρον, ωστόσο, η κονστρουκτιβιστική θεωρία υποστηρίζει ότι η πολιτική συνεργασία αφήνει περιθώρια για μια κοινωνική ολοκλήρωση που πηγάζει από διπλωματικές διαδικασίες επικοινωνίας που έχουν δημιουργηθεί ιστορικά μέσω της πολιτικής συνεργασίας και η οποία δεν είναι εύκολα αντιληπτή από τους διακυβερνητικούς επίσημους κώδικες της ΚΕΠΠΑ.

- Για την Martha Finnenmore τα συμφέροντα δεν είναι κάτι «εκεί έξω» που περιμένει να ανακαλυφθεί αλλά διαμορφώνονται μέσα από την κοινωνική αλληλεπίδραση.

- Η «στρατηγική κουλτούρα» αποτυπώνει αφ' ενός την κρατούσα αντίληψη αναφορικά με το εθνικό συμφέρον και τη θέση ενός κράτους στο διεθνές σύστημα αλλά οι καθημερινές πρακτικές πολιτικής συνεργασίας των κ-μ της ΕΕ στην εξωτερική πολιτική διαμορφώνουν σταδιακά κοινές αντιλήψεις και σε δεύτερο χρόνο «κοινή στρατηγική κουλτούρα».

- Οι δομές περιορίζουν τους δρώντες, αλλά αυτοί μπορούν επίσης να μεταμορφώσουν τις δομές σκεπτόμενοι και ενεργώντας πάνω τους με νέους τρόπους.

- Ο J. Czaputowicz υποστηρίζει ότι η ευρωπαϊκή κουλτούρα ασφάλειας χαρακτηρίζεται από την απονομιμοποίηση της πολιτικής ισχύος. Οι κανόνες, τα πρότυπα συμπεριφοράς και οι πεποιθήσεις που μοιράζονται στην ΚΠΑΑ γίνονται κτήμα των παραγόντων της και διαμορφώνουν την συμπεριφορά τους. Μέσω της κοινωνικοποίησης, η ΚΠΑΑ επηρεάζει τις ταυτότητες και τα συμφέροντα των χωρών που υιοθετούν την κοινοτική προοπτική.

- Οι Jeff Checkel και Peter Katzenstein από την άλλη υποστηρίζουν ότι η ιστορία των κρατών-εθνών δεν ευνοεί τη δημιουργία μιας συλλογικής ευρωπαϊκής ταυτότητας η οποία στον πυρήνα της κονστρουκτιβιστικής σκέψης είναι κεντρική.

2. Θεωρίες της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης και Αμυντικής Συνεργασίας

Εξετάζοντας τους τρόπους με τους οποίους εφαρμόζονται οι θεωρίες ολοκλήρωσης στον τομέα της ευρωπαϊκής εξωτερικής πολιτικής, θα εξεταστεί η συμβολή των

ακόλουθων θεωρητικών προσεγγίσεων: Φεντεραλισμού, Διακυβερνητισμού, Προσέγγισης Διακυβέρνησης, Εξευρωπαϊσμού, Θεωρίας Παιγνίων δύο Επιπέδων και Θεσμισμού.

2.1. Φεντεραλισμός

Μια ομοσπονδία χαρακτηρίζεται από την κατανομή της εξουσίας μεταξύ δύο ή περισσότερων επιπέδων διακυβέρνησης, ενός ομοσπονδιακού πυρήνα και των συνιστωσών μονάδων του, έτσι ο φεντεραλισμός έχει γενικά θεωρηθεί ως ένας τρόπος συγκέντρωσης προηγουμένως χωριστών, αυτόνομων εδαφικών μονάδων για να αποτελέσουν μια νέα μορφή ένωσης με μια κεντρική αρχή, στην οποία οι μονάδες διατηρούν ορισμένες εξουσίες. Όσον αφορά το ευρωπαϊκό εγχείρημα, ένα ομοσπονδιακό κράτος ή μια ευρωπαϊκή ομοσπονδία υποτίθεται ότι είναι ένα κυρίαρχο κράτος στο οποίο η κεντρική κυβέρνηση ενσωματώνει τις περιφερειακές μονάδες στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.[118] Όμως σύμφωνα με τον Altiero Spinelli «τα εθνικά κράτη έχουν χάσει τα ιδιοκτησιακά τους δικαιώματα εφόσον δεν μπορούν να εγγυηθούν την πολιτική και οικονομική ασφάλεια των πολιτών τους».[119]

Στην φεντεραλιστική θεωρία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης η επίτευξη μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής, πολιτικής ασφάλειας και άμυνας αποτελεί θεμελιώδη στόχο για το ομοσπονδιακό εγχείρημα. Τα θέματα εξωτερικής πολιτικής ανήκουν στην αρμοδιότητα της κεντρικής κυβέρνησης, καθώς μια ομοσπονδία πρέπει να έχει τον απόλυτο έλεγχο των μέσων ασφάλειας προκειμένου να αποκλείονται οι συγκρούσεις μεταξύ των μονάδων. Οι θεωρητικοί του φεντεραλισμού έχουν γενικά ερμηνεύσει τα βήματα που έγιναν από την Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία (ΕΠΣ) μέσω της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) προς την Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) θετικά ως κινήσεις προς μια περισσότερο ομοσπονδιακή Ευρώπη. Μία από τις επικρίσεις κατά του φεντεραλισμού είναι η υπερβολική εστίασή του στο τελικό προϊόν της ολοκλήρωσης, χωρίς να επεκτείνεται επαρκώς στα μέσα για το πώς θα φτάσουμε εκεί.[120]

---

[118] Bergmann J. & Niemann A., στο https://internationale.politik.uni-mainz.de/files/2012/10/BergmannNiemann_Theories-of-European-Integration_final-version-00000003.pdf, (τ.π. 9.6.2024), σ. 4

[119] A. Spinelli, *The Growth of the European Movement since the Second World War* στο M. Hodges, European Integration, Penguin, Harmondsworth, 1972, σ.68

[120] Bergmann J. & Niemann A., ό.π., σ. 5

2.2. Διακυβερνητισμός και Φιλελεύθερος Διακυβερνητισμός

Οι οπαδοί του Διακυβερνητισμού, υποστηρίζουν ότι η εξέλιξη της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης καθορίζεται από τα συμφέροντα των κ-μ και τα αποτελέσματα των διαπραγματεύσεων της ΕΕ. Η ολοκλήρωση προχωρά σε θέματα όπου το ισοζύγιο κόστους-οφέλους είναι θετικό για τα κ-μ και επομένως θεωρείται ως ενίσχυσή τους αφού λαμβάνει χώρα σύμφωνα με τους «κανόνες» τους. Για τους υποστηρικτές του Διακυβερνητισμού οι κυβερνήσεις είναι οι βασικοί πρωταγωνιστές και όχι οι υπερεθνικοί θεσμοί που στερούνται αυτονομίας. Οι κυβερνήσεις μεταβιβάζουν την κυριαρχία μόνο σε θεσμούς όπου τα πιθανά κοινά κέρδη είναι μεγάλα, έτσι η περαιτέρω ολοκλήρωση είναι δυνατή όταν τα κ-μ δουν ότι με αυτόν τον τρόπο εξυπηρετούνται καλύτερα τα συμφέροντά τους. Όσον αφορά την ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική την θεωρούν «υψηλή πολιτική» και πιστεύουν ότι η αποτελεσματική συνεργασία εξαρτάται αποκλειστικά από τη σύγκλιση των εθνικών συμφερόντων. Κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου τα κ-μ της Κοινότητας επιδίωξαν διαφορετικά συμφέροντα εξωτερικής πολιτικής όσον αφορά την ευρωπαϊκή ασφάλεια και άμυνα. Ενώ ο De Gaulle προσπαθούσε να αμφισβητήσει την αμερικανική κηδεμονία, τα άλλα κ-μ δεν ήταν προετοιμασμένα να κάνουν το ίδιο και έτσι να διακινδυνεύσουν να χάσουν την προστασία που τους παρείχαν οι ΗΠΑ. Αυτή η κατάσταση άλλαξε μετά την άρση του σιδηρούν παραπετάσματος και την ουσιαστική αποδυνάμωση της ζήτησης για προστασία των ΗΠΑ. Ως αποτέλεσμα, οι θεμελιώδεις προτιμήσεις της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας μεταξύ των κ-μ, συμπεριλαμβανομένων εκείνων της Βρετανίας, της Γερμανίας και της Γαλλίας, συγκλίνουν ουσιαστικά, καθιστώντας έτσι δυνατή την κάπως στενότερη συνεργασία σε αυτόν τον τομέα.[121]

Ο Φιλελεύθερος Διακυβερνητισμός προτείνει ότι τα ειδικά για κάθε κλάδο συμφέροντα των κυρίαρχων ομάδων συμφερόντων καθορίζουν τη λειτουργία των κυβερνήσεων των κ-μ όσον αφορά τη συνεργασία-ενσωμάτωση. Στην εξωτερική πολιτική, ο βαθμός αυτής της λειτουργίας είναι δύσκολο να εξακριβωθεί δεδομένης της μικρότερης επιρροής των οικονομικών ομάδων. Σε τομείς όπου τα οικονομικά συμφέροντα δεν επηρεάζονται ουσιαστικά, οι κυβερνήσεις των κ-μ τείνουν να ευνοούν

[121] Στο ίδιο, σ.8-9

την περαιτέρω ολοκλήρωση όταν δεν έχουν (αξιόπιστες) μονομερείς εναλλακτικές για δράση.[122]

Ο Φιλελεύθερος Διακυβερνητισμός (Liberal intergovernmentalism - LI) βασίζεται σε δύο βασικές παραδοχές για τη διεθνή πολιτική. Το πρώτο είναι ότι τα κράτη είναι οι κρίσιμοι παράγοντες σε ένα πλαίσιο διεθνούς αναρχίας όπου επιδιώκουν να πετύχουν στόχους κυρίως μέσω διακυβερνητικών διαπραγματεύσεων, παρά μέσω μιας κεντρικής αρχής που λαμβάνει και επιβάλλει πολιτικές αποφάσεις. Αναγνωρίζει στους σύγχρονους θεσμούς όπως η ΕΕ ότι τα κ-μ είναι «κυρίαρχα στη συνθήκη» και συνεχίζουν να έχουν εξέχοντα ρόλο στη λήψη αποφάσεων και πολιτική νομιμότητα. Παρά το ευρύ φάσμα των εγχώριων παραγόντων που εμπλέκονται στη διαμόρφωση συμφερόντων και συχνά στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής, ο Φιλελεύθερος Διακυβερνητισμός αντιμετωπίζει το κράτος ως ενιαίο: υποθέτει ότι σε κάθε δεδομένη στιγμή και σε κάθε δεδομένο ζήτημα, διάφορες απόψεις για τα κρατικά συμφέροντα εσωτερικά και ποικίλοι παράγοντες που αντιπροσωπεύουν το κράτος εξωτερικά, συγκεντρώνονται και λαμβάνονται υπόψη στη διαμόρφωση των συμφερόντων και στους στρατηγικούς υπολογισμούς. Η δεύτερη βασική υπόθεση του Φιλελεύθερου Διακυβερνητισμού είναι ότι τα κράτη είναι τουλάχιστον οριακά ορθολογικά. Οι δρώντες υπολογίζουν τη χρησιμότητα εναλλακτικών τρόπων δράσης και επιλέγουν αυτόν που τους ικανοποιεί καλύτερα στις συγκεκριμένες περιστάσεις. Η συμφωνία συνεργασίας ή δημιουργίας διεθνών θεσμών είναι το συλλογικό αποτέλεσμα αλληλοεξαρτώμενων (στρατηγικά) ορθολογικών κρατικών επιλογών, που πραγματοποιούνται μέσω διακυβερνητικών διαπραγματεύσεων σε ένα πλαίσιο τριών σταδίων: τα κράτη καθορίζουν πρώτα τα συμφέροντά τους, μετά διαπραγματεύονται για ουσιαστικές συμφωνίες και τέλος δημιουργούν (ή προσαρμόζουν) θεσμούς για να δεσμευτούν και να εξασφαλίσουν τα επιθυμητά αποτελέσματα προωθώντας τα συμφέροντά τους.[123]

Από την ανάλυση του έργου του Moravcsik η Giovanna Bono συμπεραίνει ότι η ΚΠΑΑ είναι το προϊόν διαπραγματεύσεων ανάμεσα στα κ-μ της ΕΕ που καθοδηγούνται από τις εγχώριες πολιτικές. Εάν και ΕΕ/ΝΑΤΟ επηρέασαν τη διαδικασία, πρέπει να δούμε τη διαμόρφωση των εθνικών συμφερόντων στο πλαίσιο

[122] Στο ίδιο, σ. 9-10
[123] A. Moravcsic & F. Schimmelfennig, *Liberal Intergovernmentalism* στο A. Wiener, T. Borzel & T. Risse, *European Integration Theory*, Oxford University Press, 3rd Edition, New York 2019, σ. 65

των εγχώριων πολιτικών των κ-μ. Σε αυτό το επίπεδο εδράζεται και η δυναμική της απόφασης για την ανάπτυξη της ΚΠΑΑ. Το πλεονέκτημα αυτής της υπόθεσης είναι ότι περιλαμβάνει το ρόλο των εγχώριων πολιτικών στην ανάλυση σε αντίθεση με τους νεορεαλιστές που δεν τις λαμβάνουν υπόψη. Όπως υποστηρίζει η Bono, ορισμένοι επικριτές του Moravcik θεωρούν ότι η εγχώρια πολιτική είναι ένας μεμονωμένος τομέας. Η αλήθεια όμως είναι ότι υπάρχουν διακρατικές ομάδες που λειτουργούν σε εθνικό επίπεδο για τις οποίες η πίστη στο εθνικό κράτος δεν είναι πρωταρχικής σημασίας. Επομένως είναι προβληματικό να θεωρούμε ότι οι εγχώριες αποφάσεις είναι ανεξάρτητες από την επιρροή τοπικών ή διεθνών πολιτικών.[124]

Τα βασικά σημεία του Φιλελεύθερου Διακυβερνητισμού είναι τα παρακάτω:[125]

• Τα κράτη είναι οι κρίσιμοι παράγοντες στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση την οποία επιδιώκουν προκειμένου να διαχειριστούν την παγκοσμιοποίηση και τις εξωτερικές επιπτώσεις της πολιτικής τους.

• Τα ειδικά συμφέροντα των ισχυρών εγχώριων παραγόντων ωθούν και τα κρατικά συμφέροντα στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

• Οι διακυβερνητικές διαπραγματεύσεις είναι ένα σκληρό παζάρι για την κατανομή των κερδών της ολοκλήρωσης. Η σχετική ισχύς των κρατών που απορρέει από την ασύμμετρη αλληλεξάρτηση διαμορφώνει τα αποτελέσματα των διαπραγματεύσεων.

• Οι περιφερειακοί θεσμοί απαντούν στην ανάγκη ενίσχυσης της αξιοπιστίας των κρατικών δεσμεύσεων στα αποτελέσματα των διαπραγματεύσεων.

Ο φιλελεύθερος διακυβερνητισμός δίνει έμφαση στο ρόλο της κυβέρνησης στη διαμόρφωση των επιλογών της εσωτερικής πολιτικής. Τα εγχώρια συμφέροντα λειτουργούν ως φίλτρο μεταξύ του διεθνούς συστήματος και των εθνικών συμφερόντων.[126]

---

[124] G. Bono, *European Security and Defence Policy*: *Theoritical Approaches, the Nice Summit and hot Issues*, στο https://bits.de/CESD-PA/esdp02.pdf , 2002, τ.π. 22.10.2023, σ. 9
[125] A. Moravcsic & F. Schimmelfennig, ό.π., σ. 70
[126] T. Dyson & T. Konstadinides, ό.π., σ. 124

2.3. Προσέγγιση Διακυβέρνησης (Governance Approach)

Η «στροφή» προς την διακυβέρνηση στις μελέτες της ΕΕ έγινε έντονη τα χρόνια που ακολούθησαν την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη-ΕΕΠ (SEA-Single European Act) του 1987. Με την αλλαγή της διαδικασίας λήψης αποφάσεων στο Συμβούλιο και την επέκταση των εξουσιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, η ΕΕΠ δημιούργησε μεγαλύτερο χώρο για πολιτική δραστηριότητα στο επίπεδο της ΕΕ. Οι προσεγγίσεις διακυβέρνησης υποστηρίζουν ότι καθώς η διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης έχει βαθύνει και οι αρμοδιότητες αρχίζουν να μετακινούνται πάνω από το εθνικό κράτος, η χάραξη πολιτικής έχει αρχίσει να χαρακτηρίζεται από ένα «σύστημα πολύπλοκων, πολυεπίπεδων, γεωγραφικά επικαλυπτόμενων δομών κυβερνητικών και μη κυβερνητικών ελίτ. Κατά συνέπεια, ο καθορισμός και η εφαρμογή της πολιτικής ατζέντας κατακερματίζεται όλο και περισσότερο.[127]

Η θεωρία αυτή αποδίδει και στους μη κρατικούς δρώντες ισότιμο ρόλο στη διαμόρφωση της πολιτικής στην Ένωση. Από την άλλη εξετάζει την επιρροή του πολιτικού συστήματος της ΕΕ στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και υλοποίησης της πολιτικής. Η προσέγγιση εφαρμόζεται στην ΚΕΠΠΑ μέσω της έννοιας της «πολυεπίπεδης διακυβέρνησης» που αναφέρεται στον καταμερισμό της εξουσίας ανάμεσα σε μια ομάδα δρώντων θεσμοθετημένων, ιεραρχικά δομημένων με διαφορετικούς βαθμούς συνοχής, ισχύος αλλά και δέσμευσης στις αρχές της ΕΕ».[128]

Η έννοια της «διακυβέρνησης» υιοθετήθηκε συχνά για να αναλύσει και να εξηγήσει τη διαδικασία διαμόρφωσης και εφαρμογής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ). Όσον αφορά την πολιτική στην ΕΕ, η έννοια της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης προϋποθέτει ότι οι αρμοδιότητες και η εξουσία λήψης αποφάσεων δεν ανήκουν αποκλειστικά στις κυβερνήσεις των κ-μ της ΕΕ. αλλά και από κοινού και σε υπερεθνικούς θεσμούς (όπως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο) και διαχέεται σε διαφορετικά επίπεδα (υπερεθνικό, εθνικό και περιφερειακό/τοπικό επίπεδο).[129]

---

[127] T. Dyson & T. Konstadinides, ό.π., σ. 118-119
[128] Μ. Κοππά, *Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας, Η Ιστορία, οι Θεσμοί, οι Στρατηγικές*, Πατάκη, Αθήνα 2017, σ. 31
[129] J. Bergmann-A. Niemann, ό.π., σ. 11

Όπως σημειώνει ο Krahmann, η διακυβέρνηση μπορεί να θεωρηθεί ως «οι δομές και οι διαδικασίες που επιτρέπουν σε ένα σύνολο δημόσιων και ιδιωτικών παραγόντων να συντονίζουν τις αλληλοεξαρτώμενες ανάγκες και τα συμφέροντά τους μέσω της λήψης και εφαρμογής δεσμευτικών πολιτικών αποφάσεων, απουσία κεντρικής πολιτικής αρχής. [130]

Υπάρχει ένας ισχυρός βαθμός θεωρητικής επικάλυψης μεταξύ υποστηρικτών κονστρουκτιβισμού και της διακυβέρνησης. Οι διακυβερνητικοί υποστηρίζουν ότι καθώς οι θεσμικές δομές εδραιώνονται πάνω από το έθνος-κράτος και ο καθορισμός και η εφαρμογή πολιτικής γίνονται όλο και πιο πολυεπίπεδες, έτσι αναδύεται μια ολοένα ισχυρότερη δυναμική «κοινωνικοποίησης ελίτ» και «εκμάθησης πολιτικών» που επιταχύνει τις διαδικασίες κανονιστικής σύγκλισης στο εγχώριο επίπεδο.[131]

Τα πρότυπα συνεργασίας εντός της ΚΠΑΑ χαρακτηρίζονται από μια στενή αλληλεπίδραση μεταξύ ευρωπαϊκού και εγχώριου επιπέδου. Όσον αφορά τον ρόλο των μη κρατικών φορέων, ωστόσο, η μελέτη τους αποκαλύπτει ότι η επιρροή των ομάδων συμφερόντων και των δεξαμενών σκέψης στη διαμόρφωση πολιτικής στην ΚΠΑΑ είναι μάλλον οριακή, σε σύγκριση με την επιρροή των κρατικών παραγόντων που εδρεύουν στις Βρυξέλλες που εργάζονται στις μόνιμες δομές ΚΠΑΑ. Με άλλα λόγια, «για να διαμορφώσουν την ΚΠΑΑ, οι κρατικοί φορείς μετακόμισαν από το Παρίσι ή το Λονδίνο στις Βρυξέλλες, αλλά ακόμη και σε αυτό το νέο πεδίο αλληλεπίδρασης, συνεχίζουν να κυριαρχούν».[132] Η καθιέρωση δομών-θεσμών όπως το Στρατιωτικό Επιτελείο της ΕΕ (European Union Military Staff-EUMS), η Στρατιωτική Επιτροπή (European Union Military Committee-EUMC), Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας-ΕΠΑ (Political and Security Committee-PSC) και Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας-ΕΟΑ (European Defence Agency-EDA) δημιουργούν χωρίς αμφιβολία ένα πιο περίπλοκο θεσμικό περιβάλλον στη χάραξη πολιτικής άμυνας και ασφάλειας και η ανάπτυξη αυτών πάνω από το κράτος δείχνει σε κάποιο βαθμό απώλεια του κρατικού ελέγχου στη διαμόρφωση και εφαρμογή της πολιτικής άμυνας και ασφάλειας και μια στροφή από τη «κυβέρνηση» στη «διακυβέρνηση».[133]

---

[130] E. Krahmann, *Conceptualizing Security Governance*, στο https://dcafsp.tripod.com/readings/Security%20Governance.pdf , σ. 11
[131] T. Dyson & T. Konstadinides, ό.π., σ. 120
[132] J. Bergmann & A. Niemann, ό.π., σ. 13
[133] T. Dyson & T. Konstadinides, ό.π., σ. 121

2.4. Εξευρωπαϊσμός

Οι Dyson-Konstadinides υιοθετούν τον ορισμό του Ladrech για τον εξευρωπαϊσμό ως μια « προοδευτική διαδικασία που αναπροσανατολίζει την κατεύθυνση και το σχήμα της πολιτικής στο βαθμό που η πολιτική και οικονομική δυναμική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας γίνεται μέρος της οργανωτικής λογικής της εθνικής πολιτικής και χάραξης πολιτικής».[134]

Ο εξευρωπαϊσμός δεν παρέχει μια γενική θεωρία για την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής αμυντικής συνεργασίας. Βασίζεται στην υπόθεση ότι οι ιδεαλιστικές διαδικασίες κοινωνικοποίησης που απελευθερώθηκαν με τη δημιουργία υπερεθνικών θεσμών ενθαρρύνουν μια σταδιακή διαδικασία σύγκλισης των εθνικών στρατηγικών κουλτούρας.[135]

Όσον αφορά την ΚΠΑΑ, ο «εξευρωπαϊσμός» μπορεί να νοηθεί ως μια διαδικασία σύγκλισης της εξωτερικής πολιτικής. Είναι μια εξαρτημένη μεταβλητή που εξαρτάται από τις ιδέες και τις οδηγίες που προέρχονται τόσο από φορείς (θεσμοί της ΕΕ, πολιτικοί, διπλωμάτες) στις Βρυξέλλες όσο και από πρωτεύουσες κ-μ (εθνικούς ηγέτες). Ο εξευρωπαϊσμός είναι επομένως μια διαδικασία αλλαγής που εκδηλώνεται ως σύγκλιση πολιτικών (τόσο από πάνω προς τα κάτω όσο και οριζόντια), καθώς και ως εθνικές πολιτικές που ενισχύονται μέσω της πολιτικής της ΕΕ (προβολή από κάτω προς τα πάνω). Ο εξευρωπαϊσμός λοιπόν, νοείται ως τρεις διακριτές αλλά αλληλένδετες διαδικασίες, σύμφωνα με τους παράγοντες, τους στόχους και τις κατευθύνσεις της αλλαγής. Ως διαδικασία εκ των άνω προς τα κάτω, ο εξευρωπαϊσμός αναφέρεται στις αλλαγές στις εθνικές εξωτερικές πολιτικές που προκαλούνται από τη διαχρονική συμμετοχή στη χάραξη εξωτερικής πολιτικής σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ως διαδικασία από κάτω προς τα πάνω, είναι η προβολή εθνικών προτιμήσεων, ιδεών και μοντέλων πολιτικής στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μια τρίτη πτυχή είναι ο επαναπροσδιορισμός των εθνικών συμφερόντων και ταυτότητας στο πλαίσιο της «Ευρώπης». Ο εξευρωπαϊσμός λοιπόν θεωρείται ως μια αμφίδρομη διαδικασία που μπορεί να οδηγήσει σε μια διαπραγματευτική σύγκλιση όσον αφορά τους στόχους πολιτικής, τις προτιμήσεις και ακόμη και την ταυτότητα μεταξύ του εθνικού και του

[134] Στο ίδιο, σ. 122
[135] Στο ίδιο, σ. 124

υπερεθνικού επιπέδου αλλά η φύση και η έκταση αυτής της σύγκλισης είναι προς εξέταση.[136]

2.5. Θεωρία Παιγνίων Δύο Επιπέδων

Σύμφωνα με τον Putnam η πολιτική μπορεί να εκληφθεί ως παιχνίδι δύο επιπέδων. Σε εθνικό επίπεδο, οι εγχώριες ομάδες επιδιώκουν να ικανοποιήσουν τα συμφέροντά τους πιέζοντας την κυβέρνηση να υιοθετήσει ευνοϊκές γι' αυτούς πολιτικές και σε διεθνές επίπεδο, οι εθνικές κυβερνήσεις επιδιώκουν να μεγιστοποιήσουν την ικανοποίηση των εγχώριων πιέσεων. Κανένα από τα δύο παιχνίδια δεν μπορεί να αγνοηθεί από τους κεντρικούς φορείς λήψης αποφάσεων, εφόσον οι χώρες τους παραμένουν αλληλεξαρτώμενες, αλλά κυρίαρχες.[137]

Η Janne Haaland Matláry υιοθετεί το μοντέλο παιγνίων δύο επιπέδων του Putnam στη μελέτη της για την ανάπτυξη της ΚΠΑΑ και υποστηρίζει ότι ένα νέο εθνικό συμφέρον για την πολυμέρεια στην πολιτική άμυνας και ασφάλειας έχει αναδυθεί στη μεταψυχροπολεμική Ευρώπη. Αυτό το συμφέρον πηγάζει από την ανάγκη συγκέντρωσης πόρων, επίτευξης νομιμότητας για στρατιωτικές επιχειρήσεις, αντιμετώπισης κοινών απειλών και διασφάλισης επιρροής τόσο εντός της ΕΕ όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Θεωρεί την ΚΠΑΑ το αποτέλεσμα μιας πολύπλοκης αλληλεπίδρασης εγχώριων και διεθνών συμφερόντων. Ωστόσο, τα εγχώρια συμφέροντα κυριαρχούν: «οι διαμορφωτές πολιτικής θα επιδιώξουν κατά σειρά την πολιτική επιβίωση στο εσωτερικό, την επιρροή στο εξωτερικό και την επίλυση θεμάτων ασφάλειας».[138]

Επίσης κάνει διάκριση μεταξύ ισχυρών και αδύναμων κρατών. Ισχυρά κράτη όπως η Γαλλία και το ΗΒ είναι εκείνα των οποίων οι κυβερνήσεις απολαμβάνουν μεγαλύτερη ελευθερία στην αμυντική πολιτική λόγω των τυπικών αρμοδιοτήτων της εκτελεστικής εξουσίας στην άμυνα και της επιρροής της κουλτούρας ασφάλειας. Τέτοια κράτη είναι σε θέση να αποφύγουν να τα παίγνια δύο επιπέδων και μπορούν να επικεντρωθούν περισσότερο στην εξασφάλιση επιρροής και στο «μεγάλο παιχνίδι» της πολιτικής ισχύος. Η Matlary θεωρεί τη Γερμανία και την Ιταλία ως «αδύναμα κράτη».

---

[136] R. Wong & C. Hill, *National and European Foreign Policies:Towards Europeanization*, Routledge, New York 2011, σ. 4

[137] R. Putnam, *Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games* στο International Organization, Summer, Vol. 42, No. 3, pp. 427-460, MIT Press,1988, σ. 434

[138] J.-H. Matlary, *European Union Security Dynamics*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009, σ. 7-10

Υποστηρίζει ότι οι κατακερματισμένες δομές λήψης αποφάσεων τους και στην περίπτωση της Γερμανίας, η αντιμιλιταριστική πολιτική κουλτούρα αναγκάζουν αυτά τα κράτη να χρησιμοποιήσουν διεθνείς υποχρεώσεις στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ και της ΚΠΑΑ για να δεσμεύσουν την εγχώρια αντιπολίτευση. [139]

2.6. Θεσμισμός

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι αναμφίβολα ο πιο πυκνά θεσμοθετημένος διεθνής οργανισμός στον κόσμο, με ένα πλήθος διακυβερνητικών και υπερεθνικών θεσμών και ένα ταχέως αναπτυσσόμενο σώμα πρωτογενούς και παράγωγης νομοθεσίας, το λεγόμενο κοινοτικό κεκτημένο. Αυτός «ο νέος θεσμισμός» έχει εφαρμοστεί με αυξανόμενη συχνότητα και επιτυχία στη μελέτη της διαδικασίας με την οποία επιτυγχάνεται η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.[140] Οι παραπάνω θεωρίες εξετάζουν τους τρόπους με τους οποίους επιλέγονται οι θεσμοί και στη συνέχεια διαμορφώνουν και περιορίζουν τις επιλογές των παραγόντων, μοιράζονται βασικές υποθέσεις και προσεγγίσεις και γίνονται καλύτερα κατανοητές, όχι ως ανταγωνιστές άλλων θεωρητικών προσεγγίσεων, αλλά ως συμπληρωματικές τους.[141]

Ο Anand Menon υποστηρίζει ότι ο θεσμισμός προσφέρει τα αναλυτικά εργαλεία που μας επιτρέπουν όχι μόνο να εξηγήσουμε την ανάπτυξή της ΚΠΑΑ με την πάροδο του χρόνου, αλλά και τον τρόπο διαμόρφωσης των πολιτικών που ακολουθούνται και γενικότερα τόσο τις δυνατότητες όσο και τα όρια των πολιτικών ασφάλειας και άμυνας της Ένωσης, ενώ παράλληλα αντίστροφα η ΚΠΑΑ συμβάλει στην κατανόηση των θεσμών γενικότερα. Επίσης οι θεσμοί της ΚΠΑΑ δίνουν τη δυνατότητα σε μικρότερα κράτη να καθορίσουν την πολιτική ατζέντα και την κατεύθυνση ενώ εμποδίζουν τα ισχυρά κ-μ της ΕΕ να προσαρμόζουν τους θεσμούς ανάλογα με τα συμφέροντά τους. Κατά συνέπεια, αναπτύσσεται ένα θεσμικό σύστημα βασισμένο στην έννοια της επίσημης κυρίαρχης ισότητας των κρατών μελών χωρίς να δίνει υπεροχή στα μεγαλύτερα από αυτά.[142]

---

[139] Στο ίδιο, σ. 164
[140] Mark A. Pollack, *The New Institutionalisms and European Integration* στο A. Wiener, T. Borzel & T. Risse, *European Integration Theory*, Oxford University Press, 3rd Edition, New York 2019, σ. 125
[141] Στο ίδιο, σ. 141
[142] A. Menon, *Power, Institutions and the CSDP: The Promise of Institutionalist Theory*, Journal of Common Market Studies, Volume 49 Number 1, 2011, σ. 84, 91

Όμως ο Keohane, σημειώνει ότι αν και η ΕΕ θα πρέπει να χρησιμοποιήσει το υφιστάμενο πλαίσιο ΕΕ-ΝΑΤΟ και να εμπλέξει όσο το δυνατόν περισσότερες χώρες με βάση ορισμένα κριτήρια στην ευρωπαϊκή άμυνα, η Γαλλία και η Βρετανία, οι δύο πιο στρατιωτικά ικανές χώρες, θα πρέπει να πρωτοστατήσουν. Η ΚΠΑΑ έχει γαλλο-βρετανική καταγωγή και δεν θα πετύχει εάν αυτές οι δύο χώρες δεν την οδηγήσουν προς τα εμπρός.[143] Ο Anders Wivel διαπιστώνει ότι «τα μικρότερα κράτη διαδραμάτισαν οριακό ρόλο στην ανάπτυξη της ΕΕ ως παράγοντα ασφάλειας. Η συμφωνία μεταξύ δύο ή περισσότερων μεγάλων κρατών μελών της ΕΕ ήταν τις περισσότερες φορές προϋπόθεση για σημαντικές πρωτοβουλίες και αποφάσεις για την ανάπτυξη μιας κοινής ευρωπαϊκής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας και άμυνας ».[144] Τα κράτη της Βαλτικής θεωρούν την ΕΕ σημαντική αλλά δευτερεύουσα όσον αφορά την παροχή ασφάλειας και συμμετέχουν σε αποστολές της ΕΕ μόνο εάν οι δυνάμεις αυτές δεν απαιτούνται για το ΝΑΤΟ. Επιθυμούν να διασφαλίσουν ότι η ΚΠΑΑ είναι συμπληρωματική του ΝΑΤΟ. Έχουν όμως αναγνωρίσει τη δυνατότητα της ΚΠΑΑ να διαδραματίσει ισχυρότερο ρόλο κοντά στα σύνορα με τη Ρωσία και έγιναν πιο πρόθυμα να συνεισφέρουν στην πρωτοβουλία Battlegroups, ωστόσο η δυνατότητά τους στον καθορισμό της ατζέντας ήταν μικρή.[145]

Ο Peter Viggo Jackobsen υποστηρίζει ότι τα σκανδιναβικά κράτη έχουν ασκήσει σημαντικό βαθμό επιρροής στην πολιτική διάσταση της ΚΠΑΑ από την πρώτη ημέρα και έχουν πάρει πολλές φορές με επιτυχία πρωτοβουλίες που παρά την αντίθετη θέση μεγαλυτέρων κ-μ της ΕΕ είχαν αίσια έκβαση. Ωστόσο, αρκετές από τις πρωτοβουλίες υποστηρίχθηκαν επίσης από έναν ευρύτερο συνασπισμό μικρότερων και συχνά μεγαλύτερων κ-μ.[146] Ο Menon σημειώνει πως ο ρεαλισμός επιμένει ότι τα κράτη είναι θεματοφύλακες της αυτονομίας τους και επομένως η ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της ασφάλειας ήταν –και πιθανότατα θα συνεχίσει να είναι– διακυβερνητική παρά υπερεθνική για το άμεσο μέλλον.[147] Αυτή η παραδοχή της σημασίας της εθνικής

---

[143] D. Keohane, *Europe Needs an Avante-Garde for Military Capabilities* στο https://www.cer.eu/publications/archive/briefing-note/2003/europe-needs-avant-garde-military-capabilities (τ.π. 13.6.2024), σ. 2

[144] A. Wivel, *The Security Challenge of Small EU Member States: Interests, Identity and the Development of the EU as a Security Actor*, Journal of Common Market Studies 2005, Volume 43, N. 2, σ. 393

[145] A. Kasekamp & V. Veebel, The Baltic States and ESDP' in K. Brummer (ed.), *The North and ESDP: The Baltic States, Denmark, Finland and Sweden*, Guetersloh: Bertelsmann Stiftung, 2007, σ. 9-22

[146] P. Jackobsen, *Small States, Big Influence: The Overlooked Nordic Influence on the Civilian ESDP*, Journal of Common Market Studies 2009, V. 47, N. 1, σ. 89-91

[147] A. Menon, ό.π., σ. 93

αυτονομίας στην άμυνα περιλαμβάνει μια σιωπηρή αναγνώριση των ισχυρών δυνάμεων της αναρχίας και της αβεβαιότητας που είναι εγγενείς στη ρεαλιστική σκέψη. Αυτές οι δυνάμεις αναγκάζουν τα κράτη να διατηρήσουν ουσιαστική δυνατότητα για αυτόνομη δράση, εμποδίζοντας έτσι την εξέλιξη της ΚΠΑΑ και την ικανότητα των θεσμών να ασκούν σημαντική επιρροή στην κατεύθυνση της ευρωπαϊκής αμυντικής συνεργασίας.[148]

2.7. Συμπεράσματα

• Φεντεραλισμός: Είναι σαφές ότι ο Φεντεραλισμός ως θεωρία προσβλέπει σε μια ΕΕ με την μορφή Ομοσπονδίας ως ένα κυρίαρχο κράτος όπου όλα τα θέματα πολιτικής είτε «υψηλής» είτε «χαμηλής» θα ασκούνται από την κεντρική κυβέρνηση. Ιδιαίτερα δε η επίτευξη μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής, πολιτικής ασφάλειας και άμυνας αποτελεί θεμελιώδη στόχο για το ομοσπονδιακό εγχείρημα. Τα βήματα που έχουν γίνει προς την Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) αποτιμώνται θετικά από τους θεωρητικούς του Φεντεραλισμού ως κινήσεις προς μια περισσότερο ομοσπονδιακή Ευρώπη. Μία από τις επικρίσεις κατά του φεντεραλισμού είναι η υπερβολική εστίασή του στο τελικό προϊόν της ολοκλήρωσης, χωρίς να επεκτείνεται επαρκώς στον τρόπο με τον οποίο θα φτάσουμε εκεί.

• Διακυβερνητισμός και Φιλελεύθερος Διακυβερνητισμός: Η θεωρητική προσέγγιση του Διακυβερνητισμού αλλά και του Φιλελεύθερου Διακυβερνητισμού περιορίζεται στη συνεργασία μεταξύ κ-μ χωρίς να προκρίνει περαιτέρω βήματα ολοκλήρωσης και ενοποίησης της ευρωπαϊκής άμυνας.

• Οι οπαδοί του Διακυβερνητισμού, υποστηρίζουν ότι η εξέλιξη της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης καθορίζεται από τα συμφέροντα των κ-μ και η ολοκλήρωση προχωρά σε θέματα όπου το ισοζύγιο κόστους-οφέλους είναι θετικό για τα κ-μ. Οι κυβερνήσεις είναι οι βασικοί πρωταγωνιστές και όχι οι υπερεθνικοί θεσμοί που στερούνται αυτονομίας. Θεωρούν την ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική «υψηλή πολιτική» και πιστεύουν ότι η αποτελεσματική συνεργασία εξαρτάται αποκλειστικά από τη σύγκλιση των εθνικών συμφερόντων.

[148] T. Dyson & T. Konstadinides, ό.π., σ. 129

- Ο Φιλελεύθερος Διακυβερνητισμός σημειώνει ότι σε τομείς όπου τα οικονομικά συμφέροντα δεν επηρεάζονται ουσιαστικά, οι κυβερνήσεις των κ-μ τείνουν να ευνοούν την περαιτέρω ολοκλήρωση όταν δεν έχουν αξιόπιστες μονομερείς εναλλακτικές για δράση. Τα κράτη είναι οι κρίσιμοι παράγοντες σε ένα πλαίσιο διεθνούς αναρχίας όπου επιδιώκουν να πετύχουν στόχους κυρίως μέσω διακυβερνητικών διαπραγματεύσεων που είναι ένα σκληρό παζάρι για την κατανομή των κερδών της ολοκλήρωσης. Σύμφωνα με την Giovanna Bono η ΚΠΑΑ είναι το προϊόν διαπραγματεύσεων ανάμεσα στα κ-μ της ΕΕ που καθοδηγούνται από τις εγχώριες πολιτικές

- Προσέγγιση Διακυβέρνησης: Η θεωρία της Προσέγγισης Διακυβέρνησης ευνοεί την ολοκλήρωση της ΕΕ με ιδιαίτερες αναφορές και επισημάνσεις στη διαμόρφωση κοινής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας. Συγκεκριμένα υποστηρίζουν ότι:

  - Καθώς η διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης έχει βαθύνει και οι αρμοδιότητες αρχίζουν να μετακινούνται πάνω από το εθνικό κράτος, η χάραξη πολιτικής έχει αρχίσει να χαρακτηρίζεται από ένα «σύστημα πολύπλοκων, πολυεπίπεδων, γεωγραφικά επικαλυπτόμενων δομών κυβερνητικών και μη κυβερνητικών ελίτ».

  - Οι μη κρατικοί δρώντες έχουν ισότιμο ρόλο στη διαμόρφωση της πολιτικής στην Ένωση, ενώ η θεωρία της διακυβέρνησης εφαρμόζεται στην ΚΠΑΑ μέσω της έννοιας της «πολυεπίπεδης διακυβέρνησης» που αναφέρεται στον καταμερισμό της εξουσίας ανάμεσα σε μια ομάδα δρώντων θεσμοθετημένων, ιεραρχικά δομημένων με διαφορετικούς βαθμούς συνοχής, ισχύος αλλά και δέσμευσης στις αρχές της ΕΕ.

  - Η έννοια της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης προϋποθέτει ότι οι αρμοδιότητες και η εξουσία λήψης αποφάσεων δεν ανήκουν αποκλειστικά στις κυβερνήσεις των κ-μ της ΕΕ. αλλά και από κοινού και σε υπερεθνικούς θεσμούς (όπως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο) και διαχέεται σε διαφορετικά επίπεδα (υπερεθνικό, εθνικό και περιφερειακό/τοπικό επίπεδο).

- Καθώς οι θεσμικές δομές εδραιώνονται πάνω από το έθνος-κράτος και ο καθορισμός και η εφαρμογή πολιτικής γίνονται όλο και πιο πολυεπίπεδες, αυξάνεται η προθυμία των κρατών να μεταβιβάσουν αρμοδιότητες σε υπερεθνικό επίπεδο.

- Η δημιουργία δομών-θεσμών όπως το Στρατιωτικό Επιτελείο της ΕΕ, η Στρατιωτική Επιτροπή, η ΕΠΑ και ο ΕΟΑ διαμορφώνει χωρίς αμφιβολία ένα πιο περίπλοκο θεσμικό περιβάλλον στη χάραξη πολιτικής άμυνας και ασφάλειας και η ανάπτυξη αυτών πάνω από το κράτος δείχνει μια τάση απώλειας του κρατικού ελέγχου στη διαμόρφωση και εφαρμογή της πολιτικής άμυνας και ασφάλειας και μια στροφή από τη «κυβέρνηση» στη «διακυβέρνηση».

- Εξευρωπαϊσμός: Ο Εξευρωπαϊσμός κινείται στην κατεύθυνση υποστήριξης της σύγκλισης πολιτικών των κ-μ της ΕΕ αφού:

- Βασίζεται στην υπόθεση ότι γίνεται μια στροφή στη διακυβέρνηση και ότι οι ιδεαλιστικές διαδικασίες κοινωνικοποίησης που απελευθερώθηκαν με τη δημιουργία υπερεθνικών θεσμών ενθαρρύνουν μια σταδιακή διαδικασία σύγκλισης των εθνικών στρατηγικών κουλτούρας.

- Υποστηρίζει ότι στην ΚΠΑΑ, ο «εξευρωπαϊσμός» μπορεί να νοηθεί ως μια διαδικασία σύγκλισης της εξωτερικής πολιτικής. Είναι μια εξαρτημένη μεταβλητή που εξαρτάται από τις ιδέες και τις οδηγίες που προέρχονται τόσο από φορείς (θεσμοί της ΕΕ, πολιτικοί, διπλωμάτες) στις Βρυξέλλες όσο και από πρωτεύουσες κ-μ.

- Ο εξευρωπαϊσμός είναι μια διαδικασία αλλαγής που εκδηλώνεται ως σύγκλιση πολιτικών καθώς και οι εθνικές πολιτικές ενισχύονται μέσω της πολιτικής της ΕΕ.

- Θεωρία Παιγνίων Δύο Επιπέδων:

- Υποστηρίζει ότι ένα νέο εθνικό συμφέρον για την πολυμέρεια στην πολιτική άμυνας και ασφάλειας έχει αναδυθεί στη μεταψυχροπολεμική Ευρώπη που πηγάζει από την ανάγκη συγκέντρωσης πόρων, επίτευξης νομιμότητας για στρατιωτικές επιχειρήσεις, αντιμετώπισης κοινών απειλών και διασφάλισης επιρροής τόσο εντός της ΕΕ όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο.

- Η Matlary παρουσιάζει μια αισιόδοξη εικόνα του προορισμού της ΚΠΑΑ, όπου το νέο εθνικό συμφέρον της μεταψυχροπολεμικής εποχής και οι

μεταμοντέρνες αξίες προσφέρουν μια ευκαιρία στα κράτη να κινηθούν προς την ενοποίηση-ολοκλήρωση στην άμυνα.

- Ισχυρά κράτη όπως η Γαλλία και το ΗΒ είναι εκείνα των οποίων οι κυβερνήσεις απολαμβάνουν μεγαλύτερη ελευθερία στην αμυντική πολιτική και είναι σε θέση να αποφύγουν να τα παίγνια δύο επιπέδων και μπορούν να επικεντρωθούν περισσότερο στην εξασφάλιση επιρροής και στο «μεγάλο παιχνίδι» της πολιτικής ισχύος.

- Θεσμισμός

- Η ΕΕ, αναμφίβολα ο πιο πυκνά θεσμοθετημένος διεθνής οργανισμός στον κόσμο, με ένα πλήθος διακυβερνητικών και υπερεθνικών θεσμών και ένα ταχέως αναπτυσσόμενο σώμα πρωτογενούς και παράγωγης νομοθεσίας, το λεγόμενο κοινοτικό κεκτημένο, εφαρμόζεται με αυξανόμενη συχνότητα και επιτυχία στη μελέτη διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης,

- Τα θεσμικά όργανα ΚΠΑΑ περιορίζουν τις ενέργειες των ευρωπαϊκών μεγάλων δυνάμεων και δίνουν τη δυνατότητα σε μικρότερα κράτη να καθορίσουν την πολιτική ατζέντα και την κατεύθυνση.

- Ωστόσο η παραδοχή της σημασίας της εθνικής αυτονομίας στην άμυνα περιλαμβάνει μια σιωπηρή αναγνώριση των ισχυρών δυνάμεων της αναρχίας και της αβεβαιότητας που είναι εγγενείς στη ρεαλιστική σκέψη. Αυτές οι δυνάμεις αναγκάζουν τα κράτη να διατηρήσουν ουσιαστική δυνατότητα για αυτόνομη δράση, εμποδίζοντας έτσι την εξέλιξη της ΚΠΑΑ και την ικανότητα των θεσμών να ασκούν σημαντική επιρροή στην κατεύθυνση της ευρωπαϊκής αμυντικής συνεργασίας.

3. Επιλογή θεωρητικής προσέγγισης στη μελέτη: Κονστρουκτιβισμός

Οι συστημικές θεωρίες διατύπωσαν τη βασική υπόθεση ότι ο τρόπος οργάνωσης ενός διεθνούς συστήματος επιδρά στις σχέσεις μεταξύ των κρατών και στη συμπεριφορά τους, κατά συνέπεια δεν είναι δυνατό να αναλύσουμε και να προβλέψουμε τις σχέσεις αυτές εστιάζοντας μόνον στο κράτος και τα χαρακτηριστικά του, πρέπει να μελετήσουμε επιπλέον και τα χαρακτηριστικά και τη δομή του διεθνούς συστήματος ως αυτοτελούς ενότητας. Πολλές φορές οι θεωρίες εφαρμόζονται σε περιπτώσεις που ευνοούν τις υποθέσεις τους, όπως ο ρεαλισμός σε θέματα άμυνας και ασφάλειας, ο φιλελευθερισμός σε θέματα οικονομικής αλληλεξάρτησης και ο κονστρουκτιβισμός σε

θέματα κανονιστικών πλαισίων. Οι θεωρίες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης από την άλλη, έχουν περισσότερο αντικείμενο την ανάλυση του συστήματος διακυβέρνησης που προέκυψε από τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα διαφορετικών θεωρητικών προσεγγίσεων. Σε αυτό το πλαίσιο ο διακυβερνητισμός και ο νεολειτουργισμός, θεωρήθηκαν για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα ως τα κυρίαρχα σημεία αναφοράς στη θεωρία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Ωστόσο, η μεταθετικιστική στροφή στη θεωρία των Διεθνών Σχέσεων στις δεκαετίες του 1980 και του 1990 συνέβαλε επίσης στην άνοδο των κονστρουκτιβιστικών και κριτικών προσεγγίσεων της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης που είχε ως αποτέλεσμα ένα μείγμα θεωρητικών προσεγγίσεων και εννοιολογικών φακών στη θεωρία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Η ΚΠΑΑ που αναπτύσσεται σε έναν τομέα «υψηλής πολιτικής» της ΕΕ και η πλήρης εφαρμογή της σε κάθε περίπτωση απαιτεί την επέκταση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και σε αυτόν τον τομέα. Είναι αλήθεια ότι όλες οι κύριες θεωρητικές προσεγγίσεις των διεθνών σχέσεων που εξετάστηκαν παραπάνω, περιέχουν στοιχεία που σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό ευνοούν την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και στους τομείς υψηλής πολιτικής. Ίσως μόνο ο ρεαλισμός είναι αυτός που πιστεύει λιγότερο σε μια ΚΠΑΑ της ΕΕ αφού η κυρίαρχη θέση του είναι ότι η διεθνής πολιτική εξελίσσεται σε περιβάλλον διεθνούς αναρχίας όπου το κράτος είναι ο κύριος παίκτης, το εθνικό συμφέρον είναι ο σκοπός της εξωτερικής πολιτικής, ενώ η εθνική ασφάλεια και η κρατική επιβίωση είναι οι αξίες που επικρατούν. Ο Morgenthau βέβαια είπε από τη μία ότι στόχος του κράτους είναι η μεγιστοποίηση της ασφάλειας του για την οποία απαιτείται η απόκτηση δύναμης και πλούτου αλλά από την άλλη σημείωσε ότι τίποτα στη θέση των ρεαλιστών δεν αντιστρατεύεται την υπόθεση ότι ο τωρινός διαχωρισμός του πολιτικού κόσμου σε έθνη – κράτη δεν θα αντικατασταθεί από μεγαλύτερες μονάδες ενός αρκετά διαφορετικού χαρακτήρα, ανταποκρινόμενος στις απαιτήσεις του σύγχρονου κόσμου. Πρέπει να σημειωθεί όμως ότι υπάρχει μια κλιμάκωση στις θέσεις των διαφόρων μορφών του ρεαλισμού σχετικά με τη δυνατότητα η ΕΕ να αποκτήσει μια κοινή αμυντική πολιτική. Ο δομικός ρεαλισμός έχει μια σκληροπυρηνική προσέγγιση στη δομή του συστήματος που υπαγορεύει πολιτικές, με τον κλασικό ρεαλισμό να δίνει έμφαση στο ρόλο των αρχηγών του κράτους και τον νεοκλασικό ρεαλισμό να προβάλλει το ρόλο των εγχώριων παραγόντων στην προώθηση ή παρεμπόδιση της ευρωπαϊκής αμυντικής συνεργασίας.

Ο φιλελευθερισμός προσεγγίζει σε μεγαλύτερο βαθμό θετικά την προοπτική της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και επομένως την ΚΠΑΑ της ΕΕ, αφού όλες οι μορφές του ευνοούν τη διεθνή συνεργασία κρατών, πολιτών και υπερεθνικών θεσμών σε όλα τα επίπεδα παρά το ότι το κράτος παραμένει η κύρια μονάδα ανάλυσης. Οι φιλελεύθεροι κοινωνιολόγοι υπογραμμίζουν τους υπερεθνικούς μη κυβερνητικούς δεσμούς που αναπτύσσονται ανάμεσα στις διάφορες κοινωνίες. Οι φιλελεύθεροι της αλληλεξάρτησης δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στους οικονομικούς δεσμούς αμοιβαίων ανταλλαγών και εξαρτήσεων μεταξύ λαών και κυβερνήσεων. Οι θεσμικοί φιλελεύθεροι ενδιαφέρονται για το ρόλο της θεσμικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών, ενώ οι φιλελεύθεροι δημοκράτες υποστηρίζουν ότι τα φιλελεύθερα δημοκρατικά καθεστώτα και πολιτικά συστήματα παίζουν σημαντικό ρόλο για την προώθηση σχέσεων ειρήνης και συνεργασίας μεταξύ των κρατών. Ιδιαίτερα στον Φιλελευθερισμό της Αλληλεξάρτησης όπου εμπεριέχονται η λειτουργική θεωρία της ενοποίησης του David Mitrany και η νεολειτουργική θεωρία της διεθνούς ενοποίησης του Ernst Haas, η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση ακόμα και στους τομείς της υψηλής πολιτικής φαίνεται περισσότερο ορατή ως αντικειμενική προοπτική.

Η επιλογή του Κονστρουκτιβισμού ως μέθοδο με την οποία θα προσεγγίσω τη διαμόρφωση της Κ.Π.Α.Α[149] της ΕΕ και τη στάση των κ-μ της ΕΕ μπροστά στην προοπτική της ενοποίησης στον τομέα της Ασφάλειας και Άμυνας βασίζεται στους παρακάτω λόγους:

- Πρώτον, ο Κονστρουκτιβισμός αποτελεί βασική υποστηρικτική θεωρία της ολοκλήρωσης της ΕΕ και της σύγκλισης στην άμυνα και ασφάλεια: υποστηρίζει ότι τα κράτη παραμένουν μεν οι κύριες μονάδες ανάλυσης για τη διεθνή πολιτική θεωρία, αλλά οι βασικές δομές στο σύστημα των κρατών είναι διυποκειμενικές, τα δε εθνικά συμφέροντα και οι κρατικές ταυτότητες δεν είναι προκατασκευασμένες επομένως θεωρεί πιθανό τον μετασχηματισμό του διεθνούς συστήματος.

- Δεύτερον, η κονστρουκτιβιστική προσέγγιση θεωρεί ότι οι δομές όντως περιορίζουν τους δρώντες, αλλά αυτοί μπορούν επίσης να μεταμορφώσουν τις δομές σκεπτόμενοι και ενεργώντας πάνω τους με νέους τρόπους. Επίσης, οι ανθρώπινες

[149] Χρονολόγιο ΚΠΑΑ της ΕΕ στο Παράρτημα «Α»

σχέσεις, συμπεριλαμβανομένων των διεθνών σχέσεων, αποτελούνται από σκέψεις και ιδέες και όχι από υλικές συνθήκες ή δυνάμεις.

- Τρίτον, όπως ο Wendt τονίζει, το άναρχο διεθνές σύστημα είναι αυτό που διαμορφώνεται από τα κράτη και επομένως οι αλλαγές αποτελούν μέρος της λειτουργίας του και

- Τέταρτον, οι ταυτότητες και η στρατηγική κουλτούρα αποτελούν βασικά συστατικά στοιχεία της θεωρίας του Κονστρουκτιβισμού. Η στρατηγική κουλτούρα αποτυπώνει αφ' ενός την κρατούσα αντίληψη αναφορικά με το εθνικό συμφέρον και τη θέση ενός κράτους στο διεθνές σύστημα αλλά οι καθημερινές πρακτικές πολιτικής συνεργασίας των κ-μ της ΕΕ στην εξωτερική πολιτική διαμορφώνουν σταδιακά κοινές αντιλήψεις και σε δεύτερο χρόνο κοινή στρατηγική κουλτούρα.

Β΄ ΜΕΡΟΣ

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ-ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ-ΕΘΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΡΑΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΕΕ

1. Στρατηγική Κουλτούρα και Ταυτότητα

Με αφορμή την εξέταση από το αρχηγείο της πολεμικής αεροπορίας των ΗΠΑ των παραγόντων που θα μπορούσαν να επηρεάσουν τις σοβιετικές αντιδράσεις σε πιθανές περιορισμένες επιχειρήσεις των πυρηνικών δυνάμεων των ΗΠΑ, σε μια έκθεση του ο Jack Snyder, έδωσε ένα ορισμό της στρατηγικής κουλτούρας ως «το άθροισμα των ιδεών, των εξαρτημένων συναισθηματικών αντιδράσεων και των προτύπων συνήθους συμπεριφοράς που έχουν αποκτήσει τα μέλη μιας εθνικής στρατηγικής κοινότητας μέσω καθοδήγησης ή μίμησης και μοιράζονται μεταξύ τους όσον αφορά την πυρηνική στρατηγική».[150]

Κατά τον Snyder, οι ιδιαίτερες ιστορικές διαδικασίες σε κάθε χώρα, διαμορφώνουν τον μοναδικό τρόπο με τον οποίο επεξεργάζονται τα στρατηγικά ζητήματα που στη συνέχεια επηρεάζουν τις πολιτικές επιλογές. Επιχειρηματολογώντας υποστηρίζει ότι στον τομέα της στρατηγικής, η συνήθης συμπεριφορά είναι σε μεγάλο βαθμό γνωστική συμπεριφορά. Αυτό ισχύει όχι μόνο για την ανάπτυξη στρατηγικών δογμάτων, αλλά και για τη διαδικασία απόκτησης όπλων και τη διαδικασία λήψης αποφάσεων κατά τη διαχείριση κρίσεων, κατά την οποία μπορεί να εξεταστεί η πιθανή χρήση πυρηνικών όπλων. Στην περίπτωση της σοβιετικής στρατηγικής έχει επηρεαστεί από διάφορους παράγοντες μοναδικούς για τη σοβιετική ιστορική εμπειρία. Έχοντας αντιμετωπίσει μοναδικά προβλήματα και έχοντας εξελιχθεί σε μοναδικές συνθήκες, η σοβιετική στρατηγική κουλτούρα περιείχε έννοιες που ήταν μοναδικές. Επίσης τα προβλήματα συνέχειας, αλλαγής και προσαρμογής του δόγματος στις νέες τεχνολογίες αποκτούν νέο φως όταν εξετάζονται στο πλαίσιο της στρατηγικής κουλτούρας. Η στρατηγική κουλτούρα όπως και γενικά η κουλτούρα, προσαρμόζεται κάθε φορά στις επικρατούσες αντικειμενικές συνθήκες, αλλά τα άτομα προσαρμόζονται μόνο οριακά με την πάροδο του χρόνου στις νέες συνθήκες. Μερικές φορές παρατηρείται, ότι οι Αμερικανοί στρατηγοί είναι εγκλωβισμένοι σε απαρχαιωμένες κατηγορίες σκέψης και

[150] Jack L. Snyder, *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear operations*, Rand, Santa Monika 1977, σ. 8

δεν είναι έτοιμοι να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις των νέων στρατηγικών αποτροπής της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής.[151]

Η κουλτούρα διαιωνίζεται όχι μόνο από άτομα αλλά και από κράτη. Για παράδειγμα, η Σοβιετική Ένωση συνέχισε να δαπανά μεγάλα χρηματικά ποσά στην αεράμυνα με κατεύθυνση προς τα δυτικά, όταν το σκεπτικό για αυτή την άμυνα γινόταν όλο και πιο αδύναμο, αφού τη δεκαετία του 1960 οι Ηνωμένες Πολιτείες ανέπτυξαν τέτοια ικανότητα καταστροφής με την πυραυλική τους δύναμη που απέναντι της οποίας δεν υπήρχε αποτελεσματική άμυνα. Εν ολίγοις, οι Σοβιετικοί υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων δεν προσέγγιζαν τα ζητήματα που θέτει η τεχνολογική αλλαγή τεχνοκρατικά χωρίς να λαμβάνουν υπόψη την στρατηγική τους κουλτούρα.[152]

Οι περισσότεροι από αυτούς που χρησιμοποιούν τον όρο «κουλτούρα» τείνουν να υποστηρίζουν, ρητά ή σιωπηρά, ότι διαφορετικά κράτη έχουν διαφορετικές κυρίαρχες στρατηγικές προτιμήσεις που έχουν τις ρίζες τους στις πρώιμες εμπειρίες του κράτους και επηρεάζονται σε κάποιο βαθμό από τη φιλοσοφικά, πολιτικά, πολιτισμικά και γνωστικά χαρακτηριστικά του κράτους και των ελίτ του. Μη ιστορικές ή «αντικειμενικές» μεταβλητές όπως η τεχνολογία και οι σχετικές υλικές δυνατότητες είναι όλες δευτερεύουσας σημασίας. Είναι η στρατηγική κουλτούρα, υποστηρίζουν, που δίνει νόημα σε αυτές τις μεταβλητές.[153]

Κατά τους Biehl, Giegerich & Jonas η στρατηγική κουλτούρα είναι ένας αριθμός κοινών πεποιθήσεων, κανόνων και ιδεών σε μια δεδομένη κοινωνία που δημιουργούν συγκεκριμένες προσδοκίες σχετικά με τις προτιμήσεις και τις ενέργειές της στην πολιτική ασφάλειας και άμυνας. Σε αυτό το πλαίσιο, η ταυτότητα ασφάλειας και άμυνας μιας κοινότητας, που εκφράζεται μέσω των προτιμήσεων και των προτύπων συμπεριφοράς της, προέρχεται από κοινές εμπειρίες και αποδεκτές αφηγήσεις.[154] Σε έναν περισσότερο περιεκτικό ορισμό της στρατηγικής κουλτούρας πρέπει να προστεθεί και η αντίληψη απειλής όπως παρακάτω: «Στρατηγική κουλτούρα είναι το άθροισμα των κοινών ιδεών και πεποιθήσεων που έχουν αποκτήσει τα μέλη μιας εθνικής κοινότητας διαχρονικά μέσα από κοινές εμπειρίες και δημιουργούν συγκεκριμένο

---

[151] Στο ίδιο, σ. 8-9
[152] Στο ίδιο, σ. 9
[153] A. Johnston, *Thinking about Strategic Culture, International Security*, Volume 19, Number 4, Spring 1995, pp. 32-64 (Article), MIT Press, 1995, σ. 34
[154] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 12

πρότυπο καθορισμού και υλοποίησης της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας και διαμορφώνουν κάθε φορά την αντίληψη απειλής και τον τρόπο με τον οποίο αυτή θα αντιμετωπιστεί».

Η στρατηγική κουλτούρα παρεμβαίνει στην κατεύθυνση του προσανατολισμού της υψηλής στρατηγικής. Αν και άλλες μεταβλητές παίζουν κεντρικό ρόλο στον καθορισμό του σχεδιασμού, η κουλτούρα επηρεάζει την προδιάθεση και την κλίση προς την επιλογή του ενός ή του άλλου σκοπού, μέσου ή τρόπου.[155]

Οι Longhurst-Zacorowski υποστηρίζουν ότι η ύπαρξη εθνικής στρατηγικής κουλτούρας στη διαμόρφωση των πολιτικών ασφαλείας των κρατών και των προοπτικών για τη χρήση βίας ειδικότερα, είναι ζωτικής σημασίας για οποιαδήποτε ολοκληρωμένη κατανόηση των εξελίξεων στη διατλαντική ασφάλεια. Για το λόγο αυτό απαιτείται η εξέταση επαρκώς των πολιτιστικών ή ιστορικά διαμορφωμένων πλαισίων μέσα από τα οποία αναδύονται οι πολιτικές εθνικής ασφάλειας και διαμορφώνονται οι θέσεις των κρατών στις διατλαντικές σχέσεις. Η στρατηγική κουλτούρα δεν είναι μέσο απόρριψης των βασικών θέσεων του ρεαλισμού, απορρίπτει όμως τον ισχυρισμό ότι τα συμφέροντα των κρατών καθορίζονται αποκλειστικά από υλικούς παράγοντες, βασισμένους κυρίως στη θέση τους και τη στρατιωτική τους ισχύ. Ενώ οι υλικοί παράγοντες είναι σημαντικοί για την στρατηγική κουλτούρα, είναι εξίσου σημαντικό να ληφθεί υπόψη το συσσωρευμένο βάρος των προηγούμενων εμπειριών ενός κράτους και ο αντίκτυπος που έχει στη διαμόρφωση των κινήτρων και των επιλογών. Οι διαφωνίες στην Ευρώπη για το Ιράκ ήταν κλασικό παράδειγμα μιας σειράς εξελίξεων πολιτικής που δεν μπορούν να εξηγηθούν επαρκώς χωρίς αναφορά στις παρελθούσες εμπειρίες ενός κράτους και τη στρατηγική του κουλτούρα. Η διαφορά ισχύος μεταξύ Ευρώπης και ΗΠΑ και τα αποκλίνοντα συμφέροντα στη Μέση Ανατολή εξηγούν μερικώς τον λόγο που οι μεγάλες δυνάμεις της Ευρώπης ενήργησαν με διαφορετικό τρόπο και η Ευρώπη διχάστηκε μεταξύ εκείνων που υποστήριζαν και εκείνων που αντιτάχθηκαν στην πολιτική των ΗΠΑ για το Ιράκ.[156]

Η στρατηγική κουλτούρα παίζει ρόλο ως παρεμβαίνουσα μεταβλητή στην ανάλυση εξωτερικής πολιτικής για την κατανόηση της συμπεριφοράς των κρατών

---

[155] M. Gariup, *European Security Culture*, Ashgate Publishing Limited, Burlington, 2009, σ. 41
[156] K. Longhurst & M. Zaborowski, *The Future of European Security*, European Security, 13(4), 2004, σ. 381-382

και/ή των διεθνών οργανισμών σε υποθέσεις ασφάλειας και άμυνας. Δίνει έμφαση στο ρόλο των ιδεών, των κανόνων, των ταυτοτήτων και των κοσμοθεωριών για την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι φορείς ερμηνεύουν την κοινωνική πραγματικότητα και δομούν τα ενδιαφέροντά τους για τις διεθνείς υποθέσεις και τα θεσμικά όργανα της ΕΕ. Δεν αμφισβητούν ότι οι υλικές συνθήκες, όπως η αναρχία του διεθνούς συστήματος και οι διαφορές στην κατανομή ισχύος έχουν σημασία για τους φορείς, αλλά ισχυρίζονται ότι αυτές οι διαφορές συχνά δεν επαρκούν για την κατανόηση της συμπεριφοράς των κρατών στις εξωτερικές υποθέσεις.[157]

Σε αυτό το πλαίσιο θα εξεταστεί ο ρόλος της στρατηγικής κουλτούρας στη διαμόρφωση της εθνικής πολιτικής των κ-μ της ΕΕ μέχρι την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία και στο επόμενο μέρος ο δυνητικός βαθμός μεταβολής της.

1.1. Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας-Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ-Στρατηγική Πυξίδα

Στην κατεύθυνση αναζήτηση στρατηγικής η ΕΕ κατέθεσε τα παρακάτω επίσημα έγγραφα:

- την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας-ΕΣΑ[158] (European Security Strategy-ESS) το 2003 με τίτλο «Μια ασφαλής Ευρώπη σε ένα καλύτερο κόσμο» («A secure Europe in a better world») και πέντε χρόνια αργότερα, τον Δεκέμβριο του 2008, ο ΥΕ της ΕΕ Javier Solana υπέβαλε έκθεση εφαρμογής στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κατόπιν εντολής των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων με τίτλο «Παροχή ασφάλειας σε έναν μεταβαλλόμενο κόσμο»[159] («Providing Security in a Changing World»), η οποία εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο λειτούργησε η στρατηγική και τι πρέπει να γίνει για να βελτιωθεί η εφαρμογή της. Η ΕΣΑ που εγκρίθηκε τον Δεκέμβριο του 2003 αποτελεί το πρώτο επίσημο έγγραφο καθορισμού και αποτύπωσης μιας ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας πριν την μεγάλη διεύρυνση της ΕΕ με 11 νέα κράτη-μέλη το 2004 εκ των οποίων τα 8 ήταν πρώην κομμουνιστικές χώρες.

---

[157] C. Meyer, *Theorising European Strategic Culture, Between Convergence and the Persistence of National Diversity*, CEPS Working Document No. 204, June 2004, σ. 2
[158] *European Security Strategy «A secure Europe in a better world»* στο https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d0928657-af99-4552-ae84-1cbaaa864f96/ (τ.π. 26.9.2024)
[159] Στο ίδιο

- την Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ για την Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας-ΠΣΕΕ (A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy-GSEU) το 2016 και
- την Στρατηγική Πυξίδα (Strategic Compass-SC) το 2022.

Η Ευρωπαϊκή Συνέλευση για την Ασφάλεια και την Άμυνα (Συνέλευση της ΔΕΕ), στη σύστασή της 816 τονίζει ότι η ΕΣΑ οδήγησε στην «καθιέρωση μιας συλλογικής και διακριτά ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας, η οποία γίνεται όλο και περισσότερο αντιληπτή ως το σήμα κατατεθέν της προσέγγισης της εξωτερικής πολιτικής της Ευρώπης, εμπνέοντας διεθνείς οργανισμούς όπως το ΝΑΤΟ, την Αφρικανική Ένωση και άλλους να υιοθετήσουν τμήματα του λόγου, των μεθόδων και των δομών της».[160]

Η ΕΣΑ αποτέλεσε ορόσημο στην ανάπτυξη της εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας της ΕΕ και για πρώτη φορά η ΕΕ συμφώνησε σε μια κοινή εκτίμηση των απειλών και καθόρισε σαφείς στόχους για την προώθηση των συμφερόντων της στον τομέα της ασφάλειας με βάση τις θεμελιώδεις αξίες της.[161] Οι εξελίξεις αλλά και η συνειδητοποίηση των νέων προκλήσεων μετά την 11.9.2001, καθώς και οι διαφωνίες μεταξύ των εταίρων στο θέμα της εισβολής στο Ιράκ, οδήγησαν στην υιοθέτηση του παραπάνω εγγράφου το οποίο προσδιορίζει και καταγράφει τις σημαντικότερες απειλές για την ΕΕ από την εξάπλωση των όπλων μαζικής καταστροφής, την τρομοκρατία και το οργανωμένο έγκλημα, μέχρι την ύπαρξη ασταθών κρατών και περιφερειακών συγκρούσεων στην άμεση γειτονιά της Ένωσης. Παράλληλα, η ΕΣΑ έθετε την πρώτη γραμμή άμυνας της Ένωσης εκτός των συνόρων της, μέσα από την προώθηση της έγκαιρης, γρήγορης και – όπου χρειάζεται – αποφασιστικής επέμβασης με τον συνδυασμό στρατιωτικών, πολιτικών και οικονομικών μέσων.[162]

Η ΕΣΑ παρουσιάζει και αναλύει τις πιο σημαντικές απειλές για την ασφάλεια που αντιμετωπίζει η Ευρώπη αν και εξακολουθούν να υπάρχουν ορισμένες ασάφειες

---

[160] *A common security and defence strategy for Europe - reply to the annual report of the Council* στο https://www.cvce.eu/content/publication/2010/2/9/3eb90fc8-34a2-4064-9683-92cb5e85e1e4/publishable_en.pdf (17.5.2024)

[161] *European Security Strategy, A Secure Europe in a Secure World* στο https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d0928657-af99-4552-ae84-1cbaaa864f96/ (τ.π. 16.5.2024) σ. 1

[162] Μ. Κοππά, *Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας, Η Ιστορία, οι θεσμοί, οι στρατηγικές*, Πατάκη Αθήνα 2016, σ.68-69

και κενά. Η επιτυχής εφαρμογή της θα εξαρτηθεί όχι μόνο από τη δημιουργία των απαραίτητων στρατιωτικών και πολιτικών δυνατοτήτων, αλλά και από μια δεξαμενή επαρκώς κοινών κανόνων, πεποιθήσεων και ιδεών σχετικά με τα μέσα και τους σκοπούς της αμυντικής πολιτικής. Η ίδια η ΕΣΑ ζητά την ανάπτυξη μιας στρατηγικής κουλτούρας, η οποία προωθεί την έγκαιρη, ταχεία και όταν χρειάζεται ισχυρή παρέμβαση. Η ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα σε αυτή τη στοιχειώδη μορφή απεικονίζεται ως ένα είδος κοινής νοοτροπίας που επιτρέπει την επιτυχή εφαρμογή ορισμένων τύπων δράσεων της ΚΠΑΑ. Η εθνική πολιτική κάθε κ-μ διαμορφώνεται από την εθνική στρατηγική κουλτούρα που είναι αποτέλεσμα ιστορικών εμπειριών. Αυτό δεν σημαίνει ότι κάθε είδους αποκλίσεις της στρατηγικής κουλτούρας μεταξύ αυτής του κάθε κ-μ της ΕΕ και της αντίστοιχης ευρωπαϊκής είναι επιβλαβείς για την εξέλιξη της ΚΠΑΑ, δεδομένου ότι η ΕΕ είναι από πολλές απόψεις διαφορετική πολιτική οντότητα από οποιοδήποτε από τα συστατικά της μέρη. Ωστόσο, σύμφωνα με τους ισχύοντες κανόνες, μια επιτυχημένη ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα θα πρέπει να βασίζεται σε παρόμοια πρότυπα, ιδέες και πρακτικές σχετικά με την πολιτική ασφάλειας και άμυνας και τη νόμιμη χρήση βίας. Αυτό θα απαιτούσε σημαντικό βαθμό σύγκλισης στα εθνικά στρατηγικά πρότυπα, ώστε να μπορεί να βρεθεί μια κοινή πλατφόρμα δράσης.[163]

Στις 28.6.2016 λίγες ημέρες μετά το Βρετανικό δημοψήφισμα για το BREXIT, παρουσιάστηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο η Παγκόσμια Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΠΣΕΕ) από την ΥΕ της ΕΕ Federica Mogherini. Στις πέντε βασικές απειλές της Στρατηγικής Ευρωπαϊκής Ασφάλειας του 2003:[164] τρομοκρατία, διάδοση όπλων μαζικής καταστροφής, περιφερειακές συγκρούσεις, αποτυχημένα κράτη και οργανωμένο έγκλημα, προστέθηκαν το 2008 το κυβερνοέγκλημα, η ενεργειακή ασφάλεια και η κλιματική αλλαγή[165] και τώρα βλέπουμε να δίνεται προτεραιότητα στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, την ενεργειακή ασφάλεια και την κυβερνοασφάλεια.[166]

---

[163] C. Meyer, *Convergence Towards a European Strategic Culture? A Constructivist Framework for Explaining Changing Norms* στο European Journal of International Relations 11 (4), London 2005, σ. 524-525

[164] European Security Strategy, ό.π., σ. 30-32

[165] Στο ίδιο, σ. 11-15

[166] *A Global Strategy for the EU's FSP* στο https://www.eeas.europa.eu/eeas/global-strategy-european-unions-foreign-and-security-policy_en (τ.π. 13.11.2023), σ. 21-23

Στην Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ[167] η ΥΕ, μίλησε για την ανάγκη για ένα κοινό όραμα, κοινή δράση και στρατηγική με στόχο η ΕΕ να καταστεί παγκόσμιος πάροχος ασφάλειας. Για την Ευρώπη όπως είπε, η ήπια και η σκληρή ισχύ συμβαδίζουν, ενώ η στρατηγική καλλιεργεί τη φιλοδοξία της στρατηγικής αυτονομίας της ΕΕ που είναι απαραίτητη για την προώθηση των κοινών συμφερόντων των πολιτών μας, καθώς και των αρχών και των αξιών μας, οι οποίες εξυπηρετούνται καλύτερα σε ένα διεθνές σύστημα που βασίζεται σε κανόνες και στην πολυμέρεια. Τόνισε ότι η ΕΕ θα συνεχίσει να εμβαθύνει τον διατλαντικό δεσμό και τη συνεργασία με το ΝΑΤΟ, ενώ θα συνδεθεί επίσης με νέους παίκτες και θα εξερευνήσει νέες μορφές συνεργασίας. Πρόσθεσε επίσης ότι λαοί της Ευρώπης χρειάζονται ενότητα σκοπού και δράσης μεταξύ των κ-μ σε όλες τις πολιτικές, σε ένα εύθραυστο κόσμο που απαιτεί μια πιο σίγουρη και υπεύθυνη Ευρωπαϊκή Ένωση και μια εξωστρεφή στραμμένη προς το μέλλον ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας. Υπογράμμισε ότι η εσωτερική και η εξωτερική ασφάλεια της ΕΕ είναι ολοένα και πιο αλληλένδετες: η ασφάλεια στο εσωτερικό εξαρτάται από την ειρήνη πέρα από τα σύνορα, την ώρα που απειλείται και η ΕΕ θα προωθήσει μια παγκόσμια τάξη βασισμένη σε κανόνες με βασική αρχή την πολυμέρεια και πυρήνα της τα Ηνωμένα Έθνη. Τέλος, η Παγκόσμια Στρατηγική προωθεί τα ζωτικά συμφέροντα των πολιτών της ΕΕ που είναι η ειρήνη και ασφάλεια, η ευημερία, η δημοκρατία και μια παγκόσμια τάξη βασισμένη σε κανόνες.[168]

Οι προτεραιότητες που θέτει στην Παγκόσμια Στρατηγική η ΕΕ είναι:[169]

- η Ασφάλεια της Ένωσης έναντι τρομοκρατίας, υβριδικών απειλών, κλιματικής αλλαγής, οικονομικής αστάθειας και ενεργειακής ανασφάλειας
- η Κρατική και Κοινωνική Ανθεκτικότητα στην Ανατολή και τα Νότια: στόχος είναι να ενισχυθεί η ανθεκτικότητα κρατών και κοινωνίας στα εύθραυστα κράτη έτσι ώστε να υπάρξει δημοκρατία, εμπιστοσύνη στους θεσμούς και βιώσιμη ανάπτυξη
- μια Ολοκληρωμένη Προσέγγιση για τις Κρίσεις: η ΕΕ θα ενεργεί σε όλα τα στάδια του κύκλου σύγκρουσης, άμεσα για την πρόληψη, ανταποκρινόμενη υπεύθυνα

[167] *A Global Strategy for the EU's FSP* στο https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eu_global_strategy_2019.pdf (τ.π. 13.11.2023)
[168] Στο ίδιο, σ. 7-8
[169] Στο ίδιο, σ. 9-10

και αποφασιστικά στις κρίσεις, επενδύοντας στη σταθεροποίηση και αποφεύγοντας την πρόωρη απεμπλοκή όταν ξεσπάσει μια νέα κρίση.

- οι Συνεργατικές Περιφερειακές Τάξεις: Οι εθελοντικές μορφές περιφερειακής διακυβέρνησης προσφέρουν στα κράτη και στους λαούς την ευκαιρία να διαχειριστούν καλύτερα τις ανησυχίες για την ασφάλεια, να αποκομίσουν τα οικονομικά οφέλη της παγκοσμιοποίησης, να εκφράσουν καλύτερα τον πολιτισμό τους και την ταυτότητά τους και να ασκήσουν επιρροή στις παγκόσμιες υποθέσεις και

- η Παγκόσμια Διακυβέρνηση για τον 21ο αιώνα: Η ΕΕ έχει δεσμευτεί για μια παγκόσμια τάξη βασισμένη στο διεθνές δίκαιο και η οποία διασφαλίζει τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Οι επενδύσεις στην ασφάλεια και την άμυνα είναι άμεση ανάγκη. Απαιτούνται αμυντικές δυνατότητες πλήρους φάσματος για την αντιμετώπιση εξωτερικών κρίσεων, την οικοδόμηση δυνατοτήτων και την εγγύηση της ασφάλειας της Ευρώπης. Τα κ-μ παραμένουν κυρίαρχα στις αμυντικές τους αποφάσεις: ωστόσο, για να αποκτήσουν και να διατηρήσουν πολλές από αυτές τις δυνατότητες, η αμυντική συνεργασία πρέπει να γίνει ο κανόνας. Η ΕΕ θα ενθαρρύνει συστηματικά την αμυντική συνεργασία και θα προσπαθήσει να δημιουργήσει μια ισχυρή ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία, η οποία είναι κρίσιμης σημασίας για την αυτονομία αποφάσεων και δράσης της Ευρώπης.[170]

Καταλήγοντας αναφέρει ότι πρώτον πρέπει να γίνει αναθεώρηση στις υπάρχουσες τομεακές στρατηγικές με παράλληλη σχεδίαση και εφαρμογή νέων θεματικών ή γεωγραφικών στρατηγικών σύμφωνα με τις πολιτικές προτεραιότητες της παγκόσμιας στρατηγικής της ΕΕ η οποία θα αναθεωρείται περιοδικά μετά από διαβούλευση με το Συμβούλιο, την Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.[171]

Στην Παγκόσμια Στρατηγική του 2016 μπορούν να επισημανθούν τα παρακάτω:

- η εσωτερική και η εξωτερική ασφάλεια της ΕΕ αντιμετωπίζονται ως όλο και περισσότερο αλληλένδετες έννοιες αποτελώντας τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος

[170] Στο ίδιο, σ. 10-11
[171] Στο ίδιο, σ. 51

- η ΚΠΑΑ σχετίζεται με την ανάπτυξη της δημοκρατίας μέσω της ενίσχυσης της ανθεκτικότητας κοινωνιών και κρατών και όχι με την «εξαγωγή δημοκρατίας»
- η Παγκόσμια Στρατηγική καλεί για μια ευρωπαϊκή ισχυρή αμυντική βιομηχανία ενθαρρύνοντας τη συνεργασία μεταξύ των κ-μ αλλά και με το ΝΑΤΟ και
- η βούληση της ΕΕ να συνεχίσει να εμβαθύνει τον διατλαντικό δεσμό και τη συνεργασία με το ΝΑΤΟ, το οποίο παραμένει ο βασικός πυλώνας άμυνας και ασφάλειας της ΕΕ.

Η Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ για την Εξωτερική Πολιτική και την Πολιτική Ασφάλειας στοχεύει να βελτιώσει την αποτελεσματικότητα της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας της ΕΕ, μεταξύ άλλων μέσω της ενισχυμένης συνεργασίας μεταξύ των ενόπλων δυνάμεων των κ-μ και της διαχείρισης κρίσεων. Η στρατηγική εγκρίθηκε από το Συμβούλιο της ΕΕ τον Νοέμβριο του 2016 και την συμπληρώνει το σχέδιο εφαρμογής για την ασφάλεια και την άμυνα, που επικυρώθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Δεκέμβριο του 2016. Το σχέδιο επικεντρώνεται σε τρεις στρατηγικές προτεραιότητες, ανταπόκριση σε εξωτερικές συγκρούσεις και κρίσεις, ανάπτυξη των ικανοτήτων των εταίρων και προστασία της ΕΕ και των πολιτών της. Στις συγκεκριμένες δράσεις για την επίτευξη αυτών των στόχων περιλαμβάνονται η Συντονισμένη Ετήσια Επανεξέταση στον Τομέα της Άμυνας (Coordinated Annual Review on Defence-CARD), η Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (Permanent European Security Cooperation-PESCO), η Στρατιωτική Δυνατότητα Σχεδίασης και Διεξαγωγής Επιχειρήσεων (Military Planning and Conduct Capability-MPCC) και η Εργαλειοθήκη Ταχείας Αντίδρασης της ΕΕ.[172]

Στις 21.3.2022 και ένα μήνα μετά τη Ρωσική εισβολή στην Ουκρανία, το Συμβούλιο ενέκρινε την Στρατηγική πυξίδα (Strategic Compass) για την Ασφάλεια και την Άμυνα της ΕΕ,[173] που παρέχει ένα φιλόδοξο σχέδιο δράσης για ισχυρότερη πολιτική ασφάλειας και άμυνας της ΕΕ έως το 2030 με την ενίσχυση της ανθεκτικότητας και της επένδυσης στις αμυντικές δυνατότητες της Ένωσης. Στόχος της στρατηγικής πυξίδας είναι να καταστεί η ΕΕ ισχυρότερος και ικανότερος πάροχος

[172] *Συνολική Στρατηγική και Ολοκληρωμένη Προσέγγιση* στο https://www.consilium.europa.eu/el/policies/defence-security/ (τ.π. 3.5.2023)
[173] *Στρατηγική πυξίδα* στο https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/ (τ.π. 16.11.2023)

ασφάλειας και να είναι σε θέση να προστατεύει τους πολίτες της και να συμβάλλει στη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια ιδιαίτερα την στιγμή κατά την οποία ο πόλεμος επέστρεψε στην Ευρώπη, μετά την αδικαιολόγητη και απρόκλητη ρωσική επίθεση κατά της Ουκρανίας, καθώς παρατηρούνται μεγάλες γεωπολιτικές αλλαγές. Η στρατηγική πυξίδα θα ενισχύσει τη στρατηγική αυτονομία της ΕΕ και την ικανότητά της να συνεργάζεται με εταίρους για τη διαφύλαξη των αξιών και των συμφερόντων της. Μια ισχυρότερη και πιο ικανή ΕΕ στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας συμβάλει θετικά στην παγκόσμια και τη διατλαντική ασφάλεια και θα λειτουργήσει συμπληρωματικά προς το ΝΑΤΟ, το οποίο παραμένει το θεμέλιο της συλλογικής άμυνας για τα μέλη του. Θα εντείνει επίσης τη στήριξη στην παγκόσμια τάξη που βασίζεται σε κανόνες, με τα Ηνωμένα Έθνη στον πυρήνα της ενώ οι απειλές αυξάνονται και είναι σαφές ότι η αδράνεια έχει το τίμημά της. Η στρατηγική πυξίδα αποτελεί οδηγό δράσης αφού καθορίζει μια φιλόδοξη μελλοντική πορεία για την πολιτική της ΕΕ στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας για την επόμενη δεκαετία και παρέχει κοινή εκτίμηση του στρατηγικού περιβάλλοντος στο οποίο δραστηριοποιείται η ΕΕ και των απειλών και προκλήσεων που αντιμετωπίζει. Διατυπώνει συγκεκριμένες και εφαρμόσιμες προτάσεις, με πολύ ακριβές χρονοδιάγραμμα εφαρμογής, προκειμένου να βελτιωθεί η ικανότητα της ΕΕ να ενεργεί αποφασιστικά σε κρίσεις και να υπερασπίζεται την ασφάλεια και τους πολίτες της.

Η στρατηγική πυξίδα αποτελεί πρωτοβουλία υπό την ηγεσία των κρατών μελών της ΕΕ, η οποία έχει ως στόχο να παράσχει σαφήνεια και καθοδήγηση σχετικά με την ΚΠΑΑ της ΕΕ, καθώς και να διαμορφώσει μια κοινή αντίληψη των βασικών απειλών και προκλήσεων για την Ευρώπη, βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα. Παράλληλα συμβάλει στην καθοδήγηση της μελλοντικής δράσης της ΕΕ και στην αντιμετώπιση αναδυόμενων απειλών, όπως ο γεωπολιτικός ανταγωνισμός, οι οικονομικές αντιπαλότητες, η τεχνολογική ανάπτυξη και η παραπληροφόρηση, η κλιματική κρίση, καθώς και η περιφερειακή και παγκόσμια αστάθεια.[174]

Καλύπτει όλες τις πτυχές της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας και διαρθρώνεται γύρω από τέσσερις πυλώνες:[175] δράση, επένδυση, εταίροι και ασφάλεια.

---

[174] *Βελτίωση των δομών διαχείρισης κρίσεων* στο https://www.consilium.europa.eu/el/policies/defence-security/ (τ.π. 23.4.2023)

[175] *Στρατηγική πυξίδα* στο https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/ (τ.π. 16.11.2023)

• Δράση: Η ΕΕ πρέπει να καταστεί ικανή να δρα άμεσα, δυναμικά και αποτελεσματικά, είτε με τους εταίρους της είτε από μόνη της όταν ξεσπά μια κρίση και κρίνεται αναγκαία η επέμβαση. Γι' αυτό το σκοπό θα συγκροτήσει μια δύναμη ταχείας ανάπτυξης έως και 5.000 στρατιωτών για διάφορους τύπους κρίσεων, ενώ θα έχει ετοιμότητα στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ αποστολής όπου απαιτείται 200 πλήρως εξοπλισμένων εμπειρογνωμόνων εντός 30 ημερών. Η ΕΕ για να έχει πάντα ετοιμότητα εκτέλεσης των παραπάνω αποστολών θα διεξάγει τακτικές ασκήσεις στην ξηρά και τη θάλασσα, προβαίνοντας παράλληλα σε όλες εκείνες τις ενέργειες που ενισχύουν την στρατιωτική κινητικότητα, αξιοποιώντας πλήρως και τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό για την Ειρήνη (EPF). Ταυτόχρονα θα ενισχύσει τις μη στρατιωτικές και στρατιωτικές αποστολές και επιχειρήσεις ΚΠΑΑ της ΕΕ με την προώθηση ταχείας και πιο ευέλικτης διαδικασίας λήψης αποφάσεων

• Ασφάλεια: Προκειμένου να ενισχύσει την ικανότητά της να προβλέπει, να αποτρέπει και να ανταποκρίνεται σε τρέχουσες και ταχέως αναδυόμενες απειλές και προκλήσεις, καθώς και να διαφυλάσσει τα συμφέροντα της ΕΕ στον τομέα της ασφάλειας, η ΕΕ θα ενισχύσει τις δυνατότητες ανάλυσης πληροφοριών και θα προβεί σε όλες τις απαιτούμενες ενέργειες προκειμένου να είναι σε θέση να εντοπίζει και να αντιμετωπίζει αποτελεσματικά τόσο όλο το φάσμα των υβριδικών απειλών, όσο και να αποκρούει κάθε είδους κυβερνοεπιθέσεις. Παράλληλα θα αναπτύξει διαστημική στρατηγική ΕΕ για την ασφάλεια και την άμυνα, ενώ θα ενισχύσει το ρόλο της ΕΕ ως παράγοντα θαλάσσιας ασφάλειας

• Επένδυση: Για την επίτευξη των στόχων στους παραπάνω πυλώνες της Δράσης και της Ασφάλειας, είναι απαραίτητη η σημαντική ενίσχυση των αμυντικών δαπανών στην οποία τα κ-μ της ΕΕ έχουν δεσμευτεί, καλύπτοντας τόσο κρίσιμα επιχειρησιακά κενά όσο και ενισχύοντας την ευρωπαϊκή βιομηχανική και τεχνολογική βάση στον τομέα της άμυνας. Στο πλαίσιο αυτό η ΕΕ θα επικαιροποιεί κάθε φορά τους στόχους της όσον αφορά την αύξηση αλλά και τη βελτίωση των αμυντικών δαπανών, ώστε να ανταποκρίνεται στις ανάγκες στον τομέα της ασφάλειας, ενώ θα παρέχει στα κ-μ κίνητρα για ανάπτυξη συνεργατικών δυνατοτήτων και κοινών επενδύσεων σε προηγμένες στρατιωτικές τεχνολογίες στην ξηρά, στη θάλασσα, στον αέρα, στον κυβερνοχώρο και στο διάστημα, δίνοντας ώθηση στην τεχνολογική καινοτομία, με σκοπό την κάλυψη των στρατηγικών κενών και τη μείωση των τεχνολογικών και βιομηχανικών εξαρτήσεων και

• Εταίροι: Για την αντιμετώπιση των κοινών απειλών και προκλήσεων, η ΕΕ θα ενισχύσει τη συνεργασία με στρατηγικούς εταίρους όπως το ΝΑΤΟ και τον ΟΗΕ, περιφερειακούς εταίρους συμπεριλαμβανομένων του ΟΑΣΕ, της Αφρικανικής Ένωσης και του ASEAN (Association of Southeast Asian Nations) και θα αναπτύξει περισσότερες διμερείς εταιρικές σχέσεις με άλλες χώρες και στρατηγικούς εταίρους, όπως οι ΗΠΑ και ο Καναδάς αλλά και ειδικές εταιρικές σχέσεις στα Δυτικά Βαλκάνια, την ανατολική και νότια γειτονιά της Ευρώπης, την Αφρική, την Ασία και τη Λατινική Αμερική.

1.2. Ευρωπαϊκή Στρατηγική Κουλτούρα και Ταυτότητα

Τον 21ο αιώνα, στα πλαίσια της ΕΕ φαίνεται να είναι απαραίτητη η στενή συνεργασία στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας. Η οικονομική κρίση, η πολύπλοκη φύση των καθημερινών απειλών και προκλήσεων όπως και η στροφή των ΗΠΑ στην περιοχή της Ασίας και του Ειρηνικού αναγκάζει τους Ευρωπαίους να επωμιστούν μεγαλύτερο βάρος για την ασφάλειά τους. Εάν η Ευρώπη, θέλει να παραμείνει ασφαλής πρέπει να μιλήσει με μία φωνή. Οι αποκλίνουσες εθνικές στρατηγικές κουλτούρες είναι μεταξύ των βασικών παραγόντων που αποτελούν εμπόδιο στην περαιτέρω προώθηση της συνεργασίας στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας. Πέρα από τον εντοπισμό αποκλίσεων μεταξύ των πολιτικών εθνικής ασφάλειας και άμυνας, μια συστηματική ανάλυση στις στρατηγικές κουλτούρες των κ-μ της ΕΕ επιτρέπει επίσης τον εντοπισμό σταδιακών συγκλίσεων, δηλαδή πιθανών τομέων στενότερης συνεργασίας μεταξύ εταίρων, των οποίων οι μακροπρόθεσμες προτιμήσεις είναι παρόμοιες.[176]

Στον πυρήνα της κονστρουκτιβιστικής σκέψης η ταυτότητα είναι κεντρική στον καθορισμό των συμφερόντων. Οι κανόνες λελογισμένης ή κατάλληλης συμπεριφοράς βρίσκονται στο επίκεντρο των ταυτοτήτων και των συμφερόντων των υπεύθυνων χάραξης πολιτικής, προδιαθέτοντας έτσι τις ελίτ να ευνοούν ορισμένες πολιτικές επιλογές έναντι άλλων. Η εθνική στρατηγική κουλτούρα – που αποτελείται από κοινωνικά και θεσμικά ενσωματωμένους κανόνες που προέρχονται από διαμορφωμένες ιστορικές εμπειρίες – είναι οι κεντρικοί καθοριστικοί παράγοντες των κρατών στις αμυντικές τους πολιτικές.[177]

[176] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 7-8
[177] T. Dyson & T. Konstadinides, ό.π., σ. 114

Οι ταυτότητες της Ευρώπης είναι πολλές. Δεν υπάρχει μια ευρωπαϊκή ταυτότητα, όπως δεν υπάρχει μια Ευρώπη. Γραφειοκράτες των Βρυξελών, ξενοφοβικοί εθνικιστές, κοσμοπολίτες Ευρωπαίοι, ευρωσκεπτικιστές και ένα ευρωπαϊκό κοινό ανεκτικό στην εξέλιξη μιας Ευρωπαϊκής πολιτικής, όλοι συμμετέχουν στην οικοδόμηση μιας εξελισσόμενης ευρωπαϊκής ταυτότητας. Η παγκοσμιοποίηση και η ενιαία αγορά, μια κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας και η απειλή ενός επιθετικού Ισλάμ είναι κεντρικά για το μέλλον της Ευρώπης.[178]

Ο Meyer δίνει ένα προσαρμοσμένο ορισμό της ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας ως ιδέες, κανόνες, πρότυπα συμπεριφοράς που μοιράζονται οι φορείς και το κοινό που εμπλέκονται στις διαδικασίες ανάπτυξης της ευρωπαϊκής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας. Οι κανόνες στο πλαίσιο της στρατηγικής κουλτούρας αφορούν τις συνθήκες υπό τις οποίες η χρήση βίας θεωρείται νόμιμη, όπως οι σκοποί για τους οποίους χρησιμοποιείται και ο τρόπος με τον οποίο επιτρέπεται η χρήση της εγχώρια και διεθνώς. Οι ιδέες σχετίζονται με τον ρόλο του κράτους στον κόσμο και την αντίληψη για μια ασφαλή παγκόσμια τάξη πραγμάτων, η οποία έχει επιπτώσεις στον βαθμό στον οποίο συνεργάζεται με άλλους φορείς ή καθεστώτα, συμπεριλαμβανομένων περιφερειακών ή παγκόσμιων οργανισμών ή άλλων κρατών όπως οι ΗΠΑ. Και τέλος, καθιερωμένο πρότυπο συμπεριφοράς, το οποίο μπορεί να γίνει ευρέως κατανοητό ως τρόποι συζήτησης (κοινωνίες), λήψης αποφάσεων (πολιτικοί παράγοντες) και πράξεων (ένοπλες δυνάμεις) σε θέματα ασφάλειας και άμυνας.[179]

Ο Howorth που χρησιμοποιεί την έννοια της «ευρωπαϊκής κουλτούρας ασφαλείας» αντί της «ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας» υποστηρίζει ότι αυτή περιλαμβάνει την εξάλειψη των μεγάλων αποκλίσεων που σε όλη την ιστορία έχουν σημαδέψει την προσέγγιση του πολέμου, της ειρήνης και της ασφάλειας των διαφόρων ευρωπαϊκών εθνικών κρατών: διαφορές μεταξύ συμμάχων και ουδέτερων, μεταξύ «ατλαντιστών» και «Ευρωπαϊστών», μεταξύ εκείνων που επιλέγουν την προβολή ισχύος και εκείνων που δίνουν προτεραιότητα στην εδαφική άμυνα, μεταξύ αυτών που δίνουν έμφαση στη χρήση στρατιωτικής δύναμης και αυτών που δίνουν έμφαση σε

[178] J. Checkel & P. Katzenstein, *European Identity*, Cambridge University Press, New York, 2009, σ. 213
[179] C. Meyer, *Theorising European Strategic Culture, Between Convergence and the Persistence of National Diversity*, CEPS Working Document No. 204, June 2004, σ. 4

ήπιες πολιτικές επιλογές, μεταξύ μεγάλων και μικρών κρατών, μεταξύ παρόχων οπλικών συστημάτων και καταναλωτών οπλικών συστημάτων, μεταξύ πυρηνικών και μη πυρηνικών κρατών. Μια κοινή κουλτούρα ασφάλειας συνεπάγεται, τουλάχιστον, τη σταδιακή υιοθέτηση μιας κοινής νοοτροπίας σε ολόκληρη την ΕΕ. Οι εθνικές πολιτικές επιλογές, αν και δεν εξαφανίζονται από τη μια μέρα στην άλλη, θα πρέπει να αντισταθμιστούν από την αυξανόμενη συνειδητοποίηση των τρόπων με τους οποίους οι χώρες εταίροι αντιλαμβάνονται την πολιτική ασφάλειας.[180]

Οι Cornish και Edwards προσεγγίζουν την ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα, ως μια διαδικασία που αφορά τη διαχείριση και την ανάπτυξη στρατιωτικής δύναμης, σε συνδυασμό με την εξωτερική αναγνώριση της ΕΕ ως νόμιμου παράγοντα στη στρατιωτική σφαίρα και αφορά τέσσερα βασικά ζητήματα: πρώτον, στρατιωτικές δυνατότητες, δεύτερον βαθμό φήμης, αξιοπιστίας και νομιμότητας αυτόνομης δράσης, τρίτον, διασφάλιση κατάλληλου επιπέδου και βάθους πολιτικής- στρατιωτικής συνεργασίας-συντονισμού και καθορισμό- εξειδίκευση της σχέσης ΕΕ και ΝΑΤΟ.[181]

Καθώς η στρατηγική κουλτούρα της ΕΕ συνεχίζει να εξελίσσεται, το αποτέλεσμα είναι πιθανό να είναι αρκετά διαφορετικό από άλλα μοντέλα που είναι διαθέσιμα μέχρι σήμερα. Στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ, έχει αναπτυχθεί βέβαια μια πολύπλοκη και απαιτητική πολυεθνική στρατηγική κουλτούρα, ωστόσο αυτό γίνεται μέσα σε έναν θεσμό που έχει σχετικά στενή εστίαση και δεν έχει την πολιτική πολυπλοκότητα και το εύρος της ΕΕ. Τα κ-μ της ΕΕ, από την άλλη πλευρά, έχουν επίσης καλά ανεπτυγμένες, εθνικές στρατηγικές κουλτούρες στις οποίες η κυβέρνηση και οι ένοπλες δυνάμεις διατηρούνται σε στενή σχέση, αλλά οι επιχειρησιακές απαιτήσεις από αυτές τις ένοπλες δυνάμεις είναι περιορισμένες. Η πρόκληση για την ΕΕ, καθώς η στρατηγική της κουλτούρα συνεχίζει να εξελίσσεται, είναι να βρει ένα μέσο που να μπορεί να συμπληρώνει, αντί να ανταγωνίζεται, τυχόν μακροχρόνιες στρατηγικές ευαισθησίες τόσο στο ΝΑΤΟ όσο και στα κ-μ.[182]

Μπορεί να δημιουργείται μια ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα, ωστόσο, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι όταν οι Ευρωπαίοι έρχονται αντιμέτωποι με μια μεγάλη διεθνή

---

[180] J. Howorth, *The CESDP and the forging of a european security culture* στο Politique européenne 2002/4 (n° 8), σ.4
[181] P. Cornish & G. Edwards, *The Strategic Culture of the European Union: A Progress Report*, στο *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 81, No. 4, Britain and Europe: Continuity and Change* (Jul., 2005), σ. 802
[182] Στο ίδιο, σ. 819-820

κρίση, τείνουν να αντιδρούν με διαφορετικούς τρόπους. Μια πλήρως ανεπτυγμένη ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα είναι απίθανο να αναδυθεί όσο δεν υπάρχει συνεπής και συνεκτική ευρωπαϊκή ταυτότητα, ένα σύστημα ευρωπαϊκών αξιών αποδεκτό από όλα τα κ-μ.[183]

Συναφώς μπορούμε να διακρίνουμε ευρέως διαφορές στη στρατηγική κουλτούρα μεταξύ των ουδέτερων μέχρι πρότινος χωρών όπως η Σουηδία που ανησυχούν για την εδαφική τους ακεραιότητα και πολιτική κυριαρχία, κρατών όπως η Γερμανία που είναι εξαιρετικά πρόθυμα να μοιραστούν τις αμυντικές τους αρμοδιότητες με συμμαχίες (ΔΕΕ, ΝΑΤΟ), κράτη (ΗΠΑ) και περιφερειακούς οργανισμούς όπως η ΕΕ και τέλος κρατών όπως η Γαλλία και το ΗΒ, που προτιμούν είτε την ΕΕ είτε τις συμμαχίες/ΗΠΑ ως όχημα για την κατανομή των αρμοδιοτήτων άμυνας και ασφάλειας. Μπορεί να υποστηριχθεί ότι η ΚΠΑΑ κατέστη δυνατή μόνο επειδή το ΗΒ και η Γαλλία κινήθηκαν ουσιαστικά στον άξονα κυριαρχίας/συνεργασίας μεταξύ τους από το Saint Malo και μετά. Το ΗΒ αναγνώρισε την ανάγκη για ουσιαστικό και αυτόνομο ευρωπαϊκό ρόλο σε θέματα ασφάλειας και άμυνας, ενώ η Γαλλία επανεξέτασε και αναβάθμισε την αξιολόγηση και συμμετοχή της στο ΝΑΤΟ. Μόνο εάν υπάρξει συμφωνία σχετικά με τους κανόνες εφαρμογής της νόμιμης χρήσης βίας στην ασφάλεια και την άμυνα, καθώς και σχετικά με τους τρόπους συνεργασίας μεταξύ τους, μπορεί η ΚΠΑΑ να ολοκληρωθεί.[184]

Οι διατλαντικές διαφωνίες για το Ιράκ ήταν κλασικό παράδειγμα μιας σειράς πολιτικών γεγονότων που δεν μπορούν να εξηγηθούν επαρκώς χωρίς αναφορά στις παρελθούσες εμπειρίες ενός κράτους και τη στρατηγική του κουλτούρα. Η στάση της Γερμανίας έναντι του Ιράκ γίνεται πληρέστερα κατανοητή ως εμφάνιση μιας μεγαλύτερης αίσθησης αυτοπεποίθησης στην εξωτερική πολιτική, ταυτόχρονα με μια εκτίμηση της γερμανικής ιστορίας και έχει ανεξίτηλες επιπτώσεις στη στρατηγική κουλτούρα της και στην πολιτική ασφάλειας του Βερολίνου με αποτέλεσμα την έλλειψη υποστήριξης στην πολιτική του Bush έναντι του Ιράκ και ιδιαίτερα στη χρήση προληπτικής βίας. Η αυτοσυγκράτηση στη χρήση στρατιωτικής δύναμης δεν είναι, φυσικά καινούργια από τη γερμανική σκοπιά, ωστόσο αυτό που ήταν καινοτόμο ήταν η αυτοπεποίθηση και ειλικρίνεια με τον οποίο η Γερμανία αντιτάχθηκε τόσο σθεναρά

[183] K. Longhurst & M. Zaborowski, ό.π., σ. 390-391
[184] C. Meyer, ό.π., σ. 5-6

στη στρατηγική των ΗΠΑ, μια κίνηση που φαινόταν να δείχνει τις απαρχές μιας λιγότερο συντηρητικής γερμανικής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας. Η αντίθεση της Γαλλίας στην αμερικανική πολιτική προήλθε και αυτή από ένα σύνθετο φάσμα θεμάτων που συνδέονται όλα με τη γαλλική στρατηγική κουλτούρα.[185]

Μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, η πλειονότητα των κρατών-μελών της ΕΕ αποδέχεται την ανάγκη για μια νέα διατλαντική ισορροπία στην οποία η ΕΕ θα αποδειχθεί ικανή να ηγηθεί στη διαχείριση περιφερειακών κρίσεων, αποκτώντας μια αυτόνομη ικανότητα λήψης αποφάσεων στον τομέα της ασφάλειας και εφαρμογής τους με στρατιωτικά μέσα, ενώ ενισχύει παράλληλα τη Συμμαχία. Το εάν αυτό θα αποδειχθεί δυνατό - και με ποιο πολιτικό και οικονομικό τίμημα - εξαρτάται τόσο από τις ΗΠΑ όσο και από τα κ-μ της ΕΕ.[186]

Ο Howorth εντοπίζει χαρακτηριστικά πολιτικής (ήπιας) δύναμης στην εξωτερική πολιτική, την πολιτική άμυνας και ασφάλειας της ΕΕ και υποστηρίζει ότι η ΚΠΑΑ αντιπροσωπεύει μια «νέα κανονιστική προσέγγιση στις διεθνείς σχέσεις» που είναι διακριτή και αυτόνομη από το ΝΑΤΟ. Η αναδυόμενη ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα βασίζεται στην κινητοποίηση μιας σειράς μέσων πολιτικής, στην έμφαση στη διαχείριση και πρόληψη μη στρατιωτικών κρίσεων, σε ένα παγκόσμιο εύρος αποστολών, στην πολυμέρεια και σε έναν νέο ορισμό της δύναμης που συνδυάζει στοιχεία της «ήπιας» και «σκληρής» ισχύος. Αυτή η στρατηγική κουλτούρα έρχεται σε αντίθεση με την εστίαση του ΝΑΤΟ στη σκληρή ισχύ και τις παγκόσμιες επιχειρήσεις υψηλής έντασης. Για τους κονστρουκτιβιστές, η ΕΕ αντιπροσωπεύει έναν νέο, ηθικό παράγοντα στις διεθνείς υποθέσεις. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, τα ευρωπαϊκά κράτη, έχοντας επίγνωση της φθίνουσας χρησιμότητας της στρατιωτικής δύναμης σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο, εστιάζουν σε νέα και πιο καλοπροαίρετα μέσα πολιτικής «ήπιας δύναμης».[187]

Ο J. Howorth εντοπίζει και αυτός την ανάγκη ανάπτυξης μιας κοινής στρατηγικής κουλτούρας προκειμένου η ΕΕ να καταστεί αξιόπιστος παράγοντας ασφαλείας τουλάχιστον στον τομέα διαχείρισης κρίσεων. Αυτή η στρατηγική κουλτούρα όμως προϋποθέτει μια ελάχιστη συμφωνία τόσο στο βαθμό στον οποίο

---

[185] K. Longhurst & M. Zaborowski, ό.π., σ. 383,386
[186] J. Howorth, ό.π., σ. 26
[187] J. Howorth, *Security and Defence Policy in the EU*, Houndmills: Palgrave Macmillan, 2007, σ. 203-205

χρησιμοποιείται βία όσο και στον τρόπο με τον οποίο αυτή ασκείται, ενώ παράλληλα επηρεάζει σημαντικά την περαιτέρω ανάπτυξη της ΚΠΑΑ της ΕΕ. Βέβαια παρατηρείται πολλές φορές τα κράτη να λαμβάνουν διαφορετικές θέσεις όσον αφορά την επέμβαση και τη χρήση των ενόπλων δυνάμεων, όπως στην κρίση και τον πόλεμο στο Ιράκ, αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί να επιτευχθεί συναίνεση και κοινή αντίληψη. Ωστόσο υπάρχουν αμφιβολίες για τη συνοχή και την αξιοπιστία της ΕΕ, σε δράσεις ανεξάρτητες από το ΝΑΤΟ και τις ΗΠΑ, ενώ επιπρόσθετα η αξιοπιστία και αποτελεσματικότητα της ΕΕ στην επιτυχή διαχείριση κρίσεων εξαρτάται από την ταχύτητα με την οποία συμφωνείται η κατάλληλη πολιτική για την αντιμετώπιση της εκάστοτε κρίσης. Είναι αλήθεια όμως ότι σημείο κλειδί για την ανάπτυξη ΚΠΑΑ της ΕΕ είναι και η αντίληψη που διαμορφώνεται στις ΗΠΑ σχετικά με το ρόλο που επιθυμεί να διαδραματίσει η ΕΕ με ορισμένους Αμερικανούς σχολιαστές να έχουν πειστεί ότι η ΕΕ αυτοπροσδιορίζεται ως στρατηγικός αντίπαλος.[188]

1.3. Ο ρόλος της Στρατηγικής Κουλτούρας στη διαμόρφωση της εθνικής πολιτικής των κρατών – μελών της Ε.Ε.

Είναι προφανές ότι δεν έχει αναπτυχθεί στην ΕΕ μια ενιαία ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα. Εστιάζοντας στη στρατηγική κουλτούρα και επομένως στα ζητήματα για τα οποία τα κράτη χρησιμοποιούν την πολιτική ασφάλειας και άμυνας, οι Biehl, Giegerich & Jonas στο βιβλίο τους «Strategic Cultures in Europe Security and Defence Policies Across the Continent», διακρίνουν τρεις κατηγορίες χωρών:[189]

Στην πρώτη κατηγορία είναι αυτές οι οποίες η ασφάλεια και η αμυντική πολιτική καθοδηγείται από την προσπάθεια να εκδηλώσουν τη δική τους παρουσία στο διεθνές σύστημα και συνήθως αυτά είναι μικρά κράτη με περιορισμένους πόρους που θέλουν να δείξουν ότι μπορούν να ανταποκριθούν στις ευθύνες τους ως ένα αξιόλογο μέλος της διεθνούς κοινότητας. Πρακτικά, αυτές οι χώρες είναι διστακτικές στη χρήση στρατιωτικής ισχύος και δείχνουν προτίμηση σε πολιτικά μέσα για τη διαχείριση κρίσεων και πρόληψη συγκρούσεων.

---

[188] P. Cornish & G. Edwards, *The Strategic Culture of the European Union: A Progress Report*, στο International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 81, No. 4, Britain and Europe: Continuity and Change (Jul., 2005), pp. 801-820, σ. 818-819

[189] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 391-394

Στη δεύτερη κατηγορία είναι οι χώρες που ασκούν πολιτική ασφάλειας και άμυνας κυρίως με τη μορφή πολυεθνικής πολιτικής μέσω της συμμετοχής σε συμμαχίες και οργανισμούς. Ενδιαφέρονται λιγότερο για τις επιπτώσεις της δέσμευσής τους, όπως η ανάπτυξη δυνάμεων και περισσότερο για τον επηρεασμό της πολυεθνικής πολιτικής προκειμένου να δημιουργήσουν μια αμοιβαία αίσθηση υποχρέωσης και αλληλεγγύης. Μερικές χώρες μάλιστα συμπεριλαμβανομένων των χωρών της Βαλτικής και αυτών της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης, ενδιαφέρονται περισσότερο για τη συλλογική άμυνα. Η εμπλοκή τους στο ΝΑΤΟ καθοδηγείται από την επιθυμία να δημιουργήσουν αξιόπιστες εγγυήσεις ασφάλειας για τους εαυτούς τους το οποίο συχνά συμβαδίζει με έντονες προσπάθειες διατήρησης καλών διμερών σχέσεων με τις ΗΠΑ. Αυτό το σκεπτικό χρησιμεύει συχνά ως δικαιολογία για ανάπτυξη δυνάμεων σε θέατρα επιχειρήσεων όπως το Αφγανιστάν και το Ιράκ. Επιδιώκουν να τους πιστωθεί αυτή η δέσμευσή τους με την προσδοκία να την ανταποδώσουν οι σύμμαχοι εάν παραστεί ανάγκη. Άλλες χώρες όπως η Γερμανία, η Ισπανία και η Ιταλία ενδιαφέρονται να δημιουργήσουν την εικόνα αξιόπιστων εταίρων στο ΝΑΤΟ και την ΕΕ, συνεισφέροντας σε επιχειρήσεις ακόμη και αν δεν έχουν διακριτά εθνικά συμφέροντα και σε αντάλλαγμα αναμένουν ότι θα είναι σε θέση να επηρεάσουν την πολιτική αυτών των οργανισμών καταλαμβάνοντας θέση στο κεντρικό τραπέζι.

Τέλος στην τρίτη κατηγορία είναι οι χώρες που εστιάζουν στην προστασία του κράτους και την προβολή της κρατικής ισχύος στο εξωτερικό και είναι πεπεισμένες για την χρησιμότητα των ενόπλων δυνάμεων στην επιδίωξη αυτών των πρωταρχικών στόχων. Όσες χώρες επικεντρώνονται στην προστασία οδηγούνται από μια αντίληψη απειλής που δείχνει ότι είναι ευάλωτες στο εθνικό τους έδαφος που δεν είναι πάντα αντικειμενική εκτίμηση. Όσες χώρες επικεντρώνονται στην προβολή ισχύος, κατανοούν ότι η πολιτική ασφάλειας και άμυνας αφορά τη διεθνή τάξη και σταθερότητα. Αντιλαμβάνονται την ευθύνη να συμμετάσχουν πέρα από την Ευρώπη, πιθανώς παγκοσμίως, για τη διαχείριση κρίσεων και συγκρούσεων και είναι πρόθυμες να διαθέσουν πόρους, σε σχέση με το μέγεθος και τον πλούτο τους, για να στηρίξουν αυτή τη φιλοδοξία. Η Δανία, η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο πλησιάζουν περισσότερο σε αυτήν την τελευταία περιγραφή – αλλά η Σουηδία και η Ολλανδία ενσωματώνουν επίσης παραλλαγές αυτού του είδους στρατηγικής κουλτούρας.

Στον παρακάτω πίνακα βλέπουμε μια ενδεικτική κατανομή των κ-μ της ΕΕ στις τρεις κατηγορίες χωρών που αναφέρθηκαν με βάση τη στρατηγική κουλτούρα όπως διαμορφώνεται στην πολιτική άμυνας και ασφάλειας.

Πίνακας 1: Στρατηγική Κουλτούρα κ-μ της ΕΕ

	Πολιτική ασφαλείας ως		
	εκδήλωση της κρατικής υπόστασης	διεθνή διαπραγματευτική δύναμη	Προστασία και προβολή της κρατικής ισχύος
Επίπεδο φιλοδοξίας στη διεθνή πολιτική ασφάλειας	Σχετικά υψηλό (υπερβολική φιλοδοξία)	Χαμηλό προς μέσο (οι δραστηριότητες οδηγούν σε έμμεσες επιπτώσεις)	Υψηλό
Πεδίο δράσης της εκτελεστικής εξουσίας στη λήψη αποφάσεων δράσεων για την εκτέλεση	Ισχυρά νομοθετικά δικαιώματα	Ισχυρά νομοθετικά δικαιώματα	Υψηλή ευελιξία για την εκτελεστική εξουσία στις περισσότερες περιπτώσεις, ισχυροί άτυποι δεσμοί μεταξύ εκτελεστικών και νομοθετικών σε άλλες
Προσανατολισμός εξωτερικής πολιτικής	Τάση προς ΕΕ	Λειτουργικό: NATO για συλλογική άμυνα, διαφορετικά Ε.Ε	Ισχυροί υποστηρικτές είτε της ΕΕ είτε του NATO
Προθυμία χρήσης στρατιωτικής ισχύος	Χαμηλή	Υψηλή για αμυντικούς σκοπούς, χαμηλή για διαχείριση κρίσεων	Υψηλή
Χώρες	Αυστρία, Κύπρος, Φινλανδία, Ουγγαρία, Ιρλανδία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Πορτογαλία	Βέλγιο, Βουλγαρία, Τσεχική Δημοκρατία, Εσθονία, Γερμανία, Ιταλία, Λετονία, Λιθουανία, Ρουμανία, Σλοβακία, Σλοβενία, Ισπανία	Δανία, Γαλλία, Ελλάδα, Ολλανδία, Πολωνία, Σουηδία, Τουρκία, Ηνωμένο Βασίλειο

Πηγή: H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 394

Αντιπαραβάλλοντας τον παραπάνω πίνακα με τη Στρατηγική Πυξίδα της ΕΕ, θα μπορούσαμε να διακρίνουμε κοινά στοιχεία της ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας με την τρίτη κατηγορία πολιτικής ασφάλειας ως δύναμη προστασίας και ιδιαίτερα προβολής ισχύος. Η υπεροχή δε της μιας κατηγορίας έναντι των άλλων δείχνει και την απόκλιση στις πολιτικές ασφάλειας και άμυνας μεταξύ των κ-μ της ΕΕ. Η Στρατηγική πυξίδα ωστόσο καθορίζοντας απειλές και προτεραιότητες δείχνει την κατεύθυνση την οποία πρέπει να ακολουθήσουν τα κ-μ της ΕΕ, αλλά μια κοινή ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα που θα έχει περισσότερα κοινά με τις υπάρχουσες επιμέρους κουλτούρες των κ-μ θα είναι ευκολότερο να αναπτυχθεί και να υποστηριχτεί από τα περισσότερα κ-μ της ΕΕ. Η ΚΠΑΑ μπορεί να δημιουργήσει μια αποτελεσματική συλλογική κουλτούρα ασφαλείας βασισμένη σε σημαντική σύγκλιση μεταξύ των εθνικών κρατών σε θέματα που προηγουμένως χαρακτηρίζονταν από σημαντικές αποκλίσεις σε συνδυασμό με την πολιτική βούληση που απαιτείται να επικρατήσει.[190]

Οι θεσμοί μπορεί να διευκολύνουν τη δημιουργία μιας κοινής στρατηγικής κουλτούρας με την πάροδο του χρόνου αφού αποτελούν χώρους όπου μπορούν να συζητηθούν σημαντικά στρατηγικά ζητήματα και αυτό ισχύει τόσο για το ΝΑΤΟ όσο και για την ΕΕ. Ωστόσο και οι κυβερνήσεις των κ-μ θα πρέπει να έχουν κοινή αντίληψη για τους στρατηγικούς στόχους, τα βασικά συμφέροντα και τις απειλές, έτσι ώστε να μπορούν να αναλάβουν κοινή δράση. Κάποιες φορές όμως αυτό δεν είναι δεδομένο αλλά ζητούμενο και σε αυτή την περίπτωση είναι δυσκολότερο να αναπτυχθεί μια κοινή ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα.[191] Ωστόσο η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία και η προτεραιότητα με την οποία αντιμετωπίστηκε η Ρωσική απειλή, δείχνει πόσο διευκολύνεται η ανάπτυξη μιας κοινής στρατηγικής κουλτούρας που οδηγεί σε κοινή πολιτική για την ασφάλεια και την άμυνα, όταν η αντίληψη της απειλής είναι κοινή σε όλα σχεδόν τα κ-μ της ΕΕ και εκλαμβάνεται ως υπαρξιακή.

Η λήψη αποφάσεων εξωτερικής πολιτικής οποιασδήποτε χώρας λαμβάνει χώρα ειδικά στο στρατηγικό πολιτιστικό πλαίσιο αυτής της χώρας, το οποίο είναι ένας συνδυασμός ιδεών, πεποιθήσεων, παραδόσεων και θεσμών που σχηματίζονται ως αποτέλεσμα ιστορικών εμπειριών και αλληλεπιδράσεων της χώρας και του λαού της

[190] J. Howorth, *Beyond a Civilian Power?* στο https://www.cairn.info/revue-politique-europeenne-2002-4-page-88.htmYou (τ.π. 7.5.2024)
[191] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 397-398

με άλλα κράτη. Επομένως, οποιαδήποτε ανάλυση σύγκρουσης, πολέμου ή επιθετικής πράξης που επικεντρώνεται στο παρόν και δεν περιέχει ιστορικά προηγούμενα θα είναι ελλιπής. Η έννοια της στρατηγικής κουλτούρας επιτρέπει να επισημάνουμε τη σημασία των μη υλικών παραγόντων στη διαμόρφωση των αντιλήψεων από το κράτος για το διεθνές περιβάλλον, αποδεικνύοντας ότι δεν είναι μόνο οι υλικές δυνατότητες, αλλά η αντίληψη των προθέσεων των άλλων κρατών που έχουν μεγαλύτερη σημασία.[192]

Διαφορετικά κράτη δεν βλέπουν το διεθνές περιβάλλον και την ασφάλεια με τον ίδιο τρόπο, αλλά το αντιμετωπίζουν μέσα από το πρίσμα της στρατηγικής κουλτούρας τους, που διαμορφώνεται και αναπαράγεται από την ιστορία προηγούμενων αλληλεπιδράσεων της χώρας τους με άλλα κράτη. Η εστίαση στον ρόλο της στρατηγικής κουλτούρας και της αντίληψης της απειλής στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής μπορεί να βοηθήσει στην κατανόηση του γιατί τα κράτη μερικές φορές ενεργούν απρόβλεπτα ή φαινομενικά παράλογα. Η στρατηγική κουλτούρα καθορίζει την άποψη των ιθυνόντων για το διεθνές περιβάλλον, ειδικότερα την κατανομή της ισχύος στο σύστημα και τις προθέσεις άλλων κρατών, η οποία μπαίνει στον υπολογισμό της αξιολόγησης της ασφάλειας ενός κράτους. Η αντίληψη της απειλής από το διεθνές σύστημα, μαζί με τους κρατικούς στόχους και περιορισμούς, επηρεάζει την υψηλή στρατηγική του κράτους, η οποία λειτουργεί ως χάρτης που καθοδηγεί την εξωτερική πολιτική. Η συζήτηση για μια νέα υψηλή στρατηγική και εξωτερική πολιτική λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο μιας συγκεκριμένης στρατηγικής κουλτούρας, αλλά η ίδια η συζήτηση ανατροφοδοτείται ενισχύοντας κάποιες υπάρχουσες πεποιθήσεις ενώ διαμορφώνει νέες έννοιες που επηρεάζουν τη μελλοντική υψηλή στρατηγική και τις αποφάσεις εξωτερικής πολιτικής.[193]

Ο Rynning υποστηρίζει ότι το πραγματικό ερώτημα για την ΕΕ είναι αν μπορεί να ξεπεράσει δύο θεμελιώδεις φραγμούς στην πορεία της προς την ολοκλήρωση: το ένα αφορά την ανάγκη να δημιουργηθεί ισχυρή ηγεσία σε έναν κεντρικό θεσμό ικανό να διοικεί – όχι να ζητά – δυνάμεις και πόρους, ενώ το άλλο εάν η ΕΕ είναι έτοιμη να συμμετάσχει σε άμεσες και συχνά θανατηφόρες μάχες κατά απειλών όπως η τρομοκρατία. Τα εμπόδια είναι θεμελιώδη γιατί έρχονται σε αντίθεση με τη πολύπλοκη δομή που παράγεται από τη σταδιακή ολοκλήρωση και αντιμετωπίζουν τον

[192] A. Borozna, *The Sources of Russian Foreign Policy Assertiveness*, Palgrave Macmillan, New York 2022, σ. 7
[193] Στο ίδιο, σ. 17

καλοπροαίρετο ρόλο της επίλυσης κρίσεων άλλων λαών με τη σκληρή πραγματικότητα της θανατηφόρας μάχης και τις αναπόφευκτες συγκρούσεις με τους νόμους του πολέμου.[194]

2. Στρατηγική Κουλτούρα-Εθνική Πολιτική για την Ασφάλεια και την Άμυνα των Κρατών Μελών της Ε.Ε.

Η διάχυτη αβεβαιότητα του διεθνούς συστήματος με την εμφάνιση ή την αναβίωση κάθε φορά νέων απειλών οδηγεί την ΕΕ και τα κ-μ της στην ανάγκη να καθορίσουν αυτές τις απειλές και αφού τις αξιολογήσουν να χαράξουν στρατηγική προκειμένου να τις αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά. Είναι αλήθεια ότι υπάρχει κοινός τόπος και συναντίληψη σε αυτόν τον τομέα, ιδιαίτερα μετά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία και επομένως η δυνατότητα συγκλίσεων σε μια κοινή στρατηγική κουλτούρα και πολιτική ασφάλειας και άμυνας είναι μεγάλη. Άλλωστε οι στόχοι, οι απειλές και προτεραιότητες που περιγράφονται στη Στρατηγική Πυξίδα είναι σαφείς και συγκεκριμένοι.

Το μεταψυχροπολεμικό ευρωπαϊκό σύστημα ασφαλείας χαρακτηρίζεται από μια «ισορροπημένη πολυπολικότητα»: μια περιφερειακή ισορροπία μεταξύ των δυτικοευρωπαϊκών μεγάλων δυνάμεων, οι οποίες έχουν παρόμοιο εδαφικό μέγεθος, οικονομική και στρατιωτική ισχύ. Αυτό το δομικό περιβάλλον είναι που δημιουργεί σύνθετα πρότυπα συνεργασίας και συγκρούσεων και που έχει περιορίσει την εμφάνιση έντονου ανταγωνισμού στον τομέα της ασφάλειας. Ο ρυθμός του οικονομικού ανταγωνισμού και της τεχνολογικής καινοτομίας είναι υψηλός και μπορεί κάλλιστα να οδηγήσει σε διαφορετικούς ρυθμούς ανάπτυξης που μπορεί να αλλάξει την κατανομή των σχετικών δυνατοτήτων ισχύος, υπονομεύοντας την περιφερειακή ισορροπία και δημιουργώντας ένα λιγότερο ισορροπημένο πολυπολικό σύστημα, με όλους τους κινδύνους σύγκρουσης που συνεπάγεται μια τέτοια εξέλιξη. Ως εκ τούτου, η πολυπολικότητα δημιουργεί στους ευρωπαίους φορείς λήψης αποφάσεων ένα περίπλοκο και απαιτητικό περιβάλλον.[195]

---

[194] S. Rynning, *A European Strategic Culture? The ESDP and 21st Century Geopolitics, στο* ECPR workshop no. 12 "Conceptualizing the EU's Foreign and Security Policy: New Questions and New Approaches" Helene Sjursen & Claire Piana Edinburgh, 28 March – 2 April 2003, σ. 11-12

[195] A. Hyde-Price, *European Security in the 21st Century: The Challenge of Multipolarity* (Abingdon: Routledge, 2007), σ. 74

Η Γερμανία απολαμβάνει ένα αξιοσημείωτο πλεονέκτημα στους δείκτες οικονομικής ισχύος και πληθυσμού. Η χώρα, ωστόσο, δεν είναι σε θέση να αγωνιστεί για περιφερειακή ηγεμονία, ιδίως λόγω του στρατιωτικού μειονεκτήματος που προκύπτει από τους περιορισμούς της γερμανικής κυριαρχίας μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Αυτό όχι μόνο άφησε τον γερμανικό στρατό με μειωμένες δυνατότητες προβολής ισχύος σε σύγκριση με τους Βρετανούς και Γάλλους, αλλά η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία στερείται επίσης πυρηνικών δυνατοτήτων. Η πιθανή γερμανική επέκταση στην Ευρώπη περιορίζεται επίσης από την παρουσία της ρωσικής ισχύος στην Ανατολή και την συνεχιζόμενη δέσμευση των ΗΠΑ να εγγυηθούν την ευρωπαϊκή ασφάλεια μέσω του ΝΑΤΟ. Το μονοπολικό διεθνές σύστημα σε συνδυασμό με την περιφερειακή ισορροπημένη πολυπολικότητα και την παρουσία της Ρωσίας στα ανατολικά σύνορα της Ευρώπης έπαιξαν κεντρικό ρόλο στον καθορισμό των προτύπων της ευρωπαϊκής αμυντικής συνεργασίας μετά τον ψυχρό πόλεμο.[196]

Τα κ-μ της ΕΕ έχουν καταβάλει συντονισμένες προσπάθειες για την ενίσχυση της ΚΠΑΑ. Μακριά από το να είναι αυτό μια απάντηση στην ηγεμονική κυριαρχία των ΗΠΑ, οι προσπάθειες της ΕΕ να αυξήσει τη στρατιωτική της ικανότητα θεωρούνται από τους ευρωπαίους αναλυτές και φορείς λήψης αποφάσεων ως απαραίτητες για την αντιμετώπιση της προοπτικής της μειωμένης παρουσίας των Ηνωμένων Πολιτειών στην Ευρώπη.[197]

Ξεκινώντας από τη δεκαετία του 1970 ως μια κρατοκεντρική προσέγγιση, η στρατηγική κουλτούρα αποτυπώνει την ταυτότητα ενός κράτους σε θέματα ασφάλειας και άμυνας. Η εισαγωγή της στρατηγικής κουλτούρας στην ανάλυση των πολιτικών ασφάλειας και άμυνας είχε σκοπό να αμφισβητήσει τις κυρίαρχες θεωρίες εκείνης της εποχής, οι οποίες βασίζονταν σε μεγάλο βαθμό στην υπόθεση ότι τα κράτη συμπεριφέρονται ορθολογικά και κυνηγούν συμφέροντα που καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από υλικούς παράγοντες. Η ευαισθησία που φέρνει μια πολιτιστική προσέγγιση στις ιστορικές εμπειρίες των κοινωνιών και η ικανότητα της στρατηγικής κουλτούρας

[196] T. Dyson, *Managing Convergence: German Military Doctrine and Capabilities in the 21st Century*, (2011) 13 (2) Defence Studies, σ. 244
[197] S. Brooks & W.Wohlforth, *Hard Times for Soft Balancing*, International Security, Vol. 30, No. 1, MIT Press 2005, σ. 91

να συνδέει την εγχώρια και τη διεθνή πολιτική είναι σημαντικά πλεονεκτήματα για την ανάλυση των στρατηγικών ασφάλειας και άμυνας.[198]

Ο Colin Gray κατατάσσοντας τον εαυτό του στην πρώτη γενιά μελετητών της στρατηγικής κουλτούρας, την αντιλαμβάνεται ως ένα πλαίσιο εντός του οποίου τα κράτη διαμορφώνουν τις πολιτικές ασφαλείας τους και υποστηρίζει ότι η στρατηγική κουλτούρα παράγει τάσεις, ενώ δεν καθορίζει τελικά τη συμπεριφορά και τις πολιτικές επιλογές.[199] Ο Bradley Klein όντας στη δεύτερη γενιά μελετητών, αντιμετωπίζει την στρατιωτική στρατηγική ως πρακτική κουλτούρας, με στόχο να ιστορικοποιήσει αυτό που έχει υπονοηθεί στις ρεαλιστικές θεωρίες της ηγεμονίας και αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο ένα σύγχρονο ηγεμονικό κράτος βασίζεται στη διεθνώς αναπτυσσόμενη δύναμή του.[200] Τέλος, ο Alastair Johnston εκφραστής της τρίτης γενιάς παρουσιάζει τη στρατηγική κουλτούρα ως ένα ολοκληρωμένο σύστημα συμβόλων (επιχειρήματα, συζητήσεις, γλώσσες, αναλογίες, μεταφορές κλπ) που δρα για τη δημιουργία μακροχρόνιων προτιμήσεων υψηλής στρατηγικής διατυπώνοντας έννοιες του ρόλου και της αποτελεσματικότητας της στρατιωτικής δύναμης στις διακρατικές πολιτικές υποθέσεις και ντύνοντας αυτές τις αντιλήψεις με τέτοια αύρα πραγματικότητας που οι στρατηγικές προτιμήσεις φαίνονται μοναδικά ρεαλιστικές και αποτελεσματικές. Αντιλαμβάνεται δηλαδή την στρατηγική κουλτούρα ως μια ανεξάρτητη μεταβλητή που καθορίζει τη συμπεριφορά ενός κράτους στα θέματα άμυνας και ασφάλειας.[201]

Κύριος φορέας διαμόρφωσης και εφαρμογής της στρατηγικής κουλτούρας είναι οι πολιτικές ελίτ. Επίσης υπάρχουν υποκουλτούρες μέσα στην κοινωνία και μερικές φορές δημόσιες συζητήσεις ανάμεσα σε αυτές αλλά η στρατηγική κουλτούρα δημιουργεί αναγνωρίσιμα πρότυπα και προσδοκίες συμπεριφοράς διαχρονικά. Επομένως η στρατηγική κουλτούρα είναι επίμονη αλλά όχι στατική. Μπορεί να αλλάξει σημαντικά όταν υπάρχουν κρίσεις ή ένα σοκ όπως ο πόλεμος ή όταν οι διαφορετικοί κανόνες μιας στρατηγικής κουλτούρας συγκρούονται ως αποτέλεσμα της

---

[198] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 9-10
[199] C. Gray, *The First Generation of Theory Strikes Back*, Review of International Studies , , Vol. 25, No. 1, 1999, σ. 52
[200] B. Klein, *Hegemony and Strategic Culture: American Power Projection and Alliance Defence Polities*, Review of International Studies, 14, 1988, σ. 135-136
[201] Alastair Ian Johnston, *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*, Princeton, 1995, σ. 36

αλλαγής των διεθνών συνθηκών οπότε και επαναπροσδιορίζονται οι βασικοί κανόνες.[202]

Μέσα στο περιοριστικό αυτό πλαίσιο η εθνική πολιτική κάθε κ-μ αποτελεί τον επιταχυντή ή την τροχοπέδη σε μια πορεία κατεύθυνσης προς μια ΚΠΑΑ της ΕΕ. Στην ανάλυση των εθνικών πολιτικών που ακολουθεί περιέχεται και αυτή της Μ. Βρετανίας, αφού μπορεί μετά το BREXIT να μην αποτελεί πλέον κ-μ της ΕΕ αλλά είχε και έχει πολύ σημαντικό ρόλο στη δημιουργία και εξέλιξη της ΚΠΑΑ ιδιαίτερα μετά τη συμφωνία του Saint Malo μεταξύ Γαλλίας και Βρετανίας. Επιπλέον είναι μια πυρηνική δύναμη στην Ευρώπη με στενές σχέσεις με την άλλη πλευρά του Ατλαντικού και ο ρόλος της στη διαμόρφωση ενός πλαισίου άμυνας και ασφάλειας στην Ευρώπη παραμένει καθοριστικός.

Στα πλαίσια καθορισμού ενός αναλυτικού πλαισίου για την μελέτη της στρατηγικής κουλτούρας των κ-μ της ΕΕ θα χρησιμοποιηθούν τέσσερις θεματικοί τομείς που αντικατοπτρίζουν βασικές πτυχές των πολιτικών εθνικής ασφάλειας και άμυνας και συνεπώς αντανακλούν τη στρατηγική κουλτούρα ενός συγκεκριμένου έθνους:[203]

- το επίπεδο φιλοδοξίας στη διεθνή πολιτική ασφάλειας,
- το πεδίο δράσης της εκτελεστικής εξουσίας στη λήψη αποφάσεων,
- ο προσανατολισμός της εξωτερικής πολιτικής και
- η προθυμία για χρήση στρατιωτικής βίας.

Η αντιστοίχιση των εθνικών θέσεων σε αυτούς τους τέσσερις τομείς μπορεί να θεωρηθεί ως προϋπόθεση για στενή συνεργασία στην εξωτερική πολιτική, την πολιτική ασφάλειας και άμυνας. Ειδικότερα, όσον αφορά τη συνεργασία σε επίπεδο ΕΕ, η σύγκλιση σε μία ή περισσότερες από τις προαναφερθείσες διαστάσεις υπήρξε, περισσότερες από μία φορές, ο καταλύτης για στενότερη συνεργασία, ενώ η απόκλιση αποδείχθηκε η πηγή στασιμότητας.

[202] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 12
[203] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 13

2.1. Στρατηγική Κουλτούρα-Εθνική Πολιτική Μ. Βρετανίας – Γαλλίας – Γερμανίας - Πολωνίας

Ενώ η γαλλική και η γερμανική κυβέρνηση έχουν εκφράσει τη διαφωνία τους στην πιο στρατιωτικοποιημένη προσέγγιση για τις προκλήσεις ασφαλείας που ακολουθούν οι ΗΠΑ – ιδίως η επίθεση στο Ιράκ – πίσω από αυτή τη ρητορική βρίσκεται μια ευρύτερη στήριξη του αμερικανικού στρατιωτικού παρεμβατισμού. Πολλά αναφέρονται για την αντίθεση της Γαλλίας και της Γερμανίας στον πόλεμο του Ιράκ το 2003 ως απόδειξη του αυξανόμενου φόβου αυτών των κρατών για εγκλωβισμό στην πολιτική των ΗΠΑ. Η επίθεση στο Ιράκ ήταν σίγουρα μια σημαντική και σοβαρή περίπτωση διαφωνίας πολιτικής, ιδιαίτερα μεταξύ Γαλλίας και ΗΠΑ. Ωστόσο, δεν υπάρχουν στοιχεία για την ανάπτυξη ευρύτερης γαλλικής και γερμανικής αντίθεσης στην πολιτική των ΗΠΑ.[204]

Αντίθετα, η μεταψυχροπολεμική εποχή γνώρισε μια μεγαλύτερη «ατλαντικοποίηση» της γαλλικής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας. Η γαλλική συμμετοχή σε επιχειρήσεις του ΝΑΤΟ στην πρώην Γιουγκοσλαβία κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 οδήγησε τη Γαλλία να δημιουργήσει δεσμούς με τις τρεις κύριες υφιστάμενες διοικήσεις που ήταν υπαγόμενες στον Ανώτατο Συμμαχικό Διοικητή Ευρώπης- SACEUR (Supreme Allied Commander Europe), να συντονιστεί πιο στενά με το Ανώτατο Στρατηγείο Συμμαχικών Δυνάμεων Ευρώπης-SHAPE (Supreme Headquarters Allied Powers Europe) και να παρευρεθεί στις υπουργικές συναντήσεις Άμυνας του ΝΑΤΟ. Αυτές οι εξελίξεις κορυφώθηκαν με την επανένταξη της Γαλλίας στις δομές διοίκησης του ΝΑΤΟ τον Μάρτιο του 2009. Ενώ η Γαλλία αντιτάχθηκε στις ΗΠΑ για την εισβολή στο Ιράκ το 2003, η γερμανική αντίθεση στη σύγκρουση φαίνεται άνευ ουσίας όταν ληφθεί υπόψη ο κεντρικός ρόλος που διαδραματίζουν οι αμερικανικές στρατιωτικές βάσεις στη Γερμανία (που συνολικά έχουν λίγο περισσότερους από 70.000 στρατιώτες) ως υλικοτεχνικοί κόμβοι για προσωπικό και υλικό που χρησιμοποιείται στη σύγκρουση.[205] Όπως σημειώνουν οι New York Times, παρά τις επικρίσεις της για τον πόλεμο στο Ιράκ, η Γερμανία δεν επέβαλε περιορισμούς στη χρήση των αμερικανικών βάσεων κατά τη διάρκεια αυτής της σύγκρουσης. Συνεχίζει να αναπτύσσει χιλιάδες Γερμανούς στρατιώτες για να προστατεύσει αυτές τις βάσεις, απελευθερώνοντας τα αμερικανικά στρατεύματα για

[204] Στο ίδιο, σ. 149
[205] Στο ίδιο, σ. 149-150

άλλες χρήσεις. Το Βερολίνο συνεισφέρει επίσης 1 δισεκατομμύριο δολάρια ετησίως στην υποστήριξη των βάσεων.[206]

Υπάρχει μια σαφής και επιτακτική στρατηγική λογική για τις ευρωπαϊκές μεγάλες δυνάμεις να ακολουθούν τις στρατιωτικές προσπάθειες των ΗΠΑ στην Μ. Ανατολή και να επιδιώξουν μια στενή σχέση με τις ΗΠΑ: η ενεργειακή ασφάλεια - ένα ζήτημα που είναι ζωτικής σημασίας για τη μεγιστοποίηση της σχετικής ισχύος καθιστώντας τα ευρωπαϊκά κράτη ιδιαίτερα εξαρτημένα από τις προμήθειες πετρελαίου από τη Ρωσία και τη Μέση Ανατολή, όπου βρίσκονται τα μεγαλύτερα εναπομείναντα αποθέματα πετρελαίου στον κόσμο. Η Βρετανία, η Γαλλία και η Γερμανία έχουν, επομένως, πολλά να κερδίσουν από τη στρατιωτική κυριαρχία των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή. Η Γαλλία και η Γερμανία, παρά τη ρητορική τους για αντίθεση στην επέκταση των ΗΠΑ, έχουν κάνει περισσότερα για να υποστηρίξουν παρά να εμποδίσουν τη στρατιωτική δράση των ΗΠΑ.[207]

Αυτή η στάση έχει αλλάξει κάπως μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου επειδή μπορεί οι ΗΠΑ να διατηρούν έντονο ενδιαφέρον για τη στήριξη της άμυνας της Συμμαχίας, ωστόσο η δέσμευσή τους να αντιμετωπίσουν την αστάθεια στη στενή γεωπολιτική γειτονιά της Ευρώπης, ιδίως στα Βαλκάνια και την υποσαχάρια Αφρική, έχει μειωθεί. Ταυτόχρονα, το αυξανόμενο στρατιωτικό χάσμα μεταξύ των ΗΠΑ και της Ευρώπης ώθησε τα ευρωπαϊκά κράτη να επενδύουν σε μια μερική και επιλεκτική εξομοίωση των εννοιών και των δυνατοτήτων που υποστήριζαν την επανάσταση στα στρατιωτικά ζητήματα – RMA (Revolution in Military Affairs).[208] Κατά συνέπεια, οι Ευρωπαίοι σύμμαχοι αντιμετωπίζουν μια διπλή πρόκληση. Από τη μια πλευρά, ανησυχούν ότι οι ΗΠΑ θα τους εγκαταλείψουν στη διαχείριση περιφερειακών κρίσεων και από την άλλη πλευρά, ανησυχούν για τους κινδύνους του εγκλωβισμού — πολιτικού, στρατιωτικού ή οικονομικού— σε μελλοντικές στρατιωτικές επιχειρήσεις, όπου οι ΗΠΑ παίρνουν την πρωτοβουλία και αποφασίζουν μόνες τους. Η εμπειρία στα Βαλκάνια ανέδειξε αυτή τη διπλή ανησυχία: οι Ηνωμένες Πολιτείες κατέληξαν να ηγούνται της στρατιωτικής προσπάθειας για τον τερματισμό της σύγκρουσης, αλλά το έκαναν απρόθυμα και σε μεγάλο βαθμό έλεγχαν τη φύση και το εύρος των

[206] Military Bases in Germany στο https://www.nytimes.com/2004/06/14/opinion/military-bases-in-germany.html (τ.π. 20.4.2024)
[207] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 150-152
[208] Στο ίδιο, σ. 152

στρατιωτικών επιχειρήσεων εκεί. Έτσι ο αγώνας των ΗΠΑ κατά της παγκόσμιας τρομοκρατίας αύξησε τον κίνδυνο να μην στείλει στρατεύματα σε μια άλλη κρίση τύπου Βαλκανίων στην περιφέρεια της Ευρώπης. Επίσης, η επιθετική και μονομερής προσέγγιση της κυβέρνησης Bush δημιούργησε ανησυχίες σχετικά με τον εγκλωβισμό (αν όχι στρατιωτικό, τότε τουλάχιστον πολιτικό) - να παρουσιάσουν οι ΗΠΑ ένα τετελεσμένο γεγονός και μετά να αναγκάσουν τους ευρωπαίους συμμάχους τους να ακολουθήσουν. Η τελευταία ανησυχία έγινε πιο εμφανής με τον πόλεμο στο Ιράκ το 2003, μόλις έληξε ο πόλεμος, οι Ευρωπαίοι σύμμαχοι πιέστηκαν να βοηθήσουν στην ανοικοδόμηση του Ιράκ.[209]

Ο φόβος «εγκλωβισμού» στην πολιτική των ΗΠΑ σε τομείς όπου τα στρατηγικά συμφέροντα διαφέρουν, αλλά ιδιαίτερα της «εγκατάλειψης» μέσω της απόσυρσης της εγγύησης ασφαλείας των ΗΠΑ, έχουν ωθήσει την πολιτική ηγεσία των μεγάλων δυνάμεων της Δυτικής Ευρώπης να επενδύσουν στην ευρωπαϊκή άμυνα.[210]

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1990, οι στρατοί των μεγάλων δυνάμεων της Ευρώπης (Βρετανία, Γαλλία και Γερμανία) άρχισαν να επικεντρώνονται στην δυνατότητα ανάληψης μεγάλων πολεμικών επιχειρήσεων ως μέρος πολυεθνικών συνασπισμών. Αυτή η εξέλιξη αύξησε την προθυμία των ευρωπαϊκών μεγάλων δυνάμεων και άλλων μικρότερων να συμμετάσχουν σε πρωτοβουλίες δημιουργίας υπερεθνικών δυνάμεων και απόκτησης αμυντικών δυνατοτήτων.[211]

Παράλληλα υπάρχουν διμερείς και τριμερείς συνεργασίες των σημαντικότερων δυτικοευρωπαϊκών δυνάμεων -της Πολωνίας συμπεριλαμβανομένης- με την μορφή της Αγγλογαλλικής συνεργασίας που οδήγησε στη συμφωνία του Saint Malo το 1998,[212] της Γαλλογερμανικής συνεργασίας (Γαλλογερμανικός Άξονας) και της περιφερειακής συνεργασίας μεταξύ Γερμανίας, Γαλλίας και Πολωνίας γνωστής ως Τρίγωνο της Βαϊμάρης (Weimar Triangle) που ξεκίνησε το 1991 και εντάθηκε ιδιαίτερα μετά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία.

---

[209] G. Press-Barnathan, *Managing the Hegemon: NATO under Unipolarity*, Security Studies 15, no. 2 (April–June 2006): 271–309, σ. 308-309
[210] T. Dyson & T. Konstadinides, ό.π., σ. 152
[211] Στο ίδιο, σ. 154
[212] Αναλύεται στο Παράρτημα «Χρονολόγιο ΚΠΑΑ»

2.1.1. Στρατηγική Κουλτούρα-Εθνική Πολιτική Μ. Βρετανίας

Κατά την διάρκεια του Β' ΠΠ η Βρετανία είχε βιώσει τις καλύτερες στιγμές της κατά την αντίστασή της στη Ναζιστική Γερμανία και αναγνωρίστηκε ως μία από τις τρεις μεγάλες δυνάμεις (μαζί με τις ΗΠΑ και τη Σοβιετική Ένωση) που συμμετείχαν στην μεταπολεμική διευθέτηση. Ωστόσο, η Βρετανία ήταν σαφώς η πιο αδύναμη από τις τρεις και ήταν προφανώς αδύνατον να υπερασπιστεί την αυτοκρατορία της είτε από εξωτερικό είτε από εσωτερικό εχθρό. Η διατήρηση των υπερπόντιων κτήσεων της Βρετανίας κατέστη μη βιώσιμη λόγω της μη στήριξης των ΗΠΑ αν και είχε διαθέσει επαρκείς πόρους για το σκοπό αυτό. Σε αυτό το πλαίσιο μεταπολεμικά αναπτύχθηκαν δύο «αφηγήσεις»: η πρώτη αρνιόταν ότι η Βρετανία είχε πάψει να είναι μεγάλη δύναμη και η δεύτερη υποστήριζε ότι, ακόμη και αν η στρατιωτική της δύναμη υπέστη σχετική μείωση, άξιζε να διατηρήσει την παγκόσμια σημασία της λόγω του ιστορικού της να υπερασπίζεται τη δικαιοσύνη ενάντια σε τυραννικά καθεστώτα όπως τη ναζιστική Γερμανία. Οι κυβερνήσεις του Attlee (1945–51) προσπάθησαν να παρατείνουν τη συμμαχία εν καιρώ πολέμου με τις ΗΠΑ, εν μέρει για να εξασφαλίσουν την άμυνα της Ευρώπης ενάντια σε μια σοβιετική απειλή στη διάρκεια του ψυχρού πολέμου, και εν μέρει με την ελπίδα να διατηρήσει η Βρετανία το διπλωματικό βάρος της και αποφάσισαν επίσης να αναπτύξουν πυρηνικά όπλα. Ταυτόχρονα, ξεκίνησαν τη διαδικασία αποδέσμευσης από την Αυτοκρατορία, καταβάλλοντας προσπάθειες να μην θεωρηθεί αυτό ως παραδοχή μειωμένης παγκόσμιας ισχύος. Στην πραγματικότητα, κατά τη διάρκεια αυτών των ετών, η Βρετανία ήταν επιλεκτική στην προσέγγισή της στην αποαποικιοποίηση, χρησιμοποιώντας βία για να διατηρήσει τη θέση της σε ορισμένα εδάφη που της παρείχαν πολύ αναγκαίες πρώτες ύλες.[213] Χωρίς την εξάρτηση από τους πόρους από πρώην αποικίες και τη γεωγραφική ευαλωτότητα που εμφάνιζε η Γαλλία, το ΗΒ απέκτησε μια στενή σχέση με τις ΗΠΑ αφού η βρετανική επιρροή σε τομείς ζωτικής σημασίας για τα συμφέροντά της, όπως η Μέση Ανατολή, θα μπορούσε να εξασφαλιστεί μόνο σε στενή συνεργασία με τις ΗΠΑ.[214]

Ο Winston Churchill το 1948 περιέγραψε τους θεμελιώδεις βρετανικούς στρατηγικούς προσανατολισμούς ως εξής: «Καθώς κοιτάζω το μέλλον της χώρας μας … αισθάνομαι την ύπαρξη τριών μεγάλων κύκλων ανάμεσα στα ελεύθερα έθνη και τις

[213] M. Garnett, S. Mabon & R. Smith, *British Foreign Policy since 1945*, Routledge, New York 2018, σ. 330
[214] T. Dyson & T. Konstadinides, ό.π., σ. 163

δημοκρατίες. Ο πρώτος κύκλος είναι φυσικά η βρετανική κοινοπολιτεία και αυτοκρατορία, με ό,τι αυτό περιλαμβάνει. Έπειτα, υπάρχει ο αγγλόφωνος κόσμος στον οποίο εμείς, ο Καναδάς, οι βρετανικές κτήσεις και οι Ηνωμένες Πολιτείες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο. Και τέλος υπάρχει η Ενωμένη Ευρώπη … Τώρα, αν σκεφτείτε τους τρεις αλληλένδετους κύκλους, θα δείτε ότι είμαστε η μόνη χώρα που έχει σημαντικό ρόλο και στους τρεις».[215]

Η κρίση του Σουέζ του 1956, διέλυσε κάθε ψευδαίσθηση ότι η σχέση της Βρετανίας με τις ΗΠΑ βασιζόταν σε αμοιβαία συμφέροντα και αυτό το γεγονός θα μπορούσε να είχε ωθήσει τη Βρετανία σε εποικοδομητική δέσμευση με τους Ευρωπαίους συμμάχους της, αλλά αντίθετα οι Βρετανοί επέκτειναν τη συνεργασία με τις ΗΠΑ και στον πυρηνικό τομέα με αποκορύφωμα τη Συμφωνία του Nassau το 1962, η οποία έκανε τη Βρετανία εξαρτημένη από την αμερικανική τεχνολογία βαλλιστικών πυραύλων. Ωστόσο, η οικονομική επιτυχία της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) έπεισε τον Βρετανό πρωθυπουργό Harold Macmillan να υποβάλει αίτηση για ένταξη, αλλά τελικά ο Γάλλος πρόεδρος De Gaulle άσκησε βέτο, κυρίως επειδή η Βρετανία ήταν πολύ πιο εναρμονισμένη με τις ΗΠΑ παρά με την ηπειρωτική Ευρώπη.[216]

Η μεταπολεμική εξωτερική ευαλωτότητα του ΗΒ ήταν κίνητρο για μια στενή σχέση με τις ΗΠΑ. Στα τέλη της δεκαετίας του 1950, η ανάγκη διατήρησης της αυτοκρατορίας –ιδιαίτερα στη στρατηγικής σημασίας Μέση Ανατολή– σε συνδυασμό με τη φθίνουσα οικονομική κατάσταση του ΗΒ και την αυξανόμενη δύναμη των ΗΠΑ ανέδειξε τον φιλοατλαντισμό στην πρώτη γραμμή της βρετανικής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας. Η γεωγραφική αλληλεπικάλυψη βρετανικών και αμερικανικών στρατηγικών συμφερόντων, ειδικά στη Μέση Ανατολή, ενθάρρυνε το ΗΒ να προσκολληθεί περισσότερο στην ισχύ των ΗΠΑ. Αυτή η αντίληψη για τα συμφέροντα ασφαλείας του ΗΒ ενισχύθηκε από την ανησυχία να σταματήσουν οι ΗΠΑ να εγγυώνται την ασφάλεια της Ευρώπης, καθώς ήταν ζωτικός εταίρος για τους Βρετανούς, όχι μόνο για τον περιορισμό του κομμουνισμού αλλά και για τη διασφάλιση της ισορροπίας δυνάμεων στη Δυτική Ευρώπη. Επομένως, η διακύμανση στην εξωτερική ευαλωτότητα είχε σημαντικές επιπτώσεις στη βρετανική πολιτική ως

[215] Winston S. Churchill, *Conservative Mass Meeting: a speech at Llandudno*, 9 October 1948, Europe Unite : speeches 1947 & 1948, London : Cassell, 1950, p. 416-418
[216] M. Garnett, S. Mabon & R. Smith, ό.π., σ. 331-332

προς την ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική ασφάλειας. Καθώς ο ψυχρός πόλεμος συνεχιζόταν και η βρετανική προσκόλληση στην αμερικανική ισχύ εντάθηκε, αναπτύχθηκε μια βαθιά δέσμευση προς τις ΗΠΑ μέσω του ΝΑΤΟ και σκεπτικισμός για τις γαλλικές πρωτοβουλίες για την άμυνα στην Ευρώπη που θα μπορούσαν να αμφισβητήσουν την εξέχουσα θέση των ΗΠΑ. Παρ' όλα αυτά, η αβεβαιότητα για πιθανότητα εγκατάλειψης από τις ΗΠΑ μετά τον ψυχρό πόλεμο που επικεντρωνόταν στην επέκταση της παγκόσμιας πρωτοκαθεδρίας τους, οδήγησε σε μεγαλύτερη τάση μεταξύ των βρετανών υπευθύνων χάραξης πολιτικής να υποστηρίξουν περισσότερο τις γαλλικές και γερμανικές προσπάθειες, να δημιουργήσουν μια ΕΕ ικανή να αναπτύξει ισχύ αυτόνομα εντός της γεωπολιτικής της γειτονιάς, σε αυστηρά όμως διακυβερνητική βάση.[217]

Η Αναθεωρημένη Εθνική Στρατηγική Άμυνας και Ασφάλειας του ΗΒ (National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review) που εκδόθηκε το 2015, μετά την προσάρτηση της Κριμαίας στη Ρωσία το 2014 και πριν το δημοψήφισμα για το BREXIT αναφέρεται σε μια φιλόδοξη, στραμμένη προς το μέλλον Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας, η οποία θα υλοποιηθεί με την ενίσχυση των Ενόπλων Δυνάμεων και των υπηρεσιών ασφαλείας και πληροφοριών ώστε να παραμείνουν κορυφαίες στον κόσμο. Στόχος είναι το ΗΒ να προβάλει παγκοσμίως τη δύναμή του σε συνεργασία με τους συμμάχους του συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ και της Γαλλίας. Επίσης το ΗΒ έχει την πρόθεση και θα επιδιώξει να ενισχύσει τη θέση του ως κορυφαία ήπια δύναμη στον κόσμο που προωθεί τις αξίες και τα συμφέροντά του παγκοσμίως, με την Διπλωματική Υπηρεσία του αλλά και τη δέσμευση για ανάπτυξη δυνάμεων στο εξωτερικό. Τέλος το ΗΒ είναι αποφασισμένο να επενδύσει περισσότερο στις τρέχουσες συμμαχίες του και κυρίως το ΝΑΤΟ αλλά και να αναπτύξει στενότερες σχέσεις με τις αναπτυσσόμενες δυνάμεις και να εργαστεί για τη βελτίωση των σχέσεων ακόμα και με αντιπάλους του παρελθόντος.[218]

Μετά το δημοψήφισμα για το BREXIT το 2016, η Βρετανική κυβέρνηση εισήγαγε τον όρο «Global Britain» (Παγκόσμια Βρετανία) για να αποδώσει, σύμφωνα με τα λόγια της τότε πρωθυπουργού Theresa May το φιλόδοξο όραμα της Βρετανίας μετά το Brexit, σύμφωνα με το οποίο το ΗΒ θα εκπληρώνει σημαντικό ρόλο στην προώθηση της ειρήνης και της ευημερίας σε όλο τον κόσμο, με τις Ένοπλες Δυνάμεις

[217] T. Dyson & T. Konstadinides, ό.π., σ. 163-164
[218] United Kingdom Government, *National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015*, σ. 9

και τις υπηρεσίες πληροφοριών να προστατεύουν τα εθνικά συμφέροντα και να εγγυώνται την ασφάλεια τόσο των Βρετανών όσο και των συμμάχων τους. Κομβικό σημείο στην μετάβαση σε μια πραγματικά Παγκόσμια Βρετανία σύμφωνα με την τότε πρωθυπουργό, είναι η μελλοντική σχέση με την ΕΕ με τη σύναψη μιας συμφωνίας που θα είναι μεταξύ ενός ανεξάρτητου και κυρίαρχου ΗΒ και της ΕΕ και θα αντικατοπτρίζει μια ώριμη και συνεργατική σχέση μεταξύ φίλων και συμμάχων. Επίσης, το ΗΒ θα πρέπει να προσβλέπει στην Global Britain, ως μια χώρα με αυτοπεποίθηση και ελευθερία που βλέπει πέρα από την Ευρώπη και στις οικονομικές και διπλωματικές ευκαιρίες του ευρύτερου κόσμου.[219]

Αν και ο τότε υπουργός εξωτερικών Boris Johnson μιλώντας την ίδια χρονιά, επιβεβαίωσε την πρόθεση της κυβέρνησης να ασκήσει μια «πραγματικά παγκόσμια εξωτερική πολιτική», το τι σημαίνει Global Britain στην πράξη αμφισβητήθηκε έντονα τα επόμενα χρόνια και τον Φεβρουάριο του 2020, ο υπουργός εξωτερικών Dominic Raab, περιέγραψε το όραμα της κυβέρνησης για μια «πραγματικά παγκόσμια Βρετανία» με την ύπαρξη τριών πυλώνων: Ο πρώτος πυλώνας της παγκόσμιας στρατηγικής για τη Βρετανία θα είναι να συνεχίσει να αποδεικνύει ότι είναι ο καλύτερος δυνατός σύμμαχος, εταίρος και φίλος των ευρωπαίων γειτόνων, ο επόμενος πυλώνας θα είναι ο ρόλος του ΗΒ ως ενεργού πρωταθλητή του ελεύθερου και ανοικτού εμπορίου και τέλος, ο τρίτος πυλώνας θα είναι το ΗΒ να αναδειχθεί ως ακόμη ισχυρότερη δύναμη για το καλό στον κόσμο και δεσμεύτηκε ότι η κυβέρνηση θα αναπτύξει αυτά τα θέματα, και τον τρόπο με τον οποίο σκοπεύει να τα εφαρμόσει στην πράξη, στην επόμενη ολοκληρωμένη αναθεώρηση-επανεξέταση της πολιτικής ασφάλειας, άμυνας και εξωτερικής πολιτικής.[220]

Το 2021 ο Βρετανός πρωθυπουργός Boris Johnson στον πρόλογό του στην αναθεώρηση της στρατηγικής με τίτλο «Η παγκόσμια Βρετανία σε μια ανταγωνιστική εποχή: ολοκληρωμένη αναθεώρηση της ασφάλειας, της άμυνας, της ανάπτυξης και της εξωτερικής πολιτικής» («Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review

[219] *Britain after Brexit. A vision of a Global Britain. May's Conference speech: full text* στο https://conservativehome.com/2016/10/02/britain-after-brexit-a-vision-of-a-global-britain-theresa-mays-conservative-conference-speech-full-text/ (τ.π. 28.9.2024)
[220] *Global Britain* στο https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CDP-2021-0002/CDP-2021-0002.pdf (τ.π. 28.9.2024)

of Security, Defence, Development and Foreign Policy») περιγράφει το όραμά του για το ΗΒ το 2030, το οποίο:[221]

- θα αποτελεί φάρο δημοκρατικής κυριαρχίας και μία από τις χώρες με τη μεγαλύτερη επιρροή στον κόσμο, που θα είναι πολύ καλά εξοπλισμένη σε έναν περισσότερο ανταγωνιστικό κόσμο και θα υπερασπίζεται αποτελεσματικά τους δημοκρατικούς θεσμούς και την οικονομία της από κάθε είδους απειλές

- θα ενστερνίζεται την καινοτομία στην επιστήμη και την τεχνολογία και θα αποτελεί ένα έθνος που θα επιλύει προβλήματα σε παγκόσμιο επίπεδο το οποίο ανταποκρίνεται όχι μόνο στις ευθύνες του ως μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ αλλά θα διαδραματίζει και πιο ενεργό ρόλο στη διατήρηση μιας διεθνούς τάξης στην οποία οι ανοικτές κοινωνίες και οικονομίες θα συνεχίσουν να ακμάζουν και να μοιράζονται τα οφέλη της ευημερίας μέσω του ελεύθερου εμπορίου και της παγκόσμιας ανάπτυξης

- θα ασκεί επιρροή η οποία θα ενισχύεται μέσω ισχυρών συμμαχιών και ευρέων εταιρικών σχέσεων με περισσότερη πολύτιμη να είναι αυτή με τις ΗΠΑ ενώ θα συνεχίσει να αποτελεί τον κορυφαίο ευρωπαίο σύμμαχο εντός του ΝΑΤΟ. Επίσης ως ευρωπαϊκό έθνος, θα διατηρεί εποικοδομητικές και παραγωγικές σχέσεις με τους γείτονές του στην ΕΕ, με βάση τον αμοιβαίο σεβασμό της κυριαρχίας και την ελευθερία να ενεργεί διαφορετικά όπου αυτό εξυπηρετεί τα συμφέροντά του

- θα υποστηρίζει ενεργά το ελεύθερο εμπόριο, την κοινή ασφάλεια και τις αξίες στην περιοχή του Ινδοειρηνικού, θα δραστηριοποιηθεί στην Αφρική και θα αναπτύξει και διατηρήσει καλές σχέσεις με τις χώρες στη Μέση Ανατολή και τον Κόλπο με στόχο να συνεχίσει να ηγείται των προηγμένων οικονομιών του κόσμου στην πράσινη τεχνολογία στην προσπάθεια αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής αλλά παραμένοντας και στην πρώτη γραμμή παγκοσμίως στην τεχνολογία, τον κυβερνοχώρο και την ψηφιακή τεχνολογία

[221] *Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy* στο https://www.gov.uk/government/publications/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy (τ.π. 29.9.2024)

- θα έχει πάντα τον γνωστό ηγετικό του ρόλο στην ασφάλεια, τη διπλωματία και την επίλυση συγκρούσεων, με την διπλωματική υπηρεσία, τις ένοπλες δυνάμεις και τις υπηρεσίες ασφάλειας και πληροφοριών να είναι οι πιο καινοτόμες και αποτελεσματικές για το μέγεθός τους στον κόσμο και

- τέλος το ΗΒ θα παραμείνει μια πυρηνική δύναμη με παγκόσμια εμβέλεια και ολοκληρωμένες στρατιωτικές δυνατότητες, με ένα δυναμικό διαστημικό πρόγραμμα, ενώ θα αποτελεί μία από τις κορυφαίες δυνάμεις στον κυβερνοχώρο παγκοσμίως και μια αξιόπιστη αποτρεπτική δύναμη παγκοσμίως με ικανότητα προβολής ισχύος.

Η πιο πρόσφατη αναθεώρηση τη Στρατηγικής Ασφάλειας του ΗΒ έγινε το 2023 μετά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία και περιγράφεται στο Γ΄Μέρος.

Επίπεδο φιλοδοξίας: Το ΗΒ είναι μια μεσαίου επιπέδου οικονομική και στρατιωτική δύναμη με δυσανάλογα υψηλό επίπεδο φιλοδοξίας και αίσθημα ευθύνης για τη διεθνή πολιτική ασφάλειας. Το ΗΒ έχει συχνά επιδείξει προθυμία να εμπλακεί άμεσα και να δράσει διπλωματικά, οικονομικά και στρατιωτικά. Ωστόσο, το χάσμα μεταξύ της ρητορικής (δηλαδή της δηλωμένης φιλοδοξίας) και της πραγματικότητας (δηλαδή της πολιτικής εξουσίας και των υλικών δυνατοτήτων να επηρεάσει τη διεθνή ασφάλεια) μπορεί μερικές φορές να φαίνεται αρκετά μεγάλο.[222]

Το επίπεδο φιλοδοξίας του ΗΒ στον τομέα της διεθνούς ασφάλειας καθορίζεται στη Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας και Στρατηγική Ανασκόπηση Άμυνας και Ασφάλειας του 2015 (National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review, NSS-SDSR) και σύμφωνα με την οποία το ΗΒ:[223]

- είναι ένα ασφαλές κράτος που ευημερεί με παγκόσμια εμβέλεια και επιρροή
- είναι η μόνη μεγάλη χώρα στον κόσμο που δαπανά το 2% του ΑΕΠ στην άμυνα
- είναι η κορυφαία ήπια δύναμη στον κόσμο που προβάλλει τις αξίες και τα συμφέροντά του σε όλο τον κόσμο, ενδυναμώνει τις ένοπλες δυνάμεις, διπλωματικές υπηρεσίες και υπηρεσίες ασφαλείας μαζί με τους συμμάχους του συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ και της Γαλλίας

[222] Στο ίδιο, σ. 371
[223] United Kingdom, *National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review*, 2015, σ. 9-12

- θα αντιμετωπίσει την τρομοκρατία κατά μέτωπο στο εσωτερικό και στο εξωτερικό, θα παραμείνει παγκόσμιος ηγέτης στην ασφάλεια στον κυβερνοχώρο, θα αποτρέψει τις κρατικές απειλές, θα ανταποκριθεί στις κρίσεις γρήγορα και αποτελεσματικά και θα χτίσει ανθεκτικότητα στο εσωτερικό και στο εξωτερικό
- θα συμβάλλει στην ενίσχυση της βασισμένης σε κανόνες διεθνούς τάξης και των θεσμών της, ενθαρρύνοντας τις μεταρρυθμίσεις και θα εργαστεί με τους εταίρους του για να μειώσει τις συγκρούσεις και να προωθήσει τη σταθερότητα, τη χρηστή διακυβέρνηση και τα ανθρώπινα δικαιώματα
- θα προωθήσει την ευημερία, επεκτείνοντας την οικονομική σχέση με αναπτυσσόμενες δυνάμεις όπως η Ινδία και η Κίνα, βοηθώντας στην οικοδόμηση μιας παγκόσμιας ευημερίας, επενδύοντας στην καινοτομία και τις δεξιότητες και υποστηρίζοντας τις εξαγωγές άμυνας και ασφάλειας του ΗΒ
- εξαρτά την μακροπρόθεσμη ασφάλεια και ευημερία από ένα σταθερό διεθνές σύστημα που αντανακλά τις βασικές βρετανικές αξίες όπως η δημοκρατία, το κράτος δικαίου, οι υπεύθυνες κυβερνήσεις και θεσμοί, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η ελευθερία του λόγου, τα δικαιώματα ιδιοκτησίας και η ισότητα ευκαιριών

Αυτό το επίπεδο φιλοδοξίας στη διεθνή σκηνή όπως περιγράφεται παραπάνω στην Αναθεωρημένη Στρατηγική του 2015, αντικατοπτρίζεται και επαναλαμβάνεται επίσης στην ολοκληρωμένη αναθεώρηση της Ασφάλειας, Άμυνας, Ανάπτυξης και Εξωτερικής Πολιτικής για την «Παγκόσμια Βρετανία» και ιδιαίτερα στον πρόλογο του Πρωθυπουργού Boris Johnson, με το ΗΒ όχι πλέον ως μέλος της ΕΕ αλλά ως σύμμαχος και φίλος που διαδραματίζει έναν ανεξάρτητο και κυρίαρχο ρόλο με παγκόσμια επιρροή.

Πεδίο δράσης για την εκτελεστική εξουσία: το πεδίο δράσης της κυβέρνησης στο ΗΒ είναι σημαντικό. Για αιώνες, η συντήρηση, η ανάπτυξη και η χρήση των ενόπλων δυνάμεων περιλαμβάνονταν μεταξύ των «προνομιακών εξουσιών» που απολάμβανε ο μονάρχης. Από τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων το 1688, οι βασιλικές εξουσίες έχουν μεταβιβαστεί σταδιακά στην εκτελεστική εξουσία και σήμερα εναπόκειται στον Πρωθυπουργό και το Υπουργικό Συμβούλιο της εκλεγμένης κυβέρνησης να ασκήσουν το «βασιλικό προνόμιο» ενεργώντας για το «δημόσιο καλό». Το αποτέλεσμα είναι ότι όσον αφορά την εθνική στρατηγική «η κυβέρνηση μπορεί να

κηρύξει πόλεμο και να αναπτύξει ένοπλες δυνάμεις σε συγκρούσεις στο εξωτερικό χωρίς την υποστήριξη ή τη συναίνεση του Κοινοβουλίου». Υφίσταται όμως μια πολυπλοκότητα της κυβέρνησης στο ΗΒ ειδικά σε ό,τι αφορά την πολιτική ασφαλείας, όπου η ιδιότητα του μέλους της εκτελεστικής εξουσίας δεν περιορίζεται στον Πρωθυπουργό, έναν ή δύο Υπουργούς Εξωτερικών και τους επικεφαλής των ενόπλων δυνάμεων αλλά σε ένα πλέγμα υπουργείων και δημόσιων οργανισμών. Το κοινοβούλιο έχει εποπτικό ρόλο αλλά το 2003 ο πρωθυπουργός Tony Blair συμφώνησε και έφερε σε ψηφοφορία στην βουλή την επέμβαση στο Ιράκ. Το 2004 η Επίλεκτη Επιτροπή Δημόσιας Διοίκησης της Βουλής των Κοινοτήτων ζήτησε οποιαδήποτε απόφαση για εμπλοκή σε ένοπλη σύγκρουση να εγκρίνεται από το Κοινοβούλιο, αλλά η νομοθετική κατοχύρωση για στρατιωτική δράση από το κοινοβούλιο δεν έγινε ακόμη οπότε το πεδίο δράσης της εκτελεστικής εξουσίας σε θέματα πολιτικής και στρατηγικής εθνικής ασφάλειας παραμένει εκτεταμένο.[224]

Προσανατολισμός Εξωτερικής Πολιτικής: Η ιστορία του ΗΒ είναι αυτή ενός παγκόσμιου έθνους ναυτιλιακών - εμπορικών συναλλαγών και πλέον θεωρεί τον εαυτό του, σχεδόν δικαίως, εξέχων τμήμα του διεθνούς συστήματος. Η συμμαχία του ΗΒ με τις ΗΠΑ είναι ένα διαρκές χαρακτηριστικό της εθνικής πολιτικής με τη μορφή μιας «ειδικής σχέσης». Οι συμβατικές ένοπλες δυνάμεις του ΗΒ έχουν αναπτυχθεί μαζί με τις αντίστοιχες των ΗΠΑ σε επιχειρήσεις και εκπαιδεύονται μαζί, συχνά χρησιμοποιώντας παρόμοιο εξοπλισμό και οι αντίστοιχες ειδικές ή ελίτ δυνάμεις τους συνεργάζονται στενά. Η στρατηγική σχέση ΗΠΑ-ΗΒ διαμορφώνει και τη στάση του ΗΒ τόσο απέναντι στο ΝΑΤΟ όσο και στις προσπάθειες της ΕΕ στη διάσταση της ασφάλειας και της άμυνας. Το ΝΑΤΟ είναι υψίστης σημασίας στη στρατηγική σκέψη του ΗΒ.[225]

Το SDSR 2015 σημειώνει ότι το ΝΑΤΟ είναι η καρδιά της πολιτικής άμυνας του ΗΒ. Είναι η ισχυρότερη και πιο αποτελεσματική στρατιωτική συμμαχία στον κόσμο, έχει αποτελέσει το θεμέλιο της εθνικής άμυνας και της σταθερότητας στον ευρωατλαντικό χώρο, για σχεδόν 70 χρόνια και η συλλογική δέσμευση βάσει του

[224] H. Biehl, B. Giegerich. & A. Jonas, σ. 373-376
[225] Στο ίδιο, σ. 376-377

άρθρου 5, ότι μια ένοπλη επίθεση εναντίον ενός κράτους θα θεωρείται επίθεση εναντίον όλων, στηρίζει την ασφάλεια του ΗΒ και των Συμμάχων.[226]

Οι προσδοκίες του ΗΒ από την ΕΕ – ως πάροχο ασφάλειας – είναι διαφορετικές αφού απαιτεί «μια ΕΕ με εξωστρεφή προσανατολισμό που προωθεί την ασφάλεια και την ευημερία» (και όχι την άμυνα, αυτή καθαυτή). Όσον αφορά την ανάπτυξη της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ), το ΗΒ γενικά ενθάρρυνε την ευρωπαϊκή προσπάθεια στα πλαίσια ενίσχυσης της ατλαντικής συμμαχίας και όχι ανταγωνισμού. Το ΗΒ ήταν συνεπές στη θέση του ότι οποιαδήποτε στρατηγική προσπάθεια της ΕΕ πρέπει να είναι διακυβερνητική και να προσθέτει αξία στην ευρωατλαντική στρατηγική σχέση αντί να την αναπαράγει. Τον Νοέμβριο του 2010, ωστόσο, ελήφθη μια πρωτοβουλία η οποία προσέφερε τη δυνατότητα ενός πιο αποτελεσματικού και λιγότερο εύθραυστου συνδυασμού των ατλαντισμού και του ευρωπαϊσμού στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας όταν στο Lancaster House στο Λονδίνο, υπογράφηκαν αγγλογαλλικές διμερείς συνθήκες συνεργασίας στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας, απόδειξη της τεράστιας βελτίωσης των σχέσεων μεταξύ της Γαλλίας και του ΗΒ. Η διμερής αυτή προσέγγιση αντανακλά ομοιότητες στη στρατηγική στάση που υιοθέτησαν και οι δύο χώρες, καθώς και τον εμβάθυνση του αμοιβαίου σεβασμού μεταξύ των αξιωματούχων ασφάλειας και άμυνας και των στρατιωτικών διοικητών. Παρέχει ένα ευρύ πλαίσιο για τη στρατιωτική συνεργασία και τη συνεργασία στον τομέα της ασφάλειας μεταξύ των δύο χωρών συμπεριλαμβανομένης της πυρηνικής συνεργασίας.[227]

Προθυμία για χρήση στρατιωτικής δύναμης: Από το 1945 οι ένοπλες δυνάμεις της Βρετανίας έχουν αναπτυχθεί σε σημαντικό αριθμό σε μεσαίας έως μεγάλης κλίμακας επιχειρήσεις, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, καθώς και σε επιχειρήσεις ειδικών δυνάμεων έχοντας καλύψει μια πολύ μεγάλη ποικιλία στρατιωτικών επιχειρήσεων: διατήρηση της ειρήνης, καταπολέμηση της τρομοκρατίας και της πειρατείας, αστυνόμευση, αεροπορικός αποκλεισμός, έρευνα και διάσωση, παράδοση ανθρωπιστικής βοήθειας, ανακούφιση από καταστροφές και πλήρους κλίμακας ένοπλες συγκρούσεις στη θάλασσα, στην ξηρά και στον αέρα. Αλλά δεν μπορεί να ειπωθεί ότι υπάρχει απεριόριστη αποδοχή στο ΗΒ ότι η στρατιωτική δύναμη μπορεί να

[226] United Kingdom, *National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review*, 2015, σ. 50
[227] H. Biehl, B. Giegerich. & A. Jonas, ό.π., σ. 377-378

είναι ένα όργανο πολιτικής ασφάλειας, κυρίως για οικονομικούς λόγους.[228] Ο πρωθυπουργός David Cameron στον πρόλογο της NSS – 2015 τονίζει την εκπλήρωση της υποχρέωσης στο ΝΑΤΟ να ξοδέψει το ΗΒ το 2% του ΑΕΠ στην άμυνα και δηλώνει την ετοιμότητα των ενόπλων δυνάμεων να χρησιμοποιήσουν βία αναπτύσσοντας γρήγορα εκστρατευτική δύναμη υψηλών δυνατοτήτων 50000 ατόμων από 30000 το 2010.[229]

Συνοψίζοντας ότι αφορά τη στρατηγική κουλτούρα του ΗΒ διαπιστώνουμε ένα υψηλό επίπεδο φιλοδοξίας και αισθήματος ευθύνης για τη πολιτική διεθνούς ασφάλειας, για ένα ασφαλές ΗΒ που θα ευημερεί με παγκόσμια εμβέλεια και επιρροή και θα είναι η κορυφαία ήπια δύναμη στον κόσμο. Το πεδίο δράσης της εκτελεστικής εξουσίας σε θέματα πολιτικής και στρατηγικής εθνικής ασφάλειας παραμένει εκτεταμένο με την κυβέρνηση να μπορεί να κηρύξει πόλεμο και να αναπτύξει ένοπλες δυνάμεις σε συγκρούσεις στο εξωτερικό χωρίς την υποστήριξη ή τη συναίνεση του Κοινοβουλίου. Στην εξωτερική πολιτική κυριαρχεί η σχέση ΗΒ με τις ΗΠΑ που είναι ένα διαρκές χαρακτηριστικό της εθνικής πολιτικής με τη μορφή μιας «ειδικής σχέσης», το ΝΑΤΟ να είναι υψίστης σημασίας στη στρατηγική σκέψη του ΗΒ και να ευνοεί την ΚΠΑΑ της ΕΕ μόνο σε διακυβερνητικό πλαίσιο. Τέλος, υπάρχει υψηλή αποδοχή στο ΗΒ της χρήσης της στρατιωτικής δύναμης ως ένα όργανο πολιτικής ασφάλειας με σχετικούς περιορισμούς κυρίως για οικονομικούς λόγους.

2.1.2. Στρατηγική Κουλτούρα-Εθνική Πολιτική Γαλλίας

Με το τέλος του Β' ΠΠ η Γαλλία δεν μπορούσε πλέον να ονομαστεί «μεγάλη δύναμη». Η οικονομία της είχε συρρικνωθεί κατά το ήμισυ, οι υποδομές είχαν καταστραφεί, ο πληθυσμός είχε μειωθεί, η χώρα είχε αποκοπεί από τους πόρους των αποικιών της και οι ένοπλες δυνάμεις της μόλις άρχιζαν να ανοικοδομούνται. Η ισχύς της Γαλλίας το 1944-1945 επισκιάστηκε από τα γεγονότα του Μαΐου-Ιουνίου 1940, όταν ηττήθηκε δραματικά από τη Γερμανία. Στο τέλος του πολέμου, η πρόωρη κατάρρευση της Γαλλίας έγινε ο κύριος καθοριστικός παράγοντας σε σχέση με τον ρόλο της χώρας στον κόσμο, όπως φαίνεται από την απροθυμία των Τριών Μεγάλων (ΗΠΑ, Σοβιετική Ένωση και ΗΒ) να δώσουν στη Γαλλία τη θέση στην παγκόσμια σκηνή που φιλοδοξούσε. Η αντιστροφή αυτής της κατάστασης, η τοποθέτηση της Γαλλίας μεταξύ

[228] Στο ίδιο, σ. 379-380
[229] United Kingdom, *National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review* 2015, σ. 7

των νικητών και η αποκατάσταση του δικαιώματός της να σταθεί δίπλα στις άλλες μεγάλες δυνάμεις, ήταν αυτό που ο De Gaulle είχε προσπαθήσει να επιτύχει αμέσως μετά τον πόλεμο.[230]

Η προσέγγιση του De Gaulle στην εξωτερική πολιτική της Γαλλίας διαμορφώθηκε από την επιθυμία του να επαναφέρει τη Γαλλία στις τάξεις των μεγάλων δυνάμεων του κόσμου και να προωθήσει μια «Ευρωπαϊκή Ευρώπη» υπό τη γαλλική ηγεσία που δεν θα ήταν πλέον διαιρεμένη σε ανατολή και δύση. Μέρος αυτής της ιδέας ήταν η μείωση της οικονομικής και στρατιωτικής εξάρτησης από τις ΗΠΑ. Ο De Gaulle επιτάχυνε το πυρηνικό πρόγραμμα και το 1966 απέσυρε τα γαλλικά στρατεύματα από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ δημιουργώντας σοβαρή κρίση ανάμεσα στους συμμάχους. Δεν απέσυρε τη Γαλλία από το πολιτικό σκέλος του ΝΑΤΟ, αλλά ήθελε η Γαλλία να κρατήσει όσο το δυνατό μεγαλύτερη απόσταση από το δυτικό στρατιωτικό μπλοκ (ιδιαίτερα τους Αγγλοσάξονες) και να επιδιώξει μια γνήσια ανεξάρτητη εξωτερική και αμυντική πολιτική, κάνοντας ξανά τη Γαλλία τον κύριο «φύλακα της Ευρώπης» και μια μεγάλη δύναμη στον κόσμο. Η επιθυμία του De Gaulle ήταν να γίνει η Γαλλία μια ανεξάρτητη πυρηνική δύναμη κρούσης αλλά και μετά την προεδρία του η γαλλική κυβερνητική πολιτική περιγράφεται ως «Γκωλική» που σήμαινε την προσήλωση της Γαλλίας στο στόχο της να ξαναγίνει μια μεγάλη δύναμη με παγκόσμια συμφέροντα ξεχωριστά από αυτά του ΝΑΤΟ και των ΗΠΑ.[231]

Αρκετά γεγονότα κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960 συνέβαλαν στην απόφαση του Γάλλου Προέδρου Charles De Gaulle (1958–1969) να ακολουθήσει μια ημι- ανεξάρτητη αμυντική πολιτική. Μετά την κουβανική κρίση των πυραύλων του 1962 και την κλιμάκωση του πολέμου του Βιετνάμ στα τέλη του 1963, η Γαλλία είδε στην Ατλαντική Συμμαχία την πιθανότητα να εγκλωβιστεί στα συμφέροντα των ΗΠΑ, περιθωριακού ενδιαφέροντος συμφέροντα για την Ευρώπη, που όμως θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε πυρηνικό πόλεμο. Η Γαλλία έβλεπε επίσης με αυξημένο σκεπτικισμό το επίπεδο της δέσμευσης των ΗΠΑ για την άμυνα της Ευρώπης. Ενώ το ΝΑΤΟ είχε υιοθετήσει αρχικά ένα πυρηνικό δόγμα για «μαζικά αντίποινα», το 1962 «προχώρησε στο δόγμα της «ευέλικτης απάντησης» σύμφωνα με το οποίο οι ΗΠΑ θα είχαν την

[230] F. Bozo, *French Foreign Policy since 1945: An Introduction*, Translated by Jonathan Hensher, Berghahn Books, New York_Oxford 2016, σ. 7
[231] C. Nuenlist, A. Locher & G. Martin, *Globalizing de Gaulle: International Perspectives on French Foreign Policies 1958-1969*, Lexington Books, Maryland 2010, σ. 2-3

ελευθερία να απαντούν στη σοβιετική επιθετικότητα όχι μόνο με πυρηνικά όπλα αλλά και με μέτρα σε όλο το φάσμα των συγκρούσεων. Το νέο δόγμα του ΝΑΤΟ οδήγησε τα ευρωπαϊκά κράτη, ιδιαίτερα τη Γαλλία και τη Γερμανία, να αμφισβητήσουν την έκταση της δέσμευσης των ΗΠΑ σε έναν χερσαίο πόλεμο στην Ευρώπη. Η απόσυρση από τις δομές διοίκησης του ΝΑΤΟ επέτρεψε στη Γαλλία να υιοθετήσει ένα ανεξάρτητο πυρηνικό δόγμα «αναλογικής απάντησης» που βασιζόταν στην υπόθεση ότι, αν και μικρό, το γαλλικό πυρηνικό αποτρεπτικό μέσο ήταν αρκετό για να αποτρέψει τους εχθρούς της. Παρ 'όλα αυτά η γαλλική πολιτική έναντι του ΝΑΤΟ δεν γίνεται κατανοητή εστιάζοντας μόνο στα γεγονότα της δεκαετίας του 60. Η «ημι-ανεξάρτητη» αμυντική πολιτική της Γαλλίας ήταν το αποκορύφωμα της ευρύτερης διαφωνίας με την πολιτική των ΗΠΑ και της Βρετανίας από τον De Gaulle.[232]

Η Γαλλία μετά την αποχώρησή της το 1966 από το ΝΑΤΟ έως την επιστροφή της το 2009, υιοθέτησε μια «ημι-ανεξάρτητη» προσέγγιση στην Ατλαντική Συμμαχία. Προωθούσε αμυντικές ρυθμίσεις στην κατεύθυνση της αυτονομίας της Ευρώπης σε όλη τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου και την μεταψυχροπολεμική περίοδο. Παρά ταύτα η Γαλλία ποτέ δεν ακολούθησε μια πολιτική εξισορρόπησης έναντι των ΗΠΑ στην άμυνα και ασφάλεια, αντίθετα συνέχισε να ευθυγραμμίζεται με την αμερικανική ισχύ, ιδιαίτερα στη δέσμευση των συμβατικών δυνάμεων των ΗΠΑ στην άμυνα της Ευρώπης και στη διατήρηση της ισορροπίας δυνάμεων της Δυτικής Ευρώπης. Η αποχώρηση της Γαλλίας από τις ολοκληρωμένες δομές διοίκησης του ΝΑΤΟ είχε μικρό αντίκτυπο στην ικανότητα της συμμαχίας να υπερασπιστεί τη Δυτική Ευρώπη.[233]

Το όραμα του De Gaulle για την Ευρώπη ήταν αυτό των «εθνικών κρατών». Μια δυνατή Ευρώπη με αδύναμους θεσμούς, υπό την γαλλική ηγεσία για να αντιμετωπίσει την ηγεμονία των ΗΠΑ και να υπερασπίσει τα συμφέροντα της Ευρώπης έναντι της Σοβιετικής Ένωσης. Για να πετύχει η Γαλλία τον αντικειμενικό της σκοπό, προώθησε τη δημιουργία ενός «διευθυντηρίου» για τα θέματα της δύσης, με τη συμμετοχή της Γαλλίας, του ΗΒ και των ΗΠΑ. Παράλληλα η Γαλλία ωθούσε την Ευρώπη σε μια προνομιούχο γι' αυτήν συμμαχία με την Γερμανία, στη βάση μιας διακυβερνητικής συνεργασίας.[234] Ο De Gaulle είδε όμως ότι ήταν μάταιη η επιδίωξη παράλληλα και των δύο στόχων της πολιτικής του, δηλαδή να μπει η Γαλλία

[232] T. Dyson & T. Konstadinides, ό.π., σ. 156-157
[233] Στο ίδιο, σ. 156
[234] A. Cole, *Franco-German Relations*, Harlow: Pearson, 2001, σ. 10

επικεφαλής μιας ευρωπαϊκής πολιτικής ένωσης όπως και να κερδίσει μια θέση μαζί με το ΗΒ και τις ΗΠΑ σε μια ανανεωμένη και περισσότερο προσανατολισμένη παγκόσμια ατλαντική συμμαχία.[235]

Ο γαλλικός σκεπτικισμός για το ΝΑΤΟ και οι προσπάθειες να αναλάβει η Γαλλία ηγετικό ρόλο σε μια αυτόνομη ευρωπαϊκή άμυνα αντανακλούσαν σημαντικές διαφορές στην εξωτερική ευαλωτότητα της Γαλλίας τις οποίες επέβαλαν δομικές και υλικές δυνάμεις του διεθνούς συστήματος, η γεωγραφία και η εξάρτηση από τους εξωτερικούς πόρους. Η σύγκριση κόστους/οφέλους μεταξύ των φόβων της «εγκατάλειψης» και της «παγίδευσης» στο άρμα των ΗΠΑ ενθάρρυναν τη Γαλλία σε ήπια ευθυγράμμιση με την ισχύ των ΗΠΑ. Σε αντίθεση με το ΗΒ, η γεωγραφική θέση της Γαλλίας την έχει αφήσει πολύ εκτεθειμένη σε εισβολή. Από την ίδρυση της Πρώτης Γαλλικής Δημοκρατίας το 1792, η Γαλλία έχει δεχθεί εισβολή πέντε φορές. Η παρουσία της γερμανικής δύναμης στα ανατολικά δημιουργούσε ένα ιδιαίτερα έντονο δίλημμα ασφάλειας για τη Γαλλία. Οι μεταπολεμικοί φορείς χάραξης πολιτικής είχαν πλήρη επίγνωση των κινδύνων από τη στήριξη των εταίρων της Συμμαχίας, ιδίως των Βρετανών και των ΗΠΑ, για να εγγυηθούν τη γαλλική ασφάλεια. Η μνήμη της απροθυμίας των ΗΠΑ να υποστηρίξουν την Κοινωνία των Εθνών, η αποχώρηση των Βρετανών από τη Δουνκέρκη το 1940 και η καθυστερημένη είσοδος των ΗΠΑ τόσο στον Α΄ όσο και στον Β΄ ΠΠ ήταν νωπή στο μυαλό του De Gaulle και των βασικών προσωπικοτήτων στο μεταπολεμικό γαλλικό αμυντικό κατεστημένο.[236]

Ωστόσο, η συντριπτική στρατιωτική ισχύς των ΗΠΑ σήμαινε ότι η Γαλλία ήταν υποχρεωμένη να ακολουθήσει τις ΗΠΑ σε περίπτωση σύγκρουσης στην Ευρώπη. Ως εκ τούτου, η Γαλλία δεν αποχώρησε πλήρως από το ΝΑΤΟ και συνέχισε να υπόσχεται σημαντική υποστήριξη στη Βρετανία, τη Γερμανία και τις ΗΠΑ σε περίπτωση σύγκρουσης. Έτσι ο De Gaulle κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η γαλλική ασφάλεια θα μπορούσε να διασφαλιστεί μόνο με την επιδίωξη του μακροπρόθεσμου οράματος να γίνει η κυρίαρχη στρατιωτική δύναμη στην Ευρώπη και ο βασικός παράγοντας σε μια «Ευρωπαϊκή Ευρώπη». Επίσης, η Γαλλία είχε μια ιδιαίτερα ισχυρή προσκόλληση στις αποικίες της και υπέστη μια επίπονη και παρατεταμένη διαδικασία αποαποικιοποίησης δείχνοντας απροθυμία να εγκαταλείψει τις αποικίες της. Αυτή η στάση οδήγησε τη

[235] Sutton M., *France and the Construction of Europe*, Oxford: Berghahn, 2007, σ. 98
[236] T. Dyson & T. Konstadinides, ό.π., σ. 157-158

Γαλλία σε αντιπαράθεση με τις ΗΠΑ που ήταν σθεναρά αντίθετες στην αποικιοκρατία και δεν ήταν υποστηρικτική στις γαλλικές προσπάθειες να διατηρήσει την αυτοκρατορία της. Μετά τον ψυχρό πόλεμο η γαλλική εξωτερική ευαλωτότητα που δημιουργήθηκε από την κληρονομιά της Αυτοκρατορίας έχει μειωθεί σε σημαντικό βαθμό. Το αφρικανικό περιβάλλον ασφαλείας γινόταν όλο και πιο περίπλοκο και μετά από αποτυχημένες επεμβάσεις στη Ρουάντα (1994), την Κεντροαφρικανική Δημοκρατία και το Κονγκό (1996–1997), η Γαλλία διαφοροποίησε την προμήθεια ορυκτών, ιδιαίτερα ουρανίου και βασίζεται πλέον περισσότερο στις εισαγωγές ουρανίου από τον Καναδά και τις ΗΠΑ ενώ τα εμπορικά της συμφέροντα έχουν μετακινηθεί όλο και περισσότερο από τη γαλλόφωνη στην αγγλόφωνη Αφρική. Τα γαλλικά στρατηγικά συμφέροντα έχουν μετατοπιστεί στην προβολή ισχύος στον Κόλπο και στον Ινδικό Ωκεανό προκειμένου να αντιμετωπιστούν νέες προκλήσεις ασφάλειας, συμπεριλαμβανομένης της διεθνούς τρομοκρατίας, της ενεργειακής ασφάλειας και της διαχείρισης της ανόδου νέων δυνάμεων στο διεθνές σύστημα. [237]

Η Γαλλία είναι ένα από τα κ-μ της ΕΕ με την πιο ανεπτυγμένη εθνική στρατηγική κουλτούρα. Η νίκη στον Β΄ ΠΠ, ο ρόλος της ως μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, η ανάπτυξη ενός πυρηνικού προγράμματος που έδωσε στη χώρα το καθεστώς πυρηνικής δύναμης, μαζί με τη δημιουργία ιστορικά μιας αίσθησης παγκόσμιας αποστολής, συνέβαλε στην ανάπτυξη ενός παγκόσμιου οράματος για τον ρόλο της Γαλλίας στον πλανήτη. Η πρώτη Λευκή Βίβλος εκδόθηκε το 1974 και κυριαρχούσε ο όρος «πυρηνική αποτροπή» ενώ στη νέα έκδοση το 1994 σε μια πρώτη προσέγγιση μετά τον ψυχρό πόλεμο επικρατούσε η έννοια της «προβολής» των γαλλικών δυνάμεων στο εξωτερικό για ειρηνευτικές αποστολές. Η έμφαση δόθηκε στις «νέες απειλές» και στις περιφερειακές συγκρούσεις, ενώ η πιθανότητα μεγάλης σύγκρουσης σε γαλλικό έδαφος άρχισε να θεωρείται απίθανη. Το 2008 με πρόεδρο τον Nicolas Sarkozy η νέα Λευκή Βίβλος εστίασε στη διεύρυνση του φάσματος ασφαλείας, με αποκορύφωμα την έννοια της εθνικής ασφάλειας, μιας νέας έννοιας που συνδυάζει την άμυνα και την ασφάλεια. Το έγγραφο έρχεται μετά την 11η Σεπτεμβρίου και ανταποκρίνεται στις στρατηγικές προκλήσεις

[237] Στο ίδιο, σ. 158-160

και τις νέες απειλές από την παγκοσμιοποίηση, τις αλληλεξαρτήσεις και την αβεβαιότητα.[238]

Μετά τον ψυχρό πόλεμο σύμφωνα με τη Λευκή Βίβλο για την Άμυνα και την Εθνική Ασφάλεια του 2013, η Γαλλία σκοπεύει να κεφαλαιοποιήσει την πλήρη συμμετοχή της στις στρατιωτικές δομές του ΝΑΤΟ, αναλαμβάνοντας ενεργό ρόλο και ευθύνες σε όλα τα επίπεδα διοίκησης, συμμετέχοντας στις επιχειρήσεις και προωθώντας το όραμα για τον ρόλο αυτής της στρατιωτικής συμμαχίας. Εντός της Ατλαντικής Συμμαχίας η Γαλλία θα διατηρήσει την ταυτότητα και την αυτονομία της, όπως και την ικανότητά της να αναλάβει τη θέση που της αναλογεί στην διοίκηση και να ασκεί επιρροή στον σχεδιασμό, την πολιτική και τη στρατηγική. Αυτό το όραμα, συντονισμένο με το σχέδιό της για την Ευρώπη, θα της επιτρέψει να διατηρήσει την ελευθερία της λήψης αποφάσεων και δράσης, ενώ ταυτόχρονα θα συμβάλει στην κοινή προσπάθεια και την αλληλεγγύη των συμμάχων. Επίσης, η οικοδόμηση μιας ευρωπαϊκής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας θα αποτελέσει ισχυρό πυλώνα της στρατηγικής της Γαλλίας, σε ένα πλαίσιο που θα χαρακτηρίζεται τόσο από την κρίσιμη οικονομική κατάσταση πολλών ευρωπαϊκών χωρών όσο και από τον άξονα της πολιτικής των ΗΠΑ έναντι της Ασίας. Η Γαλλία θεωρεί ότι οι ευρωπαϊκές χώρες πρέπει να είναι σε θέση να καθορίσουν κοινά συμφέροντα ασφάλειας που είναι απαραίτητα για την Ένωση. Προτείνει τη σύνταξη Λευκής Βίβλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την άμυνα και την ασφάλεια, ως ευκαιρία έκφρασης μιας παγκόσμιας πολιτικής φιλοδοξίας που συμμερίζονται τα κ-μ. Συνιστά η οικοδόμηση της ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής που υποστηρίζει σθεναρά η Γαλλία να κατοχυρωθεί σε συγκεκριμένες αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, να αντισταθμίσει τις ανεπάρκειες της Ένωσης όσον αφορά τις εξωτερικές επιχειρήσεις, να ενθαρρύνει την ανάπτυξη και τη συγκέντρωση των πιο βασικών στρατιωτικών δυνατοτήτων για τις επιχειρήσεις που θα συμφωνηθούν και να ενθαρρύνει την εδραίωση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας.[239]

Ορισμένοι βλέπουν τη Γαλλία ως το κατεξοχήν Βεστφαλικό κράτος, που παλεύει σκληρά για να διατηρήσει και να υπερασπιστεί τα συμφέροντά του, και συχνά υπερβαίνει το ύψος του στο διεθνές σύστημα. Άλλοι τονίζουν την επίμονη υποστήριξή

[238] Liberti F. & and Blain C., *France's National Security Strategy (WP*), Elcano Royal Institute, Madrid 2011, σ. 2-4
[239] French Ministry of Defence, *French White Paper, Defence and National Security*, Twelve Key Points, 2013

της για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την υποτιθέμενη δέσμευσή της στην πολυμέρεια. Η γαλλική στρατηγική κουλτούρα βασίζεται σε δύο ξεχωριστές και αντικρουόμενες παραδόσεις: την αντίληψή της ως «χώρα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων», η οποία μεταφράζεται στον διπλωματικό τομέα ως προτίμηση στην πολυμέρεια και τη δημοκρατία και μια καθιερωμένη παράδοση για αυτοδυναμία και ανεξαρτησία.[240]

Η γαλλική Λευκή Βίβλος για την Άμυνα του 2008 (Defence White Paper-DWP) εντοπίζει ένα «τόξο κρίσης» που εκτείνεται από τον Ατλαντικό Ωκεανό έως τη Νοτιοανατολική Ασία που χαρακτηρίζεται από έναν συνδυασμό αστάθειας, συχνή χρήση κρατικής και μη κρατικής βίας και συγκέντρωση ενεργειακών πόρων. Επισημαίνει επίσης ένα νέο «στρατηγικό κέντρο βάρους» στη Νότια και Ανατολική Ασία, με ορατή την προοπτική μεγάλης σύγκρουσης, ενώ η επανεμφάνιση της Ρωσίας ως βασικού στρατηγικού παράγοντα στην Ανατολική Ευρώπη με την διεκδίκηση πολιτικού, στρατηγικού και οικονομικού ρόλου αποτελεί μια σημαντική νέα πρόκληση.[241]

Η Λευκή Βίβλος του 2008 συνοδεύτηκε από σημαντική μείωση των στρατιωτικών δυνάμεων και αναδιάρθρωση των γαλλικών σταθμών στην Αφρική για τη διευκόλυνση της προβολής θαλάσσιας ισχύος στον Ατλαντικό και τον Ινδικό Ωκεανό, καθώς και για το άνοιγμα μιας νέας στρατιωτικής βάσης στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα το 2009 για την ενίσχυση της προβολής ισχύος στον Κόλπο. Η Γαλλία άρχισε να απομακρύνεται από μια «ημι-ανεξάρτητη» αμυντική πολιτική και να έρχεται σε στενότερο συντονισμό με τις Ηνωμένες Πολιτείες και το ΝΑΤΟ. Οι ευκαιρίες που της προσφέρονται από την προσκόλλησή της στην ισχύ των ΗΠΑ για την επέκταση της γαλλικής ισχύος στο πλαίσιο των προκλήσεων ασφάλειας μετά τον Ψυχρό Πόλεμο υπερτερούν της απειλής παγίδευσης. Με αυτόν τον τρόπο η Γαλλία οδηγήθηκε στην επαναπροσέγγιση με το ΝΑΤΟ υπό τον Σαρκοζί το 2009 και τερματισμό της ημι-ανεξάρτητης αμυντικής πολιτικής της.[242]

Ωστόσο, η γεωγραφική θέση της Γαλλίας παραμένει σημαντικός καθοριστικός παράγοντας της αμυντικής της πολιτικής. Η συνεχιζόμενη ενασχόληση της Γαλλίας με τη γερμανική ισχύ βοηθά στην εξήγηση της μεταψυχροπολεμικής γαλλικής ηγεσίας

---

[240] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 125
[241] French Defence Ministry, *The French White Paper on defence and national security 2008*, σ. 6
[242] T. Dyson & T. Konstadinides, ό.π., σ. 160

στην ΚΠΑΑ. Μετά το διάλειμμα της δεκαετίας του 1970, η γαλλογερμανική αμυντική συνεργασία είχε επανεμφανιστεί κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 λόγω των αμφιβολιών για τη δέσμευση των ΗΠΑ στην ευρωπαϊκή ασφάλεια.[243] Η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση-ΔΕΕ (Western European Union-WEU) αναγεννήθηκε το 1984,[244] το Γαλλογερμανικό Συμβούλιο Άμυνας και Ασφάλειας (Franco-German Defence and Security Council) ιδρύθηκε το 1988[245] και η Γαλλο-Γερμανική Ταξιαρχία (Franco-German Brigade-FGB) συγκροτήθηκε το 1989[246] για να λειτουργήσει ως βάση για ένα μελλοντικό ευρωπαϊκό σώμα στρατού.

Η ανανεωμένη ηγεσία στην «άμυνα της Ευρώπης» στις αρχές της δεκαετίας του 1990 θεωρήθηκε από τους Γάλλους φορείς χάραξης πολιτικής ως ένα ζωτικό μέσο για την εξισορρόπηση της αυξανόμενης γερμανικής ισχύος και επιρροής εντός της ΕΕ μετά τον καθοριστικό ρόλο της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας στην ΟΝΕ και την επανεμφάνιση της Γερμανίας ως οικονομική δύναμη της Ευρώπης. Αυτοί οι φόβοι για την αυξανόμενη γερμανική ηγεμονία στην Ευρώπη οξύνθηκαν μετά την επανένωση της Γερμανίας το 1990. Ως εκ τούτου, η δέσμευση για την οικοδόμηση μιας αυτόνομης ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής ήταν στην πρώτη γραμμή της Λευκής Βίβλου για την άμυνα του 1994 και του 2008 και από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, η Γαλλία έχει αναλάβει ηγετικό ρόλο στην οικοδόμηση υποπεριφερειακών διμερών και πολυμερών πρωτοβουλιών συγκρότησης δυνάμεων όπως η ευρωπαϊκή Air Group, Eurocorps και Euroforces. Επιπλέον, από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 η Γαλλία δρομολόγησε την απάντησή της στην υπό την ηγεσία των ΗΠΑ «Επανάσταση στα Στρατιωτικά Ζητήματα» (RMA-Revolution in Military Affairs) με τον «εξευρωπαϊσμό» του γαλλικού αμυντικού βιομηχανικού τομέα.[247]

Ο Πρόεδρος Emmanuel Macron μετά την εκλογή του στην γαλλική προεδρία το 2017 παρουσίασε στους φοιτητές του πανεπιστημίου της Σορβόννης το όραμά του για τη Γαλλία και την Ευρώπη τονίζοντας τη σημασία της δημιουργίας μιας

---

[243] Στο ίδιο, σ. 160-161
[244] *Rome Declaration* στο https://www.cvce.eu/en/obj/declaration_by_the_weu_foreign_and_defence_ministers_rome_27_october_1984-en-c44c134c-aca3-45d1-9e0b-04d4d9974ddf.html (τ.π. 14.7.2024)
[245] *The Franco-German relationship in the European Union* στο https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/568359/EPRS_BRI(2015)568359_EN.pdf (τ.π. 14.7.2024)
[246] *Franco-German Brigade* στο https://shape.nato.int/brilliant-jump/media-centre/fact-sheets/francogerman-brigade (τ.π. 14.7.2024)
[247] T. Dyson & T. Konstadinides, ό.π., σ. 160-161

ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας. Εστιάζοντας στα κυριότερα σημεία της ομιλίας του ανέφερε ότι η ιστορία, η ταυτότητα, ο ορίζοντας της Γαλλίας βρίσκεται στην Ευρώπη και αυτή θα ζήσει μόνο μέσα από την ιδέα που έχουμε για αυτήν. Πίσω από την Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα, ή την Κοινή Αγορά, βρίσκεται μια υπόσχεση ειρήνης, ευημερίας και ελευθερίας για την Ευρώπη η οποία μεγάλωσε προστατευμένη από τον υπόλοιπο κόσμο αφού η ασφάλεια της δεν ήταν δική της υπόθεση αλλά της Αμερικής. Μίλησε για τις πολλές προκλήσεις: από την κλιματική αλλαγή έως την ψηφιακή μετάβαση, τη μετανάστευση και την τρομοκρατία, τα παγκόσμια ζητήματα στα οποία μια εσωστρεφής χώρα μπορεί να ελπίζει ότι θα προσφέρει μόνον περιορισμένες απαντήσεις και έτσι είναι απαραίτητη η ανοικοδόμηση μιας κυρίαρχης, ενωμένης και δημοκρατικής Ευρώπης. Ο Πρόεδρος Macron τόνισε ότι η Ευρώπη του σήμερα είναι πολύ αδύναμη, πολύ αργή, πολύ αναποτελεσματική, αλλά μόνο αυτή από μόνη της μπορεί να αντιμετωπίσει τις μεγάλες σύγχρονες προκλήσεις. Πρότεινε την ανάληψη δράσης για μια ισχυρή και ασφαλή Ευρώπη, ενώ αναφέρθηκε σε μια σταδιακή και αναπόφευκτη απεμπλοκή από τις ΗΠΑ και την ανάγκη η Ευρώπη να ενεργήσει συντονισμένα. Πρέπει να συνεχίσει την καταπολέμηση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και της τρομοκρατικής προπαγάνδας στο διαδίκτυο και να ενισχύσει την ασφάλειά της στον κυβερνοχώρο. Στον τομέα της άμυνας, μίλησε για διασφάλιση των αυτόνομων επιχειρησιακών δυνατοτήτων της Ευρώπης, συμπληρωματικά του ΝΑΤΟ. Η βάση αυτής της αυτονομίας είπε έχει ήδη τεθεί με την Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας για τη χρηματοδότηση των αμυντικών δυνατοτήτων και της έρευνας. Ωστόσο τόνισε ότι αυτό που λείπει περισσότερο από την Ευρώπη είναι μια κοινή στρατηγική κουλτούρα και πρέπει όλοι στην Ευρώπη να προσπαθήσουν για την οικοδόμηση μιας κοινής κουλτούρας και πρότεινε μια ευρωπαϊκή πρωτοβουλία παρέμβασης με στόχο την ανάπτυξη αυτής της κοινής στρατηγικής κουλτούρας, τη δημιουργία μιας κοινής δύναμης επέμβασης, με έναν κοινό αμυντικό προϋπολογισμό και ένα κοινό δόγμα δράσης, με αυτή η κουλτούρα να επεκταθεί στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας. Είναι απαραίτητο επίσης να διασφαλιστεί η κυριαρχία σε ευρωπαϊκό επίπεδο με τον έλεγχο των συνόρων, ιδιαίτερα

όταν η μεταναστευτική κρίση είναι μια μακροχρόνια πρόκληση που μόνο η σταθεροποίηση και η ανάπτυξη στις χώρες προέλευσης θα δώσει λύση.[248]

Στις επόμενες ομιλίες του ο Emmanuel Macron συνέχισε να προβάλλει το όραμά του για την Γαλλία και την Ευρώπη. Μια Ευρώπη υπολογίσιμη γεωπολιτικά με τη Γαλλία σε κυρίαρχο ρόλο. Ωστόσο, όσον αφορά τις απειλές για την Ευρώπη και τη Γαλλία, ο Γάλλος Πρόεδρος στην ομιλία του στο Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (World Economic Forum-WOF) πού έγινε στο Davos της Ελβετίας στις 24.1.2018 παρέλειψε οποιαδήποτε αναφορά για τη Ρωσία, με το Ιράν και τη Β. Κορέα να αποτελούν τις απειλές, ακόμα και η Κίνα με την μορφή του εμπορικού ανταγωνιστή.[249] Για πρώτη φορά έκανε απλή αναφορά για ενδεχόμενη Ρωσική απειλή στην ομιλία του στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στις 17.4.2018, όπου με το βλέμμα στις ευρωπαϊκές εκλογές του επόμενου έτους ανέφερε ότι η Ευρώπη έχει να αντιμετωπίσει διάφορες τρέχουσες εντάσεις με συγκεκριμένους γείτονες όπως η Ρωσία.[250] Στη συνέχεια στην ομιλία του στο Κογκρέσο των ΗΠΑ στις 25.4.2018 ο Γάλλος Πρόεδρος μίλησε για την ενίσχυση της συνεργασίας των ΗΠΑ με τη Γαλλία αλλά και την Ευρώπη στο δρόμο της οικοδόμησης της Παγκόσμιας τάξης στον 21ο αιώνα. Τόνισε επίσης την ανάγκη αποπυρηνικοποίησης της Β. Κορέας και την Ιρανική απειλή σε περίπτωση απόκτησης πυρηνικών όπλων.[251] Όταν ο Macron παρέλαβε το βραβείο Καρλομάγνου στις 10.5. 2018 στο Aachen της Γερμανίας αναφέρθηκε στις απειλές για την Ευρώπη από την αναβίωση των εθνικισμών στην Ιταλία, την Ουγγαρία και την Πολωνία.[252]

Στη διάσκεψη των Γάλλων Πρέσβεων που έγινε στις 27.1.2018 ο Γάλλος πρόεδρος μίλησε διεξοδικά για το διαμορφούμενο γεωπολιτικό περιβάλλον και το όραμά του επίσης για τη Γαλλία και την Ευρώπη. Μίλησε για αναθεώρηση της ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής άμυνας και ασφάλειας που θα περιλαμβάνει την έναρξη νέου διαλόγου για την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο, τα χημικά όπλα, τα συμβατικά

---

[248] *Sorbonne speech of Emmanuel Macron* στο https://international.blogs.ouest-france.fr/archive/2017/09/29/macron-sorbonne-verbatim-europe-18583.html (τ.π. 25.4.2024)
[249] *Speech by the French President at the World Economic Forum in Switzerland*, στο https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-864-en.pdf (τ.π. 7.7.2024)
[250] *Speech by Emmanuel Macron, President of the Republic at European Parliament* στο https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-897-en.pdf (τ.π. 7.7.2024)
[251] *Speech of the President of the Republic, Emmanuel Macron, before the Congress of the United States of America Washington* στο https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-905-en.pdf (τ.π. 7.7.2024)
[252] *Speech by M. Emmanuel Macron, on receiving the Charlemagne Prize Aachen* στο https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-910-en.pdf (τ.π. 7.7.2024)

όπλα, τις εδαφικές συγκρούσεις, την ασφάλεια του διαστήματος και την προστασία των πολικών περιοχών, ιδίως με τη Ρωσία. Αναφέρθηκε στην ανάγκη συμμετοχής σε ευρείες συζητήσεις για αυτά τα θέματα με όλους τους ευρωπαίους εταίρους και συνεπώς με τη Ρωσία και ότι η ουσιαστική πρόοδος για επίλυση της κρίσης στην Ουκρανία είναι βασικές προϋποθέσεις που απαιτούνται για πραγματική βελτίωση στις σχέσεις με τη Μόσχα. Τόνισε την μεγάλη κρίση που διέρχεται η πολυμέρεια με αντίκτυπο σε όλες τις διπλωματικές προσπάθειες, κυρίως λόγω της πολιτικής των ΗΠΑ. Αμφιβολίες σχετικά με το ΝΑΤΟ, η επιθετική μονομερής εμπορική πολιτική που σχεδόν οδηγεί σε εμπορικό πόλεμο με την Κίνα και την Ευρώπη, η αποχώρηση από τη συμφωνία του Παρισιού και η καταγγελία της πυρηνικής συμφωνίας με το Ιράν είναι άλλα παραδείγματα της πολιτικής των ΗΠΑ. Ισχυρίστηκε ότι ο εταίρος με τον οποίο η Ευρώπη έχτισε τη μεταπολεμική πολυμερή τάξη πραγμάτων φαίνεται να γυρίζει την πλάτη σε αυτήν την κοινή ιστορία.[253] Είναι προφανές ότι στο όραμα του Μακρόν για τη Γαλλία και την Ευρώπη και μέχρι αυτό το χρονικό σημείο δεσπόζει η επιθυμία για μια στρατηγική εταιρική σχέση με Ρωσία.

Στην ομιλία του ο Macron στην 73η συνέλευση του ΟΗΕ που έγινε στις 26.9.2018 αναφέρθηκε στη συμφωνία για την μη πυρηνικοποίηση του Ιράν, τις συγκρούσεις στην Μέση Ανατολή, την νέα παγκόσμια ισορροπία, τις αθέμιτες πρακτικές στο εμπόριο, την παγκοσμιοποίηση, τη Συρία, την Λιβύη, το Sahel, την παράνομη μετανάστευση, την κλιματική αλλαγή, τις ανισότητες και τις συνέπειες αυτών, χωρίς να αναφερθεί στον παράγοντα της Ρωσίας.[254] Σημαντική ήταν η ομιλία του Γάλλου Προέδρου στους φοιτητές του Πανεπιστημίου Jagiellonian της Κρακοβίας στην Πολωνία και με δεδομένα τα αρνητικά βιώματα του πολωνικού λαού από τη Ρωσία μίλησε εκτενώς για το γεωπολιτικό περιβάλλον της Ευρώπης και τις απειλές που αναδύονται. Συγκεκριμένα είπε ότι η Ευρώπη χρειάζεται τη δική της πολιτική στις σχέσεις με τις χώρες της γειτονιάς της στις οποίες ανήκει και η Ρωσία. Απαιτείται η οικοδόμηση μιας αρχιτεκτονικής ασφάλειας, ειρήνης και εμπιστοσύνης στην Ευρώπη με συνομιλίες που θα γίνουν και με τη Ρωσία, χωρίς υποχωρήσεις και αυταπάτες, και με επιδίωξη την αποκλιμάκωση. Ο Macron τόνισε ότι γνωρίζει τα αρνητικά βιώματα

[253] *Speech by the President of the French republic at the Conference of Ambassadors* στο https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-945-en.pdf (τ.π. 7.7.2024)
[254] *Speech by the President of the French republic at the 73rd United Nations General Assembly* στο https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-1978-en.pdf (τ.π. 8.7.2018)

της Πολωνίας με τη Ρωσία αλλά πρέπει να βρεθούν τρόποι και μέσα για να αποκτήσει η Ευρώπη στρατιωτική και στρατηγική επιρροή στην άμεση γειτονιά της, επανεξετάζοντας τις σχέσεις με μείζονες γείτονες συμπεριλαμβανομένης της Ρωσίας. Διευκρίνισε ότι η Γαλλία δεν είναι φιλορωσική ούτε αντιρωσική, αλλά φιλοευρωπαϊκή. Πρέπει να υπάρχει μια ενωμένη, πιο πολιτική Ευρώπη κυρίαρχη που θα απαντά στις προκλήσεις του μέλλοντος όπως η συλλογική ασφάλεια. Που θα διεξάγει έναν απαιτητικό διάλογο με τη Ρωσία, για να υπάρξει λύση στο πρόβλημα με την Ουκρανία. Ο Γάλλος πρόεδρος συνέχισε λέγοντας ότι η Ευρώπη πρέπει να δει τη στρατηγική και στρατιωτική της ισχύ με νέους όρους, όπως έκανε μέσω της ενισχυμένης συνεργασίας, του Ευρωπαϊκού Ταμείου Άμυνας και της Ευρωπαϊκής Πρωτοβουλίας Παρέμβασης και όλα αυτά θα πρέπει να είναι προσθετικά στο ΝΑΤΟ. Η ευρωπαϊκή αμυντική δομή και το ΝΑΤΟ είναι οι δύο πυλώνες συλλογικής ασφάλειας στην Ευρώπη και κατέληξε λέγοντας ότι οι Ευρωπαίοι πρέπει να αποφασίσουν να επενδύσουν σε τομείς και χώρους όπως το διάστημα και το διαδίκτυο για να υπάρξει πραγματική κυριαρχία με ένα αληθινό ευρωπαϊκό σχέδιο που θα οδηγεί στην πολιτική ολοκλήρωση.[255]

Στην ομιλία στη Σχολή Πολέμου της Γαλλίας στις 7.2.2020 απευθυνόμενος στα στελέχη των ενόπλων δυνάμεων της Γαλλίας αναφέρθηκε στην απειλή της τρομοκρατίας και τις συνέπειες της παγκοσμιοποίησης στην ασφάλεια και την κυριαρχία στην Ευρώπη. Τόνισε ότι η στρατηγική σταθερότητα απαιτεί περισσότερα από μια διατλαντική σύγκλιση και η ασφάλεια της Ευρώπης εξαρτάται από την ικανότητά της να συμμετέχει αυτόνομα σε επιχειρήσεις στην ανατολική και νότια γειτονιά της. Εξέφρασε την άποψη ότι η ιδέα μιας πολυμερούς τάξης βασισμένης στο δίκαιο, σύμφωνα με την οποία η χρήση βίας ρυθμίζεται, οι δεσμεύσεις εκπληρώνονται και οι νόμοι δημιουργούν υποχρεώσεις που ισχύουν για όλους, αμφισβητείται έντονα σήμερα. Όρισε τέσσερεις πυλώνες για την εξωτερική πολιτική και την άμυνα: την προώθηση μιας αποτελεσματικής πολυμερούς προσέγγισης, την ανάπτυξη στρατηγικών εταιρικών σχέσεων, την αναζήτηση ευρωπαϊκής αυτονομίας και την εθνική κυριαρχία. Επίσης μίλησε για την προώθηση μιας ανανεωμένης διεθνούς ατζέντας ελέγχου των εξοπλισμών και μια πραγματική ευρωπαϊκή επένδυση για την άμυνα παράλληλα με μια επανισορροπημένη διατλαντική σχέση, μια συμμαχία στην

[255] Speech by President of the Republic Emmanuel Macron στο https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-15144-en.pdf (τ.π. 8.7.2024)

οποία οι ευρωπαίοι θα είναι αξιόπιστοι και αποτελεσματικοί εταίροι που θα είναι σε θέση να αποφασίζουν και να ενεργούν μόνοι τους όταν είναι απαραίτητο. Τόνισε την ανάγκη οι Ευρωπαίοι να καθορίσουν από κοινού τα συμφέροντα ασφαλείας τους ενώ είπε ότι δεν μπορεί να υπάρξει σχέδιο άμυνας και ασφάλειας της Ευρώπης χωρίς πολιτικό όραμα που θα επιδιώκει να αποκαταστήσει σταδιακά την εμπιστοσύνη με τη Ρωσία. Στις συμφωνίες για έλεγχο και μείωση πυρηνικών οπλοστασίων η Ευρώπη θα πρέπει να είναι παρούσα ενώ διευκρίνισε ότι το ΝΑΤΟ και η ευρωπαϊκή άμυνα αποτελούν τους δύο πυλώνες της ευρωπαϊκής συλλογικής ασφάλειας. Όπως και στην πρώτη του ομιλία το 2017 στο πανεπιστήμιο της Σορβόννης ο Γάλλος πρόεδρος αναφέρθηκε στην ανάγκη για οικοδόμηση μιας κοινής ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας που είναι αυτό προς το οποίο εργάζεται η Γαλλία και έχει επιτευχθεί τεράστια πρόοδος τα τελευταία δύο χρόνια με το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας, την ενισχυμένη συνεργασία (PESCO), αλλά και την Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Παρέμβασης. Τέλος επισήμανε ότι η Ευρώπη μειώνει τις αμυντικές δαπάνες ενώ άλλες περιφερειακές και μεγάλες δυνάμεις το αντίθετο και για πρώτη φορά είπε ότι οι πυρηνικές δυνάμεις της Γαλλίας ενισχύουν την ασφάλεια της Ευρώπης μέσω της ύπαρξής τους εγκαταλείποντας το δόγμα ότι είναι αποκλειστικά για την άμυνα της Γαλλίας.[256]

Συμπερασματικά βλέπουμε ότι το όραμα του Γάλλου προέδρου Emmanuel Macron για την Γαλλία και την Ευρώπη στον κόσμο, όπως αποτυπώνεται σε όλες τις ομιλίες του σε γαλλικά και διεθνή ακροατήρια μετά την εκλογή του στη γαλλική προεδρία και μέχρι την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, αναφέρεται σε μια κοινή ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα ως απαραίτητη προϋπόθεση για μια κυρίαρχη Ευρώπη που θα επικρατεί η πολιτική έναντι της γεωγραφίας. Μια Ευρώπη με στόχο τη διασφάλιση των αυτόνομων επιχειρησιακών δυνατοτήτων της ως συμπληρωματικών του ΝΑΤΟ. Η πολυμέρεια και οι μεταρρυθμίσεις αποτελούν βασικά στοιχεία σε ένα παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον με πολλές και νέες προκλήσεις, από την κλιματική αλλαγή έως την ψηφιακή μετάβαση, και τη μετανάστευση ως την τρομοκρατία. Κύριο χαρακτηριστικό των ομιλιών του Γάλλου προέδρου είναι ότι ενώ αναφέρεται στις απειλές για την Ευρώπη και καθορίζει προτεραιότητες, σε ότι αφορά τη Ρωσία επιμένει

[256] Speech of the President of the Republic on the Defense and Deterrence Strategy στο https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-15162-en.pdf (τ.π. 8.7.2024)

στην επιδίωξη επίτευξης μιας στρατηγικής εταιρικής σχέσης με βάση το διάλογο. Ακόμα και στην ομιλία του στους φοιτητές του πανεπιστημίου Jagiellonian στην Κρακοβία της Πολωνίας και παρά τις αρνητικές προσλαμβάνουσες παραστάσεις και τα βιώματα του πολωνικού λαού από τη Ρωσία πρότεινε την οικοδόμηση μιας αρχιτεκτονικής ασφάλειας, ειρήνης και εμπιστοσύνης στην Ευρώπη μέσω συνομιλιών με τη Ρωσία. Όπως είπε χαρακτηριστικά «η Γαλλία δεν είναι φιλορωσική ούτε αντιρωσική, είναι φιλοευρωπαϊκή».

Στην Εθνική Στρατηγική Αναθεώρηση του 2022 (National Strategic Review – NSR) ο πρόεδρος Macron στον πρόλογο αναφέρεται σε μια εθνική προσέγγιση που είναι συνεπής και συμπληρωματική στη Στρατηγική Πυξίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης που εγκρίθηκε υπό τη Γαλλική Προεδρία και τη Στρατηγική Αντίληψη του NATO του 2019. Οραματίζεται έως το 2030, η Γαλλία να έχει εδραιώσει τον ρόλο της ως εξισορροπητική δύναμη με παγκόσμια επιρροή, κινητήρια δύναμη για την ευρωπαϊκή αυτονομία και δύναμη που αναλαμβάνει τις ευθύνες της συμβάλλοντας, ως αξιόπιστος και υποστηρικτικός εταίρος, στη διατήρηση των πολυμερών μηχανισμών που βασίζονται στο διεθνές δίκαιο.[257]

Στο ίδιο έγγραφο (NSR 2022) η νέα εκτίμηση του στρατηγικού περιβάλλοντος ξεκινάει με την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία που επιφέρει σημαντική αλλαγή στη στρατηγική και απαιτείται αναπροσαρμογή του στρατηγικού δόγματος της Γαλλίας με στόχο την ενίσχυση του ηθικού και της ανθεκτικότητας του πληθυσμού, την εδραίωση των συμμαχιών και τον ταχύτερο εκσυγχρονισμό της αμυντικής ικανότητας. Η Γαλλία ακολουθεί μια παγκόσμια προσέγγιση για να εκπληρώσει πλήρως τον ρόλο της ως εξισορροπητική δύναμη και να προωθήσει μια σταθερή διεθνή τάξη βασισμένη στο σεβασμό του δικαίου και την πολυμερή προσέγγιση. Για πρώτη φορά γίνεται αναφορά στην ανταγωνιστική θέση της Κίνας διεθνώς.[258] Τα εθνικά συμφέροντα της Γαλλίας περιλαμβάνουν όλους τους παράγοντες που συμβάλλουν στην ασφάλεια, την ευημερία και την επιρροή της. Ειδικότερα:[259]

[257] *National Strategic Review 2022*, Republique Francaise, σ. 1
[258] Στο ίδιο, σ. 7-10
[259] Στο ίδιο, σ. 19

• προστασία της εθνικής επικράτειας, συμπεριλαμβανομένων των υπερπόντιων εδαφών της Γαλλίας και των Γάλλων υπηκόων από εξωτερικές απειλές και απόπειρες εσωτερικής αποσταθεροποίησης, συμπεριλαμβανομένης της τρομοκρατικής απειλής.

• ασφάλεια των κρατών μελών της ΕΕ και του ευρωατλαντικού χώρου σύμφωνα με τις συνθήκες από τις οποίες δεσμεύεται η Γαλλία.

• σταθερότητα των γειτονικών χωρών, δεδομένων των άμεσων επιπτώσεων που θα είχε κάθε κρίση που θα εμφανιζόταν εκεί στη γαλλική επικράτεια, τόσο στη μητροπολιτική Γαλλία όσο και στο εξωτερικό και

• ελευθερία πρόσβασης σε κοινούς χώρους (κυβερνοχώρος, διάστημα, βυθός, χώροι αέρα-θαλάσσης και πόλοι), τα οποία απειλούνται πλέον από προκλήσεις στη διεθνή τάξη.

Όσον αφορά την ΚΠΑΑ αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο ότι η ΚΠΑΑ είναι ένα εργαλείο διαχείρισης κρίσεων αλλά όχι ένας μηχανισμός για να αναπτυχθεί η ΕΕ ως στρατηγικός παράγοντας, ούτε είναι καν μια αποτελεσματική λύση για τη διατήρηση των στρατιωτικών δυνατοτήτων στην Ευρώπη. Οι Γάλλοι απορρίπτουν το όραμα των ΗΠΑ σύμφωνα με το οποίο η ΕΕ «πρέπει να είναι σε θέση να ενεργεί ανεξάρτητα από το ΝΑΤΟ σε ορισμένες περιορισμένες περιπτώσεις, ειδικά κατά τη διάρκεια κρίσεων όπως αυτές στο Τσαντ ή στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, στις οποίες οι ΗΠΑ κάνουν ότι δεν θέλουν να εμπλακούν. Η απογοήτευση με την ΚΠΑΑ, ιδίως όσον αφορά τις στρατιωτικές δυνατότητες, είναι επίσης ένας από τους κύριους μοχλούς του γαλλο-βρετανικού μήνα του μέλιτος στη στρατιωτική συνεργασία. Στις 2.11.2010 στο Lancaster House στο Λονδίνο, η γαλλική και η βρετανική κυβέρνηση υπέγραψαν δύο συνθήκες συνεργασίας στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας για μια περίοδο 50 ετών. Οι συνθήκες εδραιώνουν σαφώς την πρόσφατη γαλλο-βρετανική διμερή στρατηγική προσέγγιση.[260]

Επίπεδο φιλοδοξίας: Η υπεράσπιση των εθνικών συμφερόντων της Γαλλίας για την ασφάλεια βασίζεται σε τρεις πυλώνες: την ενίσχυση της στρατηγικής αυτονομίας, την επίτευξη της ευρωπαϊκής κυριαρχίας και την εδραίωση των συμμαχιών και τη διατήρηση μιας σταθερής διεθνούς τάξης βασισμένης στον σεβασμό του δικαίου και

[260] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 131-132

την πολυμερή προσέγγιση.[261] Η Γαλλία αναμένεται να επιδιώξει την πολιτική ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που θεωρείται ως ο βασικός παράγοντας για την ειρήνη στην ευρωπαϊκή ήπειρο, να συμμετέχει στο ΝΑΤΟ, το οποίο περιγράφεται ως ο ακρογωνιαίος λίθος της ευρωπαϊκής ασφάλειας, αλλά θα πρέπει να δημιουργηθεί μια ανανεωμένη στρατηγική εταιρική σχέση με τις ΗΠΑ και να συμβάλλει στην επίτευξη ενός αποτελεσματικού μηχανισμού συλλογικής ασφάλειας, ιδίως μέσω των Ηνωμένων Εθνών. Η πολυμέρεια αναγνωρίζεται επίσημα ως θεμελιώδης αρχή για τη διασφάλιση της διεθνούς ασφάλειας.[262]

Πεδίο δράσης για την εκτελεστική εξουσία: Στη διαδικασία λήψης αποφάσεων η προεδρική υπεροχή σε θέματα άμυνας και εξωτερικής πολιτικής παραμένει το κύριο χαρακτηριστικό της χάραξης πολιτικής. Η διαδικασία είναι εξαιρετικά συγκεντρωτική στα χέρια της εκτελεστικής εξουσίας. Οι αποφάσεις για την ανάπτυξη των ενόπλων δυνάμεων λαμβάνονται από το Συμβούλιο Εθνικής Άμυνας και Ασφαλείας του οποίου προΐσταται ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας. Ο Πρωθυπουργός, ο Υπουργός Άμυνας και ο Υπουργός Εξωτερικών είναι μέλη αυτού του Συμβουλίου και συμμετέχουν στενά. Οι αποφάσεις εφαρμόζονται από τον Πρωθυπουργό και την κυβέρνηση υπό τον στενό έλεγχο του Προέδρου και του Επιτελείου του. Ο Αρχηγός του Επιτελείου των ενόπλων δυνάμεων (Chef d'état-major des armées) είναι και ο στρατιωτικός σύμβουλος της Κυβέρνησης και του προέδρου. Είναι «υπεύθυνος για την προετοιμασία και τη χρήση των ενόπλων δυνάμεων». Ο Γάλλος Πρόεδρος έχει στη διάθεσή του έναν προσωπικό αρχηγό επιτελείου (Chef d'état-major particulier), που είναι ο καθημερινός σύμβουλος και συνομιλητής του για στρατιωτικές επιχειρήσεις η οποία είναι μια εξαιρετικά ισχυρή θέση με επιρροή στο γαλλικό σύστημα.[263]

Προσανατολισμός Εξωτερικής Πολιτικής: Σε αντίθεση με την γαλλική πολιτική στη διάρκεια της προεδρίας De Gaulle και την μεταψυχροπολεμική περίοδο (1989–2001), που υπήρχε σαφής προτεραιότητα στην Ευρώπη ως προτιμώμενο πεδίο στρατιωτικής συνεργασίας, η τρέχουσα περίοδος χαρακτηρίζεται περισσότερο μια σχετικά ακαθόριστη ιεραρχία προτεραιοτήτων μετά την πλήρη επανένταξη της Γαλλίας στο ΝΑΤΟ. Η γαλλική προσέγγιση σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας τείνει να εξαρτάται ολοένα και περισσότερο από κυμαινόμενες διμερείς ή

[261] National Strategic Review 2022, Republique Francaise, σ. 19
[262] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 126
[263] Στο ίδιο, σ. 129

τριμερείς διευθετήσεις με διαφορετικούς εταίρους κάθε φορά ανάλογα με το ζήτημα (τρομοκρατία, ΚΠΑΑ, χρήση βίας, στρατιωτικές δυνατότητες, πυρηνικά ζητήματα). Η βασική τάση της γαλλικής πολιτικής είναι να έχει η Γαλλία σημαντική παρουσία και λόγο σε όλους τους συνασπισμούς που έχουν σημασία σε θέματα ασφάλειας και στρατιωτικών. Η γαλλική κυβέρνηση αποφασίζει για το πλαίσιο στο οποίο θα αναπτύξει τους στρατιωτικές δυνάμεις, είτε είναι εντός της ΕΕ, είτε του ΟΗΕ είτε του ΝΑΤΟ, σύμφωνα με πολιτικές, διπλωματικές, στρατηγικές και στρατιωτικές παραμέτρους. Η Γαλλία είναι βασικός παράγοντας της πολυμερούς ασφάλειας, καθώς είναι παρούσα σε όλους τους κύριους πολυμερείς θεσμούς ασφαλείας.[264]

Σύμφωνα με την Εθνική Στρατηγική Αναθεώρηση του 2022, ΕΕ και ΝΑΤΟ πρέπει να αναζητήσουν περισσότερο συμπληρωματικούς ρόλους που θα είναι μακροπρόθεσμα βιώσιμοι. Η Γαλλία διαδραματίζει βασικό ρόλο στην ενίσχυση της ευρωπαϊκής κυριαρχίας, ιδίως μέσω της συμμετοχής της σε τρία βασικά όργανα: της ΕΕ, του ΝΑΤΟ και του ΣΑ του ΟΗΕ. Στο ίδιο έγγραφο υπογραμμίζεται ότι ανάμεσα στους στόχους της Γαλλίας είναι να αποτελεί μια ισχυρή και αξιόπιστη πυρηνική δύναμη αποτροπής, που είναι η κινητήρια δύναμη πίσω από την ευρωπαϊκή στρατηγική αυτονομία με ελευθερία δράσης και ικανότητα διεξαγωγής στρατιωτικών επιχειρήσεων συμπεριλαμβανομένων αυτών υψηλής έντασης, αυτόνομα ή σε συνασπισμό με άλλους. Η εγγύηση ασφαλείας που παρέχει το ΝΑΤΟ μέσω της συλλογικής άμυνας παραμένει ο κεντρικός πυλώνας ασφάλειας στην ευρωατλαντική περιοχή και η Γαλλία εργάζεται για να ενισχύσει τον ευρωπαϊκό πυλώνα του ΝΑΤΟ.[265]

Βούληση για τη χρήση στρατιωτικής δύναμης: Η ένοπλη επέμβαση θεωρείται ως έσχατη λύση και η συμπερίληψη πολιτικών προστασίας ως μέρος της στρατηγικής εθνικής ασφάλειας ήταν μια από τις πιο σημαντικές πτυχές της Λευκής Βίβλου όταν κυκλοφόρησε. Ενώ αυτή η ιεραρχία των λειτουργιών των ενόπλων δυνάμεων μπορεί με την πρώτη ματιά να υποδηλώνει μια γαλλική προτίμηση για πολιτικά όργανα, μια πιο προσεκτική ματιά αποδεικνύει ότι η Γαλλία θεωρεί τις ένοπλες δυνάμεις πρωταρχικό εργαλείο για την επίτευξη στόχων ασφαλείας. Η Γαλλία είναι σαφώς μία από τις ευρωπαϊκές χώρες που είναι πιο πιθανό να προτιμήσουν τη στρατιωτική επέμβαση και να δώσουν προτεραιότητα στη στρατιωτική δύναμη και όχι σε μη

[264] Στο ίδιο, σ. 130-132
[265] National Strategic Review 2022, Republique Francaise, σ. 41-43, 27-28

στρατιωτικά εργαλεία στη διαχείριση κρίσεων. Η Γαλλία έχει μια μακροχρόνια παράδοση στρατιωτικού παρεμβατισμού προκειμένου να διασφαλίσει πολιτικούς στόχους που έρχονται σε σύγκρουση με τις επίσημες δηλώσεις της να θεωρεί τη στρατιωτική ισχύ ως έσχατη λύση. Είναι φυσιολογικό για τους Γάλλους φορείς χάραξης πολιτικής να εξετάζουν κάθε φορά τη χρήση ένοπλης δύναμης, μια επιλογή που προτιμούν έναντι άλλων εναλλακτικών. Ωστόσο, είναι πιθανό ότι η σταδιακή συρρίκνωση των στρατιωτικών δυνατοτήτων θα αναγκάσει ολοένα και περισσότερο τη Γαλλία να εξετάσει τρόπους δράσης διαφορετικούς από τη στρατιωτική δύναμη, μια κατάσταση που είναι πιθανό να ερμηνευθεί ως παραδοχή αδυναμίας από τους κύκλους χάραξης πολιτικής.[266]

Συνοψίζοντας βλέπουμε ότι στρατηγικός στόχος της Γαλλίας είναι να ανήκει στις μεγάλες δυνάμεις και να προωθήσει μια « Ευρωπαϊκή Ευρώπη» υπό τη γαλλική ηγεσία με παράλληλη μείωση της οικονομικής και στρατιωτικής εξάρτησης από τις ΗΠΑ. Μια ανεξάρτητη πυρηνική δύναμη κρούσης, με ανεξάρτητη εξωτερική και αμυντική πολιτική και παγκόσμια συμφέροντα ξεχωριστά από αυτά του ΝΑΤΟ και των ΗΠΑ. Όμως οι ΗΠΑ πρέπει να παραμείνουν δεσμευμένες στην άμυνα της Ευρώπης και η εγγύηση ασφαλείας που παρέχει το ΝΑΤΟ μέσω της συλλογικής άμυνας παραμένει ο κεντρικός πυλώνας ασφάλειας ενώ η ΚΠΑΑ της ΕΕ δεν αποτελεί παρά τον ευρωπαϊκό πυλώνα της συμμαχίας. Η προεδρική υπεροχή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων σε θέματα άμυνας και εξωτερικής πολιτικής συμπεριλαμβανομένης της ανάπτυξης στρατιωτικών δυνάμεων στο εξωτερικό παραμένει το κύριο χαρακτηριστικό της γαλλικής πολιτικής, μια διαδικασία εξαιρετικά συγκεντρωτική στα χέρια της εκτελεστικής εξουσίας. Έτσι ευνοείται πολύ ο γαλλικός στρατιωτικός παρεμβατισμός που είναι πρακτικά έντονος και φαίνεται ότι κυρίως μόνο οικονομικοί λόγοι μπορούν να τον περιορίσουν.

2.1.3. Στρατηγική Κουλτούρα-Εθνική Πολιτική Γερμανίας

Το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου βρήκε τη Γερμανία ηττημένη και κατεχόμενη από τις τέσσερις μεγάλες Δυνάμεις, τις Ηνωμένες Πολιτείες, τη Σοβιετική Ένωση, τη Γαλλία και τη Βρετανία. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας (ΟΔΓ), που δημιουργήθηκε στις δυτικές ζώνες κατοχής το 1949, ήταν οικονομικά αδύναμη και

[266] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 132-135

στρατιωτικά ανίσχυρη. Οι δυτικοί σύμμαχοι διατήρησαν αρχικά τον έλεγχο της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής μέχρι το 1951. Η κλιμάκωση της έντασης Ανατολής-Δύσης μετά το ξέσπασμα του πολέμου της Κορέας το 1950 ενίσχυσε την εξάρτηση της γερμανικής ασφάλειας από τις ΗΠΑ, με αποτέλεσμα η ισχυρή θέληση του καγκελάριου Adenauer για τον επανεξοπλισμό της Γερμανίας και την ενσωμάτωση της στη δύση να είναι απλά μια αναγκαιότητα. Υπήρχαν αναμφίβολα τεράστιες πιέσεις για έναν δυτικό προσανατολισμό της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής μετά τον Β' ΠΠ, αλλά η πολιτική ταχείας ενσωμάτωσης στη δύση του Adenauer ήταν μόνο μια πιθανή απάντηση σε αυτές τις πιέσεις αφού η Γερμανία δεν ήταν χωρίς επιλογές. Η θέση της ως κρίσιμου συμμάχου στην πρώτη γραμμή του μετώπου του ψυχρού πολέμου στην Ευρώπη σήμαινε και επιρροή στις δυτικές πρωτεύουσες. Επιπλέον, οι Γερμανοί ηγέτες πίεζαν σημαντικά σε αυτό που παρέμεινε το κεντρικό ζήτημα στις σχέσεις Ανατολής-Δύσης μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1950: τη γερμανική ενοποίηση. Οι σύμμαχοι, ενώ ήταν προσηλωμένοι στην ενσωμάτωση της Γερμανίας στη δύση ήταν επίσης αφοσιωμένοι στον στόχο της επανένωσης. Αυτό έδωσε στους Γερμανούς ηγέτες τη δυνατότητα να πιέζουν για την ενοποίηση και επομένως η απουσία κυριαρχίας της Γερμανίας στις αρχές της δεκαετίας του 50 δεν μεταφράστηκε σε απουσία πολιτικής αλλά σε δυνατότητα επιλογών εξωτερικής πολιτικής σε ένα σημαντικό φάσμα.[267]

Η απομείωση της γερμανικής κυριαρχίας στη μεταπολεμική εποχή με τους περιορισμούς που τέθηκαν στον γερμανικό στρατό αύξησαν την ευαλωτότητα του γερμανικού εδάφους. Οι γερμανικές Ένοπλες Δυνάμεις (Bundeswehr) δημιουργήθηκαν μόλις το 1955 και κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου περιορίστηκαν από το γερμανικό Σύνταγμα σε καθαρά αμυντικό ρόλο, με ανώτατο όριο στρατευμάτων 495.000. Ο καγκελάριος Konrad Adenauer (1949–1963), σκεπτικιστής για την πυρηνική δέσμευση των ΗΠΑ στην Ευρώπη, αρχικά προσπάθησε να διασφαλίσει το καθεστώς της Γερμανίας ως πυρηνικής δύναμης μέσω της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (EURATOM). Ωστόσο, οι Γάλλοι επιθυμούσαν να διατηρήσουν τη θέση τους ως η κυρίαρχη πυρηνική δύναμη της Ευρώπης και ήθελαν να περιορίσουν τη χρήση σχάσιμων υλικών εκτός Γαλλίας σε μη στρατιωτικές δραστηριότητες. Με την υπογραφή της Συνθήκης για τη μη διάδοση των

[267] T. Banchoff, *The Cases of Adenauer and Brandt* στο German Politics & Society , Summer 1996, Vol. 14, No. 2 (39), Berghahn Books 1996, σ. 39-41

πυρηνικών όπλων το 1975, η Δυτική Γερμανία παραιτήθηκε επισήμως από κάθε φιλοδοξία να γίνει πυρηνική δύναμη. Συνεπώς, η ΟΔΓ βασιζόταν στην πυρηνική εγγύηση των ΗΠΑ. Οι περιορισμοί στο μέγεθος της Bundeswehr σήμαιναν επίσης ότι η Δυτική Γερμανία θα εξαρτιόταν από την παρουσία των συμμαχικών στρατευμάτων στο έδαφός της για να αποτρέψει επιτυχώς μια χερσαία εισβολή από τα κράτη του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Ως εκ τούτου, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία ήταν –και παραμένει– σε μεγάλο βαθμό εξαρτημένη από την εγγύηση ασφαλείας των ΗΠΑ μέσω του ΝΑΤΟ. Ο πρώτος μεταπολεμικός Γερμανός Καγκελάριος Adenauer, καθόρισε δύο αλληλένδετους στόχους στη γερμανική πολιτική άμυνας και ασφάλειας. Ο πρώτος ήταν η επιδίωξη προσέγγισης με τη Γαλλία και η ευρωπαϊκή ενοποίηση μέσω της ΕΚΑΧ και της ΕΟΚ, που ήταν ζωτικής σημασίας για την αποκατάσταση της θέσης της Δυτικής Γερμανίας στη διεθνή κοινότητα και την επανένωση. Ο δεύτερος – και πιο επιτακτικός στόχος – ήταν να διασφαλιστεί η δέσμευση των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ για την άμυνα του εδάφους της Δυτικής Γερμανίας.[268]

Μετά τον ψυχρό πόλεμο, ο Helmut Kohl έδωσε βάρος στην εμβάθυνση και τη διεύρυνση της ΕΕ και στο ζήτημα της γερμανικής συμμετοχής σε στρατιωτικές επιχειρήσεις εκτός συνόρων συμβάλλοντας στην ενότητα με τους δυτικούς συμμάχους. Ένθερμος υποστηρικτής της Συνθήκης του Μάαστριχτ κατέβαλλε προσπάθειες για βαθύτερη ευρωπαϊκή ολοκλήρωση με προϋπόθεση την επέκταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα ανατολικά. Παράλληλα προώθησε έναν πιο ενεργό στρατιωτικό ρόλο της Γερμανίας εκτός συνόρων, αποστέλλοντας γερμανικά στρατεύματα στην πρώην Γιουγκοσλαβία το 1995 ως μέρος μιας πολυμερούς ειρηνευτικής προσπάθειας. Ο Kohl πίστευε ότι μόνο η στενή συνεργασία με τις ΗΠΑ στο ΝΑΤΟ και τη Γαλλία στην ΕΕ παρείχαν ισχυρή εγγύηση ενάντια στην επιστροφή στον καταστροφικό εθνικισμό του παρελθόντος. Επικαλέστηκε επίσης το σημαντικό μεταπολεμικό ιστορικό επίτευγμα του Adenauer - τη δυτική ολοκλήρωση - ως πρότυπο για την εξωτερική πολιτική μετά τον ψυχρό πόλεμο. Σε συνεδρίαση της Bundestag τον Δεκέμβριο του 1992 για τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, ο Kohl υπογράμμισε πώς κάθε καγκελάριος από τον Adenauer και μετά είχε υποστηρίξει τη βαθύτερη ολοκλήρωση και ότι ήταν αποφασισμένος να κάνει το ίδιο. Μετά την εκλογική νίκη το 1994, ο Kohl ήταν κατηγορηματικός ότι η Γερμανία θα συνέχιζε να τηρεί την ίδια εξωτερική πολιτική,

[268] T. Dyson & T. Konstadinides, ό.π., σ. 164-166

κυρίως όσον αφορά το ΝΑΤΟ και την ΕΕ ως αποτελεσματική εγγύηση ενάντια στην αναβίωση του εθνικισμού του παρελθόντος. Οι ηγέτες του SPD (Social Democratic Party of Germany) στρέφονταν στην πολιτική του Willy Brandt υποστηρίζοντας έναν πιο επιφυλακτικό στρατιωτικό ρόλο, με έμφαση στα ειρηνικά μέσα της εξωτερικής πολιτικής. Και ενώ ο Kohl επικαλέστηκε την πολιτική ενσωμάτωσης στη δύση του Adenauer ως πρότυπο για την εξωτερική πολιτική μετά την επανένωση, οι ηγέτες του SPD επικαλέστηκαν το άνοιγμα του Brandt στην Ανατολή. Ως υποψήφιος καγκελάριος το 1994 ο Scharping κάλεσε για μια δεύτερη Ostpolitik και ο Lafontaine στην ομιλία του στη διάσκεψη του SPD τον Νοέμβριο του 1995 στην οποία ανέλαβε την προεδρία υπογράμμισε την ιστορική σημασία των ισχυρών δεσμών με την Ανατολή και την ανάγκη να δημιουργηθεί μια νέα αρχιτεκτονική ασφάλειας στην Ευρώπη που περιλαμβάνει τα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης και τη Ρωσία. Φαίνεται λοιπόν ότι στις αρχές της δεκαετίας του 1990 η πολιτική συζήτηση στη Γερμανία για την εξωτερική πολιτική περιστράφηκε ανάμεσα στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και μια πολυμερή πολιτική ασφάλειας στο ΝΑΤΟ παράλληλα με μια νέα Ostpolitik.[269]

Η απόφαση όμως της γερμανικής κυβέρνησης να απέχει από την ψηφοφορία του Συμβουλίου Ασφαλείας για το ψήφισμα 1973 που επέβαλε τη διεθνή επέμβαση στη Λιβύη, πυροδότησε αρκετές διαμάχες σχετικά με τις στρατηγικές προτεραιότητες της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας της Γερμανίας. Η Γερμανία αντιμετώπισε σημαντικές δυσκολίες στο να δικαιολογήσει την απόφασή της να μην συμπαραταχθεί με τους συνήθεις υπερατλαντικούς και ευρωπαίους συμμάχους της και να διαλύσει τις αμφιβολίες σχετικά με την αξιοπιστία της σε θέματα ασφάλειας.[270]

Σύμφωνα με τη Λευκή Βίβλο της Γερμανίας για την Ασφάλεια και τις Ένοπλες Δυνάμεις που εκδόθηκε το 2016, η γερμανική ταυτότητα είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ευρωπαϊκή ταυτότητα. Στο προοίμιο του γερμανικού συντάγματος, η Γερμανία δηλώνει τη δέσμευσή της να προωθήσει την παγκόσμια ειρήνη ως ισότιμος εταίρος σε μια ενωμένη Ευρώπη, βασιζόμενη σε ένα ισχυρό δίκτυο διμερών, ευρωπαϊκών, διατλαντικών, πολυμερών δεσμών και θεσμικών δομών. Ασπάζεται την αμοιβαία αλληλεξάρτηση στον τομέα της ασφάλειας κι αυτό περιλαμβάνει λειτουργικές συμμαχίες, συνεργασίες και ιδιαίτερα τη στενή εταιρική σχέση ασφάλειας της

[269] T. Banchoff, ό.π., σ. 48-50
[270] Biehl, H., Giegerich, B. & Jonas, A.(Eds.) *Strategic Cultures in Europe Security and Defence Policies Across the Continent*, Springer, Wiesbaden 2013, σ. 139

Γερμανίας με τις ΗΠΑ.[271] Αναφέρεται επίσης ότι οι ΗΠΑ έχουν εγγυηθεί την ασφάλεια και τη σταθερότητα στην Ευρώπη από το 1945 και η Γερμανία έχει μια μακροχρόνια εταιρική σχέση με τις ΗΠΑ, η οποία είναι βαθιά ριζωμένη στην κοινωνία και αντικατοπτρίζεται σε ένα ευρύ φάσμα κοινών συμφερόντων πολιτικής ασφάλειας. Η διατλαντική εταιρική σχέση ασφάλειας θα εντείνεται και θα γίνει πιο παραγωγική όσο περισσότερο οι Ευρωπαίοι είναι έτοιμοι να επωμιστούν μεγαλύτερο μερίδιο του κοινού βάρους και όσο περισσότερο οι Αμερικανοί εταίροι συμμετέχουν σε κοινή λήψη αποφάσεων. Η Γερμανία κατά τη Λευκή Βίβλο ενστερνίζεται την κοινή ευθύνη που απορρέει από το κοινό ευρωατλαντικό σύστημα αξιών. Από την άλλη, η Ρωσία αμφισβητεί ανοιχτά την ευρωπαϊκή τάξη με την προθυμία της να χρησιμοποιήσει βία για να προωθήσει τα δικά της συμφέροντα και να επαναπροσδιορίσει μονομερώς τα σύνορα που έχουν καθοριστεί από το διεθνές δίκαιο, όπως έκανε στην Κριμαία και την ανατολική Ουκρανία. Αυτό έχει σημαντικές συνέπειες για την ασφάλεια στην Ευρώπη και συνεπώς για την ασφάλεια της Γερμανίας, ενώ η Ρωσία απορρίπτει μια στενή συνεργασία με τη Δύση και δίνει έμφαση στον στρατηγικό ανταγωνισμό.[272]

Η Λευκή Βίβλος αναφέρει επίσης ότι η Γερμανία αναλαμβάνει την ευθύνη για τη διεθνή σταθερότητα και ασφάλεια και θα ακολουθήσει μια συνολική προσέγγιση για τη σταθεροποίηση του διεθνούς της περιβάλλοντος με:[273]

- την υποστήριξη και τη δημιουργία νόμιμων και βιώσιμων κρατικών και κοινωνικών δομών
- τη χρησιμοποίηση διπλωματικών μέσων για την αποφυγή, τον περιορισμό ή τον τερματισμό της βίας, των κρίσεων και των συγκρούσεων
- την διατήρηση στρατιωτικών μέσων σε όλο το φάσμα των αποστολών και των καθηκόντων και σε όλα τα επίπεδα έντασης, από αποστολές παρατηρητών και ανθρωπιστικές επιχειρήσεις μέχρι και επιβολή της ειρήνης
- την εξασφάλιση και διατήρηση των πόρων που απαιτούνται

[271] German White Paper, *White Paper on German Security Policy and the Future of the Bundeswehr*, 2016, σ. 22-23
[272] Στο ίδιο, σ. 31-32
[273] Στο ίδιο, σ. 60-61

- την προσαρμογή των διαδικασιών λήψης αποφάσεων σε ολοένα μικρότερους χρόνους απόκρισης και στις απαιτήσεις μιας πολυεθνικής δράσης και
- την δημιουργία ομάδων πολιτικών εμπειρογνωμόνων που μπορούν να αναπτυχθούν σε περιοχές κρίσης.

Επίσης στη Λευκή Βίβλο τονίζεται ότι χωρίς θεμελιώδη αλλαγή πολιτικής, η Ρωσία θα αποτελέσει πρόκληση για την ασφάλεια της Ευρώπης στο άμεσο μέλλον. Ταυτόχρονα, ωστόσο, η Ευρώπη και η Ρωσία παραμένουν συνδεδεμένες σε ένα ευρύ φάσμα κοινών συμφερόντων. Ως ο μεγαλύτερος γείτονας της ΕΕ και μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, η Ρωσία έχει ειδική περιφερειακή και παγκόσμια ευθύνη όσον αφορά την αντιμετώπιση κοινών προκλήσεων και τη διαχείριση διεθνών κρίσεων. Ως εκ τούτου, η βιώσιμη ασφάλεια και ευημερία για την Ευρώπη δεν μπορεί να εξασφαλιστεί χωρίς στενή συνεργασία με τη Ρωσία. Αυτό που είναι σημαντικό για τον κοινό χώρο ασφαλείας της Ευρώπης δεν είναι επομένως η ανάπτυξη μόνο μιας νέας αρχιτεκτονικής ασφάλειας αλλά και ο σεβασμός και η συνεπής τήρηση των υπαρχόντων και αποδεδειγμένων κοινών κανόνων και αρχών. Η επιτυχία του ευρωπαϊκού εγχειρήματος και η περαιτέρω εμβάθυνση της διαδικασίας ολοκλήρωσης απαιτούν τη συνεχή δέσμευση όλων των κ-μ και των πολιτών τους, καθώς και επίγνωση του γεγονότος ότι οι απώλειες και τα κέρδη στην ασφάλεια και την ευημερία θα επηρεάσουν όλους.[274]

Οι προκλήσεις για την πολιτική ασφάλειας της Γερμανίας όπως καθορίζονται είναι:[275]

- η διεθνής τρομοκρατία
- οι προκλήσεις στον κυβερνοχώρο και τον τομέα πληροφοριών
- οι διακρατικές συγκρούσεις
- τα εύθραυστα κράτη και η κακή διακυβέρνηση
- οι παγκόσμιοι εξοπλισμοί και η διάδοση Όπλων Μαζικής Καταστροφής (ΟΜΚ)

[274] Στο ίδιο, σ. 32-33
[275] Στο ίδιο, σ. 34-44

- οι απειλές για τα συστήματα πληροφοριών και επικοινωνιών, τις γραμμές ανεφοδιασμού, τους δρόμους μεταφορών και εμπορίου καθώς και για την ασφαλή προμήθεια πρώτων υλών και ενέργειας
- η Κλιματική Αλλαγή
- η ανεξέλεγκτη και παράτυπη μετανάστευση και
- οι επιδημίες και πανδημίες.

Οι στρατηγικές προτεραιότητες της Γερμανίας, είναι:[276]

- η εξασφάλιση μιας συνολικής κυβερνητικής προσέγγισης για την ασφάλεια
- η ενίσχυση της συνοχής και της ικανότητας δράσης του ΝΑΤΟ και της ΕΕ
- η ανεμπόδιστη χρήση συστημάτων πληροφοριών και επικοινωνιών, γραμμών εφοδιασμού, δρόμων μεταφορών και εμπορίου καθώς και ασφαλής προμήθεια πρώτων υλών και ενέργειας
- η έγκαιρη αναγνώριση, πρόληψη και επίλυση κρίσεων και συγκρούσεων και
- η δέσμευση σε μια διεθνή τάξη που βασίζεται σε κανόνες

Με δεδομένο ότι το ΝΑΤΟ έχει την πρωταρχική ευθύνη για την ασφάλεια στην Ευρώπη και η πλειοψηφία των μελών του είναι επίσης μέλη της ΕΕ, η σχέση του ΝΑΤΟ με την ΕΕ έχει ιδιαίτερη σημασία. Πολύπλοκες προκλήσεις ασφαλείας, όπως ειδικότερα η διεθνής τρομοκρατία, η ασφάλεια στον κυβερνοχώρο και οι υβριδικές απειλές μπορούν να αντιμετωπιστούν μόνο μέσω μιας συνολικής προσέγγισης. Με τα μοναδικά αλλά κυρίως στρατιωτικά μέσα του, το ΝΑΤΟ εξαρτάται ιδιαίτερα από αυτή την άποψη από τη συνεργασία με την ΕΕ και από το πλήρες φάσμα όχι μόνο της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας αλλά και των μέσων οικονομικής, εμπορικής, ενεργειακής και αναπτυξιακής πολιτικής. Δεδομένου του περιορισμένου περιθωρίου για τις απαραίτητες αυξήσεις στους αμυντικούς προϋπολογισμούς, είναι σημαντικό η Γερμανία να μοιραστεί τα βάρη, να εξειδικεύσει και να διασυνδέσει τις ένοπλες δυνάμεις, να αυξήσει την τυποποίηση στην αμυντική βιομηχανία, να εναρμονίσει τους κύκλους προμηθειών, να διασφαλίσει κοινές πιστοποιήσεις στρατιωτικού εξοπλισμού και να αναπτύξει κοινές δυνατότητες ώστε να μπορεί να

[276] Στο ίδιο, σ. 47

επιτύχει περισσότερες συνέργειες και μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα μέσω συμπληρωματικών προσεγγίσεων και ως εκ τούτου, να αναζητήσει τρόπους για να διασφαλίσει έναν πανευρωπαϊκό σχεδιασμό ικανοτήτων που να συντονίζεται σε διατλαντικό επίπεδο.[277]

Επίσης η γερμανική κυβέρνηση είναι αποφασισμένη:[278]

- να επιδιώξει να δαπανήσει το 2% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος της για την άμυνα και να επενδύσει το 20% αυτού του ποσού σε σημαντικό εξοπλισμό μακροπρόθεσμα και με την επιφύλαξη των διαθέσιμων πόρων προκειμένου να επιτύχει τον στόχο που έχει θέσει το ΝΑΤΟ
- να εργαστεί για να μετατοπίσει την εστίαση του ΝΑΤΟ περισσότερο προς τη σχέση μεταξύ δαπανών και επιδόσεων στους τομείς του προσωπικού, του εξοπλισμού και της ανάπτυξης ικανοτήτων
- να συνεχίσει να συνεισφέρει ουσιαστικά στην ενίσχυση του ΝΑΤΟ στον τομέα της αποτροπής και της συλλογικής άμυνας
- να προωθήσει στο ΝΑΤΟ μια διπλή προσέγγιση με τη Ρωσία που συνίσταται σε αξιόπιστη αποτρεπτική και αμυντική ικανότητα καθώς και σε προθυμία για διάλογο και προσπάθεια συνεργασίας για την ασφάλεια
- να συμβάλλει στην ανάπτυξη των ευρωπαϊκών δυνατοτήτων και τη διασύνδεση των ευρωπαϊκών ενόπλων δυνάμεων μέσω της έννοιας των εθνών πλαισίου προκειμένου να ενισχυθεί ο ευρωπαϊκός πυλώνας του ΝΑΤΟ
- να υποβάλλει προτάσεις για την υποστήριξη των ανατολικών εταίρων στην οικοδόμηση δυνατοτήτων και στην αύξηση της διαλειτουργικότητας
- να δημιουργεί συνέργειες με το ΝΑΤΟ και
- να υποστηρίζει τις πρωτοβουλίες και τα μέσα συνεργασίας του ΝΑΤΟ.

Σύμφωνα με την Λευκή Βίβλο η ΕΕ αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της πολιτικής ταυτότητας της Γερμανίας που υποστηρίζει την πολιτική σταθερότητα, την ασφάλεια, την ελευθερία και την ευημερία στη Γερμανία και στα κ-μ της ΕΕ συνολικά.

---

[277] Στο ίδιο, σ. 69
[278] Στο ίδιο, σ. 69-70

Είναι προς το εθνικό συμφέρον της Γερμανίας να ενισχύσει την ασφάλεια και να διατηρήσει τη δυναμική της διεύρυνσης της ΕΕ, ενώ η νέα παγκόσμια στρατηγική εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας θα συμβάλει σημαντικά στην ενίσχυση της ικανότητάς της να ενεργεί στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας. Το ευρύ φάσμα των πολιτικών και στρατιωτικών δυνατοτήτων της ΕΕ στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ είναι μοναδικό και μπορεί να παράγει ειδικό αποτέλεσμα μέσω της κατάλληλης εφαρμογής μέτρων διπλωματικής, οικονομικής, χρηματοοικονομικής, ενεργειακής και αναπτυξιακής πολιτικής, καθώς και μέσα από τους τομείς της εσωτερικής πολιτικής, της δικαιοσύνης, της έρευνας και της ψηφιοποίησης. Τα κ-μ της ΕΕ συμφώνησαν στη σταδιακή καθιέρωση μιας Κοινής Αμυντικής Πολιτικής για την Ένωση η οποία πρέπει να ενεργεί συνεκτικά και αποτελεσματικά σε ένα εξαιρετικά ασταθές περιβάλλον ασφάλειας. Λαμβάνοντας υπόψη το ευρύ φάσμα των προκλήσεων και τις περιορισμένες εθνικές επιλογές, πρέπει να ενισχύσει τις ευρωπαϊκές προσπάθειες για να καταστούν οι αναγκαίες δομές πιο αποτελεσματικές και να εξαλειφθούν τα υπάρχοντα ελλείμματα δυνατοτήτων. Ένας τρόπος για να σημειωθεί πρόοδος είναι η Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (ΜΔΣ) στον αμυντικό τομέα, η οποία προβλέπεται στη Συνθήκη της Λισαβόνας (άρθρα 42 παράγραφος 6 και 46 ΣΕΕ). Αυτός ο στόχος δεν έρχεται σε σύγκρουση με το ΝΑΤΟ, αντίθετα ενισχύει τον ευρωπαϊκό πυλώνα του ΝΑΤΟ και επιβεβαιώνει τη βούληση της Ευρώπης να αναλάβει μόνιμα και αξιόπιστα το μερίδιο ευθύνης της. Η ΚΠΑΑ περιλαμβάνει τη σταδιακή διαμόρφωση μιας Κοινής Αμυντικής Πολιτικής της Ένωσης με σκοπό να οδηγήσει σε μια Κοινή Άμυνα. Η Ευρώπη χρειάζεται μια δική της ισχυρή και ανταγωνιστική αμυντική βιομηχανία εάν θέλει να αναλάβει από κοινού την ευθύνη για την ασφάλεια και η ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία δεν πρέπει να είναι κατακερματισμένη σε εθνικές γραμμές και απαιτείται περαιτέρω αναδιάρθρωση και ενοποίηση των αμυντικών βιομηχανιών της Ευρώπης. Αυτό είναι πρωτίστως ευθύνη της αμυντικής βιομηχανίας και η γερμανική κυβέρνηση θα κάνει ό,τι μπορεί για να υποστηρίξει τις απαραίτητες διαδικασίες. Στο πλαίσιο αυτό, η Γερμανία δίνει μεγαλύτερη έμφαση στην ευρωπαϊκή συνεργασία καθώς και στη διακρατική συνεργασία εταιρειών που λαμβάνει υπόψη τα εθνικά συμφέροντα κάθε χώρας.[279]

[279] Στο ίδιο, σ. 70-74

Η γερμανική κυβέρνηση είναι αποφασισμένη μεταξύ άλλων να καταστήσει την ΚΠΑΑ πιο δεσμευτική για τα κ-μ της ΕΕ, να συμπληρώσει τη νέα παγκόσμια στρατηγική για την εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφάλειας και να αυξήσει τη συμμετοχή της στον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Άμυνας (ΕΟΑ). Η Γερμανία θεωρεί βασικό στοιχείο της ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής ασφάλειας τον Οργανισμό για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη-ΟΑΣΕ (Organization for Security and Cooperation in Europe-OSCE). Για το σκοπό αυτό έχει αναλάβει ένα ευρύ φάσμα αρμοδιοτήτων και υποστηρίζει τον ΟΑΣΕ πολιτικά, οικονομικά αλλά και παρέχοντας προσωπικό. Υποστηρίζει τη στενή συνεργασία στον τομέα του ΟΑΣΕ και ως εκ τούτου στοχεύει στην προώθηση, ανανέωση και εμβάθυνση της πανευρωπαϊκής ασφάλειας. Με τη δημιουργία και την εδραίωση διμερών και πολυμερών σχέσεων προωθεί την οικοδόμηση εμπιστοσύνης και την κοινή κατανόηση μεταξύ της Γερμανίας και των εταίρων και συμμάχων της, την ενίσχυση των υφιστάμενων συμμαχιών και ενώσεων και διαμόρφωση-ενίσχυση της περιφερειακής συνεργασίας για την ασφάλεια. Διαρκή χαρακτηριστικά των διμερών και πολυμερών σχέσεων είναι η εταιρική σχέση αξιών και ασφάλειας με τις ΗΠΑ, η γερμανογαλλική εταιρική σχέση ως κινητήρια δύναμη για την εμβάθυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και η με μακρά παράδοση εταιρική σχέση ασφάλειας με το ΗΒ.[280]

Στην Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας του 2023 (NSS-2023) επισημαίνονται τα παρακάτω:[281] η Γερμανία επιβεβαιώνει τη θέση της ως η πολυπληθέστερη χώρα και η μεγαλύτερη οικονομία στην καρδιά της Ευρώπης και επομένως φέρει ιδιαίτερη ευθύνη για την ειρήνη, την ασφάλεια, την ευημερία και τη σταθερότητα. Κυρίαρχη κατευθυντήρια αρχή για τις ενέργειες της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης είναι η προστασία της χώρας, της ελεύθερης δημοκρατικής τάξης και των αξιών. Η εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας δεσμεύεται σε μια ελεύθερη διεθνή τάξη βασισμένη στο διεθνές δίκαιο και τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Η Γερμανία διατηρεί στενή φιλία με τη Γαλλία με την οποία οφείλουν μαζί να κάνουν σημαντικά βήματα στην κατεύθυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, διαδικασία που είναι απαραίτητη. Ταυτόχρονα, επαναβεβαιώνει την προσήλωσή της στη διατλαντική συμμαχία, η οποία εκφράζεται με τους στενούς δεσμούς και τη συνεργασία με τις Ηνωμένες Πολιτείες.

[280] Στο ίδιο, σ. 75-80
[281] *National Security Strategy, Robust-Resilient-Sustainable Integrated Security for Germany, The federal Government*, 2023, σ. 11

Γερμανία και Ευρώπη ζουν σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον ασφάλειας και σε μια εποχή αυξανόμενης πολυπολικότητας, ωστόσο ορισμένες χώρες προσπαθούν να αναδιαμορφώσουν την τρέχουσα διεθνή τάξη, καθοδηγούμενες από την αντίληψή τους για συστημικό ανταγωνισμό. Επιπλέον, η κοινωνία και η οικονομία της Γερμανίας αντιμετωπίζει περίπλοκες απειλές: η τρομοκρατία, ο εξτρεμισμός, το οργανωμένο έγκλημα και οι παράνομες οικονομικές ροές αυξάνονται, όπως και κυβερνοεπιθέσεις, που προκαλούν σημαντικές ζημιές και ενέχουν κινδύνους για την ασφάλεια και τη σταθερότητα με τη σημερινή Ρωσία να είναι προς το παρόν η πιο σημαντική απειλή για την ειρήνη και την ασφάλεια στον ευρωατλαντικό χώρο.

Τα συμφέροντα ασφαλείας της Γερμανίας είναι:[282]

- η προστασία του λαού, της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας της χώρας, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των συμμάχων
- η προστασία της ελεύθερης δημοκρατικής τάξης
- η ενίσχυση της ικανότητας δράσης της ΕΕ και της εσωτερικής της συνοχής και περαιτέρω εμβάθυνση της βαθιάς φιλίας με τη Γαλλία
- η εδραίωση της διατλαντικής συμμαχίας και της στενής εταιρικής σχέσης που βασίζεται στην αμοιβαία εμπιστοσύνη με τις ΗΠΑ
- η προώθηση της ευημερίας και της κοινωνικής συνοχής στο εσωτερικό προστατεύοντας την κοινωνική οικονομία της αγοράς
- η προώθηση μιας διεθνούς τάξης βασισμένης στο διεθνές δίκαιο, τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και τα παγκόσμια ανθρώπινα δικαιώματα
- η προώθηση της ειρήνης και της σταθερότητας παγκοσμίως και η προάσπιση της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, της ανάπτυξης και της συμμετοχής όλων των πληθυσμιακών ομάδων ως προϋπόθεση για βιώσιμη ασφάλεια
- η προώθηση της βιώσιμης προστασίας των φυσικών πόρων, ο περιορισμός της κλιματικής κρίσης και η διαχείριση των επιπτώσεών της, η εξασφάλιση πρόσβασης σε νερό και τρόφιμα καθώς και προστασία της υγείας των ανθρώπων και

[282]Στο ίδιο, σ. 21-22

• η διατήρηση ενός ανοιχτού διεθνούς οικονομικού και χρηματοπιστωτικού συστήματος βασισμένου σε κανόνες, με ανοικτούς δρόμους για το εμπόριο και ασφαλή βιώσιμο εφοδιασμό πρώτων υλών και ενέργειας.

Βασικά σημεία επίσης στην Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας είναι τα παρακάτω:[283]

• πρωταρχικό καθήκον της γερμανικής πολιτικής ασφάλειας είναι η διασφάλιση της ειρήνης, της ελευθερίας και της ασφάλειας. Η ασφάλεια της Γερμανίας είναι αδιαίρετη από αυτή των Ευρωπαίων εταίρων και συμμάχων. Συλλογική και εθνική άμυνα είναι μια και ενιαία

• η Γερμανία θα αντισταθεί αποφασιστικά σε οποιαδήποτε στρατιωτική επίθεση στοχεύει την ίδια ή τους συμμάχους της. Οι Γερμανικές Ένοπλες Δυνάμεις (Bundeswehr) παραμένουν ο εγγυητής της αποτρεπτικής και αμυντικής ικανότητας της Γερμανίας

• η αξιόπιστη αποτρεπτική και αμυντική ικανότητα του ΝΑΤΟ είναι το απαραίτητο θεμέλιο της γερμανικής, ευρωπαϊκής και διατλαντικής ασφάλειας. Το ΝΑΤΟ είναι ο πρωταρχικός εγγυητής προστασίας έναντι στρατιωτικών απειλών και συνδέει πολιτικά την Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική. Η δέσμευση της Γερμανίας στην αμοιβαία άμυνα βάσει του άρθρου 5 της Συνθήκης του ΝΑΤΟ και το ΝΑΤΟ είναι ακλόνητη, όπως και η δέσμευσή της τόσο στη ρήτρα αμοιβαίας βοήθειας της ΕΕ (άρθρο 42 παράγραφος 7 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση) όσο και στην αμοιβαία δέσμευση βοήθειας με τη Γαλλία δυνάμει του άρθρου 4 της Συνθήκης του Aachen

• η Γερμανία θέλει να ενισχύσει περαιτέρω τον ευρωπαϊκό πυλώνα της διατλαντικής αμυντικής κοινότητας. Η ικανότητα της Ευρώπης να ενεργεί μόνη της αποτελεί ολοένα και περισσότερο προϋπόθεση για τη γερμανική και ευρωπαϊκή ασφάλεια

• Όσο υπάρχουν πυρηνικά όπλα, η διατήρηση αξιόπιστης πυρηνικής αποτροπής είναι απαραίτητη τόσο για το ΝΑΤΟ όσο και για την ευρωπαϊκή ασφάλεια. Η Γερμανία

[283] Στο ίδιο, σ. 30-41

συμμερίζεται την άποψη ότι ένας πυρηνικός πόλεμος δεν μπορεί να κερδηθεί και επομένως δεν πρέπει ποτέ να γίνει

- η Γερμανία ενισχύει τις Ένοπλες Δυνάμεις της που αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο της άμυνάς της στην Ευρώπη. Δεσμεύεται να ενισχύσει το ΝΑΤΟ αλλά και τις αμυντικές ικανότητες και την ικανότητα δράσης της Ευρώπης, συμπληρωματικά όμως του ΝΑΤΟ. Γι' αυτό το σκοπό θα διαθέτει το 2% του ΑΕΠ κατά μέσο όρο σε μια πολυετή περίοδο, για την επίτευξη των στόχων του ΝΑΤΟ και θα επεκτείνει περαιτέρω τη στρατιωτική της παρουσία στη Συμμαχική επικράτεια για την προστασία των συμμάχων της στο ΝΑΤΟ και αυτή η παρουσία θα γίνει σε πιο μόνιμη βάση.

- η Γερμανία υποστηρίζει τον στόχο μιας ενωμένης ΕΕ που θα είναι ικανή να δρά παγκοσμίως και να χρησιμοποιεί την επιρροή της για να διαμορφώσει τη διεθνή τάξη βασισμένη σε κανόνες. Η ΕΕ πρέπει να είναι σε θέση να εγγυάται την ασφάλεια και τη σταθερότητά της. Για το σκοπό αυτό, η Γερμανία θέλει την ανάπτυξη περαιτέρω της ΚΠΑΑ με τους Ευρωπαίους εταίρους της και την αποφασιστική υλοποίηση της Στρατηγικής Πυξίδας παράλληλα με την καλλιέργεια της φιλίας με τη Γαλλία που έχει εξαιρετική σημασία για τη Γερμανία.

- η Γερμανία ακόμη δίνει έμφαση στην πρόληψη των κρίσεων αλλά θα συνεχίσει να εμπλέκεται σε κρίσεις μέσω πολιτικών και στρατιωτικών αποστολών σε επιχειρήσεις στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ της ΕΕ. Τα μέσα για την πρόληψη κρίσεων, τη διαχείριση των συγκρούσεων και την οικοδόμηση της ειρήνης θα συνδυάζουν πολιτικές, αστυνομικές και στρατιωτικές δυνάμεις με την Bundeswehr να συνεχίζει να παίζει σημαντικό ρόλο. Οι ένοπλες αποστολές της Bundeswehr στο εξωτερικό διεξάγονται πάντα σύμφωνα με το γερμανικό Σύνταγμα, τους νόμους και το διεθνές δίκαιο. Η Γερμανία θα συνεχίσει να υποστηρίζει τα Ηνωμένα Έθνη στο έργο τους για την προώθηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας και την αντιμετώπιση των αιτιών των συγκρούσεων και θα συμμετέχει στρατιωτικά σε ειρηνευτικές αποστολές του ΟΗΕ.

Επίπεδο φιλοδοξίας: Σύμφωνα με τη λευκή Βίβλο του 2016 η Γερμανία είναι μια μεσαίου μεγέθους χώρα, τόσο γεωγραφικά όσο και δημογραφικά και η τέταρτη μεγαλύτερη οικονομία στον κόσμο. Η γερμανική ταυτότητα είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ευρωπαϊκή ταυτότητα ενώ στο προοίμιο του γερμανικού συντάγματος, η Γερμανία δηλώνει τη δέσμευσή της να προωθήσει την παγκόσμια

ειρήνη ως ισότιμος εταίρος σε μια ενωμένη Ευρώπη. Οι στόχοι της γερμανικής διακυβέρνησης είναι να διασφαλίσει την ελευθερία, την ασφάλεια και την ευημερία για τους πολίτες, να προωθήσει την ειρήνη και να ενισχύσει το κράτος δικαίου. Τα συμφέροντα ασφαλείας της Γερμανίας είναι προστασία των πολιτών της καθώς και της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας της χώρας αλλά και αυτής των συμμάχων, η εμβάθυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και η εδραίωση της διατλαντικής εταιρικής σχέσης.[284]

Οι δυνατότητες που έχουν στη διάθεσή τους οι Γερμανοί υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων έρχονται σε αντίθεση με τις προσδοκίες που έχουν οι σύμμαχοι και η κοινή γνώμη. Ταυτόχρονα, τίθενται εσωτερικοί περιορισμοί στους διαθέσιμους πόρους και στις ένοπλες δυνάμεις προκειμένου να προσαρμοστούν σε νέα καθήκοντα και αποστολές. Ο γερμανικός αμυντικός προϋπολογισμός σε σχέση με τον συνολικό ομοσπονδιακό προϋπολογισμό έχει συρρικνωθεί ενώ υπολείπεται ακόμα και αυτών των στενότερων συμμάχων. Χαρακτηριστικά το 2011, η Γερμανία διέθεσε μόνο το 1.3% του ΑΕΠ της στις στρατιωτικές δαπάνες, ενώ το ποσοστό αυτό ήταν 2.6% στο ΗΒ και 2.3% στη Γαλλία. Αυτό σημαίνει ότι οι αποστολές στο εξωτερικό πρέπει να χρηματοδοτούνται στο πλαίσιο του υπάρχοντος αμυντικού προϋπολογισμού, γεγονός που περιορίζει σημαντικά την οικονομική δυνατότητα συμμετοχής σε στρατιωτικές επεμβάσεις. Έτσι η οικονομική δέσμευση συρρικνώνεται ενώ οι προσδοκίες αυξάνονται. Η επιθυμία ανάπτυξης μιας γερμανικής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας βασισμένης σε ανθρωπιστικές και ηθικές αρχές συμβαδίζει με έναν σταθερά διατλαντικό προσανατολισμό. Παράλληλα η κατάληψη μιας μόνιμης έδρας στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ αποτελεί σημαντικό μέρος των φιλοδοξιών της Γερμανίας στην εξωτερική πολιτική.[285]

Σύμφωνα με την αναπροσαρμογή των γερμανικών ενόπλων δυνάμεων το 2013, το εθνικό επίπεδο φιλοδοξίας παρά τη μείωση της οροφής των ενόπλων δυνάμεων σε στρατιωτικό προσωπικό σε 185.000 είναι: πρώτον, η διάθεση συνδυασμένων δυνάμεων για συλλογική άμυνα που θα είναι σε θέση να ανταποκρίνονται σε πολυεθνικό πλαίσιο με γρήγορο και αποτελεσματικό τρόπο για περιορισμένο χρονικό διάστημα, δεύτερον, η εξασφάλιση της γερμανικής συνεισφοράς στη Δύναμη

[284] Στο ίδιο, σ. 22-24
[285] H. Biehl, B. Giegerich. & A. Jonas, ό.π., σ. 139-140

Αντίδρασης του NATO (NRF) και στα Συγκροτήματα Μάχης της ΕΕ για γρήγορη απάντηση εντός της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τρίτον, η διάθεση περίπου 10.000 στρατιωτικού προσωπικού για ικανό διάστημα σε ταυτόχρονες αποστολές σε διαφορετικά θέατρα επιχειρήσεων με δυνατότητες κλιμάκωσης και επιβολής της ειρήνης ως μέρος της διεθνούς πρόληψης συγκρούσεων και διαχείρισης κρίσεων.[286]

Πεδίο δράσης της εκτελεστικής εξουσίας στη λήψη αποφάσεων: Η γερμανική ομοσπονδιακή κυβέρνηση εξακολουθεί να είναι ο σημαντικότερος παράγοντας στη γερμανική εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας, αν και έχει μειωθεί σχετικά από τρεις αλληλένδετους παράγοντες: Πρώτον, υπάρχει το πολύ αυστηρό κοινοβουλευτικό προνόμιο για όλες τις ένοπλες στρατιωτικές αναπτύξεις εκτός της περιοχής του NATO. Η ισορροπία μεταξύ κυβέρνησης και κοινοβουλίου τέθηκε σε λειτουργία με νόμο το 2005 που καθορίζει τα εκτεταμένα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του γερμανικού κοινοβουλίου όσον αφορά την εντολή, την ανανέωση εντολών και την απόσυρση των γερμανικών στρατευμάτων που συμμετέχουν σε διεθνείς αποστολές στο εξωτερικό αν και η κυβέρνηση εξακολουθεί να έχει σημαντικά περιθώρια. Σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, η κυβέρνηση μπορεί να στείλει στρατεύματα στο εξωτερικό χωρίς άμεση έγκριση από το κοινοβούλιο την οποία πρέπει να λάβει το συντομότερο δυνατό, διαφορετικά το κοινοβούλιο μπορεί να απαιτήσει την απόσυρσή τους. Η επιρροή του στρατού σε αυτές τις εκτελεστικές και κοινοβουλευτικές διαδικασίες παραμένει χαμηλή. Δεύτερον, η κοινή γνώμη έχει αυξανόμενη επιρροή στη λήψη αποφάσεων εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας και θεωρείται ευρέως ως πιθανός παράγοντας αλλαγής ισορροπιών στις προεκλογικές εκστρατείες. Τρίτον, το συνταγματικό δικαστήριο είναι ο τελικός διαιτητής και είχε σημαντική επιρροή στη διαμόρφωση της ατζέντας της πολιτικής ασφάλειας, ιδίως της στροφής τη δεκαετία του 1990 από μια μη παρεμβατική θέση σε μια διστακτική και τελικά κατά περίπτωση παρεμβατική. Τον Ιούλιο του 1994, διευκρίνισε τα κριτήρια που θα επέτρεπαν στις γερμανικές δυνάμεις να συμμετάσχουν σε στρατιωτικές επεμβάσεις εκτός της περιοχής του NATO εφόσον έχουν εντολή από το σύστημα συλλογικής ασφάλειας και από το κοινοβούλιο. Το δικαστήριο αντέδρασε

[286] The Reorientation of the Bundeswehr, German Federal Ministry of Defence ,Second completely revised edition, Berlin 2013, σ. 13, 16

σε μια νέα πραγματικότητα μετά την επανένωση και στην αυξανόμενη πίεση των συμμάχων που απαιτούσαν μια πιο ενεργή ανάμειξη στη διεθνή πολιτική ασφάλειας μετά τον Πρώτο Πόλεμο του Κόλπου το 1990-1991. Αυτή η διαδικασία κορυφώθηκε το 1999, όταν η Γερμανία συμμετείχε στη στρατιωτική εκστρατεία υπό την ηγεσία του ΝΑΤΟ κατά της Σερβίας, και ανανεώθηκε το 2005 με τον νόμο περί κοινοβουλευτικής συμμετοχής, ο οποίος εξισορρόπησε την σχέση μεταξύ των εκτελεστικών απαιτήσεων και των προαναφερθέντων κοινοβουλευτικών αρμοδιοτήτων. Αυτός ο περίπλοκος ιστός ελέγχων και ισορροπιών στη γερμανική λήψη αποφάσεων για την εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφάλειας, ο οποίος σε ορισμένες περιπτώσεις περιλαμβάνει ακόμη και το κρατικό και το τοπικό επίπεδο, καταλήγει σε μια συνεχή άσκηση εξεύρεσης συναίνεσης. Η ομοσπονδιακή κυβέρνηση χρειάζεται την υποστήριξη του κοινοβουλίου, της κοινής γνώμης και του συνταγματικού δικαστηρίου και αυτό κάνει τη λήψη αποφάσεων για τα περισσότερα θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας να φαίνεται αργή, αδρανής και μερικές φορές ακόμη και ασταθής.[287]

Προσανατολισμός εξωτερικής πολιτικής: Για τη γερμανική εξωτερική πολιτική η Βορειοατλαντική Συμμαχία (ΝΑΤΟ) είναι ο απαραίτητος εγγυητής της γερμανικής, ευρωπαϊκής και διατλαντικής ασφάλειας και παραμένει η άγκυρα και το κύριο πλαίσιο δράσης της γερμανικής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας. Για περισσότερες από έξι δεκαετίες, το ΝΑΤΟ έχει εγγυηθεί την εδαφική ακεραιότητα και την εθνική κυριαρχία των μελών του. Είναι μια συμμαχία που βασίζεται στην αρχή της συλλογικής άμυνας και σε περίπτωση ένοπλης επίθεσης, η Γερμανία μπορεί να βασιστεί στη βοήθεια των Συμμάχων της στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική. Επίσης η διεθνής διαχείριση κρίσεων και η συνεργασία για την ασφάλεια είναι βασικά καθήκοντα του ΝΑΤΟ. Το ΝΑΤΟ παραμένει μια πυρηνική συμμαχία και η Γερμανία αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της πυρηνικής πολιτικής και σχεδιασμού του ΝΑΤΟ.[288]

Η εξωτερική πολιτική της Γερμανίας δείχνει μια συνέχεια μεταξύ ευρωπαϊκής και διατλαντικής εστίασης και ανήκει σίγουρα σε εκείνα τα ευρωπαϊκά κράτη που έχουν μέση θέση, εκείνα που αποφεύγουν να φέρουν την ΕΕ ενάντια στο ΝΑΤΟ. Το ΝΑΤΟ θεωρείται ως το εργαλείο επιλογής για μείζονες στρατιωτικές επεμβάσεις, ενώ

[287] H. Biehl, B. Giegerich. & A. Jonas, ό.π., σ. 142-144
[288] German White Paper, ό.π., σ. 64-65

το συγκριτικό πλεονέκτημα της ΕΕ βρίσκεται στην ευρύτητα της πολιτικοστρατιωτικής εργαλειοθήκης.[289]

Όπως αναφέρει η Λευκή Βίβλος του 2016, δεδομένου ότι το ΝΑΤΟ έχει την πρωταρχική ευθύνη για την ασφάλεια στην Ευρώπη και η πλειοψηφία των μελών του είναι επίσης μέλη της ΕΕ, η σχέση του ΝΑΤΟ με την ΕΕ έχει ιδιαίτερη σημασία. Με τα μοναδικά αλλά κυρίως στρατιωτικά μέσα του, το ΝΑΤΟ εξαρτάται ιδιαίτερα από αυτή την άποψη από τη συνεργασία με την ΕΕ και από το πλήρες φάσμα όχι μόνο της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας αλλά και των μέσων οικονομικής, εμπορικής, ενεργειακής και αναπτυξιακής πολιτικής. Πρέπει να επιτευχθούν περισσότερες συνέργειες και μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα μέσω συμπληρωματικών προσεγγίσεων και να αναζητηθούν τρόποι για να διασφαλιστεί ένας πανευρωπαϊκό σχεδιασμός ικανοτήτων που να συντονίζεται σε διατλαντικό επίπεδο.[290]

Υπάρχει επιπροσθέτως ωστόσο ο στόχος, να δοθεί η δυνατότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση να σχεδιάζει και να διευθύνει τις επιχειρήσεις ΚΠΑΑ αυτόνομα. Για να γίνει αυτό, θα πρέπει να είναι σε θέση να αντλήσει πόρους και μέσα από τις δικές της δυνάμεις, τουλάχιστον σε περιορισμένο βαθμό. Η πιο σημαντική διμερής σχέση όσον αφορά την πολιτική ασφάλειας είναι αυτή προς τις ΗΠΑ και ακολουθεί με τη Γαλλία. Αδιαμφισβήτητη είναι, σε κάθε περίπτωση, η γερμανική δέσμευση για πολυμέρεια. Ωστόσο, στη Γερμανία, ακόμη και ο όρος «εθνικό συμφέρον» παραμένει βαθιά αμφιλεγόμενος, γιατί μπορεί να υπονοεί ότι τα γερμανικά συμφέροντα θα μπορούσαν να αποκλίνουν από τα ευρωπαϊκά ή παγκόσμια συμφέροντα και ως εκ τούτου, να θεωρηθεί ότι έρχονται σε αντίθεση με την επικρατούσα αδιαμφισβήτητα θετική κατανόηση και προσέγγιση της έννοιας της πολυμέρειας.[291]

Προθυμία για χρήση στρατιωτικής δύναμης: Η Γερμανία μετά τον Β' ΠΠ έχει δημιουργήσει την εικόνα μιας ιδεώδους «πολιτικής δύναμης»,[292] που βασίζεται στην υπεροχή των πολυμερών διαδικασιών, των υπερεθνικών δομών και στην αποφυγή της χρήσης στρατιωτικής βίας. Επίσης παρά τις μεταρρυθμιστικές προτάσεις των

[289] H. Biehl, B. Giegerich. & A. Jonas, ό.π., σ. 145
[290] German White Paper, ό.π., σ. 69
[291] H. Biehl, B. Giegerich. & A. Jonas, ό.π., σ. 145-146
[292] H. Maull, *Europe and the New Balance of Global Order*, International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 81, No. 4, Britain and Europe: Continuity and Change (Jul., 2005), σ. 799

γερμανικών ενόπλων δυνάμεων με στόχο την αύξηση των δυνατοτήτων συμμετοχής σε διεθνείς στρατιωτικές αποστολές και τη μείωση των πόρων που στοχεύουν στην εδαφική άμυνα, τόσο η κοινή γνώμη όσο και μεγάλα τμήματα της γερμανικής πολιτικής ελίτ (ιδίως στο κοινοβούλιο) μοιράζονται αυτήν την αντίληψη ως «πολιτική δύναμη» και δείχνουν απέχθεια στην ανάληψη κινδύνου απορρίπτοντας τη στρατιωτική επέμβαση ως νόμιμο εργαλείο για τη γερμανική εμπλοκή στη διαχείριση εξωτερικών κρίσεων και συγκρούσεων. Επομένως, η γερμανική εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας χαρακτηρίζεται από μια σταθερή απροθυμία ως προς τη χρήση στρατιωτικής βίας. Ωστόσο, η επικάλυψη μιας στρατιωτικής επέμβασης με τον μανδύα της «ανθρωπιστικής αναγκαιότητας» παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης προς την αποδοχή ή την απόρριψη μιας στρατιωτικής εμπλοκής. Τόσο η κοινή γνώμη όσο και μεγάλα τμήματα της πολιτικής ελίτ βλέπουν το στρατιωτικό μέσο μόνο ως την «έσχατη λύση». Αντίθετα, η υποστήριξη για μη στρατιωτικά μέσα είναι αδιαμφισβήτητη. Αυτή η απροθυμία παρατηρείται και στην Bundeswehr, της οποίας οι κανόνες εμπλοκής τείνουν να διατυπώνονται πολύ περιοριστικά για να επιτρέψουν την ομαλή συνεργασία με τους συμμάχους της. Προς το παρόν, αυτή η απροθυμία παραμένει ακρογωνιαίος λίθος της γερμανικής στρατηγικής κουλτούρας.[293]

Η γερμανική αντίληψη για τη χρήση βίας έχει αλλάξει με το τέλος του ψυχρού πολέμου και σήμερα η Γερμανία είναι ένας από τους βασικούς συντελεστές σε παγκόσμιες αποστολές διατήρησης της ειρήνης, συνεισφέροντας με αυτό τον τρόπο στην ευρωπαϊκή και διεθνή ασφάλεια. Έχουν ξεπεραστεί οι προκαταλήψεις και η Γερμανία έχει καλλιεργήσει μια λιγότερο αυστηρά περιοριστική προσέγγιση για τη χρήση των ενόπλων δυνάμεων στο εξωτερικό. Ωστόσο παρά τις αλλαγές η τρέχουσα γερμανική σκέψη για τη χρήση βίας εξακολουθεί να διαποτίζεται από σημαντικές συνέχειες με το παρελθόν, κυρίως λόγω του διαρκούς ρόλου και της επιρροής της ξεχωριστής στρατηγικής κουλτούρας της Γερμανίας. Αυτή η στρατηγική κουλτούρα διαμορφώθηκε με τέτοιον τρόπο με τη λήξη του ψυχρού πολέμου που όλες οι προηγούμενες αξίες, πεποιθήσεις και πρακτικές σχετικά με τη χρήση βίας κατέστησαν παρωχημένες και βασίζονται πλέον σε ένα νέο σύνολο βασικών αξιών και πεποιθήσεων, που γεννήθηκαν από εγχώριους παράγοντες, σε συνδυασμό με τη βούληση και τις απαιτήσεις που επιβάλλουν οι δυτικοί σύμμαχοι στη διαμόρφωση τους

[293] H. Biehl, B. Giegerich. & A. Jonas, ό.π., σ. 146-149

για το τι απαιτείται εξωτερικά και τι μπορεί να προσφερθεί από το εσωτερικό. Τα θεμελιώδη στοιχεία που συνθέτουν τη στρατηγική γερμανική κουλτούρα είναι ρήξη με το παρελθόν (ιστορία), υποβιβασμός της χρήσης βίας, μείωση του μιλιταρισμού και εξαφάνιση του εθνικισμού.[294]

Συνοψίζοντας ότι αφορά τη στρατηγική κουλτούρα της Γερμανίας, το επίπεδο φιλοδοξίας της καθορίζεται από τα συμφέροντα ασφαλείας που είναι η προστασία των πολιτών της καθώς και της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας της χώρας αλλά και αυτής των συμμάχων, η εμβάθυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και η εδραίωση της διατλαντικής εταιρικής σχέσης, επομένως οι εθνικές φιλοδοξίες παραμένουν μετριοπαθείς. Το πεδίο δράσης της κυβέρνησης σε θέματα άμυνας και ασφάλειας περιορίζεται από τον ισχυρό ρόλο του κοινοβουλίου, από την κοινή γνώμη, από ένα ισχυρό συνταγματικό δικαστήριο και από ένα πολιτικό σύστημα που βασίζεται στη συναίνεση. Η εξωτερική πολιτική μπορεί μεν να προάγει την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και την διατλαντική εταιρική σχέση αλλά υπάρχει σαφής ιεράρχηση μεταξύ ΝΑΤΟ και ΚΠΑΑ της ΕΕ, θεωρώντας ότι το ΝΑΤΟ έχει την πρωταρχική ευθύνη για την ασφάλεια της Ευρώπης. Όσον αφορά την προθυμία για χρήση στρατιωτικής δύναμης, όπως αναφέρθηκε η Γερμανία είναι πλέον ένας από τους βασικούς συντελεστές σε παγκόσμιες αποστολές διατήρησης της ειρήνης, συνεισφέροντας με αυτό τον τρόπο στην ευρωπαϊκή και διεθνή ασφάλεια. Αυτό είναι αποτέλεσμα μιας μεταβολής της στρατηγικής κουλτούρας σε αυτόν τον τομέα και μάλιστα παρά τον περιοριστικό ρόλο της κυβέρνησης από την Βουλή, το Συνταγματικό Δικαστήριο και την κοινή γνώμη.

2.1.4. Στρατηγική Κουλτούρα-Εθνική Πολιτική Πολωνίας

Όλες οι συζητήσεις για τις διεθνείς σχέσεις της Πολωνίας κυριαρχούνται από την γεωπολιτική θέση της ανάμεσα στη Ρωσία και τη Γερμανία.[295] Αυτή η θέση και το ταραχώδες παρελθόν με το ιστορικό των πολέμων της με Ρωσία και Γερμανία, διαμόρφωσαν στην στρατηγική κουλτούρα της Πολωνίας μια αίσθηση στρατηγικής αβεβαιότητας η οποία χαρακτηρίζεται επίσης από την αποφασιστικότητα να εξασφαλίσει τις πιο ισχυρές διεθνείς εγγυήσεις ασφαλείας, σε συνδυασμό με την πεποίθηση ότι οι ένοπλες δυνάμεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν μόνο για την άμυνά της ή για να βοηθήσουν άλλα κράτη να αντιμετωπίσουν καταπιεστικά καθεστώτα.

---

[294] K. Longhurst, *Germany and the use of force*, Manchester University Press, 2004, σ. 137-138
[295] N. Davies, *Heart of Europe: The Past in Poland's Present*, Oxford 2001 (2nd ed.), 2001, σ. 125

Επιπλέον, η πολωνική στρατηγική κουλτούρα συνεπάγεται την αντίληψη του στρατού ως φορέα της εθνικής ταυτότητας. Η αίσθηση της γεωπολιτικής αβεβαιότητας μπορεί να συνδεθεί με την τραυματική απώλεια της κρατικής κυριαρχίας στα τέλη του 18ου αιώνα, όταν η Πολωνία αποτελούσε τμήμα γειτονικών αυτοκρατοριών (Ρωσίας, Πρωσίας και Αυστρίας) που άφησαν μια ισχυρή πεποίθηση ότι η Πολωνία, λόγω της γεωπολιτικής της θέσης στην Ευρώπη, απειλείται συνεχώς από τους γείτονές της, επιδιώκοντας να διατηρήσει μόνη της την ισορροπία δυνάμεων στην περιοχή. Αυτή η ιδέα ενισχύθηκε από την εμπειρία του 20ου αιώνα όταν μετά την ανάκτηση της ανεξαρτησίας το 1918, η Πολωνία δεν αναγνωρίστηκε ούτε από τη Γερμανία από τη Ρωσία.[296]

Οι προηγούμενες εμπειρίες έχουν εδραιώσει την προσκόλληση της Πολωνίας στην άμυνα ως το βασικό καθήκον του κράτους, αν και γίνεται αντιληπτό με παραδοσιακούς πολιτικοστρατιωτικούς όρους. Αυτό αφενός, διακρίνει την Πολωνία από πολλά άλλα ευρωπαϊκά κράτη, τα οποία είναι λιγότερο αφοσιωμένα στην άμυνα, από την άλλη εμποδίζει την εκτίμηση των απειλών νέας γενιάς, μη στρατιωτικών. Η Πολωνία ανησυχεί κυρίως για τη δική της ασφάλεια και λιγότερο για τις παγκόσμιες προκλήσεις ασφάλειας. Υπάρχουν ωστόσο αλλαγές, η παραδοσιακή εστίαση στο ΝΑΤΟ έχει μετατοπιστεί και η ΕΕ θεωρείται όλο και περισσότερο ως ένας πολύτιμος παράγοντας ασφάλειας, σχεδόν εξίσου σημαντικός με τη Συμμαχία. Η προσπάθεια να πειστούν οι ΗΠΑ να επενδύσουν περισσότερα στην πολωνική άμυνα, κατά προτίμηση με την ανάπτυξη αμερικανικών στρατιωτικών δυνάμεων στο πολωνικό έδαφος, έχει μειωθεί. Έχουν επίσης εμφανιστεί τα πρώτα ρήγματα στην στρατηγική κουλτούρα της Πολωνίας: ορισμένοι αριστεροί πολιτικοί ζήτησαν απόσυρση των πολωνικών στρατευμάτων από όλες τις επιχειρήσεις ειρήνης και σταθεροποίησης. Όλα αυτά καθιστούν πιθανό ότι η στρατηγική κουλτούρα θα εξελιχθεί σημαντικά τα επόμενα χρόνια. Ωστόσο, είναι περισσότερο από πιθανό ότι οι ιστορικές έννοιες και αντιλήψεις που περιγράφονται παραπάνω δεν θα αντικατασταθούν εύκολα από διαφορετικές απόψεις.[297]

Η Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας της Πολωνίας (National Security Strategy of the Republic of Poland- NSS 2020) αναφέρεται σε ένα αβέβαιο και απρόβλεπτο

[296] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, σ. 269
[297] Στο ίδιο, σ. 278-279

περιβάλλον ασφαλείας αποτέλεσμα μεταξύ άλλων της έλλειψης σεβασμού στο διεθνές δίκαιο και της μη τήρησης των διεθνών υποχρεώσεων. Αναγνωρίζει τον αυξανόμενο αριθμό απειλών και προκλήσεων ασφάλειας και καθορίζει ως σοβαρότερη απειλή την νεοϊμπεριαλιστική πολιτική της Ρωσίας, η οποία ασκείται και με τη χρήση στρατιωτικής βίας. Η επίθεση κατά της Γεωργίας, η παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας και οι δραστηριότητες στην ανατολική Ουκρανία έχουν παραβιάσει τις βασικές αρχές του διεθνούς δικαίου και έχουν υπονομεύσει τους πυλώνες του ευρωπαϊκού συστήματος ασφαλείας. Τονίζεται ότι η Ρωσία αναπτύσσει εντατικά τις επιθετικές στρατιωτικές της ικανότητες και διεξάγει στρατιωτικές ασκήσεις μεγάλης κλίμακας, με βάση σενάρια που υποθέτουν σύγκρουση με το ΝΑΤΟ και ταχεία ανάπτυξη μεγάλων στρατιωτικών σχηματισμών με τη χρήση πυρηνικών όπλων. Υποθέτει ότι η Ρωσία θα συνεχίσει την πολιτική της υπονόμευσης της τρέχουσας διεθνούς τάξης, που βασίζεται στο διεθνές δίκαιο, προκειμένου να επανακτήσει την ισχύ και τις σφαίρες επιρροής της. Ο βασικός παράγοντας που διαμορφώνει την ασφάλεια της Πολωνίας είναι η ενσωμάτωσή της στις διατλαντικές και ευρωπαϊκές δομές και η ανάπτυξη διμερούς και περιφερειακής συνεργασίας με βασικούς εταίρους. Στο ίδιο έγγραφο γίνεται μνεία για τις περιφερειακές και εσωτερικές συγκρούσεις στη νότια Ευρώπη που οδηγούν σε αύξηση της μεταναστευτικής πίεσης, η οποία παραμένει μια πρόκληση για την ασφάλεια της Ευρώπης. Σε παγκόσμιο επίπεδο, η αυξανόμενη στρατηγική αντιπαλότητα μεταξύ ΗΠΑ, Κίνας και Ρωσίας επηρεάζει ολόκληρο το διεθνές σύστημα. Είναι ζωτικής σημασίας για την Πολωνία η ενεργειακή ασφάλεια. Οι αγορές της Πολωνίας και άλλων χωρών της Κεντρικής Ευρώπης και των Βαλκανίων κυριαρχούνται από τις προμήθειες φυσικού αερίου και πετρελαίου από τη Ρωσία ενώ μια άλλη απειλή για την ασφάλεια στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος είναι η εξελισσόμενη κλιματική αλλαγή.[298]

Παράλληλα, η Πολωνία προσπαθεί επίσης να ενισχύσει τους εξωτερικούς πυλώνες της ασφάλειάς της μέσω της συμμετοχής της στο ΝΑΤΟ και την ΕΕ και την στρατηγική εταιρική σχέση με τις ΗΠΑ. Η διαδικασία της στρατηγικής προσαρμογής του ΝΑΤΟ οδήγησε στην ενίσχυση της συμμαχικής πολιτικής αποτροπής και άμυνας, μεταξύ άλλων μέσω της παρουσίας συμμαχικών δυνάμεων στο πολωνικό έδαφος. Η ασφάλεια της Πολωνίας ενισχύεται επίσης μέσω της ανάπτυξης της συνεργασίας με τις

[298] National Security Strategy of The Republic Of Poland, Warsaw 2020, σ. 6-9

ΗΠΑ στους τομείς της ασφάλειας και της άμυνας, της ενέργειας, του εμπορίου, των επενδύσεων καθώς και της έρευνας και της ανάπτυξης. Ο παράγοντας που αυξάνει το αμυντικό δυναμικό είναι η ενίσχυση της πολιτικής, στρατιωτικής και βιομηχανικής-αμυντικής συνεργασίας με τους σημαντικότερους Ευρωπαίους εταίρους σε διμερή μορφή και στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ, μεταξύ άλλων μέσω της συμμετοχής σε επιλεγμένα έργα που εκτελούνται στο πλαίσιο της Μόνιμης Διαρθρωμένης Συνεργασίας και τη συμμετοχή πολωνικών φορέων σε έργα που χρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας. Ένα άλλο ζωτικής σημασίας μέσο είναι η συμμετοχή της Πολωνίας σε αποστολές και επιχειρήσεις υπό την ηγεσία του ΝΑΤΟ, της ΕΕ, του ΟΗΕ και του ΟΑΣΕ.[299]

Η Πολωνία δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες για την επιδίωξη των εθνικών της συμφερόντων και την επίτευξη στρατηγικών στόχων στον τομέα της εθνικής ασφάλειας σύμφωνα με τις ακόλουθες αξίες: ανεξαρτησία και κυριαρχία του κράτους, ασφάλεια των πολιτών της, ανθρώπινες και αστικές ελευθερίες και δικαιώματα, ανθρώπινη αξιοπρέπεια, δικαιοσύνη, εθνική ταυτότητα και κληρονομιά, κράτος δικαίου, αλληλεγγύη και διεθνής τάξη βασισμένη στις αρχές του διεθνούς δικαίου και της προστασίας του περιβάλλοντος.[300] Τα εθνικά συμφέροντα της Πολωνίας στον τομέα της ασφάλειας είναι:[301]

- η διαφύλαξη της ανεξαρτησίας, της εδαφικής ακεραιότητας, της κυριαρχίας και της ασφάλειας του κράτους και των πολιτών του
- η διαμόρφωση διεθνούς τάξης, με βάση την αλληλεγγύη και τον σεβασμό του διεθνούς δικαίου, που εγγυάται την ανάπτυξη της Πολωνίας με ασφάλεια
- η ενίσχυση της εθνικής ταυτότητας και διαφύλαξη της εθνικής κληρονομιάς και
- η διασφάλιση συνθηκών βιώσιμης και ισόρροπης κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος.

Τα παραπάνω εθνικά συμφέροντα διαμορφώνουν τους τέσσερεις πυλώνες της εθνικής ασφάλειας της Πολωνίας που είναι:[302]

---

[299] Στο ίδιο, σ. 10
[300] Στο ίδιο, σ. 11
[301] Στο ίδιο, σ. 11
[302] Στο ίδιο, σ. 12-36

- Η ασφάλεια του κράτους και των πολιτών του: Αυτή επιτυγχάνεται μέσω της κατάλληλης διαχείρισης της εθνικής ασφάλειας, της ανθεκτικότητας του κράτους, των ενόπλων δυνάμεων και την αύξηση των δαπανών για την άμυνα με στόχο το 2024 να είναι στο 2.5% του ΑΕΠ, της αύξησης της ανθεκτικότητας σε απειλές στον κυβερνοχώρο και της ασφάλειας πληροφοριών.

- Η θέση της Πολωνίας στο διεθνές σύστημα ασφάλειας: Σε αυτό το πλαίσιο η Πολωνία επιθυμεί να διαμορφωθεί με τέτοιο τρόπο η διεθνής τάξη που να βασίζεται στη συνεργασία με βάση την αλληλεγγύη και τον σεβασμό του διεθνούς δικαίου και αυτό το επιδιώκει μέσω της επίτευξης των ακόλουθων στρατηγικών στόχων και της υλοποίησης των καθηκόντων και δράσεων που απορρέουν από αυτούς: πρώτον, την ενίσχυση των δυνατοτήτων του ΝΑΤΟ και της ΕΕ ώστε να εγγυώνται την ασφάλεια της Πολωνίας και ολόκληρης της ευρωατλαντικής περιοχής και δεύτερον, την ανάπτυξη της συνεργασίας σε διμερές, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο για την ενίσχυση της θέσης της Πολωνίας ως στο διεθνές σύστημα ασφάλειας

- Η ταυτότητα και η εθνική κληρονομιά: Με την ενίσχυση της εθνικής ταυτότητας που έχει τις ρίζες της στη χριστιανική κληρονομιά και τις παγκόσμιες αξίες και δημιουργώντας μια θετική εικόνα για την Πολωνία

- Η κοινωνική-οικονομική ανάπτυξη και προστασία περιβάλλοντος: Μεταξύ άλλων γίνεται αναφορά για συντονισμό της μεταναστευτικής πολιτικής με την κοινωνική-οικονομική πολιτική και πολιτική ασφαλείας. Παράλληλα τονίζεται η βούληση για μείωση της εξάρτησης της Κεντρικής Ευρώπης από το φυσικό αέριο της Ρωσίας ως μέσο πολιτικής πίεσης.

Η αντίληψη ότι η Ρωσία είναι ξεκάθαρα εχθρική προς τα πολωνικά συμφέροντα είναι μια από τις πιο προφανείς συνέχειες στη στρατηγική κουλτούρα της Πολωνίας. Υπήρξε βέβαια μια συζήτηση κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου, σχετικά με το ποιος από τους μεγαλύτερους γείτονες της Πολωνίας – η ναζιστική Γερμανία ή η Σοβιετική Ένωση του Στάλιν – αντιπροσώπευε τη μεγαλύτερη απειλή για την ασφάλεια της Πολωνίας.[303] Η ένταση της απειλής της Ρωσίας έχει αυξηθεί από το 2008 ως συνέπεια του πολέμου Ρωσίας-Γεωργίας και της εισβολής στην Ουκρανία το 2014. Από το 1989

[303] C. Reeves, *Discerning Poland's Contemporary Strategic Culture: An analysis of the 2020 National Security Strategy of the Republic of Poland*, Politeja No. 6(75), 2021, pp 283-305, σ. 288-289

κάθε πολωνική κυβέρνηση θεωρεί τη Ρωσία ως ένα δυνητικά εχθρικό κράτος. Το γεγονός ότι η Στρατηγική του 2020 υπογραμμίζει τη σημασία των διεθνών οργανισμών – ιδίως του ΝΑΤΟ – για την ενίσχυση της ασφάλειας της Πολωνίας πρέπει να θεωρηθεί ως ένας άλλος τομέας συνέχειας της στρατηγικής κουλτούρας.[304]

Ο Kerry Longhurst υποστήριξε ότι μετά τον ψυχρό πόλεμο η Πολωνία αναδείχθηκε γρήγορα ως ο βασικός σύμμαχος των ΗΠΑ και ο προστατευόμενος τους στην Ανατολή. Ο «ενστικτώδης» ατλαντισμός που είναι εγγενής στην πολωνική στρατηγική κουλτούρα σημαίνει ότι η εξωτερική πολιτική της Πολωνίας ήταν πάντα κοντά σε αυτή των ΗΠΑ. Οι εξελίξεις μετά την 11η Σεπτεμβρίου απλώς ενίσχυσαν αυτήν την άποψη καθώς σε μια διχασμένη Ευρώπη η Πολωνία προβάλει τον εαυτό της ως γεράκι. Επιπλέον, το 2003 στον πόλεμο με το Ιράκ, προέκυψε μια στενή ταύτιση μεταξύ της αμερικανικής και της πολωνικής άποψης. Η ταύτιση αυτή και η διαβάθμιση της Πολωνίας σε καθεστώς περιφερειακής δύναμης παραμένουν, ωστόσο δεν μπορούν να θεωρηθούν δεδομένες. Οι δεσμοί της Πολωνίας με τις ΗΠΑ βασίζονται στην αμερικανική εγγύηση ασφάλειας προς την Ευρώπη που διατηρείται μέσω του ΝΑΤΟ, ενώ για τις ΗΠΑ, είναι η πίστη και η υποστήριξη της Βαρσοβίας στους στόχους εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, σε συνδυασμό με την προθυμία της να γίνει «πάροχος ασφάλειας». Εάν αυτοί οι παράγοντες αλλάξουν, τότε και η σχέση Πολωνίας-ΗΠΑ μπορεί να αλλάξει.[305]

Επίπεδο φιλοδοξίας: Σχεδόν αμέσως μετά την αλλαγή των πολιτικών και οικονομικών συστημάτων το 1989, η Πολωνία έθεσε δύο συγκεκριμένους στόχους εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας: την ένταξη στο ΝΑΤΟ και την ΕΕ. Σε στρατηγικό πλαίσιο και τα δύο αντικατοπτρίζουν μια επιτακτική ανάγκη να εξασφαλιστεί η άμυνα της χώρας. Το άρθρο 5 της Συνθήκης της Washington για τη συλλογική άμυνα έκανε την πολωνική στρατηγική σκέψη της δεκαετίας του 1990 να επικεντρωθεί εξ ολοκλήρου στο ΝΑΤΟ ως τη βέλτιστη εγγύηση της ασφάλειας της Πολωνίας. Με αυτή την προσέγγιση δεν υπήρχε χώρος για την ανάληψη κανενός είδους ευθύνης για την παγκόσμια ή ακόμη και την περιφερειακή ειρήνη, σταθερότητα ή κράτος διεθνούς δικαίου καθώς αυτά τα ζητήματα δεν θα μπορούσαν να συνδεθούν άμεσα με την πολωνική ασφάλεια. Τα επίσημα έγγραφα επιβεβαιώνουν την έλλειψη

[304] Στο ίδιο, σ. 302
[305] K. Lonhurst, *Poland and Translantic Security-An Enduring Atlantist?* στο Romanian Journal of European Affairs, Vol. 5, No. 2, 2005, σ. 26

βούλησης των Πολωνών να ηγηθούν προληπτικών επεμβάσεων σε παγκόσμιες ή ακόμη και περιφερειακές προκλήσεις ασφάλειας. Αντίθετα, η Πολωνία έχει στόχο μόνο να συμμετέχει συμπληρωματικά στη διεθνή διαχείριση κρίσεων. Επιπλέον, η αντίληψη της κοινής γνώμης ελάχιστα ασχολήθηκε με τη νέα γενιά μη στρατιωτικών ή ασύμμετρων απειλών όπως η διεθνής τρομοκρατία, η διάδοση όπλων μαζικής καταστροφής ή η θαλάσσια πειρατεία.[306]

Αυτό που μπορεί να φαίνεται αντίθετο με την περιορισμένη πολωνική φιλοδοξία σε σχέση με ζητήματα παγκόσμιας ασφάλειας είναι η εντατικοποίηση της συμμετοχής της Πολωνίας σε επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων του NATO και της ΕΕ μετά την εμπλοκή της Πολωνίας στο Ιράκ το 2003. Από τότε η Πολωνία έχει λάβει μέρος σε όλες σχεδόν τις στρατιωτικές αποστολές της ΕΕ και στις δύο μεγάλες στρατιωτικές επιχειρήσεις του NATO (KFOR στο Κοσσυφοπέδιο και ISAF στο Αφγανιστάν). Μια τέτοια δραματική αύξηση της επιχειρησιακής δραστηριότητας μπορεί εσφαλμένα να ερμηνευθεί ως ένδειξη αποδοχής μεγαλύτερης ευθύνης για την περιφερειακή ή ακόμη και την παγκόσμια ασφάλεια. Πρωταρχικός λόγος στην τρέχουσα στρατηγική σκέψη της Πολωνίας για τη συμμετοχή σε διεθνείς επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων είναι η δημιουργία πολιτικού κεφαλαίου, το οποίο μπορεί αργότερα να χρησιμοποιηθεί για την αποτελεσματικότερη επιδίωξη των πολωνικών συμφερόντων ασφαλείας.[307]

Πεδίο δράσης εκτελεστικής εξουσίας: Σύμφωνα με το Σύνταγμα[308] της Δημοκρατίας της Πολωνίας, το Συμβούλιο των Υπουργών είναι το κεντρικό όργανο που είναι υπεύθυνο για την εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφάλειας (άρθρο 146). Ο Πρόεδρος είναι υπεύθυνος να εγγυηθεί την κυριαρχία και την ασφάλεια του κράτους, όσο και το απαραβίαστο το συνόρων και την ακεραιότητα του εδάφους (άρθρο 126). Επίσης ο Πρόεδρος είναι ο ανώτατος Διοικητής των ενόπλων δυνάμεων εξασκώντας τη διοίκηση μέσω του υπουργού άμυνας (άρθρο 134). Όσον αφορά την ανάπτυξη δυνάμεων στο εξωτερικό η απόφαση λαμβάνεται από το συμβούλιο υπουργών στη βάση της προπαρασκευής που γίνεται από τα υπουργεία εξωτερικών και άμυνας που προτείνουν το μέγεθος, το είδος της αποστολής και τη διάρκειά της. Αν

[306] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 271
[307] Στο ίδιο, σ. 272
[308] Poland's Constitution of 1997 στο https://www.constituteproject.org/constitution/Poland_1997.pdf (τ.π. 9.5.2024)

και η Κάτω Βουλή (Low Chamber of Parliament) διατηρεί το δικαίωμα κήρυξης πολέμου στην πραγματικότητα δεν έχει λόγο στις αποφάσεις ανάπτυξης δυνάμεων στο εξωτερικό. Η επίσημη πολιτική ασφάλειας της Πολωνίας διαμορφώνεται από έναν στενό κύκλο παραγόντων – τον πρωθυπουργό, τους υπουργούς εξωτερικών και άμυνας και τον Πρόεδρο.[309]

Προσανατολισμός εξωτερικής πολιτικής: Η ορθολογική επιλογή του ΝΑΤΟ ως πυλώνα της πολωνικής ασφάλειας οδήγησε στην πεποίθηση ότι οποιαδήποτε πρωτοβουλία που θα μπορούσε να υπονομεύσει την ικανότητα της Συμμαχίας να υπερασπιστεί τα μέλη της αποτελεί πρόκληση, αν όχι απειλή. Το ίδιο σκεπτικό έκανε την Πολωνία μετά την ένταξή της στην ΕΕ να ενδιαφέρεται ολοένα και περισσότερο για την ΚΠΑΑ και τη συνολική ανάπτυξη της ικανότητας ασφάλειας της Ένωσης και μέχρι σήμερα η Πολωνία έχει λάβει μέρος σε πολλές επιχειρήσεις ΚΠΑΑ. Από τότε παρατηρείται μια προσέγγιση της θέσης της Γαλλίας που υποστηρίζει την ΚΠΑΑ της ΕΕ αν και το ΝΑΤΟ συνέχισε να αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της ασφάλειας της Πολωνίας. Η πολωνική υποστήριξη στην ανάπτυξη μιας αυτόνομης ευρωπαϊκής αμυντικής ικανότητας, ως πρόσθετη ασφάλεια για την Πολωνία, φαίνεται να είναι αποτέλεσμα αυξανόμενων αμφιβολιών για την αποτελεσματικότητα της Συμμαχίας και τη δέσμευση των ΗΠΑ να υπερασπιστούν την Ευρώπη. Οι αυξανόμενες επενδύσεις σε εδαφικές αμυντικές δυνατότητες φαίνεται να επιβεβαιώνουν τη δυσπιστία της Πολωνίας στην προθυμία των συμμάχων της να βοηθήσουν πραγματικά σε περίπτωση κρίσης.[310]

Από την Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας του 2020 (NSS-2020) δεν εκφράζεται επίσημα προτίμηση σε ΝΑΤΟ ή ΚΠΑΑ. Η συνεχής όμως αναφορά στο ΝΑΤΟ κυρίως μέσω της έμφασης που δίνεται στην ενδυνάμωση του διατλαντικού δεσμού, της ενίσχυσης της άμυνας και αποτροπής, της επιβεβαίωσης των δυνατοτήτων διεξαγωγής επιχειρήσεων συλλογικής άμυνας, της επιτάχυνσης της διαδικασίας των αποφάσεων στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ και της υποστήριξης της πολιτικής των «ανοιχτών θυρών» δείχνει την προτεραιότητα που δίνεται στην βορειοατλαντική συμμαχία. Τέλος υπογραμμίζεται η ανάγκη της συνεργασίας μεταξύ ΝΑΤΟ και ΕΕ και η αναζήτηση

[309] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 276-278
[310] Στο ίδιο, σ. 274

μεγαλύτερης εμπλοκής της Πολωνίας στις δράσεις της ΕΕ με την ενεργό συμμετοχή της.[311]

Προθυμία στη χρήση στρατιωτικής δύναμης: Η εμπλοκή σε διεθνείς στρατιωτικές επιχειρήσεις αποτελεί, παράλληλα με την εθνική άμυνα, το κύριο στοιχείο της στρατηγικής εθνικής ασφάλειας της Πολωνίας. Οι Πολωνικές Ένοπλες Δυνάμεις συμμετέχουν σε διεθνείς αποστολές από το 1953. Πάνω από 120.000 στρατιωτικό προσωπικό έχει συμμετάσχει σε περισσότερες από 89 επιχειρήσεις. Στην αρχή, σε παραδοσιακές ειρηνευτικές επιχειρήσεις που βασίζονταν κυρίως στην παρακολούθηση της αναστολής των στρατιωτικών επιχειρήσεων από τα εμπόλεμα μέρη και τότε η εμπλοκή δεν αποτελούσε μόνιμο μέρος της πολιτικής εθνικής ασφάλειας. Οι ιστορικές αλλαγές του 1989 είχαν σημαντική επίδραση στη στρατιωτική εμπλοκή της Πολωνίας στο εξωτερικό. Εκτιμήθηκε ο ρόλος των διεθνών αποστολών στο αμυντικό σύστημα του κράτους, καθορίστηκε η θέση τους στη στρατηγική εθνικής ασφάλειας και αναπτύχθηκε το νομικό και οργανωτικό σύστημα, συμπεριλαμβανομένων των διαδικασιών λήψης αποφάσεων και της ανάπτυξης δυνάμεων. Αρχικά η Πολωνία συμμετείχε μόνο σε επιχειρήσεις του ΟΗΕ και από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 είχε επεκτείνει το φάσμα δραστηριοτήτων σε επιχειρήσεις εκτός της χώρας. Αυτές οι ποιοτικές αλλαγές ξεκίνησαν από τη συμμετοχή της Πολωνίας στην επιχείρηση Desert Storm στον Περσικό Κόλπο το 1990-1991, συνεχίστηκε το 1992 όταν η Πολωνία έλαβε μέρος για πρώτη φορά σε ειρηνευτική αποστολή του ΟΗΕ στην πρώην Γιουγκοσλαβία με ένα επιχειρησιακό τάγμα. Το 1996 – χωρίς να είναι ακόμη μέλος του ΝΑΤΟ – έστειλε ένα στρατιωτικό σώμα στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και ήταν η πρώτη φορά που η Πολωνία συμμετείχε σε επιχειρήσεις επιβολής της ειρήνης. Οι νέες πολιτικές και στρατιωτικές συνθήκες, ιδιαίτερα η ένταξη στο ΝΑΤΟ και την ΕΕ, η αύξηση της απειλής από την τρομοκρατία και επίσης τα οφέλη στρατιωτικής φύσης οδηγούν σε έναν σταδιακό επαναπροσδιορισμό της συμμετοχής της Πολωνίας σε αποστολές. Η εμπλοκή σε επιχειρήσεις του ΟΗΕ έχει μειωθεί, ενώ η αντίστοιχη του ΝΑΤΟ με στόχο την επιβολή της ειρήνης έχει αυξηθεί. Το 2003, οι Ένοπλες Δυνάμεις της Πολωνίας άρχισαν να συμμετέχουν σε επιχειρήσεις υπό την ηγεσία της ΕΕ. Επί του παρόντος, η Πολωνία συμμετέχει σε 9 διεθνείς

[311] National Security Strategy Of The Republic Of Poland, Warsaw 2020, σ. 24

επιχειρήσεις που πραγματοποιούνται υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, του ΝΑΤΟ και της ΕΕ και συμμετέχουν περίπου 1400 στρατιώτες.[312]

Στην πολωνική στρατηγική σκέψη εκτός της εδαφικής άμυνας υπάρχει θετική προσέγγιση υπό όρους για αποστολές στο εξωτερικό, οι οποίες θα πρέπει να αποφέρουν συγκεκριμένα οφέλη, όπως η βελτίωση της πολιτικής θέσης της Πολωνίας στο ΝΑΤΟ ή η ενίσχυση της αξιοπιστίας της χώρας. Η κοινή γνώμη στην Πολωνία αποδέχεται γενικά συλλογισμούς που αφορούν ανθρωπιστικά κίνητρα για εμπλοκή και επιχειρήματα για την καταπολέμηση των απειλών στην πηγή τους.[313]

Συνοψίζοντας και σε ότι αφορά τους παράγοντες που καθορίζουν το βαθμό στρατηγικής κουλτούρας, η Πολωνία δεν φιλοδοξεί να αναλάβει κάποια ευθύνη σε παγκόσμιο ή περιφερειακό επίπεδο στο βαθμό που αυτή δεν συνδέεται άμεσα με την ασφάλεια της χώρας. Το πεδίο δράσης της εκτελεστικής εξουσίας είναι ευρύ αφού σύμφωνα με το Σύνταγμα, το Συμβούλιο των Υπουργών είναι το κεντρικό όργανο που είναι υπεύθυνο για την εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφάλειας, ενώ η απόφαση για ανάπτυξη δυνάμεων στο εξωτερικό λαμβάνεται από το συμβούλιο υπουργών στη βάση της προπαρασκευής που γίνεται από τα υπουργεία εξωτερικών και άμυνας που προτείνουν το μέγεθος, το είδος της αποστολής και τη διάρκειά της. Μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής υπήρξε μια διακριτή προτίμηση στην διατλαντική συμμαχία κυρίως σε ότι αφορά τη συλλογική άμυνα και συνεχίζεται μέχρι σήμερα παρά τη στήριξη που παρέχει και στην ΚΠΑΑ της ΕΕ. Τέλος σε ότι αφορά την προθυμία για χρήση στρατιωτικής δύναμης, από τα θεσμικά κείμενα προκύπτει ότι η εμπλοκή σε διεθνείς στρατιωτικές επιχειρήσεις αποτελεί, παράλληλα με την εθνική άμυνα, το κύριο στοιχείο της στρατηγικής εθνικής ασφάλειας της Πολωνίας, η οποία συμμετέχει ευρέως σε επιχειρήσεις στο εξωτερικό υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, του ΝΑΤΟ και της ΕΕ.

2.2. Στρατηγική Κουλτούρα-Εθνική Πολιτική πρώην κομμουνιστικών κρατών που εντάχθηκαν στην Ε.Ε.

Ουγγαρία: Η εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας της Ουγγαρίας διαμορφώνεται μέσα από τον ημιτελή μετασχηματισμό που γνώρισε η χώρα με τη λήξη

[312] *Missions* στο https://www.gov.pl/ (τ.π. 11.5.2024)
[313] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 275-276

του ψυχρού πολέμου. Κατά την διαμόρφωση της ουγγρικής στρατηγικής κουλτούρας, υπήρξαν συνεχείς πιέσεις τόσο από εσωτερικές όσο και από εξωτερικές διαδικασίες εκσυγχρονισμού που δεν άφησαν χρόνο για σταδιακή εδραίωσή της. Αποτέλεσμα ήταν να μην έχει αναπτυχθεί μια συνεκτική στρατηγική κουλτούρα που να αντικατοπτρίζει τον θεμελιώδη μετασχηματισμό που απαιτούσε η ένταξη στους ευρωατλαντικούς θεσμούς.[314]

Παρά την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004, οι εσωτερικές πολιτικές κρίσεις από το 2006, ακολουθούμενες από τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 έπληξαν μια χώρα ήδη σε αταξία, με αποτέλεσμα όπως αναφέρθηκε να μην σφυρηλατηθεί μια συνεκτική στρατηγική κουλτούρα. Ωστόσο, οι ακρογωνιαίοι λίθοι της ουγγρικής στρατηγικής κουλτούρας μπορούν να οριστούν με βάση τα εξής: Πρώτον, η αντίληψη της ασφάλειας στην Ουγγαρία απέκτησε πολυδιάστατα χαρακτηριστικά αρκετά νωρίς, ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 και οι μη στρατιωτικές πτυχές έχουν οριστεί ως καθοριστικές τόσο από την ουγγρική κοινωνία όσο και από την πολιτική ελίτ. Δεύτερον, η ουγγρική εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας καθοριζόταν από μια αόριστα καθορισμένη εθνική συναίνεση. Από τη μια πλευρά, οι στρατιωτικές πτυχές της ασφάλειας πήγαν πίσω στην ημερήσια διάταξη και από την άλλη καλλιεργούνται προσδοκίες για την κατανομή των βαρών σε συμμάχους και μεγάλες δυνάμεις που θα μπορούσαν να βελτιώσουν το αρνητικό ισοζύγιο που προκαλείται από την εξασθένιση των στρατιωτικών δυνατοτήτων. Τρίτον, φαίνεται να προκύπτει μια ισχυρή συναίνεση σχετικά με αποχή της Ουγγαρίας από τη χρήση στρατιωτικής δύναμης σε διεθνείς συγκρούσεις, ιδίως όσον αφορά την προθυμία να εμπλακεί άμεσα σε τέτοιες συγκρούσεις. Τέταρτον, ένας πρόσθετος παράγοντας που εμποδίζει τον καθορισμό μιας συνεκτικής εθνικής στρατηγικής κουλτούρας στην Ουγγαρία, είναι ότι οι πολιτικές ελίτ δείχνουν την τάση να αντιμετωπίζουν και να παρουσιάζουν στην κοινωνία οποιαδήποτε θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας ως κυρίαρχα στοιχεία της εσωτερικής πολιτικής, κατακερματίζοντάς τα έτσι κατά μήκος των κομματικών πολιτικών. Η σύγχρονη στρατηγική κουλτούρα στην Ουγγαρία έχει παραμείνει σε διαδικασία μεταμόρφωσης.[315]

[314] Στο ίδιο, σ. 174
[315] Στο ίδιο, σ. 175

Το επίσημο έγγραφο για την Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας της Ουγγαρίας του 2020 (Hungary's National Security Strategy) προσδιορίζει τους στόχους της εθνικής της πολιτικής και τα κυριότερα σημεία του είναι τα παρακάτω:[316]

- η Ουγγαρία δεν θεωρεί καμία χώρα εχθρό της και επιθυμεί την ειρηνική επίλυση των διαφορών σύμφωνα με τις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και τους κανόνες του διεθνούς δικαίου

- το ΝΑΤΟ αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της ασφάλειας της Ουγγαρίας και η Ουγγαρία πιστεύει σε μια ΕΕ που σέβεται την κυριαρχία των κ-μ της

- οι διεθνείς θεσμοί και οργανισμοί στον τομέα της ασφάλειας που έχουν σημαντική επίδραση στις παγκόσμιες και ευρωπαϊκές υποθέσεις -όπως τα Ηνωμένα Έθνη, ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) και το Συμβούλιο της Ευρώπης- είναι ζωτικής σημασίας για την επιδίωξη των εθνικών συμφερόντων

- η συμμετοχή στο ΝΑΤΟ και την ΕΕ ενισχύει ουσιαστικά την ασφάλεια της Ουγγαρίας και την ικανότητά της να προωθεί τα συμφέροντά της σε διεθνές επίπεδο

- Οι Ουγγρικές Δυνάμεις Άμυνας στον διεθνή τους ρόλο αποτελούν σημαντικό εργαλείο της εξωτερικής πολιτικής και συμβάλλουν ενεργά στην ενίσχυση τόσο της διατλαντικής όσο και της ευρωπαϊκής ασφάλειας

- οι προσπάθειες ανάπτυξης ικανοτήτων των ευρωπαϊκών χωρών που αναλαμβάνονται στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ, της ΕΕ και των περιφερειακών πολυμερών πλαισίων διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διατήρηση της μακροπρόθεσμης ασφάλειας της ηπείρου

- το πρωταρχικό διεθνές πλαίσιο για την πολιτική ασφάλειας και άμυνας της Ουγγαρίας είναι η συμμετοχή της στο ΝΑΤΟ και την ΕΕ

- η διατήρηση των στενών διατλαντικών σχέσεων και της συνοχής του ΝΑΤΟ αποτελεί μία από τις σημαντικότερες προτεραιότητες. Διατηρώντας την πρωτοκαθεδρία της συλλογικής άμυνας το ΝΑΤΟ, ο ρόλος της ΕΕ στην άμυνα πρέπει να ενισχυθεί σημαντικά με την αύξηση της αποτελεσματικότητας της ΚΠΑΑ. Η

[316] *Hungary's National Security Strategy* στο https://honvedelem.hu/hirek/government-resolution-1163-2020-21st-april.html (τ.π. 21.1.2024)

συντονισμένη ανάπτυξη των ευρωπαϊκών αμυντικών δυνατοτήτων και η εμβάθυνση της αμυντικής συνεργασίας της ΕΕ είναι ζωτικής σημασίας για να καταστεί η ΕΕ ικανή να ενεργεί στο πλαίσιο της κοινής άμυνας και να διαχειρίζεται αποτελεσματικά και ανεξάρτητα τις διεθνείς κρίσεις, συμπληρώνοντας τις δραστηριότητες του ΝΑΤΟ

- η Ουγγαρία υποστηρίζει τις προσπάθειες που αποσκοπούν στην αύξηση των αμυντικών δαπανών των κ-μ της ΕΕ, όταν αυτό δημιουργεί προστιθέμενη αξία, προωθεί την ανάπτυξη των αμυντικών δυνατοτήτων σε αρμονία με τις αρχές του ΝΑΤΟ και της ΕΕ και ενισχύει τους ίδιους τους θεσμούς. Εφόσον υπάρχει πλήρης συμφωνία μεταξύ των κ-μ, η διαδικασία αυτή θα μπορούσε να οδηγήσει μακροπρόθεσμα στη δημιουργία μιας κοινής ευρωπαϊκής άμυνας και ενός κοινού ευρωπαϊκού στρατού, μέχρι τότε όμως πρέπει να διατηρηθεί ο διακυβερνητικός χαρακτήρας της ευρωπαϊκής συνεργασίας στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας

- η Ουγγαρία δεν οραματίζεται το μέλλον της ΕΕ ως ομοσπονδία, αλλά ως συμμαχία κυρίαρχων εθνικών κρατών

- η Ρωσία είναι ένας από τους βασικούς παράγοντες του διεθνούς συστήματος και παρά τις σημαντικές εντάσεις στις σχέσεις μεταξύ του ΝΑΤΟ και της ΕΕ με την Ρωσία υπάρχει ιδιαίτερη ανάγκη για πολιτικό διάλογο, για μέτρα που μειώνουν τον κίνδυνο και οικοδομούν εμπιστοσύνη, ενώ η Ουγγαρία ενδιαφέρεται για την ανάπτυξη των ουγγρορωσικών σχέσεων και της οικονομικής συνεργασίας.

Στη Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας, αναφέρεται επίσης ότι η Ουγγαρία αναγνωρίζει τη Ρωσία ως μεγάλη δύναμη και έναν από τους βασικούς παράγοντες της διεθνούς σκηνής, με κεντρικό ρόλο σε πολλά παγκόσμια και περιφερειακά θέματα ασφάλειας. Υποστηρίζεται δε ότι το ΝΑΤΟ ενίσχυσε μεν την αποτρεπτική και αμυντική του στάση και ανέστειλε την πολιτική και στρατιωτική συνεργασία του με τη Ρωσία, ταυτόχρονα όμως άφησε ανοιχτά κανάλια επικοινωνίας, καθώς η Συμμαχία δεν επιδιώκει σύγκρουση και δεν σκοπεύει να αποτελέσει απειλή για τη Ρωσία. Η Ουγγαρία πιστεύει ότι υπάρχει ιδιαίτερη ανάγκη για πολιτικό διάλογο με τη Ρωσία και για μέτρα που μειώνουν τον κίνδυνο και οικοδομούν εμπιστοσύνη. Θεωρεί επίσης τη διατήρηση της συνοχής του ΝΑΤΟ και της ΕΕ ως βασική προτεραιότητα, ενώ έχει συμφέρον από την ανάπτυξη των σχέσεων Ουγγαρίας-Ρωσίας και την οικονομική συνεργασία. Η Ουγγαρία θεωρεί τη Ρωσία λιγότερο ως απειλή για την ασφάλεια και περισσότερο ως δυνητικό οικονομικό εταίρο. Γίνεται μια έμμεση αναφορά για την

προσάρτηση της Κριμαίας αφού αναφέρεται ότι οι φιλοδοξίες των μεγάλων δυνάμεων που αγνοούν το διεθνές δίκαιο θα μπορούσαν να υπονομεύσουν την ασφάλεια της Ευρώπης και επομένως και της Ουγγαρίας. Η προσάρτηση εδαφών μέσω επιθετικότητας έχει αλλάξει θεμελιωδώς το περιβάλλον ασφαλείας, αυξάνοντας σημαντικά τον κίνδυνο μιας πιθανής αντιπαράθεσης και τονίζεται τέλος ότι η Ουγγαρία πρέπει να συνεχίσει να προτιμά το διάλογο, αλλά πρέπει επίσης να είναι έτοιμη να αποτρέψει επιθέσεις υπερασπιζόμενη την ίδια αλλά και τους συμμάχους της.[317]

Όσον αφορά το πεδίο δράσης της εκτελεστικής εξουσίας, η λήψη αποφάσεων εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας στην Ουγγαρία τείνει να συνδέεται στενά με τον Πρωθυπουργό, με το Υπουργείο Εξωτερικών να απολαμβάνει περισσότερη ελευθερία δράσης από το Υπουργείο Άμυνας. Η χρήση των ενόπλων δυνάμεων υπόκειται σε κοινοβουλευτικό έλεγχο – ενώ περιορίζεται αυστηρά σε επιχειρήσεις αυτοβοήθειας και διαχείρισης κρίσεων στο πλαίσιο διεθνών θεσμών και οργανισμών. Η Ουγγαρία ως μικρό κράτος ενδιαφέρεται πρωτίστως για τις διεθνείς σχέσεις που ρυθμίζονται από διεθνείς θεσμούς, όπου ο ρόλος των στρατιωτικών δυνάμεων δεν είναι καθοριστικός. Ο αυστηρός κανόνας εξουσιοδότησης της ανάπτυξης στρατιωτικής δύναμης εκτός της ουγγρικής επικράτειας έγινε επίσης κάπως πιο χαλαρός ως συνέπεια της ένταξης της Ουγγαρίας στο ΝΑΤΟ, επειδή η άκαμπτη διαδικασία και η χρονοβόρα περίοδος κοινοβουλευτικής συζήτησης δημιουργούσαν εμπόδια στην επιθυμία της Ουγγαρίας να ανταποκριθεί στις διεθνείς υποχρεώσεις της απέναντι στους οργανισμούς και τους συμμάχους της.[318]

Η προθυμία χρήσης στρατιωτικής δύναμης στο εξωτερικό καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από το εάν αυτή η δύναμη θα ενεργήσει στο πλαίσιο άλλων δυνάμεων ή υπό την αιγίδα διεθνών οργανισμών, έτσι ώστε η Ουγγαρία να μοιράζεται το βάρος. Ως εκ τούτου, η υποστήριξη της ειρήνης, η διαχείριση κρίσεων και οι ανθρωπιστικές επιχειρήσεις είναι δυνατές μόνο ως μέλος ενός μεγαλύτερου συνασπισμού, είτε είναι θεσμοθετημένος (ΝΑΤΟ, ΕΕ, ΟΑΣΕ, ΟΗΕ) είτε ad hoc (όπως στην περίπτωση του πολέμου στο Ιράκ του 2003), συνήθως σε ρόλο υποστηρικτικό. Επίσης η συμμετοχή σε επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων, που πραγματοποιούνται με τους ευρωατλαντικούς εταίρους, κρίνεται πάντα προσεκτικά κατά περίπτωση σε σχέση με

[317] Στο ίδιο
[318] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, σ. 172-174

τα εθνικά συμφέροντα και δυνατότητες ενώ επισημαίνεται ο καθοριστικός παράγοντας της υποστήριξης της κοινής γνώμης που αποτελεί προϋπόθεση για τους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων.[319]

Συνοψίζοντας τους παράγοντες που αφορούν την ανάπτυξη στρατηγικής κουλτούρας, διαπιστώνεται ότι η Ουγγαρία ως μικρό κράτος ενδιαφέρεται πρωτίστως να εξασφαλίσει τα συμφέροντα ασφάλειας και άμυνας της χώρας της χώρας μέσω διεθνών οργανισμών, του NATO και της ΕΕ. Θεωρεί το NATO ακρογωνιαίο λίθο για την ασφάλεια της Ουγγαρίας και της Ευρώπης, υποστηρίζοντας παράλληλα την ανάπτυξη ΚΠΑΑ της ΕΕ συμπληρωματικά στο NATO. Η λήψη αποφάσεων εξωτερικής πολιτικής γίνεται από τον Πρωθυπουργό και τους υπουργούς εξωτερικών και άμυνας, ενώ η απόφαση για ανάπτυξη δυνάμεων στο εξωτερικό έχει γίνει πιο χαλαρή σε σχέση με το παρελθόν όπου υπήρχε αυστηρότερος κοινοβουλευτικός έλεγχος, η υποστήριξη όμως της κοινής γνώμης είναι καθοριστική και πάντα για αποστολές με υποστηρικτικό ρόλο στα πλαίσια διεθνών οργανισμών ή κατά περίπτωση συμφωνιών.

Ωστόσο πρέπει να επισημανθεί ότι από την κυβέρνηση Fidesz που ανέλαβε την εξουσία στην Ουγγαρία το 2010, η αντιπαράθεση μεταξύ των Βρυξελλών και της Βουδαπέστης έχει γίνει ο κανόνας. Η τρέχουσα –συχνά αρνητική– αντίληψη για τη χώρα διαμορφώνεται έντονα από τις εσωτερικές και εξωτερικές ενέργειες του πρωθυπουργού Viktor Orbán ο οποίος θεωρεί την ΕΕ ως μια παρακμάζουσα οικονομική δύναμη με αμφισβητήσιμη εξωτερική πολιτική και θεωρεί ότι τα δυτικά κ-μ της έχουν κλονισμένη δημοκρατική νομιμότητα. Η κυβέρνηση του Orbán έχει επανειλημμένα συγκρουστεί με τις Βρυξέλλες για το ζήτημα της δημοκρατικής διακυβέρνησης και έθεσε υπό αμφισβήτηση την εγκυρότητα των δημοκρατικών αρχών της ΕΕ για την Ουγγαρία, τις οποίες είχε προσυπογράψει η χώρα όταν προσχώρησε στην Ένωση.[320]

Η Ουγγαρία υπό τον Victor Orbán διακρίνεται για τις καλές σχέσεις της με τη Ρωσία και την Κίνα που συχνά την φέρνουν σε αντίθεση με την υπόλοιπη ΕΕ και το

[319] Στο ίδιο, σ. 170-171
[320] Z. Végh, Hungary: *The EU's troublemaker* στο https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep21671.17.pdf?refreqid=fastly-default%3A85eaa9f524b0b031e578c58fbfa80fea&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&origin=&initiator=search-results&acceptTC=1 (τ.π. 11.5.2024)

ΝΑΤΟ. Ο Orbán πιστεύει ότι η μονοπολική, υπό την ηγεσία των ΗΠΑ νεοφιλελεύθερη παγκόσμια τάξη που προέκυψε από την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης είναι μη βιώσιμη, καθώς αμφισβητείται έντονα από τη Ρωσία και την Κίνα. Ο Orbán θέλει η Ουγγαρία να είναι μια μεσαία δύναμη στην Κεντρική Ευρώπη και βλέπει την αντιπαράθεση της Δύσης με την Κίνα και την Ρωσία ως απειλή για αυτό. Εάν δημιουργηθεί μια διεθνής τάξη βασισμένη σε μπλοκ, όπως αυτή του ψυχρού πολέμου, η Ουγγαρία θα δυσκολευτεί να είναι μια υπολογίσιμη δύναμη και θα μπορούσε να υποβιβαστεί σε ρόλο υποδεέστερου περιφερειακού κράτους. Η Ουγγαρία μετέχει ως παρατηρητής στον Οργανισμό Τουρκικών Κρατών και είναι από τα πιο ενεργά κράτη μέλη της ΕΕ στην Ευρασία. Είναι επίσης μέλος της Ασιατικής Τράπεζας Επενδύσεων Υποδομών (AIIB) - που ιδρύθηκε από τον Κινέζο ηγέτη Xi Jinping και εδρεύει στο Πεκίνο - παρά τις προσπάθειες των ΗΠΑ να αποτρέψουν την ένταξη των συμμάχων τους.[321]

Τσεχία: Όπως αναφέρεται στο επίσημο έγγραφο για την εξωτερική πολιτική του 2015 (Concept of the Czech Republic's Foreign Policy) η Δημοκρατία της Τσεχίας είναι μια μικρή χώρα σε παγκόσμιο πλαίσιο και μια μεσαίου μεγέθους χώρα σε ευρωπαϊκή κλίμακα. Με περιορισμένους ανθρώπινους πόρους και χρηματοδότηση δίνει προτεραιότητα στην ενεργό συμμετοχή στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), το ΝΑΤΟ, τον ΟΗΕ, τον ΟΑΣΕ και άλλες πολυμερείς δομές, οι οποίες όχι μόνο διευρύνουν τις ευκαιρίες στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, αλλά συμβάλλουν επίσης στην εθνική ασφάλεια και ευημερία, καθώς και στη διατήρηση της φιλελεύθερης-δημοκρατικής συνταγματικής αρχιτεκτονικής. Παρά τη θέση της στην Κεντρική Ευρώπη, μια περιοχή που υπήρξε για αιώνες πεδίο ανταγωνισμού μεγάλων δυνάμεων, ή χώρα έχει πλέον καλές σχέσεις με τους γείτονές της. Το πρωταρχικό εργαλείο για τη διασφάλιση της ασφάλειας και της άμυνας της Τσεχίας είναι το συλλογικό αμυντικό σύστημα του ΝΑΤΟ, μέσω της αμοιβαίας αμυντικής δέσμευσης του άρθρου 5 του καταστατικού. Η Δημοκρατία της Τσεχίας καταβάλει προσπάθειες για να φέρει τις αμυντικές δαπάνες πιο κοντά στο 2% του ΑΕΠ, εάν το επιτρέψει η μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών της και θα συνεχίσει να ενισχύει τις στρατιωτικές της δυνατότητες σύμφωνα με τον αμυντικό σχεδιασμό της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας,

[321] D. Haas, *Understanding Hungarian foreign policy* στο https://emerging-europe.com/news/understanding-hungarian-foreign-policy/ (τ.π. 15.7.2024)

καθώς και στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι ΗΠΑ είναι στην πρώτη γραμμή ως εγγυητής της ευρωατλαντικής ασφάλειας, ενώ η Τσεχία θα συνεχίσει να αναπτύσσει τη στρατηγική της συνεργασία με τη Γαλλία, αποδίδοντας ωστόσο σημαντικό ρόλο στο ΗΒ, ιδίως όσον αφορά την ΚΠΑΑ της ΕΕ. Η Γερμανία είναι ο βασικός εταίρος της Τσεχίας χάρη στην οικονομική διασύνδεση μεταξύ των δύο χωρών και διεξάγεται στρατηγικός διάλογος με τη Γερμανία που εκτείνεται πέρα από το πλαίσιο της εξωτερικής πολιτικής. Η Ρωσία λόγω των δυνατοτήτων της αποτελεί σημαντικό πολιτικό και οικονομικό εταίρο για την Τσεχία και η πολιτική έναντι της Ρωσίας, θα εξαρτηθεί από τον σεβασμό της στο διεθνές δίκαιο και την εδαφική ακεραιότητα και κυριαρχία των γειτόνων της. Μακροπρόθεσμος στόχος είναι να ξεπεραστεί η κρίση και να καλλιεργηθεί μια εταιρική σχέση.[322]

Η σύγχρονη στρατηγική κουλτούρα της Τσεχίας είναι προϊόν του ριζικού μετασχηματισμού του στρατηγικού προσανατολισμού της χώρας μετά τον ψυχρό πόλεμο. Ο πρωταρχικός στόχος της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας της Τσεχίας μετά το 1989 ήταν η επιβεβαίωση της δυτικής ταυτότητας της χώρας και για να το επιτύχει, έπρεπε να ενσωματωθεί στους δυτικούς πολυμερείς θεσμούς και να γίνει ένα αξιόπιστο, ώριμο μέλος της δυτικής κοινότητας ασφαλείας. Αυτή η στρατηγική που αποσκοπούσε στην «επαναφορά» της Δημοκρατίας της Τσεχίας ως τυπικού δυτικοευρωπαϊκού έθνους, σήμαινε ότι μεγάλο μέρος της τσεχικής ατζέντας για την ασφάλεια είχε εισαχθεί από το εξωτερικό, με την έννοια της προσπάθειας να ανταποκριθεί στις προσδοκίες των εξωτερικών παραγόντων Η στρατηγική κουλτούρα της Τσεχίας μετά τον ψυχρό πόλεμο διακρίνεται για την πολυμέρεια και την προτίμηση στις συλλογικές λύσεις εντός του ΝΑΤΟ και της ΕΕ. Ο «πυρήνας» της στρατηγικής κουλτούρας της κληρονομήθηκε από προηγούμενες εποχές και βασίζεται σε έννοιες όπως το αίσθημα ευαλωτότητας, η γεωπολιτική έκθεση, η δυσπιστία προς τις ευρωπαϊκές μεγάλες δυνάμεις, η έμφαση στην ανεξαρτησία, ο σκεπτικισμός στις στρατιωτικές λύσεις και έχει κατά καιρούς έλθει σε σύγκρουση με τη νέα στρατηγική κουλτούρα μετά το 1989 που υιοθέτησε μια διεθνιστική προσέγγιση. Ο τσεχικός στρατός έχει σχεδιαστεί ως εκστρατευτικό σώμα, του οποίου ο κύριος πρακτικός σκοπός είναι να συμβάλει σε επιχειρήσεις εκτός συνόρων δεν υπάρχουν όμως σχέδια

[322] *Concept of the Czech Republic's Foreign Policy* στο https://mzv.gov.cz/jnp/en/foreign_relations/policy_planning/concept_of_the_czech_republic_s_foreign.html (τ.π. 11.5.2024)

για μονομερή ανάπτυξη των τσεχικών ενόπλων δυνάμεων. Παράλληλα ευνοεί τη διακυβερνητική συνεργασία στον τομέα της ασφάλειας και αντιτίθεται στην υπερεθνικοποίησή της. Επισήμως το ΝΑΤΟ και η ΕΕ θεωρούνται ως εξίσου σημαντικές επιλογές αλλά από τον αριθμό των στρατευμάτων που αναπτύσσονται στις επιχειρήσεις του ΝΑΤΟ και της ΕΕ φαίνεται ξεκάθαρη προτίμηση για το ΝΑΤΟ ως τον κύριο πάροχο της ευρωπαϊκής ασφάλειας. Το ΝΑΤΟ θεωρείται αρμόδιο για σκληρά καθήκοντα ασφάλειας, ενώ η ΕΕ ως οργανισμός που είναι ο καταλληλότερος για την αντιμετώπιση θεμάτων ήπιας ασφάλειας. Η στρατηγική κουλτούρα της Τσεχίας βλέπει τις ΗΠΑ ως το βασικό πλεονέκτημα που έχει το ΝΑΤΟ, αλλά η ΚΠΑΑ στερείται. Παρά τη φιλοδοξία να γίνει η Τσεχική Δημοκρατία ένας αξιόπιστος σύμμαχος με τις ΗΠΑ ενεργά εμπλεκόμενες στην ευρωπαϊκή ασφάλεια, οι αμυντικές δαπάνες της χώρας έχουν μειωθεί σημαντικά μετά την ένταξη στο ΝΑΤΟ. Ο βασικός λόγος είναι ο ευρέως διαδεδομένος εφησυχασμός για την ευνοϊκή θέση ασφαλείας της χώρας. Αυτό οδηγεί σε ένα αυξανόμενο χάσμα μεταξύ ρητορικής και πρακτικής στην πολιτική ασφαλείας της Τσεχίας και κατά συνέπεια δίνεται η εντύπωση ότι η ασφάλεια μπαίνει στον αυτόματο πιλότο. Η στρατηγική κουλτούρα ευνοεί τις μη μάχιμες συνεισφορές στη διεθνή ασφάλεια και έτσι οι συνήθεις δραστηριότητες που εκτελούνται από τον τσεχικό στρατό περιλαμβάνουν καθήκοντα διατήρησης της ειρήνης, προστασίας του πολιτικού προσωπικού που είναι υπεύθυνο για τις προσπάθειες ανοικοδόμησης, ιατρικές υπηρεσίες και υπηρεσίες μεταφοράς. Ταυτόχρονα, δεν υπάρχουν επίσημες «εθνικές επιφυλάξεις» που να περιορίζουν τη χρήση των τσεχικών ενόπλων δυνάμεων. Αντίθετα, η χρήση τους περιορίστηκε από έμμεσους παράγοντες όπως η έλλειψη κατάλληλου εξοπλισμού, ο μικρός αριθμός αναπτυσσόμενων στρατευμάτων, καθώς και η προαναφερθείσα προτίμηση για μη μάχιμες δραστηριότητες. [323]

Κύρια σημεία της Εθνικής Στρατηγικής Ασφάλειας της Δημοκρατίας της Τσεχίας (Security Strategy of the Czech Republic) του 2023, είναι τα παρακάτω:[324]

- Η Ρωσία αποτελεί θεμελιώδη απειλή για την ασφάλεια της Τσεχίας.

[323] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, σ. 80-81
[324] *Security Strategy of the Czech Republic 2023* στο https://mzv.gov.cz/file/5119429/MZV_BS_A4_brochure_WEB_ENG.pdf (τ.π. 21.1.2024)

- Η Κίνα θέτει υπό αμφισβήτηση τη διεθνή τάξη πραγμάτων που έχει δυσμενείς επιπτώσεις στην ευρωατλαντική ασφάλεια. Η Ρωσία και η Κίνα μοιράζονται το ίδιο συμφέρον που είναι να αποδυναμώσουν την επιρροή και την ενότητα των δημοκρατικών χωρών.

- Η συμμετοχή στο ΝΑΤΟ και στην ΕΕ είναι κρίσιμης σημασίας για την Τσεχία.

- Το εθνικό συμφέρον απαιτεί ανάπτυξη διμερών σχέσεων με τους γείτονες και τα άλλα μέλη της ΕΕ, με τις ΗΠΑ, το ΗΒ και μια ανεξάρτητη Ουκρανία, εδραιωμένη στις ευρωατλαντικές δομές, ικανή να αντισταθεί στις φιλοδοξίες μεγάλης ισχύος της Ρωσίας.

- Η Τσεχία συνδέει την ασφάλειά της με την ενεργό συμμετοχή στο σύστημα συλλογικής ασφάλειας του ΝΑΤΟ που βασίζεται σε έναν ισχυρό διατλαντικό δεσμό και την ανάπτυξη όλων των τομέων της ΚΠΑΑ της ΕΕ.

- Η ανοιχτή σύγκρουση που προκάλεσε η Ρωσία στην Ευρώπη, η κοινή αντισυστημική κίνηση της Ρωσίας και της Κίνας, η αυξανόμενη παγκόσμια ένταση και ο ραγδαίος ρυθμός της τεχνολογικής ανάπτυξης - όλα αυτά δημιουργούν μια κατάσταση όπου η μακροχρόνια επιδείνωση του περιβάλλοντος ασφαλείας μας μπορεί να κορυφωθεί δραματικά. Γι' αυτό η συμμετοχή της Τσεχίας ως μέλος του ΝΑΤΟ και της ΕΕ είναι σημαντική.

- Ακρογωνιαίος λίθος της άμυνας της Τσεχίας είναι το σύστημα συλλογικής ασφάλειας του ΝΑΤΟ και η ενεργός συμμετοχή της σε αυτό. Συμβάλλει στις δυνατότητες συλλογικής άμυνας του Συμμαχίας χτίζοντας συστηματικά τις εθνικές ικανότητες που επιτρέπουν στις ένοπλες δυνάμεις να συμμετέχουν στις αποτρεπτικές δραστηριότητες του ΝΑΤΟ και στον σχεδιασμό και τη διεξαγωγή επιχειρήσεων συλλογικής άμυνας. Η Τσεχία διατηρεί και αυξάνει την ικανότητά της να αναπτύσσει δυνάμεις σε κρίσεις υπό την ηγεσία του ΝΑΤΟ, της ΕΕ και του ΟΗΕ.

Το πεδίο δράσης της κυβέρνησης τείνει να περιορίζεται από την εμφάνιση ανταγωνιστικών κέντρων εξουσίας στις τάξεις της. Ο πρόεδρος, το γραφείο του πρωθυπουργού, το υπουργείο Εξωτερικών και το Υπουργείο Άμυνας δεν μπόρεσαν επανειλημμένα να συμφωνήσουν σε κοινές θέσεις πολιτικής, παρά το γεγονός ότι εκπροσωπούν τον ίδιο κυβερνητικό συνασπισμό. Οι κοινοβουλευτικές εξουσίες που σχετίζονται με την ανάπτυξη στρατευμάτων στο εξωτερικό και τη φιλοξενία ξένων

στρατευμάτων στην τσεχική επικράτεια είναι σχετικά ισχυρές. Και στις δύο περιπτώσεις απαιτείται έγκριση από την πλειοψηφία των μελών. Το σύνταγμα δίνει το δικαίωμα στην κυβέρνηση να στέλνει στρατεύματα στο εξωτερικό έως εξήντα ημέρες χωρίς να χρειάζεται να ζητήσει τη γνώμη του Κοινοβουλίου.[325]

Συνοψίζοντας τους παράγοντες που συνθέτουν τη στρατηγική κουλτούρα της Τσεχίας, διαπιστώνεται ότι ως μικρή χώρα σε παγκόσμιο πλαίσιο και μεσαίου μεγέθους χώρα σε ευρωπαϊκή κλίμακα δεν έχει αξιοσημείωτες φιλοδοξίες για την παρουσία της στο παγκόσμια αλλά και περιφερειακό επίπεδο. Η εξωτερική της πολιτική έχει μια σαφή προτίμηση στο ΝΑΤΟ ως πάροχο ασφαλείας στην Τσεχία και την Ευρώπη, ενώ πρέπει να τονιστεί ο καθοριστικός ρόλος της εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία με την νέα θεώρηση ότι η Ρωσία αποτελεί πρωταρχική απειλή για την χώρα από δυνητικός εταίρος. Η ανάπτυξη στρατευμάτων στο εξωτερικό δεν περιορίζεται από συνταγματικούς ή άλλους παράγοντες παρά μόνο από τις μικρές δυνατότητες και την προτίμηση σε υποστηρικτικά καθήκοντα.

Σλοβακία: Η Σλοβακία έχει μια «μη ανεπτυγμένη αλλά αναπτυσσόμενη» στρατηγική κουλτούρα. Αν και μέλος του ΝΑΤΟ και της ΕΕ, ο προσανατολισμός της σλοβακικής εξωτερικής πολιτικής είναι αναμφισβήτητα διατλαντικός. Στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας, το ΝΑΤΟ βρίσκεται σε καλύτερη θέση από την ΕΕ για να κινητοποιήσει πολιτική βούληση και πόρους. Αναγνωρίζεται ευρέως ωστόσο, ότι και οι δύο οργανισμοί πρέπει να συνεργάζονται σε ένα περίπλοκο περιβάλλον απειλής.[326]

Βασικά σημεία της Στρατηγικής Ασφάλειας της Σλοβακικής Δημοκρατίας που εκδόθηκε το 2021 (Security Strategy of the Slovak Republic) είναι τα παρακάτω:[327]

- Οι συνεχιζόμενες αλλαγές του περιβάλλοντος ασφαλείας απαιτούν μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για την εγγύηση της ασφαλείας της Σλοβακίας στο πλαίσιο της συμμετοχής στο ΝΑΤΟ και την ΕΕ που αποτελεί βασικό πυλώνα για την ασφάλεια.
- Απαιτείται μια λειτουργική και σταθερή ευρωατλαντική αρχιτεκτονική ασφάλειας με έμφαση στην αποτελεσματικότητα του ΝΑΤΟ και της ΕΕ, τη στρατηγική

[325] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, σ. 75-76
[326] Στο ίδιο, σ. 316
[327] *Security Strategy of the Slovak Republic* στο https://www.mzv.sk/documents/30297/4638226/security-strategy-of-the-slovak-republic.pdf (21.1.2024)

συνεργασία μεταξύ τους με βάση τη συμπληρωματικότητά τους και παράλληλα με την στρατιωτική παρουσία των ΗΠΑ στην Ευρώπη.

- Η Σλοβακία έχει την κύρια ευθύνη για τη δική της άμυνα, χρησιμοποιώντας το συλλογικό σύστημα ασφαλείας του ΝΑΤΟ ως τον πιο αποτελεσματικό τρόπο εξασφάλισής της.

- Η Σλοβακία θα υποστηρίξει την θεμελιώδη ενίσχυση και αποτελεσματικότητα της ΚΠΑΑ με στόχο να καταστεί η ΕΕ ένας παράγοντας με μεγαλύτερη επιρροή στη διεθνή σκηνή. Θα υποστηρίξει μέτρα για την αύξηση της ικανότητας της ΕΕ να δράσει στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας και θα συμμετέχει ενεργά στη Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (PESCO) για να αναπτύξει τις στρατιωτικές δυνατότητες που απαιτούνται για την ενίσχυση του ευρωπαϊκού πυλώνα της διατλαντικής ασφάλειας και άμυνας.

Συνοψίζοντας το επίπεδο φιλοδοξίας της Σλοβακίας όσον αφορά την πολιτική ασφάλειας, ως ένα μικρό κράτος έχει την τάση να διαμορφώνεται σε πολυμερή πλαίσια, ενώ στην προθυμία για χρήση στρατιωτικής δύναμης διακρίνεται ένας συντηρητισμός με προτίμηση σε υποστηρικτικές δραστηριότητες. Υπάρχουν περιορισμοί στην χρήση και ανάπτυξη δυνάμεων στο εξωτερικό με το κοινοβούλιο να διαθέτει ευρείες εξουσίες σε αυτό τον τομέα τις οποίες σπανίως αξιοποιεί σε σημαντικό επίπεδο ενώ παραμένουν αβεβαιότητες ως προς τη βιωσιμότητα των διαδικασιών λήψης αποφάσεων σε κρίσεις που απαιτούν ταχεία αντίδραση. Η εκτελεστική εξουσία αποτελεί κεντρικό παράγοντα διαμόρφωσης στρατηγικής και λήψης αποφάσεων. [328]

Βουλγαρία: Ο προσανατολισμός της εξωτερικής πολιτικής και η αμυντική στρατηγική της Βουλγαρίας είναι στενά συνυφασμένες με εκείνες του ΝΑΤΟ και της ΕΕ και η χώρα συμμετέχει ενεργά σε διάφορες επιχειρήσεις του ΟΗΕ, σηματοδοτώντας μια έντονη τάση και φιλοδοξία για μεγαλύτερη παγκόσμια διπλωματική αναγνώριση.[329] Η εδαφική ακεραιότητα της Βουλγαρίας είναι εγγυημένη μέσω του δόγματος συλλογικής ασφάλειας του Άρθρου 5 του ΝΑΤΟ και υποστηρίζεται περαιτέρω στο πλαίσιο των πολιτικών ασφαλείας της ΕΕ. Υπάρχει η τάση στην στρατηγική κουλτούρα της Βουλγαρίας να βλέπει κανείς τον στρατό ως εργαλείο εξωτερικής πολιτικής, πλήρως

[328] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 316-317
[329] Στο ίδιο, σ. 43

ενσωματωμένο στις δομές του ΝΑΤΟ και σε συντονισμό με την πολιτική ασφάλειας της ΕΕ.[330]

Όσον αφορά την Εθνική Πολιτική τα κύρια σημεία της όπως αναλυτικά αναφέρονται στην Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας της Βουλγαρίας που εκδόθηκε το 2011 (National Security Strategy of the Republic of Bulgaria) είναι τα παρακάτω:[331]

- Η Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας της Βουλγαρίας αποτελεί αναπόσπαστο μέρος των προσπαθειών της ΕΈ και του ΝΑΤΟ που προσανατολίζονται στη διεύρυνση της ζώνης σταθερότητας, συνεργασίας και ευημερίας με την εξάλειψη των απειλών που προέρχονται από την τρομοκρατία και τον εξτρεμισμό, τη διευθέτηση των περιφερειακών συγκρούσεων και την ενεργό συμμετοχή στην επίλυση των παγκόσμιων προβλημάτων.

- Οι κίνδυνοι και οι απειλές για την ασφάλεια της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας και των πολιτών της είναι σε μεγάλο βαθμό ταυτόσημες ή παρόμοιες με αυτές που αντιμετωπίζουν οι χώρες μέλη της ΕΕ και του ΝΑΤΟ.

- Ο ΟΗΕ, το ΝΑΤΟ, η ΕΕ, ο ΟΑΣΕ και άλλοι διεθνείς οργανισμοί διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην προληπτική διπλωματία, τη διαχείριση κρίσεων, τη σταθερότητα μετά από συγκρούσεις, την προώθηση της δημοκρατίας, τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου.

- Η Βουλγαρία φιλοδοξεί να ενισχύσει και να προωθήσει το διεθνή ρόλο του ΝΑΤΟ, επιθυμεί βαθύτερο πολιτικό διάλογο στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ, την επιτυχή συμμετοχή της χώρας σε επιχειρήσεις και αποστολές του ΝΑΤΟ. Η Βουλγαρία υποστηρίζει ενεργά ευρωπαϊκή και ευρωατλαντική προοπτική ως το πιο αποτελεσματικό εργαλείο για την ενίσχυση της σταθερότητας και της ασφάλειας.

- Η Βουλγαρία στηρίζει την ΚΠΑΑ, συμβάλει στην εδραίωση της διατλαντικής συνεργασίας, αναπτύσσει τη δυνατότητα συμμετοχής της στην ΚΕΠΠΑ της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των επιχειρήσεων και αποστολών διαχείρισης κρίσεων. Η Δημοκρατία της Βουλγαρίας θα αυξήσει τη συμβολή της και θα εντείνει τη δέσμευσή της στη διεύρυνση της ΕΕ.

---

[330] Στο ίδιο, σ. 52

[331] *National Security Strategy of the Republic of Bulgaria* στο https://www.me.government.bg/*files*/useruploads/files/national_strategy1.pdf (τ.π. 21.1.2024)

• Η χάραξη και εφαρμογή της αμυντικής πολιτικής βασίζεται στην κοινή ευθύνη για την ασφάλεια, με την επαρκή συμμετοχή στους μηχανισμούς συλλογικής άμυνας του ΝΑΤΟ και της ΚΠΑΑ της ΕΕ και την αξιοποίησή τους.

Κυριότερα σημεία στο Πρόγραμμα για την Ανάπτυξη των Αμυντικών Δυνατοτήτων των Βουλγαρικών Ενόπλων Δυνάμεων για το 2032 που εκδόθηκε τον Φεβρουάριο του 2021 (Programme for the Development of the Defence Capabilities of the Bulgarian Armed Forces 2032) είναι:[332]

• Η άμυνα σχεδιάζεται, προετοιμάζεται και υλοποιείται εντός του πλαισίου του Συντάγματος και των νόμων της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας, της συλλογικής άμυνας του ΝΑΤΟ και της ΚΠΑΑ της ΕΕ.

• Στρατηγικός στόχος της αμυντικής πολιτικής είναι η προστασία της εδαφικής ακεραιότητας και η υπεράσπιση των εθνικών συμφερόντων τόσο στον καιρό της ειρήνης όσο και στις κρίσεις.

• Το ΝΑΤΟ παραμένει ο ακρογωνιαίος λίθος και εγγυητής της ασφάλειας. Η ανάπτυξη της ΚΠΑΑ της ΕΕ δεν θέτει υπό αμφισβήτηση τον ρόλο της συλλογικής άμυνας του ΝΑΤΟ αλλά την συμπληρώνει και την ενισχύει.

• Οι ένοπλες δυνάμεις της Βουλγαρίας συμμετέχουν σε αποστολές και επιχειρήσεις αντιμετώπισης κρίσεων του ΝΑΤΟ και της ΕΕ, σε αποστολές του ΟΗΕ, του ΟΑΣΕ και άλλων μορφών συνασπισμού για την πρόληψη συγκρούσεων, την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την ενίσχυση της συνεργασίας-εμπιστοσύνης στον τομέα της ασφάλειας και άμυνας.

• Το εθνικό επίπεδο φιλοδοξίας που σχετίζεται με τη χρήση των Ενόπλων Δυνάμεων για τις αποστολές άμυνας είναι ότι οι ένοπλες δυνάμεις εγγυώνται την κυριαρχία, την ανεξαρτησία και την εδαφική ακεραιότητα της χώρας και προστατεύουν την επικράτειά της εντός του συστήματος συλλογικής άμυνας του ΝΑΤΟ. Στο πλαίσιο της συνεισφοράς σε καιρό ειρήνης σε αποστολές στο εξωτερικό η Βουλγαρία συμμετέχει με συγκεκριμένες κατά περίπτωση διαθέσιμες μονάδες στρατού, ναυτικού και αεροπορίας. Το επίπεδο πολιτικής φιλοδοξίας σε κάθε

[332] Programme for the Development of the Defence Capabilities of the Bulgarian Armed Forces 2032 στο https://www.mod.bg/en/doc/cooperation/20210427_Program_2032.pdf (τ.π. 12.5.2024)

αποστολή βασίζεται σε συγκεκριμένες συμμαχικές ευθύνες και δεσμεύσεις στο πλαίσιο της υποχρέωσης για αμυντικές δαπάνες στο 2% του ΑΕΠ.

Όσον αφορά το πεδίο δράσης της εκτελεστικής εξουσίας υπάρχει διαμάχη μεταξύ του Προέδρου και της Κυβέρνησης σχετικά με το ποιος έχει την εξουσία να κηρύξει στρατιωτικό νόμο και κατάσταση έκτακτης ανάγκης αλλά και πώς θα διευθετηθούν οι διαφορές σε περίπτωση διαφωνίας μεταξύ τους. Όσον αφορά την Εθνοσυνέλευση, το Σύνταγμα δεν προβλέπει ιδιαίτερη εξουσία σε θέματα εξωτερικής πολιτικής ή άμυνας.[333]

Συνοψίζοντας τη στρατηγική κουλτούρα της Βουλγαρίας ως μικρή χώρα δεν έχει ιδιαίτερες φιλοδοξίες πέραν της εδαφικής άμυνας της χώρας και της συμμετοχής της μέσω αποστολών σε επιχειρήσεις των πολυεθνικών οργανισμών στους οποίους συμμετέχει. Είναι σαφής ο προσανατολισμός στο ΝΑΤΟ με την ΚΠΑΑ της ΕΕ να λειτουργεί συμπληρωματικά, όπως και η επικράτηση της εκτελεστικής εξουσίας σε ότι αφορά την άμυνα και την ασφάλεια παρά τις ενδεχόμενες διαφορές κατά περίπτωση μεταξύ του προέδρου και της κυβέρνησης.

Ρουμανία: Σύμφωνα με την Στρατηγική Εθνικής Άμυνας 2020-2024 που εκδόθηκε το 2020 (National Defence Strategy 2020-2024), η Ρουμανία δεσμεύεται στις ευρωπαϊκές αξίες, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στο ΝΑΤΟ και την ΕΕ και εμβαθύνει και επεκτείνει τη στρατηγική εταιρική σχέση με τις ΗΠΑ. Η επιθετική συμπεριφορά της Ρωσίας ωθεί τη Ρουμανία να συνεχίσει σταθερά να οικοδομεί ισχυρή αποτρεπτική και αμυντική ικανότητα ενώ η στρατηγική ασφαλείας της βασίζεται στην παραδοχή ότι η συμμετοχή στο ΝΑΤΟ και η προνομιακή σχέση με τις ΗΠΑ αποτελούν την κύρια εγγύηση ασφαλείας. Η Ρουμανία θεωρεί τις ΗΠΑ έναν εταίρο που συμμερίζεται την αντίληψή της για το επίπεδο των απειλών στην περιοχή των ανατολικών συνόρων της Συμμαχίας.[334]

Το επίπεδο φιλοδοξίας της Ρουμανίας κατανέμεται σε τρία επίπεδα: Πρώτον, στη συμβολή της Ρουμανίας στη διεθνή ασφάλεια μέσω της προώθησης της δημοκρατίας σε γειτονικές και άλλες περιοχές στρατηγικής σημασίας. Δεύτερον, στη συμβολή της Ρουμανίας στη διαμόρφωση της διατλαντικής συνοχής και στην αποφυγή

[333] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 51
[334] Romania Presidential Administration: *National Defence Strategy 2020-2024* στο https://www.presidency.ro/files/userfiles/National_Defence_Strategy_2020_2024.pdf (τ.π. 21.1.2024)

του ανταγωνισμού μεταξύ του ΝΑΤΟ και της ΕΕ και τρίτον, με το να γίνει η Ρουμανία βασικός παράγοντας για την ενίσχυση της ασφάλειας στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας προσπαθώντας να εμπλέξει σε αυτό και την ευρωατλαντική κοινότητα.[335]

Η Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας της Ρουμανίας του 2007, καθόριζε ότι οι ένοπλες δυνάμεις θα χρησιμοποιηθούν ως έσχατη λύση, για να ανταποκριθούν σε μια εξωτερική σύγκρουση ή για να αντιμετωπίσουν απειλές για τη διεθνή ασφάλεια και αφού εξαντληθούν όλα τα διπλωματικά, πολιτικά και οικονομικά μέσα ως μέρος μιας πολυεθνικής επιχείρησης (ΝΑΤΟ, ΕΕ, ΟΗΕ) και με πλήρη σεβασμό του διεθνούς δικαίου.[336] Στο πεδίο δράσης της εκτελεστικής εξουσίας οι κύριοι παράγοντες της πολιτικής άμυνας και ασφάλειας της Ρουμανίας είναι το Ανώτατο Συμβούλιο Εθνικής Άμυνας, ο Πρόεδρος, η Κυβέρνηση στο σύνολό της και το Υπουργείο Άμυνας. Το υψηλό επίπεδο ευελιξίας της εκτελεστικής εξουσίας στην πολιτική άμυνας και ασφάλειας διευκολύνεται από τη σύγκλιση των απόψεων της κοινής γνώμης σχετικά με την αντίληψη της απειλής και από την έλλειψη αμφισβήτησης των στόχων ασφάλειας και άμυνας, με επίκεντρο κυρίως την προσήλωση στο ΝΑΤΟ και τις ΗΠΑ, για την ασφάλεια. Η πολιτική ασφάλειας και άμυνας γνωρίζει μια ισχυρή διακομματική υποστήριξη που απέτρεψε τη δημιουργία άτυπων μηχανισμών χάραξης πολιτικής. Η μεγαλύτερη ελευθερία ελιγμών που δόθηκε πρόσφατα στην εκτελεστική εξουσία δεν θεωρήθηκε ως κίνηση αποδυνάμωσης του ρόλου του Κοινοβουλίου στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας, αλλά αντικατοπτρίζει μάλλον το θεσμικό πνεύμα μεταξύ της εκτελεστικής και της νομοθετικής εξουσίας που κωδικοποιήθηκε στο δίκαιο, με στόχο επίσης τη διασφάλιση μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας για την αντιμετώπιση διεθνών κρίσεων.[337]

Συνοψίζοντας τους παράγοντες που καθορίζουν τη στρατηγική κουλτούρα, διαπιστώνεται ένα μέτριο επίπεδο φιλοδοξίας της Ρουμανίας, πέραν της άμυνας της χώρας κυρίως σε περιφερειακό επίπεδο και συγκεκριμένα στη Μαύρη Θάλασσα. Όσον αφορά το πεδίο δράσης της εκτελεστικής εξουσίας στην άμυνα και ασφάλεια το κέντρο βάρους βρίσκεται στην κυβέρνηση, ενώ υπάρχει σαφής προτίμηση στο ΝΑΤΟ και τις

---

[335] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 298
[336] *The National Security Strategy of Romania* στο https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/07/ROU_National_Security_Strategy_Romania_2007.pdf (τ.π. 12.5.2024)
[337] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 298, σ. 302-303

ΗΠΑ ως πάροχους ασφαλείας της Ρουμανίας παρά την υποστήριξη στις προσπάθειες της ΕΕ σε αυτόν τον τομέα. Τέλος ως προς την βούληση για χρήση στρατιωτικής δύναμης η χρησιμοποίηση των ενόπλων δυνάμεων αποτελεί το τελευταίο μέσο και όταν υπάρχει ανάγκη αυτή γίνεται στο πλαίσιο αποστολών του ΝΑΤΟ και της ΕΕ.

Κροατία: Σύμφωνα με την Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας της Κροατίας που εκδόθηκε το 2017, η Κροατία εκτός της ασφάλειας των πολιτών της, της εθνικής κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητα**ς,** θεωρεί εθνικό συμφέρον τόσο την ισότιμη ύπαρξη των Κροατών πολιτών στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη όσο και των εθνικών μειονοτήτων σε άλλες χώρες. Θεωρεί τη συμμετοχή της στο ΝΑΤΟ εγγύηση για την ασφάλειά της και σημαντικό παράγοντα αποτροπής και υπεράσπισης του πληθυσμού, του εδάφους και της εθνικής κυριαρχίας. Για την Κροατία, το ΝΑΤΟ αποτελεί εγγύηση ειρήνης, σταθερότητας και ασφάλειας και η διατλαντική συνεργασία και συμμαχία με τις ΗΠΑ αποτελούν έναν από τους βασικούς πυλώνες της κροατικής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας. Επίσης θα συνεχίσει να προωθεί συμμαχίες και συνεργασίες, συμπεριλαμβανομένων της Πρωτοβουλίας των Τριών Θαλασσών (Three Seas Initiative) και των συνεργασιών με άλλα κράτη. Στην Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας ανάμεσα στους άλλους στρατηγικούς στόχους περιγράφεται και η αύξηση της διεθνούς φήμης και επιρροής της χώρας στο εξωτερικό. Όσον αφορά τις ένοπλες δυνάμεις αποστολή τους είναι η υπεράσπιση της εδαφικής ακεραιότητας, της κυριαρχίας και της ανεξαρτησίας της Κροατίας, σε συνδυασμό με την άμυνα των συμμάχων και τη συμβολή στη διεθνή ασφάλεια. Τα χρηματοδοτικά κονδύλια που διατίθενται για αμυντικούς σκοπούς αυξάνονται σταδιακά στο στόχο του 2% του ΑΕΠ, λαμβάνοντας υπόψη τις οικονομικές και δημοσιονομικές δυνατότητες της Κροατίας. Συμμετέχει ενεργά σε αποστολές και επιχειρήσεις υπό την αιγίδα της ΚΠΑΑ της ΕΕ και στην πρωτοβουλία Sharing & Pooling και τα σχέδια του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας (ΕΟΑ). Ωστόσο η Κροατία θεωρεί ότι ΚΠΑΑ της ΕΕ και ΝΑΤΟ πρέπει να ενεργούν συμπληρωματικά. Συμβάλλει επίσης στις δραστηριότητες των διεθνών οργανισμών στους οποίους είναι μέλος, ιδίως των ΟΗΕ, του ΝΑΤΟ, της ΕΕ και του ΟΑΣΕ.[338]

[338] *The Republic of Croatia National Security* στο https://www.morh.hr/wp-content/uploads/2018/01/strategy_180120181.pdf (τ.π. 23.1.2024)

Η ευρωατλαντική πορεία στην εξωτερική πολιτική της Κροατίας θα πρέπει να θεωρηθεί ως εξισορρόπηση μεταξύ ατλαντισμού και ευρωπαϊσμού. Αυτό εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, συμπεριλαμβανομένης της βούλησης της αμερικανικής κυβέρνησης που εκφράζει ενδιαφέρον για τα Δυτικά Βαλκάνια, τη στάση των πολιτικών ελίτ της Κροατίας για μια αυξημένη ολοκλήρωση στην ΕΕ και τις δυνατότητες της ΕΕ να εγγυηθεί την ασφάλεια στα Δυτικά Βαλκάνια.[339] Όσον αφορά την πολιτική για την ασφάλεια δεν υπάρχουν σημαντικές διαφωνίες μεταξύ των κομμάτων σχετικά με τον ρόλο της Κροατίας στις διεθνείς επιχειρήσεις και η κοινή γνώμη γενικά δεν δείχνει ενδιαφέρον για τις ειρηνευτικές επιχειρήσεις. Η Κροατία συνήθως δεν παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στις αποστολές και οι δυνάμεις της είναι ενσωματωμένες στο πλαίσιο μεγαλύτερων δυνάμεων στις επιχειρήσεις.[340]

Σλοβενία: Στην Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας της Σλοβενίας που εκδόθηκε το 2019, αναφέρεται ως στρατηγικός στόχος η επιδίωξη εξασφάλισης των εθνικών της συμφερόντων αυτόνομα, με διμερείς συνεργασίες αλλά και ενεργό συμμετοχή σε διεθνείς πολιτικές, οικονομικές δομές και δομές ασφάλειας όπως ο ΟΗΕ, η ΕΕ, το ΝΑΤΟ και ο ΟΑΣΕ. Η συμμετοχή στη συλλογική άμυνα στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ, η ενισχυμένη συνεργασία και η ολοκλήρωση της ΕΕ αποτελούν βασικούς και θεμελιώδεις συμπληρωματικούς παράγοντες για τη διασφάλιση της εθνικής ασφάλειας και άμυνας.[341]

Δεν υπάρχει κάποια προτίμηση σε κάποιον από αυτούς τους οργανισμούς ωστόσο, τα στοιχεία δείχνουν ότι συνήθως αναπτύσσει στρατεύματα στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ συνέπεια κυρίως της ανάθεσης αποστολών από τον ΟΗΕ σε περιφερειακούς παράγοντες, ιδίως στο ΝΑΤΟ και της συνεργασίας ΝΑΤΟ-ΕΕ στον τομέα της ασφάλειας. Πάντως σε πραγματική βάση δεν υπάρχει αξιοσημείωτη διαφορά μεταξύ της φιλοευρωπαϊκής ή της υπερατλαντικής θέσης της Σλοβενίας.[342]

Σε περίπτωση πολεμικών επιχειρήσεων και πολιτικών αποστολών με εκτελεστικές αρμοδιότητες ή σε περίπτωση έκτακτων διεθνών γεγονότων, η

---

[339] *Comparing strategic cultures of selected member states of the Three Seas Initiative* στοhttps://studiadesecuritate.uken.krakow.pl/wp-content/uploads/sites/43/2020/07/1.pdf (13.5.2024)
[340] L. Szerencsé, *Current Defence Policy and Modernization Goals of the Croatian Armed Forces*, Center for Strategic and Defense Studies CSDS Analyses 2018/17, σ. 4
[341] *Resolution on the National Security Strategy of the Republic of Slovenia* στο https://www.gov.si/assets/ministrstva/MO/Dokumenti/ReSNV2.pdf (τ.π. 29.9.2024)
[342] Biehl, H., Giegerich, B. & Jonas, σ. 329

Κυβέρνηση υποχρεούται να ενημερώσει τη Βουλή. Η τελική απόφαση λαμβάνεται από την κυβέρνηση λαμβάνοντας υπόψη τα εθνικά συμφέροντα, τις βασικές αρχές της Στρατηγικής, τις διεθνείς υποχρεώσεις, τις συστάσεις και συμβουλές εμπειρογνωμόνων καθώς και τον αριθμό και το είδος των διαθέσιμων δυνάμεων και προσωπικού. Η διαδικασία αυτή ισχύει για νέες επιχειρήσεις ή για προσαρμογή υφιστάμενων, ενώ στην περίπτωση επειγουσών επιχειρήσεων διάσωσης και ανάπτυξης δυνάμεων ταχείας αντίδρασης στο πλαίσιο του NATO και της ΕΕ, η απόφαση λαμβάνεται άμεσα από την κυβέρνηση.[343]

Εσθονία: Η Εσθονία είναι ένα μικρό κράτος που ανησυχεί για την ασφάλειά του. Εκτός από τη συνεχή προσοχή που δίνεται στον μεγάλο ανατολικό γείτονά της και τις προσπάθειες για την ενίσχυση της εθνικής άμυνας, η Εσθονία εργάζεται σκληρά για να αποτρέψει την περιθωριοποίηση μεταξύ των συμμάχων της και εντός των διεθνών οργανισμών και έχει υιοθετήσει μια πολύ ενεργή θέση όσον αφορά τη συμμετοχή σε διεθνείς επιχειρήσεις, συμπεριλαμβανομένων αυτές της ΕΕ ενώ το NATO αποτελεί την κύρια εγγύηση ασφάλειας .[344]

Η Εσθονία ήταν μια από τις πρώτες χώρες που δέχτηκε κυβερνο-επίθεση και αυτό είναι ένα γεγονός που επηρεάζει από τότε την πολιτική ασφάλειας της χώρας. Η επίθεση έδειξε πόσο εύκολα ένα εχθρικό κράτος μπορεί να εκμεταλλευτεί πιθανές εντάσεις μέσα σε μια άλλη κοινωνία, αλλά βοήθησε επίσης να γίνει η Εσθονία σημείο αναφοράς για την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο σήμερα. Με αφορμή την μεταφορά ενός αγάλματος που για τους ρωσόφωνους στην Εσθονία αντιπροσωπεύει τη νίκη της Σοβιετικής Ένωσης επί του ναζισμού και για τους Εσθονούς τους κατακτητές και όχι απελευθερωτές στρατιώτες του Κόκκινου Στρατού, ξέσπασαν επεισόδια στο Tallinn. Από τις 27.4.2007, η Εσθονία επλήγη επίσης από μεγάλες κυβερνοεπιθέσεις που σε ορισμένες περιπτώσεις διήρκεσαν εβδομάδες. Οι διαδικτυακές υπηρεσίες εσθονικών τραπεζών, μέσων ενημέρωσης και κυβερνητικών φορέων τέθηκαν εκτός λειτουργίας από πρωτοφανή επίπεδα επισκεψιμότητας στο Διαδίκτυο. Τεράστια κύματα ανεπιθύμητων μηνυμάτων στάλθηκαν από δίκτυα υπολογιστών (botnet) και τεράστιες ποσότητες αυτοματοποιημένων διαδικτυακών αιτημάτων κατακλύστηκαν από διακομιστές. Το αποτέλεσμα για τους Εσθονούς πολίτες ήταν ότι οι ταμειακές μηχανές

[343] Στο ίδιο, σ. 323
[344] Στο ίδιο, σ. 109

και οι διαδικτυακές τραπεζικές υπηρεσίες έμειναν σποραδικά εκτός λειτουργίας: οι κρατικοί υπάλληλοι δεν μπορούσαν να επικοινωνήσουν μεταξύ τους με email και οι εφημερίδες και τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα ανακάλυψαν ξαφνικά ότι δεν μπορούσαν να μεταδώσουν ειδήσεις. Οι επιθέσεις του 2007 προήλθαν από ρωσικές διευθύνσεις IP, οι διαδικτυακές οδηγίες ήταν στη ρωσική γλώσσα και οι εκκλήσεις της Εσθονίας στη Μόσχα για βοήθεια αγνοήθηκαν. Αλλά δεν υπάρχουν συγκεκριμένες αποδείξεις ότι αυτές οι επιθέσεις πραγματοποιήθηκαν πράγματι από τη ρωσική κυβέρνηση. Από τότε ο κυβερνοπόλεμος έχει χρησιμοποιηθεί σε όλο τον κόσμο, συμπεριλαμβανομένου του πολέμου της Ρωσίας με τη Γεωργία το 2008 και στην Ουκρανία. Η κυβερνο-επίθεση στην Εσθονία οδήγησε την κυβέρνηση της Εσθονίας να επενδύσει στην κυβερνο-άμυνα και να την αναπτύξει από τότε σε μεγάλο βαθμό.[345]

Στην Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας της Εσθονίας (National Security Concept of Estonia)[346] που εκδόθηκε το 2023, αναφέρονται τα παρακάτω με αφορμή μεταξύ άλλων και την κυβερνοεπίθεση του 2007: η Ρωσία χρησιμοποιεί συνεχώς υβριδικές επιθέσεις για την επίτευξη των πολιτικών της στόχων οι οποίες έχουν σχεδιαστεί για να επηρεάσουν τις πολιτικές και κοινωνικές επιλογές κατά τρόπο ευνοϊκό για τη Ρωσία και να υπονομεύσουν την ενότητα του Εσθονικού λαού. Οι υβριδικές επιθέσεις αποτελούν καθήκον των υπηρεσιών πληροφοριών και ασφάλειας της Ρωσίας, ενώ μια υβριδική επίθεση θα μπορούσε να οδηγήσει στην ενεργοποίηση του άρθρου 5 του NATO. Η Ρωσία χρησιμοποιεί τον φιλορωσικό πληθυσμό της Εσθονίας, για να ενισχύσει τα πολωτικά ζητήματα στην κοινωνία και να διαιρέσει την εσθονική κοινωνία. Η αλληλεγγύη εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι ισχυρές διατλαντικές σχέσεις και η ιεράρχηση της συλλογικής άμυνας στο NATO βρίσκονται στο επίκεντρο της καταδίκης της επιθετικότητας της Ρωσικής Ομοσπονδίας, της επιβολής κυρώσεων και της υποστήριξης της Ουκρανίας. Η επιρροή της Εσθονίας στη διεθνή σκηνή έχει αυξηθεί, μεταξύ άλλων ως ένθερμος υποστηρικτής της βοήθειας προς την Ουκρανία καθώς η μεγαλύτερη απειλή για την ασφάλεια της Εσθονίας είναι η Ρωσία, στόχος της οποίας είναι η δημιουργία μιας νέας αρχιτεκτονικής ασφάλειας της Ευρώπης και η αποκατάσταση των σφαιρών επιρροής της. Στο επίκεντρο της εξωτερικής πολιτικής

[345] D. McGuinness, *How a cyber attack transformed Estonia* στο https://www.bbc.com/news/39655415 (τ.π. 15.7.2024)
[346] *National Security Concept of Estonia* στο https://kaitseministeerium.ee/sites/default/files/eesti_julgeolekupoliitika_alused_eng_22.02.2023.pdf (21.1.2024)

και της πολιτικής ασφάλειας της Εσθονίας βρίσκονται το ΝΑΤΟ και η ΕΕ των οποίων η ισχύς είναι υψίστης σημασίας. Η Εσθονία υποστηρίζει τη στενή συνεργασία μεταξύ του ΝΑΤΟ και της ΕΕ.

Η αρμοδιότητα λήψης αποφάσεων σχετικά με τη χρήση στρατιωτικής δύναμης ανήκει γενικά στο Κοινοβούλιο το οποίο αποφασίζει χωριστά σε κάθε περίπτωση για την ανάπτυξη δυνάμεων στο εξωτερικό.[347]

Λετονία: Μετά την ανάκτηση της ανεξαρτησίας το 1991, η ένταξη στο ΝΑΤΟ και στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) έγιναν οι προτεραιότητες της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας της Λετονίας. Η Λετονία εντάχθηκε στο ΝΑΤΟ τον Μάρτιο του 2004 και στην ΕΕ ένα μήνα αργότερα. Η ένταξη στο ΝΑΤΟ κρίθηκε επιθυμητή κυρίως λόγω της ανάγκης για εγγυήσεις ασφαλείας και η ένταξη στην ΕΕ, λόγω του αναμενόμενου οικονομικού οφέλους. Η στρατηγική κουλτούρα της Λετονίας βασίζεται στην εθνική ιστορική εμπειρία του 20ου αιώνα και τον τρόπο που γίνεται αντιληπτή στους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων η Ρωσική πολιτική.[348] Η Λετονία δεν έχει πάρει ποτέ μέρος σε ειρηνευτικές αποστολές του ΟΗΕ στο εξωτερικό, παρά το ότι έχει ένα μικρό αλλά επαγγελματικό στρατό και γενικά δείχνει μια σχετική απροθυμία στη χρήση του. Η στρατηγική ελίτ της Λετονίας παραδοσιακά ευνοεί την ισχυρή ανάμειξη των ΗΠΑ στις ευρωπαϊκές υποθέσεις ασφάλειας και συνεχίζει να ενισχύει τους διατλαντικούς δεσμούς. Η επιρροή των μεγάλων κ-μ της ΕΕ στην αναδυόμενη ευρωπαϊκή κοινή κουλτούρα ασφάλειας θα είναι υψίστης σημασίας αλλά η στρατηγική κουλτούρα της Λετονίας, καθώς αναπτύσσεται περαιτέρω, είναι πιθανό να διαμορφωθεί και στο βαλτικό και σκανδιναβικό περιφερειακό πλαίσιο. Επίσης μπορεί να αναδυθεί μια παράλληλη στρατηγική κουλτούρα στη Λετονία, η οποία δεν θεωρεί θεμιτές τις βασικές παραδοχές της τρέχουσας στρατηγικής ελίτ και ευνοεί στενότερους δεσμούς με τη Ρωσία, τόσο οικονομικά όσο και πολιτικά. Οι σύγχρονες πολιτικές επιλογές επηρεάζονται έντονα από την αβεβαιότητα σχετικά με τις προθέσεις και τις ενέργειες της Ρωσίας. Για να αντιμετωπίσει αυτό το αίσθημα ανασφάλειας, η στρατηγική ελίτ βασίζεται στην ένταξη στο ΝΑΤΟ και την ΕΕ, τα οποία παρέχουν στη Λετονία υψηλά επίπεδα σταθερότητας και ασφάλειας.[349] Η εξωτερική πολιτική της Λετονίας όπως και των άλλων χωρών της Βαλτικής μετά το 1991 είναι αναμφισβήτητα

[347] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 107
[348] Στο ίδιο, σ. 207-208
[349] Στο ίδιο, σ. 211-215

φιλοατλαντική όπως φαίνεται στα επίσημα έγγραφα και το ΝΑΤΟ παρέχει τη βάση για την ευρωατλαντική συνεργασία και ασφάλεια, ενώ η παρουσία των ΗΠΑ θεωρείται εγγύηση ειρήνης, ασφάλειας και σταθερότητας για την Ευρώπη.[350]

Σύμφωνα με το Σχέδιο για την Άμυνα της Λετονίας (The State Defence Concept) που εκδόθηκε το 2012, η αρχή της συλλογικής άμυνας του ΝΑΤΟ, μαζί με τη ρήτρα αμοιβαίας συνδρομής της ΕΕ, αποτελούν σταθερά θεμέλια για την εθνική ασφάλεια και άμυνα που συμβάλλουν αποτελεσματικά στην ελαχιστοποίηση κάθε εξωτερικής απειλής. Η Λετονία συμβάλλει στην ανάπτυξη ευρωπαϊκών στρατιωτικών ικανοτήτων στο πλαίσιο ενίσχυσης της διεθνούς ασφάλειας και κάλυψης του χάσματος με τις ΗΠΑ στον τομέα αυτό. Ωστόσο, η ΕΕ για τη Λετονία είναι ένα πρόσθετο μέσο για την ενίσχυση της εθνικής ασφάλειας και άμυνας, με τις ΗΠΑ να είναι ο βασικός στρατηγικός εταίρος της Λετονίας με τις οποίες προσβλέπει στην εμβάθυνση της συνεργασίας τόσο σε διμερές επίπεδο όσο και στο ΝΑΤΟ. Όμως, η προώθηση της συνεργασίας και με τη Ρωσία για την Λετονία αποτελεί πτυχή ενίσχυσης της ασφάλειας και της σταθερότητας στην περιοχή της Βαλτικής Θάλασσας και είναι προς το συμφέρον της να προωθήσει σχέσεις συνεργασίας και αμοιβαίας εμπιστοσύνης με τη Ρωσία σε διμερές επίπεδο και σε επίπεδο ΟΑΣΕ, ΕΕ και ΝΑΤΟ.[351]

Στην αναθεώρηση του Σχεδίου Άμυνας της Λετονίας του 2020, τονίζεται ο στρατηγικός στόχος της μόνιμης παρουσίας των δυνάμεων του ΝΑΤΟ στη Λετονία με τη συλλογική άμυνα του ΝΑΤΟ να είναι καθοριστικής σημασίας για τη διασφάλιση της ασφάλειας της Λετονίας και της ειρήνης στην Ευρώπη γενικότερα και τις ΗΠΑ να αποτελούν τον κύριο στρατηγικό εταίρο. Αναφέρεται επίσης ότι η Λετονία εκτιμά ιδιαίτερα την υποστήριξη που παρέχεται από τις ΗΠΑ, ιδίως την παρουσία αμερικανικών στρατευμάτων στο έδαφός της και θεωρεί το ΝΑΤΟ ως το μόνο πλαίσιο συλλογικής άμυνας στο οποίο ανήκει η Λετονία με τις πρωτοβουλίες αμυντικής συνεργασίας της ΕΕ να είναι συμπληρωματικές του ΝΑΤΟ εάν αποφεύγεται η επικάλυψη. Η Λετονία πιστεύει ακόμη ότι η άμυνα και ασφάλεια στην Ευρώπη πρέπει να παραμείνει αρμοδιότητα των κρατών με την επιφύλαξη της ομόφωνης συναίνεσης

[350] *Comparing strategic cultures of selected member states of the Three Seas Initiative* στο https://studiadesecuritate.uken.krakow.pl/wp-content/uploads/sites/43/2020/07/1.pdf (13.5.2024)
[351] *Republic of Latvia: Ministry of Defence, The State Defence Concept* στο https://www.files.ethz.ch/isn/167323/Latvia%20State%20Defense%20Concept%202012.%20pdf.pdf (τ.π. 21.1.2024)

στα πλαίσια της ΚΠΑΑ της ΕΕ. Ωστόσο συμβάλλει στην ΚΠΑΑ και συμμετέχει σε στρατιωτικές αποστολές και επιχειρήσεις της ΕΕ που διεξάγονται σε περιοχές που έχουν άμεσο αντίκτυπο στην ασφάλεια των κ-μ της ΕΕ και υποστηρίζει τις αμυντικές πρωτοβουλίες της ΕΕ, όπως η Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (PESCO) και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας (EDF). Τέλος γίνεται για πρώτη φορά αναφορά στις επιθετικές στρατιωτικές και υβριδικές δραστηριότητες της Ρωσίας ιδιαίτερα μετά την προσάρτηση της Κριμαίας, παρεμβαίνοντας στις εκλογές, τις πολιτικές και κοινωνικές διαδικασίες άλλων χωρών, με πόλεμο πληροφοριών και επιθέσεις στον κυβερνοχώρο.[352]

Λιθουανία: Η Λιθουανία είναι μια από τις μικρότερες χώρες της ΕΕ και επικρατούν διατλαντικές και ακόμη και μιλιταριστικές τάσεις, αν και με περιορισμένους πόρους. Στόχος η διασφάλιση της εθνικής ασφάλειας μέσω της συλλογικής άμυνας και ενός ισχυρού δεσμού με τις ΗΠΑ. Θεωρώντας ότι η διατλαντική σύνδεση αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο του κράτους και μην διαθέτοντας ικανούς πόρους για να συνεισφέρει στις αποστολές ΚΠΑΑ, η Λιθουανία δίνει προτεραιότητα στο ΝΑΤΟ έναντι της ΕΕ ως τον κύριο παράγοντα ασφάλειας τουλάχιστον για το άμεσο μέλλον.[353]

Η Λιθουανία συμμετέχει σε διεθνείς επιχειρήσεις από το 1994 και αυξάνει συνεχώς τη συμβολή της. Οι Λιθουανικές ένοπλες δυνάμεις άρχισαν να συμμετέχουν σε διεθνείς στρατιωτικές επιχειρήσεις με χαμηλής έντασης ανθρωπιστική δράση επιχειρήσεις στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, αλλά αργότερα μεταπήδησαν σε πολεμικές αποστολές υψηλής έντασης στο Αφγανιστάν και το Ιράκ.[354]

Στην Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας της Λιθουανίας[355] που εκδόθηκε το 2017 αναφέρονται ως κύρια απειλή οι επιθετικές ενέργειες της Ρωσικής Ομοσπονδίας που παραβιάζουν την αρχιτεκτονική ασφάλειας που βασίζεται σε οικουμενικούς κανόνες και αρχές διεθνούς δικαίου και ειρηνικής συνύπαρξης. Με την επιθετικότητα κατά των γειτονικών χωρών, την προσάρτηση της Κριμαίας, τη συγκέντρωση σύγχρονου στρατιωτικού εξοπλισμού, τις μεγάλης κλίμακας επιθετικές δυνατότητές της και τις

[352] *Republic of Latvia: Ministry of Defence, The State Defence Concept of Latvia* στο https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/Valsts%20aizsardzibas%20koncepcija_ENG_0.pdf (τ.π. 29.9.2024)
[353] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 226
[354] Στο ίδιο, σ. 221
[355]

ασκήσεις τους κοντά στα σύνορα της Δημοκρατίας της Λιθουανίας και άλλων κρατών, ιδίως στην περιοχή του Kaliningrad, προκαλούν διεθνή ένταση και απειλούν την παγκόσμια ειρήνη. Η ικανότητα της Ρωσίας να χρησιμοποιεί συνδυασμό στρατιωτικών, οικονομικών, ενεργειακών, πληροφοριακών και άλλων μη στρατιωτικών μέτρων κατά των γειτονικών χωρών, η ικανότητα εκμετάλλευσης και δημιουργίας εσωτερικών προβλημάτων των κρατών που βρίσκονται στην ανατολική γειτονιά της Δημοκρατίας της Λιθουανίας, καθώς και η ετοιμότητα της Ρωσικής Ομοσπονδίας να χρησιμοποιήσει πυρηνικά όπλα ακόμη και κατά των κρατών που δεν διαθέτουν αποτελεί πρόκληση για την ασφάλεια της Δημοκρατίας της Λιθουανίας.

2.3. Στρατηγική Κουλτούρα-Εθνική Πολιτική Σουηδίας – Φινλανδίας

Σουηδία: Η Σουηδία αυτοπροσδιοριζόταν ως ουδέτερη χώρα. Όμως η ουδετερότητα έχει πάρει διαφορετικές μορφές και σημασίες κατά τη διάρκεια της ιστορίας. Τον 19ο αιώνα, η Σουηδία χρησιμοποίησε την ουδετερότητα ως εργαλείο για την εξισορρόπηση των μεγάλων δυνάμεων στην περιοχή της Βαλτικής, δηλαδή τη Ρωσία και τη Δανία, ενώ κατά τη διάρκεια του Α΄ και Β΄ ΠΠ η Σουηδία ήταν υπέρ της Γερμανίας στην αρχή και των δύο πολέμων (αν και περισσότερο κατά τη διάρκεια του Α΄ ΠΠ) και έκανε παραχωρήσεις προς τους συμμάχους σε μια δεύτερη φάση. Μετά τον Β΄ ΠΠ, η Σουηδία δεν συμμάχησε ούτε με Ανατολή ούτε με Δύση και επέλεξε ίσες αποστάσεις μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων. Δεν εντάχθηκε στο ΝΑΤΟ, συμμετείχε στις ειρηνευτικές επιχειρήσεις του ΟΗΕ από τις αρχές της δεκαετίας του '50 και παρείχε παραδοσιακά ανθρωπιστική υποστήριξη σε κάθε χώρα που την έχει ανάγκη έχοντας την εικόνα μιας ουδέτερης, προοδευτικής και διεθνιστικής χώρας.[356]

Η Σουηδία θεωρεί τον ΟΗΕ τον κατάλληλο θεσμό για πολυμερή συνεργασία και έχει αναπτύξει μια όλο και πιο ισχυρή σχέση με άλλους περιφερειακούς οργανισμούς, δηλαδή το ΝΑΤΟ και την ΕΕ ενώ θεωρεί την ΕΕ ως το φυσικό πεδίο συνεργασίας. Λίγο μετά την ένταξη της Σουηδίας (και της Φινλανδίας) στην ΕΕ η Σουηδία κατάφερε να εισαγάγει στη Συνθήκη του Άμστερνταμ τα Petersberg Tasks - τη λεγόμενη σουηδο-φινλανδική πρωτοβουλία η οποία έγινε αντιληπτή τόσο στη Φινλανδία όσο και στη Σουηδία ως μια σημαντική διπλωματική επιτυχία.[357]

---

[356] Στο ίδιο, σ. 343
[357] Στο ίδιο, σ. 349

Κυριότερα σημεία της Εθνικής Στρατηγικής Ασφαλείας της Σουηδίας που εκδόθηκε το 2021, πριν την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία που είχε ως αποτέλεσμα την ένταξη της Σουηδίας στο ΝΑΤΟ, είναι τα παρακάτω:[358]

- Οι ΗΠΑ παραμένουν ο πιο σημαντικός διεθνής παράγοντας ασφαλείας αλλά αναμένεται από την Ευρώπη να κάνει περισσότερα για την τη δική της ασφάλεια

- Τα συμφέροντα της Σουηδίας συνδέονται ιδιαίτερα στενά με εκείνα των σκανδιναβικών και βαλτικών γειτόνων της, της ΕΕ και της υπόλοιπης Ευρώπης, ωστόσο ένας ισχυρός διατλαντικός δεσμός είναι ζωτικής σημασίας για την ασφάλεια της Ευρώπης και της Σουηδίας

- Η διπλωματία και η συνεργασία για την ανάπτυξη διαδραματίζουν βασικό ρόλο στην πρόληψη των συγκρούσεων, στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης και στη διαφύλαξη της ειρήνης και της ελευθερίας.

- Η Ρωσία αμφισβητεί ανοιχτά την παγκόσμια τάξη και φαίνεται ότι επιδιώκει επιστροφή στην εποχή που οι μεγάλες δυνάμεις είχαν δημιουργήσει προνομιακές σφαίρες συμφερόντων. Η Σουηδία επιδιώκει με τη Ρωσία συνεργασία εάν και εφόσον συμπίπτουν τα συμφέροντα τους

- Η επίτευξη διεθνούς συναίνεσης λόγω των αναδυόμενων προκλήσεων καθίσταται ολοένα και πιο δύσκολη και αυτό αφορά κυρίως θέματα πολιτικής ασφάλειας συμπεριλαμβανομένης της επιθετικότητας της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας

- Ο ανταγωνισμός μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων έχει αυξηθεί και πραγματοποιείται μια παγκόσμια ανακατανομή ισχύος. Η Ρωσία έχει παραβιάσει βασικές αρχές της ευρωπαϊκής τάξης ασφαλείας, που καθορίζονται στην Τελική Πράξη του Ελσίνκι (1975) και στον Χάρτη των Παρισίων (1990). Η παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία και η επιθετικότητα κατά της Ουκρανίας παραβιάζουν την αρχή της μη επίθεσης του ΟΗΕ και αμφισβητούν θεμελιωδώς την ευρωπαϊκή τάξη ασφαλείας και την αρχή της μη επέμβασης

- Η Σουηδία συμμετέχει ενεργά στις προσπάθειες επηρεασμού των εξελίξεων στην περιοχή της Βαλτικής και η συνεργασία Σουηδίας-Φινλανδίας σε θέματα

[358] *National Security Strategy of Sweden* στο https://www.almendron.com/tribuna/wp-content/uploads/2021/01/national-security-strategy.pdf (τ.π. 22.1.2024)

πολιτικής ασφάλειας και άμυνας έχει εντατικοποιηθεί. Και οι δύο χώρες έχουν αναπτύξει την εταιρική τους σχέση με το ΝΑΤΟ και αυτό περιλαμβάνει και έναν στρατηγικό διάλογο για την ασφάλεια της Βαλτικής Θάλασσας

- Η Σουηδία θα συνεχίσει την ενεργό συμμετοχή της σε διεθνείς αποστολές, τόσο πολιτικές όσο και στρατιωτικές. Αυτό μπορεί να γίνει στο πλαίσιο του ΟΗΕ, της ΕΕ, του ΝΑΤΟ και του ΟΑΣΕ για να αυξηθεί η ασφάλεια και να προληφθούν συγκρούσεις.

Φινλανδία: Η Φινλανδία είναι μια μικρή χώρα που έχει μια ισχυρή αμυντική στρατηγική κουλτούρα που είναι βασισμένη στην ιστορική εμπειρία και την ικανότητα του έθνους να αμυνθεί, αλλά υπάρχει σκεπτικισμός ως προς την επιθετική χρήση στρατιωτικής δύναμης στη διεθνή διαχείριση κρίσεων, η οποία θεωρείται δευτερεύων στόχος της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας ωστόσο με αυξανόμενη σπουδαιότητα.[359] Από την άποψη της στρατηγικής κουλτούρας, η Φινλανδία αναλύεται συχνότερα ως χώρα που είναι θεσμικά μέλος της ΕΕ (από το 1995) αλλά όχι του ΝΑΤΟ (έγινε μέλος το 2023). Η κληρονομιά του Β΄ ΠΠ, ειδικά ο μύθος του ηρωικού αγώνα κατά της Σοβιετικής Ένωσης το 1939-1940, έχει διαμορφώσει τις σημερινές αντιλήψεις σχετικά με το γιατί η Φινλανδία χρειάζεται ένοπλες δυνάμεις, πώς πρέπει να οργανωθούν και πότε και πώς πρέπει να χρησιμοποιηθούν. Εκτός από την εμπειρία του Β΄ ΠΠ, η φινλανδική στρατηγική κουλτούρα περιλαμβάνει επίσης στοιχεία από την εποχή του ψυχρού πολέμου, όταν η Φινλανδία είχε μια επισφαλή πολιτική σχέση με τη Σοβιετική Ένωση. Η Φινλανδία είχε συνάψει στρατιωτική συνθήκη φιλίας με τη Σοβιετική Ένωση, αλλά ήταν στρατιωτικά ουδέτερη και ήθελε να αποφύγει οποιαδήποτε στρατιωτική συνεργασία με τον ανατολικό γείτονά της.[360]

Κυριότερα σημεία της Πολιτικής για την Άμυνα και την Ασφάλεια της Φινλανδίας του 2012 (Finnish Security and Defence Policy), είναι τα παρακάτω:[361]

- Μια αξιόπιστη, αποτελεσματική και ολοκληρωμένη ΚΠΑΑ της ΕΕ εξυπηρετεί τα συμφέροντα της Φινλανδίας και η ΕΕ θα πρέπει να ενισχύσει και αναπτύξει την

[359] Biehl, H., Giegerich, B. & Jonas, ό.π., σ. 121-122
[360] Στο ίδιο, σ. 113
[361] *Finnish Security and Defence Policy 2012* στο https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/1093242/J0113_FinnishSecurity_net.pdf/f7d0b3db-f566-4d32-af19-68a7064e24ee?version=1.0 (τ.π. 3.8.2024)

ΚΠΠΑ και εάν είναι δυνατόν, να χαράξει μια νέα στρατηγική που θα αντλεί τα αναγκαία συμπεράσματα από το μεταβαλλόμενο επιχειρησιακό περιβάλλον

- Η εντατικοποίηση της συνεργασίας του ΝΑΤΟ με την ΕΕ, τον ΟΗΕ, τον ΟΑΣΕ και άλλους διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς αποτελεί θετική εξέλιξη

- Το ΝΑΤΟ είναι ο βασικός πυλώνας της ευρωπαϊκής πολιτικής ασφάλειας. Ο ρόλος του ΝΑΤΟ και η δέσμευση των ΗΠΑ στην Ευρώπη είναι ζωτικής σημασίας πτυχές για τη διατήρηση της ασφάλειας της ηπείρου.

Παρόλο που η Φινλανδία δεν ήταν μέλος του ΝΑΤΟ, χαρακτηριζόταν για την προτίμησή της στον διατλαντικό δεσμό στην εξωτερική πολιτική, την ασφάλεια και την άμυνα. Είχε παραδοσιακά καλές σχέσεις με τις ΗΠΑ θεωρώντας την παρουσία τους ως σταθεροποιητικό παράγοντα στη Βόρεια Ευρώπη, αν και για λόγους αντίθεσης της Ρωσίας η Φινλανδία δεν είχε ενταχθεί στο ΝΑΤΟ.[362]

Η κυβερνητική έκθεση που εκδόθηκε το 2020, καθορίζει τους στόχους και τις προτεραιότητες για την εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας της Φινλανδίας. Οι στόχοι περιλαμβάνουν την προώθηση της συνεργασίας στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής ασφάλειας, την ενίσχυση της πολυμερούς συνεργασίας, τον επιμερισμό των παγκόσμιων ευθυνών και την οικοδόμηση της ειρήνης. Αυτοί οι στόχοι υλοποιούνται με τα ακόλουθα μέσα μεταξύ άλλων: ενίσχυση της συνοχής και της ικανότητας δράσης της ΕΕ, έμφαση στην ειδική σχέση της Φινλανδίας με τη Σουηδία και τη σκανδιναβική συνεργασία, την ανάπτυξη της εταιρικής σχέσης με το ΝΑΤΟ, διατήρηση διμερών σχέσεων και εταιρικών και υποστήριξη του βασιζόμενου σε κανόνες διεθνούς συστήματος. Το ΝΑΤΟ είναι ο βασικός πρωταγωνιστής για την προώθηση της διατλαντικής και ευρωπαϊκής ασφάλειας και σταθερότητας. Στη συνεργασία Φινλανδίας-ΝΑΤΟ, λαμβάνεται υπόψη ότι η συνεργασία εταιρικής σχέσης δεν περιλαμβάνει ούτε εγγυήσεις ασφαλείας, ούτε υποχρεώσεις βασισμένες στο Άρθρο 5 και ότι όταν συμμετέχει σε οποιαδήποτε άσκηση του Άρθρου 5 του ΝΑΤΟ, ο ρόλος της Φινλανδίας είναι μόνο αυτός ενός κράτους εταίρου. Μία από τις βασικές προτεραιότητες είναι να υπάρξει μια κοινή κατανόηση της κατάστασης στην περιοχή

[362] Biehl, H., Giegerich, B. & Jonas, ό.π., σ. 118

της Βαλτικής Θάλασσας μεταξύ της Φινλανδίας, της Σουηδίας και των χωρών του NATO.[363]

Τελικά ως συνέπεια της ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία, οι οποίες συνέπειες της εισβολής εξετάζονται στο επόμενο μέρος, η Σουηδία[364] και η Φινλανδία[365] έγιναν μέλη του NATO στις 7.3.2024 και 4.4.2023 αντίστοιχα, μεταβάλλοντας την ουδέτερη μέχρι τότε στάση τους.

2.4. Στρατηγική Κουλτούρα-Εθνική Πολιτική λοιπών κρατών – μελών της Ε.Ε.

Αυστρία: Η Αυστρία δεν είναι μέλος του NATO και σύμφωνα με τη Στρατηγική Ασφαλείας που εκδόθηκε το 2013,[366] διαμορφώνει και υλοποιεί την πολιτική ασφάλειάς της στο πλαίσιο των διεθνών και περιφερειακών οργανισμών όπως η ΕΕ, ο ΟΗΕ, ο ΟΑΣΕ τον οποίο και φιλοξενεί και την εταιρική σχέση με το NATO (NATO-PfP). Πρωταρχικός στόχος της αυστριακής πολιτικής ασφάλειας είναι η προώθηση του ρόλου της Αυστρίας ως ενεργού παράγοντα στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ της ΕΕ, προκειμένου να διασφαλιστούν τα εθνικά και ευρωπαϊκά συμφέροντα ασφαλείας. Η Ρωσία θεωρείται στρατηγικός εταίρος και πρέπει τόσο η Αυστρία όσο και η ΕΕ να αναπτύξει περαιτέρω τη συνεργασία. Όμως στη νέα έκδοση Στρατηγικής και Ασφάλειας του 2024,[367] η Ρωσία αντιμετωπίζεται πλέον ως απειλή αφού αναφέρεται ότι ο επιθετικός πόλεμος της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας, παραβιάζει το διεθνές δίκαιο, επαναφέρει τον πόλεμο στην Ευρώπη και κλονίζει την παγκόσμια δομή ασφάλειας.

Βέλγιο: Το Βέλγιο φιλοξενεί διάφορα θεσμικά όργανα της ΕΕ και είναι έδρα του NATO. Εξέδωσε για πρώτη φορά Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας το 2021,[368] σύμφωνα με την οποία η ΕΕ αποτελεί το καλύτερο μέσο για την υπεράσπιση των

---

[363] *Government Report on Finnish Foreign and Security Policy* στο https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162515/VN_2020_32.pdf?sequence=1&isAllowed=y (τ.π. 3.8.2024)
[364] *Sweden in NATO στο https://www.government.se/government-policy/sweden-in-nato/ (τ.π. 13.5.2024)*
[365] *Finland joins NATO as 31st Ally* στο https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_213448.htm (τ.π. 22.1.2024)
[366] *Austrian Security Strategy 2013* στο https://www.bmlv.gv.at/pdf_pool/publikationen/sicherheitsstrategie_engl.pdf (τ.π. 29.9.2024)
[367] *Austrian Security Strategy* 2024 στο https://www.bmlv.gv.at/pdf_pool/publikationen/sicherheitsstrategie_engl.pdf (τ.π. 29.9.2024)
[368]

συμφερόντων του Βελγίου σε παγκόσμια κλίμακα. Μόνο η ΕΕ έχει τη δυνατότητα να εφαρμόσει τις κατάλληλες πολιτικές σε όλο σχεδόν το φάσμα των απειλών και στο πλαίσιο αυτό το Βέλγιο πρέπει να συμβάλλει ώστε η ΕΕ να καταστεί ένας αξιόπιστος και ανεξάρτητος πυλώνας μιας στενής και αυθεντικής εταιρικής σχέσης με το ΝΑΤΟ. Με μια αποτελεσματική και επαρκώς αυτόνομη ΚΠΑΑ με ανεπτυγμένη αμυντική βιομηχανία στην ΕΕ και για τον σκοπό αυτό το Βέλγιο θα εξακολουθήσει να συμμετέχει ενεργά τόσο σε αποστολές όσο και στη μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία (PESCO). Το Βέλγιο συμμετέχει επίσης ενεργά κυρίως για την πρόληψη των συγκρούσεων σε ΕΕ, ΝΑΤΟ και ΟΑΣΕ. Επίσης η ρωσική δράση στην Ουκρανία μετά την προσάρτηση της Κριμαίας το 2014 αποδεικνύει ότι τα σύνορα στην Ευρώπη απειλούνται και πάλι από ένοπλη επέμβαση.[369]

Δανία: Σύμφωνα με την Στρατηγική Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας που εκδόθηκε το 2018,[370] η Δανία πρέπει να συμβάλλει έτσι ώστε να διασφαλιστεί ότι το ΝΑΤΟ παραμένει η ισχυρότερη αμυντική συμμαχία στον κόσμο. Οι ΗΠΑ είναι ο σημαντικότερος σύμμαχος της Δανίας και ο εγγυητής της ασφάλειάς της μέσω του ΝΑΤΟ. Οι διατλαντικοί δεσμοί αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο των προσπαθειών για την προστασία των δανικών συμφερόντων ασφαλείας και είναι σημαντικό να διατηρηθεί η αμερικανική εμπλοκή στην Ευρώπη μέσω του ΝΑΤΟ. Όμως οι Ευρωπαίοι πρέπει να επενδύσουν περισσότερο στη δική τους ασφάλεια, να εντείνουν τη συνεργασία σε ολόκληρη την Ευρώπη αλλά και με τις ΗΠΑ σε θέματα που σχετίζονται με την ευρωπαϊκή πολιτική ασφάλειας. Το 2018 η Δανία εξακολουθεί να εκτιμά ότι η Ρωσία δεν έχει κανένα συμφέρον να διακινδυνεύσει μια στρατιωτική αντιπαράθεση με το ΝΑΤΟ, παρά το ότι για περισσότερα από τέσσερα χρόνια μετά την παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας, η χώρα συνεχίζει την επιθετικότητά της στην ανατολική Ουκρανία και δεν έχει αλλάξει την επιθετική συμπεριφορά της στην περιοχή της Βαλτικής Θάλασσας. Είναι σαφές ότι η πολιτική ηγεσία στη Ρωσία θέλει μια διαφορετική Ευρώπη από την Ευρώπη που οικοδομήθηκε μέσω της συνεργασίας μετά την πτώση του Τείχους του Βερολίνου.

---

[369] *National Security Strategy of Belgium* στο https://www.premier.be/sites/default/files/articles/NVS_Online_EN.pdf (τ.π. 29.9.2024)
[370] *Foreign and Security Policy Strategy of Denmark 2019-2020* στο https://www.fmn.dk/globalassets/fmn/dokumenter/nyheder/engelske/-2018-11-15-foreign-and-security-policy-strategy-2019-2020-.pdf (τ.π. 29.9.2024)

Στην αναθεώρηση της Στρατηγικής που εκδόθηκε το 2023,[371] αποτυπώνεται η πεποίθηση ότι μετά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία και την επάνοδο του πολέμου στην Ευρώπη, η Δανία με τους συμμάχους της πρέπει να απαντήσει μέσω του ΝΑΤΟ που αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της άμυνας και της ασφάλειας της Δανίας, με τις ΗΠΑ να παραμένουν η σημαντικότερη εγγύηση ασφάλειας της Δανίας.

Η πολιτική ασφάλειας και άμυνας της Δανίας έχει έντονο ατλαντικό χαρακτήρα αλλά εξισορροπείται από μια δέσμευση προς την ΕΕ σε πιο ήπιους τομείς ασφάλειας και περιλαμβάνει μια επιθυμία για χρήση δύναμης. Η Δανία έχει αποκηρύξει πλήρως μια παράδοση ουδετερότητας που την διέκρινε στη διάρκεια του 20ου αιώνα. Επενδύει στη διεθνή τάξη και έχει γίνει ένας μικρός πρόθυμος σύμμαχος για να ηγηθεί σε επιχειρήσεις και υποστηρίζει το ΝΑΤΟ σε θέματα σκληρής ασφάλειας ενώ πρωτοστατεί στην ιδέα της ώθησης της ΕΕ σε αυτόν τον τομέα. Ωστόσο, η Δανία δεν τρέφει ευρωσκεπτικισμό και οι πολιτικές της ελίτ τάσσονται σθεναρά υπέρ της μεγαλύτερης συνοχής της ΕΕ σε πολλά θέματα εξωτερικής πολιτικής. Η μόνη επιφύλαξη που φαίνεται να έχουν αφορά το ΝΑΤΟ αφού βλέπουν ότι το συμφέρον της Δανίας είναι να διατηρήσει τη δέσμευση των ΗΠΑ στην Ευρώπη.[372] Η Δανία είχε εξαιρεθεί από την ΚΠΑΑ της ΕΕ ως αντιστάθμισμα μετά από την οριακή καταψήφιση της Συνθήκης του Maastricht από τους Δανούς πολίτες.[373]

Ιταλία: Σύμφωνα με τη Λευκή Βίβλο για την ασφάλεια και την άμυνα του 2015, απώτερος στόχος της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας της Ιταλίας είναι η προστασία των ζωτικών και στρατηγικών συμφερόντων της. Αυτός ο στόχος απαιτεί την υπεράσπιση της κυριαρχίας, τη συνέχιση της οικοδόμησης ενός σταθερού περιφερειακού πλαισίου ασφάλειας και τη διευκόλυνση της δημιουργίας ενός ευνοϊκού διεθνούς περιβάλλοντος. Η Ιταλία συμμετέχει σε πολυεθνικές στρατιωτικές επιχειρήσεις για την ενίσχυση του διεθνούς ρόλου της, εδραιώνοντας τις σχέσεις της στο πλαίσιο συμμαχιών, ενώ είναι μια από τις κύριες και σημαντικότερες ευρωπαϊκές χώρες και ιδρυτικό μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ευρωατλαντική διάσταση ασφαλείας είναι ζωτικής σημασίας για την άμυνα της χώρας και την προστασία των

[371] *Foreign and Security Policy Strategy of Denmark 2023* στο https://um.dk/en/foreign-policy/foreign-and-security-policy-2023 (τ.π. 29.9.2024)
[372] Στο ίδιο, σ. 94-95
[373] *The Danish opt-outs from EU cooperation* στο https://www.thedanishparliament.dk/en/eu-information-centre/the-danish-opt-outs-from-eu-cooperation (τ.π. 24.8.2024)

εθνικών συμφερόντων. Μόνο η Ατλαντική Συμμαχία μπορεί να διασφαλίσει επαρκή αποτρεπτική και αμυντική ικανότητα του ευρωατλαντικού εδάφους από μια πιθανή συμβατική στρατιωτική απειλή, η οποία δεν μπορεί να αποκλειστεί. Η μόνη στρατηγική που μπορεί να μεγιστοποιήσει το πλαίσιο ασφαλείας και να μετριάσει τους σχετικούς κινδύνους είναι αυτή της ενεργού συμμετοχής στο ΝΑΤΟ.[374]

Η Ιταλία δεν έχει εκδώσει Εθνική Στρατηγική Ασφαλείας με την στενή έννοια του όρου και το πιο πρόσφατο σχετικό κείμενο είναι το Σχέδιο Στρατηγικής του Αρχηγού των Ενόπλων Δυνάμεων της Ιταλίας[375] που εκδόθηκε το 2022 και αναφέρεται στο γεωπολιτικό περιβάλλον που έχει διαμορφωθεί μετά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία. Σύμφωνα με το κείμενο στο πλαίσιο των συμμαχιών ο ΟΗΕ, το ΝΑΤΟ και η ΕΕ είναι οι φορείς που υποστηρίζουν την ασφάλεια και την οικονομική-κοινωνική ανάπτυξη της Ιταλίας. Η χώρα αναγνωρίζει τον ΟΗΕ ως το μέσο για τη νομιμοποίηση και τη διασφάλιση της ειρήνης και της σταθερότητας και γι' αυτό η Ιταλία συμμετέχει στις ειρηνευτικές αποστολές. Το ΝΑΤΟ είναι η Συμμαχία αναφοράς για την άμυνα και την αποτροπή ενώ εντός της ΕΕ επιδιώκεται η ενίσχυση της ΚΠΑΑ σε συνέργεια και συμπληρωματικότητα με την Ατλαντική Συμμαχία με την εδραίωση του λεγόμενου «ευρωπαϊκού πυλώνα» του ΝΑΤΟ. Δεδομένου ότι η ατλαντική και η ευρωπαϊκή διάσταση αποτελούν τους ακρογωνιαίους λίθους της διεθνούς θέσης της Ιταλίας, η ευρύτερη Μεσόγειος είναι μια περιοχή πρωταρχικής σημασίας στην οποία προβάλλονται τα συμφέροντα της Ιταλίας και πρέπει να προστατεύονται για σκοπούς εθνικής ασφάλειας.

Η Ιταλία επηρεάζεται από την αστάθεια στην άμεση γειτονιά της τα Βαλκάνια και τη Μεσόγειο θάλασσα, ενώ δέχεται μεγάλα κύματα μεταναστευτικών ροών. Υπάρχει η αντίληψη στις ελίτ ότι η Ιταλία στο διεθνές σύστημα αποτελεί μια μέση δύναμη και ως εκ τούτου διαφέρει από τις μεγάλες δυνάμεις και τα μικρά κράτη. Ως αποτέλεσμα η Ιταλία υποστηρίζει και συμμετέχει στις διεθνείς επιχειρήσεις συμπεριλαμβανομένων των στρατιωτικών. Το ισχύον θεσμικό πλαίσιο επιτρέπει στην κυβέρνηση να ενεργεί έγκαιρα και άμεσα σε περίπτωση κρίσης ενώ εγγυάται και τον

---

[374] Il Ministro della Difesa, *Libro Bianco per la Sicurezza Internazionale e la Difesa*,Republica Italiana 2015, σ. 15-18

[375] *The Chief of Defence Strategic Concept* 2022 στο https://www.difesa.it/assets/allegati/24873/chief_of_defence_strategic_concept_2022_.pdf#:~:text=This%20document,%20which%20updates%20the%202020%20Edition,%20supplements%20the%20guidelines (τ.π. 1.10.2024)

κοινοβουλευτικό έλεγχο, όπου οι νομοθέτες μπορούν να απορρίψουν ένα νομοσχέδιο και εάν κρίνουν ανεπαρκή τη δράση της κυβέρνησης μπορούν να υποβάλουν πρόταση δυσπιστίας.[376]

Ισπανία: Στη Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας της Ισπανίας που εκδόθηκε το 2017,[377] η Ισπανία παρουσιάζεται ως μια ευρωπαϊκή, ατλαντική και μεσογειακή χώρα ανοιχτή στον κόσμο που προστατεύει τους πολίτες της, βασικό μέλος της ΕΕ και του ΝΑΤΟ, η οποία κάτω από την ομπρέλα αυτών των οργανισμών και του ΟΗΕ λαμβάνει μέρος σε διάφορες αποστολές πέραν από τα σύνορά της. Η σταθερότητα, η ασφάλεια και η ευημερία της Ισπανίας, επηρεάζεται με οτιδήποτε συμβαίνει σε όλες τις γεωγραφικές περιοχές και ειδικά στην Ευρώπη και τη Μεσόγειο, ενώ παράλληλα αποτελεί ναυτική δύναμη με μακρά ιστορία παγκόσμιων συμφερόντων πέρα από τα σύνορά της.

Στην παραπάνω Στρατηγική η Ισπανία δεσμεύεται να διαδραματίσει ηγετικό ρόλο στην οικοδόμηση μιας περισσότερο αποτελεσματικής, ολοκληρωμένης και δημοκρατικά νομιμοποιημένης ΕΕ, με ικανότητα αντίδρασης όπως ορίζεται στην Παγκόσμια Στρατηγική για την Εξωτερική Πολιτική και την Πολιτική Ασφάλειας. Από την άποψη αυτή, η αυξανόμενη απαίτηση να αναλάβει η Ευρώπη μεγαλύτερες ευθύνες στον τομέα της ασφάλειας απαιτεί μεγαλύτερη σύγκλιση μεταξύ των ευρωπαίων εταίρων. Η Ισπανία, η οποία έχει συμμετάσχει σε όλες τις στρατιωτικές επιχειρήσεις της ΕΕ μέχρι σήμερα, καθώς και στις περισσότερες μη στρατιωτικές αποστολές, υποστηρίζει τη μετάβαση προς μια ΚΠΑΑ της ΕΕ με στενότερη σχέση με το ΝΑΤΟ το οποίο αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της συλλογικής άμυνας στην Ευρώπη. Η Ισπανία, όπως αντικατοπτρίζεται από τη συμμετοχή της στις αποστολές, θέλει να συνεχίσει να συνεισφέρει σε ένα ανανεωμένο ΝΑΤΟ προσαρμοσμένο στο σημερινό περιβάλλον των μεγαλύτερων εντάσεων στην Ευρώπη, όπου οι παγωμένες συγκρούσεις συνεχίζονται ή ακόμη και αναβιώνουν. Η Ρωσία στη Στρατηγική του 2017 παρουσιάζεται ως ένας σημαντικός στρατηγικός παράγοντας και η συμμετοχή της κρίνεται για την Ισπανία απαραίτητη για την αναζήτηση πολυμερών λύσεων στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η διεθνής κοινωνία. Ωστόσο η παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας και οι ενέργειές της στην ανατολική Ουκρανία έχουν προκαλέσει επιδείνωση της κατάστασης ασφαλείας της Ευρώπης και η Ισπανία έχει δεσμευτεί για μια κοινή στρατηγική θέση

[376] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 194- 199
[377] *Spain's National Security Strategy*, Government of Spain 2017, σ. 22, 38-39

στο πλαίσιο της ΕΕ και του ΝΑΤΟ και για έναν κριτικό αλλά εποικοδομητικό διάλογο με τη Ρωσία.[378] Είναι χαρακτηριστικό ότι και στην τελευταία αναθεώρηση της Στρατηγικής Ασφάλειας της Ισπανίας που έγινε το 2021[379] μέσα σε ένα παγκόσμιο και ευρωπαϊκό ασταθές γεωπολιτικό περιβάλλον αναφέρεται ότι η Ρωσία προσπάθησε τα τελευταία χρόνια να αποκτήσει ένα περισσότερο ηγετικό ρόλο στη διεθνή σκηνή, καταβάλλοντας προσπάθειες προς την πολυπολικότητα, την αναγνώριση της ιδιαιτερότητάς της και την κατανομή των περιοχών επιρροής. Η επεκτατική πολιτική της Ρωσίας αντικατοπτρίζεται στις παρεμβάσεις της στη Συρία και τη Λιβύη και στην προσέγγισή της σε δυνάμεις με περιφερειακές φιλοδοξίες, όπως η Τουρκία, η Ινδία και το Ιράν.

Σε γενικό ιστορικό πλαίσιο, η Ισπανία τελικά διατηρεί μια ισορροπημένη προσέγγιση όσον αφορά το ΝΑΤΟ και την ΕΕ. Η εξωτερική πολιτική της δείχνει μια προτίμηση στην Ευρώπη, αλλά η ατλαντική επιλογή βασίζεται στις διμερείς σχέσεις με τις ΗΠΑ οι οποίες αποτελούν μια άλλη προτεραιότητα στην ίδια ατζέντα. Η Ισπανία έχει υποστηρίξει τη συμβατότητα μεταξύ του ΝΑΤΟ και της ΕΕ όσον αφορά την κοινή άμυνα και την ανάπτυξη μιας ευρωπαϊκής ταυτότητας ασφάλειας και άμυνας στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ. Μετά τη σύνοδο κορυφής του ΝΑΤΟ στην Washington και τα συμβούλια της ΕΕ στην Κολωνία και το Ελσίνκι το 1999, η ισπανική Λευκή Βίβλος για την άμυνα (Defence White Paper-DWP) του 2000 αντανακλούσε την ισπανική προτίμηση για το ΝΑΤΟ ως βάση για τη συλλογική άμυνα αλλά και την υποστήριξή της σε οποιεσδήποτε αυτόνομες επιχειρήσεις της ΕΕ. Η Ισπανία θεωρεί την ανάπτυξη στρατιωτικών δυνατοτήτων της ΕΕ ως συμπλήρωμα και όχι ως εναλλακτική λύση του ΝΑΤΟ, επιβεβαιώνοντας τη σημασία της ρήτρας συλλογικής άμυνας του ΝΑΤΟ για την Ισπανία και την Ευρώπη, παρά την καινοτομία της αμοιβαίας άμυνας και παρά την αμοιβαία αμυντική υποχρέωση στο πλαίσιο της Συνθήκης της Λισαβόνας της ΕΕ.[380]

Όσον αφορά τη συμμετοχή της Ισπανίας στην «Συμμαχία των Προθύμων» και την εισβολή στο Ιράκ το 2003 ο Ισπανός πρωθυπουργός José María Aznar, δικαιολόγησε τη συμμετοχή της Ισπανίας ότι ήταν για το εθνικό συμφέρον της Ισπανίας και υπήρχε επίσης μια υποχρέωση πολιτικής αμοιβαιότητας: «δεν μπορείς να ζητήσεις

[378] Στο ίδιο, σ. 40-41
[379] Spain's National Security Strategy, Government of Spain 2021, σ. 27
[380] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 281-282

βοήθεια από έναν φίλο (George Bush) και αργότερα να αρνηθείς ο ίδιος τη βοήθειά σου όταν το ζητήσει».[381]

Πορτογαλία: Η Πορτογαλία επιθυμεί να είναι ένας παγκόσμιος πάροχος ασφαλείας παρά τους περιορισμένους πόρους της και αυτό φαίνεται στον αριθμό των στρατιωτικών αποστολών που συμμετέχει μακριά από τα σύνορά της, με τη συνεισφορά της σε αποστολές του ΟΗΕ, του ΝΑΤΟ και της ΕΕ. Ο Πρόεδρος και ο Πρωθυπουργός είναι οι βασικοί παράγοντες όσον αφορά την αμυντική πολιτική.[382]

Η Πορτογαλία είναι επίσημα δεσμευμένη στον ΟΗΕ, το ΝΑΤΟ και την ΕΕ. Θεωρεί την ΕΕ απαραίτητη, αλλά επιβεβαιώνει την πίστη στην Ατλαντική Συμμαχία ως σύμφωνο για τη διεθνή ασφάλεια και σταθερότητα που αποτελεί τον καλύτερο τρόπο αντιμετώπισης των νέων απειλών. Η Πορτογαλία διαθέτει σήμερα περισσότερο στρατιωτικό προσωπικό σε αποστολές του ΝΑΤΟ από ότι στον ΟΗΕ και την ΕΕ μαζί. Αυτό συνάδει απόλυτα με μια προτίμηση αιώνων για μια κάποιας μορφής ατλαντική συμμαχία. Η αμυντική οδηγία 2010-2013 συμβιβάζει την έντονη προτίμηση της πορτογαλικής στρατηγικής κουλτούρας για μια ατλαντική Συμμαχία με την αυξανόμενη τάση για βαθύτερη ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, δηλώνοντας ότι «η πολιτική και οικονομική μας διάσταση είναι ευρωπαϊκή, ενώ η ασφάλεια και η αμυντική διάσταση είναι ευρωατλαντική». Η χρήση στρατιωτικής δύναμης σύμφωνα με το Σύνταγμα της Πορτογαλίας είναι το μέσο έσχατης ανάγκης και προτιμάται η ειρηνική επίλυση των συγκρούσεων σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο. Αλλά αυτό δεν αποτελεί εκ του αποτελέσματος μια ισχυρή προκατάληψη. Ο νόμος για την Εθνική Άμυνα ορίζει επίσης ότι η Πορτογαλία πρέπει να λαμβάνει μέρος σε αποστολές για την καταπολέμηση της επιθετικότητας καθώς και ενάντια σε διεθνείς απειλές π.χ. τρομοκρατία και εξέγερση.[383]

Η Πορτογαλία έχει εκδώσει ένα Σχέδιο Στρατηγικής για την Εθνική Άμυνα το 2013,[384] το οποίο δεν έχει ανανεώσει και αντιμετωπίζει τις ΗΠΑ και την Ευρώπη ως στρατηγικούς εταίρους εντός του πλαισίου του ΝΑΤΟ, ενώ η Πορτογαλία αποτελεί

---

[381] *Spain's Role in Iraq* στο https://english.elpais.com/elpais/2015/11/02/inenglish/1446459351_559049.html# (τ.π., 14.5.2024)
[382] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 281-282
[383] Στο ίδιο, σ. 284-287
[384] *Strategic Concept of National Defence of Portugal* στο https://www.defesa.gov.pt/pt/comunicacao/documentos/Lists/PDEFINTER_DocumentoLookupList/Strategic-Concept-of-National-Defence.pdf (τ.π. 2.10.2024)

αναπόσπαστο μέρος της ΕΕ και του ΝΑΤΟ. Η Ατλαντική Συμμαχία είναι ζωτική για την ασφάλεια και την άμυνα της Πορτογαλίας, ωστόσο σημαντική για τα συμφέροντά της και την περιοχή είναι και η συμμετοχή της Πορτογαλίας στην ΚΠΑΑ της ΕΕ. Σε αυτό το πλαίσιο η Πορτογαλία παίρνει μέρος σε διεθνείς στρατιωτικές αποστολές υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, του ΝΑΤΟ και της ΕΕ και ενισχύει τις σχέσεις της με το ΝΑΤΟ, τη στρατηγική εταιρική σχέση μεταξύ ΝΑΤΟ και ΕΕ αλλά και τη συνεργασία με τις ΗΠΑ, ενώ προωθεί την ανάπτυξη της ΚΠΑΑ της ΕΕ.

Ολλανδία: Σύμφωνα με τη Λευκή Βίβλο για την άμυνα του 2022,[385] μια ισχυρότερη Ολλανδία συνεισφέρει σε μια πιο ασφαλή Ευρώπη, της οποίας η Ολλανδία είναι αναπόσπαστο μέρος. Η ασφάλεια της Ευρώπης απειλείται από τη Ρωσία μετά την εισβολή στην Ουκρανία και η Ευρώπη πρέπει να βελτιώσει τις δυνατότητές της να αμύνεται για τα δικά της συμφέροντα ασφαλείας. Η Ολλανδία αυξάνει τις αμυντικές της δαπάνες και θα έχει ηγετικό ρόλο στην ενίσχυση της ευρωπαϊκής ασφάλειας.

Σημειώνεται ότι στην Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας της Ολλανδίας που εκδόθηκε το 2019,[386] απλά αναφέρεται η Ρωσία στο πλαίσιο της αυξανόμενης έντασης μεταξύ των μεγάλων παγκόσμιων δυνάμεων, ιδίως μεταξύ των ΗΠΑ και της ΕΕ από τη μία πλευρά και της Κίνας και της Ρωσίας από την άλλη, με την αυξανόμενη επιθετικότητα της Κίνας και της Ρωσίας στη διεθνή σκηνή να έχει γίνει ιδιαίτερα εμφανής.

Η διατλαντική συνεργασία παραμένει ο ακρογωνιαίος λίθος της πολιτικής ασφάλειας της Ολλανδίας. Ωστόσο, και οι τέσσερις οργανισμοί, ο ΟΗΕ, το ΝΑΤΟ, η ΕΕ και ο ΟΑΣΕ, θεωρούνται ζωτικής σημασίας για την εξασφάλιση των εθνικών συμφερόντων. Η χώρα συμμετέχει σχεδόν σε κάθε επιχείρηση υπό την ηγεσία του ΟΗΕ, του ΝΑΤΟ και της ΕΕ σε όλο τον κόσμο[387]

Ελλάδα: Η Ελλάδα αποτελεί μέλος των μεγαλύτερων διεθνών οργανισμών μεταξύ των οποίων στην ΕΕ όπου εργάζεται για την εμβάθυνση ενισχύοντας παράλληλα την ΚΠΑΑ. Μέλος του ΝΑΤΟ που διαδραματίζει μέχρι σήμερα ενεργό ρόλο στη ΝΑ πτέρυγά του, συνεισφέροντας ουσιαστικά και ενεργά τόσο στο πολιτικό όσο και στο

---

[385] Defence White Paper, *A Stronger Netherlands A Safer Europe Investing in a Robust NATO and EU,* Ministry of Defence 2022
[386] *National Security Strategy of Netherlands 2019* στο https://english.nctv.nl/documents/publications/2019/09/19/national-security-strategy (τ.π. 2.10.2024)
[387] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 260-262

στρατιωτικό σκέλος της Συμμαχίας ενώ επίσης αποτελεί μέλος του ΟΗΕ και του ΟΑΣΕ.[388]

Σύμφωνα με τον καθηγητή Αθανάσιο Πλατιά, όπως προκύπτει από τα επίσημα έγγραφα πολιτικοί στόχοι της χώρας είναι η προστασία της εδαφικής ακεραιότητας, της εθνικής κυριαρχίας / αυτονομίας και των κυριαρχικών δικαιωμάτων που απειλούνται από την Τουρκία, η προστασία των ελληνικών συμφερόντων στην Ανατολική Μεσόγειο περιλαμβανομένης της προστασίας της Κύπρου, η αξιοποίηση των ενεργειακών και άλλων πόρων στους οποίους η Ελλάδα έχει δικαιώματα σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και η βελτίωση της σχετικής θέσης της χώρας στην ΕΕ, την Ανατολική Μεσόγειο και τα Βαλκάνια. Με δεδομένο δε τον στρατηγικό ανταγωνισμό με την Τουρκία, είναι κρίσιμο εθνικό συμφέρον η αλλαγή προς το καλύτερο του γεωπολιτικού και γεωοικονομικού συσχετισμού ισχύος. Η Ελλάδα δεν έχει διεκδικήσεις έναντι τρίτων χωρών, αλλά ταυτόχρονα θέλει να προστατεύσει τα δικαιώματα της και γι' αυτό επιδιώκει τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού και περιφερειακού περιβάλλοντος σταθερότητας, που να ευνοεί την πραγματοποίηση των παραπάνω στόχων, ενώ η Ελλάδα για να επικεντρωθεί στο πρωτεύον ζήτημα της αντιμετώπισης της τουρκικής απειλής έκλεισε τα τελευταία χρόνια δευτερεύοντα μέτωπα, όπως το πρόβλημα με τη Βόρεια Μακεδονία.[389]

Η στρατηγική κουλτούρα της Ελλάδας, είναι έντονα βασισμένη στην εδαφική άμυνα και τη φυσική προστασία της εθνικής κυριαρχίας και ακεραιότητας. Η συγκεκριμένη στρατηγική κουλτούρα διαμορφώνεται πρωτίστως από τη μακρόχρονη αντιπαλότητα με την Τουρκία και τη στρατιωτική απειλή που θεωρείται ότι προέρχεται από αυτή. Παρ 'όλα αυτά, ως μακροχρόνιο μέλος του ΝΑΤΟ και της ΕΕ, η Ελλάδα με το τέλος του ψυχρού πολέμου μετέχει σε αποστολές κυρίως του ΟΗΕ και της ΕΕ στο εξωτερικό.[390]

Η Ελλάδα είναι επιχειρησιακά παρούσα και στο σύνολο των επιχειρήσεων, αποστολών και δραστηριοτήτων του ΝΑΤΟ και συμβάλλει εποικοδομητικά στους

---

[388] *Η Ελλάδα στους Διεθνείς Οργανισμούς* στο https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stous-diethneis-organismous/ (τ.π. 2.10.2024)
[389] Α. Πλατιάς, *Ελληνική Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας: Εξισορρόπηση και Αποτροπή* στο Θεωρία και Πράξη στις Διεθνείς Σχέσεις-Δοκίμια προς τιμήν του Δημήτρη Κώνστα, (επιμ.) Μ. Κοππά-Π. Τσάκωνας, Παπαζήση, Αθήνα 2024, σ. 277-278
[390] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 163-164

επιχειρησιακούς σχεδιασμούς και σχεδιασμούς ασκήσεων της Συμμαχίας. Επίσης εκπληρώνει σταθερά το στόχο της διάθεσης τουλάχιστον 2% του ΑΕΠ για αμυντικές δαπάνες, και υποστηρίζει παραδοσιακά την περαιτέρω ενίσχυση των εταιρικών σχέσεων του ΝΑΤΟ, εκτιμώντας ότι ο πυλώνας της συνεργατικής ασφάλειας είναι θεμελιώδους σημασίας για την εμπέδωση της παγκόσμιας ασφάλειας πέραν του ευρωατλαντικού χώρου και τη διασφάλιση της διεθνούς τάξης που βασίζεται σε κανόνες.[391]

Κύπρος: Σύμφωνα με τις επίσημες πηγές και έγγραφα της Κύπρου του 2024,[392] Η Κύπρος με τη συμμετοχή της σε διεθνείς οργανισμούς συμβάλλει στην επίτευξη της παγκόσμιας ασφάλεια και υποστηρίζει την καταπολέμηση της βίας, της παράνομης εμπορίας όπλων, της τρομοκρατίας και της ανάπτυξης όπλων μαζικής καταστροφής παρά το ότι συχνά η Τουρκία χρησιμοποιώντας καταχρηστικά το δικαίωμα της αρνησικυρίας (βέτο), εμποδίζει τη συμμετοχή της Κυπριακής Δημοκρατίας σε πολλές συναφείς διεθνείς πρωτοβουλίες. Επίσης, συνεισφέρει σε ειρηνευτικές αποστολές του ΟΗΕ, μέσω παροχής ανθρωπίνου δυναμικού αλλά και μέσω παροχής διευκολύνσεων σε αποστολές που επιχειρούν/ δραστηριοποιούνται στην Κύπρο όπως για παράδειγμα η UNIFIL (United Nations Interim Force in Lebanon). Η ΚΠΑΑ της ΕΕ, αξιολογείται ως μείζονος σημασίας για την προάσπιση των συμφερόντων της Κύπρου και ως εκ τούτου τη στηρίζει και συμμετέχει ενεργά στις προσπάθειες ουσιαστικής εμβάθυνσης της θεωρώντας πολύ σημαντική την ανάπτυξη πραγματικών δυνατοτήτων της Ένωσης, όπως για παράδειγμα μέσω της Μόνιμης Διαρθρωμένης Συνεργασίας για την Ασφάλεια και την Άμυνα (PESCO) και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Άμυνας (EDF), ενώ παράλληλα υποστηρίζει και το φιλόδοξο στόχο της επίτευξης στρατηγικής αυτονομίας της ΕΕ. Η Κύπρος συνεισφέρει επίσης στις στρατιωτικές και μη στρατιωτικές αποστολές της ΕΕ και λαμβάνει μέρος στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων των οργάνων της ΕΕ, τα οποία σχετίζονται με την Ασφάλεια και την Άμυνα. Σε διμερές επίπεδο, η Κυπριακή Δημοκρατία συνεργάζεται στενά με όλα τα κράτη της περιοχής αλλά και πέραν αυτής που έχουν την ίδια αντίληψη , προς ενίσχυση της αρχιτεκτονικής ασφάλειας της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής, συνεισφέροντας κατ' αυτόν τον τρόπο στην εδραίωση της ειρήνης και της σταθερότητας. Στενή συνεργασία

[391] *Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου (ΝΑΤΟ)* στο https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stous-diethneis-organismous/nato.html (τ.π. 15.5.2024)
[392] *Άμυνα και Ασφάλεια* στο https://www.gov.cy/mfa/documents/amyna-asfaleia/ (τ.π. 2.10.2024)

στον τομέα της άμυνας και ασφάλειας διατηρεί επίσης και με άλλα ομονοούντα κράτη πέραν της γειτονίας της.

Η Κύπρος δεν είναι μέλος του ΝΑΤΟ και ο προσανατολισμός της εξωτερικής πολιτικής της Κύπρου κυριαρχείται κυρίως από την ευρωπαϊκή εστίασή της. Η σημασία αυτής της επιλογής καταδεικνύεται από το γεγονός ότι μετά την ένταξη στην ΕΕ έγιναν τροποποιήσεις του Συντάγματος, που δηλώνουν την υπεροχή του κοινοτικού κεκτημένου έναντι της εθνικής νομοθεσίας. Η έννοια της ασφάλειας περιορίζεται σε αυτή της υπεράσπισης της κυριαρχίας έναντι κάθε επιθετικότητας. Ο ρόλος των ενόπλων δυνάμεων περιορίζεται αποκλειστικά στην υπεράσπιση της εδαφικής ακεραιότητας της χώρας.[393]

Ιρλανδία: Η Ιρλανδία είναι μια ουδέτερη ή στρατιωτικά ουδέτερη χώρα και δεν είναι μέλος του ΝΑΤΟ. Λόγω της γεωγραφικής της θέσης στον Ατλαντικό δεν αντιμετωπίζει ευθεία εξωτερική απειλή, ενώ έχει εξαφανιστεί η απειλή της τρομοκρατίας. Το Σύνταγμα της Ιρλανδίας δεσμεύει σε ειρηνική επίλυση των διεθνών διαφορών. Η ΕΕ της προσφέρει μια νέα, υψηλότερης ποιότητας διέξοδο για τους στόχους της για διεθνή ασφάλεια. Επιπλέον, η συμμετοχή της Ιρλανδίας στην αμυντική πολιτική της ΕΕ είναι από μόνη της πολιτικά σημαντική και υποστηρίζει σθεναρά την ανάπτυξη μιας αμυντικής πολιτικής της ΕΕ.[394] Η Λευκή Βίβλος για την άμυνα της Ιρλανδίας του 2015 αναφέρει ως δεύτερη αποστολή των ενόπλων δυνάμεων να συμμετέχουν σε πολυεθνικές επιχειρήσεις υποστήριξης της ειρήνης, διαχείρισης κρίσεων και ανθρωπιστικές επιχειρήσεις σύμφωνα με τις οδηγίες της κυβέρνησης στο πλαίσιο της νομιμότητας.[395] Η Ιρλανδία δεν έχει εκδώσει Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας και αναθεώρησε τελευταία φορά τη Λευκή Βίβλο το 2019,[396] όπου επιβεβαιώνεται η ενεργός συμμετοχή της στον ΟΗΕ, την ΕΕ, την PfP του ΝΑΤΟ και τον ΟΑΣΕ ως κεντρική συνιστώσα της πολιτικής ασφαλείας της.

Μάλτα: Δεδομένης της αμελητέας στρατιωτικής της ισχύος, η Μάλτα παραδοσιακά αναζητούσε εξωτερικές στρατιωτικές εγγυήσεις για να καλύψει το έλλειμμα εθνικής

---

[393] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 59
[394] Στο ίδιο, σ. 185-186
[395] *Irish White Paper on Defence*, Ministry of Defence, 2015, σ. 59
[396] *White Paper on Defence: Update 2019* στο https://www.gov.ie/en/publication/a519cf-white-paper-on-defence-update-2019/#:~:text=The%20White%20Paper%20on%20Defence%20was%20approved%20by%20Government%20in, (τ.π. 2.10.2024), σ. 74

ασφάλειας. Δεν έχει πρόθεση να γίνει μέλος του ΝΑΤΟ που οφείλεται στο συνταγματικό κώλυμα με τη μορφή της ρήτρας ουδετερότητας και στην έλλειψη υποστήριξης τόσο από τους πολίτες όσο και από τις πολιτικές ελίτ. Η ΚΠΑΑ της ΕΕ φαίνεται η μόνη διαθέσιμη οδός για τη Μάλτα όσον αφορά την ασφάλειά της, επειδή ανοίγει δρόμους για να ενταχθεί σε μια «κοινότητα ασφαλείας» και να την βοηθήσει να απελευθερωθεί από πιο επικίνδυνες διμερείς ρυθμίσεις, οι οποίες, θα μπορούσαν να εκθέσουν τη Μάλτα στον κίνδυνο να τεθεί κάτω από την ηγεμονία μιας και μόνο χώρας. Ως εκ τούτου, η Μάλτα είναι πιθανό να παραμείνει υποστηρικτής της ΚΠΑΑ, συμπεριλαμβανομένης της συμμετοχής στις δομές της, αλλά είναι απίθανο να είναι πολύ ένθερμος υποστηρικτής της στρατιωτικής δράσης εκτός του πλαισίου και των συνόρων της ΕΕ, εκτός εάν αυτό εγκριθεί ρητά από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. ή είναι μια πράξη αυτοάμυνας, όπως ορίζεται στο Σύνταγμα της Μάλτας.[397]

Λουξεμβούργο: Το Λουξεμβούργο είναι ένα μικρό κράτος και χρειάστηκε πολύ χρόνο για να αποκτήσει διπλωματικές υπηρεσίες και στρατιωτική παρουσία. Προσπαθεί να έχει έναν ενεργητικό ρόλο σε οργανισμούς όπως η ΕΕ, το ΝΑΤΟ και ο ΟΑΣΕ. Γενικά το Λουξεμβούργο προτιμά να ενεργεί συσπειρωμένα σε συντονισμό με τις άλλες χώρες του BENELUX, μερικές φορές με την ενίσχυση αυτών της κεντρικής Ευρώπης αλλά ακόμα και των χωρών της Βαλτικής. Η ευρωπαϊκή αμυντική προσπάθεια με την ΚΠΑΑ της ΕΕ αλλά και η συμμαχική βασισμένη στο ΝΑΤΟ συνεργασία και ολοκλήρωση, θεωρούνται πάντοτε συμπληρωματικές, όχι ανταγωνιστικές ή συγκρουσιακές. Επιπλέον, η εξωτερική πολιτική επιμένει ότι η διατλαντική σχέση παραμένει κεντρική και αναντικατάστατη για την ΕΕ και το Λουξεμβούργο.[398]

2.5. Συνεργασίες μεταξύ κ-μ της ΕΕ στον τομέα ασφάλειας και άμυνας

Τα κράτη-μέλη της ΕΕ με βάση την εθνική τους πολιτική εκτός από τη συμμετοχή τους σε διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς, επεδίωξαν τη συνεργασία με άλλα κ-μ σε διμερές, τριμερές ή και πολυμερές επίπεδο για να διασφαλίσουν περαιτέρω την άμυνά τους και να εξυπηρετήσουν τα εθνικά συμφέροντά τους. Κυριότερες συνεργασίες είναι:

- Η Γαλλο-Βρετανική συνεργασία

[397] H. Biehl, B. Giegerich & A. Jonas, ό.π., σ. 249
[398] Στο ίδιο, σ. 232-241

- Η Γαλλο-Γερμανική Συνεργασία
- Η Συμμαχία του Τριγώνου της Βαϊμάρης (Weimar Triangle) και η
- Πρωτοβουλία των τριών θαλασσών (Three seas Initiative)

Η Γαλλο-Βρετανική συνεργασία: Η Κοινή Δήλωση για την Ευρωπαϊκή Άμυνα που έγινε στη Βρετανο-Γαλλική Σύνοδο Κορυφής του Saint-Malo στις 4.12.1998 ανάμεσα στους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων της Γαλλίας και του ΗΒ αποτέλεσε το αποφασιστικό βήμα για την ανάπτυξη της ΚΠΑΑ της ΕΕ. Σύμφωνα με αυτή η ΕΕ πρέπει να είναι σε θέση να διαδραματίσει πλήρως τον ρόλο της στη διεθνή σκηνή με τη σταδιακή διαμόρφωση μιας Κοινής Αμυντικής Πολιτικής στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ της ΕΕ. Για το σκοπό αυτό, η Ένωση πρέπει να έχει την ικανότητα αυτόνομης δράσης, με αξιόπιστες στρατιωτικές δυνάμεις που υποστηρίζονται από μια ισχυρή και ανταγωνιστική ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία και τεχνολογία, τα μέσα για να αποφασίσει να τις χρησιμοποιήσει προκειμένου να ανταποκριθεί στις διεθνείς κρίσεις, με το ΝΑΤΟ όμως να παραμένει το θεμέλιο της συλλογικής άμυνας των μελών του. Προκειμένου η Ευρωπαϊκή Ένωση να λάβει αποφάσεις και να αναλαμβάνει στρατιωτική δράση όπου δεν εμπλέκεται η Συμμαχία, η ΕΕ πρέπει να διαθέτει κατάλληλες δομές και ικανότητα ανάλυσης καταστάσεων, πηγές πληροφοριών και δυνατότητα ανάλογου στρατηγικού σχεδιασμού, χωρίς περιττές επικαλύψεις με το ΝΑΤΟ.[399]

Η συμφωνία του St. Malo για την ευρωπαϊκή αμυντική συνεργασία καθόρισε μια νέα προσέγγιση στην αμυντική συνεργασία για την επιδίωξη ενός νέου στόχου μιας αυτόνομης ευρωπαϊκής στρατιωτικής ικανότητας. Αντίθετα όμως η γαλλο-βρετανική συνεργασία με τη συνθήκη (Lancaster House Treaties) που ξεκίνησε τον Νοέμβριο του 2010 από τον Βρετανό Πρωθυπουργό David Cameron και τον Γάλλο Πρόεδρο Nicolas Sarkozy ήταν μια νέα αλλά διαφορετική προσέγγιση αφού επεδίωκε να διατηρήσει το status quo προς υποστήριξη των κυρίαρχων εξωτερικών και αμυντικών πολιτικών της Γαλλίας και του ΗΒ. Το πρωταρχικό κίνητρο δεν ήταν η παραγωγή μεγαλύτερης ή πιο αποτελεσματικής «ευρωπαϊκής» στρατιωτικής ικανότητας για αυτόνομη δράση αλλά

[399] *Franco–British St. Malo Declaration (4 December 1998)* στο https://www.cvce.eu/en/obj/franco_british_st_malo_declaration_4_december_1998-en-f3cd16fb-fc37-4d52-936f-c8e9bc80f24f.html#:~:text=At%20the%20Franco%E2%80%93British%20Summit%20held%20in%20St.%20Malo%20on%203 (τ.π. 2.10.2024)

να διατηρηθούν οι γαλλικές και βρετανικές φιλοδοξίες για προβολή ισχύος και στρατιωτική αξιοπιστία στα μάτια των Ηνωμένων Πολιτειών. Η γαλλο-βρετανική συνεργασία δεν συνεπάγεται στρατηγική επανεκτίμηση της ευρωπαϊκής άμυνας αν και παρακάμπτει το στρατηγικό ζήτημα του ρόλου του ΝΑΤΟ και των Ηνωμένων Πολιτειών στην ευρωπαϊκή άμυνα και ασφάλεια. Δεν αντιμετωπίζει, για παράδειγμα, τις ανησυχίες ορισμένων ευρωπαϊκών κρατών σχετικά με την αποδέσμευση των ΗΠΑ από την Ευρώπη και δεν ασχολείται επαρκώς με την ευρύτερη ευρωπαϊκή ασφάλεια. Ωστόσο, παρόλα αυτά, η γαλλο-βρετανική αμυντική συνεργασία θα μπορούσε να προσφέρει έναν οδικό χάρτη για αμυντική συνεργασία που βασίζεται σε βαθύτερο σχεδιασμό ικανοτήτων και αμοιβαία εξάρτηση. Η Συνθήκη Συνεργασίας Άμυνας και Ασφάλειας που υπέγραψαν ο Cameron και ο Sarkozy αποτελεί αναμφίβολα ένα βήμα αλλαγής από την αμυντική συνεργασία που είχε προηγηθεί.[400]

Σε συνέχεια της Συνθήκης που υπογράφτηκε στο Lancaster House το 2010, στις 10 Μαρτίου 2023 πραγματοποιήθηκε διάσκεψη κορυφής ΗΒ-Γαλλίας όπου επιβεβαιώθηκε η συνεχιζόμενη αμυντική συνεργασία μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γαλλίας που ξεκίνησε στο πλαίσιο των συνθηκών του Lancaster House με βασική φιλοδοξία για την επόμενη δεκαετία να επιτευχθεί περαιτέρω ενοποίηση των ενόπλων δυνάμεων του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γαλλίας. Αυτή η συνεργασία περιλάμβανε: πρώτον, τον τομέα των πυρηνικών για συζητήσεις και επεξεργασία κοινών θέσεων όπου είναι δυνατόν σχετικά με θέματα πυρηνικής αποτροπής, δεύτερον τη συνεργασία σε εξοπλιστικά προγράμματα για διασφάλιση κυρίως της διαλειτουργικότητας των μελλοντικών οπλικών συστημάτων, δεσμευόμενες οι δύο χώρες να αναζητήσουν επίσης ευρωπαϊκές λύσεις για τις τρέχουσες και μελλοντικές δυνατότητες αεράμυνας, τρίτον τις επιχειρήσεις ειδικά μέσω της Συνδυασμένης Μικτής Εκστρατευτικής Δύναμης (CJEF), διασφαλίζοντας την προσαρμογή της στο εξελισσόμενο περιβάλλον ασφαλείας παράλληλα με την εξασφάλιση και διατήρηση της ελευθερίας της ναυσιπλοΐας και μια «συμπληρωματική και πιο επίμονη»

[400] *Franco-British military cooperation: a new engine for European defence?* στο https://www.iss.europa.eu/content/franco-british-military-cooperation-new-engine-european-defence (τ.π. 25.5.2024)

ευρωπαϊκή παρουσία σε περιοχές κοινού ενδιαφέροντος, συμπεριλαμβανομένου του Ινδο-Ειρηνικού και των Βαλκανίων.[401]

Η Γαλλο-Γερμανική Συνεργασία (Γαλλο-Γερμανικός άξονας): Η πρώτη συνθήκη μεταξύ Γερμανίας και Γαλλίας ήταν η Συνθήκη των Ηλυσίων (Elysee Treaty) η οποία υπεγράφη από τον Γάλλο Πρόεδρο Charles De Gaulle και τον Γερμανό Καγκελάριο Conrad στις 22 Ιανουαρίου του 1963 στο Μέγαρο Ηλυσίων στο Παρίσι. Μετά από πολλές δεκαετίες αντιπαλοτήτων και συγκρούσεων, συμβολίζει τη συμφιλίωση μεταξύ των δύο εθνών και θέτει τα θεμέλια για στενή διμερή συνεργασία για την υποστήριξη της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.[402]

Ένα πολύ πυκνό δίκτυο σχέσεων μεταξύ των ενόπλων δυνάμεων Γαλλίας και Γερμανίας επέτρεψε τη δημιουργία της γαλλογερμανικής ταξιαρχίας το 1988 και του Ευρωπαϊκού Σώματος το 1993, που χρησιμοποιήθηκαν σε επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων στα Βαλκάνια. Στο νέο στρατηγικό πλαίσιο που διαμορφώθηκε μετά τον ψυχρό πόλεμο, που χαρακτηρίζεται όχι μόνο από νέες απειλές αλλά και από νέες ευκαιρίες, η Γαλλία και η Γερμανία υποστήριξαν την ενίσχυση της ΚΠΑΑ.[403] Επίσης μετά το Brexit πολλαπλασίασαν τις διμερείς πρωτοβουλίες υψηλού επιπέδου και έχουν επικεντρωθεί σε δύο θεμελιώδεις πτυχές για να καταστήσουν την ΚΠΑΑ πιο αποτελεσματική: τις στρατιωτικές ικανότητες, ιδίως τις υλικές και τα δημοσιονομικά ζητήματα.[404]

Στην 56η επέτειο της Συνθήκης των Ηλυσίων 22.1.2019, ο Πρόεδρος της Γαλλικής Δημοκρατίας Macron και η Γερμανίδα Καγκελάριος Mercel υπέγραψαν στο Άαχεν μια νέα συνθήκη για τη γαλλογερμανική συνεργασία και ολοκλήρωση που δεν αφορά κατά κύριο λόγο αμυντική συνεργασία, αλλά υπογραμμίζει τη συνέχεια και τη σταθερότητα της γαλλο-γερμανικής συνεργασίας.[405]

---

[401] *UK-French defence cooperation:A decade on from the Lancaster House treaties* στο https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9743/CBP-9743.pdf (τ.π. 25.5.2024)
[402] *Elysée Treaty* στο https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/germany/france-and-germany/elysee-treaty/ (τ.π. 26.5.2024)
[403] *Franco-German summit 40th anniversary of the Elysée Treaty* στο http://www.jstor.com/stable/resrep06986.7 (τ.π. 26.5.2024)
[404] *Franco-German military cooperation and European defence after Brexit* στο https://www.cairn-int.info/journal-les-champs-de-mars-2019-1-page-53.htm (τ.π. 26.5.2024)
[405] *The Treaty of Aachen on Franco-German Cooperation and Integration* στο https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/germany/france-and-germany/franco-german-treaty-of-aachen/article/the-treaty-of-aachen-on-franco-german-cooperation-and-integration (26.5.2024)

Η Συμμαχία του Τριγώνου της Βαϊμάρης (Weimar Triangle): Η συμμαχία του Τριγώνου της Βαϊμάρης δημιουργήθηκε το 1991 μετά από παρότρυνση του Γερμανού Υπουργού Εξωτερικών Hans-Dietrich Genscher στους ομολόγους του υπουργούς της Γαλλίας και Πολωνίας αντίστοιχα Roland Dumas και Krzysztof Skubiszewski, για να αναπτύξουν ένα κοινό όραμα για την Ευρώπη και να σφυρηλατήσουν στενότερους δεσμούς μεταξύ των κοινωνιών των τριών χωρών. Το Τρίγωνο ήταν αρχικά το βασικό φόρουμ για την υποστήριξη της γερμανο-πολωνικής συμφιλίωσης, εμπνευσμένο από τη γαλλογερμανική εμπειρία.[406]

Το τρίγωνο της Βαϊμάρης δημιούργησε ένα δίκτυο οικονομικών, πολιτικών, κοινωνικών και πολιτιστικών σχέσεων για την οικοδόμηση εμπιστοσύνης και την προώθηση της διασυνοριακής συνεργασίας. Από το 2015 έως το 2023 όμως η συμμαχία δεν ήταν ενεργή επειδή το κόμμα που κυβερνούσε την Πολωνία ήταν αντιγερμανικό και πολύ σκεπτικιστικό για την ΕΕ. Η δεύτερη εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία τον Φεβρουάριο του 2022 αφύπνισε την τριμερή συμμαχία αλλά ανέδειξε διαφορές ανάμεσα στο Βερολίνο, το Παρίσι και την Βαρσοβία. Η Πολωνία υποστήριζε ότι είχε ήδη προειδοποιήσει τους δυτικοευρωπαίους για τις ιμπεριαλιστικές φιλοδοξίες του Vladimir Putin όταν η Ρωσία εισέβαλε στη Γεωργία το 2008 και στη συνέχεια στην Ουκρανία το 2014. Ο Φεβρουάριος του 2022 όμως άλλαξε κατά κάποιον τρόπο τη δυναμική του Τριγώνου της Βαϊμάρης και αυτό έγινε αντιληπτό στις 15.3.2022, όταν ο Γερμανός Καγκελάριος Olaf Scholz κάλεσε τον Γάλλο Πρόεδρο Emmanuel Macron και τον Πολωνό Πρωθυπουργό Donald Tusk σε σύνοδο κορυφής στο Βερολίνο που αφορούσε πως αυτά τα τρία μεγάλα μέλη της ΕΕ και του ΝΑΤΟ θα μπορούσαν να συνεργαστούν πιο στενά για την Ουκρανία, για την ασφάλεια της Ευρώπης και για τη διατλαντική σχέση. Η Πολωνία ήθελε η Ουκρανία να κερδίσει τον πόλεμο και της παρείχε όσο το δυνατόν περισσότερη στρατιωτική υποστήριξη για να επιτευχθεί αυτό ενώ η Γαλλία άλλαξε τη στάση της τόσο απέναντι στην Ουκρανία όσο και στη Ρωσία. Η Γαλλία παρά την αρχική πρόθεσή της να δημιουργήσει μια ευρωπαϊκή δομή ασφάλειας μαζί με τη Μόσχα, εγκατέλειψε αυτή την ιδέα και άρχισε να προμηθεύει εξελιγμένα όπλα το Κίεβο με τον Macron να δηλώνει ανοιχτά ότι στόχος είναι «να μην αφήσουμε ποτέ τη Ρωσία να κερδίσει». Το Παρίσι και η Βαρσοβία ευθυγραμμίστηκαν

[406] *The Weimar Triangle* στο https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/germany/the-weimar-triangle/ (τ.π. 26.5.2024)

όλο και περισσότερο ως προς τη Ρωσία ενώ ο Scholz δεν πρόφερε ποτέ τη λέξη «νίκη», απλά επανέλαβε τη φράση του ότι το Βερολίνο θα στηρίξει την Ουκρανία «όσο χρειαστεί».[407]

Έκτοτε οι συναντήσεις κυβερνητικών αξιωματούχων στα πλαίσια του Τριγώνου της Βαϊμάρης έγιναν πιο συχνές κυρίως λόγω της ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία. Οι Υπουργοί Ευρωπαϊκών Υποθέσεων της Γαλλίας, της Γερμανίας και της Πολωνίας συναντήθηκαν στις 15-16.9.2022 και επιβεβαίωσαν την κοινή δέσμευση να ενισχύσουν την ανθεκτικότητα της ΕΕ και να εξασφαλίσουν το ευρωπαϊκό μέλλον με βάση τις κοινές ιδρυτικές αξίες της ΕΕ. Συμφώνησαν ότι ο επιθετικός πόλεμος της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας είναι μια επίθεση στην ειρήνη και την ασφάλεια στην Ευρώπη, μια επίθεση στο ευρωπαϊκό μοντέλο που βασίζεται στην ελευθερία, τη δημοκρατία και μια τάξη βασισμένη σε κανόνες. Υπογράμμισαν τη σταθερή και ενιαία αντίδραση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών μελών της που καταδικάζουν τον πόλεμο, προσφέρουν καταφύγιο στους πρόσφυγες, υιοθετούν περιοριστικά μέτρα κατά της Ρωσίας και παρέχουν υποστήριξη στην Ουκρανία, ιδίως με τη μορφή σημαντικής στρατιωτικής βοήθειας. Τόνισαν ότι η ευρωπαϊκή βοήθεια είναι απαραίτητη για την Ουκρανία να συνεχίσει τον αγώνα της και ότι πρέπει ο επιθετικός πόλεμος της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας να επαναπροσδιορίσει τις βασικές κατευθυντήριες αρχές της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης έναντι της Ρωσίας.[408]

Σε κοινή δήλωση των Υπουργών Εξωτερικών της Γαλλίας, της Γερμανίας και της Πολωνίας μετά τη συνάντησή τους στις 12.2.2024 δύο χρόνια μετά την ρωσική εισβολή, επαναβεβαίωσαν τον στόχο να γίνει η ΕΕ ισχυρότερη και ικανή να ανταποκριθεί στις σημερινές προκλήσεις ασφάλειας, παράλληλα με ένα ισχυρό ΝΑΤΟ. Επιβεβαίωσαν την ακλόνητη αποφασιστικότητά τους να υποστηρίξουν την Ουκρανία στην υπεράσπιση της ανεξαρτησίας, της κυριαρχίας και της εδαφικής της ακεραιότητας αποκρούοντας τη ρωσική επιθετικότητα. Υπογράμμισαν ότι τα ευρωπαϊκά συμφέροντα ασφάλειας διακυβεύονται σε αυτόν τον πόλεμο και είναι πλέον κρίσιμο να παρασχεθεί στην Ουκρανία έγκαιρη και βιώσιμη στρατιωτική υποστήριξη, όπως επανέλαβε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, ιδίως μέσω του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού για την Ειρήνη

[407] *The Weimar Triangle's Moment to Lead* https://carnegieendowment.org/europe/strategic-europe/2024/03/the-weimar-triangles-moment-to-lead?lang=en&center=europe (τ.π. 26.5.2024)
[408] Joint statement by the Ministers for European Affairs of the Weimar Triangle στο https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/weimar-triangle/2552384 (τ.π. 26.5.2024)

(European Peace Facility-EPF), της αποστολής στρατιωτικής βοήθειας της ΕΕ καθώς και μέσω άμεσης διμερούς βοήθειας από τα κράτη μέλη, σύμφωνα με τις ανάγκες της Ουκρανίας. Πρόσθεσαν επίσης ότι η ανάπτυξη αποτελεσματικών πρωτοβουλιών της ΚΠΑΑ της ΕΕ θα συμβάλει θετικά στην παγκόσμια και διατλαντική ασφάλεια και θα πιέσουν από κοινού για την περαιτέρω ανάπτυξη των στρατιωτικών δυνατοτήτων και της ευρωπαϊκής συνεργασίας στον τομέα των εξοπλισμών, καθώς και για την αύξηση των αμυντικών δαπανών της ΕΕ, που θα διασφαλίσει μια ισχυρότερη ευρωπαϊκή συμβολή στην ευρωατλαντική ασφάλεια.[409]

Σε νέα συνάντησή τους στις 28-29.4.2024, οι Υπουργοί Ευρωπαϊκών Υποθέσεων της Γαλλίας, της Γερμανίας και της Πολωνίας, επιβεβαίωσαν για μια ακόμη φορά τη σημασία της συνεργασίας μεταξύ των τριών χωρών και τον ρόλο του Τριγώνου της Βαϊμάρης ως κινητήριας δύναμης στην Ευρώπη, στην ανάπτυξη ιδεών για μια ισχυρή και ανθεκτική Ευρώπη και στην ανάληψη συγκεκριμένων πρωτοβουλιών. Δήλωσαν την αποφασιστικότητά τους να εντείνουν τον συντονισμό τους στα πλαίσια του Τριγώνου της Βαϊμάρης για να εξυπηρετήσουν ένα φιλόδοξο πρόγραμμα δράσης στην Ευρώπη παράλληλα με την επικέντρωση των προσπαθειών για τη στήριξη της Ουκρανίας.[410]

Τέλος, στις 22.5.2024 δημοσιοποίησαν μια κοινή ατζέντα με κύριο περιεχόμενο την ενίσχυση της Ευρωπαϊκής Ασφάλειας και Άμυνας και τη βελτίωση της συνοχής στην εξωτερική δράση της ΕΕ αποκτώντας μια φωνή και ενεργώντας ενιαία.[411]

Η Πρωτοβουλία των τριών θαλασσών (Three seas Initiative): Η Πρωτοβουλία των τριών θαλασσών (Three Seas Initiative-3SI ή TSI) ιδρύθηκε το 2016 στο Dubrovnik και αρχικά προκάλεσε ανησυχία τόσο στην ΕΕ όσο και στη Ρωσία μήπως η Πρωτοβουλία θα εξελισσόταν σε ένα πολιτικό μπλοκ εναλλακτικό της ΕΕ με στόχο την εδαφική αποσύνθεση της Ρωσίας. Η πρωτοβουλία 3SI αποτελείται από

---

[409] Meeting of the Weimar Triangle countries - *Joint Statement by Foreign Ministers of France, Germany and Poland* (12 February 2024) στο https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/poland/the-weimar-triangle/article/meeting-of-the-weimar-triangle-countries-joint-statement-by-foreign-ministers (τ.π. 26.5.2024)

[410] *Joint Statement by the Ministers for European affairs of France, Germany and Poland on the occasion of the Weimar Triangle meeting in Paris and Yvelines Department (28 and 29 April 2024)* στο https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/poland/the-weimar-triangle/article/joint-statement-by-the-ministers-for-european-affairs-of-france-germany-and (τ.π. 26.5.2024)

[411] *A Weimar Agenda for a strong, geopolitical European Union (Weimar, 22 May 2024)* στο https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/poland/the-weimar-triangle/article/a-weimar-agenda-for-a-strong-geopolitical-european-union-weimar-22-may-2024 (τ.π. 26.5.2024)

έντεκα κράτη μέλη της ΕΕ και ένα κράτος εκτός ΕΕ, δηλαδή Βουλγαρία, Ρουμανία, Λιθουανία, Λετονία, Εσθονία, Πολωνία, Τσεχία, Σλοβακία, Σλοβενία, Κροατία, Σερβία και Ουγγαρία.[412] Η πρωτοβουλία έχει στόχο την προώθηση της συνεργασίας, πρωτίστως για την ανάπτυξη υποδομών στους τομείς της ενέργειας, των μεταφορών και του ψηφιακού τομέα. Στοχεύει επίσης σε νέες επενδύσεις, οικονομική ανάπτυξη και ενεργειακή ασφάλεια. Σήμερα, η πρωτοβουλία περιλαμβάνει μια ετήσια σύνοδο κορυφής που πραγματοποιείται σε προεδρικό επίπεδο, ένα επιχειρηματικό φόρουμ και ένα διεθνές επενδυτικό ταμείο για τη χρηματοδότηση έργων υποδομής.[413]

Η εξωτερική πολιτική των χωρών της Βαλτικής έγινε αναμφισβήτητα φιλοατλαντική μετά το 1991 όταν η Συνθήκη του Βορείου Ατλαντικού άρχισε να λογίζεται ως βάση για την ευρωατλαντική συνεργασία στον τομέα της ασφάλειας. Η συνεχής παρουσία των ΗΠΑ στην Ευρώπη θεωρείται εγγύηση ειρήνης, ασφάλειας και σταθερότητας στην ήπειρο. Η Λιθουανία, η Λετονία και η Εσθονία με τις ΗΠΑ, επιδιώκουν επίσης στενή στρατιωτική συνεργασία με τις σκανδιναβικές χώρες (Σουηδία και Φινλανδία) και με την Πολωνία. Η υποστήριξη που παρείχαν στις ΗΠΑ το 2003 τα κράτη της Βαλτικής, ως μέρος της αποκαλούμενης «Συμμαχίας των Προθύμων», θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως στοιχείο της στρατηγικής τους κουλτούρας, επιβεβαιώνοντας την αντίθεσή τους στη δικτατορία του Saddam Hussein και εκφράζοντας την ευγνωμοσύνη τους στις ΗΠΑ για την υποστήριξη των προσπαθειών τους να ενταχθούν στο ΝΑΤΟ. Ταυτόχρονα, οι χώρες αυτές αντιτίθενται στο δίλημμα της επιλογής μεταξύ της στρατιωτικής ολοκλήρωσης εντός της ΕΕ ή του ΝΑΤΟ. Αντιμετωπίζουν την ΚΠΑΑ της ΕΕ ως συμπληρωματική του ΝΑΤΟ. Είναι άλλωστε όλες μέλη της Μόνιμης Διαρθρωμένης Συνεργασίας (PESCO) και άλλων στρατιωτικών πρωτοβουλιών που εδρεύουν στην ΕΕ.[414]

3. Πως επηρεάζουν οι μόνιμες πολιτικές και στρατιωτικές δομές της ΚΠΑΑ τη δημιουργία Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Κουλτούρας

Η αυξανόμενη θεσμοθέτηση της ΚΠΑΑ, η σύγκλιση απόψεων σε επίπεδο ανώτερων δημοσίων υπαλλήλων και στρατιωτικού προσωπικού οδηγεί σε μια στρατηγική

[412] *Comparing strategic cultures of selected member states of the Three Seas Initiative* στο https://studiadesecuritate.uken.krakow.pl/wp-content/uploads/sites/43/2020/07/1.pdf (26.5.2024)
[413] Objectives στο https://3seas.eu/ (τ.π. 26.5.2024)
[414] *Comparing strategic cultures of selected member states of the Three Seas Initiative* στο https://studiadesecuritate.uken.krakow.pl/wp-content/uploads/sites/43/2020/07/1.pdf (13.5.2024)

κουλτούρα με βάση τις Βρυξέλλες, η οποία μπορεί να προηγείται ή να διαφέρει κατά πολλούς τρόπους από αυτούς τους κανόνες, τις ιδέες και πρότυπα συμπεριφοράς που μπορούμε να δούμε σε εθνικό επίπεδο. Στο βαθμό που η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι από πολλές απόψεις διαφορετική πολιτική οντότητα από οποιοδήποτε από τα συστατικά της μέρη, θα περιμέναμε ακόμη και κάποια από τα χαρακτηριστικά της να είναι διαφορετικά. Ωστόσο μια επιτυχημένη ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα θα πρέπει να βασίζεται σε παρόμοια πρότυπα, ιδέες και πρακτικές σχετικά με την πολιτική ασφάλειας και άμυνας και τη νόμιμη χρήση βίας. Με άλλα λόγια, μια ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα δεν αντικαθιστά τις εθνικές στρατηγικές κουλτούρες αλλά θα πρέπει να εκληφθεί πρωτίστως ως η αυξανόμενη θεσμοθέτηση εκείνων των ιδεών, κανόνων και αξιών που μοιράζονται επαρκώς σε εθνικό επίπεδο.[415]

Οι κονστρουκτιβιστές υποστηρίζουν ότι η συμμετοχή των εθνικών δημοσίων υπαλλήλων στα θεσμικά όργανα και τις επιτροπές της ΕΕ μπορεί να θέσει σε κίνηση μια δυναμική κοινωνικοποίησης, η οποία μπορεί να υπερνικήσει την έλλειψη αμοιβαίας εμπιστοσύνης και τις διαφορετικές θεωρίες των εθνικών εκπροσώπων αποδυναμώνοντας την ιδεολογική επιρροή των υπουργείων τους. Αυτό συμβαίνει στις πολυάριθμες επιτροπές και ομάδες εργασίας σε επίπεδο ΕΕ, οι οποίες συνεργάζονται μέσα από πολύπλοκα συστήματα διαβούλευσης, συντονισμού και ανταλλαγής πληροφοριών. Τέτοια σύγκλιση παρατηρείται στο Γραφείο του ΥΕ της ΕΕ, στην Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας (ΕΠΑ), στην Ευρωπαϊκή Στρατιωτική Επιτροπή (EUMC) και στο Στρατιωτικό Επιτελείο της ΕΕ (EUMS). Η ΕΠΑ είναι ανώτερη επιτροπή και αποτελείται από αξιωματούχους των κρατών μελών στο βαθμό του πρέσβη, οι οποίοι είναι μόνιμα τοποθετημένοι στις Βρυξέλλες και συνεδριάζουν τουλάχιστον δύο φορές την εβδομάδα για να εργαστούν για μια ολόκληρη μέρα σε μια βαριά ατζέντα. Τα μεγαλύτερα κράτη-μέλη καθώς και οι θεσμικοί παράγοντες όπως η Προεδρία του Συμβουλίου και το Γραφείο του Ύπατου Εκπροσώπου ασκούν σημαντική επιρροή στη διαμόρφωση των ροών πληροφοριών, των εγγράφων γνώμης και της ατζέντας αυτών των επιτροπών όπου συζητούνται πολλά από τα πιο ευαίσθητα ζητήματα. Έτσι ανάμεσα στα μέλη αυτών των επιτροπών αναπτύσσεται ένα αίσθημα υπερηφάνειας και αμοιβαίας πίστης, μια ομαδική ταυτότητα και κοινή σκέψη που

[415] C. Meyer, *Theorising European Strategic Culture, Between Convergence and the Persistence of National Diversity*, CEPS Working Document No. 204, June 2004, σ. 6

περιστρέφεται γύρω από την κοινή δέσμευση για την πρωτοπορία μιας ΚΠΑΑ, ένα υψηλό επίπεδο αμοιβαίας εμπιστοσύνης και κατανόηση των θέσεων του άλλου.[416]

Παρατηρείται έτσι μια αυξανόμενη αποδοχή της ΕΕ ως πλαίσιο αμυντικής συνεργασίας σε επίπεδο ανώτατων αξιωματούχων, αλλά υπογραμμίζεται επίσης η δύναμη τέτοιων επιτροπών να ασκούν διάφορες πιέσεις για να υποστηρίξουν τη συνολική προώθηση της ΚΠΑΑ. Το πιο αξιοσημείωτο αποτέλεσμα της θεσμικής κοινωνικοποίησης είναι ότι τα νέα κράτη μέλη εγκαταλείπουν πολύ γρήγορα τις σοβαρές αντιρρήσεις τους κατά της ΕΕ ως το κατάλληλο πλαίσιο για ευρεία αμυντική συνεργασία γενικά και σε θέματα όπως η ρήτρα αλληλεγγύης, τα Συγκροτήματα Μάχης ή τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Άμυνας (ΕΟΑ). Ένα παράδειγμα τέτοιας πολυεπίπεδης επιρροής που επηρεάζει όχι μόνο τα νέα αλλά και τα μικρότερα κράτη μέλη ήταν ο ρόλος των δομών ΚΠΑΑ στην παραγωγή της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ασφάλειας (ΕΣΑ) και ως εκ τούτου, στον επαναπροσδιορισμό των στόχων για τη χρήση βίας. Οι δομές της ΚΠΑΑ της ΕΕ – πολιτικές και στρατιωτικές - έχουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση ενός εγγράφου, το οποίο αντιπροσωπεύει μια ουσιαστική μετατόπιση της ΕΕ από την «ήπια ισχύ» στην αυτονομία σε θέματα άμυνας και θεωρεί τη χρήση στρατιωτικής βίας ως νόμιμη επιλογή για την αντιμετώπιση των απειλών για την ασφάλεια. Η ΕΣΑ ξεφεύγει από τη στρατηγική σκέψη των χωρών με Βορειοατλαντικό προσανατολισμό, οι οποίες δεν ήθελαν την ΕΕ να έχει έναν ισχυρό ρόλο στην ασφάλεια και την άμυνα (ΗΒ), καθώς και αυτών -Γερμανία, Αυστρία, Σουηδία- που ήταν διστακτικές στη χρήση στρατιωτικής δύναμης για την αντιμετώπιση των απειλών και την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.[417]

Εκτός όμως από τις παραπάνω επιτροπές υπάρχουν και οι παρακάτω δομές (επιτροπές-πρωτοβουλίες-ινστιτούτα-οργανισμοί) που ιδρύθηκαν και λειτουργούν στα πλαίσια της ΚΠΑΑ και αξιωματούχοι-υπάλληλοι των κ-μ εργάζονται, συνεργάζονται και διαβουλεύονται σε όλα τα επίπεδα:[418]

---

[416] Meyer C., *Convergence Towards a European Strategic Culture? A Constructivist Framework for Explaining Changing Norms* στο European Journal of International Relations 11 (4), London 2005, σ. 536-537

[417] Στο ίδιο, σ. 537-539

[418] *CSDP structure, instruments and agencies* στο https://www.eeas.europa.eu/eeas/csdp-structure-instruments-and-agencies_en?etrans=el#8946 (τ.π. 19.5.2024)

- Η Επιτροπή Πολιτικών Πτυχών Διαχείρισης Κρίσεων- Committee for Civilian Aspects of Crisis Management (CIVCOM)
- Η Πολιτικοστρατιωτική Ομάδα - The Politico-Military Group (PMG)
- Η Διεύθυνση Ασφάλειας και Άμυνας - Security and Defence Directorate (SECDEFPOL.DMD)
- Η Στρατιωτική Δυνατότητα Σχεδιασμού και Διεξαγωγής Επιχειρήσεων-The Military Planning and Conduct Capability (MPCC)
- Η Πολιτική Δυνατότητα Σχεδιασμού και Διεξαγωγής Επιχειρήσεων-The Civilian Planning and Conduct Capability (CPCC)
- Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας – European Defence Agency (EDA)
- Το Ευρωπαϊκό Κολλέγιο Ασφάλειας και Άμυνας - European Security and Defence College (ESDC)
- Το Ινστιτούτο Μελετών Ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης - European Union Institute for Security Studies (EUISS) και
- Το Δορυφορικό Κέντρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης - European Union Satellite Centre (EUSC)

Για την βελτίωση της συνεργασίας μεταξύ των κ-μ της ΕΕ στον τομέα διαχείρισης κρίσεων ιδρύθηκαν νέοι μηχανισμοί όπως αυτός της Ολοκληρωμένης Αντιμετώπισης Πολιτικής Κρίσης (Integrated Political Crisis Response-IPCR) που στηρίζει την ταχεία και συντονισμένη λήψη αποφάσεων σε πολιτικό επίπεδο της ΕΕ για μείζονες και πολύπλοκες κρίσεις συμπεριλαμβανομένων των τρομοκρατικών ενεργειών και ο μηχανισμός Συντονισμού Κρίσεων (Crisis Coordination arrangements-CCA) που σχεδιάστηκε για να αποτελέσει μια πλατφόρμα ανταλλαγής πληροφοριών και συντονισμού της δράσης μεταξύ των κ-μ της ΕΕ σε περίπτωση μείζονος κρίσης.[419] Επίσης η Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία-ΜΔΣ (Permanent Structured Cooperation-PESCO) που ξεκίνησε το 2017 και αποτελεί βασικό πλαίσιο για 26 συμμετέχοντα κράτη μέλη για να αναπτύξουν από κοινού αμυντικές ικανότητες, να συντονίσουν τις

[419] *How the Council coordinates the EU response to crises* στο https://www.consilium.europa.eu/en/policies/ipcr-response-to-crises/ (τ.π. 3.10.2024)

επενδύσεις, καθώς και να ενισχύσουν την επιχειρησιακή ετοιμότητα, τη διαλειτουργικότητα και την ανθεκτικότητα των ενόπλων δυνάμεών τους και η οποία συμβάλλει στην εφαρμογή της Στρατηγικής Πυξίδας και αυξάνει την ικανότητα της ΕΕ να αντιμετωπίζει τρέχουσες και νέες προκλήσεις ασφάλειας.[420]

4. Το Επιχειρησιακό Στρατηγείο της ΕΕ και η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Κουλτούρα

Ο βαθμός στον οποίο έχει διαμορφωθεί μια κοινή Ευρωπαϊκή Στρατηγική Κουλτούρα ασφαλώς εκφράζεται μέσα από τα επίσημα κείμενα που καθορίζουν από την μια απειλές και προτεραιότητες στον τομέα Ασφάλειας και Άμυνας και από την άλλη δημιουργούν εκείνες τις κατάλληλες πολιτικές και στρατιωτικές δομές που υποστηρίζουν στην πράξη την υλοποίηση των στρατηγικών στον συγκεκριμένο τομέα. Εκείνη όμως η δομή που δείχνει ιδιαίτερα το βαθμό στον οποίο έχει αναπτυχθεί μια κοινή στρατηγική κουλτούρα, είναι το Επιχειρησιακό Στρατηγείο της ΕΕ που είναι στην περίπτωση της ΚΠΑΑ της ΕΕ η Στρατιωτική Δυνατότητα Σχεδιασμού και Διεξαγωγής Επιχειρήσεων (The Military Planning and Conduct Capability-MPCC). Αυτό γιατί η ταχύτητα με την οποία εξελίσσονται οι επιχειρήσεις στο πεδίο και για την επιτυχή εκτέλεση των αποστολών που αναλαμβάνονται για την πρόληψη ή διαχείριση κρίσεων, απαιτείται ενότητα σκοπού και δράσης, συναντίληψη και ταχεία εκτέλεση που για να επιτευχθούν, έχουν ανάγκη από μια κοινή στρατηγική σκέψη και στόχευση σε ανώτατο πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο, που σημαίνει κοινή στρατηγική κουλτούρα. Γι' αυτό άλλωστε και το Επιχειρησιακό Στρατηγείο της ΕΕ, δεν αποτέλεσε από την αρχή ανάπτυξης της ΚΠΑΑ της ΕΕ δεδομένο αλλά «πήρε σάρκα και οστά» σταδιακά, μέσα από διαφωνίες αλλά και συγκλίσεις, παρά την αναγκαιότητα που επέβαλλαν εκάστοτε οι γεωπολιτικές και όχι μόνο συνθήκες.

Είναι αλήθεια ότι τα κ-μ της ΕΕ είχαν συμφωνήσει στην ανάγκη ύπαρξης ενός Επιχειρησιακού Στρατηγείου, το οποίο θα βρίσκεται στην αλυσίδα διοίκησης μεταξύ του πολιτικού-στρατηγικού επιπέδου και του στρατηγείου δυνάμεων ή του στρατηγείου του θεάτρου επιχειρήσεων. Στην εργαλειοθήκη όμως που συμφωνήθηκε στη συνάντηση των υπουργών άμυνας της ΕΕ στη Sintra της Πορτογαλίας στις

[420] *Permanent Structured Cooperation (PESCO)* στο https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2024/2024-03-PESCO-Deepening-defence-cooperarion.pdf (19.5.2024)

28.2.2000 αναφέρεται ότι οι μόνες μόνιμες στρατιωτικές δομές της ΚΠΑΑ θα είναι η Στρατιωτική Επιτροπή (EMC) και το Στρατιωτικό Επιτελείο (EMS) της ΕΕ για όλους τους τύπους επιχειρήσεων υπό την ηγεσία της ΕΕ και οποιεσδήποτε άλλες δομές διοίκησης απαιτούνται θα αντλούνται από το ΝΑΤΟ ή από εθνικές ή πολυεθνικές πηγές.[421] Το ΗΒ βασιζόμενο στην παραπάνω συμφωνία ήταν πάντα αρνητικό στη δημιουργία ενός Μόνιμου Επιχειρησιακού Στρατηγείου και στις 18.7.2011 ο Βρετανός υπουργός Εξωτερικών William Haque πρόβαλε βέτο σε πρόταση για τη δημιουργία ενός Μόνιμου Επιχειρησιακού Στρατηγείου υποστηρίζοντας ότι θα είναι περιττή επικάλυψη των δομών του ΝΑΤΟ και θα αποσυνδέει μόνιμα τον σχεδιασμό της ΕΕ από τον σχεδιασμό του ΝΑΤΟ. Υποστήριξε ότι υπάρχουν και άλλοι τρόποι βελτίωσης του σχεδιασμού στο πλαίσιο της νεοσύστατης ΚΠΑΑ της ΕΕ, όπως η διασφάλιση της έγκαιρης ανάπτυξης των διοικητών των επιχειρήσεων και η οικοδόμηση ισχυρότερων δεσμών μεταξύ των εθνικών αμυντικών δομών και των θεσμικών οργάνων της ΕΕ.[422]

Τελικά μετά το BREXIT το 2017 με την απόφαση 971 της ΕΕ θεσπίστηκε η Στρατιωτική Δυνατότητα Σχεδίασης και Διεξαγωγής (Military Planning and Conduct Capability-MPCC) που δημιουργεί μια μόνιμη στρατιωτική, στατική και εκτός περιοχής δομή διοίκησης και ελέγχου, σε στρατιωτικό-στρατηγικό επίπεδο, εντός του Στρατιωτικού Επιτελείου της ΕΕ (EUMS), ως τμήμα της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ), για την παροχή υποστήριξης στον διευθυντή της MPCC (ο οποίος είναι επίσης γενικός διευθυντής του EUMS) στο ρόλο του ως διοικητή επιχειρήσεων. Η MPCC είναι υπεύθυνη για την επιχειρησιακή σχεδίαση και διεξαγωγή μη εκτελεστικών αποστολών σε χώρες εκτός της ΕΕ. Αποτελεί μέρος της εφαρμογής της Παγκόσμιας Στρατηγικής της ΕΕ για την ασφάλεια και την άμυνα. Είναι επίσης υπεύθυνη για τη συγκρότηση, την ανάπτυξη, τη διατήρηση και την αντικατάσταση των δυνάμεων της ΕΕ. Ο διευθυντής της MPCC αναφέρει στην Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας (ΕΠΑ), η οποία αποτελείται από τους πρεσβευτές των χωρών της ΕΕ και εδρεύει στις Βρυξέλλες και ενημερώνει επίσης τη Στρατιωτική Επιτροπή της ΕΕ

[421] *Meeting of European Union Defence Ministers in Sintra 2000* στο Chaillot Papers: From Saint Malo to Nice European Defence Documents, ISS 2001, σ. 94
[422] *Britain blocks permanent EU military headquarters* στο https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/britain-blocks-permanent-eu-military-headquarters/#:~:text=From%20David%20Brunnstrom%20and%20Christopher%20Le%20Coq,%20Reuters:%20Britain%20blocked (τ.π. 3.10.2024)

(EUMC). Οι επιχειρήσεις χρηματοδοτούνται μέσω του Athena, ενός μηχανισμού της ΕΕ για τη χρηματοδότηση στρατιωτικών ή αμυντικών επιχειρήσεων της ΕΕ.[423]

Η δημιουργία του MPCC ήταν αποτέλεσμα τριών παράλληλων διαδικασιών, του εντοπισμού μιας συγκεκριμένης ανάγκης, της δυναμικής που δημιουργήθηκε από την έκδοση Παγκόσμιας Στρατηγικής της ΕΕ και της απόφασης του ΗΒ να αποχωρήσει από την ΕΕ. Η ιδέα της δημιουργίας μιας μόνιμης δυνατότητας σχεδιασμού της ΕΕ συνδέεται με δύο επίπεδα συζήτησης, το ένα επιχειρησιακής ή τεχνικής φύσης και το άλλο υψηλής πολιτικής. Σε επιχειρησιακό επίπεδο, η εξάρτηση της ΕΕ από εξωτερικούς πόρους σχεδιασμού έχει αναμφισβήτητα υπονομεύσει την ευρωπαϊκή ικανότητα να σχεδιάζει και να εκτελεί επιχειρήσεις από μόνη της. Η συμφωνία του «Berlin Plus» είναι πλέον παρωχημένη και εν μέρει ανεπαρκής. Όσον αφορά τα εθνικά Επιχειρησιακά Στρατηγεία, ο μη μόνιμος χαρακτήρας τους και το σχετικά μικρό τους μέγεθος έχει επιβραδύνει και περιορίσει τις στρατιωτικές δραστηριότητες της ΕΕ. Η απουσία ενός στρατιωτικού-στρατηγικού επιπέδου διοίκησης έχει αποδυναμώσει τις μη εκτελεστικές αποστολές στερώντας τους τη στρατηγική καθοδήγηση από τις Βρυξέλλες. Από την πλευρά της υψηλής πολιτικής, μια δομή διοίκησης της ΕΕ ανάλογη του Επιχειρησιακού Στρατηγείου αποτελεί ένδειξη στρατηγικής αυτονομίας. Για την ΕΕ, η μη ύπαρξη ολοκληρωμένης πολιτικο-στρατιωτικής δομής δεν είναι μόνο σημάδι ελλιπούς πληρότητας όσον αφορά την ασφάλεια, αλλά και απόδειξη της απροθυμίας ορισμένων κ-μ να συνεισφέρουν σε αυτή την κατεύθυνση. Από τη γέννηση κιόλας της ΚΠΑΑ, η προσπάθεια για μια αυτόνομη στρατηγικά-στρατιωτικά ΕΕ έχει αμφισβητηθεί με επιχειρήματα περί αλληλοεπικάλυψης με τις υπάρχουσες δομές του ΝΑΤΟ, καθώς και με κάποιες γενικότερες αμφιβολίες για το εάν η ΕΕ θα έπρεπε να ακολουθήσει και στρατιωτική κατεύθυνση. Ένα μόνιμο Επιχειρησιακό Στρατηγείο ήταν στο επίκεντρο αυτής της αντιπαράθεσης.[424]

Η MPCC προοριζόταν να είναι σε θέση να σχεδιάζει και να διεξάγει μια επιχείρηση μεγέθους Συγκροτήματος Μάχης της ΕΕ, καθώς και πέντε «μη εκτελεστικές» στρατιωτικές αποστολές (δηλαδή μη πολεμικές επιχειρήσεις σε χώρες εκτός ΕΕ). Για την εκτέλεση αυτών των αποστολών θα έπρεπε να διαθέτει μόνιμη δύναμη 60 ατόμων πολιτικού και στρατιωτικού προσωπικού, με την ενίσχυση επιπλέον

---

[423] *The EU's Military Planning and Conduct Capability* στο https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/the-eu-s-military-planning-and-conduct-capability.html# (τ.π. 27.11.2023)
[424] T. Tardy, *MPCC: towards an EU military command?,* EUISS 2017, σ.2

94 ανάλογα με τις ανάγκες της επιχείρησης που θα αναλάμβανε. Η MPCC σχεδιάζει και διεξάγει επί του παρόντος όλες τις μη εκτελεστικές στρατιωτικές αποστολές της ΚΠΑΑ. Παρόλο που η MPCC δεν ήταν ένα Επιχειρησιακό Στρατηγείο ούτε ως προς την ονομασία, ούτε ως προς το μέγεθος, ούτε ως προς τη θέση του στη δομή διοίκησης της ΕΕ, αποτελούσε σίγουρα ένα βήμα προς αυτή την κατεύθυνση.[425]

Όμως στη Στρατηγική Πυξίδα της ΕΕ το 2022, η MPCC περιγράφεται ως η προτιμώμενη δομή στρατιωτικού-στρατηγικού επιπέδου C2 (Command & Control) για να λειτουργήσει από το 2025 ως Επιχειρησιακό Στρατηγείο (OHQ) για τα Συγκροτήματα Μάχης της ΕΕ (EU Battlegroups) και την Ικανότητα Ταχείας Ανάπτυξης της ΕΕ (EU Rapid Deployable Capability - RDC). Θα πρέπει να προηγηθούν το 2023 και 2024 προετοιμασίες, ασκήσεις και εκπαίδευση στις οποίες θα συμμετέχει η MPCC ως Επιχειρησιακό Στρατηγείο για να αποκτήσει την πλήρη επιχειρησιακή της ικανότητα (Full Operational Capability-FOC). Οι διαδικασίες ανάπτυξης του MPCC, συμπεριλαμβανομένων του προσωπικού, των υπηρεσιών επικοινωνίας και πληροφοριών (Communications and Information Services-CIS) και της υποδομής, προκειμένου να φτάσει στην πλήρη επιχειρησιακή ικανότητα (FOC) έως το 2025, έχουν ήδη ξεκινήσει. Το 2025 η MPCC θα είναι σε θέση να σχεδιάζει και να διεξάγει όλες τις μη εκτελεστικές στρατιωτικές αποστολές και δύο εκτελεστικές επιχειρήσεις μικρής ή μίας μεσαίας κλίμακας, καθώς και ασκήσεις (LIVEX) με τη συμμετοχή δυνάμεων. Ως επόμενο βήμα και με την επίτευξη αυτού του στόχου, θα είναι η επέκταση αυτής της ικανότητας στη σχεδίαση και διεξαγωγή εκτελεστικών αποστολών. Η MPCC εργάζεται παράλληλα και με συντονισμένο τρόπο με την Πολιτική Δυνατότητα Διεξαγωγής Επιχειρήσεων (Civilian Planning and Conduct Capability-CPCC) κυρίως μέσω μιας Κοινής Μονάδας Συντονισμένης Υποστήριξης (Joint Support Coordination Cell-JSCC). Μέσω του JSCC, ο Διευθυντής MPCC και ο Διευθυντής CPCC διαθέτουν ένα εργαλείο για να ενισχύσουν και να προωθήσουν την πολιτικοστρατιωτική τους συνεργασία. Στα πλαίσια της προετοιμασίας, η MPCC κατά τη διάρκεια της Στρατιωτικής Άσκησης 2022 (MILEX 22) ανέπτυξε ένα Επιχειρησιακό Στρατηγείο ικανό να διεξάγει μία εκτελεστική επιχείρηση ΚΠΑΑ της ΕΕ μέχρι το μέγεθος Συγκροτήματος Μάχης της ΕΕ. Η άσκηση περιελάμβανε επίσης ένα

[425] T. Lawrens, *Command and Control for the CSDP A Permanent Operation Headquarters for the EU?*, ICDS, Tallinn 2021 , σ. 4

Στρατηγείο Δυνάμεων (Force HQs- FHQs) που παραχωρήθηκε από την Ισπανία και αποτέλεσε σημαντικό ορόσημο για την ανάπτυξη της MPCC καθώς κινείται προς την επίτευξη των φιλοδοξιών της και όπως αυτές περιγράφονται στην Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ για το 2016 και στη Στρατηγική Πυξίδα το 2022. Η άσκηση αυτή αποτέλεσε το αποκορύφωμα ενός πολύμηνου λεπτομερούς σχεδιασμού και προετοιμασίας για την εκπόνηση των προδιαγραφών άσκησης που εγκρίθηκαν από το Συμβούλιο και οδηγιών που εγκρίθηκαν από το EUMC ενώ το σενάριο της άσκησης βασίστηκε σε μια επιχείρηση εκκένωσης πολιτών της ΕΕ με εναέρια μέσα.[426]

Από τις 18.9 έως τις 6.10.2023 διεξήχθη η πρώτη στρατιωτική άσκηση διαχείρισης κρίσεων με συμμετοχή στρατευμάτων (LIVEX) η MILEX 23 που έδειξε ότι η ΕΕ αυξάνει την ικανότητά της ως πάροχος ασφαλείας. Η προσθήκη μιας LIVEX αποτελεί μια νέα αρχή στο πλαίσιο της σειράς ασκήσεων MILEX και αποτελεί κύριο συστατικό στοιχείο για την βελτίωση της ικανότητας ταχείας ανάπτυξης της ΕΕ (RDC). Αποτελεί ένα ακόμη βήμα προς την επίτευξη της πλήρους επιχειρησιακής ικανότητας ως το 2025 της δυνατότητας στρατιωτικής σχεδίασης και διεξαγωγής (MPCC) του Επιχειρησιακού Στρατηγείου (OHQ) της ΕΕ στις Βρυξέλλες που αποτελεί βασικό δομικό στοιχείο της επιχειρησιακής υλοποίησης Δυνατότητας Ταχείας Ανάπτυξης (Rapid Deployment Capacity-RDC) της ΕΕ. Στη δεύτερη φάση της άσκησης, δύναμη μεγέθους Συγκροτήματος Μάχης (Battle Group) της ΕΕ εκτέλεσε το επιχειρησιακό σχέδιο που εκπόνησε η MPCC στην πρώτη φάση της άσκησης, διάρκειας τριών εβδομάδων. Η MPCC λειτούργησε ως κεντρικός κόμβος σε ένα δίκτυο στρατηγείων με έδρες το Ulm στη Γερμανία και τη Λάρισα, διασφαλίζοντας ότι το λεπτομερές επιχειρησιακό σχέδιο για μια επιχείρηση σταθεροποίησης σε μια φανταστική χώρα με την ονομασία «Seglia» υποβλήθηκε στο Συμβούλιο προς έγκριση. Συνολικά συμμετείχαν 19 κ-μ και 31 μονάδες, 25 αεροσκάφη, 6 πλοία και περίπου 2.800 άτομα προσωπικό που αναπτύχθηκαν σε προσομοιωμένο θέατρο επιχειρήσεων. Η επίσκεψη κατά τη διάρκεια της άσκησης του ΥΕ/Αντιπροέδρου Joseph Borrell και των Αρχηγών Άμυνας της ΕΕ κατέδειξαν τη σημασία της LIVEX ως σημαντικού ορόσημου για την υιοθέτηση από την ΕΕ μιας Ταχείας Ικανότητας Ανάπτυξης Δυνάμεων (RDC). Ο προσεκτικός και λεπτομερής σχεδιασμός που απαιτούσε η άσκηση από το MPCC

[426] *Military Planning and Conduct Capability (MPCC)* στο https://www.eeas.europa.eu/eeas/military-planning-and-conduct-capability-mpcc-0_en (13.11.2023)

ενίσχυσε σημαντικά τον ρεαλισμό της άσκησης, ενώ παράλληλα δοκίμασε τις επιχειρησιακές διαδικασίες του MPCC και τη διάχυση πληροφοριών στο Στρατηγείο της Δύναμης (FHQ). Ο σχεδιασμός για τις MILEX 24 & 25 έχει ήδη ξεκινήσει, με στόχο την ανάληψη πλήρους επιχειρησιακής ικανότητας του MPCC το 2025.[427]

Τα πλεονεκτήματα ενός μόνιμου Επιχειρησιακού Στρατηγείου της ΕΕ είναι τα παρακάτω: πρώτον, θα είναι άμεσα διαθέσιμο στην ΕΕ για επιχειρήσεις ΚΠΑΑ, ενώ οι σημερινές επιλογές απαιτούν μια κατά περίπτωση διαδικασία, με διαπραγματεύσεις και καθυστερήσεις σε καταστάσεις διαχείρισης κρίσεων που δεν είναι σύμφωνες με τις απαιτήσεις ετοιμότητας που έχουν καθιερωθεί για τα Συγκροτήματα Μάχης (Battle Groups). Δεύτερον, οι ad hoc αλυσίδες διοίκησης και η στελέχωση αυτών είναι λιγότερο αποτελεσματικές από μια μόνιμη δομή, καθώς το προσωπικό και τα επιτελεία μπορεί να μην έχουν συνηθίσει να εργάζονται μαζί και παρατηρούνται καθυστερήσεις στο σχεδιασμό που σχετίζονται με τη δημιουργία ενός πολυεθνικού επιτελείου γύρω από έναν εθνικό πυρήνα. Ένα μόνιμο Επιχειρησιακό Στρατηγείο της ΕΕ μπορεί να σχεδιαστεί και να προσαρμοστεί ώστε να εφαρμόσει αυτή την μοναδική πολιτικο-στρατιωτική προσέγγιση της ΕΕ στη διαχείριση κρίσεων, συμπεριλαμβάνοντας προσωπικό από διάφορους κλάδους με τρόπο που ένα εθνικό Στρατηγείο σε στρατηγικό-στρατιωτικό επίπεδο και ή ACO, δεν μπορεί αφού ως αρχηγείο του ΝΑΤΟ επικεντρώνεται στο στρατιωτικό τομέα των επιχειρήσεων. Έτσι χρησιμεύει ως συστατικό στοιχείο μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης και συμβάλει στην οικοδόμηση μιας πολιτικο-στρατιωτικής στρατηγικής κουλτούρας. Τρίτον, εάν εδρεύει στις Βρυξέλλες, θα συμβάλλει στην καλύτερη επικοινωνία και κατανόηση μεταξύ της πολιτικοστρατηγικής και της στρατιωτικοστρατηγικής συνιστώσας της δομής διοίκησης, καθώς και θα επιτρέψει στους αξιωματικούς του Επιχειρησιακού Στρατηγείου να συντονίζονται καλύτερα με άλλα θεσμικά όργανα της ΕΕ. Η χρήση του ACO ως OHQ μέσω της συμφωνίας Berlin Plus δημιουργεί προβλήματα καθώς η διαθεσιμότητα των μέσων του ΝΑΤΟ δεν είναι εγγυημένη, αφού προϋποθέτει ότι τα μέσα του ΝΑΤΟ θα είναι διαθέσιμα στην ΕΕ μόνο εάν το ίδιο το ΝΑΤΟ δεν τα χρειάζεται. Τέταρτον, ένα μόνιμο OHQ θα αύξανε την αξιοπιστία της ΕΕ ως παράγοντα διαχείρισης κρίσεων. Οι επιχειρήσεις που διεξάγονται από εθνικά OHQs ή

[427] *END EX – successful conclusion to EU's first live military exercise, LIVEX* στο https://www.eeas.europa.eu/eeas/end-ex-%E2%80%93-successful-conclusion-eu%E2%80%99s-first-live-military-exercise-livex_en (τ.π. 17.11.2023)

το ACO συνδέονται έντονα με το κράτος-πλαίσιο ή το ΝΑΤΟ, γεγονός που καθιστά δύσκολο για την ΕΕ να ληφθεί σοβαρά υπόψη ή ακόμη και να θεωρηθεί ως παγκόσμιος παίκτης. Τέλος, ένα μόνιμο Επιχειρησιακό Στρατηγείο της ΕΕ θα εξασφάλιζε επίσης, μέσω της ανάλογης στελέχωσης από τα κ-μ , δικαιότερη κατανομή των βαρών για να μην επιβαρύνεται δυσανάλογα το κράτος πλαίσιο.[428]

Πολλά από τα επιχειρήματα κατά ενός μόνιμου Επιχειρησιακού Στρατηγείου της ΕΕ απηχούν μια διατύπωση που δημοσιοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1998, λίγο μετά τη βρετανό-γαλλική σύνοδο κορυφής στο Saint Malo, από την τότε υπουργό Εξωτερικών των ΗΠΑ Madline Albright η οποία κατέστησε σαφές ότι οι ΗΠΑ επιθυμούν η Ευρώπη να κάνει περισσότερα για την άμυνά της και να διαθέτει σύγχρονες, ικανές ένοπλες δυνάμεις, αλλά για να είναι συμβατές οι ευρωπαϊκές αμυντικές ρυθμίσεις με τις διατλαντικές ρυθμίσεις ασφαλείας θα πρέπει να αποφεύγονται η αποσύνδεση από το ΝΑΤΟ, η επικάλυψη αμυντικών πόρων και οι διακρίσεις σε βάρος των συμμάχων στο ΝΑΤΟ που δεν είναι μέλη της ΕΕ. Οι επικριτές του μόνιμου Επιχειρησιακού Στρατηγείου της ΕΕ έχουν υποστηρίξει ότι αυτό θα επικάλυπτε τις δυνατότητες που υπάρχουν στο ΝΑΤΟ και σε εθνικό επίπεδο, αποσπώντας πόρους από το ΝΑΤΟ και αποκλείοντας τις ΗΠΑ από (ορισμένες) ευρωπαϊκές αποφάσεις για την ασφάλεια και επομένως θα υπονόμευε τις διατλαντικές σχέσεις. Η ιδέα ενός Επιχειρησιακού Στρατηγείου της ΕΕ υπήρξε στο παρελθόν σίγουρα αντικείμενο κάποιας έντασης μεταξύ των ΗΠΑ και των Ευρωπαίων συμμάχων τους, ιδίως κατά την εισβολή στο Ιράκ το 2003. Σήμερα, το επιχείρημα της αποσύνδεσης ακούγεται συχνότερα σε σχέση με την ευρύτερη έννοια της ευρωπαϊκής στρατηγικής αυτονομίας. Ένα δεύτερο επιχείρημα είναι ότι η δημιουργία ενός μόνιμου OHQ θα αποτελούσε ένα ακόμη παράδειγμα της τάσης της ΕΕ στον τομέα της άμυνας να επικεντρώνεται σε έννοιες και θεσμούς, παρακάμπτοντας την επιτακτική ανάγκη της Ευρώπης να ενισχύσει τις στρατιωτικές της ικανότητες, με αποτέλεσμα ενώ η ΕΕ ισχυρίζεται ότι η ιδέα της για τα Συγκροτήματα Μάχης είναι πλήρως λειτουργική από το 2007, είναι επίσης υποχρεωμένη να αναγνωρίσει ότι κανένα Συγκρότημα Μάχης δεν έχει αναπτυχθεί ποτέ σε πραγματική επιχείρηση. Επίσης τα κ-μ της ΕΕ έχουν μέχρι στιγμής αποδειχθεί απρόθυμα να καλύψουν τις θέσεις προσωπικού στο MPCC. Η ανάγκη πλήρωσης θέσεων προσωπικού αποτελεί ιδιαίτερα ζήτημα για τα μικρότερα κ-

[428] T. Lawrens, ό.π., σ. 7-8

μ, όπως η Εσθονία, η Λετονία και η Λιθουανία. Για αυτά το ανθρώπινο και οικονομικό κόστος είναι δυσανάλογα μεγαλύτερο, αλλά πρέπει να σταθμιστεί έναντι της προοπτικής να έχουν περιορισμένη επιρροή σε περίπτωση που αρνηθούν να συμμετάσχουν. Τέλος, ορισμένοι σχολιαστές υποστηρίζουν ότι οι τρέχουσες ρυθμίσεις, ιδίως το Berlin Plus μπορεί να μην είναι ακόμα απόλυτα λειτουργικές αλλά θα πρέπει να χρησιμοποιούνται περισσότερο αφού ενισχύουν τη συνεργασία ΕΕ-ΝΑΤΟ και επιτρέπουν στην ΕΕ να αναπτύξει την αμυντική της διάσταση με λιγότερο επικίνδυνο τρόπο.[429]

5. Ευρωπαϊκή Αμυντική Βιομηχανία και Ευρωπαϊκή Στρατηγική Κουλτούρα

Όταν όλες αυτές οι μόνιμες πολιτικές και στρατιωτικές δομές που αναφέρθηκαν είναι βασικός παράγοντας σύγκλισης των αμυντικών πολιτικών και δημιουργίας μιας ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας, είναι αυτονόητο ότι η ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία παράλληλα με τις δομές που την υποστηρίζουν στα πλαίσια της ΕΕ επιτελεί έναν αντίστοιχο πολύ σημαντικό ρόλο. Ο Γάλλος πρόεδρος Emmanuel Macron στην ομιλία του το 2017 στους φοιτητές του πανεπιστημίου της Σορβόννης σχετικά με το ευρωπαϊκό του όραμα αναφέρθηκε μεταξύ άλλων στην ανάγκη οικοδόμησης μιας ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας και σε αυτή την κατεύθυνση η Ευρώπη πρέπει να δημιουργήσει μια κοινή δύναμη παρέμβασης, ένα κοινό αμυντικό προϋπολογισμό και ένα κοινό δόγμα δράσης.[430] Προηγουμένως η Παγκόσμια Αμυντική Στρατηγική το 2016 τόνισε ότι απαιτούνται για την ΕΕ η απόκτηση αμυντικών δυνατοτήτων πλήρους φάσματος για την αντιμετώπιση εξωτερικών κρίσεων και την ασφάλεια της Ευρώπης και για να γίνει αυτό δυνατό η αμυντική συνεργασία πρέπει να γίνει ο κανόνας έτσι ώστε να προκύψει μια ισχυρή ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία, η οποία είναι κρίσιμης σημασίας για την αυτονομία αποφάσεων και δράσης της Ευρώπης.[431] Η Στρατηγική Πυξίδα στον πυλώνα της «Επενδύσεις» αναφέρεται στην παροχή κινήτρων στα κ-μ ώστε να συμμετέχουν στην ανάπτυξη συνεργατικών δυνατοτήτων και να επενδύουν από κοινού στην άμυνα ενώ δίνει ώθηση στην τεχνολογική καινοτομία στον τομέα της

[429] Στο ίδιο, σ. 8-9
[430] *Sorbonne speech of Emmanuel Macron* στο https://international.blogs.ouest-france.fr/archive/2017/09/29/macron-sorbonne-verbatim-europe-18583.html (τ.π. 25.4.2024)
[431] *A Global Strategy for the EU's FSP* στο https://www.eeas.europa.eu/eeas/global-strategy-european-unions-foreign-and-security-policy_en σ. 3-5 (τ.π. 13.11.2023)

άμυνας, με σκοπό την κάλυψη των στρατηγικών κενών και τη μείωση των τεχνολογικών και βιομηχανικών εξαρτήσεων.[432] Η απόσταση βέβαια που πρέπει να καλυφθεί είναι μεγάλη διότι ενώ στο σύνολό τους οι χώρες της ΕΕ κατέχουν το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό των παγκόσμιων στρατιωτικών δαπανών με τις ΗΠΑ να βρίσκονται στην πρώτη θέση, το μεγαλύτερο μέρος της προμήθειας αμυντικού εξοπλισμού πραγματοποιείται σε εθνικό επίπεδο και προβλήματα όπως οι περιττές αλληλεπικαλύψεις, η έλλειψη διαλειτουργικότητας και τα τεχνολογικά κενά εξακολουθούν να παρακωλύουν την αποτελεσματικότητα των αμυντικών ικανοτήτων της ΕΕ. Ενώ παράλληλα χώρες που δεν είναι μέλη της ΕΕ αυξάνουν τις στρατιωτικές τους δαπάνες, οι χώρες της ΕΕ κατά μέσο όρο μειώνουν τις δικές τους.[433]

5.1. Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας – ΕΟΑ (EDA)

Κύριος φορέας υλοποίησης της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας και των συνεργειών και συνεργασιών στον τομέα αυτό είναι ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας-ΕΟΑ (European Defence Agency-EDA),[434] που συστάθηκε με την Κοινή Πράξη 2004/551/CFSP του Συμβουλίου τον Ιούλιο του 2004 και σήμερα διέπεται από την απόφαση 2015/1835/CFSP σύμφωνα με την οποία θα πρέπει να συμβάλει στην υλοποίηση της ΚΠΑΑ. Επίσης να αναπτύξει στενές σχέσεις εργασίας με υφιστάμενους μηχανισμούς, ομάδες και οργανισμούς, όπως αυτοί που θεσπίζονται με τη συμφωνία-πλαίσιο της επιστολής προθέσεων (LoI «Framework Agreement»), καθώς και τον Κοινό Οργανισμό Συνεργασίας στον τομέα των Εξοπλισμών (OCCAR) και τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Διαστήματος (ESA).

Ο ΕΟΑ μεταξύ άλλων προωθεί την εναρμόνιση των επιχειρησιακών αναγκών και την υιοθέτηση σύγχρονων μεθόδων προμηθειών, προτείνει πολυμερή προγράμματα για να εκπληρώσει τους στόχους στρατιωτικών δυνατοτήτων και να διασφαλίσει το συντονισμό αντίστοιχων προγραμμάτων των κ-μ, υποστηρίζει την έρευνα στον τομέα της αμυντικής τεχνολογίας και συντονίζει συνδυασμένα σχέδια ερευνητικών δραστηριοτήτων, συμβάλλει στον προσδιορισμό και εάν είναι αναγκαίο εφαρμόζει κάθε χρήσιμο μέτρο για την ενίσχυση της βιομηχανικής και τεχνολογικής βάσης του

[432] *Στρατηγική πυξίδα* στο https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/ (τ.π. 16.11.2023)
[433] *Σχέδιο δράσης για την ευρωπαϊκή άμυνα* στο https://eur-lex.europa.eu/EL/legalcontent/summary/european-defence-action-plan.html (τ.π. 7.1.2024)
[434] *Council Decision (CFSP) 2015/1835 of 12.10.2015* στο https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:32015D1835 (τ.π. 7.11.2023)

αμυντικού τομέα για την βελτίωση της αποδοτικότητας των στρατιωτικών δαπανών και στηρίζει την Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία εφόσον ληφθεί απόφαση από το Συμβούλιο για τη θέσπισή της.[435]

Με την Παγκόσμια Στρατηγική της το 2016, η ΕΕ αύξησε το επίπεδο των φιλοδοξιών της για την ασφάλεια και την άμυνα και δημιουργήθηκαν τα παρακάτω νέα εργαλεία συνεργασίας τα οποία συντονίζει ο ΕΟΑ και συμβάλλουν σημαντικά στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας:[436] η Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (Permanent Structured Cooperation-PESCO), η Συντονισμένη Ετήσια Επισκόπηση για την Άμυνα (Coordinated Annual Review on Defence-CARD), το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας-ΕΤΑ (European Defence Fund-EDF) και το αναθεωρημένο Σχέδιο Ανάπτυξης Δυνατοτήτων (Capabilities Development Plan-CDP).

5.2. Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία – ΜΔΣ (PESCO)

Η Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (PESCO), έχει στόχο την ενίσχυση της αμυντικής συνεργασίας στην ΕΕ και είναι ο κεντρικός θεσμός που διασφαλίζει ότι διαφορετικές εθνικές αμυντικές πολιτικές μπορεί να μπουν κάτω από μια ομπρέλα. Η PESCO θεσπίστηκε με τη Συνθήκη της Λισσαβόνας και ιδρύθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις 22/23.6.2017 όπου υπογράφτηκε από 25 κ-μ της ΕΕ. Βασικός στόχος της είναι η ενίσχυση της ικανότητας της ΕΕ στον τομέα της ασφάλειας. Παρέχει στα κ-μ που συμμετέχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν από κοινού αμυντικές ικανότητες, να επενδύσουν σε κοινά σχέδια και να ενισχύσουν την επιχειρησιακή ετοιμότητα των ενόπλων δυνάμεών τους. Η συμμετοχή είναι εθελοντική αλλά αν ένα κ-μ αποφασίσει να συμμετέχει τότε έχει υποχρεωτικές δεσμεύσεις, που αν δεν τις τηρήσει, μπορεί να ανασταλεί η συμμετοχή του σε αυτή. Όλα τα κ-μ της ΕΕ εκτός από τη Δανία και τη Μάλτα συμμετέχουν στην PESCO. Το Συμβούλιο αποφασίζει, με ειδική πλειοψηφία την συμμετοχή νέων χωρών ή την ανάκληση ορισμένων από αυτή. Οι αποφάσεις και οι συστάσεις στο πλαίσιο μίας τέτοιας συνεργασίας εκδίδονται με ομοφωνία των συμμετεχόντων μελών του Συμβουλίου. Τα μέλη της PESCO θα πρέπει να αναπτύξουν

[435] Στο ίδιο, άρθρο 5
[436] *EU Defence Initiatives* στο https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives (τ.π. 8.11.2023)

κοινές δυνάμεις ταχείας δράσης και να δημιουργήσουν ενιαίους ευρωπαϊκούς κόμβους εφοδιασμού και ιατρικής υποστήριξης.[437]

Επί του παρόντος αναπτύσσονται 66 προγράμματα PESCO κάθε ένα από τα οποία προωθείται από διάφορες ομάδες κ-μ που συμμετέχουν ως μέλη του έργου και συντονίζεται από ένα ή περισσότερα συμμετέχοντα κ-μ της PESCO που είναι οι συντονιστές των έργων. Τα μέλη του έργου μπορούν να συμφωνήσουν μεταξύ τους να επιτρέψουν σε άλλα κ-μ να συμμετάσχουν ως μέλη ή να γίνουν παρατηρητές στο έργο. Αυτά τα έργα που αναπτύσσονται καλύπτουν τομείς όπως Εκπαίδευση, ξηρά, θάλασσα, αέρα, κυβερνοχώρο και στρατηγικούς ενισχυτές και πολλαπλασιαστές δύναμης. Σημαντικότερα έργα ανά τομέα είναι τα παρακάτω:[438]

• Εκπαίδευση: Ακαδημία Εκπαίδευσης Αερομεταφορών Ευρωπαϊκής Άμυνας (EDA-TA), Σχολή Πληροφοριών, Ολοκληρωμένο Ευρωπαϊκό Κοινό Κέντρο Κατάρτισης και Προσομοίωσης, Κέντρο Ιατρικής Εκπαίδευσης Δυνάμεων Ειδικών Επιχειρήσεων, Πεδίο εκπαίδευσης στον Χημικό-Βιολογικό-Ραδιολογικό και Πυρηνικό τομέα

• Θάλασσα: Αντιτορπίλες, Ευρωπαϊκή Κορβέτα Περιπολίας, Λιμενική και Θαλάσσια Επιτήρηση και Προστασία, Θαλάσσιο Μη Επανδρωμένο Ανθυποβρυχιακό Σύστημα, Θαλάσσια (ημι) αυτόνομα συστήματα αντιμέτρων κατά των ναρκών, Μεσαίου μεγέθους ημιαυτόνομο όχημα επιφανείας

• Αέρας: Επιθετικά ελικόπτερα, πύραυλοι αέρος-αέρος μικρού βεληνεκούς, μεσαίο ελικόπτερο επόμενης γενιάς, στρατηγικές αεροπορικές μεταφορές για υπερμεγέθη φορτία

• Πλατφόρμα ανταλλαγής πληροφοριών για απειλές στον κυβερνοχώρο και αντιμετώπιση περιστατικών, Ομάδες ταχείας αντίδρασης στον κυβερνοχώρο και αμοιβαία συνδρομή στον τομέα της ασφάλειας στον κυβερνοχώρο, Στρατηγικό σύστημα C2 για αποστολές και επιχειρήσεις ΚΠΑΑ, Ευρωπαϊκή Πλατφόρμα

[437] *Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (PESCO) για πιο αποτελεσματική Ευρωπαϊκή άμυνα* στο https://www.europarl.europa.eu/topics/el/article/20171208STO89939/monimi-diarthromeni-sunergasia-pesco-gia-pio-apotelesmatiki-europaiki-amuna (τ.π. 4.10.2024)
[438] *Permanent Structured Cooperation (PESCO)* στο https://www.pesco.europa.eu/ (τ.π. 4.10.2024)

Αερόπλοιων Υψηλής Ατμόσφαιρας με Ικανότητα Επίμονης Συλλογής Πληροφοριών, Επιτήρησης και Αναγνώρισης

• Στρατηγικοί Ενισχυτές και Πολλαπλασιαστές Δύναμης: Στρατηγική Κινητικότητα, Έγκαιρη προειδοποίηση και αναχαίτιση με διαστημική επιτήρηση, Ενεργειακή Επιχειρησιακή Λειτουργία, Γεωμετεωρολογικά και ωκεανογραφικά Στοιχεία συντονισμού υποστήριξης

• Οπλικά Συστήματα: Τεθωρακισμένο όχημα μάχης πεζικού-αμφίβιο όχημα επίθεσης-ελαφρύ τεθωρακισμένο όχημα, πυραυλικά συστήματα εδάφους

Οι κυριότερες δεσμευτικές υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει τα συμμετέχοντα κ-μ στην PESCO είναι:[439]

• η αύξηση των αμυντικών προϋπολογισμών και επενδύσεων αλλά και αυτών στην αμυντική έρευνα και αμυντική τεχνολογία

• η αύξηση των συνεργατικών προγραμμάτων για βελτίωση των αμυντικών δυνατοτήτων

• η καθιέρωση τακτικής επανεξέτασης των δεσμεύσεων τους υποχρεώσεων στα πλαίσια της PESCO

• η συμμετοχή στην ανάπτυξη αμυντικών δυνατοτήτων εντός της ΕΕ με παράλληλη δέσμευση για την μεγαλύτερη δυνατή στήριξη της CARD

• η συμμετοχή του EDF στις πολυεθνικές προμήθειες

• η δέσμευση για κατάρτιση κοινών, εναρμονισμένων απαιτήσεων για όλα τα προγράμματα PESCO με κοινή χρήση των υφιστάμενων δυνατοτήτων για βελτιστοποίηση της σχέσης κόστους-αποτελεσματικότητας

• η δέσμευση για αύξηση της συνεργασίας στην κυβερνοάμυνα

• η βελτίωση της διαθεσιμότητας, της δυνατότητας ανάπτυξης και της διαλειτουργικότητας των στρατιωτικών δυνάμεων

[439] *Binding Commitments* στο https://www.pesco.europa.eu/binding-commitments/ (τ.π. 4.10.2024)

- η επιδίωξη κοινής χρηματοδότησης των στρατιωτικών επιχειρήσεων και αποστολών ΚΠΑΑ και η συμβολή στην αντιμετώπιση των ελλείψεων που εντοπίζονται στο πλαίσιο των CDP και CARD

- η δέσμευση για τη χρήση του EDA ως ευρωπαϊκού φόρουμ για την ανάπτυξη κοινών δυνατοτήτων και

- η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας με παράλληλη διασφάλιση ότι τα προγράμματα PESCO θα ενισχύουν κι αυτά την ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία και τεχνολογία.

Σύμφωνα με τους Dyson & Konstanides η PESCO παρέχει μια εξαιρετική ευκαιρία συντονισμού των ευρωπαϊκών αμυντικών προμηθειών. Από τη Συνθήκη της Λισσαβόνας υπήρξαν ορισμένες ενθαρρυντικές ενδείξεις ότι τα ευρωπαϊκά κράτη ήταν έτοιμα να ενεργοποιήσουν την PESCO. Το Πλαίσιο της Γάνδης, που δρομολογήθηκε από τους ευρωπαίους υπουργούς Άμυνας κατά τη διάρκεια της ουγγρικής προεδρίας τον Δεκέμβριο του 2010, περιελάμβανε δέσμευση για την αύξηση της διαλειτουργικότητας, τον καθορισμό των δυνατοτήτων που πρέπει να διατηρηθούν σε εθνικό επίπεδο και αυτών που παρέχουν προοπτικές συγκέντρωσης, εντατικοποίηση της συνεργασίας όσον αφορά τις δομές υποστήριξης και τις αποστολές που θα μπορούσαν να αναληφθούν με βάση την κατανομή ρόλων και καθηκόντων». Επιπλέον, η «επιστολή της Βαϊμάρης» που υπογράφηκε από τη Γαλλία, τη Γερμανία και την Πολωνία τον Ιανουάριο του 2010 σηματοδότησε επίσης τις προθέσεις των χωρών να ενεργοποιήσουν την PESCO. Ωστόσο, παρά τις καλές προθέσεις, η PESCO ως αποτελεσματικό μέτρο για την τόνωση της βαθύτερης συνεργασίας στις αμυντικές δυνατότητες αρχικά υποχωρούσε καθώς εφαρμόζονταν μειώσεις στις αμυντικές δαπάνες που συνδέονταν με μέτρα λιτότητας χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι επιπτώσεις για την ευρωπαϊκή άμυνα. Όπου έλαβε χώρα συντονισμός (όπως η γαλλο-βρετανική αμυντική συνθήκη του 2010), το έκανε είτε εκτός του πλαισίου της ΚΠΑΑ είτε σε ad hoc διακυβερνητική βάση, συντονισμένη μέσω του ΕΟΑ.[440]

[440] T. Dyson & T. Konstadinides, ό.π., σ. 51-52

5.3. Συντονισμένη Ετήσια Επισκόπηση για την Άμυνα (CARD)

Η Συντονισμένη Ετήσια Επισκόπηση για την Άμυνα (Coordinated Annual Review on Defence-CARD) παρέχει μια επισκόπηση του αμυντικού τοπίου της ΕΕ και εντοπίζει ευκαιρίες συνεργασίας. Βασίζεται σε επανεξέταση των αμυντικών σχεδίων των κ-μ της ΕΕ και λειτουργεί ως οδηγός για συνεργασίες στον τομέα της άμυνας με σκοπό να οδηγήσει σταδιακά σε συγχρονισμό και αμοιβαία προσαρμογή των κύκλων εθνικού αμυντικού σχεδιασμού και των πρακτικών ανάπτυξης δυνατοτήτων. Δρομολογήθηκε το 2017 στο πλαίσιο της εφαρμογής της συνολικής στρατηγικής της ΕΕ και χρησιμεύει επίσης ως σημαντικό εργαλείο για την προώθηση του στρατηγικού προσανατολισμού της ΕΕ. Ένα από τα σημαντικότερα εμπόδια στην προώθηση της ευρωπαϊκής αμυντικής συνεργασίας και της ανάπτυξης συνεργατικών δυνατοτήτων ήταν ότι τα υπουργεία άμυνας των κ-μ της ΕΕ παραδοσιακά σχεδίαζαν στον τομέα άμυνας και πραγματοποιούσαν αμυντικές προμήθειες μεμονωμένα χωρίς σημαντικό συντονισμό μεταξύ τους και η CARD συμβάλλει αποφασιστικά στην αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος. Η CARD εκδίδει δύο έγγραφα: πρώτον, τη συγκεντρωτική ανάλυση CARD που αποσκοπεί στην ενημέρωση των διαδικασιών λήψης αποφάσεων τόσο σε εθνικό όσο και σε ενωσιακό επίπεδο και απευθύνεται σε εμπειρογνώμονες των κ-μ της ΕΕ στον τομέα της άμυνας. Παρέχει μια επισκόπηση των κύριων τάσεων, αναλύει τις ευκαιρίες συνεργασίας για την ανάπτυξη αμυντικών δυνατοτήτων και περιλαμβάνει τις απόψεις των κ-μ και την ανάλυση του επιχειρησιακού τοπίου και των ελλείψεων της ΚΠΑΑ. Δεύτερον, την έκθεση CARD που απευθύνεται στους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων και παρέχει βασικά πολιτικά μηνύματα που προέρχονται από τη συγκεντρωτική ανάλυση της CARD, εφαρμόσιμες συστάσεις και επιλογές για τη δημιουργία συνεργατικών προγραμμάτων για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που επισημαίνονται από την CARD.[441]

Το 2019-2020 πραγματοποιήθηκε ο πρώτος κύκλος CARD και η τελική έκθεση υποβλήθηκε στους υπουργούς Άμυνας τον Νοέμβριο του 2020. Εντοπίζει ευκαιρίες συνεργασίας για την ανάπτυξη δυνατοτήτων στην έρευνα και την τεχνολογία σε όλο το φάσμα δυνατοτήτων και διαπιστώνει ότι μπορεί να αναμένεται ευρεία συμμετοχή των κ-μ σε συνεργατικά προγράμματα. Ο δεύτερος κύκλος CARD ξεκίνησε τον

[441] *Coordinated Annual Review on Defence* στο https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/coordinated-annual-review-on-defence-(card) (τ.π. 4.10.2024)

Δεκέμβριο του 2021, στο πλαίσιο του οποίου κάθε κ-μ της ΕΕ παρουσίασε στην EDA και την EUMS το αμυντικό προφίλ του και τα σχετικά σχέδια για το μέλλον στο πλαίσιο της ΕΕ προκειμένου να συζητήσουν ευκαιρίες συνεργασίας για την ανάπτυξη ευρωπαϊκών δυνατοτήτων. Με την ολοκλήρωση των επαφών συντάχθηκε και διανεμήθηκε μια συγκεντρωτική ανάλυση CARD ενώ η τελική έκθεση εγκρίθηκε από τους υπουργούς Άμυνας στις 15.11.2022. Διαπιστώθηκε ότι οι αυξήσεις στις αμυντικές δαπάνες μετά τον επιθετικό πόλεμο της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας αντιπροσωπεύουν τόσο μια ευκαιρία όσο και μια πρόκληση για την ευρωπαϊκή άμυνα με τα ανακοινωθέντα πρόσθετα κονδύλια να μπορούν να καλύψουν μακροχρόνια κενά ικανοτήτων.[442]

5.4. Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας – ΕΤΑ (EDF)

Τον Ιούνιο του 2017, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε ανακοίνωση με την οποία πρότεινε τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Ταμείου Άμυνας (European Defence Fund-EDF) για τη συγχρηματοδότηση συνεργατικών ευρωπαϊκών προγραμμάτων στους τομείς της αμυντικής έρευνας και ανάπτυξης δυνατοτήτων. Η τελική απόφαση για τη σύσταση του EDF ελήφθη από το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο το 2019/2020. Το Ταμείο άρχισε να λειτουργεί την 1η Ιανουαρίου 2021 με συνολικό συμφωνημένο προϋπολογισμό 7,953 δισ. ευρώ (σε τρέχουσες τιμές) για την περίοδο 2021-2027.[443]

Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας-EDF είναι το μέσο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη στήριξη της έρευνας και ανάπτυξης στον τομέα της άμυνας. Κύριοι στόχοι του είναι η προώθηση της συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένων των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και ερευνητικών φορέων σε ολόκληρη την Ένωση, η ενίσχυση της ανάπτυξης αμυντικών δυνατοτήτων μέσω επενδύσεων και η παροχή βοήθειας στις εταιρείες της ΕΕ για την ανάπτυξη προηγμένων και διαλειτουργικών αμυντικών τεχνολογιών και εξοπλισμού. Το EDF στηρίζει εταιρείες σε όλα τα κ-μ να αναπτύξουν ανταγωνιστικά και συνεργατικά αμυντικά έργα που θα παρέχουν καινοτόμες και διαλειτουργικές αμυντικές τεχνολογίες και εξοπλισμό και προσφέρει υποστήριξη και συμβουλές στους συμμετέχοντες καθ' όλη τη διάρκεια του κύκλου

[442] Στο ίδιο
[443] *EU Defence Initiatives* στο https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives (τ.π. 5.10.2024)

έρευνας και ανάπτυξης. Το Ταμείο διαθέτει προϋπολογισμό σχεδόν 8 δισεκατομμυρίων ευρώ για την περίοδο 2021-2027, με 2,7 δισεκατομμύρια ευρώ να διατίθενται για συνεργατική έρευνα στον τομέα της άμυνας και 5,3 δισεκατομμύρια ευρώ για συνεργατικά έργα ανάπτυξης ικανοτήτων που συμπληρώνουν τις εθνικές συνεισφορές. Η χρηματοδοτική στήριξη παρέχεται κυρίως μέσω επιχορηγήσεων και ενός συστήματος πριμοδότησης που λαμβάνει υπόψη τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, τις επιχειρήσεις μεσαίας κεφαλαιοποίησης και τη σύνδεση με έργο PESCO.[444]

Το EDF υλοποιείται απευθείας από την Επιτροπή μέσω ετήσιων προγραμμάτων εργασίας διαρθρωμένων σύμφωνα με τους στόχους και τις προτεραιότητες που καθορίζονται στο πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο 2021-2027 και έχουν συμφωνηθεί από τα κ-μ στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ και του Σχεδίου Ανάπτυξης Δυνατοτήτων (CDP) λαμβάνοντας υπόψη και τις προτεραιότητες τόσο στο ΝΑΤΟ όσο και άλλους περιφερειακούς και διεθνείς οργανισμούς. Αυτά τα ετήσια προγράμματα εργασίας έχουν σχεδιαστεί έτσι ώστε να καλύπτουν όλους τους στρατιωτικούς τομείς στοχεύοντας παράλληλα σε κρίσιμες ικανότητες που είναι απαραίτητες για το μέλλον και σε αυτό το σχεδιασμό εκτός τα κ-μ της ΕΕ συμμετέχουν τόσο ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας (ΕΟΑ) όσο και η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ). Τα προγράμματα εργασίας του EDF στηρίζουν έργα σε κρίσιμους αμυντικούς τομείς, όπως χαρακτηριστικά για το 2024 που είναι η αντιμετώπιση υπερηχητικών πυραύλων, η ανάπτυξη ευρέος φάσματος μη επανδρωμένων οχημάτων στον αέρα και στο έδαφος καθώς και η ασφαλής διαστημική επικοινωνία. Προετοιμάζουν επίσης το έδαφος για αμυντικά συστήματα επόμενης γενιάς, όπως ελικόπτερα και μεσαίου μεγέθους αεροσκάφη φορτίου. Επιπλέον, το πρόγραμμα εργασίας προβλέπει ευρύ φάσμα μέτρων στήριξης για την προώθηση της καινοτομίας και της συμμετοχικότητας στον τομέα της άμυνας μέσω του Σχεδίου Αμυντικής Καινοτομίας της ΕΕ (EU Defence Innovation System-EUDIS) με συνολική χρηματοδότηση ύψους 225 εκατομμυρίων ευρώ.[445]

[444] *The European Defence Fund* at a glance στο https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-defence-industry/european-defence-fund-edf-official-webpage-european-commission_en (τ.π. 5.10.2024)
[445] Στο ίδιο

5.5. Σχέδιο Ανάπτυξης Δυνατοτήτων (CDP)

Το Σχέδιο Ανάπτυξης Δυνατοτήτων (Capabilities Development Plan – CDP) παρέχει μια πλήρη εικόνα των δυνατοτήτων που υποστηρίζουν τη λήψη αποφάσεων σε επίπεδο ΕΕ και σε εθνικό επίπεδο σχετικά με την ανάπτυξη αμυντικών δυνατοτήτων. Εξετάζει τις μελλοντικές απειλές για την ασφάλεια, προσδιορίζει τις ανάγκες και καθορίζει τις προτεραιότητες που συμφωνούνται από κοινού από τα κ-μ. Οι περιοδικές αναθεωρήσεις του CDP πραγματοποιούνται από τον ΕΟΑ σε στενή συνεργασία με τα κ-μ και με την ενεργό συμβολή του EUMC και του EUMS. Η τελευταία αναθεώρηση του CDP ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο του 2018 με την έγκριση, από τα κράτη μέλη, 11 νέων Προτεραιοτήτων Ανάπτυξης Δυνατοτήτων της ΕΕ.[446]

Αυτές οι προτεραιότητες καλύπτουν ολόκληρο το φάσμα των στρατιωτικών δυνατοτήτων της Ευρώπης στους τομείς Διοίκησης, Ελέγχου και Πληροφοριών/Κυβερνοχώρου, στις χερσαίες, ναυτικές και αεροπορικές δυνατότητες αλλά και σε δυνατότητες μεταξύ των τομέων. Η διαδικασία υλοποίησης του CDP υποστηρίζεται από τις λεγόμενες «Στρατηγικές Υποθέσεις Πλαισίου» (Strategic Context Cases-SCC), οι οποίες, για καθεμία από τις προτεραιότητες, σκιαγραφούν τα κύρια χαρακτηριστικά, τις ευκαιρίες και τις προκλήσεις βραχυπρόθεσμα, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα.[447]

Το Σχέδιο Ανάπτυξης Δυνατοτήτων (CDP) της ΕΕ είναι η κεντρική αναφορά για τον αμυντικό σχεδιασμό στην ΕΕ και η βάση για όλες τις ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες που σχετίζονται με την άμυνα, όπως η Συντονισμένη Ετήσια Επισκόπηση για την Άμυνα (CARD), η Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (PESCO), το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας (ΕΤΑ) και τυχόν μελλοντικά αμυντικά εργαλεία της ΕΕ. Σύμφωνα με τη Στρατηγική Πυξίδα, οι αναθεωρημένες Προτεραιότητες Ανάπτυξης Δυνατοτήτων της ΕΕ θα χρησιμεύουν επίσης ως κύρια αναφορά για τον εθνικό σχεδιασμό. Απαντούν σε ένα απλό ερώτημα: σε ποιες δυνατότητες πρέπει να επικεντρωθούν τα κ-μ της ΕΕ από κοινού για να είναι έτοιμα για το μέλλον.[448]

---

[446] *EU Defence Initiatives*, ό.π.
[447] *EDA Priority Setting* στο https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/priority-setting# (τ.π. 8.11.2023)
[448] Factsheet: *The 2023 EU CD priorities*, στο https://eda.europa.eu/publications-and-data/factsheets/factsheet-the-2023-eu-capability-development-priorities (τ.π. 16.11.2023)

Επίσης ο Οργανισμός διαχειρίζεται δύο πρόσθετα εργαλεία ιεράρχησης προτεραιοτήτων: το Γενικό Στρατηγικό Ερευνητικό Πρόγραμμα (Overarching Strategic Research Agenda-OSRA), το οποίο απαριθμεί τις κοινές ευρωπαϊκές ερευνητικές προτεραιότητες των κ-μ στον τομέα της άμυνας, καθώς και πιθανούς τρόπους επίτευξής τους. Ο ΕΟΑ και τα κ-μ του ανέπτυξαν επίσης την OSRA Ταξινόμηση Αμυντικής Τεχνολογίας (OSRA Defence Technology Taxonomy), η οποία είναι ένα σύστημα ταξινόμησης για τις τεχνολογίες που σχετίζονται με το στρατιωτικό και αμυντικό πλαίσιο. Η ταξινόμηση δημιουργεί ένα κοινό ευρωπαϊκό πλαίσιο αναφοράς για τις αμυντικές τεχνολογίες και διευκολύνει τη σύνδεση μεταξύ των θεμάτων έρευνας και τεχνολογίας και των αμυντικών δυνατοτήτων και τις Βασικές Στρατηγικές Δραστηριότητες (Key Strategic Activities-KSA), οι οποίες, με βάση τις προτεραιότητες CDP και OSRA, προσδιορίζουν τις δεξιότητες, τις τεχνολογίες, τις παραγωγικές ικανότητες που πρέπει να αποκτήσει, να διαφυλάξει και να αναπτύξει η Ευρώπη προκειμένου να προχωρήσει προς την τεχνολογική, βιομηχανική και στρατηγική αυτονομία στο μέλλον.[449]

5.6. Λειτουργία του ΕΟΑ και προτεραιότητες

Το έργο του ΕΟΑ βασίζεται στις προσπάθειες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να αυξήσει την ανταγωνιστικότητα της αμυντικής αγοράς της ΕΕ με την αποεθνικοποίηση των διαδικασιών αμυντικών προμηθειών. Ωστόσο, το άρθρο 346 της ΣΛΕΕ προστατεύει την εθνική κυριαρχία στις αμυντικές προμήθειες, δηλώνοντας ότι η προμήθεια εξοπλισμού και υπηρεσιών κεντρικών για την εθνική ασφάλεια εξακολουθεί να εξαιρείται από τους κανόνες της ΕΕ για τις δημόσιες συμβάσεις. Όμως, τον Δεκέμβριο του 2006, η Επιτροπή εξέδωσε μια ερμηνευτική ανακοίνωση τονίζοντας ότι μπορεί να γίνει επίκληση του συγκεκριμένου άρθρου μόνο στην περίπτωση που τα «κρίσιμα συμφέροντα ασφαλείας» ενός κ-μ είναι σε κίνδυνο. Το 2009 η Επιτροπή εξέδωσε επίσης οδηγία (2009/81/ ΕΚ) σχετικά με τις προμήθειες για την άμυνα που αποτελεί ένα σημαντικό βήμα προς μια πιο αποτελεσματική και ανταγωνιστική ευρωπαϊκή αμυντική αγορά ελαχιστοποιώντας το διοικητικό κόστος που σχετίζεται με την προμήθεια αγαθών από άλλο κ-μ της ΕΕ, απλοποιώντας τις δραστηριότητες μεγάλων αμυντικών εργολάβων με θυγατρικές σε διάφορα κράτη καθώς και διευκολύνοντας την

[449] *EDA Priority Setting* στο https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/priority-setting# (τ.π. 8.11.2023)

πρόσβαση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην αμυντική αγορά. Η ανάπτυξη αμυντικών ικανοτήτων ενισχύθηκε επίσης από την αυξημένη συνεργασία μεταξύ του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Διαστήματος (ESA) και της ΕΕ που οδήγησε στην ανάπτυξη του δορυφορικού συστήματος Galileo που ενισχύει τις δυνατότητες που υποστηρίζονται από το δίκτυο (Network-enabled capabilities-NEC) της ΕΕ στις επιχειρήσεις των Συγκροτημάτων Μάχης παρέχοντας στην Ευρώπη μια εναλλακτική λύση στο Παγκόσμιο Σύστημα Εντοπισμού των ΗΠΑ. Τέλος, πολλά σημαντικά έργα με στόχο τη συγκέντρωση και την κοινή χρήση (pooling and sharing) έχουν δημιουργηθεί μετά τη Λισαβώνα υπό την αιγίδα του ΕΟΑ όπως η ανάπτυξη ενός νοσοκομείου πεδίου, ενώ τον Απρίλιο του 2012 η Γαλλία, η Γερμανία και οι Κάτω Χώρες εξέφρασαν την πρόθεσή τους να συνεργαστούν στον τομέα του ανεφοδιασμού αέρος-αέρος με την κοινή χρήση αεροσκαφών και τη συνεργασία για την προμήθεια νέων αεροσκαφών, βοηθώντας έτσι να ξεπεραστεί η μεγάλη ευρωπαϊκή εξάρτηση στον αέρα από τις ΗΠΑ.[450]

Στις 14.11.2023 στο πλαίσιο του Συντονιστικού Συμβουλίου του ΕΟΑ, οι 27 υπουργοί Άμυνας της ΕΕ συμφώνησαν σε 22 προτεραιότητες ανάπτυξης δυνατοτήτων της ΕΕ για το 2023 που αντιμετωπίζουν την ανάγκη για αμυντικές ικανότητες πλήρους φάσματος οι οποίες επιτρέπουν επιχειρήσεις υψηλής έντασης. Αυτές οι προτεραιότητες αντανακλούν τις αλλαγές στο στρατηγικό περιβάλλον της ΕΕ, την πολιτική καθοδήγηση που παρέχεται από τη στρατηγική πυξίδα καθώς και τα διδάγματα που προέκυψαν από τον επιθετικό πόλεμο της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα μια σειρά αναθεωρημένων προτεραιοτήτων ανάπτυξης ικανοτήτων που θα χρησιμεύσει ως κεντρικό σημείο αναφοράς για τον αμυντικό σχεδιασμό σε ολόκληρη την ΕΕ και τη βάση για όλες τις πρωτοβουλίες και τα μέσα που σχετίζονται με την άμυνα, όπως η Συντονισμένη Ετήσια Επισκόπηση της Άμυνας (CARD), η Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (PESCO), το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας (EDF) και κάθε μελλοντικό εργαλείο υποστήριξης της Άμυνας της ΕΕ. Σύμφωνα με τη Στρατηγική Πυξίδα (SC), το εν λόγω σύνολο προτεραιοτήτων θα χρησιμεύσει επίσης ως πρωταρχικό σημείο αναφοράς για τον εθνικό σχεδιασμό. Η αναθεώρηση για το 2023 κατέληξε σε 14 προτεραιότητες σε πέντε στρατιωτικούς τομείς, την ξηρά, τη θάλασσα, τον αέρα, το διάστημα και τον κυβερνοχώρο και σε άλλες 8 σε στρατηγικούς

[450] T. Dyson & T. Konstadinides, ό.π., σ. 40-42

παράγοντες και πολλαπλασιαστές ισχύος. Οι 22 προτεραιότητες του CDP αναπτύχθηκαν με βάση τον ισόρροπο βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο σχεδιασμό και δίνουν έμφαση την αξιοποίηση των δυνατοτήτων αιχμής και την ενίσχυση των ευρωπαϊκών ενόπλων δυνάμεων. Η αναθεώρηση επιβεβαιώνει τις μακροχρόνιες προτεραιότητες και τις εξισορροπεί με τις νέες που προκύπτουν από τη βαθιά αλλαγή στο στρατηγικό περιβάλλον της ΕΕ. Αντικατοπτρίζει τις περιοχές όπου εξακολουθούν να απαιτούνται συνεχείς προσπάθειες σε ορισμένους τομείς (π.χ. κυβερνοχώρος, ή χερσαία εμπλοκή ακριβείας) και όπου τα κενά που είχαν εντοπιστεί προηγουμένως έχουν μετριαστεί (π.χ. ανεφοδιασμός στον αέρα και καταπολέμηση αυτοσχέδιων εκρηκτικών μηχανισμών). Οι αναθεωρημένες προτεραιότητες εξετάζουν επίσης τις αναδυόμενες απειλές και αποτυπώνουν συνοπτικά τις ικανότητες επόμενης γενιάς, ζωτικής σημασίας για την ενίσχυση των δυνατοτήτων του ευρωπαϊκού στρατού σε όλους τους επιχειρησιακούς τομείς, αντιμετωπίζοντας τόσο τις επιχειρησιακές πραγματικότητες όσο και τις μελλοντικές απειλές και προκλήσεις.[451]

Οι προτεραιότητες αυτές, μεταξύ άλλων, περιλαμβάνουν: χερσαία εμπλοκή ακριβείας, ενιαία αεράμυνα και πυραυλική άμυνα, τον πόλεμο κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας, βιώσιμη και ευέλικτη εφοδιαστική Διοικητική Μέριμνα, συνεκτικές και καλά εκπαιδευμένες δυνάμεις. Το Σχέδιο Ανάπτυξης Δυνατοτήτων (CDP) της ΕΕ για το 2023 ενσωματώνει τα βασικά διδάγματα που προέκυψαν από τον επιθετικό πόλεμο της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας και είναι η ανάγκη για ευέλικτες, κινητές, διαλειτουργικές, τεχνολογικά προηγμένες, ενεργειακά αποδοτικές και ανθεκτικές χερσαίες δυνάμεις πλήρους φάσματος. Επιπλέον, ο πόλεμος στην Ουκρανία ανέδειξε τη σημασία της πολυεπίπεδης ολοκληρωμένης αεροπορικής και πυραυλικής άμυνας, μαζί με την κατάλληλη επαναεξισορρόπηση μεταξύ της ποιοτικής και της ποσοτικής διάστασης σε πολλούς τομείς δυνατοτήτων.[452]

Η αύξηση των αμυντικών δαπανών στην Ευρώπη, με αφορμή την ρωσική εισβολή στην Ουκρανία δεν είναι αρκετές από μόνες τους για να ενισχύσουν την ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανική βάση που είναι ένα συνονθύλευμα διαφορετικών

---

[451] *The 2023 EU Capability Development Priorities*, EDA, Brussels 2023, σ. 4-6
[452] *EU Defence Ministers agreement* στο https://eda.europa.eu/news-and-events/news/2023/11/14/eu-defence-ministers-agree-to-prioritise-22-military-capabilities-to-bolster-european-armed-forces (τ.π. 24.5.2024)

εθνικών αγορών. Η περιορισμένη συνεργασία οδηγεί σε ελλείψεις κρίσιμων αμυντικών δυνατοτήτων, παρεμποδίζει τη διαλειτουργικότητα μεταξύ των ευρωπαϊκών ενόπλων δυνάμεων και δημιουργεί οικονομικές απώλειες λόγω της μη πραγματοποίησης οικονομιών κλίμακας.[453] Για την αντιμετώπιση του παραπάνω προβλήματος προβλέφθηκε ένα πρόγραμμα Ενίσχυσης της Αμυντικής Βιομηχανίας της ΕΕ μέσω της κοινής πράξης για τις δημόσιες συμβάσεις (European Defence Industry Reinforcement through common Procurement Act-EDIRPA) που αποσκοπεί στην κάλυψη των πλέον επειγουσών και κρίσιμων αναγκών σε αμυντικά υλικά, οι οποίες προκύπτουν από την επίθεση της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας και παρέχει κίνητρα στα κ-μ για κοινές αμυντικές προμήθειες. Με το πρόγραμμα αποφεύγεται ο ανταγωνισμός μεταξύ των κ-μ της ΕΕ για τα ίδια αμυντικά υλικά και προκύπτει οικονομία κλίμακος. Επίσης ενισχύεται η διαλειτουργικότητα και επιτρέπει στην Ευρωπαϊκή Βιομηχανική και Τεχνολογική Βάση στον τομέα της Άμυνας (EBTBA) να προσαρμόσει, να βελτιώσει και να αυξήσει τις παραγωγικές της ικανότητες.[454] Επίσης για να διασφαλίσει η ΕΕ τον μακροπρόθεσμο στόχο για την επίτευξη ετοιμότητας στον τομέα της αμυντικής βιομηχανίας ενέκρινε το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Αμυντικής Βιομηχανίας (European Defence Industry-EDIP), με προτεινόμενο προϋπολογισμό ύψους 1,5 δισ. ευρώ, το οποίο επιδιώκει να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ των βραχυπρόθεσμων μέτρων έκτακτης ανάγκης που έχουν εφαρμοστεί από το 2023 και θα λήξουν το 2025 και μιας πιο διαρθρωτικής, μακροπρόθεσμης προσέγγισης.[455] Παράλληλα το πρόγραμμα επενδύσεων της ΕΕ στην άμυνα (European Defence Investment Priority-EDIP) προβλέπει απαλλαγή από τον ΦΠΑ εάν τουλάχιστον τρία κ-μ της ΕΕ αγοράσουν ικανότητες που έχουν αναπτυχθεί από κοινού εντός της ΕΕ για να στηρίξει συνεργατικά έργα έρευνας και ανάπτυξης στον τομέα της άμυνας.[456]

---

[453] I. Antinozzi, *European Defence Industry Cooperation: The Problem with Current Incentives* στο https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/european-defence-industry-cooperation-problem-current-incentives (τ.π. 24.5.2024)

[454] *EU Defence Industry Reinforcement Through Common Procurement Act (EDIRPA)* στο https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/performance-and-reporting/programme-performance-statements/eu-defence-industry-reinforcement-through-common-procurement-act-edirpa_en#:~:text=EU%20Defence%20Industry%20Reinforcement%20Through%20Common%20Procurement%20Act%20(EDIRPA)%20Programme (τ.π. 5.10.2024)

[455] *European Defence Industry Programme (EDIP)* στο https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762320/EPRS_BRI(2024)762320_EN.pdf (τ.π. 5.10.2024)

[456] *Intensifying European Defence Collaboration at a time of war* στο https://eda.europa.eu/webzine/issue24/ (τ.π. 5.10.2024)

Ωστόσο απαιτείται η δημιουργία των κατάλληλων δομών και πλαισίων που θα ευνοούν την καλύτερη λειτουργία πολυεθνικών επιχειρήσεων σε μια εγγενώς ανταγωνιστική ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανική βάση. Τα οικονομικά κίνητρα μπορεί να μην είναι αρκετά από μόνα τους για να πείσουν τα κ-μ της ΕΕ να συνεργαστούν αποτελεσματικά. Ο κρατικός προστατευτισμός και προτίμηση των εγχώριων εταιρειών από τη μια και τη διαχειριστική ανάγκη των αμυντικών βιομηχανιών να συνεργάζονται σε μεγάλα έργα από την άλλη, οδηγεί στην ταυτόχρονη παρουσία του διακρατικού ανταγωνισμού και της ευρωπαϊκής συνεργασίας. Οι εθνικές κυβερνήσεις ενίοτε συνεργάζονται σε κοινές αμυντικές βιομηχανικές δραστηριότητες, ενώ σε άλλες περιπτώσεις προτιμούν να διατηρούν μια αυστηρά εθνική αμυντική βιομηχανική πολιτική ή να αποκτούν οπλικά συστήματα από μη ευρωπαίους προμηθευτές.[457]

Σε έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου του Ιουνίου 2023 αναφέρεται ότι ο πόλεμος της Ρωσίας στην Ουκρανία αποκάλυψε τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία καθώς προσπαθεί να ανταποκριθεί στην αυξημένη ζήτηση και να αυξήσει την παραγωγή. Η ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία περιλαμβάνει ορισμένες μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες, εταιρείες μεσαίας κεφαλαιοποίησης και περισσότερες από 2000 μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, ενώ αντιμετωπίζει πλήθος προκλήσεων, όπως δεκαετίες ανεπαρκών επενδύσεων, κατακερματισμού, έλλειψης εφοδιασμού κρίσιμων πρώτων υλών και έλλειψης παραγωγικής ικανότητας. Η ΕΕ και τα κ-μ της έχουν λάβει διάφορα μέτρα για την ενίσχυσή της, ιδίως μετά την έναρξη του πολέμου της Ρωσίας στην Ουκρανία: τα κ-μ έχουν ενισχύσει σημαντικά τους αμυντικούς προϋπολογισμούς τους, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας (EDF) επενδύει σε έργα έρευνας και ανάπτυξης δυνατοτήτων, η PESCO παρέχει το νομικό πλαίσιο και τις δεσμεύσεις για σημαντική πρόοδο στη συνεργατική άμυνα, ενώ υπήρξε και μια πρωτοβουλία για την αύξηση της παραγωγής πυρομαχικών (Act in Support of Ammunition Production), στο πλαίσιο μιας πρότασης για τη στήριξη των αναγκών της Ουκρανίας σε πυρομαχικά (παράδοση πυρομαχικών από υφιστάμενα αποθέματα, κοινή προμήθεια από τη βιομηχανία και υποστήριξη της αύξησης της παραγωγής). Επίσης όπως αναφέρθηκε σημαντικός είναι ο ρόλος του προγράμματος Ενίσχυσης της Ευρωπαϊκής Αμυντικής Βιομηχανίας μέσω της Κοινής

[457] I. Antinozzi, ό.π.

πράξης για τις Δημόσιες Συμβάσεις (EDIPRI), ενώ στην ίδια κατεύθυνση κινείται και ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός για την Ειρήνη΄(European peace Facility-EPF), ο οποίος είναι περισσότερο γνωστός για τη διευκόλυνση του εφοδιασμού της Ουκρανίας με όπλα. Αυτές οι πρωτοβουλίες και κινήσεις συνεισφέρουν σημαντικά στην αύξηση της παραγωγικής ικανότητας της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας.[458]

Μια άλλη παράμετρος είναι τα κυβερνητικά και βιομηχανικά πλαίσια που πρέπει να επικεντρώνονται στην παράδοση του έργου και να εξουσιοδοτούν σαφώς υπόλογους φορείς που θα έχουν ως πρωταρχικό σκοπό να παραδώσουν το έργο έγκαιρα και με ελάχιστα γραφειοκρατικά εμπόδια. Εμβληματικά αμυντικά συνεργατικά προγράμματα όπως το Global Combat Air (GCAP) μεταξύ του ΗΒ, της Ιταλίας και της Ιαπωνίας, το έχουν αναγνωρίσει και διερευνούν νέες δομές διακυβέρνησης για να διασφαλίσουν μεγαλύτερη ευελιξία και ένα πιο δίκαιο μοντέλο κατανομής εργασίας, όπου ένας μόνο εξουσιοδοτημένος κυβερνητικός φορέας ασχολείται με ένα ενιαίο βιομηχανικό φορέα. Αυτό έρχεται σε πλήρη αντίθεση με το μοντέλο Typhoon/Eurofighter, στο οποίο τόσο ο κυβερνητικός κεντρικός φορέας (NETMA) όσο και η βιομηχανική επιχείρηση (Eurofighter GmbH) είχαν μικρή εξουσία και έπρεπε να μεταβιβάζουν τα περισσότερα θέματα στις κυβερνήσεις των μελών και στα κεντρικά γραφεία των επιχειρήσεων για να τα επικυρώσουν.[459]

Ένα άλλο σημείο προβληματισμού είναι η συμμετοχή τρίτων χωρών σε αμυντικά έργα. Οι κανονισμοί EDF και PESCO επιτρέπουν τη συμμετοχή τρίτων χωρών σε έργα, με συγκεκριμένες κυρίως τρίτες χώρες κατά περίπτωση και μέσω σύναψης συμφωνίας. Το Συμβούλιο θέσπισε κανόνες που επιτρέπουν κατ' εξαίρεση σε τρίτες χώρες να συμμετέχουν στην PESCO, υπό την προϋπόθεση ότι οι χώρες αυτές προσθέτουν «ουσιαστική προστιθέμενη αξία». Η συμμετοχή τρίτων χωρών στο EDF υπόκειται επίσης σε όρους που καθορίζονται για τη διασφάλιση των συμφερόντων ασφάλειας και άμυνας της ΕΕ και των κ-μ της και δεν μπορεί να λάβει χρηματοδότηση από το EDF. Με αυτόν τον τρόπο η συνεργασία με τρίτους αποτελεί πάντα εξαίρεση και γίνεται κατά περίπτωση για συγκεκριμένα έργα, καθώς η ΕΕ χαράσσει σαφή

[458] *Reinforcing the European Defence Industry* στο https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/749805/EPRS_BRI(2023)749805_EN.pdf#:~:text=The%20EU%20and%20its%20Member%20States%20have%20taken%20several%20steps (τ.π. 5.10.2024)
[459] I, Antinozzi, ό.π.

διαχωριστική γραμμή μεταξύ εκείνων των αμυντικών εταιρειών που δραστηριοποιούνται εντός και εκτός της Ένωσης. Η Επιτροπή περιορίζει τη στήριξη στις αμυντικές εταιρείες που είναι εγκατεστημένες στην ΕΕ και στις συνδεδεμένες χώρες (που ορίζονται ως μέλη της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών που είναι επίσης μέλη του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου).[460] Ωστόσο, ενδέχεται να μην επιτευχθεί ο άλλος στόχος της ταχείας υλοποίησης, εάν αποκλειστούν εταιρείες εκτός ΕΕ, οι οποίες μπορεί να διαθέτουν μεγαλύτερες τεχνικές δεξιότητες και καταλληλότερο εξοπλισμό σε ορισμένους τομείς. Γι' αυτό θα πρέπει να επιδιώκονται συνεργασίες με εταίρους εκτός ΕΕ που έχουν παρόμοιες απαιτήσεις και συμπληρωματικές ικανότητες με τους ευρωπαίους εταίρους τους. Η στρατηγική αυτονομία δεν μπορεί να έχει αυτοτελή θεμέλια στο ευρωπαϊκό αμυντικό βιομηχανικό πλαίσιο και γίνονται βήματα για να είναι τα προγράμματα της ΕΕ ανοικτά σε εταίρους εκτός ΕΕ που μοιράζονται τις αξίες και τα συμφέροντα της Ένωσης.[461]

Επίσης σε έκθεση της Υπηρεσίας Έρευνας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου του 2021, καλείται το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο να λάβει συγκεκριμένα μέτρα για την υπέρβαση του κατακερματισμού της ευρωπαϊκής αμυντικής αγοράς και να παράσχει συγκεκριμένες κατευθυντήριες γραμμές για τις αμυντικές πολιτικές και την ευρωπαϊκή αμυντική αγορά, προκειμένου να αυξηθεί η διαφάνεια και η ανταγωνιστικότητά της. Προτείνει να γενικευθεί η απαλλαγή από τον ΦΠΑ σε όλες τις συνεργατικές δραστηριότητες του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας και αιτείται από τα κ-μ της ΕΕ να καταργήσουν εθνικούς κανόνες που δεν συμμορφώνονται με τις οδηγίες για τις δημόσιες συμβάσεις και παρεμποδίζουν τις κοινές προμήθειες στον τομέα της άμυνας. Πολλές φορές τα κ-μ της ΕΕ ερμηνεύουν και εφαρμόζουν την οδηγία για τις δημόσιες συμβάσεις με διαφορετικό τρόπο, ανάλογα με τα εθνικά τους συμφέροντα. Επιπλέον, υπερασπίζονται το δικαίωμά τους να επικαλούνται το άρθρο 346 ΣΛΕΕ και απορρίπτουν την ιδέα της δημιουργίας ισότιμων όρων ανταγωνισμού. Καλεί τον ΥΕ της ΕΕ και Αντιπρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να φέρει σε επαφή σημαντικές εταιρείες και ενδιαφερόμενους φορείς της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας με στόχο την ανάπτυξη μιας ευρωπαϊκής βιομηχανίας μη επανδρωμένων αεροσκαφών και την ανάπτυξη στρατηγικών και πλατφόρμας για την από κοινού ανάπτυξη αμυντικού

[460] *Reinforcing the European Defence Industry*, ό.π.
[461] I. Antinozzi, ό.π.

εξοπλισμού. Σημειώνεται επίσης ότι το EDF θα μπορούσε να συμβάλει στη χρηματοδότηση διαρθρωτικών έργων, όπως το ευρωπαϊκό μελλοντικό αεροπορικό σύστημα μάχης, τα άρματα μάχης, τα αεροσκάφη βαρέων μεταφορών ή την ευρωπαϊκή ικανότητα αντιπυραυλικής άμυνας. Επιπλέον, στην έκθεση εκφράζεται η ικανοποίηση του Κοινοβούλιου για την συνδυασμένη ανάπτυξη αμυντικών ικανοτήτων που περιλαμβάνουν το Eurodrone, το οποίο θεωρείται ότι θα έχει μεγάλη συμβολή στην στρατηγική αυτονομία της Ένωσης. Επίσης, μια πιο ολοκληρωμένη ευρωπαϊκή τεχνολογική και βιομηχανική βάση στον τομέα της άμυνας (EBTBA) θα καθιστούσε δυνατή την υπέρβαση του κατακερματισμού, τον επιμερισμό του κόστους και την προώθηση της συνεργασίας στον τομέα της έρευνας και ανάπτυξης. Προκειμένου να προωθηθεί περισσότερη έρευνα και καινοτομία στην αμυντική αγορά της ΕΕ, η Ένωση θα μπορούσε να εξετάσει το ενδεχόμενο θέσπισης ενός ευρωπαϊκού οργανισμού προηγμένων ερευνητικών προγραμμάτων στον τομέα της άμυνας (Defence Advanced Research Projects Agency-DARPA) παρόμοιο με αυτόν των ΗΠΑ. Κατά καιρούς, ωστόσο, οι εθνικές προτιμήσεις έχουν θέσει σε κίνδυνο τις κοινοπραξίες και έχουν οδηγήσει σε οπισθοδρομήσεις – αυτή η πρόκληση έχει επίσης σημασία για το μελλοντικό αεροπορικό σύστημα μάχης (Future Combat Air System-FCAS). Το FCAS, με το μαχητικό αεροσκάφος έκτης γενιάς stealth στον πυρήνα του, είναι το πιο φιλόδοξο σχέδιο αμυντικής βιομηχανίας στην Ένωση μέχρι σήμερα. Ωστόσο, αρκετά κ-μ είτε έχουν προσχωρήσει στο ανταγωνιστικό πρόγραμμα μαχητικών αεροσκαφών stealth του ΗΒ είτε προτιμούν να αγοράζουν ετοιμοπαράδοτα από αμερικανικές εταιρείες.[462]

5.7. Αμυντικές συνεργασίες εκτός πλαισίου ΕΕ - PESCO

Σημαντικές πρωτοβουλίες αμυντικών προμηθειών έχουν αναληφθεί στην Ευρώπη μετά τον ψυχρό πόλεμο που επικεντρώθηκαν στην ανάπτυξη δυνατοτήτων κατάλληλων για εκστρατευτικές επιχειρήσεις. Ο Οργανισμός Κοινής Συνεργασίας Εξοπλισμού (OCCAR - Organisation for Joint Armament Cooperation) ιδρύθηκε τον Νοέμβριο του 1996 για να συντονίζει συνεργατικά εξοπλιστικά προγράμματα από τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ιταλία και το ΗΒ. Οι Κάτω Χώρες, το Λουξεμβούργο και η

[462] *Defence Industry Cooperation in the European Union* στο https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2021/690607/EPRS_IDA(2021)690607_EN.pdf#:~:text=EN.%20Offering%20an%20overview%20of%20cooperation%20in%20the%20European%20defence (τ.π. 6.10.2024)

Τουρκία συμμετέχουν στο πλαίσιο μιας συμφωνίας συνεργασίας. Ο OCCAR έχει διαχειριστεί μια σειρά από συνεργατικά ευρωπαϊκά αμυντικά προγράμματα προμηθειών. Επιπλέον, μια επιστολή προθέσεων (LoI) με μέτρα που διευκολύνουν την αναδιάρθρωση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας και την ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης ευρωπαϊκής αμυντικής αγοράς υπογράφηκε το 1998 από το HB, Γαλλία, Γερμανία, Σουηδία, Ιταλία και Ισπανία. Το 2001 υπογράφηκε μια συμφωνία-πλαίσιο που δήλωνε την πρόθεση των συμμετεχόντων κ-μ να προωθήσουν τη συμβατότητα στον εφοδιασμό, τον έλεγχο εξαγωγών, την ασφάλεια πληροφοριών, τη στρατιωτική έρευνα και ανάπτυξη, τις τεχνικές πληροφορίες και στρατιωτικές απαιτήσεις. Το Γαλλο-Γερμανικό Ινστιτούτο Ερευνών (Franco-German Research Institute-ISL) ιδρύθηκε τον Ιούνιο του 1959 και έχει λειτουργήσει ως σημαντικό θεσμικό forum για τη βελτίωση της γαλλικής και γερμανικής στρατιωτικής τεχνολογίας, ιδιαίτερα του C4ISR.[463]

Η Γαλλία διαδραμάτισε επίσης ηγετικό ρόλο σε τρία συνεργατικά ευρωπαϊκά διαστημικά έργα εκτός ΕΕ και NATO, τα οποία αποτελούν σημαντικά βήματα προς την ευρωπαϊκή αυτονομία στο C4ISR. Πρώτον, είναι το Γαλλο-Ιταλικό Πρόγραμμα Πλειάδες, το οποίο είναι ένα πολιτικό και στρατιωτικό σύστημα δορυφορικής παρατήρησης της γης, το οποίο ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 2001, το δεύτερο είναι το SAR Lupe, ένα γερμανικό πρόγραμμα αναγνώρισης δορυφόρου και το τρίτο έργο είναι το Common Operational Requirements υπό τη Γαλλία που δημιουργεί μια ομάδα παρόχων δεδομένων (Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία) όπου οι χρήστες που μπορούν να συγκεντρώσουν και να διανείμουν δορυφορικές εικόνες με πιο αποτελεσματικό τρόπο. Επιπλέον, τρία βασικά προγράμματα προμήθειας πραγματοποιήθηκαν εκτός του OCCAR. Το πρώτο είναι το Eurofighter Typhoon που μπήκε σε υπηρεσία το 2004, στο πλαίσιο μιας κοινοπραξίας που περιλαμβάνει έναν αριθμό ευρωπαίων κατασκευαστών: Alenia Aeronautica, BAE Systems, EADS Deutschland και EADS CASA. Το Eurofighter είναι ένα αεροσκάφος μάχης αέρος-εδάφους πολλαπλών ρόλων, έχει αγοραστεί από την Αυστρία, τη Βρετανία, τη Γερμανία, την Ιταλία και την Ισπανία. Το δεύτερο έργο είναι η κατασκευή 336 A/K οβιδοβόλων PzH το 1998 που αγοράστηκαν από Γερμανία, Ελλάδα, Ιταλία και Ολλανδία και τρίτον, το 1999 η Γαλλία ξεκίνησε την κατασκευή του «nEUROn» ενός

[463] T. Dyson & T. Konstadinides, ό.π., σ.24-25

μη επανδρωμένου μαχητικού αεροσκάφους (UCAV - Unmanned Combat Aerial Vehicle) με σκοπό τη διατήρηση της τεχνογνωσίας της Ευρώπης στο NEC (Network-Enabled Capabilities).[464]

Σε αντιδιαστολή με την αγγλογαλική Συμφωνία του Saint Malo η οποία έγινε στα πλαίσια δημιουργίας και ανάπτυξης μιας ΚΠΑΑ της ΕΕ, στην αγγλογαλική σύνοδο κορυφής του 2010 υπογράφτηκε Συνθήκη Αμυντικής Συνεργασίας μεταξύ ΗΒ και Γαλλίας, γνωστή ως Lancaster House Treaties η οποία περιλάμβανε μια δέσμη κοινών μέτρων για εντατικότερη συνεργασία στον αμυντικό τομέα ανάμεσα στις δύο χώρες. Μεταξύ άλλων τα μέτρα αφορούσαν συνεργασία σε αεροπλανοφόρα, μεταγωγικά αεροσκάφη, υποβρύχιες τεχνολογίες και συστήματα, αντίμετρα θαλασσίων ναρκών, δορυφορικές επικοινωνίες, εναέριο εφοδιασμό και μη επανδρωμένα αεροχήματα. Επιπλέον συμφώνησαν στην ανάπτυξη ενός δεκαετούς στρατηγικού σχεδίου στην αμυντική βιομηχανία για επίτευξη οικονομίας κλίμακος έως και 30% με την μεγιστοποίηση της αποτελεσματικότητας στην παροχή στρατιωτικών δυνατοτήτων συνδυάζοντας και αξιοποιώντας αποτελεσματικότερα τις τεχνολογίες των δύο χωρών. Τέλος η Συνθήκη προέβλεπε τη συνεργασία για την ασφάλεια των πυρηνικών όπλων, την πιστοποίηση των αποθεμάτων και την καταπολέμηση της πυρηνικής ή ραδιολογικής τρομοκρατίας.[465]

Είναι σαφές λοιπόν ότι μέσα από αυτές τις πολιτικές και στρατιωτικές δομές και οργανισμούς στον τομέα άμυνας που συνεχώς αναπτύσσονται και βελτιώνονται, παράλληλα με ένα νέο απαιτούμενο δίκτυο σε όλα τα επίπεδα συνεργασιών και συμφωνιών, αναπτύσσεται στο επίπεδο της ΚΠΑΑ της ΕΕ μια ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα, με προσωπικό από τα 27 κ-μ της ΕΕ να συνεργάζονται αρμονικά και αποδοτικά στην κατεύθυνση κοινών συνεργειών και συνεργασιών.

6. Συγκλίσεις και αποκλίσεις εθνικών πολιτικών των κρατών-μελών της ΕΕ

Η κονστρουκτιβιστική σκέψη δίνει έμφαση στο ρόλο ενός ευρέος φάσματος ιδεατικών μεταβλητών στον καθορισμό της σύγκλισης στις εθνικές στρατηγικές κουλτούρες των

---

[464] Στο ίδιο, σ. 26

[465] *UK–France Summit 2010 Declaration on Defence and Security Co-operation* στο https://www.gov.uk/government/news/uk-france-summit-2010-declaration-on-defence-and-security-cooperation#:~:text=Declaration%20signed%20by%20the%20UK%20and%20France%20following%20the%20UK-France (τ.π. 6.10.2024)

κ-μ.[466] Οι κονστρουκτιβιστές υποστηρίζουν ότι η συμμετοχή εθνικών αντιπροσώπων σε θεσμούς και επιτροπές της ΕΕ μπορεί να προκαλέσει μια κοινωνική δυναμική που μπορεί να καλύψει κενά αμοιβαίας εμπιστοσύνης και κοσμοθεωριών, αποδυναμώνοντας την ιδεολογική επιρροή της κάθε εθνικής στρατηγικής κουλτούρας με αποτέλεσμα να αρχίσουν να υιοθετούν τους κυρίαρχους κανόνες που επικρατούν σε αυτούς τους θεσμούς.[467]

Η κανονιστική σύγκλιση μπορεί να έχει πολλά πρόσωπα. Θα μπορούσαμε να δούμε, για παράδειγμα, μια τάση προς μια ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα προσανατολισμένη στην ειρήνη ή μόνο στην αυτοάμυνα, αλλά αυτή θα ήταν περιορισμένη σε ορισμένους τύπους καταστάσεων και συγκρούσεων. Αντίθετα, θα μπορούσαμε να δούμε τη σύγκλιση ως την σταδιακή μετατόπιση από τις θέσεις τους των πιο ειρηνικών ή αμυντικών χωρών για την επιδίωξη των στόχων τους, πράγμα που θα συνεπαγόταν διεύρυνση των νόμιμων σκοπών της ΚΠΑΑ σε συνδυασμό με αυξανόμενη μείωση των κανόνων σχετικά με τη διεθνή νομιμοποίηση και την άδεια χρήσης στρατιωτικής βίας. Τέλος, η σύγκλιση μπορεί να εκληφθεί ως μια διαδικασία που επηρεάζει όλες τις στρατηγικές κουλτούρες και τις ωθεί προς ένα είδος διάμεσων ή υβριδικών κανόνων, οι οποίες στη συνέχεια θεσμοθετούνται και εσωτερικεύονται όλο και περισσότερο.[468]

Οι εθνικές στρατηγικές κουλτούρες στην Ευρώπη συγκλίνουν προς μια μεγαλύτερη δεξαμενή κοινών ιδεών, κανόνων και προτύπων συμπεριφοράς σε θέματα ΚΠΑΑ, κυρίως για τρεις λόγους: τις αλλαγές στο διεθνές σύστημα που προκλήθηκαν από την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, τις διαδικασίες εξευρωπαϊσμού που σχετίζονται με λειτουργικές και κοινωνικές διαδικασίες μετάδοσης και τον αντίκτυπο των ένοπλων συγκρούσεων που δημοσιοποιήθηκαν στις συλλογικές μνήμες. Οι Ευρωπαίοι μπορεί γενικά να είναι σε θέση να αποδεχτούν στρατιωτικές απώλειες σε σενάρια σταθεροποίησης και ανθρωπιστικής επέμβασης, αλλά είναι επιρρεπείς να

[466] T. Dyson &T. Konstadinides, ό.π., σ. 115
[467] C. Meyer, *Convergence Towards a European Strategic Culture? A Constructivist Framework for Explaining Changing Norms* στο European Journal of International Relations 11 (4), London 2005, σ. 536
[468] Στο ίδιο, σ. 525

αντιδράσουν έντονα στη δολοφονία ή την κακομεταχείριση αμάχων σε καταστάσεις ένοπλων συγκρούσεων.[469]

Όσον αφορά το ζήτημα της νομιμοποίησης της χρήσης βίας η δυναμική της σύγκλισης έχει επηρεάσει τους κανόνες σχετικά με την έγκριση επεμβάσεων «εκτός περιοχής». Τα συνταγματικά όρια για τη χρήση βίας και οι περιορισμοί ουδετερότητας και κυριαρχίας έχουν μειωθεί, εν μέρει μετατοπίζοντας τις προσδοκίες έγκρισης σε περιφερειακό (ΕΕ) ή διεθνές επίπεδο (ΟΗΕ), όπως στην περίπτωση των παραδοσιακά πιο ουδέτερων χωρών. Μπορεί να σημειωθεί, για παράδειγμα, ότι στην περίπτωση του Κοσσυφοπεδίου, χώρες όπως η Σουηδία, η Δανία ή η Νορβηγία δεν είδαν ξαφνικά την έλλειψη ψηφίσματος του ΟΗΕ ως θεμελιώδες πρόβλημα. Ωστόσο, την ίδια στιγμή, καθώς οι κυβερνήσεις είναι πλέον πιο πιθανό να στείλουν στρατεύματα σε επικίνδυνες καταστάσεις, ορισμένες χώρες έχουν ενισχύσει τις διαδικασίες αδειοδότησης. Δεδομένου του ισχυρού ρόλου των εθνικών κοινοβουλίων και των Ηνωμένων Εθνών σε αυτό το πλαίσιο, η ταχεία εξουσιοδότηση και η δράση ενδέχεται να συνεχίσουν να αποτελούν μείζον πρόβλημα σε περιπτώσεις όπου οι χώρες της ΕΕ επιθυμούν να ενεργήσουν από κοινού συντονισμένα. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι οι μηχανισμοί λογοδοσίας σε επίπεδο ΕΕ είναι εξαιρετικά αδύναμοι από νομική άποψη, δεδομένου ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει δικαιώματα μόνον διαβούλευσης για την ΚΠΑΑ, ακόμη και αν σταδιακά επεκτείνει την επιρροή του ανεπίσημα και μέσω της προσεκτικής χρήσης των δημοσιονομικών του εξουσιών.[470]

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, μπορεί κανείς να δει μια σταδιακή αύξηση της δημόσιας υποστήριξης για έναν ισχυρότερο ρόλο της ΕΕ σε θέματα άμυνας και ασφάλειας. Επιπλέον, άρχισε να δημιουργείται και να αυξάνεται η εμπιστοσύνη μεταξύ των εθνικών εκπροσώπων που συμμετέχουν στην ΚΠΑΑ, μειώνοντας σταδιακά τις ανησυχίες για την κυριαρχία, συμβάλλοντας σε κοινές προοπτικές για τις απειλές για την ασφάλεια και ενισχύοντας την ΕΕ ως φόρουμ κοινής συζήτησης και δράσης. Συνοπτικά, ενώ οι κανόνες σχετικά με τους θεμιτούς στόχους για την πολιτική ασφάλειας και άμυνας έχουν επεκταθεί, υπήρξε σχετικά μικρή αλλαγή όσον αφορά την εξουσιοδότηση των μέσων (οι εγχώριες απαιτήσεις μπορεί να έχουν μειωθεί κάπως, ενώ οι εξωτερικές προσδοκίες μπορεί να έχουν γίνει κάπως υψηλότερες). Οι

[469] C. Meyer, *Theorising European Strategic Culture, Between Convergence and the Persistence of National Diversity*, CEPS Working Document No. 204, June 2004, σ. 18-19
[470] Στο ίδιο, σ. 19

παραδοσιακά περισσότερο «ειρηνικές κουλτούρες» έχουν πιθανώς μετακινηθεί περισσότερο όσον αφορά τα μέσα της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας και λιγότερο όσον αφορά την άδεια χρήσης στρατιωτικής δύναμης εκτός περιοχής. Οι ιδέες για τη συνεργασία του έθνους με άλλους παράγοντες για την ασφάλεια έχουν επίσης επηρεαστεί, παρακινώντας τους ουδέτερους να γίνουν πιο εξωστρεφείς, ιδιαίτερα προς την ΕΕ, ενώ τα παραδοσιακά πιο ατλαντιστικά έθνη σταδιακά απομακρύνονται από τη συνεργασία με τις ΗΠΑ για να κερδίσουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερο μερίδιο αμυντικών αρμοδιοτήτων εντός της ΕΕ. Έτσι, η σύγκλιση φαίνεται να επηρεάζει όλες τις χώρες, όχι μόνο τους πιο ειρηνικές, ουδέτερες ή αμυντικές στρατηγικές κουλτούρες, αλλά το κάνει με διαφορετικούς τρόπους. Μπορεί κανείς να αναμένει ότι τουλάχιστον η πρώτη από τις τρεις κινητήριες δυνάμεις, οι αλλαγές στην κατανομή των δυνατοτήτων ισχύος στο διεθνές σύστημα και η μετατόπιση των προσανατολισμών των ΗΠΑ μακριά από την ευρωπαϊκή ήπειρο, δείχνει προς την κατεύθυνση της μεγαλύτερης υποστήριξης για έναν ρόλο της ΕΕ στην ασφάλεια και άμυνα και μεγαλύτερη υποστήριξη για μια πιο ακτιβιστική επιδίωξη των στόχων ασφάλειας μεσοπρόθεσμα.[471]

Με την εξέταση των παραγόντων που προηγήθηκε και καθορίζουν το βαθμό της στρατηγικής κουλτούρας κάθε χώρας, σχηματοποιείται στον παρακάτω πίνακα ο βαθμός της στρατηγικής κουλτούρας για κάθε κ-μ της ΕΕ και του ΗΒ, όσον αφορά το επίπεδο φιλοδοξίας, τον προσανατολισμό της εξωτερικής πολιτικής και την βούληση για τη χρήση στρατιωτικής δύναμης:

[471] Στο ίδιο, σ. 19-20

Πίνακας 2: Βαθμός Στρατηγικής Κουλτούρας κ-μ της ΕΕ

		ΕΠΙΠΕΔΟ ΦΙΛΟΔΟΞΙΑΣ	**ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**	**ΒΟΥΛΗΣΗ ΓΙΑ ΧΡΗΣΗ ΒΙΑΣ**
1	ΗΒ	ΥΨΗΛΟ	ΝΑΤΟ-ΗΠΑ	ΥΨΗΛΗ
2	ΓΑΛΛΙΑ	ΥΨΗΛΟ	ΝΑΤΟ	ΥΨΗΛΗ
3	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΣΧΕΔΟΝ ΥΨΗΛΟ	ΝΑΤΟ	ΥΨΗΛΗ
4	ΙΤΑΛΙΑ	ΜΕΣΟ	ΚΠΑΑ συμπλ. του ΝΑΤΟ	ΥΨΗΛΗ
5	ΟΛΛΑΝΔΙΑ	ΜΕΣΟ	ΝΑΤΟ	ΥΨΗΛΗ
6	ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	ΧΑΜΗΛΟ	ΚΠΑΑ συμπλ. του ΝΑΤΟ	ΧΑΜΗΛΗ
7	ΒΕΛΓΙΟ	ΧΑΜΗΛΟ	ΚΠΑΑ συμπλ. του ΝΑΤΟ	ΥΨΗΛΗ
8	ΔΑΝΙΑ	ΧΑΜΗΛΟ	ΚΠΑΑ συμπλ. του ΝΑΤΟ	ΥΨΗΛΗ
9	ΙΡΛΑΝΔΙΑ	ΧΑΜΗΛΟ	ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΜΕΛΟΣ ΝΑΤΟ	ΜΕΣΗ
10	ΕΛΛΑΔΑ	ΜΕΣΟ	ΚΠΑΑ συμπλ. του ΝΑΤΟ	ΜΕΣΗ
11	ΙΣΠΑΝΙΑ	ΜΕΣΟ	ΚΠΑΑ συμπλ. του ΝΑΤΟ	ΥΨΗΛΗ
12	ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	ΜΕΣΟ	ΝΑΤΟ	ΥΨΗΛΗ
13	ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	ΧΑΜΗΛΟ	ΝΑΤΟ	ΧΑΜΗΛΗ
14	ΑΥΣΤΡΙΑ	ΧΑΜΗΛΗ	ΚΠΑΑ	ΜΕΣΗ
15	ΠΟΛΩΝΙΑ	ΧΑΜΗΛΟ	ΝΑΤΟ	ΥΨΗΛΗ
16	ΟΥΓΓΑΡΙΑ	ΧΑΜΗΛΟ	ΚΠΑΑ συμπ. ΝΑΤΟ	ΜΕΣΗ
17	ΤΣΕΧΙΑ	ΧΑΜΗΛΟ	ΝΑΤΟ	ΥΨΗΛΗ
18	ΣΛΟΒΑΚΙΑ	ΧΑΜΗΛΟ	ΝΑΤΟ	ΜΕΣΗ
19	ΣΛΟΒΕΝΙΑ	ΧΑΜΗΛΟ	ΝΑΤΟ	ΜΕΣΗ
20	ΕΣΘΟΝΙΑ	ΧΑΜΗΛΟ	ΝΑΤΟ	ΥΨΗΛΗ
21	ΛΕΤΟΝΙΑ	ΧΑΜΗΛΟ	ΝΑΤΟ	ΧΑΜΗΛΗ
22	ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	ΧΑΜΗΛΟ	ΝΑΤΟ	ΥΨΗΛΗ
23	ΣΟΥΗΔΙΑ	ΧΑΜΗΛΟ	ΝΑΤΟ	ΜΕΣΗ
24	ΚΥΠΡΟΣ	ΧΑΜΗΛΟ	ΚΠΑΑ	ΧΑΜΗΛΗ
25	ΜΑΛΤΑ	ΧΑΜΗΛΟ	ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΜΕΛΟΣ ΤΟΥ ΝΑΤΟ	ΧΑΜΗΛΗ
26	ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	ΧΑΜΗΛΟ	ΝΑΤΟ	ΜΕΣΗ
27	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	ΜΕΣΟ	ΝΑΤΟ	ΧΑΜΗΛΗ
28	ΚΡΟΑΤΙΑ	ΜΕΣΟ	ΝΑΤΟ	ΜΕΣΗ

Συμπεραίνουμε από την ανάλυση που προηγήθηκε ότι όλα τα κ-μ της ΕΕ, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό θεωρούν το ΝΑΤΟ τον ακρογωνιαίο λίθο για την ασφάλεια και άμυνα της χώρας τους. Η ΚΠΑΑ της ΕΕ θεωρείται συμπληρωματική του ΝΑΤΟ και δεν το ανταγωνίζεται. Άλλωστε αυτή η θέση είναι σαφής και στα τρία επίσημα έγγραφα της ΕΕ που είναι βήματα στην κατεύθυνση μιας ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας. Σε κάθε περίπτωση όμως ο φόβος εγκατάλειψης της Ευρώπης από τις ΗΠΑ στο πλαίσιο της στροφής στον Ειρηνικό και την Ασία αναγκάζει τα κράτη-μέλη της ΕΕ από κοινού

να προωθούν σταθερά την ΚΠΑΑ της ΕΕ. Ασφαλώς όμως οι μεγάλες δυνάμεις της Ευρώπης Γαλλία-Γερμανία αλλά και ΗΒ-Πολωνία έχουν μεγαλύτερες φιλοδοξίες από τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης τουλάχιστον στη συμμετοχή στον τομέα λήψης αποφάσεων των διεθνών και περιφερειακών οργανισμών. Ιδιαίτερης σημασίας είναι και η συμμετοχή των κ-μ της ΕΕ σε αποστολές στα πλαίσια των διεθνών οργανισμών όπου σταθερά προσπαθούν ανάλογα με τη φιλοδοξία τους να δηλώνουν την παρουσία τους, παρά το ότι πολλές φορές αντιμετωπίζουν συνταγματικά κωλύματα και κοινοβουλευτικά εμπόδια στο εσωτερικό της χώρας τους. Ωστόσο πρέπει να τονιστεί και η αντίληψη που υπάρχει για τις απειλές, με τον παράγοντα απειλής που προέρχεται από τη Ρωσία να έχει βέβαια διαφορετική αλλά διαρκώς αυξανόμενη διαβάθμιση στις εθνικές πολιτικές και τη στρατηγική κουλτούρα των κ-μ της ΕΕ, ιδιαίτερα μετά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία.

7. Στρατηγική Κουλτούρα και Συστημικές Αλλαγές

Το μεγαλύτερο διάστημα της παγκόσμιας ιστορίας οι άνθρωποι οργανώνονταν πολιτικά με διάφορους τρόπους, με πιο κοινό αυτό της πολιτικής αυτοκρατορίας, όπως η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, ενώ έχουν δημιουργήσει και εγκαταλείψει πολλούς τρόπους κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης, όπως πόλεις-κράτη, φεουδαρχία, αποικιοκρατία.[472] Το κράτος διαμορφώθηκε μέσα από τον ανταγωνισμό των διαφορετικών πολιτικών συμφερόντων στην Αναγεννησιακή Ευρώπη και στην αναπτυσσόμενη διεθνή αγορά. Παγιώθηκε με το σύστημα της Βεστφαλίας, το οποίο σταδιακά κατέστησε δυνατή την ύπαρξη εδαφικά οριοθετημένων κρατών, μέσω της αναγνώρισης από πολλά κράτη και της αρχής της μη επέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις. Είναι σημαντικό ωστόσο να συλλάβουμε την έννοια του κράτους με τρόπο που συνεκτιμά τους εσωτερικούς και εξωτερικούς ρόλους του, που ασκούνται ταυτόχρονα και σημασία έχει αν το κράτος λειτουργεί σωστά σε όφελος των πολιτών που ζουν υπό την προστασία του.[473]

Μπορεί κάλλιστα το κράτος να είναι ένα μεταβατικό ιστορικό φαινόμενο αλλά η εξάλειψή του ως θεσμού δεν μπορεί παρά να είναι μια αργή και περίπλοκη διαδικασία. Το είδος του διάδοχου θεσμού στον οποίο θα καταλήξει ο κόσμος θα το

[472] R. Iackson & G. Sorensen, ό.π. 10
[473] C. Hill, *Foreign Policy in the Twenty-First Century*, Second Edition, Palgrave Macmillan, New York 2016, σ. 37-38

κρίνουν οι ενέργειες εκατομμυρίων ανθρώπων επί πολλές γενιές στους κόλπους πολλών κοινωνιών. Έτσι η δημόσια πολιτική στον παρόντα χρόνο μπορεί να αναζητά μόνο ψηλαφητά και με δυσκολία τον δρόμο της προς τη διαμόρφωση νέων συνθηκών, όπως συμβαίνει με την ΕΕ όπου η δημιουργία ενός ενιαίου ευρωπαϊκού κράτους παραμένει ένα μακρινό ενδεχόμενο, μολονότι έχει περάσει σχεδόν μισός αιώνας από τότε που άρχισε να κινείται προς αυτή την κατεύθυνση. Τα μεμονωμένα κράτη δεν θα σταματήσουν να εμφανίζονται και να σβήνουν, αλλά ο ρόλος του κράτους ως θεσμού της παγκόσμιας πολιτικής μπορεί να καθορισθεί μόνο από δυνάμεις στο επίπεδο του συστήματος.[474]

Άλλωστε δεν υπάρχει ευθεία σχέση ανάμεσα στις αλλαγές που συντελούνται στο άμεσο περιβάλλον της παγκόσμιας πολιτικής και στις δυνάμεις που ενεργούν σε μεγαλύτερο βάθος χρόνου διαμορφώνοντας τα γεγονότα. Ως εκ τούτου δεν πρέπει να νομίζουμε ότι οι αλλαγές στις διεθνείς σχέσεις προκύπτουν ως άμεση συνάρτηση διαφόρων γεγονότων, όσο συνταρακτικά και να είναι αυτά.[475]

Ο Robert Gilpin υποστηρίζει ότι οι τεχνολογικές, οικονομικές και άλλες εξελίξεις δείχνουν ότι το έθνος-κράτος μπορεί και να έπαψε τελικά να είναι η πιο αποτελεσματική μονάδα οικονομικής και πολιτικής οργάνωσης και να απαιτείται μεγαλύτερη μονάδα. Μπορεί μάλιστα να είναι σωστό ότι απαιτείται αλλαγή συστημάτων στον σύγχρονο κόσμο, ενώ η ανάπτυξη και η διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής απαιτεί ένα πιο σταθερό και πιο ειρηνικό σύστημα ή παγκόσμια τάξη. Ωστόσο, παρόλο που μια τέτοια αλλαγή του διεθνούς συστήματος μπορεί να είναι επιθυμητή, θα ήταν αναμφίβολα δαπανηρή, όπως ήταν και η προηγούμενη στροφή από τη φεουδαρχία στο έθνος-κράτος. Δεν είναι σαφές, όμως ποιο θα είναι το τελικό αποτέλεσμα των σύγχρονων στρατιωτικών και οικονομικών εξελίξεων στην κλίμακα της πολιτικής οργάνωσης. Το εύρος ενδεχόμενου πυρηνικού πολέμου και το τεράστιο κόστος μιας δύναμης αντιποίνων φαίνεται να ευνοούν τη διεύρυνση των πολιτικών οντοτήτων. Ταυτόχρονα, ωστόσο, μια προσπάθεια κατάκτησης ενός μικρού κράτους που διαθέτει έστω και πολύ μέτρια πυρηνική ικανότητα μπορεί να είναι απαγορευτικά δαπανηρή. Επιπλέον η αυξανόμενη οικονομική αλληλεξάρτηση έχει σίγουρα μειώσει την εθνική οικονομική αυτονομία, αλλά από την άλλη τα κράτη μπορούν να έχουν

[474] C. Hill, ό.π., σ. 42
[475] Στο ίδιο, σ. 293

πρόσβαση σε μεγάλες αγορές χωρίς την ανάγκη πολιτικής ολοκλήρωσης. Επομένως τα μεγέθη και οι κατανομές των πολιτικών οντοτήτων στην εποχή μας δεν έχουν ακόμη καθοριστεί, ενώ η παγκόσμια πολιτική εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από τον αγώνα των πολιτικών μονάδων (κρατών) για ισχύ και πλούτο σε συνθήκες παγκόσμιας αναρχίας. Η οικονομική αλληλεξάρτηση δεν εγγυάται ότι η συνεργασία θα θριαμβεύσει έναντι των συγκρούσεων. Μια παγκόσμια κοινότητα κοινών αξιών δεν έχει ακόμη εκτοπίσει τη διεθνή αναρχία. Το θεμελιώδες πρόβλημα των διεθνών σχέσεων στον σύγχρονο κόσμο είναι το πρόβλημα της ειρηνικής προσαρμογής στις συνέπειες της άνισης αύξησης της ισχύος μεταξύ των κρατών, όπως ακριβώς συνέβαινε στο παρελθόν. Ο πόλεμος και η βία παραμένουν σοβαρές πιθανότητες, καθώς ο κόσμος κινείται από την αποσύνθεση ενός διεθνούς συστήματος προς τη δημιουργία ενός άλλου.[476]

Σύστημα ισορροπίας ισχύος με ευρύτερη νομιμοποίηση και σταθερότητα υπήρξε αυτό που προέκυψε από τη Σύνοδο της Βιέννης (1814), σε αντίθεση με το σύστημα το οποίο προέκυψε από τη Συνθήκη των Βερσαλλιών, που δεν είχε ευρύτερη νομιμοποίηση και οδήγησε σε μια επαναστατική γερμανική εξωτερική πολιτική με στόχο τη συστημική αλλαγή. Απαραίτητη προϋπόθεση μιας συστημικής αλλαγής είναι η αναντιστοιχία μεταξύ του υπάρχοντος συστήματος και της ανακατανομής της ισχύος προς την πλευρά εκείνων των δρώντων που ωφελούνται από μια συστημική αλλαγή. Έπειτα από μια συστημική αλλαγή, που μπορεί να έρθει ειρηνικά ή ύστερα από πόλεμο, το μεταβληθέν σύστημα αντανακλά τον νέο καταμερισμό ισχύος και τα συμφέροντα των νέων κυρίαρχων δρώντων.[477]

Μετά τον Β' ΠΠ και την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας το 1957, η αύξηση των εμπορικών συναλλαγών και της οικονομικής αλληλεξάρτησης καθώς και η επανάσταση στις τηλεπικοινωνίες κατέδειξαν επίσης τα όρια του κράτους-έθνους ως μονάδας οργάνωσης στο παγκόσμιο περιβάλλον. Ωστόσο, ο φόβος χρήσης των πυρηνικών όπλων κατέδειξε με δραματικό τρόπο την αδυναμία του κράτους-έθνους να εκπληρώσει έναν από τους κύριους λόγους ύπαρξής του, που είναι η αμυντική

[476] Gilpin, *R. War and Change in World Politics*, Cambridge University Press, London, NY 1981, σ. 228-230

[477] Κ. Αρβανιτόπουλος, *Η Διαδικασία της Συστημικής Αλλαγής στις Διεθνείς Σχέσεις* στο Ένας Αιώνας Διεθνών Σχέσεων 1919-2019, Επιμέλεια Α. Γκόφας, Γ. Ευαγγελόπουλος, Μ. Κοππά, Πεδίο, Αθήνα 2020, σ. 49

προστασία των πολιτών του. Οι δε εξελίξεις στην ανατολική Ευρώπη και τη Σοβιετική Ένωση απέδειξαν ότι οι διάφορες εθνότητες διατήρησαν ακέραια τη φλόγα της ανεξαρτησίας, που έγινε ο κυρίαρχος πολιτικός τους στόχος μετά την κατάρρευση του κομμουνισμού. Στη Δυτική Ευρώπη ενώ η διαδικασία της ενοποίησης είναι εθελοντική και τα κράτη έχουν προχωρήσει με γοργά βήματα προς την οικονομική ενοποίηση, στο πολιτικό επίπεδο η πρόοδος είναι πιο αργή, καθώς τα διάφορα έθνη-κράτη διστάζουν να παραχωρήσουν κυριαρχία στη γραφειοκρατία των Βρυξελλών. Επιπλέον, διάφορες εθνότητες συνεχίζουν να διεκδικούν την ανεξαρτησία τους όπως οι Βάσκοι στην Ισπανία ή οι Σκώτοι στο Ηνωμένο Βασίλειο.[478]

Ο Henry Kissinger αναρωτιέται αν τελικά, είναι εφικτό να συνδυαστούν αποκλίνουσες κουλτούρες ώστε να διαμορφωθεί ένα κοινό σύστημα; Το βεστφαλιανό σύστημα συγκροτήθηκε από διακόσιους περίπου αντιπροσώπους οι οποίοι συναντήθηκαν σε δύο επαρχιακές γερμανικές πόλεις που βρίσκονταν σε απόσταση περίπου 60 χιλιομέτρων η μια από την άλλη. Κατόρθωσαν να ξεπεράσουν τα εμπόδια της εποχής τους επειδή τους ένωνε η καταστροφική εμπειρία του Τριακονταετούς Πολέμου και ήταν αποφασισμένοι να αποτρέψουν πάση θυσία τυχόν επανάληψή του. Η δική μας εποχή, αντιμέτωπη με ακόμα πιο δυσοίωνες προοπτικές, οφείλει να ανταποκριθεί στις σύγχρονες ανάγκες, προτού σαρωθεί από αυτές.[479]

Η ιστορική ύπαρξη ενός διεθνούς συστήματος αντίστοιχου του ιδεατού μοντέλου του Kaplan θα προϋπέθετε την αποδοχή από τα κ-μ της λειτουργίας ενός παγκόσμιου οργανισμού όπως τα Ηνωμένα Έθνη, ως παγκόσμιας κεντρικής εξουσίας. Το μοντέλο αυτό θα προϋπέθετε επίσης την ύπαρξη ενός πολιτικού υποσυστήματος οργάνωσης που θα ήταν ένα συνομοσπονδιακό σύστημα, στο οποίο πολλές από τις αρμοδιότητες που ασκούνται από συντεταγμένα όργανα των κ-μ θα παραχωρούνταν σε όργανα του παγκόσμιου οργανισμού. Αυτό προϋποθέτει τη δημιουργία μιας ιεραρχίας γραφειοκρατών και πολιτικών αξιωματούχων, οι οποίοι θα είναι αφοσιωμένοι στον παγκόσμιο οργανισμό και όχι στα κ-μ. Σε ένα τέτοιο σύστημα επιτρέπεται η σύναψη συμμαχιών αλλά κάθε διαμάχη επιλύεται βάσει των πολιτικών κανόνων του συστήματος. Το ιδεατό αυτό μοντέλο θα αποτελούσε ένα συνεκτικό και ειρηνικό διεθνές σύστημα. Η μακροβιότητα αυτού του υποθετικού συστήματος

[478] Δ. Κώνστας & Κ. Αρβανιτόπουλος, ό.π., σ. 226-227
[479] Η. Kissinger, *Παγκόσμια Τάξη*, Λιβάνη, Αθήνα 2014, σ. 522

εξαρτάται από τη σχέση ανάμεσα στις δυνατότητες των κ-μ και τις δυνατότητες της κεντρικής εξουσίας του παγκόσμιου οργανισμού.[480]

Συνοψίζοντας, βλέπουμε ότι η στρατηγική κουλούρα όσο κοινή και να είναι, δεν μπορεί από μόνη της να σηματοδοτήσει συστημικές αλλαγές όπως αυτή του μετασχηματισμού του διεθνούς συστήματος με την αντικατάσταση των κρατών από μεγαλύτερες μονάδες όπως θα ήταν η ομοσπονδία. Ωστόσο, όπως έχει δείξει η ιστορία – τόσο με την καθιέρωση του κυρίαρχου κράτους όσο και με την κατάρρευση του ανατολικού συνασπισμού- δεν είναι δυνατό να καθοριστούν οι παράγοντες αυτοί που θα είναι σε τέτοιο βαθμό αποφασιστικοί να επιβάλλουν σε συγκεκριμένο χρόνο ευρεία συστημική αλλαγή.

8. Συμπεράσματα

Ο Meyer όρισε την ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα ως τις «ιδέες, κανόνες, πρότυπα συμπεριφοράς που μοιράζονται οι φορείς και το κοινό που εμπλέκονται στις διαδικασίες ανάπτυξης της ευρωπαϊκής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας», ενώ ο Howorth υποστηρίζει ότι αυτή περιλαμβάνει την εξάλειψη των μεγάλων αποκλίσεων που σε όλη την ιστορία έχουν σημαδέψει την προσέγγιση του πολέμου, της ειρήνης και της ασφάλειας των διαφόρων ευρωπαϊκών εθνικών κρατών. Ωστόσο είναι και η αντίληψη της απειλής καθοριστικός παράγοντας διαμόρφωσης της στρατηγικής κουλούρας που πρέπει να ληφθεί υπόψη. Οι Longhurst-Zacorowski συμπλήρωσαν ότι απαιτείται η εξέταση επαρκώς των πολιτιστικών ή ιστορικά διαμορφωμένων πλαισίων μέσα από τα οποία αναδύονται οι πολιτικές εθνικής ασφάλειας και διαμορφώνονται οι θέσεις των κρατών στις διατλαντικές σχέσεις.

Επομένως είναι αυτά τα διαφορετικά ιστορικά πλαίσια και οι εμπειρίες που διαμορφώνουν την εθνική πολιτική ασφάλειας και άμυνας κάθε κ-μ της ΕΕ. Και αν θέλουμε να μιλήσουμε για μια ενιαία ολοκληρωμένη ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα η οποία θα είναι διαρκής και διακριτή, αυτή θα πρέπει να αναπτυχθεί μέσα από τις συγκλίσεις και αποκλίσεις που παρουσιάζουν αυτές οι εθνικές πολιτικές. Και αυτή η στρατηγική κουλτούρα είναι στη φάση της διαμόρφωσης. Υπάρχει όμως κι ένα άλλο επίπεδο στο οποίο αυτή αναπτύσσεται και διαμορφώνεται. Είναι στις Βρυξέλλες όπου δημόσιοι υπάλληλοι από τα 27 κ-μ εργάζονται από κοινού μόνιμα σε θεσμούς-

[480] Δ. Κώνστας & Κ. Αρβανιτόπουλος, ό.π., σ. 196-197

συμβούλια-επιτροπές-οργανισμούς της ΕΕ αλλά και σε κάθε πολιτική ή στρατιωτική δομή της ΚΠΑΑ έχοντας κοινό αντικείμενο και σκοπό. Επίσης το ίδιο συμβαίνει και με τους εθνικούς αντιπροσώπους που συναντώνται τακτικά σε όλα τα επίπεδα, φέροντας τις εθνικές θέσεις κάθε φορά από τις πρωτεύουσες των χωρών τους και μετά από συνεργασίες και διαπραγματεύσεις καταλήγουν στο τέλος σε κοινές προτάσεις, αποφάσεις, συμπεράσματα. Διατυπώνουν προσαρμοσμένα κείμενα στην κατεύθυνση μιας κοινής συνισταμένης που αποκτά στο τέλος την μορφή μιας «θέσης», μιας «πολιτικής» της ΕΕ που υιοθετείται από όλα τα κ-μ και δίνουν την αίσθηση ότι η ΕΕ είναι τελικά ένας ενιαίος φορέας με την υιοθέτηση μιας κοινής νοοτροπίας και θέσης σε θέματα που αφορούν την πολιτική άμυνας και ασφάλειας.

Το τελικό αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας επιτρέπει την επιτυχή εφαρμογή ορισμένων τύπων δράσεων της ΚΠΑΑ αφού βέβαια καθορισθεί ο ρόλος της ΕΕ στην παγκόσμια κοινότητα και προσδιοριστεί ο βαθμός αυτόνομης δράσης. Είναι αλήθεια όμως ότι η Ευρώπη έχει πολλές ταυτότητες. Δεν υπάρχει μια ευρωπαϊκή ταυτότητα, όπως δεν υπάρχει μια Ευρώπη και μια πλήρως ανεπτυγμένη ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα είναι δύσκολο να αναπτυχθεί όσο δεν υπάρχει συνεπής και συνεκτική ευρωπαϊκή ταυτότητα, ένα σύστημα ευρωπαϊκών αξιών αποδεκτό από όλα τα κ-μ. Οι αποκλίνουσες εθνικές στρατηγικές κουλτούρες είναι μεταξύ των βασικών παραγόντων που αποτελούν εμπόδιο στην περαιτέρω προώθηση της συνεργασίας στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας.

Η εστίαση στον ρόλο της στρατηγικής κουλτούρας και της αντίληψης της απειλής στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής μπορεί να βοηθήσει στην κατανόηση του γιατί τα κράτη μερικές φορές ενεργούν απρόβλεπτα ή φαινομενικά παράλογα. Η στρατηγική κουλτούρα καθορίζει την άποψη των ιθυνόντων για το διεθνές περιβάλλον, ειδικότερα την κατανομή της ισχύος στο σύστημα και τις προθέσεις άλλων κρατών, η οποία μπαίνει στον υπολογισμό της αξιολόγησης της ασφάλειας ενός κράτους. Υπάρχουν, φυσικά, σημαντικές διαφωνίες σχετικά με το πώς θα πρέπει να αντιμετωπιστούν αυτές οι απειλές με την σημαντικότερη να έχει προκύψει μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών όσο και μεταξύ της Ευρώπης και των ΗΠΑ σχετικά με τα μέσα που θα χρησιμοποιηθούν και τον τρόπο άσκησης της πολιτικής ασφάλειας.

Η εθνική στρατηγική κουλτούρα – που αποτελείται από κοινωνικά και θεσμικά ενσωματωμένους κανόνες που προέρχονται από διαμορφωμένες ιστορικές εμπειρίες –

είναι οι κεντρικοί καθοριστικοί παράγοντες των κρατών στις αμυντικές τους πολιτικές και αποτυπώνει την ταυτότητα ενός κράτους σε θέματα ασφάλειας και άμυνας. Με αυτό το δεδομένο καλούνται τα κ-μ της ΕΕ να αναπτύξουν μια κοινή στρατηγική κουλτούρα η οποία θα βασίζεται όπως είπε ο Howorth στην κινητοποίηση μιας σειράς μέσων πολιτικής, στην έμφαση στη διαχείριση και πρόληψη μη στρατιωτικών κρίσεων, σε ένα παγκόσμιο εύρος αποστολών, στην πολυμέρεια και σε έναν νέο ορισμό της δύναμης που συνδυάζει στοιχεία της «ήπιας» και «σκληρής» ισχύος.

Οι εθνικές στρατηγικές κουλτούρες των κ-μ αλλά και η υπό διαμόρφωση ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα αναπτύσσονται σε συγκεκριμένο χρονικά γεωπολιτικό περιβάλλον και επομένως αποτυπώνουν αυτό που σε συγκεκριμένες συνθήκες μπορούσε να συμφωνηθεί και να υλοποιηθεί. Το πρώτο επίσημο έγγραφο της ΕΕ καθορισμού και αποτύπωσης μιας ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας ήταν η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας-ΕΣΑ (European Security Strategy-ESS). Στις 20 Ιουνίου 2003, μόλις τρεις μήνες μετά από την μεγαλύτερη κρίση της ΕΕ που προκλήθηκε από την εισβολή στο Ιράκ υπό την ηγεσία των Ηνωμένων Πολιτειών, οι ηγέτες της Ευρώπης που συνήλθαν στο Συμβούλιο της ΕΕ κατέληξαν σε ένα πρώτο προσχέδιο νέας στρατηγικής ασφάλειας για την ΕΕ προσδιορίζοντας τις τότε σημαντικότερες απειλές που ήταν η εξάπλωση των όπλων μαζικής καταστροφής, η τρομοκρατία, το οργανωμένο έγκλημα, η ύπαρξη ασταθών κρατών και οι περιφερειακές συγκρούσεις. Για πρώτη φορά μετά τη λήξη του ψυχρού πολέμου, η ΕΕ συμφώνησε σε μια κοινή εκτίμηση των απειλών και καθόρισε σαφείς στόχους για την προώθηση των συμφερόντων της στον τομέα της ασφάλειας. Είναι χαρακτηριστικό ότι τη δεδομένη στιγμή η Ρωσία δεν θεωρείτο απειλή – ή τουλάχιστον δεν ήταν υψηλά στις προτεραιότητες ως απειλή- και υπήρχαν φωνές που μιλούσαν ακόμα και για ενσωμάτωση της Ρωσίας στους δυτικούς θεσμούς ιδιαίτερα λίγα χρόνια νωρίτερα, φωνές που ανήκαν και σε θεωρητικούς της ρεαλιστικής σχολής. Επίσης δεν είχε γίνει η μεγάλη διεύρυνση της ΕΕ με έντεκα (11) νέα κ-μ εκ των οποίων οι 8 ήταν πρώην κομμουνιστικές χώρες και οι οποίες είχαν διαφορετική εικόνα για τη Ρωσική απειλή. Όμως είχαν μεσολαβήσει εκτός από τον πόλεμο του Κόλπου όπου οι σύμμαχοι έδρασαν κατόπιν απόφασης του ΣΑ του ΟΗΕ και οι πολεμικές εμφύλιες συγκρούσεις στα Βαλκάνια όπου η ΕΕ δεν κατόρθωσε να έχει έναν αυτόνομο στρατηγικό ρόλο σε αυτή την περιοχή της Ευρώπης. Με την τρομοκρατική επίθεση της 11ης Σεπτεμβρίου και την διαφωνία των συμμάχων στο ΝΑΤΟ για τον πόλεμο στο Ιράκ, παράλληλα με

τις επιχειρήσεις στο Αφγανιστάν για εξάρθρωση της τρομοκρατίας, διαμορφώθηκε πλήρως ένα γεωστρατηγικό περιβάλλον μέσα στο οποίο η ΕΕ θα έπρεπε να δώσει το δικό της στίγμα, να καταγράψει τη δική της φιλοδοξία σχετικά με το τι επιδιώκει να πετύχει στον τομέα της ασφάλειας και άμυνας τόσο στο εσωτερικό της όσο και στην άμεση γειτονιά της πολύ περισσότερο. Επομένως οι απειλές που προσδιορίστηκαν μέσω της ΕΣΑ αντανακλούσαν τον κοινό τόπο στις στρατηγικές κουλτούρες και εθνικές πολιτικές των συγκεκριμένων κ-μ της ΕΕ. Από αυτή την άποψη αυτή η πρώτη αποτύπωση της «Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Κουλτούρας» με την ΕΣΑ το 2003 ήταν ένα βήμα στη σωστή κατεύθυνση.

Το δεύτερο επίσημο έγγραφο στο οποίο παρουσιάζεται η αναπτυσσόμενη ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα παρουσιάστηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο όπως αναφέρθηκε στις 28.6.2016, λίγες ημέρες μετά το Βρετανικό δημοψήφισμα για το BREXIT και ήταν η Παγκόσμια Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy-GSEE). Στις πέντε βασικές απειλές της Στρατηγικής Ευρωπαϊκής Ασφάλειας του 2003, τρομοκρατία, διάδοση όπλων μαζικής καταστροφής, περιφερειακές συγκρούσεις, αποτυχημένα κράτη και την κυβερνο-ασφάλεια, προστέθηκαν το 2008 η ενεργειακή ασφάλεια και κλιματική αλλαγή και βλέπουμε τώρα την τρομοκρατία, το οργανωμένο έγκλημα και το κυβερνο-έγκλημα να είναι ψηλά στην ιεράρχηση. Επομένως παρατηρείται μια μεταβολή-προσαρμογή στο είδος, τον αριθμό και την ιεράρχηση των απειλών από την ΕΕ. Αυτά συνέβησαν σε ένα συγκεκριμένο γεωπολιτικό πλαίσιο, όπου εκτός του επικείμενου BREXIT είχαν μεσολαβήσει σημαντικά περιφερειακά γεγονότα όπως η Αραβική Άνοιξη το 2010, ο Λιβυκός εμφύλιος το 2011 στον οποίο δεν κατόρθωσε η ΕΕ να επέμβει αυτόνομα στην γειτονιά της με αξιόπιστο τρόπο, ο πόλεμος στη Γεωργία το 2008 και τέλος η παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας το 2014 που παραβίασε τις βασικές αρχές του διεθνούς δικαίου και υπονόμευσε τους πυλώνες του ευρωπαϊκού συστήματος ασφαλείας.

Παράλληλα δεν πρέπει να αγνοείται και η ανάπτυξη της ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας στα πλαίσια των πολιτικών και στρατιωτικών δομών της ΕΕ στις οποίες εργάζονται και συνεργάζονται από κοινού αντιπρόσωποι των κ-μ. Αυτές οι δομές με την θέσπιση της Παγκόσμιας Στρατηγικής ενισχύθηκαν περαιτέρω όπως αναφέρθηκε παραπάνω, τόσο οι υπάρχοντες όσο και ιδρύθηκαν νέες

Το πιο πρόσφατο έγγραφο της ΕΕ, που ενσωματώνει την υπάρχουσα ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα, είναι η Στρατηγική Πυξίδα το 2022. Παρά το ότι εγκρίθηκε αμέσως μετά την Ρωσική εισβολή στην Ουκρανία, εκτός από τη θεωρητική προσέγγιση σε εισαγωγικό πλαίσιο του νέου γεωπολιτικού περιβάλλοντος που διαμορφώνεται με την αξιολόγηση της Ρωσίας ως απειλής, το αρχικό έγγραφο δεν περιέχει στοιχεία που δίνουν ουσιαστική προτεραιότητα στη ρωσική απειλή και καθορίζουν συγκεκριμένες στρατηγικές και μέτρα, αλλά αναφέρεται σε ισχυρότερη πολιτική άμυνας και ασφάλειας που θα επιτευχθεί μέχρι το 2030, με την φιλοδοξία η ΕΕ να καταστεί ικανότερος πάροχος ασφαλείας και να ενισχύσει την στρατηγική αυτονομία της. Αυτό βέβαια είναι λογικό αφού δεν υπήρχε εκ των πραγμάτων ο απαιτούμενος χρόνος για να διαμορφωθεί ανάλογη στρατηγική. Η Στρατηγική Πυξίδα διαμορφώνει μια κοινή αντίληψη των βασικών απειλών και προκλήσεων για την Ευρώπη, βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα και συμβάλει στον καθορισμό της μελλοντικής δράσης της ΕΕ και στην αντιμετώπιση αναδυόμενων απειλών. Όμως, το ΝΑΤΟ παραμένει το θεμέλιο της συλλογικής άμυνας για τα μέλη του, αφού τονίζεται μεν ότι μια ισχυρότερη και πιο ικανή ΕΕ στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας θα συμβάλει θετικά στην παγκόσμια και τη διατλαντική ασφάλεια, αυτή όμως θα λειτουργήσει συμπληρωματικά προς το ΝΑΤΟ.

Αυτά τα σημαντικά βήματα στην κατεύθυνση μιας ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας δεν έγιναν από το πουθενά, αλλά μια από τις πιο σημαντικές αιτίες ήταν οι εθνικές στρατηγικές κουλτούρες των κ-μ όπως αυτές διαμορφώθηκαν μετά τον ψυχρό πόλεμο. Εξετάζοντας τους τέσσερεις τέσσερις θεματικούς τομείς που αντανακλούν τη στρατηγική κουλτούρα ενός συγκεκριμένου έθνους: το επίπεδο φιλοδοξίας στη διεθνή πολιτική ασφάλειας, το πεδίο δράσης της εκτελεστικής εξουσίας στη λήψη αποφάσεων, τον προσανατολισμό της εξωτερικής πολιτικής και την προθυμία για χρήση στρατιωτικής βίας είδαμε την εθνική πολιτική στον τομέα ασφάλειας και άμυνας κάθε κράτους μέλους όπως αυτή επιμέρους διαμορφώθηκε. Διότι υπήρξαν αλλαγές, μεταβολές, προσαρμογές σε τουλάχιστον έναν από τους παραπάνω τομείς σχεδόν σε όλα τα κ-μ της ΕΕ. Κι αυτές έγιναν στο εσωτερικό των κρατών, στην κοινωνία, στις πολιτικές ελίτ και τελικά στους φορείς της κυβέρνησης που είναι και οι υπεύθυνοι λήψης των αποφάσεων.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα η ενωμένη πλέον Γερμανία μετά τη διάλυση του ανατολικού συνασπισμού. Στα πλαίσια της πολιτικής της πλήρους ενσωμάτωσης στη

δύση τη δεκαετία του 90, η πολιτική ασφάλειας και άμυνας από την μη παρεμβατική θέση που υιοθετούσε μέχρι τότε μεταβλήθηκε σε διστακτική και κατά περίπτωση παρεμβατική θέση. Από την Συνταγματική απαγόρευση για τη συμμετοχή στρατευμάτων σε επιχειρήσεις στο εξωτερικό το Συνταγματικό Δικαστήριο το 1994 υπό τις συγκεκριμένες χρονικά γεωπολιτικές συνθήκες διευκρίνισε τα κριτήρια που θα επέτρεπαν στις γερμανικές δυνάμεις να συμμετάσχουν σε στρατιωτικές επεμβάσεις στο εξωτερικό. Κι όλα αυτά μέσα σε ένα πλαίσιο που η κοινή γνώμη είχε αυξανόμενη επιρροή στη λήψη αποφάσεων και υπήρχε το αυστηρό κοινοβουλευτικό προνόμιο για όλες τις ένοπλες στρατιωτικές αναπτύξεις στο εξωτερικό. Βέβαια η κυβέρνηση χρειάζεται την υποστήριξη του κοινοβουλίου, της κοινής γνώμης και του συνταγματικού δικαστηρίου ακόμα και σήμερα για να συμμετάσχει η Γερμανία σε επιχειρήσεις στο εξωτερικό. Στην πράξη όμως παράλληλα με τις εξωτερικές πιέσεις και την επίδραση που είχαν αυτές για την υλοποίηση των διεθνών συμβατικών υποχρεώσεων της Γερμανίας στο πλαίσιο των διεθνών οργανισμών η βούληση για τη χρήση στρατιωτικής δύναμης στο εξωτερικό αλλά και ο βαθμός υλοποίησης και συμμετοχής σε αποστολές είναι σχετικά υψηλός. Ακόμα και το επίπεδο φιλοδοξίας της Γερμανίας στη διεθνή πολιτική αναβαθμίζεται τόσο με τον ηγετικό ρόλο της εντός της ΕΕ όσο και με την πάγια θέση της για να αποκτήσει θέση μόνιμου μέλους στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ αλλά και τις νέες της πρωτοβουλίες στα πλαίσια του τριγώνου της Βαϊμάρης.

Ανάλογη τηρουμένων των αναλογιών βλέπουμε αλλαγή στην πολιτική ασφάλειας και άμυνας του ΗΒ. Από αρνητής της αυτόνομης αμυντικής πολιτικής και άμυνας της Ευρώπης που έβαζε εμπόδια σε κάθε διαδικασία που είχε τη φιλοδοξία να αναδείξει και την «σκληρή» εκτός από την «ήπια» δύναμη της ΕΕ έφτασε στη διάσκεψη του Saint Malo το 1998 και την Αγγλο-Γαλλική συμφωνία στον τομέα της άμυνας και ασφάλειας. Από αυτή τη συμφωνία άρχισε να οικοδομείται η ΚΠΑΑ της ΕΕ και δημιούργησε επιπλέον το πρόσφορο έδαφος για τον καθορισμό κοινών απειλών με την ΕΣΑ το 2003.

Επίσης αξιοσημείωτες είναι και οι αλλαγές στην πολιτική ασφάλειας και άμυνας της Γαλλίας μετά τον Β’ ΠΠ. Στην επιδίωξή της να επανέλθει στις τάξεις των μεγάλων δυνάμεων του κόσμου και να προωθήσει μια «Ευρωπαϊκή Ευρώπη» υπό την ηγεσία της η Γαλλία αρχικά επιτάχυνε το πυρηνικό της πρόγραμμα και το 1966 απέσυρε τα στρατεύματά της από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ. Ακολούθησε στη

συνέχεια μια ημιανεξάρτητη πολιτική και μετά τη λήξη του ψυχρού πολέμου παρατηρείται εκ νέου σταδιακή ατλαντικοποίηση της γαλλικής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας. Η γαλλική συμμετοχή σε επιχειρήσεις του ΝΑΤΟ στην πρώην Γιουγκοσλαβία κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 οδήγησε τη Γαλλία να δημιουργήσει δεσμούς με υφιστάμενες διοικήσεις που ήταν υπαγόμενες στον Ανώτατο Συμμαχικό Διοικητή Ευρώπης (SACEUR), να συντονιστεί πιο στενά με το Ανώτατο Στρατηγείο Συμμαχικών Δυνάμεων Ευρώπης (SHAPE) και να παρευρεθεί στις υπουργικές συναντήσεις Άμυνας του ΝΑΤΟ. Αυτές οι εξελίξεις κορυφώθηκαν με την επανένταξη της Γαλλίας στις δομές διοίκησης του ΝΑΤΟ τον Μάρτιο του 2009. Αξιοσημείωτη είναι παράλληλα και η γαλλική υποστήριξη στην ανάπτυξη της ΚΠΑΑ της ΕΕ σε συνεργασία με το ΗΒ και η διεκδίκηση της πρωτοκαθεδρίας σε αυτή την προσπάθεια. Ανάλογα σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό βλέπουμε μεταβολή και προσαρμογή στη στρατηγική κουλτούρα των άλλων κ-μ της ΕΕ όπως αναλύθηκαν διεξοδικά.

Η στροφή αυτή της ΕΕ στην ανάπτυξη μιας ΚΠΑΑ είναι και σε κάποιο βαθμό αποτέλεσμα της υπό αμφισβήτηση δέσμευσης των ΗΠΑ να αντιμετωπίσουν την αστάθεια στη στενή γεωπολιτική γειτονιά της Ευρώπης, ιδίως στα Βαλκάνια και την υποσαχάρια Αφρική μετά τον ψυχρό πόλεμο. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1990, οι στρατοί των μεγάλων δυνάμεων της Ευρώπης (Βρετανία, Γαλλία και Γερμανία), άρχισαν να επικεντρώνονται στην δυνατότητα ανάληψης μεγάλων πολεμικών επιχειρήσεων ως μέρος πολυεθνικών συνασπισμών.

Επομένως η στρατηγική κουλτούρα δεν είναι κάτι σταθερό που δεν μεταβάλλεται στο χρόνο αντίστοιχα με το γεωστρατηγικό περιβάλλον. Αντίθετα υπόκειται σε αργές μεν αλλά συνεχείς και συνεπείς μεταβολές και προσαρμογές, ενώ ο βαθμός μεταβολής διαφοροποιείται κάθε φορά ανάλογα και με τις εκάστοτε αντιλήψεις για τις απειλές και προτεραιότητες της πολιτικής. Στο πλαίσιο λοιπόν της αναπτυσσόμενης ΚΠΑΑ μετά το Saint Malo και την ΕΣΑ το 2003, δημιουργήθηκαν όλες εκείνες οι πολιτικές και στρατιωτικές δομές προκειμένου να υλοποιηθούν τα συμφωνηθέντα και να αποτελέσουν τελικά εκείνα τα φόρα στα οποία διαμορφώνεται μια κοινή ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα στο επίπεδο των Βρυξελλών.

Πρέπει επίσης να τονιστεί, ότι τόσο η ΕΣΑ όσο και η έκθεση σχετικά με την εφαρμογή της το 2008, σαφώς υποβαθμίζει οποιαδήποτε απειλή που προέρχεται από

τη Ρωσία και παρά την ανάδυση των νέων απειλών τις οποίες ιεραρχεί, θεωρεί ως έναν από τους ακρογωνιαίους λίθους του διεθνούς συστήματος την διατλαντική σχέση σημαντική έκφραση της οποίας είναι το ΝΑΤΟ.

Στη συνέχεια, είχαμε σταδιακά τη μεγάλη διεύρυνση της ΕΕ προς τα ανατολικά, με την είσοδο 14 νέων κ-μ εκ των οποίων τα 11 πρώην κομμουνιστικές χώρες, για να φτάσουμε στην ΕΕ των 27 πλέον κ-μ . Η αίσθηση απειλής από τη Ρωσία σε αυτά τα νέα μέλη ήταν σημαντική και διαφορετική ανάλογα με τις ιστορικές εμπειρίες και τη θέση τους από τα σύνορα της Ρωσίας. Μόνο στην Ουγγαρία τα επίσημα έγγραφα καθορισμού της πολιτικής άμυνας και ασφάλειας δεν αναφέρουν την Ρωσία ως απειλή αλλά αντίθετα μιλούν για ανάπτυξη και συνεργασία. Είναι αλήθεια ότι η σύγχρονη στρατηγική κουλτούρα όλων των πρώην ανατολικών χωρών είναι προϊόν του ριζικού μετασχηματισμού του στρατηγικού προσανατολισμού των χωρών αυτών μετά τον ψυχρό πόλεμο. Ο πρωταρχικός στόχος της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας τους μετά το 1989 ήταν η επιβεβαίωση της δυτικής ταυτότητας της χώρας και για να το επιτύχουν, έπρεπε να ενσωματωθούν στους δυτικούς πολυμερείς θεσμούς και να γίνουν αξιόπιστα μέλη της δυτικής κοινότητας ασφαλείας.

Αξιοσημείωτη είναι η εξέταση της πολωνικής στρατηγικής όπου η αίσθηση της γεωπολιτικής αβεβαιότητας που μπορεί να συνδεθεί με την τραυματική απώλεια της κρατικής κυριαρχίας στα τέλη του 18ου αιώνα, όταν η Πολωνία αποτελούσε τμήμα γειτονικών αυτοκρατοριών (Ρωσίας, Πρωσίας και Αυστρίας) άφησαν μια ισχυρή πεποίθηση ότι η Πολωνία, λόγω της γεωπολιτικής της θέσης στην Ευρώπη, απειλείται συνεχώς από τους γείτονές της. Η Πολωνία ανησυχεί κυρίως για τη δική της ασφάλεια και λιγότερο για τις παγκόσμιες προκλήσεις ασφάλειας. Η παραδοσιακή εστίαση στο ΝΑΤΟ μέχρι την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία είχε μετατοπιστεί και η ΕΕ θεωρείτο όλο και περισσότερο ως ένας πολύτιμος παράγοντας ασφάλειας, σχεδόν εξίσου σημαντικός με τη Συμμαχία. Βέβαια η αντίληψη ότι η Ρωσία είναι ξεκάθαρα εχθρική προς τα πολωνικά συμφέροντα είναι μια από τις πιο προφανείς συνέχειες στη στρατηγική κουλτούρα της Πολωνίας που την οδήγησε τη δεκαετία του 1990 να επικεντρωθεί εξ ολοκλήρου στο ΝΑΤΟ ως τη βέλτιστη εγγύηση της ασφάλειας της Πολωνίας. Η εμπλοκή της Πολωνίας στο Ιράκ το 2003 αποτέλεσε μια ένδειξη αποδοχής μεγαλύτερης ευθύνης για την περιφερειακή ή ακόμη και την παγκόσμια ασφάλεια, παράλληλα βέβαια . με την τρέχουσα στρατηγική σκέψη της Πολωνίας για τη δημιουργία πολιτικού κεφαλαίου. Η πολωνική υποστήριξη στην ανάπτυξη μιας

αυτόνομης ευρωπαϊκής αμυντικής ικανότητας, ως πρόσθετη ασφάλεια για την Πολωνία, φαίνεται να είναι αποτέλεσμα αυξανόμενων αμφιβολιών για την αποτελεσματικότητα της Συμμαχίας και τη δέσμευση των ΗΠΑ να υπερασπιστούν την Ευρώπη. Σημειώνεται και ο σταδιακός επαναπροσδιορισμός της συμμετοχής της Πολωνίας σε αποστολές. Μέχρι το 1995, η Πολωνία συμμετείχε μόνο σε επιχειρήσεις του ΟΗΕ αλλά μετά επέκτεινε το φάσμα δραστηριοτήτων σε επιχειρήσεις στα πλαίσια και άλλων διεθνών οργανισμών.

Σε κάθε περίπτωση πρέπει να τονιστεί η αβεβαιότητα που υπήρξε όσον αφορά την ασφάλεια σε όλες τις πρώην ανατολικές χώρες, σε διαφορετικό βέβαια βαθμό που σαφώς τις οδήγησε στην ενσωμάτωση στους δυτικούς θεσμούς, με το ΝΑΤΟ μέσω της συλλογικής άμυνας να αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της άμυνας και ασφάλειας και την ΚΠΑΑ της ΕΕ να λειτουργεί συμπληρωματικά. Σημειώνεται ότι η Σουηδία και η Φινλανδία μέχρι και την εκπόνηση της ΕΣΑ του 2003 συνέχισαν να τηρούν την παραδοσιακά ουδέτερη στάση τους παρά τη στενή συνεργασία της Σουηδίας ιδιαίτερα σε ασκήσεις με το ΝΑΤΟ.

Ο παράγοντας δε «αντίληψη της απειλής» δεν διαμορφώνεται στο πλαίσιο μόνο των υλικών δυνατοτήτων αλλά κυρίως στο πλαίσιο της διαλεκτικής και της εκδήλωσης προθέσεων από έναν δυνητικό αντίπαλο. Άλλωστε η κατοχή πυρηνικών ή επιθετικών όπλων δεν αποτελεί απειλή για όλους αλλά σε αυτούς τους οποίους πιθανά απευθύνεται. Όπως χαρακτηριστικά επισήμανε και ο Alexander Wendt όσα πυρηνικά και να έχει το ΗΒ δεν είναι απειλή για τη δύση ενώ έστω και ένα πυρηνικό της Β. Κορέας αντίθετα είναι. Επομένως ο καθορισμός και η προτεραιοποίηση των απειλών αποτελούν κύρια χαρακτηριστικά της διαμόρφωσης της στρατηγικής κουλτούρας.

Επίσης, όπως αναφέρθηκε πάντως παραπάνω, το Επιχειρησιακό Στρατηγείο της ΕΕ (MPCC) με την μορφή που έχει σήμερα αλλά και τη συνεχιζόμενη διαμόρφωση και ανάπτυξη αποτελεί το τελικό διακριτό αποτύπωμα στης Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Κουλτούρας αφού προκύπτει ως αποτέλεσμα κοινών αντιλήψεων και συνεργασιών σε όλα τα επίπεδα της ΕΕ που αφορούν την ΚΠΑΑ αλλά και του καθορισμού απειλών και προτεραιοτήτων. Στην πραγματικότητα άλλωστε για να μπορέσει να λειτουργήσει απρόσκοπτα το Επιχειρησιακό Στρατηγείο αναλαμβάνοντας αποστολές σε όλο το φάσμα των επιχειρήσεων, απαιτείται πρώτα απ’ όλα να μιλάει η ΕΕ με μια φωνή, να αποκτήσει μια κοινή στρατηγική κουλτούρα.

Συνοψίζοντας, τα συμπεράσματα από την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας (ΕΣΑ), την Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ και την Στρατηγική Πυξίδα αν θέλαμε να βρούμε έναν κοινό τόπο, ένα κοινό σημείο και θεμελιώδη θέση της ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας είναι ότι το ΝΑΤΟ αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο για την άμυνα και την ασφάλεια της Ευρώπης. Η στρατηγική αυτονομία και η ΚΠΑΑ παραμένει και αναφέρεται στο πλαίσιο των νέων και αναδυόμενων απειλών και όχι σε δυνητική αναβίωση Ρωσικής απειλής. Η φιλοδοξία να γίνει η ΕΕ παγκόσμιος πάροχος ασφαλείας ασφαλώς δεν υποστηρίζεται από την πραγματικότητα και τις συγκεκριμένες σημερινές δυνατότητες, αλλά σε κάθε περίπτωση αυτή η φιλοδοξία αναβαθμίζεται.

Σε επίπεδο κ-μ, όσον αφορά τη φιλοδοξία, δεν παρατηρείται σημαντική αλλαγή και αυτή αφορά κυρίως την αντίληψη που έχει κάθε κ-μ για την Ρωσική απειλή. Διακρίνεται όμως μια σχετική αναβίωση τέτοιων φιλοδοξιών όπως στη Γερμανία με την επιθυμία της να γίνει μόνιμο μέλος του ΣΑ του ΟΗΕ και να ηγηθεί μόνη ή με τη Γαλλία της στρατηγικής αυτονομίας της ΕΕ. Ανάλογο παράδειγμα αποτελεί και η Πολωνία με την αναβίωση του Τριγώνου της Βαϊμάρης.

Η βούληση για χρήση στρατιωτικής δύναμης από τα κ-μ της ΕΕ στα πλαίσια αποστολών με την ομπρέλα των διεθνών οργανισμών, είναι ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο πεδίο, που επηρεάζεται τόσο από το εσωτερικό τους και οδηγεί σε ανάλογες συνταγματικές και νομοθετικές ρυθμίσεις, όσο και από τις σχετικές αποφάσεις της ΕΕ και τα θεσμικά κείμενα που διαμορφώνονται και αφορούν τον τομέα άμυνας και ασφάλειας της ΕΕ. Αυτές όμως οι ρυθμίσεις είναι αυτονόητο ότι ανοίγουν το δρόμο για γενικότερη ενεργή συμμετοχή σε πολιτικές και στρατιωτικές δράσεις και επομένως μεταβολή της εθνικής στρατηγικής κουλτούρας στον συγκεκριμένο τομέα.

Τελικά αναδεικνύεται ο πολύ σημαντικός ρόλος της στρατηγικής κουλτούρας, τόσο σε εθνικό επίπεδο των κ-μ της ΕΕ όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η εθνική στρατηγική κουλτούρα των κ-μ και η ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα βρίσκονται σε μια συνεχή διάδραση και αλληλεπίδραση, η ταχύτητα δε της μεταβολής αυτών αυξομειώνεται τόσο από εσωτερικούς-εγχώριους παράγοντες στο επίπεδο των κ-μ, όσο και από εξωτερικούς παράγοντες αυτών στο επίπεδο της ΕΕ. Ασφαλώς το γεωπολιτικό περιβάλλον που διαμορφώνεται με τις απειλές και την αξιολόγηση αυτών οδηγεί σε ανάλογη επιτάχυνση της σύγκλισης της στρατηγικής κουλτούρας των κ-μ και τη διαμόρφωση μιας κοινής ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας. Σε κάθε περίπτωση,

τηρουμένων των αναλογιών, φαίνεται ότι η ανασφάλεια και οι απειλές όπως τις βιώνουν τα κράτη οδηγεί σε μια κοινή αντίληψη για τη διαμόρφωση με συναίνεση μιας ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας με τελικό αποτέλεσμα μια ΚΠΑΑ με σαφώς καθορισμένους και ιεραρχημένους στόχους. Σε μια ΕΕ πάροχο ασφαλείας αν όχι παγκόσμιο τουλάχιστον περιφερειακό και μια ΚΠΑΑ της ΕΕ που θα λειτουργεί συμπληρωματικά του ΝΑΤΟ, με σαφώς καθορισμένους στόχους, απειλές, προτεραιότητες και υποδομές.

Γ΄ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΗΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑ ΣΤΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ

Στις 24.2.2022, η Ρωσία εισέβαλε στην Ουκρανία μετά από εβδομάδες εικασιών σχετικά με τον σκοπό της συγκέντρωσης στρατιωτικών δυνάμεων του Κρεμλίνου κατά μήκος των ουκρανικών συνόρων, που ξεκίνησε στα τέλη του 2021. Παρά την προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία το 2014 και τη σύγκρουση μεταξύ της Ουκρανίας και των υποστηριζόμενων από τη Ρωσία αυτονομιστών στις περιοχές Donetsk και Luhansk, η Ευρώπη ήλπιζε ότι η συγκέντρωση δυνάμεων της Ρωσίας ήταν απλώς ένα εργαλείο για να εξαναγκάσει τη Δύση και την Ουκρανία στην παροχή διπλωματικών παραχωρήσεων που σχετίζονται με την τάξη ασφαλείας (security order) της Ευρώπης και τη διεύρυνση του ΝΑΤΟ. Ο πόλεμος στην Ουκρανία επέφερε αλλαγές στη στρατηγική κουλτούρα της Ευρώπης, με την ΕΕ να δείχνει αξιοσημείωτη ενότητα και αποφασιστικότητα απέναντι στην επιθετικότητα της Ρωσίας και να επιβάλλει άμεσα κυρώσεις και άλλα περιοριστικά μέτρα κατά της Ρωσίας: από την αναστολή των ραδιοτηλεοπτικών δραστηριοτήτων των ρωσικών κρατικών μέσων ενημέρωσης εντός της ΕΕ, έως την απαγόρευση επτά ρωσικών τραπεζών από το διεθνές σύστημα πληρωμών SWIFT (the Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications). Η Γερμανία ανακοίνωσε επίσης ότι θα αύξανε τις αμυντικές της δαπάνες και δημιούργησε ένα ειδικό ταμείο ύψους 100 δισ. ευρώ για την επίτευξη του στόχου αμυντικών δαπανών του ΝΑΤΟ στο 2% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ). Πολλές ευρωπαϊκές χώρες αποφάσισαν να παράσχουν στρατιωτική βοήθεια στην Ουκρανία και ίσως το πιο εντυπωσιακό ήταν ότι η ΕΕ συμφώνησε να παράσχει πακέτο στρατιωτικής βοήθειας ύψους 450 εκατομμυρίων ευρώ στην Ουκρανία μέσω του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού για την Ειρήνη (EPF). Αυτή ήταν η πρώτη φορά που η Ένωση ενέκρινε την προμήθεια όπλων σε τρίτη χώρα που διεξάγει πόλεμο.[481]

[481] N. Nováky N. & P. Hefele, *Russia's War Against Ukraine is Changing Europe's Strategic Culture* , Wilfried Martens Centre for European Studies, Brussels 2022, σ. 1

1. Στρατηγική Κουλτούρα και Εθνική Πολιτική της Ρωσίας

1.1. Στρατηγική Κουλτούρα Ρωσίας

Οι αντιλήψεις της Ρωσίας για την απειλή, που έχουν τις ρίζες τους στη στρατηγική της κουλτούρα, αντικατοπτρίζουν έναν αξιοσημείωτο βαθμό συνέχειας μεταξύ του σοβιετικού παρελθόντος και του παρόντος. Η επέκταση του ΝΑΤΟ μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου έχει αναζωπυρώσει πολλές από τις ίδιες ανησυχίες των ηγετών της Σοβιετικής Ένωσης που σχετίζονται με την ανάπτυξη των αμερικανικών πυρηνικών δυνάμεων μεσαίου βεληνεκούς στην Ευρώπη τη δεκαετία του 1980. Συνολικά, η εγγύτητα της γραμμής επαφής ΝΑΤΟ-Ρωσίας, η δυνατότητα των ΗΠΑ να αναπτύξουν στην Ευρώπη νέα χερσαία όπλα μεσαίου βεληνεκούς και οι τεχνολογικές εξελίξεις που έχουν κάνει τέτοια συστήματα πιο θανατηφόρα, ακόμη και αν είναι συμβατικά οπλισμένα, θέτουν δυνητικά σε κίνδυνο όλη την ευρωπαϊκή Ρωσία.[482]

Η στρατηγική κουλτούρα της Ρωσίας είναι προϊόν των εγχώριων πολιτικών παραδόσεων, της ιστορίας και της γεωγραφίας του έθνους και παρέχει ένα διαρκές πλαίσιο για την εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφαλείας της. Αυτό δεν σημαίνει ότι αυτό το πλαίσιο είναι μόνιμο και δεν μπορεί να αλλάξει, αλλά είναι απίθανο να αλλάξει ως αποτέλεσμα εσωτερικών πολιτικών αλλαγών, οι οποίες στην περίπτωση της Ρωσίας έχουν αποδειχθεί λιγότερο δραματικές από ό,τι αρχικά αναμενόταν και είχε εκτιμηθεί. Σημαντικές αλλαγές και υποχωρήσεις στην εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφάλειας της Ρωσίας συνέβησαν σε περιόδους εσωτερικής αδυναμίας, όπως συνέβη το 1918 μετά την επανάσταση των Μπολσεβίκων και το 1991 μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Και στις δύο περιπτώσεις, ωστόσο, οι προσπάθειες επιστροφής στο status quo ante ξεκίνησαν μόλις η χώρα ανέκτησε έστω και ένα κλάσμα της εγχώριας σταθερότητας και των δυνατοτήτων της να προβάλλει ισχύ πέρα από τα σύνορά της. Η πολιτική εθνικής ασφάλειας της χώρας έχει δώσει από καιρό έμφαση στον έλεγχο της περιφέρειας και εμποδίζει άλλες δυνάμεις να εδραιώσουν εκεί τα ερείσματά τους. Η εισβολή στην Ουκρανία δεν είναι παρά το πιο πρόσφατο παράδειγμα υπερβολικής αντίδρασης από τους ηγέτες της Ρωσίας στην

[482] E. Rumer & R. Sokolsky, *Etched in Stone: Russian Strategic Culture and the Future of Transatlantic Security*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington 2020, σ. 1

απειλή όπως την αντιλαμβάνονται και της καταπάτησης της επιθυμητής ζώνης ασφαλείας και της σφαίρας επιρροής τους.[483]

Ο Jack Snyder στην έκθεσή του για τη σοβιετική αντίδραση σε περίπτωση εφαρμογής στρατηγικής περιορισμένων πυρηνικών επιλογών για να αποφευχθεί η κλιμάκωση πυρηνικού πολέμου, υποστήριξε ότι υπάρχει μια ευδιάκριτη σοβιετική στρατηγική κουλτούρα, η οποία καθορίζει τη σοβιετική στρατηγική σκέψη και συμπεριφορά. Μοναδικές ιστορικές εμπειρίες, διακριτές πολιτικές και θεσμικές σχέσεις και μια ενασχόληση με στρατηγικά διλήμματα διαφορετικά από εκείνα που έχουν απασχολήσει τις ΗΠΑ, συνδυάστηκαν για να δημιουργήσουν ένα μοναδικό μείγμα στρατηγικών πεποιθήσεων και ένα μοναδικό πρότυπο στρατηγικής συμπεριφοράς που βασίζεται σε αυτές τις πεποιθήσεις. Ο όρος «κουλτούρα» χρησιμοποιείται για να υποδηλώσει ότι αυτές οι πεποιθήσεις τείνουν να παγιώνονται και να διαμορφώνουν έναν διακριτικό τρόπο σκέψης. Έτσι, πιθανόν ενδεχόμενες αλλαγές στη σοβιετική στρατηγική σκέψη δεν θα συμβούν ως άμεσες απαντήσεις στο μεταβαλλόμενο στρατηγικό περιβάλλον, αλλά έμμεσα, με τρόπο που θα έχει επηρεαστεί από προϋπάρχουσες πολιτιστικές πεποιθήσεις. Μια διαφορά μεταξύ της σοβιετικής και της αμερικανικής στρατηγικής κουλτούρας στη διάρκεια του ψυχρού πολέμου ήταν ο βαθμός έμφασης που δινόταν στις στρατηγικές περιορισμού των ζημιών σε περίπτωση αποτυχίας της πυρηνικής αποτροπής. Στη σοβιετική σκέψη κυριαρχεί μια προτίμηση για περιορισμό των ζημιών μέσω της άμεσης κλιμάκωσης της σύγκρουσης ενώ αντίθετα, η σκέψη των ΗΠΑ κινείται όλο και περισσότερο προς την στρατηγική του αμοιβαίου περιορισμού και της ενδοπολεμικής αποτροπής. Εντοπίζοντας συγκεκριμένες ιστορικές εμπειρίες που έχουν διαμορφώσει τη σοβιετική στρατηγική σκέψη, η στρατηγική-πολιτισμική προσέγγιση βοηθά στην εξήγηση της προέλευσης της σοβιετικής συμπεριφοράς που φαίνεται στους Αμερικανούς παρατηρητές ανεξήγητη, εσφαλμένη και περίεργη. Ο σοβιετικός επαγγελματικός στρατός ως βασικός διαμορφωτής της σοβιετικής στρατηγικής κουλτούρας με τις επαγγελματικές προκαταλήψεις και τα γραφειοκρατικά συμφέροντα, δεν συνηγορεί με τη σκέψη των ευέλικτων επιλογών και αντιστέκεται σε οποιαδήποτε απόκλιση από την εξάρτηση από τη μονομερή, πολεμική προσέγγιση για τον περιορισμό των ζημιών.[484]

---

[483] Στο ίδιο, σ. 19-20

[484] J. Snyder, *The Soviet Strategic Culture. Implications for Limited Nuclear Operations*, Rand Corporation, 1977, σ. 38

Η σοβιετική στρατηγική κουλτούρα δεν είναι ωστόσο, μονολιθική. Υπάρχει επίσης μια αντισταθμιστική επί μέρους στρατηγική κουλτούρα, η ύπαρξη της οποίας διακρίνεται στα γραπτά και τις ομιλίες των Υπουργών Εξωτερικών και άλλων κυβερνητικών στελεχών, ορισμένων αναλυτών σε ερευνητικά ιδρύματα και διαφόρων δημοσιογράφων. Αυτή η υποκείμενη κουλτούρα αμφισβητεί τη δυνατότητα ουσιαστικής νίκης στον πυρηνικό πόλεμο και τη χρησιμότητα ολοένα και μεγαλύτερων στρατηγικών δυνάμεων, αν και θεσμικά δεν έχει επικρατήσει σε καμία οργάνωση που έχει επαρκή γραφειοκρατική ή πολιτική δύναμη για να έχει μια ανεξάρτητη φωνή στη χάραξη πολιτικής. Στο θέμα πάντως των περιορισμένων πυρηνικών επιλογών μπορεί η σοβιετική γνώμη να φαίνεται απόλυτη, αλλά οι στρατηγικές απόψεις του στρατού που συνδέονται με επαγγελματικές προκαταλήψεις και γραφειοκρατικά συμφέροντα γενικά δεν τις συμμερίζονται οι πολιτικοί ηγέτες. Έτσι, ακόμα κι αν υποθέσουμε ότι οι σημερινοί ηγέτες έχουν εσωτερικεύσει μια στρατηγική κουλτούρα της οποίας το περιεχόμενο έχει καθοριστεί κυρίως από τον στρατό, είναι κατανοητό ότι οι μεταβαλλόμενες συνθήκες μπορεί να οδηγήσουν τους μελλοντικούς ηγέτες να υιοθετήσουν στρατηγικές απόψεις που είναι ανορθόδοξες σύμφωνα με τα τρέχοντα σοβιετικά στρατιωτικά πρότυπα. Εάν οι αλλαγές στην τεχνολογία των όπλων κάνουν την αναζήτηση του στρατού για μια μονομερή ικανότητα περιορισμού των ζημιών ακόμη πιο μάταιη από ό,τι είναι ήδη, οι πολιτικοί ηγέτες μπορεί να συνειδητοποιήσουν ότι οι επιστημονικές εξελίξεις έχουν κάνει τα στρατηγικά τους δόγματα ξεπερασμένα. Θα ήταν επικίνδυνο να υποθέσουμε ότι οι σοβιετικοί φορείς λήψεως αποφάσεων στη διάρκεια κρίσεων θα είναι πρόθυμοι να προσαρμόσουν τη συμπεριφορά τους στις αμερικανικές έννοιες του στρατηγικού ορθολογισμού. Ομολογουμένως, η σοβιετική άρνηση του δόγματος των περιορισμένων επιλογών μπορεί να οφείλεται εν μέρει στην επιθυμία να αρνηθούν στις ΗΠΑ ένα χαμηλού κόστους μέσο ενίσχυσης της αξιοπιστίας της στρατηγικής τους δέσμευσης στην Ευρώπη. Ωστόσο, η σοβιετική κριτική για περιορισμένο στρατηγικό πόλεμο και ενδοπολεμική αποτροπή είναι συνεπής με τα ενσωματωμένα πρότυπα της σοβιετικής στρατηγικής σκέψης αν και το περιεχόμενο μιας στρατηγικής κουλτούρας δεν είναι συγκεκριμένο για πάντα. Οι έννοιες της στρατηγικής κουλτούρας και του στρατηγικού δόγματος δεν θέτουν έναν άκαμπτο κώδικα συμπεριφοράς.[485]

[485] Στο ίδιο, σ. 38-40

Κάποια στοιχεία της στρατηγικής κουλτούρας της Ρωσίας παραμένουν δεν αλλάζουν με το χρόνο όπως ο ρόλος της γεωγραφίας που δημιουργεί την αίσθηση της ευαλωτότητας (το μεγαλύτερο μέρος της επικράτειας της Ρωσίας είναι μια πεδιάδα, χωρίς φυσικά γεωγραφικά εμπόδια), η σημασία της κυριαρχίας, ο ρόλος του καθεστώτος ως μεγάλης δύναμης, η έμφαση στη στρατιωτική ισχύ και η έννοια του απόλυτου πολέμου με την πλήρη κινητοποίηση του κράτους. Ορισμένα στοιχεία της στρατηγικής κουλτούρας της Ρωσίας διαμορφώθηκαν κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου και εξακολουθούν να υπάρχουν στη Ρωσία σήμερα, όπως η διαρκής άποψη του ΝΑΤΟ ως εχθρικής συμμαχίας, η σημασία των πυρηνικών όπλων, η σημασία των Ηνωμένων Εθνών και η άποψη για τις ΗΠΑ ως του σημαντικότερου παράγοντα στη διεθνή πολιτική έναντι του οποίου η Ρωσία αποτελεί τον άλλο πόλο. Η στρατηγική κουλτούρα όμως δεν είναι στατική και αλλάζει καθώς η χώρα αντιμετωπίζει ένα νέο στρατηγικό περιβάλλον, εμπλεκόμενη σε συγκρούσεις και πολέμους και έτσι εδραιώνονται κάποιες νέες στρατηγικές πεποιθήσεις.[486]

Η δυτική κουλτούρα δεν πρέπει να συγχέεται με τη στρατηγική κουλτούρα της Ρωσίας όπως λειτουργεί στον πόλεμο, με τις υπηρεσίες ασφαλείας και τα υπουργεία να λειτουργούν συντονισμένα ως ένα ενιαίο σύνολο. Το παραδοσιακό ρωσικό πολιτικό σύστημα -όπως αυτό υπό τον Πούτιν- επιτρέπει σε μια ενιαία, κυρίαρχη μορφή στρατιωτικής σκέψης να λειτουργεί από κοινού με την πολιτική ηγεσία στην διαδικασία της λήψης αποφάσεων. Στις δυτικές φιλελεύθερες δημοκρατίες, η αποκέντρωση της πολιτικής εξουσίας και η κατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ υπουργείων και υπηρεσιών, εμποδίζουν την ύπαρξη μιας ενιαίας, κυρίαρχης κουλτούρας στρατηγικής σκέψης για τη λήψη αποφάσεων εθνικής ασφάλειας. Ο πόλεμος στη Ρωσία, αντίθετα από τη Δύση θεωρείται μια σύγκρουση μεταξύ στρατιωτικών συστημάτων. Σύμφωνα με τον Stephen Covington, Σύμβουλο Στρατηγικών και Διεθνών Υποθέσεων του Ανώτατου Συμμαχικού Διοικητή στην Ευρώπη (SACEUR), η ρωσική στρατηγική κουλτούρα βασίζεται σε τέσσερεις πυλώνες: πρώτος πυλώνας η στρατηγική μοναδικότητα που απαιτεί μοναδικές στρατιωτικές προσεγγίσεις για τη μεγιστοποίηση και την αξιοποίηση των ευκαιριών, δεύτερος πυλώνας η στρατηγική ευαλωτότητα που απαιτεί επιθετικά μέτρα

[486] A. Borozna, *The Sources of Russian Foreign Policy Assertiveness*, Palgrave Mcmillan, New York 2022, σ. 46-47

αντιμετώπισης του αιφνιδιασμού για μια Ρωσία που θεωρείται δυνητικά «ανυπεράσπιστη», τρίτος πυλώνας το αξίωμα ότι πόλεμος με τη Ρωσία σημαίνει «πόλεμος με όλη τη Ρωσία» και τέταρτος πυλώνας η αποφασιστικότητα της αρχικής περιόδου του πολέμου. Κάθε πυλώνας απεικονίζεται σαφώς στην τρέχουσα στρατιωτική σκέψη της Ρωσίας για τον πόλεμο και ενισχύει αμοιβαία τους άλλους. Το ρωσικό στρατιωτικό σύστημα σήμερα, μέρος του οποίου είναι οι αιφνιδιαστικές ασκήσεις μεγάλης κλίμακας, είναι προσαρμοσμένο για τη διεξαγωγή πολέμου με τρόπο που υποστηρίζει τα παραδοσιακά στοιχεία της ρωσικής στρατηγικής κουλτούρας, αποκλίνοντας πολύ από το δυτικό δόγμα, τη στρατηγική και πρακτική.[487]

Ο πρώτος πυλώνας, η στρατηγική μοναδικότητα, επιβάλλει οι στρατιωτικές λύσεις για την άμυνα της Ρωσίας να είναι μοναδικές και αυτή η προσέγγιση έρχεται σε αντίθεση με την έννοια της εξαίρεσης των ΗΠΑ που στη βασική της έννοια περιέχει την ενσωμάτωση πρωτοποριακών και καινοτόμων ιδεών και πρακτικών, ενώ αντίθετα η στρατηγική μοναδικότητα για τον ρωσικό στρατό βασίζεται στην απόρριψη νέων ιδεών και πρακτικών, επειδή πιστεύεται ότι τα δυτικά ή άλλα αμυντικά μοντέλα δεν θα λειτουργήσουν για τη Ρωσία, αλλά αντίθετα θα την κάνουν ευάλωτη και αδύναμη. Οι ρωσικές δυνάμεις είναι προετοιμασμένες για απρόοπτες καταστάσεις και κλιμάκωση ενός πολέμου συμπεριλαμβανομένης της πυρηνικής επιλογής. Όσον αφορά τον δεύτερο πυλώνα της ρωσικής στρατηγικής κουλτούρας, τη στρατηγική ευαλωτότητα, υπάρχει η αντίληψη ότι η Ρωσία είναι στρατηγικά ευάλωτη, επιρρεπής στον αιφνιδιασμό και είναι δύσκολη η αποτελεσματική άμυνα, τουλάχιστον με τα δυτικά πρότυπα της αμυντικής προσέγγισης. Σε αυτό το πλαίσιο, η παραδοσιακή ρωσική εστίαση στην πρόληψη αρχικά και κατόπιν στην κλιμάκωση και τον αιφνιδιασμό-εξαπάτηση, αποτελούν κλασικά χαρακτηριστικά των ρωσικών στρατιωτικών επιχειρήσεων που συμβάλλουν στην απόκτηση στρατηγικού πλεονεκτήματος και μειώνουν την στρατηγική ευαλωτότητα. Ο τρίτος πυλώνας της ρωσικής στρατηγικής κουλτούρας είναι ότι πόλεμος με τη Ρωσία, ακόμη και σε τοπική ή περιφερειακή κλίμακα, σημαίνει πόλεμο με όλη τη Ρωσία. Η ρωσική στρατηγική κουλτούρα υποστηρίζει ότι οι αντίπαλοι θα αποθαρρυνθούν και θα ηττηθούν μόνο με μια πανεθνική, δυναμική, ολοκληρωμένη στρατηγική στις επιχειρήσεις. Στη διάρκεια του

[487] S. Covington, *The Culture of Strategic Thought Behind Russia's Modern Approaches to Warfare*, Belfer Center for Science and International Affairs Harvard Kennedy School 2013, σ. 3-5

ψυχρού πολέμου οι σοβιετικοί στρατηγοί υποστήριζαν ότι οποιοσδήποτε μελλοντικός πόλεμος με τη Δύση θα ήταν εξαιρετικά δύσκολο να αποτραπεί από τη μετάβαση σε μια στρατηγική πυρηνική ανταλλαγή. Τέλος, ο τέταρτος πυλώνας της ρωσικής στρατηγικής κουλτούρας, είναι η εμμονή και η αποφασιστικότητα στην αρχική περίοδο ενός μελλοντικού πολέμου την οποία θεωρούν καθοριστική για την τελική έκβαση του πολέμου. Ο ρωσικός στρατός υποστηρίζει ότι οι δυτικοί - ειδικά οι ΗΠΑ- έχουν την ικανότητα να χρησιμοποιούν σύγχρονα μέσα και όπλα για να επιτύχουν αποφασιστικά στρατηγικά και πολιτικά αποτελέσματα σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα με ελάχιστες προετοιμασίες. Η καταστροφή που βίωσαν η Σοβιετική Ένωση και ο στρατός της στον Β΄ ΠΠ οδήγησε σε μια θεμελιώδη αρχή να μην διεξαχθεί ποτέ άλλος πόλεμος στο ρωσικό έδαφος. Επίσης, στον 21ο αιώνα οι Ρώσοι κατανοούν ότι οι ουδέτερες ζώνες, δεν θα προστατεύσουν τη Ρωσία από τα σύγχρονα οπλικά συστήματα υψηλής τεχνολογίας που έχουν την αποτελεσματικότητα τακτικών πυρηνικών όπλων μικρής απόδοσης στο πεδίο της μάχης. Στην πραγματικότητα, οι Ρώσοι πιστεύουν ότι τα σύγχρονα όπλα επιτρέπουν στις δυνάμεις να κινούνται και να ενεργούν με πολύ μεγάλη ταχύτητα και η Ρωσία δεν μπορεί να ανταγωνιστεί τη Δύση με αυτές τις ίδιες προηγμένες τεχνολογίες και όπλα. Κατά συνέπεια, η ετοιμότητα των Ενόπλων Δυνάμεων να δράσουν στρατηγικά και με ταχύτητα είναι κεντρικής σημασίας για την προσέγγιση της Ρωσίας στον πόλεμο.[488]

Η μεταβαλλόμενη αντίληψη της Ρωσίας για την εξωτερική απειλή, εξαρτάται από τη στρατηγική κουλτούρα της Ρωσίας που χρησιμεύει ως φακός μέσω του οποίου η ελίτ της εξωτερικής πολιτικής βλέπει τον έξω κόσμο και διαμορφώνει μια αξιολόγηση της κρατικής ασφάλειας. Η αυτοκρατορική ιστορία της Ρωσίας και η σοβιετική εμπειρία της να είναι μία από τις δύο υπερδυνάμεις, διαμόρφωσαν ειδικά χαρακτηριστικά της ρωσικής στρατηγικής κουλτούρας που διαιωνίζονται στη διαδικασία λήψης αποφάσεων της Ρωσίας στην εξωτερική πολιτική. Η αυξανόμενη δυσπιστία της Ρωσίας προς τις ΗΠΑ εντάθηκε τόσο από τον αποκλεισμό της Ρωσίας από τη συμμετοχή σε σημαντικές διεθνείς αποφάσεις, όσο και από μια αίσθηση εξαπάτησης από τις ΗΠΑ όσον αφορά τις διαπραγματεύσεις για τη γερμανική ενοποίηση που βασίστηκαν στις υποσχέσεις που δόθηκαν στον Gorbachev να μην επεκταθεί το ΝΑΤΟ ανατολικά ενώ οι ΗΠΑ έπραξαν το αντίθετο. Επίσης οι ανησυχίες

[488] Στο ίδιο, σ. 7-14& 26-38

της Ρωσίας για την ασφάλεια που σχετίζονται με το ΝΑΤΟ, επικεντρώνονται και στο ότι στη μετασοβιετική εποχή το ΝΑΤΟ ενεργεί κατά περίπτωση με δική του πρωτοβουλία χωρίς την έγκριση του ΟΗΕ. Ωστόσο, πολύ σημαντικός παράγοντας της στρατηγικής κουλτούρας της Ρωσίας είναι η αντίληψη για την ευαλωτότητα του καθεστώτος καθώς η άρχουσα ελίτ φοβάται ότι η δυτική υποστήριξη στις ομάδες της αντιπολίτευσης στο εσωτερικό της Ρωσίας θα μπορούσε να πυροδοτήσει την αστάθεια και να υπονομεύσει το καθεστώς. Έτσι, η απειλή για το καθεστώς θεωρείται στη Μόσχα ως εξωτερική απειλή που μπορεί να γίνει εσωτερική και η αμερικανική πολιτική αλλαγής καθεστώτος, η οποία συχνά συνοδεύεται από την υποστήριξη ομάδων της αντιπολίτευσης σε στοχευμένες χώρες, εδραίωσε αυτούς τους φόβους του Κρεμλίνου. Αυτό συνδέεται επίσης με την αντίληψη της στρατηγικής κουλτούρας της Ρωσίας για την κυριαρχία, η οποία πάντα επικεντρώθηκε στη μη παρέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις της Ρωσίας.[489]

Στην περίοδο Putin παρατηρείται μια σύνδεση του στρατού με τα βασικά γεωστρατηγικά συμφέροντα της Ρωσίας και τους βασικούς πολιτικούς στόχους του προέδρου, ο οποίος έχει θέσει έναν νέο σκοπό για τον ρωσικό στρατό που βασίζεται στο συναίσθημα της ταπείνωσης από το τέλος της Σοβιετικής Ένωσης και στην αντίληψη της επακόλουθης εκμετάλλευσης από τη Δύση. Η σύγχρονη στρατηγική σκέψη της Μόσχας ευθυγραμμίζεται με τους στόχους του Putin να κυριαρχήσει στην περιφέρεια της Ρωσίας και να αποτρέψει περαιτέρω την ενίσχυση του ευρωπαϊκού συστήματος ασφαλείας που υπονομεύει τα ρωσικά συμφέροντα. Αυτή η στρατηγική περιλαμβάνει στρατηγικές επιχειρήσεις που συνδυάζουν τόσο επιθετικές όσο και αμυντικές επιχειρήσεις που θα διεξαχθούν σε στρατηγική κλίμακα σε πολλές κατευθύνσεις, με προωθημένες δυνάμεις που θα λειτουργούν σε συνδυασμό με δυνάμεις από το εσωτερικό της Ρωσίας, όλες διαχειριζόμενες κεντρικά στη Μόσχα από τον Putin και το Γενικό Επιτελείο. Η ρωσική στρατηγική σκέψη καθιστά σχεδόν αδύνατο για την Ρωσία να σχεδιάσει άμυνα και να χρησιμοποιεί βία με περιορισμένο τρόπο καθώς οι πολιτικοί στόχοι του Putin ενισχύουν μια ρωσική στρατιωτική προσέγγιση για την ασφάλεια που είναι θεμελιωδώς ασύμμετρη με την προσέγγιση της Δύσης. Η έμφαση της Ρωσίας στην αντιμετώπιση του αιφνιδιασμού, η ξαφνική

[489] A. Borozna, ό.π., σ. 270-271

μετακίνηση συμβατικών και πυρηνικών δυνάμεων σε πολεμική ετοιμότητα, η στρατηγική διοίκηση και έλεγχος, η κινητοποίηση και οι επιχειρήσεις που περιλαμβάνουν θαλάσσιες, χερσαίες και αεροπορικές επιθέσεις μεγάλης εμβέλειας έρχεται σε έντονη αντίθεση με την ευρωπαϊκή πρακτική. Ενώ ο στόχος με τη δύση μπορεί να είναι κοινός, όπως η αποφυγή του πολέμου, η ρωσική προσέγγιση για την επίτευξη αυτού του στόχου μπορεί να είναι πολύ διαφορετική. Η ρωσική σκέψη για την κρίση και τον πόλεμο, όπου ταυτόχρονα αναζητείται στρατηγικό πλεονέκτημα και επιδιώκεται να αντιμετωπιστεί ο αναμενόμενος αιφνιδιασμός με ανταιφνιδιασμό, είναι ιδιαίτερα περίπλοκη στον 21ο αιώνα. Αυτή η σκέψη είναι τώρα συνυφασμένη με μια νεότερη σκέψη η οποία συνδυάζει τις φιλοδοξίες του Πούτιν για αλλαγή του ευρωπαϊκού συστήματος ασφαλείας με τους φόβους για αλλαγή καθεστώτος στη Μόσχα. Αυτή είναι μια πραγματική στρατηγική ασυμμετρία μεταξύ ρωσικής και δυτικής στρατηγικής κουλτούρας που πιθανόν θα συνεχιστεί στο άμεσο μέλλον και παράγεται από μια μακρόχρονη κουλτούρα της ρωσικής στρατηγικής σκέψης, την οποία ο ρωσικός στρατός υποστηρίζει, προωθεί και εφαρμόζει.[490]

Ο καθηγητής Amund Ostflaten μελετώντας τη ρωσική στρατηγική κουλτούρα σε τρεις πολέμους: τον δεύτερο πόλεμο στην Τσετσενία, τον πόλεμο με την Γεωργία το 2008 και την εισβολή στην Κριμαία το 2014, συμπεραίνει ότι η ρωσική στρατηγική κουλτούρα δίνει έμφαση στη χρήση συμβατικών δυνάμεων και στην αρχική περίοδο του πολέμου, όπου οι προετοιμασίες, η μυστικότητα και η εξαπάτηση έχουν σχεδιαστεί για να επιτρέψουν την ανεμπόδιστη ανάπτυξη αυτών των δυνάμεων. Αυτοί οι ευνοϊκοί παράγοντες μπορεί να παρερμηνευτούν ως εκφάνσεις ενός νέου ρωσικού τρόπου πολέμου. Ωστόσο, αντίθετα, ολόκληρη η περίοδος μετά τον ψυχρό πόλεμο δείχνει μια συνεχιζόμενη τάση για τη χρήση συμβατικής δύναμης.[491]

Συγκεκριμένα, μία από τις κεντρικές ομοιότητες στις τρεις περιπτώσεις είναι η χρησιμοποίηση ασκήσεων μεγάλης κλίμακας, τόσο για την εκπαίδευση σε συγκεκριμένα γεγονότα όσο και για την ανάπτυξη δυνάμεων κοντά σε μια πιθανή περιοχή επιχειρήσεων. Πριν από τον δεύτερο πόλεμο της Τσετσενίας και τον ρωσογεωργιανό πόλεμο του 2008 διεξήχθησαν στις αντίστοιχες περιοχές ασκήσεις μεγάλης κλίμακας των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων οι οποίες διευκόλυναν την

---

[490] S. Covington, ό.π., σ. 39-45

[491] A. Ostflaten, *Russian Strategic Culture after the Cold War The Primacy of Conventional Force* Journal of Military and Strategic Studies (JMSS), V. 20, Issue 2, σ. 110-111

ανάπτυξη δυνάμεων που χρησιμοποιήθηκαν στις συγκρούσεις. Οι έννοιες της πρόβλεψης της σχεδίασης και της προετοιμασίας είναι βασικές στην ρωσική στρατηγική σκέψη για πιθανές συγκρούσεις. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι η απόφαση για τη χρήση στρατιωτικής βίας λαμβάνεται εκ των προτέρων. Και στις τρεις παραπάνω περιπτώσεις ρωσικών συγκρούσεων δεν υπήρξαν τελεσίγραφα ή μεγάλης κλίμακας επίδειξη δύναμης πριν από το ξέσπασμα των εχθροπραξιών. Επίσης οι ρωσικές δυνάμεις παραβίασαν την κατάπαυση του πυρός και συνέχισαν τις επιχειρήσεις. Ενώ κάποια συγκεκαλυμμένη στρατιωτική δραστηριότητα θα μπορούσε να αναμένεται μετά τη συμφωνημένη κατάπαυση του πυρός, οι συνεχιζόμενοι ελιγμοί μεγάλης κλίμακας, καταλαμβάνοντας νέο έδαφος, δείχνουν μια έμφαση στην εξαπάτηση. Επιπλέον, στην Κριμαία η άρνηση της πρόθεσης για εισβολή παρά την εμφανή ρωσική παρουσία στη χερσόνησο, συνέβαλε στο γενικό χάος και την αναποφασιστικότητα των ουκρανικών δυνάμεων.[492] Παρόμοια χαρακτηριστικά βλέπουμε και στην εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία το 2022, με την ανάπτυξη δυνάμεων στα σύνορα με το πρόσχημα ασκήσεων μεγάλης κλίμακας και ταυτόχρονη άρνηση της πρόθεσης για εισβολή.

Στη ρωσική στρατηγική σκέψη, ο ειδικός σχεδιασμός και οι προετοιμασίες εξασφαλίζουν ευνοϊκές συνθήκες για την έναρξη των επιχειρήσεων και στη συνέχεια η εξαπάτηση χρησιμοποιείται για την απόκρυψη αυτών των προετοιμασιών και για την επίτευξη στρατηγικού πλεονεκτήματος στην αρχική ευάλωτη φάση μιας επιχείρησης. Τέλος, η υπεροχή της συμβατικής δύναμης επιτρέπει μια γρήγορη και αποφασιστική επέμβαση. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα μια ρωσική τάση να χτυπήσει πρώτη. Η ρωσική γεωγραφία και ιστορία μπορούν ίσως να εξηγήσουν αυτή την τάση. Σε αντίθεση με τις δυτικές προσδοκίες, στη ρωσική στρατηγική κουλτούρα οι τελικές προειδοποιήσεις και οι διπλωματικές προσπάθειες είναι λιγότερο πιθανές λίγο πριν την έναρξη των εχθροπραξιών.[493]

1.2. Εξωτερική Πολιτική Ρωσίας

Στο Σχέδιο Εξωτερικής Πολιτικής της Ρωσίας (The Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation) που εκπονήθηκε στις 31.3.2023 και παρέχει συγκεκριμένα

[492] Στο ίδιο, σ. 124-125
[493] Στο ίδιο, σ. 127-128

στοιχεία της Εθνικής Στρατηγικής Ασφάλειας, κυριότερα σημεία είναι τα παρακάτω:[494]

- καθορίζεται η ειδική θέση της Ρωσίας ως μια τεράστια ευρασιατική και ευρω-ειρηνική δύναμη που ενώνει το ρωσικό και άλλους λαούς που ανήκουν στην πολιτιστική και πολιτισμική κοινότητα του ρωσικού κόσμου

- η Ρωσία, αποτελεί ένα από τα κυρίαρχα κέντρα παγκόσμιας ανάπτυξης που εκτελεί μια ιστορικά μοναδική αποστολή με στόχο τη διατήρηση της παγκόσμιας ισορροπίας δυνάμεων και την οικοδόμηση ενός πολυπολικού διεθνούς συστήματος

- η Ρωσία ασκεί μια ανεξάρτητη και πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική με γνώμονα τα εθνικά της συμφέροντα και την επίγνωση της ειδικής ευθύνης της για τη διατήρηση της ειρήνης και της ασφάλειας σε παγκόσμιο και περιφερειακό επίπεδο

- η εξωτερική πολιτική της Ρωσίας βασίζεται στον σεβασμό των αρχών και κανόνων του διεθνούς δικαίου και στην επιθυμία για δίκαιη διεθνή συνεργασία για την επίλυση κοινών προβλημάτων και την προώθηση κοινών συμφερόντων

- η στάση της Ρωσίας απέναντι σε άλλα κράτη και διακρατικές ενώσεις εξαρτάται από την πολιτική που ακολουθούν έναντι της Ρωσίας

- ο σχηματισμός μιας νέας πιο δίκαιης πολυπολικής παγκόσμιας τάξης βρίσκεται σε εξέλιξη και θα αντικαταστήσει το μοντέλο παγκόσμιας ανάπτυξης που για αιώνες εξασφάλιζε την οικονομική ανάπτυξη των αποικιακών δυνάμεων μέσω της οικειοποίησης πόρων εξαρτημένων εδαφών και κρατών στην Ασία, την Αφρική και τη Δύση.

- χρησιμοποιείται ένα ευρύ φάσμα παράνομων μέσων και μεθόδων, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης των κυρώσεων για υποβάθμιση του ρόλου του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, πρόκληση πραξικοπημάτων και στρατιωτικών συγκρούσεων, απειλών, εκβιασμών, χειραγώγησης της συνείδησης ορισμένων κοινωνικών ομάδων αλλά και ολόκληρων εθνών. Μια ευρέως διαδεδομένη μορφή παρέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις κυρίαρχων κρατών έχει γίνει η επιβολή

[494] *The Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation* στο https://mid.ru/en/foreign_policy/fundamental_documents/1860586 (τ.π. 24.6.2024), παρ. 3-8

νεοφιλελεύθερων ιδεολογικών στάσεων που έρχονται σε αντίθεση με τις παραδοσιακές πνευματικές και ηθικές αξίες.

Στην Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας τονίζεται ότι η ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική της Ρωσίας θεωρείται απειλή για τη δυτική ηγεμονία. Οι ΗΠΑ και οι δορυφόροι τους χρησιμοποίησαν τα μέτρα που έλαβε η Ρωσική Ομοσπονδία όσον αφορά την Ουκρανία για να προστατεύσει τα ζωτικά της συμφέροντα ως πρόσχημα για να εντείνει την μακροχρόνια αντιρωσική πολιτική και να εξαπολύσει έναν νέο τύπο υβριδικού πολέμου. Η Ρωσία δεν θεωρεί τον εαυτό της εχθρό της Δύσης, δεν απομονώνεται από τη Δύση και δεν έχει εχθρικές προθέσεις σε σχέση με αυτήν. Ως απάντηση στις εχθρικές ενέργειες της Δύσης, η Ρωσία σκοπεύει να υπερασπιστεί το δικαίωμά της στην ύπαρξη και την ελευθερία της ανάπτυξής της χρησιμοποιώντας όλα τα διαθέσιμα μέσα.[495]

Όσον αφορά την εξωτερική πολιτική της Ρωσίας στην Εθνική Στρατηγική αναφέρονται τα εξής ανά περιφέρεια:[496]

• Ευρώπη: τα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη ακολουθούν μια επιθετική πολιτική έναντι της Ρωσίας με στόχο τη δημιουργία απειλών για την ασφάλεια και την κυριαρχία της Ρωσικής Ομοσπονδίας, την απόκτηση μονομερών οικονομικών πλεονεκτημάτων, την υπονόμευση της εσωτερικής πολιτικής σταθερότητας και τη διάβρωση των παραδοσιακών ρωσικών πνευματικών και ηθικών αξιών και τη δημιουργία εμποδίων στη συνεργασία της Ρωσίας με συμμάχους και εταίρους. Στο πλαίσιο αυτό, η Ρωσική Ομοσπονδία προτίθεται να υπερασπιστεί με συνέπεια τα εθνικά της συμφέροντα δίνοντας προτεραιότητα στην μείωση και εξουδετέρωση των απειλών για την ασφάλεια και την εδαφική ακεραιότητα της Ρωσίας από τα ευρωπαϊκά κράτη και τη διαμόρφωση ενός νέου μοντέλου συνύπαρξης για τη διασφάλιση της ειρήνης στο ευρωπαϊκό τμήμα της Ευρασίας. Ο κύριος παράγοντας που εμποδίζει την εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ Ρωσίας και ευρωπαϊκών κρατών, είναι η στρατηγική των ΗΠΑ και των συμμάχων τους να χαράξουν και να εμβαθύνουν διαχωριστικές γραμμές στην Ευρώπη, προκειμένου να αποδυναμώσουν και να υπονομεύσουν την ανταγωνιστικότητα των οικονομιών της Ρωσίας και των ευρωπαϊκών κρατών αλλά και την κυριαρχία τους με απώτερο σκοπό τη διασφάλιση της παγκόσμιας κυριαρχίας των ΗΠΑ. Είναι

[495] Στο ίδιο, παρ. 13, 14
[496] Στο ίδιο, παρ. 49-64

απαραίτητη η συνειδητοποίηση από τα κράτη της Ευρώπης ότι δεν υπάρχει εναλλακτική λύση στην ειρηνική συνύπαρξη και την αμοιβαία επωφελή ισότιμη συνεργασία με τη Ρωσία, την αύξηση του επιπέδου της ανεξαρτησίας τους στην εξωτερική πολιτική και τη μετάβαση σε μια πολιτική καλής γειτονίας με τη Ρωσική Ομοσπονδία που θα έχει θετική επίδραση στην ασφάλεια και την ευημερία της Ευρώπης.

• ΗΠΑ και άλλα αγγλοσαξονικά κράτη: Η πολιτική της Ρωσίας προς τις ΗΠΑ έχει συνδυαστικό χαρακτήρα, λαμβάνοντας υπόψη τον ρόλο αυτού του κράτους ως ένα από τα κυρίαρχα κέντρα της παγκόσμιας ανάπτυξης και ταυτόχρονα του κύριου εμπνευστή, οργανωτή και εκτελεστή της επιθετικής αντιρωσικής πολιτικής της συλλογικής Δύσης, πηγή μεγάλων κινδύνων για την ασφάλεια της Ρωσικής Ομοσπονδίας, τη διεθνή ειρήνη και μια ισορροπημένη, δίκαιη και προοδευτική ανάπτυξη της ανθρωπότητας. Η Ρωσία ενδιαφέρεται για τη διατήρηση της στρατηγικής ισοτιμίας, της ειρηνικής συνύπαρξης με τις ΗΠΑ και της δημιουργίας ισορροπίας συμφερόντων μεταξύ της Ρωσίας και των ΗΠΑ, λαμβάνοντας υπόψη το καθεστώς τους ως μεγάλες πυρηνικές δυνάμεις και την ειδική ευθύνη για τη στρατηγική σταθερότητα και τη διεθνή ασφάλεια γενικότερα. Οι προοπτικές διαμόρφωσης ενός τέτοιου μοντέλου σχέσεων ΗΠΑ-Ρωσίας εξαρτώνται από το βαθμό στον οποίο οι ΗΠΑ είναι έτοιμες να εγκαταλείψουν την πολιτική κυρίαρχης δύναμης και να αναθεωρήσουν την αντιρωσική τους πολιτική υπέρ της αλληλεπίδρασης με τη Ρωσία βάσει των αρχών της κυρίαρχης ισότητας, του αμοιβαίου οφέλους και του σεβασμού των συμφερόντων του άλλου. Η Ρωσία έχει την πρόθεση να οικοδομήσει φιλικές σχέσεις με άλλα αγγλοσαξονικά κράτη ανάλογα με το βαθμό προθυμίας τους να εγκαταλείψουν τη μη φιλική τους πορεία προς τη Ρωσία και να σεβαστούν τα νόμιμα συμφέροντά της.

• Όσον αφορά τις λοιπές περιφέρειες, στην άμεση γειτονιά της η Ρωσία θεωρεί ότι το πιο σημαντικό για την ασφάλεια, τη σταθερότητα, την εδαφική ακεραιότητα, την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της Ρωσίας είναι η ενίσχυση της θέσης της ως ένα από τα κυρίαρχα κέντρα της παγκόσμιας ανάπτυξης και πολιτισμού, η διασφάλιση βιώσιμων μακροπρόθεσμων σχέσεων καλής γειτονίας και η συνεργασία σε διάφορους τομείς με τα κράτη μέλη της Κοινοπολιτείας Ανεξάρτητων Κρατών – ΚΑΚ (Commonwealth of Independent States - CIS), τα οποία συνδέονται με τη Ρωσία με κοινές παραδόσεις αιώνων με βαθιά αλληλεξάρτηση σε διάφορους τομείς, κοινή γλώσσα και όμοιους πολιτισμούς. Στην Αρκτική, η Ρωσία επιδιώκει να διατηρήσει την

ειρήνη και τη σταθερότητα, να ενισχύσει την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, να μειώσει τις απειλές για την εθνική ασφάλεια, να δημιουργήσει ευνοϊκές διεθνείς συνθήκες για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της αρκτικής ζώνης της Ρωσικής Ομοσπονδίας, καθώς και για την προώθηση της οδού της Βόρειας Θάλασσας ως ανταγωνιστικού εθνικού διαδρόμου μεταφορών που καθιστά δυνατή τη διεθνή χρήση της για μεταφορές μεταξύ Ευρώπης και Ασίας. Επίσης η Ρωσία στοχεύει στην περαιτέρω ενίσχυση της συνολικής εταιρικής σχέσης και της στρατηγικής συνεργασίας με τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας ενώ σκοπεύει να συνεχίσει να οικοδομεί μια ιδιαίτερα προνομιακή στρατηγική εταιρική σχέση με τη Δημοκρατία της Ινδίας με σκοπό την ενίσχυση και επέκταση της συνεργασίας σε όλους τους τομείς σε αμοιβαία επωφελή βάση. Στην περιοχή της Ασίας και του Ειρηνικού επιδιώκει την ενίσχυση της συνεργασίας στους τομείς της οικονομίας, της ασφάλειας, και σε κάθε άλλο τομέα με τα κράτη της περιοχής και τα κράτη μέλη της Ένωσης Χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας (Association of Southeast Asian Nations-ASEAN) με στόχο τη δημιουργία μιας Μεγάλης Ευρασιατικής Ένωσης. Η Ρωσία πιστεύει ότι τα ισλαμικά κράτη έχουν μεγάλες προοπτικές να καθιερωθούν ως ανεξάρτητο κέντρο παγκόσμιας ανάπτυξης μέσα σε έναν πολυκεντρικό κόσμο και είναι όλο και πιο αξιόπιστοι εταίροι της Ρωσίας για τη διασφάλιση της ασφάλειας και της σταθερότητας καθώς και για την επίλυση οικονομικών προβλημάτων σε παγκόσμιο και περιφερειακό επίπεδο. Στην Αφρική η Ρωσία στέκεται αλληλέγγυα με τα αφρικανικά κράτη στην επιθυμία τους για έναν πιο δίκαιο πολυκεντρικό κόσμο και την εξάλειψη της κοινωνικής και οικονομικής ανισότητας, η οποία αυξάνεται λόγω των εξελιγμένων νεοαποικιακών πολιτικών ορισμένων ανεπτυγμένων κρατών προς την Αφρική. Τέλος, στην Λατινική Αμερική και Καραϊβική η Ρωσική Ομοσπονδία προτίθεται να αναπτύξει σχέσεις μαζί τους σε ρεαλιστική και αμοιβαία επωφελή βάση, παρά την πίεση που υφίστανται από τις ΗΠΑ και τους συμμάχους της για τη διασφάλιση της κυριαρχίας και της ανεξαρτησίας, μεταξύ άλλων μέσω της στρατιωτικής συνεργασίας.[497]

Στον απόηχο της κατάρρευσης του κομμουνισμού, η εξωτερική πολιτική του διάδοχου κράτους της Σοβιετικής Ένωσης, της Ρωσίας διαφέρει από τη σοβιετική εξωτερική πολιτική, επειδή η νέα Ρωσία διαφέρει ριζικά από την παλιά Σοβιετική Ένωση. Η γεωγραφία της Ρωσίας είναι διαφορετική και οι δυτικές και νότιες επαρχίες

[497] Στο ίδιο, παρ. 49-58

της Σοβιετικής Ένωσης πριν από το 1992 είναι τώρα ανεξάρτητες χώρες. Η Σοβιετική Ένωση ήταν μια πολυεθνική αυτοκρατορία, με το ήμισυ του πληθυσμού της μη ρωσικό. Η νέα Ρωσία, αντίθετα, είναι ένα έθνος-κράτος: το 85% του οποίου είναι Ρώσοι. Η Σοβιετική Ένωση διέθετε ένα τεράστιο στρατιωτικό-βιομηχανικό σύμπλεγμα ενώ οι ένοπλες δυνάμεις της νέας Ρωσίας είναι λιγότερο πολυάριθμες, πιο αδύναμες και οι στρατιωτικές βιομηχανίες της πολύ λιγότερες. Ωστόσο, η ρωσική πολιτική ελίτ δεν έχει ακόμη συμφιλιωθεί πλήρως με την ιδέα της ανεξαρτησίας κρατών που ήταν σοβιετικές επαρχίες, ιδιαίτερα με τις χώρες στα δυτικά της. Οι Ρώσοι θεωρούν ότι ειδικά η Ουκρανία, είναι πιο κοντά στη Ρωσία από πολιτιστική άποψη και οι γλώσσες τους είναι παρόμοιες. Η Ουκρανία ήταν μέρος ενός μεγαλύτερου ρωσικού κράτους για τρεις αιώνες και είναι δύσκολο για τους περισσότερους Ρώσους να συλλάβουν το Κίεβο ως πρωτεύουσα μιας ξένης χώρας. Η ρωσική αίσθηση απώλειας της ουκρανικής ανεξαρτησίας είναι απτή και είναι αυτή που έχει ίσως τη μικρότερη νομιμότητα στα μάτια των Ρώσων.[498]

Μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, τη στιγμή που η ΕΕ θεωρούσε τη Ρωσία στρατηγικό εταίρο, αυτή υπό την ηγεσία του Yeltsin έψαχνε να βρει τη θέση της στο παγκόσμιο σύστημα και να καθορίσει τα συμφέροντά της. Επιθυμούσε να κερδίσει μια θέση στην Ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική ασφαλείας και η εξωτερική πολιτική της Ρωσίας είχε προσανατολιστεί στη δύση. Πρώτη προτεραιότητα αποτελούσε η δημιουργία μιας στρατηγικής εταιρικής σχέσης με τις ΗΠΑ, τα σχέδια όμως επέκτασης του ΝΑΤΟ, οι εξαγωγές πυρηνικής τεχνολογίας στο Ιράν και ο έλεγχος εξοπλισμών δημιούργησαν εντάσεις στα δύο στρατόπεδα. Από το 1992 ως το 1994 η Ρωσία ευθυγραμμίστηκε γενικά με τη Δύση και με τις ΗΠΑ ειδικότερα. Αυτή την περίοδο οι προτεραιότητες της εξωτερικής πολιτικής κατά σειρά ήταν η Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Κρατών-ΚΑΚ (Commonwealth of Independent States-CIS), οι ΗΠΑ, η ΕΕ, η Κίνα και η Ιαπωνία, μετά οι χώρες της ανατολικής Ευρώπης και Μ. Ανατολής και τέλος οι μεσαίου επιπέδου ασιατικές χώρες. Την περίοδο μετά το 1993 παρά τη ρωσική αντίθεση το ΝΑΤΟ άρχισε να επεκτείνεται ανατολικά διακινδυνεύοντας τη δημιουργία νέων διαχωριστικών γραμμών στην Ευρώπη.[499] Παρ' όλα αυτά η Ρωσία

---

[498] M. Mandelbaum, *Excerpt: The New Russian Foreign Policy* στο https://www.cfr.org/excerpt-new-russian-foreign-policy (τ.π. 21.7.2024)

[499] M. Koppa, *Russia and EU: From "Strategic Partner" to "Strategic Problem"* στο "A Closer Look at Russia and its Influence in the World", (edt) Constantinos Filis, Nova Science Publishers, New York 2019, σ. 257-258

αποφάσισε το 1994 να προσχωρήσει στη Σύμπραξη για την Ειρήνη (Partnership for Peace-PfP)[500]. Από το 1993 προς 2000 η ρωσική πολιτική έγινε αυξανόμενα διεκδικητική και διφορούμενη αφού από τη μια συνέχιζε να συνεργάζεται με τη δύση μέσω της συμμετοχής στη Σύμπραξη για την Ειρήνη (PFP) και από την άλλη προσπαθούσε να εξισορροπήσει τη δύση. Στα τέλη της δεκαετίας η προοπτική για κοινή ασφάλεια ξεθώριαζε στη σκέψη της Μόσχας. Η Ευρώπη από την άλλη, όπως φαινόταν με τη Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας (Partnership and Cooperation Agreement-PCA)[501] αλλά και την Κοινή Στρατηγική για τη Ρωσία (Common Strategy on Russia)[502] θεωρούσε τη Ρωσία στρατηγικό εταίρο όπως τις ΗΠΑ, με κρίσιμο ρόλο στην αρχιτεκτονική ασφάλειας της Ευρώπης σε αντίθεση με τη Ρωσία που έβλεπε την PCA ως βάση για το εμπόριο μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας και μέσο για να αποκτήσεις πρόσβαση στις αγορές.[503]

Η περίοδος του Putin χαρακτηρίζεται από βαθιά αλλαγή στην εξωτερική πολιτική της Ρωσίας που έγινε πιο διεκδικητική με επαναφορά της σοβιετικής αντίληψης για μια χώρα με μεγάλη δύναμη που είναι παγκόσμιος παίκτης. Σταδιακά ο Putin εγκατέλειπε την φιλοδυτική πολιτική του Yeltsin, ιδιαίτερα όσον αφορά τη σχέση με τις ΗΠΑ αν και αρχικά η Ρωσία παρέμεινε προσανατολισμένη στην Ευρώπη την οποία θεωρούσε έναν από τους κύριους πολιτικούς και οικονομικούς εταίρους στο υπό διαμόρφωση νέο ευρωπαϊκό περιβάλλον ασφαλείας. Έτσι ακόμα και η επέκταση της ΕΕ στα ανατολικά δεν έγινε αντιληπτή στη Μόσχα ως απειλή, ενώ η ΚΠΑΑ της ΕΕ θεωρείτο ως πράξη αυτονόμησης από το NATO. Τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου έδωσαν τη δυνατότητα στον Putin να ενταχθεί στο αντιτρομοκρατικό μέτωπο δείχνοντας αλληλεγγύη και με αυτόν τον τρόπο είχε την ευκαιρία να επιστρέψει στην παγκόσμια σκηνή και κέρδισε ανοχή στην Τσετσενία, ενώ υποστηρίχτηκε από την ΕΕ για να γίνει μέλος του Οργανισμού Παγκόσμιου Εμπορίου (World Trade Organization-WTO). Το 2003 η Ρωσία αρνήθηκε τη συμμετοχή της στην Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας (European Neighbourhood Policy-ENP)[504] γιατί ήθελε να έχει σχέσεις απ'

[500] *Partnership for Peace* στο https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50349.htm (τ,π. 21.7.2024)
[501] *Partnership and Cooperation Agreements (PCAs)* στο https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/partnership-and-cooperation-agreements-pcas-russia-the-southern-caucasus-and-central-asia.html (τ.π. 21.7.2024)
[502]Common Strategy of the EU on Russia στο https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:31999E0414 (τ.π. 21.7.2024)
[503] M. Koppa. ό.π., σ. 258-259
[504] *European Neighbourhood Policy* στο https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy_en (τ.π. 21.7.2024)

ευθείας με την ΕΕ και όχι ως μέλος της ΕΝΡ, ενώ ένιωθε παράλληλα ότι έχανε την επιρροή της στην στο χώρο της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.[505]

Το 2003 ΕΕ και Ρωσία σε μια συνάντηση στην Αγία Πετρούπολη αποφάσισαν να εντείνουν τη συνεργασία τους και τη στρατηγική σχέση τους εστιάζοντας σε τέσσερα κοινά σημεία: Οικονομία, Ελευθερία-Ασφάλεια-Δικαιοσύνη, Εξωτερική Ασφάλεια και Έρευνα-Εκπαίδευση. Η περίοδος 2004-2008 σημαδεύεται από αυξανόμενη καχυποψία από τη δύση, όπως και από μια Ρωσική διεκδικητική εξωτερική πολιτική. Το 2007 η Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας του 1994 (PCA) έληξε και μετά τα γεγονότα στη Γεωργία σταμάτησε κάθε διαπραγμάτευση. Τον Μάιο του 2008 πριν την εισβολή στη Γεωργία, με πρωτοβουλία Σουηδίας και Πολωνίας ξεκίνησε η Ανατολική Εταιρική Σχέση (Eastern Partnership-EP)[506] που καθοδηγούσε τις σχέσεις της ΕΕ με Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Λευκορωσία, Μολδαβία, Γεωργία και Ουκρανία ενώ οι ενεργειακές κρίσεις το 2006 και το 2009 βάθυναν το χάσμα ανάμεσα σε Ρωσία και ΕΕ καθώς η ΕΕ είδε τη Μόσχα να χρησιμοποιεί την ενέργεια ως εργαλείο εξωτερικής πολιτικής. Το 2010 κατά την 25η συνάντηση στο Rostov,[507] ΕΕ-Ρωσία πήραν την πρωτοβουλία για κοινή ατζέντα εκσυγχρονισμού για ανάπτυξη των δύο οικονομιών ενώ παράλληλα την ίδια περίοδο η Ρωσία ξεκίνησε τη δική της διαδικασία ενσωμάτωσης-ολοκλήρωσης στην Ευρασία με Λευκορωσία και Καζακστάν, που ήταν το πρώτο βήμα για την Ευρασιατική Οικονομική Ένωση (Eurasian Economic Union-EEU)[508] που διευρύνθηκε για να περιλάβει την Αρμενία και το Κιργιστάν.[509]

Από αυτό το σημείο άρχισε ανοιχτός γεωπολιτικός ανταγωνισμός, με τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης να είναι ασύμμετρη και χωρίς ξεκάθαρη στόχευση αφού έθετε κανόνες χωρίς ορατό στόχο, ενώ την ίδια στιγμή απέτρεπε τη σύνδεση αυτών των κρατών με την ΕΕ. Σταδιακά οι σχέσεις με την ΕΕ έγιναν δευτερεύουσας σημασίας για τη Μόσχα, ωστόσο η ΕΕ παρέμενε ένας από τους κύριους εταίρους της Ρωσίας στην οικονομική και εξωτερική πολιτική. Επειδή η Ρωσία θεωρούσε την ΕΕ αδύναμο παίκτη για την ασφάλεια ήθελε να δημιουργηθεί ένα σύστημα περιφερειακής συλλογικής ασφάλειας που θα εξασφαλίζει την ενότητα στην

[505] M. Koppa, ό.π., σ. 259-260
[506] *Eastern Partnership* στο https://www.eeas.europa.eu/eeas/eastern-partnership_en (τ.π. 21.7.2024)
[507] *Joint Statement on the Partnership for Modernisation* στο EU-Russia https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/PRES_10_154 (τ.π. 21.7.2024)
[508] *Eurasian Economic Union* στο http://www.eaeunion.org/?lang=en (τ.π. 21.7.2024)
[509] M. Koppa, ό.π., σ. 261

Ευρωατλαντική περιφέρεια από το Vancouver ως το Vladivostok. Όταν το 2012 ο Putin εξελέγη για τρίτη φορά, η πολιτική του ατζέντα εστίασε στη δημιουργία Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης (Eurasian Economic Union-EEU) με κοινό νόμισμα, κοινούς θεσμούς και μια ζώνη ελεύθερης διακίνησης αντίστοιχη της ΕΕ. Στόχος σύμφωνα με τον Putin δεν ήταν η αναβίωση της Σοβιετικής Ένωσης αλλά η δημιουργία μιας Υπερεθνικής Ένωσης που θα γινόταν ένας από τους πόλους του νέου κόσμου. Από την άλλη οι Ολοκληρωμένες Ζώνες Ελεύθερου Εμπορίου (Deep and Comprehensive Free Trade Areas -DCFTA)[510] είναι τρείς ζώνες ελεύθερων συναλλαγών και δασμών που ιδρύθηκαν μεταξύ της ΕΕ και της Γεωργίας, της Μολδαβίας και της Ουκρανίας αντίστοιχα. Ωστόσο τα κράτη δεν μπορούσαν να είναι και στα δύο αφού και τα δύο ήταν εργαλεία εμπορικής πολιτικής. Η Ρωσία πίεζε τις ανατολικές χώρες να γίνουν μέλη του EEU και όχι του DCFTA. Μετά την υπογραφή-συμφωνία της Ουκρανίας με την ΕΕ το επόμενο βήμα ήταν η προσάρτηση της Ουκρανίας και ακολούθησαν οι κυρώσεις της ΕΕ.[511]

Οι παραβιάσεις των διεθνών κανόνων, η περισσότερο διεκδικητική πολιτική σε διάφορες περιοχές και ο υβριδικός πόλεμος που διεξάγει η Μόσχα υποδηλώνουν μια πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική σε πολλές κατευθύνσεις που πρέπει να αποκρυπτογραφηθεί από τη Δύση. Για τη Ρωσία η περιοχή της πρώην Σοβιετικής Ένωσης είναι σφαίρα επιρροής και ζωτικός χώρος. Οι καλές σχέσεις με την ΕΕ δεν είναι πλέον προτεραιότητα, αλλά αντίθετα ΗΠΑ-ΝΑΤΟ και ΚΠΑΑ αποτελούν μια κοινή απειλή. Στην πραγματικότητα υπάρχει μια σύγκρουση αξιών και κοσμοθεωριών: πολυμέρεια, αλληλεγγύη και συμπεριφορές βασισμένες σε κανόνες έναντι εθνικής κυριαρχίας και σταθερότητας στο «κοντινό εξωτερικό» από την άλλη. Τον Μάρτιο του 2016 οι υπουργοί εξωτερικών της ΕΕ συμφώνησαν σε βασικές αρχές για τις σχέσεις μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας: πλήρη εφαρμογή των συμφωνιών του Minsk, στενότερες σχέσεις με τους γείτονες της Ρωσίας, ενδυνάμωση της ανθεκτικότητας της ΕΕ έναντι των ρωσικών απειλών και επιλεκτική συνεργασία με τη Ρωσία σε συγκεκριμένα θέματα όπως η καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Ωστόσο στην πραγματικότητα βλέπουμε επέκταση της επιρροής της ΕΕ βασισμένης σε κανόνες και διμερείς συμφωνίες και από την άλλη αναβίωση της Ρωσικής επιρροής στο «κοντινό

[510] *Deep and Comprehensive Free Trade Areas* στο https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/deep-and-comprehensive-free-trade-agreements (τ.π. 21.7.2024)
[511] M. Koppa, ό.π., σ. 262-263

εξωτερικό» μέσα από την Ευρασιατική Οικονομική Ένωση. Στην εποχή του Putin η εικόνα της Ρωσίας είναι αυτή μιας στρατιωτικής δύναμης, όπου τα θέματα ασφαλείας είναι σε προτεραιότητα έναντι των οικονομικών και άλλων τομέων. Η Ρωσία από τεράστια στρατιωτική δύναμη αποκτά μια νέα αντίληψη που ενσωματώνει συμβατικά, μη συμβατικά και υβριδικά στοιχεία αλλά και στοιχεία κυβερνοασφάλειας σχηματίζοντας μια πολύπλοκη εργαλειοθήκη που είναι μίγμα από τακτικές και εργαλεία όχι μόνο στρατιωτικά αλλά και οικονομικά και πολιτικά.[512]

Σε κριτική που ασκεί σε άρθρο του το 2023 ο Jonathan Masters, αναφέρει ότι μετά την προσάρτηση της Κριμαίας στη Ρωσία το 2014 και τις επακόλουθες κυρώσεις από τη Δύση, ορισμένοι δυτικοί αναλυτές βλέπουν την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία το 2022 ως το αποκορύφωμα της αυξανόμενης δυσαρέσκειας του Κρεμλίνου για την επέκταση του ΝΑΤΟ μετά τον ψυχρό πόλεμο στην πρώην σοβιετική σφαίρα επιρροής. Η Ουκρανία αύξησε τους δεσμούς της με το ΝΑΤΟ τα χρόνια που προηγήθηκαν της εισβολής του 2022 και επιπλέον, το Κίεβο επιβεβαίωσε τον στόχο του να γίνει πλήρες μέλος του ΝΑΤΟ. Ωστόσο δεν πρέπει να αγνοείται ότι η Ρωσία έχει βαθιούς πολιτιστικούς, οικονομικούς και πολιτικούς δεσμούς με την Ουκρανία και με πολλούς τρόπους αυτοί οι δεσμοί είναι κεντρικοί στην ταυτότητα και το όραμα της Ρωσίας για τον κόσμο. Συγκεκριμένα η Ρωσία και η Ουκρανία έχουν ισχυρούς δεσμούς που πηγαίνουν αιώνες πίσω. Το Κίεβο, η πρωτεύουσα της Ουκρανίας, αναφέρεται μερικές φορές ως «η μητέρα των ρωσικών πόλεων», στο ίδιο επίπεδο όσον αφορά την πολιτιστική επιρροή με τη Μόσχα και την Αγία Πετρούπολη. Επίσης σημαντικός είναι ο ρόλος της ρωσικής διασποράς αφού περίπου οκτώ εκατομμύρια Ρώσοι ζούσαν στην Ουκρανία από το 2001 και η Μόσχα ισχυρίστηκε ότι έχει καθήκον να προστατεύσει αυτούς τους ανθρώπους ως πρόσχημα για τις ενέργειές της στην Crimea και το Donbas το 2014. Όσον αφορά την εικόνα της υπερδύναμης, μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, πολλοί Ρώσοι πολιτικοί είδαν το διαζύγιο με την Ουκρανία ως λάθος της ιστορίας, απειλή για τη θέση της Ρωσίας ως μεγάλης δύναμης και σημαντικό πλήγμα στο διεθνές κύρος της Ρωσίας. Επιπλέον, η Σεβαστούπολη είναι το λιμάνι βάσης για τον στόλο της Μαύρης Θάλασσας της Ρωσίας, την κυρίαρχη ναυτική δύναμη στην περιοχή. Στον τομέα του εμπορίου η Ρωσία ήταν για μεγάλο χρονικό διάστημα ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Ουκρανίας μέχρι που ξεπεράστηκε από την Κίνα,

[512] Στο ίδιο, σ. 263-265

ενώ πριν από την εισβολή της στην Κριμαία, η Ρωσία ήλπιζε να προσελκύσει την Ουκρανία στην ενιαία αγορά της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης. Τέλος στην ενέργεια η Μόσχα βασιζόταν στους ουκρανικούς αγωγούς για την άντληση φυσικού αερίου σε πελάτες στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη για δεκαετίες και πλήρωνε στο Κίεβο δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως σε τέλη διέλευσης.[513]

Σύμφωνα με τα συμπεράσματα της έκθεσης του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου για την ενέργεια ως εργαλείο εξωτερικής πολιτικής το 2018, με την ενεργειακή της πολιτική η Ρωσία ασκούσε πολιτική πίεση με τα ακόλουθα μέσα: χειραγώγηση της τιμολογιακής πολιτικής, έλεγχο ενεργειακών πόρων, διακοπή του εφοδιασμού με φυσικό αέριο και ανάπτυξη εναλλακτικών οδών εφοδιασμού. Οικοδομώντας σχέσεις εξάρτησης και διατηρώντας τις αγορές κατακερματισμένες, η Ρωσία μπόρεσε να ακολουθήσει μονοπωλιακές πρακτικές στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Η ΕΕ εισήγαγε το 37% του φυσικού αερίου από την Ρωσία που αποτελούσε το 87% των εξαγωγών της.[514] Αυτή η αλληλεξάρτηση στην ενέργεια μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας αφενός αύξανε την ευρωπαϊκή εξάρτηση από τη Ρωσία σε φυσικό αέριο, αφετέρου δε μείωνε τη δυνατότητα της Ρωσίας να χρησιμοποιεί την ενέργεια ως εργαλείο πολιτικής πίεσης αφού η Ευρώπη αποτελούσε την κύρια εξαγωγική αγορά της.

Τον Φεβρουάριο του 2022, με την πλήρους κλίμακας εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία ήρθε στην επιφάνεια το ζήτημα της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού της ΕΕ. Με σχεδόν το ήμισυ των εισαγωγών φυσικού αερίου της ΕΕ να προέρχεται από τη Ρωσία και μεγάλα μερίδια άνθρακα και πετρελαίου, η ΕΕ βρέθηκε αντιμέτωπη με μια διπλή πρόκληση: αφενός να διαφυλάξει την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού της και αφετέρου να διατηρήσει τις τιμές σε ελάχιστα προσιτά επίπεδα. Μετά από 2 χρόνια, το τοπίο των εισαγωγών ενέργειας στην ΕΕ έχει αλλάξει σημαντικά. Αν και η συνολική ζήτηση φυσικού αερίου ανερχόταν σε περίπου 400 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα ετησίως πριν από τον πόλεμο, με μόνο περίπου το 10% αυτής να καλύπτεται από εγχώρια παραγωγή, οι εισαγωγές φυσικού αερίου (τόσο LNG όσο και αγωγοί) της ΕΕ

[513] *Ukraine: Conflict at the Crossroads of Europe and Russia* στο https://www.cfr.org/backgrounder/ukraine-conflict-crossroads-europe-and-russia#chapter-title-0-5 (τ.π. 22.7.2024)
[514] *Energy as a tool of foreign policy of authoritarian states, in particular Russia* στο https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/603868/EXPO_STU(2018)603868_EN.pdf#:~:text=Russia%20and%20other%20energy-%20rich%20authoritarian%20states%20use%20their%20energy, σ. 35-36 (τ.π. 8.10.2024)

από τη Ρωσία το 2021 μειώθηκαν σχεδόν κατά το ήμισυ το 2022 και μειώθηκαν πάλι κατά παρόμοιο μερίδιο το 2023. Έτσι η εξάρτηση της ΕΕ από το ρωσικό φυσικό αέριο μειώθηκε από 45% το 2021, σε μόλις 15% το 2023. Αυτό επιτεύχθηκε σε μεγάλο βαθμό χάρη στο σχέδιο που δρομολόγησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2022, ως άμεση απάντηση στις ανάλγητες ενέργειες της Ρωσίας. Αποσκοπεί στην ενίσχυση της ενεργειακής ασφάλειας της Ευρώπης μέσω της εξοικονόμησης ενέργειας, της επιτάχυνσης της μετάβασης σε καθαρές μορφές ενέργειας και της διαφοροποίησης των πηγών των εισαγωγών ενέργειας.[515]

Η Ουκρανία έχει χιλιάδες χιλιόμετρα υπόγειων αγωγών που φέρνουν ρωσικό φυσικό αέριο στη Δυτική Ευρώπη. Πριν η Μόσχα ξεκινήσει την πλήρους κλίμακας εισβολή της στην Ουκρανία, σχεδόν 150 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα φυσικού αερίου έρρεαν ετησίως μέσω των αγωγών σοβιετικής κατασκευής. Από την έναρξη του πολέμου, τα κράτη της ΕΕ έχουν μειώσει την εξάρτησή τους από τα ρωσικά ορυκτά καύσιμα, ενώ η Ρωσία έχει επιβραδύνει τις παραδόσεις φυσικού αερίου μέσω της Ουκρανίας. Η πενταετής συμφωνία με τη ρωσική κρατική εταιρεία ενέργειας Gazprom για τη συνέχιση του ρόλου της Ουκρανίας διαμετακομιστή φυσικού αερίου λήγει στα τέλη του 2024. Η συμφωνία είναι η μόνη εναπομείνασα εμπορική και πολιτική συμφωνία μεταξύ Μόσχας και Κιέβου.[516]

Πριν την εισβολή στην Ουκρανία η Ρωσία συγκέντρωσε δεκάδες χιλιάδες στρατεύματα κατά μήκος των συνόρων τους και αργότερα στη συμμαχική Λευκορωσία με το πρόσχημα στρατιωτικών ασκήσεων. Μετά την εισβολή του 2022, η Δύση - συμπεριλαμβανομένης της ΕΕ- αύξησε δραματικά την αμυντική, οικονομική και ανθρωπιστική βοήθεια προς την Ουκρανία. Επίσης επέκτεινε τις κυρώσεις της που από το 2014 είχε επιβάλλει στη Ρωσία, καλύπτοντας μεγάλο μέρος του οικονομικού, ενεργειακού, αμυντικού και τεχνολογικού τομέα της στοχεύοντας παράλληλα τα περιουσιακά στοιχεία πλούσιων ολιγαρχών. Ωστόσο, οι δυτικοί ηγέτες είναι προσεκτικοί για να αποφύγουν ενέργειες που πιστεύουν ότι θα σύρουν τις χώρες τους

[515] *In focus: EU energy security and gas supplies* στο https://energy.ec.europa.eu/news/focus-eu-energy-security-and-gas-supplies-2024-02-15_en#:~:text=In%20February%202022,%20the%20EU%20energy%20sector%20entered%20uncharted%20territory (τ.π. 8.10.2024)

[516] *How EU could use Ukraine's pipelines when Russia deal ends* στο https://www.dw.com/en/how-to-use-ukraines-gas-pipelines-when-russia-deal-ends/a-69640265 (τ.π. 8.10.2024)

στον πόλεμο ή θα τον κλιμακώσουν με άλλο τρόπο, κάτι που θα μπορούσε, σε ακραίο βαθμό, να αποτελέσει πυρηνική απειλή.[517]

1.3. Συμπεράσματα

Η εξωτερική πολιτική της Ρωσίας μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, εισήλθε σε μεταβατική περίοδο στην οποία οι στόχοι και τα μέσα για την επίτευξή τους δεν είχαν προκαθοριστεί. Αρχικά στην περίοδο της προεδρίας Yeltsin υπήρξε μια στροφή στη Δύση, κυρίως προς τις ΗΠΑ αλλά και επιθυμία για ένταξη της Ρωσίας στην ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική ασφάλειας. Κύριες προτεραιότητες της εξωτερικής πολιτικής κατά σειρά ήταν η Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Κρατών, οι ΗΠΑ, η ΕΕ, η Κίνα και η Ιαπωνία και μετά οι χώρες της ανατολικής Ευρώπης, Μ. Ανατολής και μεσαίου επιπέδου ασιατικές χώρες. Στη συνέχεια η περίοδος Putin χαρακτηρίζεται από βαθιά αλλαγή στην εξωτερική πολιτική της Ρωσίας, που έγινε πιο διεκδικητική με επαναφορά της σοβιετικής αντίληψης για μια χώρα με μεγάλη δύναμη που είναι παγκόσμιος παίκτης. Η εξωτερική πολιτική προσανατολίστηκε στην Ευρώπη αντί των ΗΠΑ που ήταν επί Yeltsin αλλά σταδιακά αυξανόταν η καχυποψία της Δύσης για τη Μόσχα και αντίστροφα. Ακολούθως άρχισε ανοιχτός γεωπολιτικός ανταγωνισμός της Ρωσίας με τη Δύση, η Μόσχα θεωρούσε πλέον την ΕΕ αδύναμο παίκτη στον τομέα παροχής ασφάλειας και επεδίωκε να δημιουργηθεί ένα σύστημα περιφερειακής συλλογικής ασφάλειας που θα εξασφάλιζε την ενότητα στην Ευρωατλαντική περιφέρεια. Κύριος στόχος του Putin έγινε η δημιουργία μιας υπερεθνικής Ευρασιατικής Ένωσης που θα γινόταν ένας από τους πόλους του νέου κόσμου. Οι καλές σχέσεις με την ΕΕ για τη Ρωσία σταδιακά όχι μόνο σταμάτησαν να αποτελούν προτεραιότητα αλλά αντίθετα ΗΠΑ-ΝΑΤΟ και ΚΠΑΑ συγκροτούσαν πλέον μια κοινή και ενιαία απειλή. Σε κάθε περίπτωση για τη Ρωσία η περιοχή της πρώην Σοβιετικής Ένωσης θεωρείται σφαίρα επιρροής και ζωτικός χώρος και εκλαμβάνει τον εαυτό της ως μεγάλη δύναμη που επιδιώκει να είναι ένας από τους πόλους στο διαμορφούμενο νέο πολυπολικό σύστημα. Εν κατακλείδι, η Μόσχα διεξάγει μια πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική σε πολλές κατευθύνσεις που δεν έχει γίνει πλήρως αντιληπτή από τη δύση, όπως και οι λόγοι που οδήγησαν τελικά την Ρωσία να εισβάλει στην Ουκρανία. Είναι χαρακτηριστικό άλλωστε ότι τις παραμονές του πολέμου στην Ουκρανία παρά την τεράστια συγκέντρωση δυνάμεων στα σύνορα Ρωσίας-Ουκρανίας,

[517] *Ukraine: Conflict at the Crossroads of Europe and Russia*, ό.π.

η Δύση δεν μπορούσε να συμφωνήσει αν επρόκειτο να γίνει εισβολή ή ήταν απλά ασκήσεις μεγάλης κλίμακος όπως η Μόσχα ισχυριζόταν.

2. Επιπτώσεις του πολέμου στην Ουκρανία στην ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα και εξωτερική πολιτική

Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία αποτελεί ένα σημείο καμπής στην ευρωπαϊκή ιστορία που έχει σημαντικές συνέπειες για την ΕΕ και άλλαξε το πλαίσιο της ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής ασφάλειας. Παράλληλα πολύ σημαντική και ενδεικτική είναι η μεταβολή της στρατηγικής κουλτούρας όπως αποτυπώνεται στα επίσημα κείμενα της Στρατηγικής της ΕΕ από την ΕΣΑ του 2003 έως την Στρατηγική Πυξίδα το 2022 μετά την Ρωσική επίθεση στην Ουκρανία. Έτσι στην ΕΣΑ του 2003 και στην έκθεση εφαρμογής της το 2008 περιγράφεται η Ρωσία ως σημαντικός εταίρος σε παγκόσμια ζητήματα και παράγοντας συμβολής στη σταθερότητα μαζί με την ΕΕ, τον ΟΗΕ, τον ΟΑΣΕ και τις ΗΠΑ σε ασταθείς περιοχές όπως τα Βαλκάνια με την ενέργεια να αποτελεί σημαντικό παράγοντα στις σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας.[518] Στην Παγκόσμια Στρατηγική του 2016 όμως και για πρώτη φορά η ΕΕ αναγνωρίζει ότι η ειρήνη και η σταθερότητα στην Ευρώπη δεν είναι πλέον δεδομένες μετά την παραβίαση του διεθνούς δικαίου από τη Ρωσία και την αποσταθεροποίηση της Ουκρανίας, που είναι ενέργειες που αμφισβητούν την ευρωπαϊκή τάξη ασφαλείας στον πυρήνα της. Ωστόσο, επειδή η ΕΕ και η Ρωσία είναι αλληλεξαρτώμενες, η διαχείριση της σχέσης τους αποτελεί βασική στρατηγική πρόκληση και σύμφωνα με τη Στρατηγική μια συνεπής και ενιαία προσέγγιση πρέπει να παραμείνει ο ακρογωνιαίος λίθος της πολιτικής της ΕΕ έναντι της Ρωσίας παρά την παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας.[519] Στην πιο πρόσφατη δε έκδοση της Στρατηγικής της ΕΕ που είναι η Στρατηγική Πυξίδα (SC) και εκδόθηκε αμέσως μετά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, στην αναθεωρημένη ανάλυση απειλών της ΕΕ η Ρωσία παρουσιάζεται για πρώτη φορά ως η κυριότερη απειλή για την Ευρώπη που παραβιάζει κατάφωρα το διεθνές δίκαιο και τις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και υπονομεύει την ευρωπαϊκή και παγκόσμια ασφάλεια και σταθερότητα. Η επίθεση δε της Ρωσίας στη Γεωργία το 2008, η παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας και η στρατιωτική επέμβαση στην ανατολική Ουκρανία το

[518] *European Security Strategy* στο https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d0928657-af99-4552-ae84-1cbaaa864f96/ (τ.π. 7.10.2024)
[519] *A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy* στο https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf, σ. 33 (τ.π. 8.10.2024)

2014, ο de facto έλεγχος της Λευκορωσίας, η συνεχιζόμενη παρουσία ρωσικών στρατευμάτων σε παρατεταμένες συγκρούσεις συμπεριλαμβανομένης της Δημοκρατίας της Μολδαβίας, τοποθετούνται πλέον σε ένα ενιαίο πλαίσιο για να καταδείξουν ότι η ρωσική κυβέρνηση στοχεύει ενεργά στη δημιουργία των λεγόμενων σφαιρών επιρροής. Έτσι οι παραπάνω ενέργειες παρουσιάζονται ως επιθετικές και ρεβιζιονιστικές για τις οποίες η Ρωσία μαζί με τη συνεργό της Λευκορωσία, είναι εξ ολοκλήρου υπεύθυνη και απειλούν σοβαρά και άμεσα την ευρωπαϊκή τάξη ασφαλείας και την ασφάλεια των ευρωπαίων πολιτών. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Στρατηγική Πυξίδα ανοιχτά αναφέρει για εγκλήματα της Ρωσίας κατά των αμάχων σε άλλα θέατρα επιχειρήσεων όπως η Λιβύη, η Συρία, η Κεντροαφρικανική Δημοκρατία και το Μάλι για τα οποία η Ρωσία θα λογοδοτήσει.[520]Έτσι βλέπουμε τη Ρωσία από σημαντικός εταίρος στην ΕΣΑ του 2003 με αφορμή την προσάρτηση της Κριμαίας το 2014 να μεταβάλλεται σταδιακά σε παραβάτη του διεθνούς δικαίου στην Παγκόσμια Στρατηγική του 2016 και κυριότερη απειλή για την Ευρώπη και υπονομευτής της παγκόσμιας και ευρωπαϊκής ασφάλειας στην Στρατηγική Πυξίδα του 2022 μετά την εισβολή στην Ουκρανία η Ρωσία. Μια ριζική μεταβολή της ΕΕ στην αντίληψη απειλής και τη στρατηγική κουλτούρα της για τη Ρωσία.

Ορισμένοι από τους καθοριστικούς παράγοντες για την ενίσχυση της ευρωπαϊκής στρατηγικής αυτονομίας έχουν αλλάξει σημαντικά μετά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία. Πρώτον, σε πολιτικό επίπεδο, οι αντιλήψεις περί απειλής μεταξύ των κ-μ της ΕΕ. έχουν συγκλίνει σημαντικά. Αυτό παρατηρήθηκε αρχικά με το ζήτημα των κυρώσεων κατά της Ρωσίας. Ποτέ στο παρελθόν η ΕΕ δεν αποφάσισε τόσο γρήγορα ένα καθεστώς κυρώσεων που θα είχε σημαντικό αντίκτυπο όχι μόνο στη Ρωσία, αλλά στις ευρωπαϊκές κοινωνίες στο σύνολό τους. Η κοινή πεποίθηση ότι έπρεπε να υπάρξει ένα σαφές μήνυμα προς τη Μόσχα επικράτησε και βοήθησε να ξεπεραστούν οι πολιτικές διαφορές. Δεύτερον, η «αντιπαλότητα» μεταξύ της ΕΕ και του ΝΑΤΟ έχει αμβλυνθεί σημαντικά προς όφελος της Ατλαντικής Συμμαχίας αφού πλέον είναι κοινή παραδοχή ότι η εδαφική άμυνα της Ευρώπης εξακολουθεί να βασίζεται στο ΝΑΤΟ, και επομένως στην υποστήριξη των ΗΠΑ. Υπάρχει μια τρίτη πολιτική αλλαγή που έφερε ο πόλεμος, που ενισχύει τόσο την ΕΕ όσο και το ΝΑΤΟ.

[520] *A Strategic Compass for Security and Defence* στο file:///C:/Users/Stathis/Desktop/strategic_compass.pdf σ. 17 (τ.π. 8.10.2024)

Ο λαός της Δανίας ψήφισε σε δημοψήφισμα υπέρ της συμμετοχής στην ΚΠΑΑ της ΕΕ, μετά από δεκαετίες εξαίρεσης (opt-out). Αυτό δείχνει ότι η κοινή γνώμη για την πολιτική ασφάλειας της ΕΕ άλλαξε μετά τη ρωσική επίθεση και ότι οι γενικότερα οι παραδοσιακές πολιτικές θέσεις μπορούν να αλλάξουν. Το ίδιο ισχύει και για το ΝΑΤΟ, με τη Σουηδία και τη Φινλανδία – δύο παραδοσιακά ουδέτερες χώρες – να εντάσσονται στη Συμμαχία υπό το φως των αναθεωρημένων αντιλήψεων τους για την απειλή.[521]

Σε έκθεση του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου το 2022 σχετικά με την ευρωπαϊκή ασφάλεια όπως διαμορφώθηκε με την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία αναφέρεται ότι μια μακροχρόνια προκατάληψη εγκαταλείφθηκε όταν τα κ-μ της ΕΕ συμφώνησαν να χρηματοδοτήσουν την προμήθεια οπλικών συστημάτων στην Ουκρανία με κονδύλια από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό για την Ειρήνη (EPF). Οι ηγέτες της ΕΕ επανέλαβαν τη δέσμευση της ΕΕ να «αναλάβει μεγαλύτερη ευθύνη για τη δική της ασφάλεια», μεταξύ άλλων «επενδύοντας περισσότερα και αποτελεσματικότερα» στην ευρωπαϊκή άμυνα, ενισχύοντας την αμυντική βιομηχανία της, αυξάνοντας την «ικανότητα της ΕΕ να ενεργεί αυτόνομα» και τονίζοντας παράλληλα τη στενή συνεργασία ΕΕ-ΝΑΤΟ ως καίριας σημασίας για την ευρωπαϊκή ασφάλεια. Ο πόλεμος ήταν επίσης μια αφορμή για πολλά κ-μ να ανακοινώσουν σημαντικές αυξήσεις στους αμυντικούς προϋπολογισμούς τους στο πλαίσιο των δεσμεύσεών τους στο ΝΑΤΟ και την PESCO, με τη Γερμανία ιδιαίτερα να φαίνεται να εισέρχεται σε μια νέα εποχή στην πολιτική ασφάλειας και άμυνας με την κυβέρνηση να επενδύει το 2 % του ΑΕΠ ετησίως από το 2022, για πρώτη φορά από τη δεκαετία του 1990. Αρκετά άλλα κ-μ της ΕΕ δεσμεύτηκαν να αυξήσουν τους αμυντικούς προϋπολογισμούς τους: η Ρουμανία ανακοίνωσε την πρόθεσή της να αυξήσει τις αμυντικές δαπάνες από 2 % σε 2,5 % του ΑΕΠ, από το 2023, η Ιταλία ενέκρινε σταδιακή αύξηση του τρέχοντος αμυντικού προϋπολογισμού της από 1,4 % σε 2 % του ΑΕΠ έως το 2028, η Σουηδία εκδήλωσε πρόθεση να αυξήσει τον αμυντικό προϋπολογισμό της στο 2 % του ΑΕΠ (από 1,3 %) εντός μιας δεκαετίας, η Αυστρία θα επεδίωκε να αυξήσει τις αμυντικές δαπάνες της στο 1 % του ΑΕΠ από 0,74 %, μια κίνηση που είναι ιδιαίτερα σημαντική σε μια χώρα που υπερηφανεύεται για τη μόνιμη ουδετερότητά της και στην οποία ο στρατός υπόκειται σε χρόνια σκληρών δημοσιονομικών περικοπών. Επίσης η Πολωνία

[521] C. Katsioulis *"The End of Strategic Autonomy as we Know it"* στο Europe and the War in Ukraine: From Russian Aggression to a New Eastern Policy (Edt L. Andor & U. Optenhögel), Brussels 2023, σ. 42-43

ανακοίνωσε αύξηση του ήδη συγκριτικά υψηλού αμυντικού προϋπολογισμού της κατά 2,2 % το 2022, σε 3 % του ΑΕΠ από το 2023 και η Ολλανδία θα στόχευε να επιτύχει τον στόχο του 2 % του ΑΕΠ το 2024 και το 2025. Τέλος η Αυστρία ξεκίνησε συζητήσεις στο Κοινοβούλιο για μια νέα στρατηγική ασφάλειας μετά την επίθεση της Ρωσίας και στην Ιρλανδία, έχει επίσης ξεκινήσει μια συζήτηση σχετικά με την ουδετερότητα της χώρας.[522]

Ωστόσο ο πόλεμος στην Ουκρανία, έφερε αλλαγές και βελτιώσεις στις προμήθειες των κ-μ της ΕΕ σε πολεμικό υλικό και οπλικά συστήματα στο πλαίσιο παροχής στρατιωτικής βοήθειας στην Ουκρανία. Οι εθνικές ένοπλες δυνάμεις έχουν την ευκαιρία να συντονιστούν τουλάχιστον στην προμήθεια των πιο δαπανηρών υλικών και να πραγματοποιήσουν οικονομίες κλίμακας προς όφελος των προϋπολογισμών τους. Πολλά κ-μ της ΕΕ έχουν αδειάσει τις αποθήκες τους από παλαιότερα οπλικά συστήματα για να υποστηρίξουν τον ουκρανικό στρατό και αυτό δίνει τη δυνατότητα να αναπτυχθεί διαλειτουργικότητα στους διάφορους ευρωπαϊκούς στρατούς από την αρχή, με την κοινή προμήθεια οπλικών συστημάτων και τη χρήση νέων χρηματοδοτικών μέσων που παρέχει η ΕΕ για την άμυνα. Αυτό συμβαίνει κυρίως μέσω του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού για την Ειρήνη (EPF), ένα μέσο που σχεδιάστηκε αρχικά για τη χρηματοδότηση δραστηριοτήτων με στρατιωτικές επιπτώσεις και την υποστήριξη των ενόπλων δυνάμεων κ-μ της ΕΕ αλλά και εταίρων συμμάχων με υποδομές, εκπαίδευση και εξοπλισμό. Ο EPF δείχνει έτσι πόσο ευπροσάρμοστη και ευέλικτη μπορεί να είναι η ΕΕ όταν χρειάζεται.[523]

Η ΕΕ παρέχει εκπαίδευση και προμηθεύει στρατιωτικό εξοπλισμό και οπλικά συστήματα την Ουκρανία μέσω του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού για την Ειρήνη (EPF). Είναι η πρώτη φορά που η ΕΕ ενέκρινε την προμήθεια οπλικών συστημάτων σε τρίτη χώρα. Μέχρι σήμερα, η ΕΕ έχει δεσμεύσει χρηματοδότηση ύψους 11,1 δισεκατομμυρίων ευρώ από τον ΕΜΕ για στρατιωτική στήριξη προς την Ουκρανία, συμπεριλαμβανομένων 5 δισεκατομμυρίων ευρώ για ειδικό ταμείο βοήθειας προς την Ουκρανία, το οποίο συμφωνήθηκε τον Μάρτιο του 2024. Η επίτευξη συμφωνίας

---

[522] *Russia's war on Ukraine: Reflections on European security, neutrality and strategic orientation* στο https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/729450/EPRS_BRI(2022)729450_EN.pdf#:~:text=The%20Russian%20war%20on%20Ukraine%20has%20shattered%20long-held%20views%20that (τ.π. 9.10.2024)

[523] Στο ίδιο, σ. 44-45

σχετικά με αυτό το ταμείο χρειάστηκε αρκετούς μήνες εν μέσω διαφωνιών σχετικά με το μέγεθος του ταμείου και τον τρόπο λειτουργίας του.[524]

Εκτός από την οικονομική, ανθρωπιστική και στρατιωτική βοήθεια που συνεχίζει να παρέχει η ΕΕ στην Ουκρανία, αλλά και τις οικονομικές κυρώσεις στη Ρωσία, τον Δεκέμβριο του 2023 η ΕΕ άναψε το πράσινο φως για την έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Ουκρανία επιβεβαιώνοντας για μια ακόμα φορά τη δέσμευσή της να συνεχίσει να στηρίζει σθεναρά τη χώρα αυτή και τον λαό της για όσο διάστημα χρειαστεί. Η ΕΕ ξεκίνησε επίσημα διαπραγματεύσεις προσχώρησης με την Ουκρανία κατά την πρώτη διακυβερνητική διάσκεψη τον Ιούνιο του 2024. Η Ουκρανία είχε υποβάλει αίτηση προσχώρησης στην ΕΕ στα τέλη Φεβρουαρίου 2022, μερικές μόνο ημέρες αφότου η Ρωσία εξαπέλυσε την επίθεση. Η Επιτροπή διατύπωσε τη γνώμη της σχετικά με την αίτηση αυτή τον Ιούνιο του 2022 και τον ίδιο μήνα, όλα τα κ-μ της ΕΕ χορήγησαν στην Ουκρανία καθεστώς υποψήφιας χώρας.[525]

Ο πόλεμος στην Ουκρανία κατέστησε σαφές ότι το πιο φιλόδοξο επίπεδο επίτευξης αυτονομίας στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας δεν είναι επί του παρόντος εφικτό και οι προσπάθειες πρέπει να εστιαστούν σε πιο ρεαλιστικούς και αναγκαίους στόχους. Ασφαλώς είναι απαραίτητη και η ενίσχυση των ευρωπαϊκών αμυντικών δυνατοτήτων λαμβάνοντας υπόψη και τη στροφή των ΗΠΑ στον Ειρηνικό αλλά παρουσιάζεται και η ανάγκη να επωμιστεί η ΕΕ ένα μεγαλύτερο βάρος εντός του ΝΑΤΟ. Η Ευρώπη αποδεικνύεται ότι δεν μπορεί να αντικαταστήσει τις ΗΠΑ ως πάροχο ασφάλειας και ειδικά την πυρηνική τους ομπρέλα και πρέπει να ασχοληθεί περισσότερο με τη διαχείριση κρίσεων στη γειτονιά της στο άμεσο μέλλον χωρίς μεγάλη υποστήριξη από τις ΗΠΑ. Ενώ ο σημερινός πόλεμος επισκιάζει αυτό το ζήτημα, τα πολλά θερμά σημεία εντάσεων και συγκρούσεων που περιβάλλουν την ΕΕ χρειάζονται προσοχή και ενδεχομένως ακόμη και σταθεροποίηση.[526] Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι η αλλαγή τόσο στη διαμόρφωση μιας κοινής αντίληψης της απειλής στην ΕΕ μετά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία όσο και ο σχεδόν απόλυτος προσανατολισμός της ΕΕ για την άμυνά της στις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ - με την ΚΠΑΑ

[524] *Military assistance to Ukraine since the Russian invasion* στο https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9477/CBP-9477.pdf, σ. 6, (τ.π. 6.8.2024)
[525] *Ukraine's path towards EU accession* στο https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/ukraines-path-towards-eu-accession_en (τ.π. 10.8.2024)
[526] C. Katsioulis .ό.π., σ. 45, 48-49

της ΕΕ να είναι πλέον ξεκάθαρα συμπληρωματική - οφείλεται κυρίως στην ενδεχόμενη πυρηνική απειλή εκ μέρους της Ρωσίας που προέκυψε με τον πόλεμο και θα αναλυθεί στη συνέχεια.

Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία επέφερε άμεσα μια αλλαγή σε ολόκληρη την υποκείμενη κουλτούρα στην ΕΕ που καθοδήγησε τις συζητήσεις για τις εθνικές και κοινοτικές πολιτικές ασφάλειας και άμυνας από το τέλος του ψυχρού πολέμου. Η ΕΕ απέδειξε ότι μπορεί να μιλήσει τη γλώσσα της ισχύος και να αναλάβει ουσιαστική δράση και στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας. Η ανάπτυξη της ΚΠΑΑ της ΕΕ επικεντρωνόταν μέχρι τώρα κυρίως σε επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων χαμηλής έντασης στη γειτονιά της Ευρώπης και σε κοινά έργα ανάπτυξης ικανοτήτων. Αν και η Ουκρανία δεν αποτελεί μέλος της ΕΕ, η οικονομική και στρατιωτική υποστήριξη αυξάνει έμμεσα και την αξιοπιστία της ρήτρας αμοιβαίας βοήθειας της ΕΕ (άρθρο 42 παράγραφος 7 της Συνθήκης για την ΕΕ), η οποία ορίζει ότι «αν ένα κ-μ της ΕΕ πέσει θύμα ένοπλης επίθεσης στο έδαφός του, τα άλλα κ-μ έχουν απέναντί του υποχρέωση βοήθειας με όλα τα μέσα που διαθέτουν, σύμφωνα με το άρθρο 51 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Η αποφασιστικότητα της ΕΕ να παράσχει στρατιωτική βοήθεια στην Ουκρανία δείχνει επίσης ότι η ΕΕ είναι σε θέση να ενεργήσει αρκετά αποφασιστικά ώστε να θεωρείται παγκόσμιος παράγοντας.[527]

2.1. Οικονομικές συνέπειες του πολέμου στην Ουκρανία στην ΕΕ-Κυρώσεις της ΕΕ κατά της Ρωσίας

Ο πόλεμος της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας έχει επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τις αγορές ενέργειας και τροφίμων. Οι χώρες της ΕΕ συντονίζουν στενά τη δράση τους ώστε να εξασφαλίσουν τον ενεργειακό εφοδιασμό και προσιτές τιμές στα τρόφιμα. Συνέπεια του πολέμου ήταν η διαφοροποίηση του ενεργειακού εφοδιασμού για τις χώρες τις ΕΕ, μια μακρά και δαπανηρή διαδικασία, η οποία απαιτεί επενδύσεις σε υποδομές, όπως η κατασκευή νέων αγωγών και τερματικών σταθμών υγροποιημένου φυσικού αερίου (ΥΦΑ).[528]

[527] N. Nováky & P. Hefele, *Russia's War Against Ukraine is Changing Europe's Strategic Culture*, Wilfried Martens Centre for European Studies, Brussels 2022, σ. 2
[528] *Where does the EU's gas come from?* στο https://www.consilium.europa.eu/el/infographics/eu-gas-supply/ (τ.π. 12.8.2024)

Ωστόσο η στρατιωτική επίθεση της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας έχει άμεσο αντίκτυπο και στην παγκόσμια επισιτιστική ασφάλεια και τις τιμές των τροφίμων. Χάρη στην Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ), η διαθεσιμότητα τροφίμων, ζωοτροφών και λιπασμάτων δεν αποτελεί μείζον πρόβλημα για την ΕΕ. Ωστόσο, η μείωση των εισαγωγών καλαμποκιού, σιταριού, ηλιελαίου καθώς και αλεύρων από την Ουκρανία έχει επιπτώσεις, ιδίως στις τιμές των ζωοτροφών και στη βιομηχανία τροφίμων της ΕΕ. Στο πλαίσιο των υψηλών τιμών της αγοράς και των πληθωριστικών τάσεων που προκύπτουν από τον πόλεμο στην Ουκρανία, ο έλεγχος και διατήρηση των τιμών των προϊόντων αποτελεί προτεραιότητα για την ΕΕ.[529]

Με την έναρξη της ολομέτωπης εισβολής στην Ουκρανία στις 24.2.2024 η ΕΕ επέβαλλε μαζικές και πρωτοφανείς κυρώσεις κατά της Ρωσίας που δεν είναι χωρίς κόστος για την ίδια και έρχονται να συμπληρώσουν τα μέτρα που είχαν ήδη επιβληθεί στη Ρωσία από το 2014 και έπειτα μετά την προσάρτηση της Κριμαίας. Τα μέτρα αποσκοπούν στην αποδυνάμωση της οικονομικής βάσης της Ρωσίας, στερώντας της ζωτικές τεχνολογίες και αγορές και περιορίζοντας σημαντικά την ικανότητά της να διεξάγει πόλεμο. Οι οικονομικές κυρώσεις στοχεύουν τον χρηματοπιστωτικό τομέα, τους τομείς του εμπορίου, της ενέργειας, των μεταφορών, της τεχνολογίας και της άμυνας της Ρωσίας, καθώς και τις υπηρεσίες που παρέχονται στη Ρωσία ή σε Ρώσους. Τα περιοριστικά μέτρα της ΕΕ για ενέργειες που υπονομεύουν ή απειλούν την εδαφική ακεραιότητα, την κυριαρχία και την ανεξαρτησία της Ουκρανίας εφαρμόζονται σε πάνω από 2.200 πρόσωπα και οντότητες συνολικά. Οι ατομικές κυρώσεις στοχεύουν πρόσωπα που ευθύνονται για τη στήριξη, τη χρηματοδότηση ή την υλοποίηση δράσεων που υπονομεύουν την εδαφική ακεραιότητα, την κυριαρχία και την ανεξαρτησία της Ουκρανίας, ή όσους επωφελούνται από τις δράσεις αυτές. Μεταξύ των οντοτήτων κατά των οποίων έχουν επιβληθεί κυρώσεις είναι πολιτικά κόμματα, ένοπλες δυνάμεις και παραστρατιωτικές ομάδες, τράπεζες και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, μέσα ενημέρωσης και επιχειρήσεις στον τομέα της ενέργειας και της άμυνας. Στα περιοριστικά μέτρα περιλαμβάνονται: ταξιδιωτική απαγόρευση για τα στοχευμένα πρόσωπα που δεν μπορούν να εισέρχονται στο έδαφος της ΕΕ ή να διέρχονται από αυτό, δέσμευση περιουσιακών στοιχείων τα οποία διατηρούν στην ΕΕ άτομα και

[529] *Impact of Russia's invasion of Ukraine on the markets: EU response* στο https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-response-ukraine-invasion/impact-of-russia-s-invasion-of-ukraine-on-the-markets-eu-response/ (τ.π. 12.8.2024)

οντότητες που υπόκεινται σε κυρώσεις και μη διαθεσιμότητα κεφαλαίων σε πρόσωπα και οντότητες που υπόκεινται σε κυρώσεις. Η ΕΕ έχει επίσης εγκρίνει κυρώσεις κατά της Λευκορωσίας, του Ιράν και της Βόρειας Κορέας ως απάντηση στη στρατιωτική τους στήριξη προς τη Ρωσία. Η ΕΕ έχει επιβάλει επιπλέον κυρώσεις κατά ατόμων και οντοτήτων λόγω της συνεχιζόμενης επιδείνωσης της κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη Ρωσία, και ιδίως λόγω του θανάτου του Alexei Navalny. Τέλος στις 21.5.2024 το Συμβούλιο έδωσε το πράσινο φως για τη χρήση κερδών από δεσμευμένα περιουσιακά στοιχεία για την παροχή βοήθειας στην Ουκρανία μέσω του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού για την Ειρήνη (ΕΜΕ) και άλλων προγραμμάτων της ΕΕ. Τα μέτρα που άρχισαν να θεσπίζονται από τον Μάρτιο του 2014, εντάθηκαν και πολλαπλασιάστηκαν με την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία και παρατάθηκαν για τελευταία φορά έως τις 15.9.2024.[530]

Η ταχεία έγκριση διαδοχικών πακέτων κυρώσεων, χαρακτηρίστηκε ως «επανάσταση κυρώσεων» και έχει οδηγήσει σε μια άνευ προηγουμένου δέσμη μέτρων που στοχεύουν τους βασικούς τομείς της ρωσικής οικονομίας και τις πολιτικές ελίτ. Ο πρωτοφανής χαρακτήρας των κυρώσεων που επιβλήθηκαν κατά της Ρωσίας, έχει δημιουργήσει νέες προκλήσεις εφαρμογής για την ΕΕ έτσι ώστε να καλύπτονται και κενά από τυχόν μη εφαρμογή των κυρώσεων. Χαρακτηριστικά τον Νοέμβριο του 2022, η παραβίαση των «περιοριστικών μέτρων» (κυρώσεων) προστέθηκε στον κατάλογο των «εγκλημάτων της ΕΕ» που περιλαμβάνεται στις Συνθήκες. Οι κυρώσεις έχουν επιτύχει μεταξύ άλλων να στείλουν στο Κρεμλίνο ένα ισχυρό μήνυμα δυτικής αποφασιστικότητας και ενότητας.[531]

Ωστόσο, ενώ οι χώρες του «συνασπισμού κυρώσεων» αντιπροσωπεύουν πάνω από το ήμισυ της παγκόσμιας οικονομίας, τα δύο τρίτα του παγκόσμιου πληθυσμού ζουν σε ουδέτερες ή κλίνουσες προς τη Ρωσία χώρες σχετικά με τον πόλεμο στην Ουκρανία. Βασικοί εμπορικοί εταίροι, όπως οι υπόλοιπες χώρες BRICS (Βραζιλία, Ινδία, Κίνα, Νότια Αφρική) ή η Τουρκία, δεν επιβάλλουν επί του παρόντος κυρώσεις, ούτε οι γείτονες της Ρωσίας, όπως η Αρμενία ή οι χώρες της Κεντρικής Ασίας. Οι

[530] *Κυρώσεις της ΕΕ κατά της Ρωσίας* στο https://www.consilium.europa.eu/el/policies/sanctions-against-russia/ (τ.π. 23.7.2024)
[531] *EU sanctions on Russia: Overview, impact, challenges* στο https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739366/EPRS_BRI(2023)739366_EN.pdf (τ.π. 9.8.2024), σ. 1

υποψήφιες ή δυνάμει υποψήφιες προς ένταξη στην ΕΕ χώρες καλούνται και αναμένεται να ευθυγραμμιστούν με τις επιβαλλόμενες κυρώσεις, αλλά δεν υποχρεούνται νομικά να το κάνουν. Το μόνο που μπορεί να κάνει η ΕΕ είναι να τους ασκήσει πολιτική πίεση αφού τα χρηματοδοτικά μέσα προσχώρησης εξαρτώνται από θεμελιώδεις αξίες (δημοκρατία, ανθρώπινα δικαιώματα και κράτος δικαίου) και δεν συνδέονται άμεσα με τις θέσεις εξωτερικής πολιτικής μιας χώρας. Ο βαθμός συμμόρφωσης αυτών των χωρών με τις κυρώσεις κυμαίνεται από την πλήρη συμμόρφωση που παρατηρείται από την Αλβανία, τη Βόρεια Μακεδονία και το Μαυροβούνιο, μια σύνθετη και αντιφατική πολιτική που ακολουθεί η Σερβία, έως την επιδίωξη μιας αυτόνομης εξωτερικής πολιτικής από την Τουρκία, η οποία δεν έχει συμφωνήσει ούτε με τα περιοριστικά μέτρα της ΕΕ κατά της Ρωσίας από το 2014, ούτε με καμία από τις κυρώσεις της ΕΕ που εγκρίθηκαν το 2022.[532]

Από τα κ-μ της ΕΕ, σημειώνεται η πολιτική στάση της Ουγγαρίας που δεν εγκρίνει ή ζητάει εξαιρέσεις από την επιβολή κυρώσεων στη Μόσχα, προβάλλοντας εμπόδια, όπως μπλόκαρε και την έγκριση του τελευταίου 13ου πακέτου κυρώσεων του Φεβρουαρίου 2024 που περιλάμβανε κινεζικές εταιρείες και μια ινδική εταιρεία που θεωρούνται ότι βοηθούν την πολεμική προσπάθεια της Ρωσίας.[533]

Συμπέρασμα: Ο πόλεμος στην Ουκρανία προκάλεσε μια άνευ προηγουμένου ταχεία αντίδραση της ΕΕ, με την υιοθέτηση πρωτοφανών κυρώσεων έναντι της Ρωσίας, δείχνοντας την ενότητα και αποφασιστικότητα της Δύσης. Η ΕΕ που μέχρι την εισβολή ήταν αργή και μη αποφασιστική σε διαδικασίες και μέτρα που αφορούσαν την εξωτερική πολιτική, σε αυτή την περίπτωση όταν ένιωσε ότι η απειλή που έθετε η Ρωσία με την επίθεση στην Ουκρανία και τον πόλεμο που έφερνε αυτή μετά από πολλές δεκαετίες στην καρδιά της Ευρώπης, έδρασε πολύ γρήγορα και συντονισμένα προκειμένου να αποδυναμώσει οικονομικά τη Ρωσία και να αναχαιτίσει με αυτό τον τρόπο την ρωσική εισβολή. Είναι αξιοσημείωτο ότι η ΕΕ έδρασε με αυτό τον νέο αποτελεσματικό τρόπο παρά το διακυβερνητικό χαρακτήρα της ως θεσμού. Ασφαλώς προβλήματα υπήρξαν κυρίως με την Ουγγαρία, αλλά αυτά ξεπεράστηκαν χωρίς να αναπέμπεται η όποια απόφαση για δράση σε επόμενη συνάντηση των θεσμικών οργάνων της ΕΕ στο μέλλον όπως συνέβαινε μέχρι τώρα. Ασφαλώς αυτός ο νέος

[532] Στο ίδιο, σ. 7
[533] *Why Hungary is again blocking the latest round of Russia sanctions* στο https://www.ft.com/content/53f2e696-5ff2-4be9-bcf0-f6a144fbdbff (τ.π. 9.8.2024)

τρόπος δράσης μετά την αφύπνιση της ΕΕ, επηρεάζει θετικά και τη διαμόρφωση της ΚΠΑΑ της ΕΕ έστω και με λιγότερες φιλοδοξίες για το μέγεθος της αυτονομίας της λόγω της επανεμφάνισης της πυρηνικής απειλής.

2.2. Οικονομική-Ανθρωπιστική και Στρατιωτική Βοήθεια της ΕΕ στην Ουκρανία

Η ΕΕ αντέδρασε άμεσα και αποφασιστικά στη ρωσική επίθεση, λαμβάνοντας περιοριστικά μέτρα τα οποία έχουν μαζικές και σοβαρές συνέπειες για τη Ρωσία. Η ΕΕ παραμένει ενωμένη και σταθερή όσον αφορά τη στήριξή της στην Ουκρανία στην οποία μετά την εισβολή παρείχε οικονομική, ανθρωπιστική και στρατιωτική στήριξη αξίας άνω των 88 δισ. ευρώ.[534]

Μπορεί ο στρατιωτικός τομέας να αποτελούσε σε μεγάλο βαθμό αντικείμενο του ΝΑΤΟ και διμερών συνεργασιών με συμμάχους, ωστόσο τον Δεκέμβριο του 2021, πριν ακόμη η Ρωσία εισβάλει στην Ουκρανία, η ΕΕ ανακοίνωσε δέσμη μέτρων για την ενίσχυση των ενόπλων δυνάμεων της Ουκρανίας στο πλαίσιο του ΕΜΕ της ΕΕ που θα χρηματοδοτούσε στρατιωτικές υποδομές. Μετά τη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία, στις 27 Φεβρουαρίου 2022 ο ΥΕ της ΕΕ για θέματα εξωτερικής πολιτικής, Josep Borrell, ανακοίνωσε ότι η ΕΕ θα χρηματοδοτήσει άμεσα τη στρατιωτική βοήθεια προς την Ουκρανία. Ο ΕΜΕ χρησιμοποιείται για την αγορά πολεμικού υλικού και εξοπλισμού στον ουκρανικό στρατό και είναι η πρώτη φορά στην ιστορία που η ΕΕ προμηθεύει πολεμικό υλικό σε τρίτη χώρα, ενώ χώρες που δεν επιθυμούν να προμηθεύσουν άμεσα με πολεμικό υλικό την Ουκρανία, έχουν τη δυνατότητα να συνεισφέρουν με εναλλακτικές μορφές βοήθειας στον ΕΜΕ. Εκτός από εκπαίδευση, εξοπλισμό και πολεμικό υλικό, τα κ-μ της ΕΕ συμφώνησαν στην κάλυψη των επειγουσών ελλείψεων σε πυρομαχικά πυροβολικού που απαιτούνται από την Ουκρανία είτε μέσω του ΕΟΑ είτε μέσω ενός πλαισίου κρατών υπό την ηγεσία της Γαλλίας ή της Γερμανίας. Είναι χαρακτηριστικό ότι για να αποφευχθούν προβλήματα και καθυστερήσεις στην παράδοση πυρομαχικών οι ηγέτες της Γερμανίας, της Δανίας, της Τσεχίας, της Εσθονίας και της Ολλανδίας ζήτησαν να επιταχυνθούν οι προσπάθειες για την παράδοση των υποσχεθέντων βλημάτων πυροβολικού στην Ουκρανία,

[534] *EU support for Ukraine* στο https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/eu-support-ukraine_en (τ.π. 10.8.2024)

υποστηρίζοντας ότι «οι τρόποι είναι λιγότερο σημαντικοί. Οι σκοποί και τα μέσα είναι κρίσιμα».[535]

Σημειώνεται ότι η ΕΕ ως θεσμός δεν έχει στην άμεση διάθεσή της πολεμικό υλικό και εξοπλισμό για να προμηθεύσει την Ουκρανία. Επομένως η υποστήριξη της Ουκρανίας δεν μπορούσε να είναι παρά οικονομική σε πρώτο χρόνο και εδώ το ταμείο και η ευελιξία που απέκτησε ο ΕΜΕ είναι καθοριστικός, ώστε να αγοραστεί ή να κατασκευαστεί το αναγκαίο αμυντικό υλικό και να προωθηθεί στην Ουκρανία. Επίσης οι αποφάσεις που έπαιρναν τα θεσμικά όργανα της ΕΕ βοηθούσαν και παρότρυναν ενίοτε τα κ-μ της ΕΕ να προμηθεύσουν με ενεργό πολεμικό υλικό και οπλικά συστήματα την Ουκρανία από αυτά που είχαν στη διάθεσή τους, δίνοντας κίνητρα και δυνατότητες αντικατάστασής τους με νέα κοινά μέσα με δυνατότητες διαλειτουργικότητας μέσω της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας.

Χαρακτηριστικά στις 20.3.2023 και τα 27 κράτη μέλη της ΕΕ και η Νορβηγία υπέγραψαν συμφωνία για τη συνεργατική προμήθεια πυρομαχικών μέσω του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας (ΕΟΑ). Το έργο δίνει τη δυνατότητα στα κ-μ και τη Νορβηγία να προχωρήσουν σε μια διετή ταχεία διαδικασία προμήθειας για βλήματα πυροβολικού 155 χιλιοστών και ένα επταετές σχέδιο για την απόκτηση πολλαπλών τύπων πυρομαχικών. Τα υπό προμήθεια πυρομαχικά μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την αναπλήρωση των εθνικών αποθεμάτων που διατέθηκαν στην Ουκρανία ή απ' ευθείας για την παροχή βοήθειας στην Ουκρανία. Το έργο «Συνεργατική προμήθεια πυρομαχικών» δημιουργήθηκε σε χρόνο ρεκόρ από τον ΕΟΑ για να ανταποκριθεί στην άμεση ανάγκη για συλλογική και ταχύτερη προμήθεια πυρομαχικών, συγκεντρώνοντας, συντονίζοντας και συνάπτοντας συμβάσεις με την ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία. Το έργο του ΕΟΑ παρέχει ένα σταθερό πλαίσιο για τα κ-μ να προμηθευτούν από κοινού πυρομαχικά που χρειάζονται επειγόντως για την Ουκρανία και στέλνει ένα σαφές μήνυμα ενίσχυσης της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας.[536]

[535] *Military assistance to Ukraine since Russian invasion*, ό.π., σ. 66-67
[536] *EDA brings together EU countries and Norway for Joint Procurement of Ammunition* στο https://eda.europa.eu/news-and-events/news/2023/03/20/eda-brings-together-18-countries-for-common-procurement-of-ammunition (τ.π. 10.8.2024)

3. Επιπτώσεις του πολέμου στην Ουκρανία στη στρατηγική κουλτούρα και εθνική πολιτική των κ-μ της ΕΕ

Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία έθεσε ένα νέο πλαίσιο στην ευρωπαϊκή ασφάλεια. Η αντιμετώπιση της ρωσικής απειλής έγινε πρώτη προτεραιότητα και αυτό είχε σαν αποτέλεσμα για πρώτη φορά στην ιστορία της η ΕΕ να κινητοποιείται τόσο άμεσα και να λαμβάνει ανάλογα μέτρα. Η εντατικοποίηση και κλιμάκωση των κυρώσεων έναντι της Ρωσίας που είχαν ξεκινήσει από την εισβολή στην Κριμαία το 2014 έγινε με πρωτοφανή συμφωνία αν όχι σχεδόν ομοφωνία των κ-μ της ΕΕ. Από την άλλη το ΝΑΤΟ αποτελεί αναμφισβήτητα πλέον τον ακρογωνιαίο λίθο της άμυνας της Ευρώπης με την ΚΠΑΑ της ΕΕ να αποτελεί τον ευρωπαϊκό πυλώνα του ΝΑΤΟ και να περιορίζεται η μέγιστη φιλοδοξία για αυτόνομες επιχειρήσεις μεσαίας και μεγάλης έντασης στην ευρύτερη γειτονιά της Ευρώπης. Δεν θα συνέβαιναν όμως τα παραπάνω σε επίπεδο θεσμών και συμμαχιών αν τα κ-μ της ΕΕ δεν προσάρμοζαν ανάλογα τη στρατηγική κουλτούρα και συνεπακόλουθα την εθνική πολιτική τους.

Οι δεσμοί άμυνας και ασφάλειας μεταξύ της Ουκρανίας, των μελών του ΝΑΤΟ και άλλων συμμάχων και εταίρων ξεκίνησαν αμέσως μετά την ανεξαρτησία της Ουκρανίας το 1991. Εντάθηκαν όταν η Ρωσία προσάρτησε την Κριμαία το 2014 λαμβάνοντας κυρίως τη μορφή διμερούς παροχής εξοπλισμού αλλά με την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία τον Φεβρουάριο του 2022, η διμερής στρατιωτική βοήθεια έχει ενισχυθεί σημαντικά, με πολλούς συμμάχους να προμηθεύουν πολεμικό υλικό και όπλα την Ουκρανία για πρώτη φορά. Για ορισμένες χώρες όπως η Γερμανία και ιστορικά ουδέτερες χώρες όπως η Σουηδία, αυτό αντιπροσώπευε μια σημαντική μεταστροφή των προηγούμενων αμυντικών πολιτικών τους, οι οποίες απέκλειαν την παροχή επιθετικών όπλων. Αρκετές χώρες, συμπεριλαμβανομένου του ΗΒ, έχουν δηλώσει ότι τα οπλικά συστήματα που δωρίζονται στην Ουκρανία θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν, σε αυτοάμυνα, για να χτυπήσουν νόμιμους στρατιωτικούς στόχους εντός της Ρωσίας. Σε απάντηση, η Ρωσία κατηγόρησε το ΝΑΤΟ και τις ΗΠΑ ότι «προκαλούν ένα νέο επίπεδο έντασης».[537] Στις 14.2.2024 σε συνέντευξη τύπου ο Γενικός Γραμματέας του ΝΑΤΟ Jens Stoltenberg δήλωσε ότι το δικαίωμα της αυτοάμυνας περιλαμβάνει επίσης το χτύπημα νόμιμων στρατιωτικών στόχων στο

[537] *Military assistance to Ukraine since the Russian invasion* στο https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9477/CBP-9477.pdf (τ.π. 6.8.2024)

έδαφος του επιτιθέμενου δηλαδή της Ρωσίας και χαιρέτισε την επιλογή πολλών χωρών της συμμαχίας να αφήσουν την Ουκρανία να χτυπήσει στόχους πέρα από τα σύνορα προς τη Ρωσία, υποστηρίζοντας ότι οι προηγούμενοι περιορισμοί που ίσχυαν αγνοούσαν το δικαίωμα της Ουκρανίας να προστατεύσει τον εαυτό της.[538]

Η προσαρμογή που επέβαλλε στην στρατηγική κουλτούρα αλλά και την εθνική πολιτική των κ-μ της ΕΕ η αλλαγή στο ευρωπαϊκό περιβάλλον ασφαλείας με την απρόκλητη εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, φαίνεται εν μέρει τόσο από τη στάση και συμπεριφορά αυτών των χωρών μέσα από τις πρωτοβουλίες και αποφάσεις της ΕΕ για την υποστήριξη της Ουκρανίας αλλά και την βοήθεια που αυτές προσέφεραν τόσο μέσω θεσμών όσο και σε διμερές επίπεδο. Σχεδόν στο σύνολό τους τα κ-μ παρείχαν οικονομική, ανθρωπιστική και στρατιωτική βοήθεια που περιλάμβανε ακόμα και την προμήθεια οπλικών συστημάτων στην Ουκρανία. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν η Γαλλία, η Γερμανία, το Βέλγιο, η Κροατία, η Τσεχία, η Δανία, η Ελλάδα, η Ιταλία, η Λιθουανία, η Ολλανδία, η Εσθονία, η Φινλανδία, η Λετονία, η Πορτογαλία, και η Ρουμανία.[539]

Στα πλαίσια διμερών και ευρύτερων συνεργασιών για την υποστήριξη της Ουκρανίας, μέλη της ΕΕ και του ΝΑΤΟ δεσμεύτηκαν σε ανάλογα προγράμματα. Τον Ιούλιο του 2023 τα περισσότερα κ-μ της ΕΕ (22) υπέγραψαν τις μακροπρόθεσμες εγγυήσεις ασφαλείας εκτός του πλαισίου ΝΑΤΟ που συμφωνήθηκαν στη διάσκεψη κορυφής της ομάδας των G7 (ΗΠΑ, ΗΒ, Καναδάς, Ιαπωνία, Γαλλία, Γερμανία και Ιταλία) όπου δεσμεύονται για την ανάπτυξη βιώσιμων ουκρανικών δυνάμεων, ικανών να υπερασπιστούν την Ουκρανία και να αποτρέψουν τη Ρωσία στο μέλλον. Δεσμεύονται επίσης σε περίπτωση μελλοντικής ρωσικής επιθετικότητας να παρέχουν οποιαδήποτε βοήθεια κρίνεται απαραίτητη αλλά δεν αναπαράγουν τη ρήτρα αμοιβαίας άμυνας του Άρθρου 5 του ΝΑΤΟ.[540] Οι κυβερνήσεις των ΗΒ, Εσθονίας, Πολωνίας, Λετονίας, Λιθουανίας, Δανίας, Τσεχίας, Ολλανδίας και Σλοβακίας δεσμεύτηκαν στο Tallinn της Εσθονίας να προβούν σε δωρεές οπλικών συστημάτων συμπεριλαμβανομένων αρμάτων μάχης, βαρέος πυροβολικού, αεράμυνας,

[538] *NATO chief continues push to let Ukraine hit Russian-based targets* στο https://www.defensenews.com/global/europe/2024/06/13/nato-chief-continues-push-to-let-ukraine-hit-russian-based-targets/ (τ.π. 6.8.2024)
[539] *Military assistance to Ukraine since the Russian invasion*, ό.π.
[540] *G7 Declaration on security guarantees* στο https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9837/ (τ.π. 6.8.2024)

πυρομαχικών και οχημάτων μάχης πεζικού για την άμυνα της Ουκρανίας.[541] Τον Φεβρουάριο του 2024 η Τσεχία ανέλαβε την πρωτοβουλία για να προμηθεύσει την Ουκρανία με εκατοντάδες χιλιάδες βλήματα πυροβολικού που προέρχονται από προμηθευτές εκτός της ΕΕ και των ΗΠΑ. Αυτή την πρωτοβουλία υποστήριξαν 16 κράτη μεταξύ των οποίων Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Λιθουανία, Ολλανδία και Πορτογαλία.[542] Ωστόσο υπήρξαν και προβλήματα στην παροχή υποστήριξης στην Ουκρανία. Ανάμεσά τους κυρίως η Ουγγαρία η οποία όχι μόνο δεν προσέφερε καμία οικονομική, ανθρωπιστική ή στρατιωτική βοήθεια σε διμερές επίπεδο αλλά δημιουργούσε και προβλήματα στη λήψη και εκτέλεση αποφάσεων στο πλαίσιο της ΕΕ προβάλλοντας ακόμα και βέτο. Η Αυστρία με ιστορικά σχετικά ουδέτερη στάση προσέφερε ανθρωπιστική βοήθεια και στρατιωτικό εξοπλισμό, ενώ η επίσης ουδέτερη Ιρλανδία παρείχε οικονομική βοήθεια μέσω του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Ειρήνης (EPF) και στρατιωτικό εξοπλισμό. Η Βουλγαρία ήταν αρχικά διστακτική στην παροχή οποιασδήποτε βοήθειας θεωρώντας ότι η βοήθεια στους πρόσφυγες, η ανθρωπιστική βοήθεια και οι κυρώσεις έναντι της Ρωσίας ήταν αρκετές, ενώ η Κύπρος παρείχε εκπαίδευση χωρίς οικονομική ή στρατιωτική βοήθεια.[543]

3.1. Γαλλία

Μια στρατηγική εταιρική σχέση με βάση το διάλογο ήταν ο στόχος της εθνικής πολιτικής της Γαλλίας όσον αφορά τις σχέσεις με τη Ρωσία όπως αποτυπώνεται χαρακτηριστικά και στις ομιλίες του Γάλλου προέδρου Macron. Είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμα και δύο εβδομάδες πριν την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία στις 8.2.2022, ο Γάλλος πρόεδρος επισκέφτηκε την Μόσχα και συνομίλησε με τον Ρώσο πρόεδρο Putin, σε μια προσπάθειά του να ανιχνεύσει τις προθέσεις του και να μεσολαβήσει για εκτόνωση της κρίσης. Στη διάσκεψη που ακολούθησε τις συνομιλίες ο Macron αναφέρθηκε στην ανάγκη Γαλλία και Ρωσία να δείξουν τη βούληση να εργαστούν από κοινού για την οικοδόμηση μιας νέας τάξης ασφάλειας και σταθερότητας στην Ευρώπη. Διαπίστωσε ότι υπάρχει κοινό έδαφος στις θέσεις που

[541] *Joint Statement – The Tallinn Pledge* στο https://www.gov.uk/government/news/joint-statement-the-tallinn-pledge (τ.π. 6.8.2024)
[542] *Czechs raise funds to buy 800,000 artillery shells for Ukraine* στο https://www.politico.eu/article/czechia-crowdfunds-enough-money-in-eu-and-beyond-to-buy-800000-artillery-shells-for-ukraine/ (τ.π. 6.8.2024)
[543] Περισσότερα στοιχεία για την οικονομική, ανθρωπιστική και αμυντική βοήθεια που δόθηκε στην Ουκρανία ανά κράτος και ανά θεσμό στο *Military assistance to Ukraine since the Russian invasion*, House of Commons Library, 22 July 2024

εκφράζουν οι δύο χώρες και πρέπει να διασφαλίσουν την πλήρη συμμόρφωση με τις συμφωνίες του Minsk.[544]

Όμως η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία έχει αλλάξει την γεωπολιτική κατάσταση στην Ευρώπη και έχει οδηγήσει σε αναδιαμορφώσεις στη δυναμική της ασφάλειας, τις περιφερειακές ισορροπίες και τις εθνικές θέσεις εξωτερικής πολιτικής σε ολόκληρη την ήπειρο. Μια αξιοσημείωτη αλλαγή σε αυτό το πλαίσιο, αφορά τις πολιτικές της Γαλλίας έναντι της Ουκρανίας και της Ρωσίας που φάνηκε ξεκάθαρα στη σύνοδο κορυφής του NATO στο Vilnius τον Ιούλιο του 2023, όπου η Γαλλία υποστήριξε ενεργά την προοπτική ένταξης της Ουκρανίας στο NATO ενώ μέχρι τότε ήταν αντίθετη καθώς θεωρούσε ότι μια τέτοια διεύρυνση θα προσέθετε ελάχιστα στη Συμμαχία και θα αποτελούσε κόκκινη γραμμή για τη Μόσχα. Τώρα, η Γαλλία όχι μόνο υποστηρίζει ενεργά την ένταξη της Ουκρανίας τόσο στο NATO όσο και στην ΕΕ, αλλά χαρακτηρίζει ρητά τη διεύρυνση της ΕΕ ως γεωπολιτικό εργαλείο και υποστηρίζει την δυτική εμπλοκή στην Ουκρανία. Ενώ το 2014 θεωρούσε ότι η διάθεση όπλων στην Ουκρανία θα έκανε τα πράγματα χειρότερα, το ίδιο το Παρίσι παραδίδει τώρα προηγμένα όπλα στο Κίεβο (από ελαφρά άρματα μάχης AMX10-RC έως πυροβόλα Caesar και πυραυλικά συστήματα εδάφους-αέρος Crotale). Επίσης, η Γαλλία έχει εγκαταλείψει τη μακρόχρονη προσπάθειά της να οικοδομήσει την ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική ασφάλειας με την Ρωσία. Οι πολιτικές της Γαλλίας έναντι της Ρωσίας αφορούσαν συχνά τους ευρύτερους γεωπολιτικούς στόχους της και πιο συγκεκριμένα την προώθηση της Ευρώπης ως ισχυρού και ανεξάρτητου παράγοντα σε έναν πολυπολικό κόσμο. Ωστόσο αυτό δεν εμπόδισε το Παρίσι να καταδικάσει έντονα την προσάρτηση της Κριμαίας ή άλλες σημαντικές παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου από τη Ρωσία αλλά ο στόχος παρέμενε ο ίδιος που ήταν να βρεθεί ένα modus vivendi με τη Μόσχα για να επιτευχθεί η σταθερότητα στην Ευρώπη και ενδεχομένως ακόμη και να γίνει πιο συνεργάσιμη η Ρωσία σε διεθνή θέματα που η Γαλλία θεωρούσε ζωτικής σημασίας για τα στρατηγικά της συμφέροντα. Η πρωτοβουλία του προέδρου Macron για έναν νέο στρατηγικό διάλογο με τη Ρωσία που ξεκίνησε το 2019 ήταν σε αυτό το πλαίσιο και ακολούθησε αυτή τη λογική, αλλά τώρα έχει εγκαταλειφθεί. Η Γαλλία έχει καταλήξει στο συμπέρασμα ότι το άρθρο 5 του NATO είναι ο μόνος βιώσιμος τρόπος

[544] *News conference following Russian-French talks* στο http://en.kremlin.ru/events/president/news/67735 (τ.π. 30.7.2024)

για να παρέχει εγγύηση ασφάλειας στην Ουκρανία και να αποφευχθούν μελλοντικές επιθέσεις.[545] Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Κοινότητα – ένα πλαίσιο που προτάθηκε από τον Γάλλο πρόεδρο και αποτελεί παράδειγμα της γαλλικής σκέψης για την ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική ασφάλειας – αποκλείει εμφανώς τη Ρωσία.[546]

Σε ομιλία του σε διάσκεψη των Γάλλων πρεσβευτών στις 1.9.2022 ο Emmanuel Macron είπε ότι η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία είναι ένα διάλειμμα από το παρελθόν γιατί επηρεάζει άμεσα την ασφάλεια της Ευρώπης. Παραβιάζει και υπονομεύει τις αρχές πάνω στις οποίες οικοδομήθηκε η ειρήνη επί δεκαετίες: την εδαφική ακεραιότητα των κρατών, την κυριαρχική τους ισότητα και τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Ανέφερε ότι στον τομέα της άμυνας, θα πρέπει να ενισχυθούν οι ευρωπαϊκές αμυντικές ικανότητες αυξάνοντας τις κοινές δαπάνες και ενθαρρύνοντας κοινά έργα. Η Γαλλία τόνισε έχει μια στρατηγική τριών επιπέδων. Το πρώτο επίπεδο είναι εθνικό όπου θα πρέπει να ληφθούν υπόψη νέες πραγματικότητες και ανάγκες, το δεύτερο επίπεδο αφορά την Ευρώπη που θα πρέπει να ξεφύγει από την εξάρτηση και να αναλάβει στρατηγική δράση και το τρίτο επίπεδο το ΝΑΤΟ όπου πρέπει να γίνει σαφές ότι η αμυντική Ευρώπη δεν ανταγωνίζεται το ΝΑΤΟ αλλά αποτελεί πρόσθετο πυλώνα του. Ο Γάλλος πρόεδρος εξέφρασε την βεβαιότητα ότι η Ευρώπη είναι ολοένα και πιο αυτόνομη και βλέπει τον εαυτό της όλο και περισσότερο με γεωπολιτικούς όρους. Όσον αφορά τον πόλεμο στην Ουκρανία ανέφερε ότι πρώτος στόχος είναι να βοηθήσει η Γαλλία και η ΕΕ την Ουκρανία σε αυτή τη σύγκρουση που έχει εμπλακεί με οικονομικούς και ανθρωπιστικούς όρους, και με την παράδοση όπλων που θα τη βοηθήσουν να αντιμετωπίσει την επίθεση και να υπερασπιστεί το έδαφός της. Αποσαφήνισε ότι η Γαλλία δεν έχει καμία επιθυμία να συμμετάσχει στον πόλεμο αλλά δεν μπορεί να αφεθεί η Ρωσία να κερδίσει αυτόν τον πόλεμο στρατιωτικά και να κατακτήσει εδάφη, κάτι που θα έδειχνε ήττα των δυτικών αξιών και της διεθνούς τάξης μέσω μιας επίθεσης. Ο δεύτερος στόχος είναι αυτός της διατήρησης της ευρωπαϊκής

[545] *Changes in France's policies towards Ukraine and Russia: Implications for Central Europe* στο https://think.visegradfund.org/wp-content/uploads/Changes-in-Frances-policies-towards-Ukraine-and-Russia_Implications-for-Central-Europe-Cadier-IIR.pdf (τ.π. 30.7.2024)
[546] *Meeting of the European Political Community, 6 October 2022* στο https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2022/10/06/ (τ.π. 30.7.2024)

ενότητας και να μην υπάρξει διχασμός στην Ευρώπη μπροστά σε αυτόν τον πόλεμο και τρίτος η προετοιμασία για ένα πόλεμο που θα διαρκέσει.[547]

Η Γαλλία στις 30.9.2022 καταδίκασε την ανακοίνωση του προέδρου Putin για παράνομη προσάρτηση των ουκρανικών περιοχών του Donetsk και του Luhansk και τμημάτων των περιοχών Kherson και Zaporizhia στη Ρωσική Ομοσπονδία, τονίζοντας ότι αποτελεί σοβαρή και απαράδεκτη παραβίαση της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας της Ουκρανίας και του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Η Γαλλία υποστήριξε ότι αυτές οι περιοχές, όπως η Κριμαία, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της Ουκρανίας εντός των διεθνώς αναγνωρισμένων συνόρων της και δεν θα αναγνωρίσει ποτέ αυτές τις παράνομες προσαρτήσεις ενώ παράλληλα πρότεινε την υιοθέτηση νέων ευρωπαϊκών κυρώσεων κατά της Ρωσίας και των υπευθύνων τόσο για τη ρωσική επίθεση στην Ουκρανία όσο και για αυτές τις παράνομες προσαρτήσεις.[548]

Στις 31.5.2023 σε επίσκεψή του στην Bratislava στα πλαίσια της συνάντησης του Global Security Forum-GLOBSEC, ο Γάλλος πρόεδρος αναφέρθηκε στην ανάγκη να βοηθηθεί η Ουκρανία με κάθε μέσο για μια αποτελεσματική αντεπίθεση. Πρέπει τόνισε να επιδιωχθεί και να επιτευχθεί ειρήνη που θα σέβεται το διεθνές δίκαιο και θα έχει επιλεγεί από το θύμα της επίθεσης τον Ουκρανικό λαό. Υπογράμμισε ότι επιθυμία της Γαλλίας δεν είναι να αντικατασταθεί το ΝΑΤΟ με ένα είδος γαλλογερμανικής συγκυριαρχίας, αλλά να αναπτυχθεί ευρωπαϊκή άμυνα που θα είναι ο ευρωπαϊκός πυλώνας στα πλαίσια του ΝΑΤΟ, θα έχει μια ικανή αμυντική και τεχνολογική βάση και θα εκμεταλλεύεται τη διαλειτουργικότητα του ΝΑΤΟ. Τέλος η Ευρώπη θα πρέπει να παρέχει στην Ουκρανία σταθερές εγγυήσεις ασφαλείας, όχι μόνο με τον εξοπλίζοντάς την αλλά συμπεριλαμβάνοντας αυτήν σε οποιεσδήποτε συζητήσεις που αφορούν τη στρατηγική ασφάλεια.[549]

Στις 11.7.2023 ο Macron ανακοίνωσε ότι θα παραδοθούν στην Ουκρανία πύραυλοι SCALP ικανοί να πλήξουν τον ρωσικό στρατό σε μεγάλο βάθος μια

---

[547] *Speech by the President of the French Republic at the conference of ambassadors* στο https://www.elysee.fr/en/emmanuel-macron/2022/09/01/speech-by-the-president-of-the-french-republic-at-the-conference-of-ambassadors-1 (τ.π. 30.7.2024)
[548] *Statement by the Ministry for Europe and Foreign Affairs Spokesperson – Ukraine* στο https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/ukraine/news/article/statement-by-the-ministry-for-europe-and-foreign-affairs-spokesperson-ukraine (τ.π. 30.7.2024)
[549] *Closing speech by the President of the French Republic* στο https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-21303-en.pdf (τ.π. 30.7.2024)

χειρονομία που σηματοδοτεί αλλαγή στη γαλλική στρατηγική. Οι δυτικές χώρες δίσταζαν προηγουμένως να εκπληρώσουν το μακροχρόνιο αίτημα της Ουκρανίας για αυτά τα όπλα από φόβο κλιμάκωσης της σύγκρουσης.[550]

Η προσπάθεια κατευνασμού και προσέγγισης του αντιπάλου επισφραγίστηκε ωστόσο στις 26.2.2024 όταν σε συνέντευξη Τύπου στο προεδρικό μέγαρο των Ηλυσίων μετά από συνάντηση των Ευρωπαίων ηγετών, ο Γάλλος πρόεδρος παρουσίασε μια σειρά πρωτοβουλιών που αποσκοπούσαν στην αμυντική ενίσχυση ης Ουκρανίας στον συνεχιζόμενο αγώνα της κατά της ρωσικής εισβολής, υποδηλώνοντας ότι ακόμη και η ανάπτυξη δυτικών χερσαίων δυνάμεων παραμένει πιθανή στην επιδίωξη του στόχου της Ευρώπης να αντιμετωπίσει τη Μόσχα. Η Ρωσία, είπε, δείχνει μια «πιο επιθετική στάση όχι μόνο στην Ουκρανία αλλά γενικά», προσθέτοντας ότι «πιστεύουμε ακράδαντα ότι η ήττα της Ρωσίας είναι ζωτικής σημασίας για την ασφάλεια και τη σταθερότητα της Ευρώπης». Αποδεχόμενος ότι δεν υπήρξε συναίνεση για την αποστολή δυτικών χερσαίων στρατευμάτων στην Ουκρανία σημείωσε ότι «καμία επιλογή δεν πρέπει να απορριφθεί. Θα καταβάλουμε κάθε δυνατή προσπάθεια για να διασφαλίσουμε ότι η Ρωσία δεν θα βγει νικήτρια σε αυτή τη σύγκρουση». Ο Macron δήλωσε επίσης ότι θα δημιουργηθεί ένας νέος συνασπισμός για να προμηθεύσει την Ουκρανία με «πυραύλους μεσαίου και μεγάλου βεληνεκούς και βόμβες για στρατηγικά πλήγματα», προσθέτοντας ότι υπάρχει «ευρεία συναίνεση για να γίνουν περισσότερα και ταχύτερα».[551]

Στις 25.3.2024 εκπρόσωπος του Γαλλικού Υπουργείου Ευρωπαϊκών θεμάτων πρότεινε την ανάπτυξη ικανοτήτων επικεντρωμένων σε χτυπήματα σε βάθος με πυραύλους μεγάλου βεληνεκούς χωρίς να διευκρινίζει αν η Γαλλία θα ηγείτο αυτής της πρωτοβουλίας.[552]

---

[550] *A strong gesture': French delivery of SCALP missiles to Ukraine marks shift in Western strategy* στο https://www.france24.com/en/europe/20230713-a-strong-gesture-french-delivery-of-scalp-missiles-to-ukraine-marks-shift-in-western-strategy (τ.π. 7.8.2024)

[551] *War in Ukraine: Macron doesn't rule out sending Western troops on the ground, announces missile coalition* στο https://www.lemonde.fr/en/international/article/2024/02/27/war-in-ukraine-president-macron-doesn-t-exclude-sending-troops-on-the-ground-announces-missile-coalition_6562295_4.html (τ.π. 31.7.2024)

[552] *Ukraine - Q&A - Extract from the press briefing (25 March 2024)* στο https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/ukraine/news/article/ukraine-q-a-extract-from-the-press-briefing-25-mar-2024 (τ.π. 7.8.2024)

Ο Γάλλος πρόεδρος Emmanuel Macron επτά χρόνια μετά την ομιλία του στο πανεπιστήμιο της Σορβόννης που παρουσίασε το όραμά του για τη Γαλλία και την Ευρώπη, επανήλθε στο ίδιο πανεπιστήμιο στις 25.4.2024 για να κάνει απολογισμό και να μιλήσει για το μέλλον. Αναφέρθηκε μεταξύ άλλων στη μαζική στρατιωτική υποστήριξη της ΕΕ από την πρώτη κιόλας μέρα του επιθετικού πολέμου της Ρωσίας στην Ουκρανία που οδήγησε επίσης την Ευρώπη να αντιλαμβάνεται πλέον τον εαυτό της ως μια συνεκτική μονάδα και υποστήριξε ότι η Ουκρανία είναι μέρος της ευρωπαϊκής οικογένειας και θα πρέπει να ενταχθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στη συνέχεια ο Γάλλος πρόεδρος τόνισε ότι σήμερα είναι που απαντάται το ζήτημα της ειρήνης και του πολέμου στην Ευρώπη, όπως και η ικανότητα ή η αδυναμία της να διασφαλίσει τη δική της ασφάλεια. Οι ΗΠΑ έχουν δύο προτεραιότητες: πρώτα τις ΗΠΑ και αυτό είναι θεμιτό και δεύτερον την Κίνα ενώ το ευρωπαϊκό ζήτημα δεν αποτελεί γεωπολιτική προτεραιότητα για τα επόμενα χρόνια. Όμως μπορεί η Ευρώπη να μην είναι κατάλληλα οπλισμένη να αντιμετωπίσει τον κίνδυνο που βρίσκεται μπροστά της αλλά η εποχή που η Ευρώπη αγόραζε την ενέργεια και τα λιπάσματα της από τη Ρωσία, τα προϊόντα της κατασκευάζονταν στην Κίνα και ανέθετε την ασφάλειά της στις ΗΠΑ έχει τελειώσει. Ο πόλεμος επέστρεψε στην Ευρώπη και τώρα μια Ευρώπη δυνατή είναι αυτή που εγγυάται την ασφάλειά της. Ο κύριος κίνδυνος για την ευρωπαϊκή ασφάλεια είναι ξεκάθαρα ο πόλεμος στην Ουκρανία και απαραίτητη προϋπόθεση για την ασφάλεια της Ευρώπης είναι η Ρωσία να μην κερδίσει τον πόλεμο ενώ η Ευρώπη θα πρέπει να μάθει να ζει στο μέσο γεωπολιτικών εντάσεων. Επίσης είναι κρίσιμο να αναδειχθεί μια αξιόπιστη άμυνα για την ευρωπαϊκή ήπειρο που θα αποτελεί τον ευρωπαϊκό πυλώνα του ΝΑΤΟ και η Ευρώπη να αποκτήσει μια στρατηγική αντίληψη τέτοια που θα περιλαμβάνει την ανάπτυξη δυνατοτήτων για αντιπυραυλική προστασία, χτυπήματα σε βάθος και άλλες απαραίτητες ικανότητες. Η Γαλλία διαθέτει ένα ολοκληρωμένο μοντέλο στρατού, που έχει στόχο να γίνει ο πιο αποτελεσματικός στρατός στην Ευρώπη, ενώ κατέχει επίσης πυρηνικά όπλα, άρα και την αποτρεπτική ικανότητα που τα συνοδεύει. Η πυρηνική αποτροπή παίζει κεντρικό ρόλο στην αμυντική στρατηγική της Γαλλίας. Πρέπει να δημιουργηθεί μια πραγματική στρατηγική συνοχή μεταξύ των ευρωπαϊκών ενόπλων δυνάμεων και αυτό σημαίνει την έναρξη ενός δεύτερου σταδίου της Ευρωπαϊκής Πρωτοβουλίας Παρέμβασης και να γίνουν βήματα προς την εφαρμογή της Στρατηγικής Πυξίδας. Ολοκληρώνοντας ο Γάλλος πρόεδρος ανέφερε ότι το Ηνωμένο Βασίλειο είναι ένας φυσικός, μακροχρόνιος

σύμμαχος και οι συνθήκες που δεσμεύουν τη Γαλλία, συμπεριλαμβανομένης της Συνθήκης του Lancaster House, έχουν γερές βάσεις και στόχος είναι η ανάπτυξη μιας ισχυρής ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας που θα καταπολεμήσει τον κατακερματισμό των προμηθειών.[553]

Πολύ σημαντική είναι η αλλαγή της στρατηγικής για τη χρήση των πυρηνικών όπλων της Γαλλίας. Ενώ η Γαλλία είναι μέλος του NATO, οι πυρηνικές δυνάμεις της δεν αποτελούν μέρος της ολοκληρωμένης στρατιωτικής δομής διοίκησης της Συμμαχίας αλλά προορίζονται για την υπεράσπιση των ζωτικών συμφερόντων της Γαλλίας. [554] Παρ' όλα αυτά στις 28.4.2024 ο Emmanuel Macron δήλωσε σε συνέντευξή του ότι είναι ανοιχτός να συζητήσει τη χρήση των πυρηνικών όπλων της Γαλλίας για την ευρωπαϊκή άμυνα και η Γαλλία είναι έτοιμη να συμβάλει περισσότερο στην άμυνα της Ευρώπης. Εξέφρασε την πεποίθησή του ότι τα πυρηνικά όπλα της Γαλλίας θα μπορούσαν να αποτελέσουν μέρος μιας κοινής ευρωπαϊκής αμυντικής στρατηγικής.[555]

Ο Γάλλος πρόεδρος σε συνέντευξη τύπου στις 2.5.2024 επανέλαβε τη θέση του ότι η Ρωσία υπό τον πρόεδρο Vladimir Putin είναι «δύναμη περιφερειακής αποσταθεροποίησης» και «απειλή για την ασφάλεια των Ευρωπαίων»[556] ενώ στις αρχές Ιουνίου 2024 ανακοίνωσε ότι η Γαλλία θα παράσχει στην Ουκρανία έναν απροσδιόριστο αριθμό μαχητικών αεροσκαφών Mirage-2000 για την προστασία της και οι Ουκρανοί πιλότοι θα εκπαιδευτούν στη Γαλλία.[557]

Συνοψίζοντας βλέπουμε ότι μετά από δύο χρόνια πολέμου, ο Γάλλος πρόεδρος Emmanuel Macron έκανε στροφή στην πολιτική του και από τη θέση του κατευνασμού και διατήρησης ανοιχτών διαύλων επικοινωνίας με την Ρωσία υιοθέτησε επιθετική στάση μην αποκλείοντας την αποστολή στρατευμάτων στην Ουκρανία, τη στιγμή που

---

[553] *Europe speech* στο https://www.elysee.fr/en/emmanuel-macron/2024/04/24/europe-speech (τ.π. 24.4.2024)
[554] *Fact Sheet: France's Nuclear Inventory* στο https://armscontrolcenter.org/fact-sheet-frances-nuclear-arsenal/ (τ.π. 4.8.2024)
[555] *Macron: Nuclear arms should be part of EU defense debate* στο https://www.dw.com/en/macron-nuclear-arms-should-be-part-of-eu-defense-debate/a-68943076 (τ.π. 4.8.2024)
[556] *Macron doesn't rule out troops for Ukraine if Russia breaks front lines* στο https://www.lemonde.fr/en/france/article/2024/05/02/macron-doesn-t-rule-out-troops-for-ukraine-if-russia-breaks-front-lines_6670198_7.html (τ.π. 31.7.2024)
[557] *France will send Mirage fighter jets to Ukraine, Macron says* στο https://www.politico.eu/article/france-fighter-jets-military-aviation-ukraine-emmanuel-macron-kyiv-direct-support-russia-war/#:%7E:text=%22We've%20always%20had%20the,the%20French%20arms%20manufacturer%20Dassault (τ.π. 7.8.2024)

στην ΕΕ υπήρχαν σοβαρές διαφωνίες ενώ δήλωσε επίσης ότι η Γαλλία πρέπει να διασφαλίσει ότι η Ρωσία δεν θα κερδίσει τον πόλεμο στην Ουκρανία. Επίσης για πρώτη φορά από τότε που η Γαλλία έγινε πυρηνική δύναμη ο πρόεδρός της δήλωσε ότι το πυρηνικό οπλοστάσιο της Γαλλίας θα μπορούσε να αποτελεί μέρος μιας κοινής ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής. Ο συνεχιζόμενος πόλεμος στην Ουκρανία, η πυρηνική απειλή προερχόμενη από τη Ρωσία, ο θάνατος του αρχηγού της Ρωσικής αντιπολίτευσης Alexei Anatolyevich Navalny, οι κυβερνοεπιθέσεις και εκστρατείες παραπληροφόρησης από την πλευρά της Ρωσίας είναι μερικοί από τους λόγους που δυνητικά επηρέασαν την αλλαγή στάσης του Γάλλου προέδρου και τον μετέτρεψαν από «περιστέρι της ειρήνης» σε «γεράκι του πολέμου».

3.2. Γερμανία

Μετά την αρχική απροθυμία της Γερμανίας να παράσχει στην Ουκρανία στρατιωτική βοήθεια εν μέσω ανησυχιών ότι θα προκαλούσε τη Ρωσία και θα παρεμπόδιζε τη διπλωματική διαδικασία,[558] ο Καγκελάριος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας Olaf Scholz, στις 27.2.2022 τρεις ημέρες μετά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, συγκάλεσε εκτάκτως τη γερμανική βουλή (Bundestag) και απευθυνόμενος στα μέλη της, αφού καταδίκασε την επίθεση δήλωσε ότι η Γερμανία δεν θα επιτρέψει στον Putin να γυρίσει το ρολόι πίσω στον δέκατο ένατο αιώνα και στην εποχή των μεγάλων δυνάμεων. Μια επίθεση που καταρρίπτει την ευρωπαϊκή τάξη ασφαλείας που επικρατούσε για σχεδόν μισό αιώνα από την Τελική Πράξη του Ελσίνκι και επιδιώκει να χωρίσει την ήπειρο στις γνωστές παλιές σφαίρες επιρροής. Ωστόσο συνέχισε ότι μακροπρόθεσμα η ασφάλεια στην Ευρώπη δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς τη συμμετοχή της Ρωσίας αλλά για το ορατό μέλλον, ο Putin θέτει σε κίνδυνο αυτή την ασφάλεια. Ενημέρωσε για την πρόθεση της Γερμανίας να προμηθεύσει στην Ουκρανία όπλα για την άμυνα της χώρας και την ψήφιση από την ΕΕ ενός πακέτου κυρώσεων πρωτοφανούς κλίμακας. Ο Γερμανός Καγκελάριος αναφέρθηκε επίσης στην ανάγκη να αποτραπεί η εξάπλωση του πολέμου σε άλλες χώρες της Ευρώπης και την υποχρέωση συλλογικής άμυνας στα πλαίσια του NATO. Αυτό που έχει όμως ξεχωριστή σημασία είναι η ανακοίνωση δημιουργίας ειδικού ταμείου ύψους 100 δισεκατομμυρίων ευρώ για τις γερμανικές ένοπλες δυνάμεις (Bundeswehr) που θα

[558] *Why Germany isn't sending weapons to Ukraine* στο https://www.bbc.com/news/world-europe-60155002 (τ.π. 7.8.2024)

χρησιμοποιούταν για απαραίτητες επενδύσεις και εξοπλιστικά έργα, ενώ η Γερμανία μέχρι το 2024 θα αύξανε τις αμυντικές της δαπάνες στο 2% του ΑΕΠ. Ο Olaf Scholz , ενημέρωσε επίσης για την απόφαση να ενισχυθεί η ανθεκτικότητα της Γερμανίας σε επίπεδο τεχνολογίας και ως κοινωνία και συγκεκριμένα έναντι των επιθέσεων στον κυβερνοχώρο και των εκστρατειών παραπληροφόρησης αλλά και των επιθέσεων στις κρίσιμες υποδομές και τα κανάλια επικοινωνίας. Δεσμεύτηκε επίσης να κατασκευάσει η Γερμανία μαζί με τους Ευρωπαίους εταίρους της και κυρίως τη Γαλλία, την επόμενη γενιά πολεμικών αεροσκαφών και αρμάτων μάχης στην Ευρώπη με τελικό στόχο την εξάλειψη της εξάρτησης από εισαγωγές και μεμονωμένους προμηθευτές ενέργειας και την εύρεση ενός ασφαλούς ενεργειακού εφοδιασμού. Τέλος υπογράμμισε ότι ο πόλεμος του Putin σηματοδοτεί ένα σημείο καμπής (Zeitenwende) – και αυτό ισχύει και για την εξωτερική πολιτική της Γερμανίας.[559]

Η Zeitenwende έρχεται σε ρήξη με ορισμένες βασικές παραδόσεις της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής. Βεβαίως, ο Scholz διατήρησε τη δέσμευση της Γερμανίας στην ΕΕ και το ΝΑΤΟ, στην τήρηση του διεθνούς δικαίου και της πολυμέρειας, ωστόσο υπήρξε μια ρήξη ιδιαίτερα αξιοσημείωτη: η δέσμευση για τη δημιουργία ενός ειδικού ταμείου 100 δισεκατομμυρίων ευρώ και για μεγάλες επενδύσεις στον στρατό, καθώς και η αναγνώριση ότι η στρατιωτική ισχύς και οι στρατιωτικές δυνατότητες ήταν ζωτικής σημασίας για την ασφάλεια της Γερμανίας και το μέλλον της Ευρώπης. Αυτή ήταν μια δύσκολη πολιτική να ανακοινωθεί για έναν καγκελάριο του SPD, του οποίου το κόμμα είχε ισχυρές ειρηνιστικές τάσεις. Αλλά το κόμμα των Πρασίνων ο εταίρος του συνασπισμού επηρεάστηκε ακόμα περισσότερο από αυτή τη ρήξη. Με αυτή την ομιλία, ο Scholz αναγνώρισε ότι ο πόλεμος δεν εξαφανίστηκε από την Ευρώπη με το τέλος του ψυχρού πολέμου. Η Γερμανία ήλπιζε να αναθέσει την ασφάλειά της σε άλλους - κυρίως στις ΗΠΑ - και δεν δαπανούσε επαρκώς για τον δικό της στρατό. Η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία ωστόσο αποκάλυψε τα ελαττώματα αυτής της προσέγγισης και ο Scholz το αναγνώρισε στην ομιλία του. Είναι αλήθεια ότι από τότε που ο καγκελάριος της Δυτικής Γερμανίας Willy Brandt ξεκίνησε την Ostpolitik στις αρχές της δεκαετίας του 1970, οι στενές σχέσεις με τη Ρωσία ήταν μια σταθερά στη γερμανική εξωτερική πολιτική με την πεποίθηση

[559] *Policy statement by Olaf Scholz* στο https://www.bundesregierung.de/breg-en/news/policy-statement-by-olaf-scholz-chancellor-of-the-federal-republic-of-germany-and-member-of-the-german-bundestag-27-february-2022-in-berlin-2008378 (τ.π. 28.7.2024)

ότι με την πάροδο του χρόνου αυτό θα οδηγούσε σε μια πιο δημοκρατική Ρωσία και θα δέσμευε τη Μόσχα για τη διατήρηση της ειρήνης και της σταθερότητας στην ήπειρο. Αυτές οι σχέσεις ενισχύθηκαν με την εντατικοποίηση των οικονομικών δεσμών μέσω «αλλαγής μέσω του εμπορίου» (Wandel durch Handel) που βασίστηκε στην υπόθεση ότι καθώς η οικονομία της Ρωσίας συνδεόταν όλο και πιο στενά με εκείνη της Γερμανίας και της Ευρώπης, η Μόσχα δεν θα ακολουθούσε πολιτικές που θα ανέτρεπαν το status quo. Ωστόσο, αποτέλεσμα αυτού ήταν ότι και η Γερμανία έγινε όλο και πιο εξαρτημένη από τη Ρωσία και ειδικά από το φυσικό της αέριο.[560]

Σε άρθρο του ο Dr Bernhard Blumenau για τους λόγους της αλλαγής στάσης της Γερμανίας ανέφερε τα παρακάτω: Η γερμανική εξωτερική πολιτική βασίζεται στην προϋπόθεση της σταθερότητας και στις βασικές παραδοσιακές αντιλήψεις του τρόπου με τον οποίο διεξάγεται η εξωτερική πολιτική. Αυτό καθιστά δύσκολο για τη χώρα να προσαρμοστεί γρήγορα στις μεταβαλλόμενες συνθήκες, ειδικά σε ζητήματα που σχετίζονται με τον πόλεμο και την ειρήνη. Η τάση του γερμανικού πολιτικού συστήματος να παράγει κυβερνήσεις συνασπισμού δυσκολεύει ακόμα περισσότερο την υιοθέτηση αλλαγών οι οποίες πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο προσεκτικής διαπραγμάτευσης μεταξύ των κυβερνητικών κομμάτων. Ακόμα κι έτσι, η ομιλία Zeitenwende του Scholz έσπασε πολλές βασικές παραδόσεις που είχαν στηρίξει τη γερμανική εξωτερική πολιτική για δεκαετίες όπως η Ostpolitik και η στρατηγική του Wandel durch Handel, μαζί με την αποφασιστικότητα να ακολουθήσουν μια εξωτερική πολιτική που δεν βασιζόταν σε στρατιωτικά μέσα. Η Γερμανία κατακρίθηκε από τους εταίρους της στην ΕΕ για την διστακτικότητά της στην επιβολή κυρώσεων στη Μόσχα σε μια προσπάθεια να αποφύγει την άμεση διακοπή των προμηθειών ρωσικού φυσικού αερίου που θα μπορούσε να εκτοξεύσει τη χώρα στη μεγαλύτερη οικονομική, βιομηχανική και κοινωνική κρίση της από τον Β' ΠΠ. Μια κρίση που θα μπορούσε να οδηγήσει σε κατακλυσμικές συνέπειες για τη σταθερότητα και την ευημερία στη Γερμανία και σε ολόκληρη την Ευρώπη. Ίσως ακόμη πιο σημαντικό, το Zeitenwende σηματοδότησε επίσης το τέλος μιας περιόδου όπου οι Γερμανοί θεωρούσαν έναν πόλεμο μεγάλης κλίμακας στην κεντρική Ευρώπη αδύνατο και την επιδίωξη μιας ισχυρής Bundeswehr μη αναγκαία. Ο Scholz επιβεβαίωσε τώρα ότι η στρατιωτική

[560] *How Russia's invasion changed German foreign policy* στο https://www.chathamhouse.org/2022/11/how-russias-invasion-changed-german-foreign-policy (τ.π. 2.8.2024)

ασφάλεια ήταν ζωτικής σημασίας και ότι η Γερμανία θα έπρεπε να κάνει πολύ περισσότερα για να υπερασπιστεί τον εαυτό της και την ελευθερία της Ευρώπης. [561]

Και ενώ η ομιλία Zeitenwende ήταν μόνο η αρχή μιας διαδικασίας αλλαγής, σηματοδότησε επίσης ένα σημείο χωρίς επιστροφή. Κανένα μεγάλο μη περιθωριακό κόμμα δεν αμφισβήτησε τις βασικές του θέσεις. Δύο παραδείγματα καταδεικνύουν πόσο πολύ είχε αλλάξει η χώρα μέσα σε λίγες εβδομάδες: πρώτον, πολιτικοί από τους εταίρους του SPD στον συνασπισμό, κυρίως από τους Πράσινους -που είχαν προκύψει από το κίνημα ειρήνης της δεκαετίας του 1980- ζητούσαν πλέον ένθερμα για περισσότερα βαρέα όπλα να σταλούν στην Ουκρανία, ενώ ο Scholz ήταν πιο διστακτικός. Δεύτερον, μέλη από όλα τα κόμματα στήριξαν το ειδικό ταμείο για την Bundeswehr. Και οι δύο εξελίξεις θα ήταν αδιανόητες μόλις εβδομάδες πριν από την έναρξη της ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία. Η κρίση στην Ουκρανία έδειξε πόσο μακριά είχαν φτάσει η Ευρώπη και η Γερμανία. Αξίζει να σημειωθεί ότι κανένας από τους γείτονες του Βερολίνου δεν εξέφρασε ανησυχία για την τεράστια αύξηση των αμυντικών του δαπανών, που 30 χρόνια νωρίτερα θα σήμανε τον κώδωνα του κινδύνου σε πολλές ευρωπαϊκές πρωτεύουσες. Τώρα, καλωσόρισαν την αύξηση του αμυντικού προϋπολογισμού καθώς και το τεράστιο σχέδιο στρατιωτικού επανεξοπλισμού αφού η Γερμανία δεν θεωρείτο πλέον απειλή. Έτσι, η Zeitenwende έθετε τις παραμέτρους για την εξωτερική πολιτική της Γερμανίας για την επόμενη δεκαετία.[562]

Η Γερμανία είναι ο μεγαλύτερος πάροχος στρατιωτικής βοήθειας στην Ουκρανία μετά τις ΗΠΑ και την ΕΕ (στην οποία συνεισφέρει επίσης στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό για την Ειρήνη-EPF) σε απόλυτους αριθμούς σύμφωνα με τα στοιχεία του Ινστιτούτου για την παγκόσμια οικονομία του Kiel της Γερμανίας με 10.2 δισεκατομμύρια ευρώ.[563] Η γερμανική στρατιωτική βοήθεια περιλαμβάνει εξοπλισμό, (οχήματα, ραντάρ, κράνη, ηλεκτρονικά συστήματα επικοινωνιών κ.ά.), οπλικά συστήματα (τεθωρακισμένα άρματα μάχης, αντιαεροπορικά συστήματα αεράμυνας, πολλαπλούς εκτοξευτές πυραύλων, αυτοκινούμενα οβιδοβόλα, μη επανδρωμένα

[561] *Breaking with convention? Zeitenwende and the traditional pillars of German foreign policy* στο https://academic.oup.com/ia/article/98/6/1895/6754148 (τ.π. 2.8.2024)
[562] Στο ίδιο
[563] *Ukraine Support Tracker* στο https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/ (τ.π. 7.8.2024)

αεροσκάφη (Unmanned Aerial Vehicles-UAV) και αντι-UAV, ελικόπτερα κ.ά.) και πυρομαχικά. [564]

3.3. Ηνωμένο Βασίλειο

Το ΗΒ μπορεί να μην είναι μέλος της ΕΕ μετά το BREXIT, αλλά παραμένει ο μεγαλύτερος συνεισφέρων στο ΝΑΤΟ μετά τις ΗΠΑ, είναι πυρηνική δύναμη, μέλος του ΣΑ του ΟΗΕ αλλά και πολύ σημαντική στρατιωτική δύναμη στην Ευρώπη. Παράλληλα συνεχίζει να συνεργάζεται στον αμυντικό τομέα με κ-μ της ΕΕ όπως τη Γαλλία και τις Χώρες της Βαλτικής, επομένως σαφώς και έχει έναν αυξημένο ρόλο στην ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική ασφάλειας. Το 2023 η Βρετανική Κυβέρνηση επικαιροποίησε την κυβερνητική πολιτική ασφάλειας, άμυνας και εξωτερικής πολιτικής καθορίζοντας νέες προτεραιότητες που αντικατοπτρίζουν τις αλλαγές στο παγκόσμιο περιβάλλον (Integrated Review Refresh 2023).[565] Σύμφωνα με αυτή την ανασκόπηση, ο πρώτος λόγος που επέβαλλε την επικαιροποίηση είναι να απαντήσει στην παράνομη εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία που προκάλεσε όχι μόνο την μεγαλύτερη στρατιωτική σύγκρουση στην Ευρώπη από το τέλος του Β΄ ΠΠ, αλλά και την μεγαλύτερη προσφυγική και ενεργειακή κρίση, με συνέπειες για την προσέγγιση του ΗΒ και του ΝΑΤΟ στην αποτροπή και την άμυνα. Η Ρωσία παραμένει η μεγαλύτερη απειλή για την ασφάλεια του ΗΒ ωστόσο αυτό που έχει αλλάξει είναι ότι η συλλογική ασφάλεια είναι πλέον άρρηκτα συνδεδεμένη με την έκβαση της σύγκρουσης στην Ουκρανία.[566]

Σύμφωνα με τον Βρεττανό Πρωθυπουργό Rishi Sunak η αποκατάσταση της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας της Ουκρανίας είναι άμεση προτεραιότητα. Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία και η συνεχιζόμενη κατοχή της Γεωργίας και της Κριμαίας, αποτελούν επιθέσεις στην ευρωπαϊκή ασφάλεια. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο το ΗΒ δέσμευσε τουλάχιστον 2,3 δισεκατομμύρια λίρες για να στηρίξει την Ουκρανία. Ως αποτέλεσμα της αναθεώρησης της πολιτικής για την ασφάλεια, η άμυνα έλαβε πρόσθετη χρηματοδότηση ύψους 5 δισεκατομμυρίων λιρών σε διάστημα δύο

[564] Αναλυτικά στοιχεία από την γερμανική κυβέρνηση στο The arms and military equipment Germany is sending to Ukraine στο https://www.bundesregierung.de/breg-en/news/military-support-ukraine-2054992 (τ.π. 7.8.2024)
[565] *Integrated Review Refresh 2023* στο file:///C:/Users/Stathis/Desktop/UK%20REFRESH%20NSS%202023.pdf (τ.π. 5.8.2024)
[566] Στο ίδιο, σ. 7-8

ετών και έτσι οι συνολικές αμυντικές δαπάνες του ΗΒ έφτασαν το 2,2% του ΑΕΠ το 2023 με τη φιλοδοξία να φτάσουν το 2024 στο 2.5% ξεπερνώντας τη βασική δέσμευση στο ΝΑΤΟ για δαπάνες τουλάχιστον 2% του ΑΕΠ. Συνολικά, αυτές οι δεσμεύσεις θα διατηρήσουν την ηγετική θέση του ΗΒ στο ΝΑΤΟ και θα συνεχιστεί ο εκσυγχρονισμός των ενόπλων δυνάμεων του ΗΒ, οι οποίες θα ενισχυθούν περαιτέρω καθώς αντλούνται διδάγματα από τον πόλεμο στην Ουκρανία.[567]

Σύμφωνα με την επικαιροποιημένη στρατηγική του ΗΒ, πρώτη προτεραιότητα για την εθνική ασφάλεια και εξωτερική πολιτική βραχυπρόθεσμα έως μεσοπρόθεσμα είναι η αντιμετώπιση της απειλής που θέτει η Ρωσία για την ευρωπαϊκή ασφάλεια, με στόχο το ΗΒ να περιορίσει και να αμφισβητήσει την δυνατότητα της Ρωσίας να απειλήσει την ασφάλεια τόσο του ίδιου, όσο και της ευρωατλαντικής και ευρύτερης διεθνούς τάξης. Η ρωσική πολεμική μηχανή με εκατοντάδες στοχευμένες κυρώσεις σε συντονισμό με τους συμμάχους του ΗΒ έχει ήδη αποδυναμωθεί, ενώ έχει ενεργοποιηθεί επίσης η διεθνής δικαιοσύνη για τα κατάφωρα εγκλήματα πολέμου της Μόσχας. Το 2022/23 το ΗΒ παρείχε 2,3 δισεκατομμύρια λίρες σε στρατιωτική και ανθρωπιστική βοήθεια στην Ουκρανία και θα διατηρήσει τουλάχιστον το ίδιο επίπεδο υποστήριξης το 2023/24. Η άμυνα θα λάβει πρόσθετη χρηματοδότηση ύψους 5 δισεκατομμυρίων λιρών τα επόμενα δύο χρόνια, επιπλέον των νέων επενδύσεων ύψους 560 εκατομμυρίων λιρών που πραγματοποιήθηκαν το φθινόπωρο του 2022 φθάνοντας οι δαπάνες του ΗΒ για την άμυνα στο 2,2% του ΑΕΠ.[568] Επιβεβαιώνεται επίσης ότι η πυρηνική αποτροπή του ΗΒ που είναι επιφορτισμένη με την άμυνα του ΗΒ εξετάζει το ενδεχόμενο χρήσης πυρηνικών όπλων σε ακραίες περιστάσεις αυτοάμυνας, συμπεριλαμβανομένης της υπεράσπισης των συμμάχων στο ΝΑΤΟ.[569]

Το ΗΒ είναι ένας από τους κορυφαίους δωρητές στρατιωτικής βοήθειας στην Ουκρανία, μαζί με τις ΗΠΑ και τη Γερμανία από την αρχή της εισβολής. Έχει προμηθεύσει την Ουκρανία με οπλικά συστήματα, πυρομαχικά και όπλα που περιλαμβάνουν αντιαρματικούς πυραύλους, πυροβόλα, συστήματα αεράμυνας, τεθωρακισμένα οχήματα μάχης και συστήματα πολλαπλών εκτοξευτών πυραύλων. Τον Ιανουάριο του 2023 το ΗΒ ανακοίνωσε ότι θα προμηθεύσει την Ουκρανία με 14 άρματα μάχης Challenger II και τον Μάιο του με πυραύλους Storm Shadow με

[567] Στο ίδιο, σ. 3
[568] Στο ίδιο, σ. 11
[569] Στο ίδιο, σ. 33

δυνατότητα να πλήξουν στόχους σε βάθος με μεγάλη ακρίβεια (το ΗΒ ήταν η πρώτη χώρα που προμήθευσε την Ουκρανία πυραύλους με τέτοιες δυνατότητες) και επιθετικά μη επανδρωμένα αεροχήματα (UAVs).[570]

Κατά τη διάρκεια ενός ταξιδιού στο Κίεβο στις 2.5.2024, ο τότε υπουργός Εξωτερικών Λόρδος Cameron δήλωσε ότι η Ουκρανία θα μπορούσε, σε αυτοάμυνα, να χρησιμοποιήσει όπλα που προμήθευσε η Βρετανία για να χτυπήσει στρατιωτικούς στόχους εντός της Ρωσίας, μια δήλωση που προκάλεσε άμεση κριτική από τη ρωσική κυβέρνηση.[571]

3.4. Φινλανδία-Σουηδία

Ο υπουργός Άμυνας της Σουηδίας Peter Hultqvist στις 7.11.2021 στο συνέδριο του κόμματός του στο Gothenburg δήλωσε ότι δεν θα υπάρξει αίτηση για ένταξη της Σουηδίας στο ΝΑΤΟ, αλλά λίγους μήνες αργότερα στις 6.1.2022 η πρωθυπουργός της Σουηδίας Magdalena Andersson επιβεβαίωσε το δικαίωμα κάθε χώρας να κάνει τις δικές της ανεξάρτητες επιλογές πολιτικής ασφαλείας. Παράλληλα στις 1.1.2022 ο Φινλανδός πρόεδρος Sauli Niinistö δήλωσε ότι η έννοια της «σφαίρας επιρροής» ανήκει στο παρελθόν και η Φινλανδία έχει το δικαίωμα να υποβάλλει αίτηση για ένταξη στο ΝΑΤΟ εάν το αποφασίσει. Τελικά εκ των πραγμάτων διαπιστώνεται ότι χρειάστηκαν λιγότερο από έξι μήνες για τις δύο σκανδιναβικές χώρες μέλη της ΕΕ να αλλάξουν την παραδοσιακά ουδέτερη στάση τους (για διαφορετικούς λόγους η καθεμιά) και στις 18.5.2022 να υποβάλουν επίσημα αίτημα για ένταξη στο ΝΑΤΟ. Μια απόφαση που περιγράφεται ως «ιστορική» και η οποία πιθανόν δεν θα ήταν ποτέ δυνατή εάν η Ρωσία δεν είχε εισβάλει στην Ουκρανία στις 24 Φεβρουαρίου 2022.[572]

Από τη στιγμή της εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία, Σουηδία και Φινλανδία άρχισαν να αισθάνονται ευάλωτες και μια μακροχρόνια αίσθηση

---

[570] *Military assistance to Ukraine since the Russian invasion* στο https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9477/ (τ.π. 7.8.2024)
[571] *UK gives Ukraine green light to use British weapons inside Russia* στο https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/uk-gives-ukraine-green-light-to-use-british-weapons-inside-russia/?mkt_tok=NjU5LVdaWC0wNzUAAAGS89S7mUU371oWJTp4dRTM4NEOPdJ7lzcw-7tWXV5mZLkQmnkMckSiNTfHgBBDQSLl2r6SL0ZNllReh-ioxDAPDlHdXnFSvXzQC1IqA_U6bxaO (τ.π. 7.8.2024)
[572] *How Finland and Sweden dropped neutrality to join NATO* στο https://www.lemonde.fr/en/international/article/2022/05/19/how-finland-and-sweden-dropped-neutrality-to-join-nato_5984051_4.html (τ.π. 3.8.2024)

σταθερότητας που υπήρχε στη βόρεια Ευρώπη έλαβε τέλος. Ο πρώην πρωθυπουργός της Φινλανδίας Alexander Stubb δήλωσε ότι η ένταξη στη συμμαχία ήταν μια «τελειωμένη συμφωνία» για τη χώρα του από τη στιγμή που τα ρωσικά στρατεύματα εισέβαλαν στην Ουκρανία. Σε πολλούς Φινλανδούς, ο πόλεμος έφερε στην μνήμη τους το 1939 που οι Σοβιετικοί εισέβαλαν στη Φινλανδία και για περισσότερο από τρεις μήνες ο φινλανδικός στρατός πρόβαλε σθεναρή αντίσταση, παρά το γεγονός ότι υστερούσε αριθμητικά. Τελικά η Φινλανδία άντεξε μέχρι τον Μάρτιο του 1940, αλλά έχασε την ανατολική επαρχία της Καρελίας από τη Ρωσία. Απέφυγαν την κατοχή, αλλά κατέληξαν να χάσουν το 10% της επικράτειάς τους. Η στρατιωτική αδυναμία της Σουηδίας ήρθε στο προσκήνιο το 2013, όταν τα ρωσικά βομβαρδιστικά αεροσκάφη ήταν σε θέση να προσομοιώσουν μια επίθεση στη Στοκχόλμη και η Σουηδία χρειαζόταν τη βοήθεια του ΝΑΤΟ για να τα αποκρούσει. Το 2014, οι Σουηδοί παρακολουθούσαν ανήσυχοι αναφορές ότι ένα ρωσικό υποβρύχιο παραμόνευε στα ρηχά νερά του αρχιπελάγους της Στοκχόλμης.[573] Τελικά η Σουηδία εντάχθηκε επίσημα στο ΝΑΤΟ στις 7.3.2024[574] και η Φινλανδία στις 4.4.2023.[575] Τόσο η Σουηδία όσο και η Φινλανδία παρά την μακροχρόνια αδέσμευτη και ουδέτερη πολιτική τους, από την αρχή της εισβολής της Ρωσίας υποστήριξαν σε μεγάλο βαθμό την Ουκρανία.[576]

Σύμφωνα με τον θεωρητικό του ρεαλισμού Stephen Walt η απόφαση της Σουηδίας και της Φινλανδίας να εγκαταλείψουν τις μακροχρόνιες παραδόσεις ουδετερότητας και να υποβάλουν αίτηση για ένταξη στο ΝΑΤΟ, φαίνεται ως ένα κλασικό παράδειγμα της θεωρίας της ισορροπίας δυνάμεων μετά τον καταστροφικό πόλεμο που εξαπέλυσε η Ρωσία στην Ουκρανία, αφού κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι το περιβάλλον ασφαλείας τους επιδεινώνεται. Μπορεί βέβαια να επέλεξαν τη μεγαλύτερη προστασία που πιστεύουν ότι θα προσφέρει η ένταξη στο ΝΑΤΟ, όμως η εγκατάλειψη μιας μακροχρόνιας και επιτυχημένης πολιτικής ουδετερότητας είναι ένα μεγάλο βήμα και θα μπορούσε να συνεπάγεται σημαντικό κόστος και κινδύνους στην πορεία. Αυτό το σημείο είναι ιδιαίτερα σημαντικό στην περίπτωση της Σουηδίας, η οποία συνεργαζόταν ήδη στενά με το ΝΑΤΟ και πολλά χρόνια αποκόμιζε οφέλη χωρίς

[573] *How Sweden and Finland went from neutral to NATO* στο https://www.bbc.com/news/world-europe-61397478 (τ.π. 3.8.2024)
[574] *Sweden in NATO* στο https://www.government.se/government-policy/sweden-in-nato/ (τ.π. 13.5.2024)
[575] *Finland joins NATO as 31st Ally* στο https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_213448.htm (τ.π. 7.8.2024)
[576] Περισσότερα στοιχεία στο *Military assistance to Ukraine since the Russian invasion*, ό.π.

βάρη και υποχρεώσεις. Γιατί λοιπόν άλλαξε πορεία τώρα; Με την μειωμένη στρατιωτική απόδοση της Ρωσίας στην Ουκρανία θα έπρεπε λογικά η Σουηδία και η Φινλανδία να αισθάνονται περισσότερο παρά λιγότερο ασφαλείς, αφού ο πόλεμος έδειξε ότι οι ένοπλες δυνάμεις της Ρωσίας απλά δεν είναι πολύ καλές στο να κατακτούν άλλα κράτη. Επίσης ο συνδυασμός των δυτικών κυρώσεων, το κόστος του ίδιου του πολέμου και ο συνολικός πληθυσμός που μειώνεται και γερνάει πρόκειται να μειώσει την ισχύ της Ρωσίας της χώρας τα επόμενα χρόνια. Όταν θυμάται κανείς ότι η Σουηδία παρέμεινε ουδέτερη σε όλη τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου, που η σοβιετική ισχύς βρισκόταν στο απόγειό της, είναι τουλάχιστον κάπως περίεργο που η Σουηδία και η Φινλανδία επέλεξαν αυτή τη στιγμή για να αποφασίσουν ότι χρειάζονταν την αγκαλιά του ΝΑΤΟ. Φαίνεται ότι η παραδοσιακή θεωρία ισορροπίας δυνάμεων είναι ελλιπής και τα κράτη δίνουν μεν μεγάλη προσοχή στην ισορροπία δυνάμεων, αλλά αυτό που πραγματικά τους ενδιαφέρει είναι οι απειλές.[577]

Συμπέρασμα: Είναι αλήθεια ότι Σουηδία και Φινλανδία μοιράζονται τις ίδιες βασικές πολιτικές αξίες πάνω στις οποίες έχει ιδρυθεί και λειτουργεί το ΝΑΤΟ εδώ και 70 χρόνια και έχουν πολλά να προσφέρουν ως στρατηγικοί εταίροι και σύμμαχοι. Από την κρίση στην Ουκρανία και την παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία, η Σουηδία και η Φινλανδία πλησίαζαν όλο και περισσότερο το ΝΑΤΟ αν και αυτή η προσέγγιση χρονολογείται από το 1994, που οι δύο χώρες άρχισαν να συνεργάζονται με το ΝΑΤΟ στο πλαίσιο του προγράμματος Συνεργασία για την Ειρήνη (Partner for PeacePfP). Δεν πρέπει να λησμονούνται επίσης οι στρατιωτικές συνεισφορές στις επιχειρήσεις του ΝΑΤΟ στο Κοσσυφοπέδιο και το Αφγανιστάν, καθώς και η ανάπτυξη της Σουηδίας στη Λιβύη το 2011. Έτσι η στροφή της εξωτερικής πολιτικής της Σουηδίας και της Φινλανδίας που εγκατέλειψαν την παραδοσιακή πολιτική ουδετερότητας και έγιναν πλήρη μέλη του ΝΑΤΟ, έγινε πάνω σε έδαφος που είχε προετοιμαστεί και τελικά ήταν αποτέλεσμα της ευαλωτότητας που αισθάνθηκαν λόγω της εγγύτητας της απειλής με την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία. Η εταιρική σχέση που είχαν με το ΝΑΤΟ δεν τις κάλυπτε ως προς την εφαρμογή του άρθρου 5 του καταστατικού της συμμαχίας και έτσι προτίμησαν την απτή εγγύηση ασφάλειας του

[577] Stephen Walt, *What Are Sweden and Finland Thinking?,* 18.5.2022, στο https://foreignpolicy.com/2022/05/18/nato-sweden-finland-russia-balance-threat/ (τ.π. 30.10.2023)

ΝΑΤΟ παραμερίζοντας κάθε δυνητική παρενέργεια που θα μπορούσε να έχει μια τέτοια απόφαση προκαλώντας αντιδράσεις της Ρωσίας.

3.5. Δανία

Αν για τη Σουηδία και τη Φινλανδία η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία ήταν αφορμή να εγκαταλείψουν την παραδοσιακή ουδετερότητά τους και να γίνουν μέλη του ΝΑΤΟ, για τη Δανία ήταν αφορμή να γίνει δημοψήφισμα στις 1.6.2022 και να αποφασίσει να καταργήσει την 30ετή ρήτρα εξαίρεσης που σχετίζεται με την άμυνα της ΕΕ και επιτρέπει στη Δανία να συμμετάσχει πλήρως στην ΚΠΑΑ της ΕΕ σε μια εποχή κατά την οποία ήταν πιο επιτακτικό από ποτέ για την ΕΕ και τα κ-μ της να ενισχύσουν τις αμυντικές τους ικανότητες και την ικανότητά τους για δράση όπως δήλωσε ο ΥΕ της ΕΕ για την Εξωτερική Πολιτική και την Πολιτική Ασφάλειας Josep Borrell.[578] Προηγουμένως η πρωθυπουργός της Δανίας Mette Frederiksen δήλωσε επίσης ότι η κυβέρνηση θα αυξήσει τις αμυντικές δαπάνες της για να επιτύχει τον στόχο του 2% του ΑΕΠ του ΝΑΤΟ έως το 2033, από το σημερινό μερίδιο 1,44%. Η τελευταία φορά που η χώρα ξεπέρασε το όριο του 2% ήταν το 1989. Είναι αξιοσημείωτο ότι η ρήτρα εξαίρεσης εισήχθη κατ' εντολή της Δανίας ως μέρος της συμφωνίας του Edinburg του 1992, ένα κείμενο ειδικά σχεδιασμένο για να επιτρέψει στη Δανία να επικυρώσει τη Συνθήκη του Μάαστριχτ του 1991, την οποία οι Δανοί πολίτες καταψήφισαν οριακά με 50,7%.[579]

3.6. Ουγγαρία

Ο Ούγγρος πρόεδρος Victor Orbán καταδίκασε μεν την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, αλλά εξέφρασε την ανησυχία του ότι αυτές οι εξελίξεις οδηγούν στη διαίρεση της Ευρώπης σε σφαίρες επιρροής, ενώ οι κυρώσεις θα επηρεάσουν περισσότερο περιφερειακές χώρες όπως η Ουγγαρία, χωρίς να εξασφαλίσουν νίκη για το Κίεβο. Η Ουγγαρία από την κρίση της Κριμαίας το 2014 συνεχώς αντιτίθεται στις

[578] *Denmark: Statement by the High Representative on the outcome of the referendum on the opt-out in defence matters* στο https://www.eeas.europa.eu/eeas/denmark-statement-high-representative-outcome-referendum-opt-out-defence-matters_en (τ.π. 3.8.2024)
[579] *Denmark votes to drop EU defence opt-out in 'historic' referendum* στο https://www.bbc.com/news/world-europe-61644663 (τ.π. 3.8.2024)

κυρώσεις κατά της Ρωσίας ενώ μαζί με την Τουρκία εμπόδιζε μέχρι την τελευταία στιγμή την ένταξη της Σουηδίας στο ΝΑΤΟ. [580]

Κατά τη διάρκεια μιας ομιλίας στις 23.7.2022 στη Ρουμανία, ο Orbán επέκρινε τη στρατηγική της ΕΕ να επιβάλει κυρώσεις στη Ρωσία για την εισβολή στην Ουκρανία και είπε ότι μόνο οι συνομιλίες Ρωσίας-ΗΠΑ μπορούν να θέσουν τέλος στη σύγκρουση, επειδή η Ρωσία θέλει εγγυήσεις ασφαλείας που μόνο η Ουάσιγκτον μπορεί να δώσει. Είπε επίσης ότι η ΕΕ δεν πρέπει να συνταχθεί με τους Ουκρανούς, αλλά να τοποθετηθεί μεταξύ Κιέβου και Μόσχας και κάλεσε τις ΗΠΑ και τη Ρωσία να διεξαγάγουν ειρηνευτικές συνομιλίες για τον τερματισμό του πολέμου στην Ουκρανία, προσθέτοντας ότι το Κίεβο δεν μπορεί να νικήσει τη Μόσχα.[581]

Οι περισσότεροι Ούγγροι υποστηρίζουν ότι πρέπει να ακολουθηθεί μια πολιτική ουδετερότητας από τον πρωθυπουργό Orbán και απορρίπτουν τις κυρώσεις στη Ρωσία. Ωστόσο παρά τις αρνητικές συνέπειες των κυρώσεων για την Ευρώπη, η Βουδαπέστη τις έχει μέχρι στιγμής υποστηρίξει όλες, με αντάλλαγμα παραχωρήσεις και παρεκκλίσεις στην εφαρμογή τους για την Ουγγαρία, λόγω της γεωγραφικής της θέσης και της ειδικής οικονομικής δομής της αφού δεν μπορεί να αντισταθμίσει τις ρωσικές ενεργειακές προμήθειες μέσω λιμανιών. Μέχρι τον Μάρτιο του 2023 ο Orbán είχε συναντήσει τον Putin έντεκα φορές, επτά στη Μόσχα και τέσσερις στη Βουδαπέστη. Προώθησε επίσης την οικοδόμηση σχέσεων υψηλού προφίλ με την Κίνα, την Τουρκία και τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ασίας. Παράλληλα, η Ουγγαρία συνέχισε να συμμετέχει σε αμερικανικές στρατιωτικές αποστολές στο εξωτερικό, επιδιώκοντας στρατιωτική συνεργασία. Ο πόλεμος όμως στην Ουκρανία δεν εκλαμβάνεται στην Ουγγαρία ότι είναι προς το συμφέρον της και η Βουδαπέστη προσπαθεί να μην παρασυρθεί σε αυτόν. Με δεδομένη την ουγγρική μειονότητα στην Ουκρανία, εάν η ΕΕ παρέμβει στην Ουκρανία περισσότερο επιθετικά, οι σχέσεις με την ΕΕ θα ενταθούν ακόμη περισσότερο.[582] «Οι άνθρωποι συχνά με ρωτούν με ποια πλευρά είμαστε. Είμαστε στο πλευρό της Ουγγαρίας», δήλωσε ο Orbán σε διεθνή συνέντευξη Τύπου στη Βουδαπέστη στις 2.12.2022 και πρόσθεσε: «Η Ουγγαρία δεν

---

[580] D. Haas, *Understanding Hungarian foreign policy* στο https://emerging-europe.com/news/understanding-hungarian-foreign-policy/ (τ.π. 15.7.2024)
[581] *Orban Calls For U.S.-Russia Talks On Ukraine War, Saying Kyiv Can't Win* στο https://www.rferl.org/a/orban-ukraine-war-us-russia-talks/31956804.html (τ.π. 15.7.2024)
[582] K. Koenen, *Hungary on its own path* στο https://www.gisreportsonline.com/r/hungary-foreign-policy/ (τ.π. 15.7.2024)

θέλει να αναγκαστεί να λάβει μέτρα ενάντια στα δικά της συμφέροντα. Έτσι, δεν είμαι διατεθειμένος να βοηθήσω τους Ουκρανούς με τέτοιο τρόπο ώστε να καταστρέψω την Ουγγαρία και η Ουγγαρία έχει πληγεί ιδιαίτερα σκληρά από τις κυρώσεις της ΕΕ κατά της Ρωσίας».[583]

Από την αρχή του πολέμου η Ουγγαρία μέσω του υπουργού εξωτερικών Péter Szijjártó είχε δηλώσει ότι δεν θα επιτρέψει τη διέλευση όπλων από το έδαφός της που προορίζονται για την Ουκρανία για λόγους εθνικής ασφαλείας, διότι αυτές οι αποστολές όπλων μπορεί να γίνουν εχθρικοί στόχοι. Ωστόσο η ουγγρική κυβέρνηση, η οποία έχει αναπτύξει στενές σχέσεις με το Κρεμλίνο καταδίκασε την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία και συμφώνησε τελικά στις ευρωπαϊκές κυρώσεις. Υπέγραψε επίσης την ενεργοποίηση του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού για την Ειρήνη, ενός μέσου που επιτρέπει στην ΕΕ να χρηματοδοτεί την αγορά και την παράδοση όπλων. Όμως ο πρωθυπουργός της Ουγγαρίας Victor Orban δήλωσε ότι η χώρα του πρέπει να μείνει έξω από τη σύγκρουση και ότι η ίδια η Ουγγαρία δεν θα προμηθεύσει όπλα στη γειτονική της χώρα. Ωστόσο όπως ανακοίνωσε ο υπουργός εξωτερικών η Ουγγαρία θα στείλει ανθρωπιστική βοήθεια στη δυτική Ουκρανία.[584] Στις 6.12.2022 η ουγγρική κυβέρνηση χρησιμοποίησε ως μοχλό πίεσης -για να εξασφαλίσει το μερίδιό της στα κονδύλια του ταμείου ανάκαμψης- την ανάγκη να εγκρίνει ένα πακέτο βοήθειας ύψους 18 δισεκατομμυρίων στην Ουκρανία και άσκησε veto, αναγκάζοντας την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τις άλλες χώρες της ΕΕ να αναζητήσουν μια εναλλακτική λύση για να διασφαλίσουν ότι το Κίεβο θα λάβει τα απαραίτητα κεφάλαια τον Ιανουάριο.[585] Στις 20.1.2023 άσκησε ξανά veto εμποδίζοντας την εκταμίευση 500 εκατομμυρίων ευρώ από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Ειρήνης που προοριζόταν για στρατιωτική βοήθεια στην Ουκρανία.[586] Ο πρωθυπουργός της Ουγγαρίας Orban έχει απορρίψει προτάσεις για την παροχή περαιτέρω δόσεων στρατιωτικής βοήθειας και τη δημιουργία ειδικού

---

[583] *End-of-year international press conference given by PM V. Orbán* στο https://abouthungary.hu/speeches-and-remarks/end-of-year-international-press-conference-given-by-prime-minister-viktor-orban (τ.π. 15.7.2024)

[584] *Hungary refuses to allow weapons transit to Ukraine* στο https://www.politico.eu/article/hungary-foreign-minister-peter-szijjarto-weapon-transit-ukraine/ (τ.π. 8.8.2024)

[585] *Hungary vetoes Ukraine aid, EU seeks alternative solution* στο https://www.politico.eu/article/hungary-vetoes-ukraine-aid-eu-seeks-alternative-solution/ (τ.π. 8.8.2024)

[586] *Hungary is blocking release of €500 million in EU military aid to Ukraine* στο https://www.euronews.com/my-europe/2023/01/20/hungary-blocking-release-of-500-million-in-eu-military-aid-to-ukraine (τ.π. 8.8.2024)

ταμείου άμυνας για την Ουκρανία στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού για την Ειρήνη της ΕΕ αλλά τελικά το ταμείο συμφωνήθηκε στη συνέχεια τον Μάρτιο του 2024.[587] Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις 13.12.2023, ο Orban άσκησε επίσης βέτο σε ένα ευρύτερο πακέτο χρηματοδότησης της ΕΕ για την Ουκρανία ύψους 50 δισεκατομμυρίων ευρώ[588] το οποίο όμως εγκρίθηκε στη συνέχεια σε έκτακτη σύνοδο του Συμβουλίου στις 1.2.2024.[589]

Η Ουγγαρία εξακολουθεί να εμποδίζει περαιτέρω δόσεις βοήθειας στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού για την Ειρήνη και η πρόοδος θεωρείται πλέον απίθανη μετά την ανάληψη της προεδρίας του Συμβουλίου από την Ουγγαρία στις 1.7.2024. Ωστόσο, η ΕΕ κατέληξε σε συμφωνία για στρατιωτική βοήθεια στην Ουκρανία χωρίς την Ουγγαρία χρησιμοποιώντας τα κέρδη των «παγωμένων» ρωσικών περιουσιακών στοιχείων. Ο Orban απέσυρε επίσης την αντίθεσή του στον υπηρεσιακό πρωθυπουργό της Ολλανδίας Mark Rutte να αντικαταστήσει τον Γενικό Γραμματέα του NATO Jens Stoltenberg. Η αλλαγή θέσης του Orban φέρεται να έγινε με αντάλλαγμα υποσχέσεις ότι η Ουγγαρία θα μπορούσε να εξαιρεθεί από τη μελλοντική στρατιωτική υποστήριξη του NATO προς την Ουκρανία.[590]

Αυτή η πολιτική της Ουγγαρίας έχει δημιουργήσει εντάσεις με τους συμμάχους της στην ΕΕ αφού τα περισσότερα κ-μ της ΕΕ είναι πιστοί σύμμαχοι της Ουκρανίας, ενώ ο πρωθυπουργός της Ουγγαρίας Victor Orban θεωρείται ευρέως ότι έχει τις πιο θερμές σχέσεις με το Κρεμλίνο μεταξύ όλων των ηγετών της ΕΕ. Η πολωνική κυβέρνηση επικρίνει ανοιχτά την Ουγγαρία για τη στάση της και ο Orban κατηγόρησε την Πολωνία ότι έχει οικονομικές σχέσεις με τη Ρωσία αγοράζοντας πετρέλαιο κάτι το οποίο αρνήθηκε η Πολωνία.[591]

Με την ανάληψη της προεδρίας της ΕΕ από την Ουγγαρία, ο Orban πήρε πρωτοβουλία και επισκέφτηκε για πρώτη φορά από την έναρξη του πολέμου το Κίεβο

---

[587] *Military assistance to Ukraine since the Russian invasion,* ό.π. σ. 40
[588] *European Council latest: EU leaders seek 'workarounds' after Orbán blocks Ukraine aid* στο https://www.politico.eu/article/european-council-summit-updates-eu-enlargement-ukraine-aid-budget-russia-sanctions/ (τ.π. 8.8.2024)
[589] *EU agrees $50B funding deal for Ukraine at pivotal time in the war* στο https://edition.cnn.com/2024/02/01/europe/eu-ukraine-funding-deal-intl/index.html (τ.π. 8.8.2024)
[590] *Military assistance to Ukraine since the Russian invasion,* ό.π. σ. 40
[591] *Diplomatic spat erupts between Hungary and Poland over conflicting views on Russia* στο https://apnews.com/article/poland-hungary-orban-diplomatic-spat-russia-sanctions-f6880c11572221b72c90be0fcc4f3360 (τ.π. 4.8.2024)

και κάλεσε τον Ουκρανό πρόεδρο Zelensky να εξετάσει το ενδεχόμενο κατάπαυσης του πυρός προκειμένου να επιταχυνθούν οι ειρηνευτικές συνομιλίες με τη Μόσχα.[592] Στη συνέχεια επισκέφτηκε τη Μόσχα για να συναντηθεί με τον Ρώσο πρόεδρο, προκαλώντας οργή μεταξύ των συναδέλφων του ηγετών της ΕΕ. Οι δύο ηγέτες δήλωσαν ότι συζήτησαν τρόπους για τον τερματισμό της σύγκρουσης στην Ουκρανία.[593] Αυτές οι πρωτοβουλίες οδήγησαν τον ΥΕ της ΕΕ για την εξωτερική πολιτική Josep Borell να αφαιρέσει από την Ουγγαρία το δικαίωμα να φιλοξενήσει την επόμενη συνάντηση των υπουργών Εξωτερικών και Άμυνας λόγω της στάσης της στον πόλεμο στην Ουκρανία, δηλώνοντας ότι οι ενέργειες της Ουγγαρίας θα πρέπει να έχουν συνέπειες και ότι πρέπει να σταλεί ένα μήνυμα, ακόμη και αν είναι συμβολικό. Από τα υπόλοιπα 26 κ-μ της ΕΕ μόνο η Σλοβακία υποστήριξε την Ουγγαρία σε αυτή τη διαφωνία, ενώ ο υπουργός Εξωτερικών του Λουξεμβούργου Xavier Bettel διαφώνησε στη μεταφορά της έδρας για την συνάντηση των υπουργών εξωτερικών της ΕΕ. Ο Φινλανδός πρωθυπουργός Petteri Orpo δήλωσε ότι ο Orban δεν είχε το δικαίωμα να διαπραγματευτεί για λογαριασμό της ΕΕ, ενώ τέλος ο Πολωνός υπουργός Εξωτερικών Radoslaw Sikorski πρότεινε η συνάντηση του Αυγούστου να πραγματοποιηθεί στη δυτική Ουκρανία, αλλά η ιδέα αυτή απορρίφθηκε από τη Βουδαπέστη.[594] Η Ουγγαρία ακόμα και για την ένταξη της Σουηδίας στο ΝΑΤΟ ευθυγραμμίστηκε με την Τουρκία και πρόβαλε αντιρρήσεις καθυστερώντας την είσοδό της στη συμμαχία.[595]

Συνοψίζοντας, η στάση της Ουγγαρίας από την έναρξη της εισβολής στην Ουκρανία είναι αλήθεια ότι δεν αποτέλεσε έκπληξη. Η Ουγγαρία δεν θεώρησε απειλή για τα συμφέροντά της τη Ρωσία και προσπάθησε να διατηρήσει τις καλές σχέσεις μαζί της, προκαλώντας ωστόσο πολλές φορές τη δύση στην προσπάθειά της να ισορροπήσει μεταξύ Δύσης και Μόσχας. Οι ενέργειές της δημιουργούσαν προβλήματα στην κατά τα άλλα ομόφωνη υποστήριξη της ΕΕ στην Ουκρανία τόσο οικονομικά όσο και στρατιωτικά. Ενώ και άλλες χώρες όπως η Γαλλία θεωρούσαν πριν την έναρξη του πολέμου τη Ρωσία στρατηγικό εταίρο και μετέβαλλαν στη συνέχεια τη στάση τους

---

[592] *Viktor Orban, Putin's greatest European ally, makes first trip to Kyiv since start of war* στο https://edition.cnn.com/2024/07/02/europe/viktor-orban-visits-kyiv-intl/index.html (τ.π. 4.8.2024)
[593] *Hungary's PM Orban meets Russia's Putin in a Moscow visit condemned by Ukraine and EU leaders* στο https://edition.cnn.com/2024/07/05/europe/orban-meets-putin-russia-ukraine/index.html (τ.π. 4.8.2024)
[594] *Hungary stripped of EU meeting over Ukraine stance* στο https://www.bbc.com/news/articles/cgr542l753po (τ.π. 4.8.2024)
[595] *Hungary raises fresh objections to Sweden's Nato bid* στο https://www.ft.com/content/ebb5522a-17a6-4e14-83ac-b913ad81214d (τ.π. 4.8.2024)

ευθυγραμμιζόμενοι και με τις ΗΠΑ, η Ουγγαρία προτεραιοποίησε τη σχέση της με την Ρωσία πιθανόν επειδή θεωρούσε τη θέση της στη δύση ακλόνητη. Επίσης, με αυτή την πολιτική της η Ουγγαρία προσπάθησε να αποκτήσει οφέλη από την ΕΕ είτε με εξαιρέσεις στις κυρώσεις έναντι της Ρωσίας, είτε με τις διεκδικήσεις της στο ταμείο ανάκαμψης της ΕΕ.

Αναμφίβολα όμως, αυτή η στάση και πολιτική της Ουγγαρίας προκάλεσε προβλήματα στα υπόλοιπα κ-μ της ΕΕ αλλά και την ΕΕ ως θεσμό στην πολιτική της να παρέχει κάθε είδους βοήθεια στην Ουκρανία προκειμένου να αντιμετωπίσει τη ρωσική απειλή. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Γερμανός Καγκελάριος Olaf Scholz χρειάστηκε να προτείνει στον Orban να πιεί ένα καφέ έξω από το χώρο που συνεδρίαζαν οι ηγέτες των κ-μ της ΕΕ, προκειμένου να ψηφιστεί χωρίς την παρουσία του Ούγγρου πρωθυπουργού η έναρξη των διαδικασιών ένταξης της Ουκρανίας στην ΕΕ.[596]

3.7. Πολωνία

Η Πολωνία πριν ακόμα την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, στα επίσημα έγγραφά της και την Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας του 2020, ανάμεσα στον αυξανόμενο αριθμό απειλών και προκλήσεων ασφάλειας που αναγνώριζε, καθόριζε ως σοβαρότερη απειλή την νεοϊμπεριαλιστική πολιτική της Ρωσίας, η οποία ασκείται και με τη χρήση στρατιωτικής βίας. Θεωρείται σε αυτό το έγγραφο ότι η επίθεση κατά της Γεωργίας, η παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας και οι δραστηριότητες στην ανατολική Ουκρανία, έχουν παραβιάσει τις βασικές αρχές του διεθνούς δικαίου και έχουν υπονομεύσει τους πυλώνες του ευρωπαϊκού συστήματος ασφαλείας. Η Ρωσία αναπτύσσει επιθετικά τις στρατιωτικές της δυνάμεις και διεξάγει ασκήσεις μεγάλης κλίμακας, με βάση σενάρια που υποθέτουν σύγκρουση με το ΝΑΤΟ και ταχεία ανάπτυξη μεγάλων στρατιωτικών σχηματισμών με τη χρήση πυρηνικών όπλων. Υποθέτει ότι η Ρωσία θα συνεχίσει την πολιτική της υπονόμευσης της τρέχουσας διεθνούς τάξης που βασίζεται στο διεθνές δίκαιο, προκειμένου να επανακτήσει την ισχύ και τις σφαίρες επιρροής της.[597]

---

[596] *Scholz gets Orbán out the room to open Ukraine's membership talks* στο https://www.politico.eu/article/olaf-scholz-gets-viktor-orban-out-the-room-to-approve-ukraine-accession-talks/ (τ.π. 8.8.2024)

[597] *National Security Strategy of the Republic of Poland* στο https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/National_Security_Strategy_of_the_Republic_of_Poland_2020.pdf (τ.π. 5.802024)

Οι σχέσεις Ουκρανίας-Πολωνίας δεν ήταν ποτέ καλύτερες από το ότι είναι σήμερα. Από την αρχή του πολέμου η Πολωνία υποστηρίζει θερμά την Ουκρανία. Αυτή η υποστήριξη υπήρξε παρά την ταραχώδη ιστορία με εθνοτικές, πολιτικές και πολιτιστικές διαφορές αλλά και εδαφικά ζητήματα που προκάλεσαν ένοπλες συγκρούσεις το 1918-19 μεταξύ τους. Η Ουκρανία από το 1922 ενσωματώθηκε στη Σοβιετική Ένωση, ενώ η Πολωνία έγινε ανεξάρτητο κράτος, αλλά τα εδαφικά σύνορα μεταξύ τους έχουν μετατοπιστεί με την πάροδο του χρόνου και ορισμένα τμήματα της δυτικής Ουκρανίας ήταν παραδοσιακά μέρος της Πολωνίας.[598]

Από τότε που η Ρωσία εισέβαλε στην Ουκρανία, η Πολωνία έχει δεχθεί περίπου 3,5 εκατομμύρια Ουκρανούς πρόσφυγες και επέτρεψε επίσης να περάσει από το έδαφός της μία από τις μεγαλύτερες στρατιωτικές βοήθειες από τον Β΄ΠΠ ενώ ανακοίνωσε την αύξηση των αμυντικών της δαπανών στο 3% του ΑΕΠ στα πλαίσια της δέσμευσής της στο ΝΑΤΟ και την ευρωπαϊκή ασφάλεια.[599] Μέχρι τις 29.2.2024 η Πολωνία είχε παράσχει διμερή οικονομική, ανθρωπιστική και στρατιωτική βοήθεια στην Ουκρανία ύψους 4.33 δισεκατομμυρίων ευρώ, εκτός της συνεισφοράς της σε αυτήν της ΕΕ[600] και απροσδιόριστο αριθμό πολεμικών μέσων και πυρομαχικών με παράλληλη πίεση της ΕΕ και του ΝΑΤΟ για μεγαλύτερη στρατιωτική βοήθεια.

Τον Σεπτέμβριο του 2023, ο πρωθυπουργός της Πολωνίας, Mateusz Morawiecki, δήλωσε ότι η Πολωνία δεν θα παρέχει πλέον στρατιωτική βοήθεια στην Ουκρανία, καθώς θα επικεντρωθεί στον εξοπλισμό της ίδιας με πιο σύγχρονα όπλα, εν μέσω διαφωνιών για τι εξαγωγές γεωργικών προϊόντων της Ουκρανίας.[601] Ωστόσο η βοήθεια συνεχίστηκε και στις 8.7.2024 ο Πρόεδρος της Ουκρανίας Volodymyr Zelensky και ο Πρωθυπουργός της Πολωνίας Donald Tusk υπέγραψαν συμφωνία συνεργασίας στον τομέα της ασφάλειας που επιτρέπει την αναχαίτιση πυραύλων και μη επανδρωμένων αεροσκαφών στον εναέριο χώρο της Ουκρανίας που εκτοξεύονται

---

[598] *Ukraine war: why Poland is piling pressure on allies to increase military support for Kyiv* στο https://theconversation.com/ukraine-war-why-poland-is-piling-pressure-on-allies-to-increase-military-support-for-kyiv-197965 (τ.π. 5.8.2024)

[599] *Poland and the War in Ukraine: A Conversation with Zbigniew Rau, Poland's Minister of Foreign Affairs* στο https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/220928_Poland_War_Ukraine.pdf?VersionId=M9LUm3uo1xPrmnyjyt2E2zH5ikqy8Mjg (τ.π. 5.8.2024)

[600] *Total bilateral aid allocations to Ukraine* στο https://www.statista.com/statistics/1303432/total-bilateral-aid-to-ukraine/ (τ.π. 5.8.2024)

[601] *Poland stops sending weapons to Ukraine amid grain fight, Warsaw* says στο https://www.politico.eu/article/poland-stops-arming-ukraine-amid-grain-fight/ (τ.π. 8.8.2024)

προς την κατεύθυνση της Πολωνίας, η οποία εξετάζει επίσης το ενδεχόμενο να προμηθεύσει την Ουκρανία μία επιπλέον μοίρα MiG-29 (τουλάχιστον 14 μαχητικά αεροσκάφη).[602]

3.8. Σλοβακία

Μετά την εκλογική του νίκη τον Σεπτέμβριο του 2023, ο νέος φιλορώσος πρωθυπουργός της Σλοβακίας, Robert Fico, εκπλήρωσε μία από τις προεκλογικές του δεσμεύσεις και τερμάτισε τη στρατιωτική βοήθεια προς την Ουκρανία[603] ενώ τον Ιανουάριο του 2024, είπε ότι η Σλοβακία θα ασκήσει επίσης βέτο σε οποιαδήποτε προσπάθεια ένταξης της Ουκρανίας στο NATO.[604] Τον Απρίλιο του 2024 η κυβέρνηση δήλωσε επίσης ότι δεν θα συμμετάσχει στην πρωτοβουλία υπό την ηγεσία της Τσεχίας για την προμήθεια πυρομαχικών.[605]

4. Πως επηρεάζει η αντίληψη της πυρηνικής απειλής την ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα και τη στρατηγική κουλτούρα των κ-μ της ΕΕ

Η αντίληψη της απειλής όπως αυτή διαμορφώνεται στο χρόνο και στο γεωπολιτικό περιβάλλον είναι σημαντικός παράγοντας διαμόρφωσης της στρατηγικής κουλτούρας αλλά και της εξωτερικής πολιτικής τόσο των κρατών όσο και θεσμών όπως η ΕΕ. Η απειλή ενός πυρηνικού πολέμου μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης είχε τεθεί στο περιθώριο αλλά ανέκαμψε με τον πόλεμο στην Ουκρανία με τη μορφή της ρωσικής πυρηνικής απειλής. Και αν κατά την περίοδο του ψυχρού πολέμου η πυρηνική ομπρέλα υπό τις ΗΠΑ παρείχε την μέγιστη δυνατή ασφάλεια στην Ευρώπη απέναντι στο επίσης τεράστιο πυρηνικό οπλοστάσιο της Σοβιετικής Ένωσης, η κατάσταση που διαμορφώνεται σήμερα στην Ευρώπη με την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, σε μια στιγμή μάλιστα που οι ΗΠΑ είχαν στρέψει την προσοχή τους στα συμφέροντά τους στον Ειρηνικό και την Ασία δεν είναι ίδια από άποψη ασφαλείας. Η ανάδυση μιας

---

[602] *Ukraine and Poland Have Signed a Security Agreement: the Document Enables the Interception of Russian Missiles and Drones* στο https://www.president.gov.ua/en/news/ukrayina-ta-polsha-uklali-bezpekovu-ugodu-dokument-peredbach-92013 (τ.π. 8.8.2024)
[603] *Slovakia shift, elections in Poland dampen support for Ukraine* στο https://www.defensenews.com/global/europe/2023/10/03/slovakia-shift-elections-in-poland-dampen-support-for-ukraine/ (τ.π. 8.8.2024)
[604] *Slovakia Would Veto Ukrainian Membership In NATO, PM Says Ahead Of Kyiv Visit* στο https://www.rferl.org/a/slovakia-veto-ukraine-membership-fico-uzhorod-zelensky/32786330.html (τ.π. 8.8.2024)
[605] *After their PM halts Ukraine aid, Slovaks dig deep to help* στο https://www.bbc.com/news/world-europe-68843542 (τ.π. 8.8.2024)

πυρηνικής απειλής εκ μέρους της Ρωσίας βρίσκει την Ευρώπη και την ΕΕ ειδικότερα, αδύναμη να εγγυηθεί από μόνη της την ασφάλειά της επειδή δεν έχει αξιόλογο πυρηνικό οπλοστάσιο.

Σε παγκόσμιο επίπεδο, τα πυρηνικά οπλοστάσια ενισχύονται με τα εννέα πυρηνικά οπλισμένα κράτη - ΗΠΑ, Ρωσία, ΗΒ, Γαλλία, Κίνα, Ινδία, Πακιστάν, Β. Κορέα και Ισραήλ – να συνεχίζουν να τα εκσυγχρονίζουν και αρκετά από αυτά να αναπτύσσουν νέα πυρηνικά οπλικά συστήματα. Η Ρωσία και οι ΗΠΑ κατέχουν μαζί σχεδόν το 90% του συνόλου των πυρηνικών όπλων. Τα μεγέθη των αντίστοιχων πυρηνικών τους οπλοστασίων φαίνεται να παρέμειναν σχετικά σταθερά το 2022, αν και η διαφάνεια όσον αφορά τις πυρηνικές δυνάμεις μειώθηκε και στις δύο χώρες μετά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία τον Φεβρουάριο του 2022. Η βρετανική κυβέρνηση ανακοίνωσε το 2021 ότι αυξάνει το όριο από 225 σε 260 πυρηνικές κεφαλές, ενώ το 2022 η Γαλλία συνέχιζε την ανακαίνιση και αναβάθμιση του πυρηνικού της οπλοστασίου. Υπάρχει ωστόσο ανάγκη να αποκατασταθεί η πυρηνική διπλωματία και να ενισχυθούν οι διεθνείς έλεγχοι των πυρηνικών όπλων, αφού μετά την ευρείας κλίμακας εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία τον Φεβρουάριο του 2022, οι ΗΠΑ ανέστειλαν τον διμερή διάλογο στρατηγικής σταθερότητας με τη Ρωσία. Τον Φεβρουάριο του 2023 η Ρωσία ανακοίνωσε ότι ανέστειλε τη συμμετοχή της στη Συνθήκη του 2010 για Μέτρα για την Περαιτέρω Μείωση και Περιορισμό των Στρατηγικών Επιθετικών Όπλων (Treaty on Measures for the Further Reduction and Limitation of Strategic Offensive Arms – new START)—την τελευταία εναπομείνασα συνθήκη ελέγχου πυρηνικών όπλων που περιορίζει τις στρατηγικές πυρηνικές δυνάμεις της Ρωσίας και των ΗΠΑ. Ανεστάλησαν επίσης τις συνομιλίες για μια νέα συνθήκη συνέχειας του START, η οποία λήγει το 2026. Ωστόσο, σύμφωνα με την αξιολόγηση του SIPRI, οι αναπτυγμένες στρατηγικές πυρηνικές δυνάμεις και των δύο χωρών παρέμειναν εντός των ορίων του New STAR έτσι όπως ήταν τον Ιανουάριο του 2023. «Σε αυτήν την περίοδο υψηλής γεωπολιτικής έντασης και δυσπιστίας, με κλειστά ή ελάχιστα λειτουργικά κανάλια επικοινωνίας μεταξύ αντιπάλων με πυρηνικά όπλα, οι κίνδυνοι λανθασμένου υπολογισμού, παρεξήγησης ή ατυχήματος είναι απαράδεκτα υψηλοί», λέει ο Dan Smith, Διευθυντής του SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute) και συμπληρώνει ότι «υπάρχει επείγουσα ανάγκη να

αποκατασταθεί η πυρηνική διπλωματία και να ενισχυθούν οι διεθνείς έλεγχοι στα πυρηνικά όπλα».[606]

Στον πίνακα 3 φαίνεται ότι η μόνη πυρηνική δύναμη στην ΕΕ των 27 είναι η Γαλλία με συνολικά 290 πυρηνικές κεφαλές και αν προσθέσουμε το ΗΒ με 225 τότε βλέπουμε ότι τα ευρωπαϊκά κράτη διαθέτουν συνολικά 515 πυρηνικές κεφαλές έναντι 4489 της Ρωσίας. Η τεράστια αυτή διαφορά πυρηνικών δυνατοτήτων της Ευρώπης σε σχέση με τη Ρωσία οδηγεί εκ των πραγμάτων την ΕΕ και την Ευρώπη στην αγκαλιά των ΗΠΑ για εγγύηση της ασφάλειάς τους έναντι της δυνητικής ρωσικής πυρηνικής απειλής.

Πίνακας 3: Παγκόσμιες Πυρηνικές Δυνάμεις, Ιανουάριος 2023

Χώρα	Ανεπτυγμένες Πυρηνικές Κεφαλές 2023	Αποθηκευμένες Πυρηνικές Κεφαλές 2023	Συνολικό απόθεμα 2023
ΗΠΑ	1770	1938	3708
Ρωσία	1674	2815	4489
Μ. Βρετανία	120	105	225
Γαλλία	280	10	290
Κίνα	-	410	410
Ινδία	-	164	164
Πακιστάν	-	170	170
Β. Κορέα	-	30	30
Ισραήλ	-	90	90
Σύνολο	3844	5732	9576

Πηγή: SIPRI στο https://www.sipri.org/media/press-release/2023/states-invest-nuclear-arsenals-geopolitical-relations-deteriorate-new-sipri-yearbook-out-now

Όσον αφορά την πυρηνική πολιτική, τα περισσότερα κράτη με πυρηνικά όπλα διατηρούν πολιτικές που θα τους επέτρεπαν να τα χρησιμοποιήσουν πρώτα σε μια σύγκρουση. Οι υποσχέσεις να χρησιμοποιηθούν αυτά τα όπλα μόνο σε αντίποινα για μια πυρηνική επίθεση - ή μια πολιτική μη πρώτης χρήσης (Non first use-NFU) - είναι σπάνιες. Όπου αυτές οι υποσχέσεις έχουν γίνει από πυρηνικά κράτη, οι αντίπαλοί τους γενικά τις θεωρούν μη αξιόπιστες. Η δέσμευση NFU αναφέρεται σε οποιαδήποτε επίσημη δήλωση από ένα κράτος με πυρηνικά όπλα να μην είναι ποτέ το πρώτο που θα

[606] *States invest in nuclear arsenals as geopolitical relations deteriorate—New SIPRI Yearbook out now* στο https://www.sipri.org/media/press-release/2023/states-invest-nuclear-arsenals-geopolitical-relations-deteriorate-new-sipri-yearbook-out-now (τ.π. 24.7.2024)

χρησιμοποιήσει αυτά τα όπλα σε μια σύγκρουση, τηρώντας αυτά αποκλειστικά και μόνο για αντίποινα μετά από πυρηνική επίθεση εναντίον του εδάφους ή του στρατιωτικού προσωπικού του. Σήμερα, η Κίνα είναι το μόνο κράτος με πυρηνικά όπλα που διατηρεί μια άνευ όρων δέσμευση NFU. Το 1993, η Ρωσία εξέδωσε ένα στρατιωτικό δόγμα που εγκατέλειψε επίσημα μια δέσμευση του 1982 από τον σοβιετικό ηγέτη Leonid Brezhnef να μην χρησιμοποιήσει πρώτη πυρηνικά όπλα σε μια σύγκρουση αν και αυτή η υπόσχεση δεν θεωρήθηκε ποτέ αξιόπιστη από τους ηγέτες του ΝΑΤΟ στα τελευταία χρόνια του ψυχρού πολέμου. Το στρατιωτικό δόγμα του 1993 έλεγε ότι τα πυρηνικά όπλα της χώρας δεν θα χρησιμοποιηθούν ποτέ εναντίον μη πυρηνικών κρατών που είχαν υπογράψει τη Συνθήκη για την μη διάδοση των πυρηνικών όπλων (Non Proliferation Treaty-NPT), εκτός από εκείνα που είχαν συμμαχήσει με πυρηνικό κράτος.[607]

Σύμφωνα με το Σχέδιο Εθνικής Ασφάλειας της Ρωσίας του 1997 « η Ρωσία διατηρεί το δικαίωμα να χρησιμοποιήσει όλες τις δυνάμεις και τα μέσα που έχει στη διάθεσή της, συμπεριλαμβανομένων των πυρηνικών όπλων, εάν δεχτεί ένοπλη επίθεση που θα έχει αποτέλεσμα την απειλή για την πραγματική ύπαρξη της Ρωσικής Ομοσπονδίας ως ανεξάρτητο κυρίαρχο κράτος».[608]

Στις 21.4.2000 ο Ρώσος Πρόεδρος Vladimir Putin υπέγραψε ένα νέο στρατιωτικό δόγμα, σύμφωνα με το οποίο ενώ το ισχύον δόγμα επέτρεπε στη Ρωσία να χρησιμοποιήσει πρώτη πυρηνικά όπλα μόνο «σε περίπτωση απειλής για την ύπαρξη της Ρωσικής Ομοσπονδίας», το νέο δόγμα επέτρεπε τη χρήση «σε απάντηση σε μεγάλης κλίμακας επίθεση με συμβατικά όπλα σε καταστάσεις κρίσιμες για την εθνική ασφάλεια της Ρωσικής Ομοσπονδίας». Επίσης, δηλωνόταν ρητά για πρώτη φορά ότι η Ρωσία «επιφυλάσσεται του δικαιώματος» να χρησιμοποιήσει πυρηνικά όπλα για να απαντήσει σε όλες τις επιθέσεις «όπλων μαζικής καταστροφής» ενώ επαναλάμβανε την επέκταση της πυρηνικής ομπρέλας της Ρωσίας στους συμμάχους της.[609]

---

[607] *'No First Use' and Nuclear Weapons* στο https://www.cfr.org/backgrounder/no-first-use-and-nuclear-weapons (τ.π. 28.7.2024)
[608] *1997 Russian National Security Concept* στο https://www.russiamatters.org/1997-russian-national-security-concept (11.8.2024)
[609] *Russia's Military Doctrine* στο https://www.armscontrol.org/act/2000-05/russias-military-doctrine (τ.π. 26.7.2024)

Στις Βασικές Αρχές για την Πυρηνική Αποτροπή της Ρωσίας που εκδόθηκαν στις 8.6.2020 αναφέρεται ότι η Ρωσική Ομοσπονδία διατηρεί το δικαίωμα να χρησιμοποιήσει πυρηνικά όπλα ως απάντηση στη χρήση πυρηνικών και άλλων τύπων όπλων μαζικής καταστροφής εναντίον της ή/και των συμμάχων της, καθώς και σε περίπτωση επίθεσης κατά της Ρωσικής Ομοσπονδίας με τη χρήση συμβατικών όπλων, όταν διακυβεύεται η ίδια η ύπαρξη του κράτους. Οι όροι που καθορίζουν τη δυνατότητα χρήσης πυρηνικών όπλων από τη Ρωσική Ομοσπονδία είναι οι εξής:

- λήψη αξιόπιστων δεδομένων σχετικά με εκτόξευση βαλλιστικών πυραύλων κατά της Ρωσίας ή των συμμάχων της
- χρήση πυρηνικών όπλων ή άλλων όπλων μαζικής καταστροφής κατά της Ρωσίας ή των συμμάχων της
- επιθέσεις σε κρίσιμες κυβερνητικές ή στρατιωτικές εγκαταστάσεις της Ρωσίας, η διακοπή λειτουργίας των οποίων θα επηρέαζε την απάντηση των πυρηνικών δυνάμεων
- Επιθετικότητα κατά της Ρωσίας με συμβατικά όπλα που απειλεί «την ίδια την ύπαρξη» του ρωσικού κράτους.

Τον Δεκέμβριο του 2021, ο Ρώσος υφυπουργός Εξωτερικών Sergey Ryabkov δήλωσε ότι η Μόσχα θα επιμείνει στην απαίτησή της για παροχή εγγυήσεων για την ασφάλεια των ρωσικών δυτικών συνόρων εκφράζοντας την ανησυχία του για περαιτέρω επέκταση του NATO προς τα ανατολικά και την ανάπτυξη απειλητικών οπλικών συστημάτων σε κοντινή απόσταση από το ρωσικό έδαφος.[610]

Τρεις ημέρες μετά την επίθεση της Ρωσίας το 2022, ο Putin διέταξε τις πυρηνικές δυνάμεις της Ρωσίας να βρίσκονται σε «ειδική ετοιμότητα μάχης» και ενώ οι ΗΠΑ θα μπορούσαν να θέσουν τις δικές τους πυρηνικές δυνάμεις σε κατάσταση ύψιστου συναγερμού ο Αμερικανός πρόεδρος Joe Biden προσπάθησε να αποκλιμακώσει την κατάσταση.[611] Σε μια επίδειξη δύναμης δύο μήνες μετά την επίθεσή της στην Ουκρανία, η Ρωσία εκτόξευσε σε άσκηση έναν νέο διηπειρωτικό

[610] *Moscow will insist Washington guarantees security for Russia's western borders — diplomat* στο https://tass.com/world/1373249 (τ.π. 24.7.2024)
[611] *Putin Declares a Nuclear Alert, and Biden Seeks De-escalation* στο https://www.nytimes.com/2022/02/27/us/politics/putin-nuclear-alert-biden-deescalation.html (τ.π. 24.7.2024)

βαλλιστικό πύραυλο ικανό να φέρει πυρηνική κεφαλή, τον οποίο ο πρόεδρος Vladimir Putin ονόμασε ως τον καλύτερο στον κόσμο.[612]

Σε ομιλία του ο Putin το Σεπτέμβριο του 2022 είπε ότι «σε περίπτωση απειλής για την εδαφική ακεραιότητα της χώρας μας και για την υπεράσπιση της Ρωσίας και του λαού μας, σίγουρα θα χρησιμοποιήσουμε όλα τα οπλικά συστήματα που έχουμε στη διάθεσή μας και αυτό δεν είναι μπλόφα».[613] Για ένα κράτος με πυρηνικά όπλα η παραπάνω δήλωση σαφώς υπονοεί και τη χρήση πυρηνικών όπλων ενώ παράλληλα περιέχει το ερώτημα τι ακριβώς θεωρεί ο Putin απειλή για την εδαφική ακεραιότητα της Ρωσίας; Επομένως με τις δηλώσεις του ο Ρώσος Πρόεδρος διευρύνει το δόγμα χρήσης πυρηνικών όπλων ή τουλάχιστον καθιστά περισσότερο αβέβαιη τις περιπτώσεις χρήσης αυτών.

Στις 25.3.2023, ο Πρόεδρος της Ρωσίας Vladimir Putin ανακοίνωσε ότι η Ρωσία είχε μεταφέρει στη Λευκορωσία τα τακτικά πυραυλικά συστήματα Iskander-M, τα οποία χρησιμοποιούν βαλλιστικούς πυραύλους και πυραύλους Cruise, τόσο συμβατικούς όσο και πυρηνικούς και έδειξε περαιτέρω την πρόθεση της Ρωσίας να τοποθετήσει μη στρατηγικά πυρηνικά όπλα στη Λευκορωσία, δηλώνοντας ότι την 1η Ιουλίου θα ολοκληρωθεί η κατασκευή μιας ειδικής αποθήκευσης για τακτικά πυρηνικά όπλα στο έδαφος της Λευκορωσίας.[614] Όλα τα παραπάνω δείχνουν μια κλιμάκωση της πυρηνικής ρωσικής απειλής κυρίως μέσω της αυξανόμενης σημασίας χρήσης τακτικών πυρηνικών όπλων.

Η ρωσική πυρηνική απειλή που επανάκαμψε με τον πόλεμο στην Ουκρανία, παρουσιάζει ένα νέο χαρακτηριστικό, τις ασκήσεις που περιλαμβάνουν τακτικά και όχι στρατηγικά πυρηνικά όπλα ως απάντηση στις δυτικές δυνάμεις που υποστηρίζουν την Ουκρανία.[615] Στις 29.4.2024, ο Γάλλος πρόεδρος Emmanuel Macron επιβεβαίωσε σε συνέντευξη που έδωσε τη θέση του ότι η Γαλλία παραμένει ανοιχτή στην αποστολή

---

[612] *Russia tests nuclear-capable missile that Putin calls world's best* στο https://www.reuters.com/world/europe/russia-tests-new-intercontinental-ballistic-missile-2022-04-20/ (τ.π. 24.7.2024)
[613] *Address by the President of the Russian Federation* στο http://www.en.kremlin.ru/events/president/transcripts/statements/69390 (τ.π. 26.7.2024)
[614] *Report to the Senate on the Status of Tactical (Nonstrategic) Nuclear Weapons* στο https://www.state.gov/report-on-the-status-of-tactical-nonstrategic-nuclear-weapons-negotiations/ (τ.π. 24.7.2024)
[615] G. D. Arceneaux, *Why the West should take Russia's nuclear threats more seriously* στο https://thebulletin.org/2024/06/why-the-west-should-take-russias-nuclear-threats-more-seriously/ (τ.π. 24.7.2024)

χερσαίων στρατευμάτων στην Ουκρανία για να ενισχύσει την ευρωπαϊκή ασφάλεια έναντι της ρωσικής επιθετικότητας.[616] Λίγο αργότερα, ο υπουργός Εξωτερικών του ΗΒ, David Cameron, ανακοίνωσε ότι η κυβέρνηση του ΗΒ θα υποστηρίξει την Ουκρανία παρέχοντας όπλα με δυνατότητες προσβολής εντός του ρωσικού εδάφους.[617] Σε απάντηση, η Ρωσία χαρακτήρισε αυτές τις δηλώσεις ως νέο γύρο κλιμάκωσης της έντασης και ανακοίνωσε στις 6 Μαΐου ότι θα διεξάγει ασκήσεις προσομοίωσης της χρήσης τακτικών πυρηνικών όπλων.[618]

Η πυρηνική απειλή έχει παραμείνει ως ένα χαρακτηριστικό της ρωσικής πολιτικής στη συνεχιζόμενη και διευρυνόμενη δυτική υποστήριξη προς την Ουκρανία. Μπορεί η απειλή για χρήση πυρηνικών όπλων εναντίον ενός ή περισσότερων κ-μ του ΝΑΤΟ στην Ευρώπη να μην θεωρείται πιθανή αλλά σκοπός της της Ρωσίας είναι να δημιουργήσει αβεβαιότητα και να αυξήσει τον κίνδυνο ότι μια σειρά δυτικών ενεργειών θα μπορούσε να προκαλέσει πυρηνική κλιμάκωση, είτε σκόπιμα είτε ακούσια. Η Ρωσία κρύβει την επιθετικότητα που εκφράζει με συμβατικά μέσα πίσω από το πυρηνικό της οπλοστάσιο και με αυτόν τον τρόπο φέρνει σε δίλημμα τους δυτικούς αντιπάλους της αν αξίζει να διακινδυνέψουν για να υποστηρίξουν την Ουκρανία. Σε κάθε περίπτωση η ρωσική πυρηνική απειλή έχει επιβραδύνει τη δυτική βοήθεια ενώ η Ρωσία έχει αξιοποιήσει με επιτυχία το πυρηνικό της οπλοστάσιο για να πραγματοποιήσει την εισβολή με συμβατικά μέσα στην Ουκρανία. Επομένως η κατανόηση του ρόλου που έχουν τα πυρηνικά όπλα της Ρωσίας στον πόλεμο στην Ουκρανία είναι απαραίτητη για τη χάραξη πολιτικής που επιτρέπει την υποστήριξη της Δύσης στην Ουκρανία, παράλληλα με τον εντοπισμό και τον μετριασμό των κινδύνων αυτής της στήριξης.[619]

Η Ρωσία με τις στρατιωτικές ασκήσεις μεγάλης κλίμακος που διεξήγαγε στα σύνορα με την Ουκρανία προσπάθησε να συγκαλύψει την πρόθεσή της να επιτεθεί και είχε την ευκαιρία να ενισχύσει την αξιοπιστία των απειλών της. Πριν από την εισβολή,

---

[616] *Emmanuel Macron in his own words* στο https://www.economist.com/europe/2024/05/02/emmanuel-macron-in-his-own-words-english (τ.π. 24.7.2024)
[617] U.K. lifts restrictions on Ukraine's use of weapons against Russia στο https://www.washingtonpost.com/world/2024/05/03/david-cameron-ukraine-russia-weapons/ (τ.π. 24.7.2024)
[618] *Russia to hold nuclear drills following 'threats' from West* στο https://www.bbc.com/news/articles/cq5npwdv3wzo (τ.π. 24.7.2024)
[619] G. D. Arceneaux, ό.π.

αρκετοί αναλυτές σημείωναν ότι με την άσκηση αυτή η Ρωσία ήθελε να πείσει τη δύση για το σοβαρό κόστος και τους κινδύνους κλιμάκωσης ενός πολέμου με τη Ρωσία, με έμφαση στους πυρηνικούς κινδύνους μιας τέτοιας σύγκρουσης. Η Μόσχα συνδυάζοντας σαφώς την πολιτική κρίση στην Ουκρανία με πυρηνικές απειλές και τη διεξαγωγή μεγάλων στρατιωτικών ασκήσεων δημιούργησε επαρκή αβεβαιότητα και κίνδυνο κλιμάκωσης για να ενισχύσει τις αποτρεπτικές απειλές της και να μειώσει την πιθανότητα μιας αποφασιστικής δυτικής υποστήριξης στην Ουκρανία. Αν και οι εταίροι της Ουκρανίας έχουν παράσχει σημαντική βοήθεια από το 2022, οι ανησυχίες για πυρηνική κλιμάκωση έχουν οδηγήσει σε μια προσεκτική, σταδιακή προσέγγιση της δυτικής υποστήριξης. Ακόμη και σήμερα, η απειλή χρήσης πυρηνικών όπλων συνεχίζει να επιβραδύνει τη δυτική απάντηση στη ρωσική επιθετικότητα στην Ουκρανία.[620]

Ο Πούτιν είναι σχεδόν βέβαιο ότι έχει όρια που αν ξεπεραστούν ή απλά προσεγγιστούν, θα μπορούσαν να οδηγήσουν στη χρήση πυρηνικών όπλων. Ταυτόχρονα, οι δυτικοί σύμμαχοι έχουν παράσχει σημαντική βοήθεια στην Ουκρανία χωρίς να προκαλέσουν ρωσική πυρηνική απάντηση. Το επίπεδο υποστήριξης που παρασχέθηκε στην Ουκρανία ξεπέρασε αναμφίβολα το κατώφλι αυτού που η Ρωσία θα μπορούσε να θεωρήσει αποδεκτό. Ωστόσο, με τον ίδιο τρόπο που η Δύση είναι απρόθυμη να παρέμβει αποφασιστικά, η Ρωσία δεν αντιδρά άμεσα και έντονα εναντίον των εξωτερικών εταίρων της Ουκρανίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι ακόμη και η πρόσφατη έγκριση στην Ουκρανία από τις ΗΠΑ να χρησιμοποιήσει όπλα που παρέχονται από τη Δύση εναντίον ρωσικού εδάφους, αντιμετωπίστηκε χλιαρά από τη Ρωσία. Παρά το αναδυόμενο αφήγημα ότι οι ρωσικές πυρηνικές απειλές δεν είναι αξιόπιστες, αυτές οι απειλές εξακολουθούν να προκαλούν αβεβαιότητα. Άλλωστε πριν η Ρωσία εισβάλει στην Ουκρανία, πολλά δυτικά κράτη ήταν σκεπτικά για τις προειδοποιήσεις των ΗΠΑ σχετικά με μια επικείμενη ρωσική επίθεση και τελικά διαψεύστηκαν. Η πλήρης αγνόηση των ρωσικών απειλών θα μπορούσε να οδηγήσει τη Δύση μπροστά σε μια πυρηνική κρίση και να εξαναγκαστεί να λάβει αποφάσεις σε περιβάλλον μεγάλης αβεβαιότητας ρισκάροντας σημαντικά.[621]

Συμπεράσματα: Είναι εξαιρετικά δύσκολο να αποκωδικοποιήσει η Δύση την απειλή που προέρχεται από την πυρηνική στρατηγική της Ρωσίας, ιδιαίτερα όταν αυτή

[620] G. D. Arceneaux, ό.π.
[621] Στο ίδιο

δεν έχει χρησιμοποιήσει ποτέ πυρηνικά όπλα έτσι ώστε να μπορεί να υιοθετηθεί με ασφαλέστερο τρόπο μια αξιόπιστη πυρηνική αποτροπή. Ασφαλώς η Ρωσία έχει εργαλειοποιήσει αυτή την στρατηγική της προκειμένου να αποτρέψει ή τουλάχιστον να επιβραδύνει τη Δύση στην κλιμάκωση της στρατιωτικής βοήθειας στην Ουκρανία. Η εναλλαγή προθέσεων και δηλώσεων σχετικά με την χρήση πυρηνικών όπλων από τη Ρωσία από την αρχή της εισβολής στην Ουκρανία έχει δημιουργήσει μια αβεβαιότητα για τις προθέσεις της. Άλλωστε αμέσως μετά την εισβολή ο Putin διέταξε τις πυρηνικές δυνάμεις της Ρωσίας να βρίσκονται σε «ειδική ετοιμότητα μάχης» και αυτό χωρίς να έχει προκληθεί και να απειλείται από τη Δύση, επομένως αυτή η κίνηση είχε να κάνει με ενδεχόμενη χρήση πυρηνικών όπλων από την ίδια τη Ρωσία προκειμένου να επιτύχει τους στόχους της στην Ουκρανία. Σύμφωνα με το ισχύον στρατηγικό πυρηνικό δόγμα, η Ρωσία διατηρεί το δικαίωμα να χρησιμοποιήσει πυρηνικά όπλα ως απάντηση « στη χρήση πυρηνικών και άλλων τύπων όπλων μαζικής καταστροφής εναντίον της ή/και των συμμάχων της, καθώς και σε περίπτωση επίθεσης κατά της Ρωσικής Ομοσπονδίας με τη χρήση συμβατικών όπλων, όταν διακυβεύεται η ίδια η ύπαρξη του κράτους». Επομένως σε επίθεση με συμβατικά όπλα αν διακυβεύεται η ύπαρξη του κράτους η Ρωσία θα κάνει πρώτη χρήση πυρηνικών όπλων. Πότε όμως η Ρωσία θεωρεί ότι διακυβεύεται η ύπαρξη του κράτους; Αν απειληθεί η προσαρτημένη περιοχή της Κριμαίας διακυβεύεται η ύπαρξη της Ρωσίας; Ποιες είναι τελικά οι κόκκινες γραμμές για τη Ρωσία; Μέσα σε αυτό το αβέβαιο για τις προθέσεις της Ρωσίας πλαίσιο καλείται η Δύση να καθορίσει την δική της στρατηγική και την εμπλοκή της στον πόλεμο της Ουκρανίας, χωρίς να διακινδυνεύσει την κλιμάκωση με ενδεχόμενη πυρηνική χρήση.

Εν κατακλείδι, αυτή η πυρηνική απειλή εκ μέρους της Ρωσίας μπορεί να απευθύνεται ενδεχομένως στις ΗΠΑ, αλλά ο γεωγραφικός χώρος ο οποίος απειλείται ιδιαίτερα από χρήση τακτικών πυρηνικών όπλων είναι η Ευρώπη και αυτή είναι σε πλήρη αδυναμία να εκπέμψει αξιόπιστη αποτροπή αφού το πυρηνικό της οπλοστάσιο είναι πολύ μικρό σε σχέση με αυτό της Ρωσίας. Αυτό εκ των πραγμάτων φέρνει τα κ-μ της ΕΕ πιο κοντά σε μια διατλαντική προτίμηση για την εγγύηση ασφάλειάς τους και πιο συγκεκριμένα απόλυτα εξαρτημένα από την πυρηνική ομπρέλα που μπορούν να παρέχουν στην Ευρώπη οι ΗΠΑ. Επομένως οποιαδήποτε ανάπτυξη και αυτονομία της ΚΠΑΑ της ΕΕ θα είναι και θα λειτουργεί στα πλαίσια του ΝΑΤΟ, τουλάχιστον όσον αφορά την πυρηνική απειλή. Είναι αυτονόητο λοιπόν ότι ο μέγιστος στόχος για μια αυτόνομη ΚΠΑΑ της ΕΕ και Κοινή Άμυνα που θα παρέχει μια τέτοια εγγύηση

ασφάλειας που θα περιλαμβάνει όλων των ειδών τις απειλές δεν μπορεί πλέον να υφίσταται. Είναι αλήθεια βέβαια ότι από την πρώτη στιγμή που ξεκίνησε ως ιδέα ακόμα να αναπτύσσεται η ΚΠΑΑ της ΕΕ, πάντα διευκρινιζόταν σε όλα τα επίπεδα ότι αυτή θα λειτουργούσε ως ευρωπαϊκός πυλώνας της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας. Ωστόσο, αυτό που παρατηρείται όσον αφορά την διαλεκτική των απειλών χρήσης πυρηνικών όπλων, οι ανάλογες κάθε φορά απαντήσεις και δηλώσεις πολιτικής και προθέσεων προέρχονται από τη Δύση κατά μείζονα λόγο από αξιωματούχους των ΗΠΑ με τους ομολόγους τους της ΕΕ, τόσο στο επίπεδο των θεσμικών οργάνων της ΕΕ όσο και στο επίπεδο των ηγετών και κυβερνήσεων των κ-μ να υπολείπονται σε πολύ μεγάλο βαθμό. Αυτό φυσικά οφείλεται στο ότι η ΕΕ δεν έχει τη δυνατότητα αξιόπιστης αποτροπής της πυρηνικής απειλής αφού όπως αναφέρθηκε το πυρηνικό της οπλοστάσιο δεν είναι αξιόλογο και εντός της ΕΕ προέρχεται αποκλειστικά και μόνο από τη Γαλλία.

Πρέπει ωστόσο να τονιστεί ότι το πυρηνικό όπλο λόγω της τρομακτικής ισχύος του, έχει επιβάλλει και στις δύο πλευρές μια εξαιρετικά προσεκτική διαχείριση της κρίσης που προέκυψε με τον πόλεμο στην Ουκρανία. Εμφανώς η Δύση είναι απρόθυμη να παρέμβει αποφασιστικά ενισχύοντας στρατιωτικά σε τέτοιο βαθμό την Ουκρανία που θα μπορούσε να αμφισβητήσει την κυριαρχία της Ρωσίας στο Ουκρανικό μέτωπο. Κάθε ενίσχυση και αποστολή πολεμικού υλικού στην Ουκρανία γίνεται με τέτοια βήματα έτσι ώστε ουσιαστικά μετρούνται οι αντιδράσεις της αντίπαλης πλευράς προκειμένου να γίνει το επόμενο βήμα. Μερικές φορές μάλιστα γίνονται γνωστές οι προθέσεις και ανάλογα ακολουθεί μετά η υλοποίησή τους. Ασφαλώς το ίδιο συμβαίνει και με τη Ρωσία αν και το επίπεδο υποστήριξης που παρασχέθηκε στην Ουκρανία ξεπέρασε αναμφίβολα το κατώφλι αυτού που η Ρωσία θα θεωρούσε αποδεκτό. Ακόμη δε και η πρόσφατη έγκριση των ΗΠΑ να χρησιμοποιήσει η Ουκρανία όπλα που παρέχονται από τη Δύση εναντίον ρωσικού εδάφους αντιμετωπίστηκε χλιαρά από τη Ρωσία.

Είναι αλήθεια σχετικά με την πολιτική χρήσης των πυρηνικών όπλων από τις ΗΠΑ και τη Ρωσία δεν έχουν αλλάξει πολλά πράγματα από την περίοδο του ψυχρού πολέμου. Και οι δύο έχουν ένα τρομακτικά τεράστιο πυρηνικό οπλοστάσιο, το οποίο όμως -και αυτή είναι η ιδιαιτερότητα της ισχύος του πυρηνικού όπλου- δεν εξασφαλίζει σε αυτόν που θα το χρησιμοποιήσει πρώτος ένα αφοπλιστικό πρώτο πλήγμα και ο αντίπαλος θα διατηρήσει πυρηνικές δυνάμεις να απαντήσει στον ίδιο βαθμό χωρίς και αυτός να εξασφαλίζει αφοπλιστικό πλήγμα και αυτό αφορά φυσικά τα στρατηγικά

πυρηνικά όπλα. Στον πόλεμο της Ουκρανίας και στις απειλές που εκτοξεύει η Ρωσία αναφέρεται σε μεγάλο βαθμό η χρήση των τακτικών πυρηνικών όπλων, στη βάση των οποίων γίνονται δηλώσεις από τη ρωσική πλευρά αλλά και τακτικές μεταφορές και κινήσεις. Και σε αυτή όμως την περίπτωση και λόγω της πολύ μεγάλης καταστροφής που επιφέρουν και τα τακτικά πυρηνικά όπλα, τυχόν χρήση όσο και περιορισμένη να είναι αυξάνει σε εξαιρετικά μεγάλο βαθμό τον κίνδυνο κλιμάκωσης.

5. Συμπεράσματα

Ρωσική Στρατηγική Κουλτούρα και Εξωτερική Πολιτική: Η στρατηγική κουλτούρα της Ρωσίας διαφέρει ριζικά από αυτή της Δύσης και αφορά κυρίως την αντίληψη που έχει η ίδια η Ρωσία για τη θέση της στον κόσμο, πως αντιλαμβάνεται την απειλή για την ίδια και ποια είναι η πολιτική και στρατηγική της προσέγγιση όχι μόνον όσον αφορά την πυρηνική αποτροπή αλλά και τον πόλεμο και τις επιχειρήσεις σε όλες τις μορφές του. Αποτελεί συνέχεια της αντίστοιχης «ευδιάκριτης σοβιετικής στρατηγικής κουλτούρας» όπως την προσδιορίζει ο Jack Snyder,[622] όταν η σοβιετική στρατηγική σκέψη έβλεπε τον περιορισμό των ζημιών μιας πυρηνικής αντιπαράθεσης μέσα από την άμεση κλιμάκωση της σύγκρουσης, σε αντίθεση με την σκέψη των δυτικών που ακολουθούσαν τη στρατηγική του αμοιβαίου περιορισμού και της ενδοπολεμικής αποτροπής. Σε ανάλογο βαθμό σήμερα η παραδοσιακή ρωσική εστίαση στην πρόληψη αρχικά και κατόπιν στην κλιμάκωση και τον αιφνιδιασμό-εξαπάτηση, αποτελούν κλασικά χαρακτηριστικά των ρωσικών στρατιωτικών επιχειρήσεων. Ο ειδικός σχεδιασμός, οι προετοιμασίες και οι ασκήσεις μεγάλης κλίμακος εξασφαλίζουν ευνοϊκές συνθήκες και στη συνέχεια η εξαπάτηση χρησιμοποιείται για την απόκρυψη αυτών των προετοιμασιών και για την επίτευξη στρατηγικού πλεονεκτήματος στην αρχική ευάλωτη φάση μιας επιχείρησης. Θεμελιώδεις σκέψεις της ρωσικής στρατηγικής κουλτούρας είναι να μην διεξάγεται πόλεμος στο ρωσικό έδαφος και η πεποίθηση ότι πιθανή πολιτική αστάθεια στο εσωτερικό θα συνοδεύεται από ξένη στρατιωτική επέμβαση ή εκμετάλλευση και γι' αυτό η Ρωσία έχει συγχωνεύσει εσωτερικές και εξωτερικές απειλές σε ένα πλαίσιο.

Η στρατηγική μοναδικότητα για τον ρωσικό στρατό στον πυρήνα της βασίζεται στην απόρριψη άλλων ιδεών, ιδανικών και πρακτικών, με κύριο χαρακτηριστικό την

[622] J. Snyder, ό.π.

ενότητα διοικήσεως σε κρίση και σε πόλεμο. Μια ενότητα που περιλαμβάνει ένα ενιαίο κέντρο διοίκησης, με κοινή κουλτούρα στρατιωτικής σκέψης για τη λήψη αποφάσεων ασφαλείας με την πολιτική και στρατιωτική ηγεσία να λειτουργεί ως ένα σώμα διευκολύνοντας τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η χώρα στο σύνολό της στον πόλεμο. Άλλα χαρακτηριστικά είναι η ταχύτητα στη λήψη αποφάσεων και η στρατηγική κινητικότητα, μια προσέγγιση γενικότερα που προωθεί τα δυνατά σημεία της Ρωσίας και εκμεταλλεύεται τις αδυναμίες των άλλων. Ο πόλεμος για τη Ρωσία δεν είναι τίποτε άλλο παρά μια σύγκρουση συστημάτων και ο τρόπος με τον οποίο ένα έθνος οργανώνεται για πόλεμο αποτελεί ένα ενιαίο σύστημα που ανταγωνίζεται μετωπικά το σύστημα του αντιπάλου του και η νίκη πηγαίνει σε αυτό το σύστημα που υπερέχει. Οι αιφνιδιαστικές ασκήσεις μεγάλης κλίμακας πριν την έναρξη των επιχειρήσεων αποτελούν μέρος της ρωσικής στρατιωτικής σκέψης και παραδοσιακής στρατηγικής κουλτούρας, αποκλίνοντας σημαντικά από το δυτικό στρατηγικό δόγμα, στρατηγική και πρακτική. Ωστόσο, στον 21ο αιώνα οι Ρώσοι κατανοούν ότι οι επιθυμητές ουδέτερες ζώνες ασφαλείας και οι σφαίρες επιρροής, δεν θα προστατεύσουν τη Ρωσία από τα σύγχρονα οπλικά συστήματα υψηλής τεχνολογίας. Η Ρωσία μετά τον ψυχρό πόλεμο απέρριψε τα δυτικά μεταρρυθμιστικά μοντέλα για την άμυνα και την ασφάλεια και έμεινε προσηλωμένη στην βαθιά ριζωμένη παραδοσιακή κουλτούρα στρατηγικής σκέψης του στρατού. Μπορεί ο στόχος της αποφυγής του πολέμου στη ρωσική σκέψη να είναι ο ίδιος με τον δυτικό στόχο, η ρωσική όμως προσέγγιση στην αποφυγή πολέμου είναι πολύ διαφορετική.

Η εξωτερική πολιτική της Ρωσίας διαφέρει ριζικά από αυτήν της Σοβιετικής Ένωσης η οποία ήταν μια πολυεθνική αυτοκρατορία, ενώ η Ρωσία, είναι ένα έθνος-κράτος το οποίο το 85% είναι Ρώσοι. Υπό την ηγεσία του Yeltsin τη δεκαετία του 90 η Ρωσία ακολούθησε μια σαφώς φιλοδυτική πολιτική η οποία από τον Putin γινόταν σταδιακά όλο και λιγότερο φιλοδυτική και περισσότερο διεκδικητική με επαναφορά της σοβιετικής αντίληψης για μια χώρα με μεγάλη δύναμη που είναι παγκόσμιος παίκτης. Τελικά οι σχέσεις με την ΕΕ έγιναν δευτερεύουσας σημασίας για τη Μόσχα, και η Ρωσία επεδίωκε να δημιουργήσει ένα νέο σύστημα περιφερειακής συλλογικής ασφάλειας.

Για τη Ρωσία η περιοχή της πρώην Σοβιετικής Ένωσης αποτελεί σφαίρα επιρροής και ζωτικό χώρο και ΗΠΑ-ΝΑΤΟ και ΚΠΑΑ της ΕΕ αποτελούν μια κοινή απειλή. Στην εποχή του Putin η εικόνα της Ρωσίας είναι αυτή μιας στρατιωτικής

δύναμης, όπου τα θέματα ασφαλείας είναι σε προτεραιότητα έναντι των οικονομικών και άλλων τομέων και με χαρακτηριστική την αυξανόμενη δυσαρέσκεια του Κρεμλίνου για την επέκταση του ΝΑΤΟ μετά τον ψυχρό πόλεμο. Επίσης δεν πρέπει να αγνοείται ότι η Ρωσία έχει βαθιούς πολιτιστικούς, οικονομικούς και πολιτικούς δεσμούς με την Ουκρανία και με πολλούς τρόπους αυτοί οι δεσμοί είναι κεντρικοί στην ταυτότητα και το όραμα της Ρωσίας για τον κόσμο. Επίσης οκτώ εκατομμύρια Ρώσοι ζούσαν στην Ουκρανία και η Μόσχα ισχυρίζεται ότι έχει καθήκον να προστατεύσει αυτούς τους ανθρώπους, ενώ η Σεβαστούπολη είναι το λιμάνι βάσης για τον στόλο της Μαύρης Θάλασσας της Ρωσίας. Στον τομέα του εμπορίου η Ρωσία ήταν για μεγάλο χρονικό διάστημα ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Ουκρανίας, ενώ τέλος στην ενέργεια η Μόσχα βασιζόταν στους ουκρανικούς αγωγούς για την άντληση φυσικού αερίου σε πελάτες στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη για δεκαετίες και πλήρωνε στο Κίεβο δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως σε τέλη διέλευσης.

Επιπτώσεις του πολέμου στην Ουκρανία στην ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα και εξωτερική πολιτική: Η απρόκλητη εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία προκάλεσε σοβαρές αλλαγές στις πολιτικές ασφαλείας της Ευρώπης. Ο πιο καθοριστικός παράγοντας πρόκλησης αυτών των αλλαγών ήταν ή αντίληψη της απειλής όπως αυτή διαμορφώθηκε με την μορφή της Ρωσικής απειλής. Οι Ευρωπαίοι ένιωσαν ότι ο πόλεμος μετά τη λήξη του Β΄ ΠΠ επανήλθε στην Ευρώπη και θα έπρεπε να πάρουν άμεσα μέτρα για να εξουδετερώσουν αυτή την απειλή. Έτσι οι αντιλήψεις περί απειλής συνέκλιναν σημαντικά μεταξύ των κ-μ της Ευρώπης κι αυτό οδήγησε όχι μόνο σε μια σειρά κυρώσεων και μέτρων έναντι της Ρωσίας από την ΕΕ και τα κ-μ της αλλά και την άνευ προηγουμένου οικονομική υποστήριξη της Ουκρανίας προκειμένου αυτή να προμηθευτεί πολεμικό υλικό και οπλικά συστήματα από την αγορά της Ευρώπης. Το μέγεθος της απειλής, λόγω της ύπαρξης του τεράστιου πυρηνικού οπλοστασίου της Ρωσίας και της αβεβαιότητας που προκαλεί η δυνητική χρήση πυρηνικών όπλων με τα τρομακτικά καταστροφικά της αποτελέσματα, ανάγκασαν την ΕΕ να υποβαθμίσει το επίπεδο φιλοδοξίας της στην ΚΠΑΑ όσον αφορά την αυτονομία της και να επιλέξει το ΝΑΤΟ οριστικά και χωρίς αμφιταλαντεύσεις ως τον ακρογωνιαίο λίθο της αμυντικής της πολιτικής, με την ΚΠΑΑ της ΕΕ να αποτελεί τον ευρωπαϊκό πυλώνα της διατλαντικής συμμαχίας. Αυτή η μεταβολή στην πολιτική της ΕΕ στον αμυντικό τομέα, σηματοδοτεί και την εξέλιξη της ΚΠΑΑ της ΕΕ και κατ'

επέκταση της ευρωπαϊκής άμυνας έστω με λιγότερες φιλοδοξίες στο νέο γεωστρατηγικό περιβάλλον.

Τα περισσότερα κ-μ της ΕΕ αποφάσισαν να επενδύσουν περισσότερο στην άμυνα, ενώ η στρατιωτική βοήθεια που παρέχουν τα περισσότερα κ-μ της ΕΕ στην Ουκρανία με πολεμικό υλικό, οπλικά συστήματα και πυρομαχικά, δίνει τη δυνατότητα να αναπτυχθεί η διαλειτουργικότητα στους ευρωπαϊκούς στρατούς μέσω της κοινής προμήθειας νέων οπλικών συστημάτων και αμυντικού υλικού με τη χρήση νέων χρηματοδοτικών μέσων και δυνατοτήτων που παρέχει η ΕΕ για την άμυνα όπως ο ΕΜΕ και ο ΕΟΑ. Ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός για την Ειρήνη (ΕΜΕ) είναι το μέσο εκείνο που προσέδωσε ευελιξία και ταχύτητα στην παροχή ταχείας υποστήριξης στην Ουκρανία, αλλά και έδωσε τη δυνατότητα να ξεπερνούνται εμπόδια λόγω διαφωνιών ή περιορισμών στο Σύνταγμα και τη νομοθεσία που είχαν κάποια κ-μ της ΕΕ και γι' αυτό το σκοπό η αύξηση της χρηματοδότησης του ΕΜΕ ήταν και είναι αδιάλειπτη και συνεχής.

Εκτός από την οικονομική, ανθρωπιστική και στρατιωτική βοήθεια που συνεχίζει να παρέχει η ΕΕ στην Ουκρανία, αλλά και τις οικονομικές κυρώσεις στη Ρωσία, τον Δεκέμβριο του 2023 η ΕΕ άναψε το πράσινο φως για την έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Ουκρανία μετά από αίτηση που υπέβαλε αυτή σχεδόν αμέσως μετά την έναρξη του πολέμου. Ασφαλώς η ένταξη της Ουκρανίας σε έναν δυτικό θεσμό όπως η ΕΕ, της προσδίδει κάποια μεγαλύτερη ασφάλεια παρά το ότι η ΕΕ δεν είναι αμυντικός θεσμός όπως το ΝΑΤΟ, ωστόσο σίγουρα η Ευρώπη δεν μπορεί να αντικαταστήσει τις ΗΠΑ, ειδικά την πυρηνική τους ομπρέλα ενώ πρέπει να διευκρινιστεί η αμυντική αποστολή που θα έχουν οι ΗΠΑ με το πυρηνικό τους οπλοστάσιο στην Ευρώπη. Μπορεί όμως η Ρωσική απειλή σήμερα να περιορίζει τις φιλοδοξίες της ΕΕ όσον αφορά τις δυνατότητές της για αυτονομία στην άμυνα και την ασφάλεια, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί να ασχοληθεί και να διαχειριστεί κρίσεις στην άμεση γειτονιά της χωρίς την εμπλοκή των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ. Επίσης η αποφασιστικότητα της ΕΕ να παράσχει στρατιωτική βοήθεια στην Ουκρανία δείχνει επίσης ότι είναι σε θέση να ενεργήσει αρκετά αποφασιστικά ώστε να θεωρείται παγκόσμιος παράγοντας. Επιπλέον στο εσωτερικό της ΕΕ αυξάνεται έμμεσα και η αξιοπιστία της ρήτρας αμοιβαίας βοήθειας της ΕΕ (άρθρο 42 παράγραφος 7 της Συνθήκης για την ΕΕ), η οποία ορίζει ότι «αν ένα κ-μ της ΕΕ πέσει θύμα ένοπλης

επίθεσης στο έδαφός του, τα άλλα κ-μ έχουν απέναντί του υποχρέωση βοήθειας με όλα τα μέσα που διαθέτουν, σύμφωνα με το άρθρο 51 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

Οικονομικές συνέπειες του πολέμου στην Ουκρανία στην ΕΕ-Κυρώσεις της ΕΕ κατά της Ρωσίας: Ο πόλεμος της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τις αγορές ενέργειας και τροφίμων, άμεσα όμως τα κ-μ της ΕΕ συντόνισαν τη δράση τους έτσι ώστε να εξασφαλίσουν τον ενεργειακό εφοδιασμό και να περιορίσουν τις επιπτώσεις. Για να το επιτύχουν αυτό διαφοροποίησαν αυτό τον εφοδιασμό, μια μακρά και δαπανηρή διαδικασία μειώνοντας την εξάρτηση από την Ρωσία και οι εισαγωγές φυσικού αερίου μειώθηκαν και αναπληρώθηκαν από υγροποιημένο φυσικό αέριο (ΥΦΑ) κυρίως από ΗΠΑ και Νορβηγία με αυξημένες όμως τιμές αλλά και με μείωση της κατανάλωσης. Επίσης ο πόλεμος στην Ουκρανία είχε σημαντικές συνέπειες στην παγκόσμια επισιτιστική ασφάλεια και τις τιμές των τροφίμων, τις οποίες η ΕΕ προσπαθεί να αντιμετωπίσει με την Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) και τις ανάλογες απαιτούμενες ενέργειες για έλεγχο και συγκράτηση των τιμών.

Παρά το οικονομικό κόστος όμως για την οικονομία της ΕΕ και των κ-μ της, η ΕΕ συμπλήρωσε και επέκτεινε τα οικονομικά μέτρα των κυρώσεων που είχαν ξεκινήσει από το 2014 μετά την προσάρτηση της Κριμαίας προκειμένου να αποδυναμωθεί η οικονομική βάση της Ρωσίας και να ανακοπεί η επιθετικότητά της στην Ουκρανία περιορίζοντας σημαντικά τη δυνατότητά της να διεξάγει πόλεμο. Η ταχεία έγκριση διαδοχικών πακέτων κυρώσεων, χαρακτηρίστηκε ως «επανάσταση κυρώσεων» και έχει οδηγήσει σε μια άνευ προηγουμένου δέσμη μέτρων που στοχεύουν τους βασικούς τομείς της ρωσικής οικονομίας και τις πολιτικές ελίτ και έχει καταστήσει σαφή προς κάθε κατεύθυνση την αποφασιστικότητα της ΕΕ να δράσει ακόμα και με μεγάλο κόστος όταν νιώσει ότι απειλείται η κυριαρχία και η ασφάλειά της. Ξεπεράστηκαν εμπόδια και διαφωνίες -αποτέλεσμα του διακυβερνητικού χαρακτήρα της ΕΕ- και δημιουργήθηκε μια δυναμική στην πολιτική για την υποστήριξη της Ουκρανίας που ξεπέρασε κάθε προσδοκία λειτουργίας και συντονισμού.

Επιπτώσεις του πολέμου στην Ουκρανία στη στρατηγική κουλτούρα και εθνική πολιτική των κ-μ της ΕΕ: Σημαντικές αλλαγές έγιναν στη στρατηγική κουλτούρα και των κ-μ της ΕΕ έτσι ώστε να είναι σε θέση σε πρώτο χρόνο, όχι μόνο να συμφωνούν σε κυρώσεις έναντι της Ρωσίας αλλά και να παρέχουν οικονομική, ανθρωπιστική και

στρατιωτική βοήθεια στην Ουκρανία. Κυρίως δε η τελευταία με την μορφή παράδοσης οπλικών συστημάτων, πυρομαχικών και λοιπού πολεμικού υλικού προϋπέθετε όχι μόνο να ξεπεραστούν διαφωνίες, αλλά και να επιλυθούν νομικά και συνταγματικά κωλύματα τόσο σε επίπεδο ΕΕ όσο και κ-μ που έθεταν εμπόδια, αφού για πρώτη φορά δινόταν στρατιωτική βοήθεια σε τρίτο κράτος που δεν ήταν μάλιστα και μέλος της ΕΕ. Έτσι η δυναμική μεταξύ των κ-μ που είχε αναπτυχθεί στην πολιτική υποστήριξης της Ουκρανίας ωθούσε στην εξεύρεση λύσεων με τον ΕΜΕ να διαμορφώνεται ως το κατάλληλο μέσο για το σκοπό αυτό.

Ασφαλώς όμως υπήρχαν διαφορετικές ταχύτητες και μέθοδοι στον τρόπο με τον οποίο τα κ-μ της ΕΕ προσάρμοσαν την στρατηγική κουλτούρα τους και μετέβαλλαν την εθνική πολιτική τους με τον πόλεμο στην Ουκρανία. Υπήρχαν χώρες όπως η Σουηδία και η Φινλανδία, που άφησαν την παραδοσιακή ουδετερότητά τους -για διαφορετικούς λόγους η κάθε μια- και υπέβαλλαν αίτηση για ένταξη στο ΝΑΤΟ και έγιναν πλήρη μέλη της Συμμαχίας. Η Σουηδία και η Γερμανία προσάρμοσαν ανάλογα και την αμυντική πολιτική τους έτσι ώστε να νομιμοποιούνται στο εσωτερικό τους για την αποστολή επιθετικών όπλων στην Ουκρανία. Κάποιες άλλες χώρες μάλιστα, συμπεριλαμβανομένων της Γαλλίας και του ΗΒ δήλωσαν ότι τα όπλα που προμηθεύουν την Ουκρανία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την προσβολή στόχων σε βάθος στη Ρωσική επικράτεια, στο οποίο αντέδρασε σε επίπεδο επίσημων δηλώσεων η Μόσχα. Επίσης η Αυστρία, μια χώρα με ιστορικά σχετικά ουδέτερη στάση προσέφερε και αυτή στην Ουκρανία ανθρωπιστική βοήθεια και στρατιωτικό εξοπλισμό όπως κράνη και προστατευτικά γιλέκα, αλλά όχι πολεμικά μέσα και οπλικά συστήματα. Ακόμα και η Βουλγαρία που ήταν αρχικά διστακτική στην παροχή οποιασδήποτε βοήθειας θεωρώντας ότι η βοήθεια στους πρόσφυγες, η ανθρωπιστική βοήθεια και οι κυρώσεις έναντι της Ρωσίας ήταν αρκετές αναθεώρησε τη στάση της.

Μια χαρακτηριστική περίπτωση κ-μ της ΕΕ που ο πόλεμος στην Ουκρανία ήταν η αφορμή να μεταβληθεί η στρατηγική της κουλτούρα αλλά και η εξωτερική πολιτική ήταν η Γαλλία, με τον πρόεδρο Emmanuel Macron να μεταμορφώνεται από «περιστέρι της ειρήνης» σε «γεράκι του πολέμου». Έτσι η επίσημη γαλλική πολιτική για μια στρατηγική εταιρική σχέση με βάση το διάλογο με τη Ρωσία πριν τον πόλεμο, μεταβλήθηκε και άρχισε να διαθέτει στην Ουκρανία πολεμικά μέσα και οπλικά συστήματα συμπεριλαμβανομένων πυραύλων SCALP ικανών να πλήξουν τον ρωσικό στρατό σε μεγάλο βάθος. Η προσπάθεια κατευνασμού και προσέγγισης του αντιπάλου

πριν την εισβολή έδωσε τη θέση της με την έναρξη του πολέμου στην υποστήριξη με κάθε μέσο και τρόπο της Ουκρανίας με τη Γαλλία να παρουσιάζεται πρόθυμη ακόμα και για την ανάπτυξη δυτικών χερσαίων δυνάμεων. Τέλος, ένα άλλο ταμπού που έπεσε για τη Γαλλία, ήταν η χρήση των πυρηνικών της όπλων που μέχρι τώρα προορίζονταν για την υπεράσπιση των ζωτικών συμφερόντων της, αφού ο Macron δήλωσε σε συνέντευξή του ότι είναι ανοιχτός να συζητήσει τη χρήση των πυρηνικών όπλων της Γαλλίας για την ευρωπαϊκή άμυνα και η Γαλλία είναι έτοιμη να συμβάλει περισσότερο στην άμυνα της Ευρώπης εκφράζοντας επίσης την πεποίθησή του ότι τα πυρηνικά όπλα της Γαλλίας θα μπορούσαν να αποτελέσουν μέρος μιας κοινής ευρωπαϊκής αμυντικής στρατηγικής. Με αυτόν τον τρόπο για τη Γαλλία, η Ρωσία υπό τον Vladimir Putin από στρατηγικός εταίρος για την Ευρώπη μεταβλήθηκε σε «δύναμη περιφερειακής αποσταθεροποίησης» και «απειλή για την ασφάλεια των Ευρωπαίων».

Σημαντική επίσης είναι και η μεταβολή τόσο της στρατηγικής κουλτούρας όσο και της εθνικής πολιτικής για την άμυνα και την ασφάλεια της Γερμανίας. Παρά την αρχική απροθυμία της να παράσχει στην Ουκρανία στρατιωτική βοήθεια, τελικά ανακοίνωσε την απόφασή της να την προμηθεύσει με όπλα αλλά και τη δημιουργία ειδικού ταμείου ύψους 100 δισεκατομμυρίων ευρώ για τις γερμανικές ένοπλες δυνάμεις (Bundeswehr), ενώ η Γερμανία μέχρι το 2024 θα αύξανε τις αμυντικές της δαπάνες στο 2% του ΑΕΠ. Έτσι η Γερμανία κατέστη ο μεγαλύτερος πάροχος στρατιωτικής βοήθειας της Ουκρανίας μετά τις ΗΠΑ και την ΕΕ, προμηθεύοντάς την από απλό εξοπλισμό μέχρι τα πιο σύγχρονα οπλικά συστήματα και μέσα. Σύμφωνα με τον Γερμανό καγκελάριο Olaf Scholz, ο πόλεμος στην Ουκρανία σηματοδοτεί ένα σημείο καμπής (Zeitenwende) για την εξωτερική πολιτική της Γερμανίας αναγνωρίζοντας ότι η στρατιωτική ισχύς και οι στρατιωτικές δυνατότητες ήταν ζωτικής σημασίας για την ασφάλεια της Γερμανίας και το μέλλον της Ευρώπης. Ο Scholz αναγνώρισε το λάθος της προσέγγισης για την άμυνα και την ασφάλεια τα οποία η Γερμανία ανέθετε μέχρι τώρα κυρίως στις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ χωρίς να δαπανά και να επενδύει επαρκώς στις δικές της ένοπλες δυνάμεις. Οι καλές σχέσεις της Γερμανίας με τη Ρωσία από την εποχή της Ostpolitik αποτελούν πλέον παρελθόν, αφού με τις ανεπτυγμένες οικονομικές συναλλαγές με τη Ρωσία έγινε περισσότερο εξαρτημένη από αυτήν στην ενέργεια.

Το ΗΒ δεν μετέβαλε τη στάση του αλλά σε κάθε περίπτωση κινήθηκε πιο δραστήρια και έντονα στην κατεύθυνση να υποστηρίξει με κάθε μέσο την Ουκρανία.

Η ρωσική εισβολή άλλωστε ήταν ο λόγος που το 2023 επικαιροποίησε την πολιτική ασφαλείας του για να απαντήσει στην ρωσική εισβολή και να συνδέσει την ύπαρξη της μεγαλύτερης απειλής για την ύπαρξη του ΗΒ που αποτελεί η Ρωσία, με την έκβαση της σύγκρουσης στην Ουκρανία, χαρακτηρίζοντας την εισβολή επίθεση στην ευρωπαϊκή ασφάλεια. Το ΗΒ αυξάνει τις αμυντικές του δαπάνες, ενώ είναι ένας από τους κορυφαίους παρόχους στρατιωτικής βοήθειας στην Ουκρανία, μαζί με τις ΗΠΑ και τη Γερμανία από την αρχή της εισβολής. Τέλος, εξουσιοδότησε την Ουκρανία να χρησιμοποιήσει όπλα που προμήθευσε η Βρετανία για να χτυπήσει στρατιωτικούς στόχους εντός της Ρωσίας, μια δήλωση που προκάλεσε άμεση κριτική από τη ρωσική κυβέρνηση.

Από την άλλη πλευρά η πολιτική στάση και συμπεριφορά της Ουγγαρίας από την αρχή της Ουκρανικής κρίσης και την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία μέχρι σήμερα, διέφερε σημαντικά από αυτή των λοιπών κ-μ της ΕΕ. Στο πλαίσιο αυτό η Ουγγαρία πάντα πρόβαλε εμπόδια τόσο για τις οικονομικές κυρώσεις που επέβαλε κάθε φορά η ΕΕ στη Ρωσία όσο και στη στρατιωτική βοήθεια μετά την έναρξη του πολέμου στην οποία όχι μόνο δεν συνέβαλε αλλά απαγόρεψε τη διέλευσή της από το ουγγρικό έδαφος. Έτσι η ΕΕ κάθε φορά έπρεπε να χρησιμοποιεί διάφορα μέσα και μεθόδους για να παρακάμψει τις ουγγρικές αντιρρήσεις και τα εμπόδια που έθετε.

Η Πολωνία από την Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας του 2020, καθόριζε ως μεγαλύτερη απειλή για την Πολωνία, αυτήν της νεοϊμπεριαλιστικής Ρωσίας η οποία ασκείται με τη χρήση βίας, επομένως εξηγούνται κατά μεγάλο μέρος πως τέθηκαν στο περιθώριο οι εδαφικές διαφορές του παρελθόντος με την Ουκρανία και έγινε η Πολωνία από τους πρωτοπόρους στην ΕΕ, τουλάχιστον στη βούληση να υποστηριχθεί με κάθε μέσο η Ουκρανία προκειμένου να αναχαιτίσει τη ρωσική επίθεση, με τη χρησιμοποίηση μάλιστα νατοϊκών αεροσκαφών και οπλικών συστημάτων. Τέλος, τονίζεται η αλλαγή πολιτικής της Σλοβακίας μετά την εκλογή του φιλορώσου πρωθυπουργού Robert Fico, η οποία άσκησε veto στην προσπάθεια ένταξης της Ουκρανίας στο ΝΑΤΟ.

Εν κατακλείδι, τα κ-μ της ΕΕ στην πολύ μεγάλη πλειοψηφία τους έγιναν περισσότερο αποφασιστικά τόσο σε επίπεδο εθνικών αποφάσεων, αλλά και έδειξαν πρωτοφανή ενότητα στα συλλογικά όργανα της ΕΕ, προκειμένου να υλοποιείται το

σχέδιο πλήρους υποστήριξης σε άμεσο χρόνο της Ουκρανίας ξεπερνώντας διαφωνίες και εμπόδια.

Πως επηρεάζει η αντίληψη της πυρηνικής απειλής την ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα και τη στρατηγική κουλτούρα των κ-μ της ΕΕ: Ένας από τους παράγοντες που ορίζουν τη στρατηγική κουλτούρα είναι η απειλή και πιο συγκεκριμένα η αντίληψη που υπάρχει για μια απειλή και είναι αυτή που καθορίζει σε μεγάλο βαθμό και την εθνική πολιτική. Στην περίπτωση της εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία δεν έχουμε μόνο μια απρόκλητη επίθεση σε μια κυρίαρχη και ανεξάρτητη χώρα στην καρδιά της Ευρώπης, αλλά αυτή η επίθεση προέρχεται από μια πυρηνική δύναμη με τεράστιο πυρηνικό οπλοστάσιο, ισοδύναμο με αυτό των ΗΠΑ και αυτό αυξάνει το μέγεθος της απειλής. Η Ευρώπη αισθάνεται αδύναμη να εγγυηθεί από μόνη της την ασφάλεια και την άμυνά της απέναντι σε ενδεχόμενο πυρηνικό πλήγμα. Με ένα πυρηνικό οπλοστάσιο να αποτελεί υποπολλαπλάσιο αυτού της Ρωσίας η Γαλλία αλλά και το ΗΒ, δεν έχει άλλη λύση πέραν αυτής να προσφύγει στην εγγύηση ασφάλειας των ΗΠΑ. Η αποκατάσταση της πυρηνικής διπλωματίας και η ενίσχυση των διεθνών ελέγχων των πυρηνικών όπλων αποτελούν μεν μια αναγκαιότητα, αλλά η αβεβαιότητα και η ασάφεια για τη χρησιμοποίησή τους και οι απειλές που εκτοξεύονται από την πλευρά της Μόσχας εντείνουν την ανησυχία και δυσκολεύουν την υλοποίηση της πυρηνικής αποτροπής.

Οι κόκκινες γραμμές εκατέρωθεν και ο βαθμός αξιοπιστίας των απειλών είναι εξαιρετικά δύσκολο να καθοριστούν. Ασφαλώς η ρωσική πυρηνική απειλή έχει επιβραδύνει τη δυτική βοήθεια ενώ και η Ρωσία δεν κλιμακώνει αντίστοιχα τις δικές της ενέργειες και παραμένει στο επίπεδο των απειλών με την μορφή δηλώσεων. Είναι αλήθεια ότι σαφώς η Ρωσία θα έχει όρια που αν ξεπεραστούν ή προσεγγιστούν θα μπορούσαν να οδηγήσουν στη χρήση πυρηνικών όπλων – τουλάχιστον τακτικών- αυτά όμως δεν είναι σε καμία περίπτωση ευδιάκριτα και γι’ αυτό η δυτική βοήθεια και υποστήριξη στην Ουκρανία κλιμακώνεται με αργούς ρυθμούς για να αποφευχθεί ή τουλάχιστον να μειωθεί στο ελάχιστο η πιθανότητα μιας ρωσικής απάντησης με τη χρήση πυρηνικών όπλων. Όλες οι κινήσεις και από τις δύο πλευρές γίνονται σε ένα τεντωμένο σχοινί, καθώς η αποκωδικοποίηση των προθέσεων εκατέρωθεν είναι εξαιρετικά δύσκολη. Πάντως από την πρώτη στιγμή της εισβολής η Ρωσία έχει θέσει τις πυρηνικές της δυνάμεις σε μέγιστη ετοιμότητα, διεξάγει ασκήσεις με τακτικά πυρηνικά όπλα τα οποία μετακινεί ακόμα και στη Λευκορωσία, ενώ παράλληλα είναι

άγνωστο αν θεωρεί ότι διακυβεύεται η ύπαρξη της Ρωσίας με τις επιθέσεις ουκρανικών δυνάμεων στην Κριμαία ή στο εσωτερικό της Ρωσίας προκειμένου να κάνει χρήση πυρηνικών όπλων σύμφωνα με το δόγμα της και τις απειλητικές δηλώσεις της.

Εν κατακλείδι, το πυρηνικό όπλο λόγω της τρομακτικής ισχύος του και των τεραστίων καταστροφικών συνεπειών από τυχόν χρήση του, μεταβάλλει συνεχώς τακτικές, στρατηγικές, συμπεριφορές και πολιτικές των αντιπάλων. Η στρατηγική κουλτούρα και αυτή ασφαλώς μεταβάλλεται ανάλογα και διαμορφώνεται κατάλληλα στις συνθήκες και το χρόνο της απειλής και κατευθύνει τη σκέψη και τις ενέργειες των υπεύθυνων για λήψη αποφάσεων και από τις δύο πλευρές. Αυτό πάντως σε τελική ανάλυση που κατέστη σαφές στη δύση και συγκεκριμένα στην Ευρώπη και την ΕΕ, είναι ότι οι φιλοδοξίες για μια αυτόνομη ΚΠΑΑ της ΕΕ που θα επεμβαίνει στρατιωτικά στον περίγυρό της σε εντάσεις, κρίσεις και συγκρούσεις ακόμα και υψηλής έντασης είναι εξαιρετικά φιλόδοξο να επιτευχθεί. Η πυρηνική απειλή που προέρχεται από τη Ρωσία και η αδυναμία της Ευρώπης να αμυνθεί απέναντι σε αυτή, αναγκάζουν την ΚΠΑΑ της ΕΕ να πρέπει να περιοριστεί στο ρόλο της ως ένας πρόσθετος πυλώνας του ΝΑΤΟ, ενώ οι ΗΠΑ με το πυρηνικό τους οπλοστάσιο είναι αυτές που έχουν την δυνατότητα να εγγυηθούν την άμυνα και την ασφάλεια της Ευρώπης.

ΤΕΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Η ΕΕ μπορεί να μην είναι ομοσπονδία ή συνομοσπονδία αλλά μια ένωση κρατών με διακυβερνητικό χαρακτήρα, ωστόσο η ολοκλήρωση σε κάποιους τομείς όπως η οικονομία και η γεωργία έχει προχωρήσει σημαντικά. Σε τομείς όμως υψηλής πολιτικής, όπως είναι η εξωτερική πολιτική και άμυνα, τα κ-μ διστάζουν να παραχωρήσουν μέρος της κυριαρχίας τους προκειμένου να υπάρξει μια ΚΠΑΑ της ΕΕ.

Στην παρούσα διδακτορική διατριβή στο πρώτο μέρος αναλύονται οι κυριότερες θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων και εξετάζεται ο βαθμός στον οποίο αυτές διαμορφώνουν την εθνική πολιτική όσο και την πολιτική βούληση των κ-μ προκειμένου αυτές να συγκλίνουν στον τομέα της ασφάλειας και άμυνας. Σε αυτό το πλαίσιο εξετάστηκαν ο ρεαλισμός, ο φιλελευθερισμός και ο κονστρουκτιβισμός αλλά και οι κυριότερες θεωρίες της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Είναι αλήθεια ότι καμία από τις θεωρίες αυτές δεν συμβάλλει θεωρητικά εξ' ολοκλήρου στην κατεύθυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στην άμυνα, αλλά κάθε μια από αυτές παρουσιάζει στοιχεία

που συμβάλλουν λιγότερο ή περισσότερο στην σύγκλιση ή απόκλιση στην κατεύθυνση μια κοινής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας για την ΕΕ.

Ο ρεαλισμός μπορεί να υποστηρίζει ότι το κράτος είναι ο κυριότερος παίκτης στο διεθνές σύστημα, το εθνικό συμφέρον ο σκοπός της εξωτερικής πολιτικής και η εθνική ασφάλεια και κρατική επιβίωση οι αξίες του ρεαλισμού, αλλά μπορούμε να κρατήσουμε και την αναφορά του κορυφαίου κλασικού ρεαλιστή του 20ου αιώνα Hans Morgenthau, σε ένα σύστημα ισορροπίας ισχύος του οποίου οι μονάδες μεταβάλλονται στο χώρο και στον χρόνο και επομένως ο τωρινός διαχωρισμός του πολιτικού κόσμου σε έθνη – κράτη μπορεί να αντικατασταθεί από μεγαλύτερες ή μικρότερες μονάδες ενός αρκετά διαφορετικού χαρακτήρα, ανταποκρινόμενος στις σύγχρονες απαιτήσεις της διατήρησης ισορροπίας δυνάμεων. Παράλληλα ο νεοκλασικός ρεαλισμός προσθέτει στη θεωρία του το ρόλο των αρχηγών του κράτους και των εγχωρίων παραγόντων που θα μπορούσαν υπό προϋποθέσεις να διαμορφώσουν μια τάση για συνεργασία και ολοκλήρωση. Σαφώς όμως ο ρεαλισμός σε οποιαδήποτε μορφή του, δεν προσεγγίζει θετικά τη συνεργασία μεταξύ κρατών και ακόμα περισσότερο την ενοποίηση στην ευρωπαϊκή άμυνα και ασφάλεια.

Η θεωρία του Φιλελευθερισμού από την άλλη στις διάφορες μορφές της, αντιμετωπίζει ευνοϊκότερα την προοπτική μιας πολιτικής ολοκλήρωσης που θα περιλαμβάνει την ασφάλεια και την άμυνα, αφού αναφέρεται στη διεθνή συνεργασία κρατών, πολιτών και υπερεθνικών θεσμών σε όλα τα επίπεδα, με την παρατήρηση ωστόσο ότι το κράτος παραμένει η κύρια μονάδα ανάλυσης στις διεθνείς σχέσεις. Ιδιαίτερα ο Φιλελευθερισμός της Αλληλεξάρτησης, με τον Ernst Haas που ανέπτυξε την νεολειτουργική θεωρία της διεθνούς ενοποίησης, σύμφωνα με την οποία η πολιτική ολοκλήρωση είναι η διαδικασία κατά την οποία οι πολιτικοί πείθονται να μεταφέρουν την αφοσίωση, τις προσδοκίες και τις πολιτικές δραστηριότητές τους σε ένα νέο κέντρο, του οποίου οι θεσμοί διαθέτουν ή απαιτούν δικαιοδοσία στα προϋπάρχοντα έθνη - κράτη. Η νεολειτουργική θεωρία μάλιστα εστιάζει κατά μεγάλο μέρος στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και ειδικότερα, στην διαδικασία με την οποία αναπτύχθηκαν οι θεσμοί της. Σύμφωνα με τον φιλελευθερισμό της αλληλεξάρτησης, στην περίπτωση της Ευρώπης έχουμε δει πολλά παραδείγματα επιτυχούς ολοκλήρωσης σε έναν τομέα που ακολουθούνται από συγκρίσιμες προσπάθειες σε άλλους τομείς. Άλλωστε η ΕΕ ξεκίνησε από την ΕΚΑΧ και έφτασε στην κοινή αγορά αγαθών και υπηρεσιών και τη νομισματική ένωση.

Ωστόσο όπως υποστήριξε ο Kenneth Glarbo,[623] η πολιτική συνεργασία στην Ευρώπη πρέπει να εξεταστεί περισσότερο στο πεδίο ανάλυσης των κονστρουκτιβιστών από αυτό των ρεαλιστών. Κι αυτό ακριβώς κάνει η παρούσα διδακτορική διατριβή με την επιλογή του Κονστρουκτιβισμού ως το μεθοδολογικό εργαλείο ανάλυσης παρά τη θετική προσέγγιση και του Φιλελευθερισμού. Ο Κονστρουκτιβισμός είναι μια βασική υποστηρικτική θεωρία της ολοκλήρωσης στην ΕΕ, όπου και εδώ μεν τα κράτη παραμένουν οι κύριες μονάδες ανάλυσης στη διεθνή πολιτική θεωρία, αλλά η παραδοχή ότι οι βασικές δομές στο σύστημα των κρατών είναι διυποκειμενικές και οι κρατικές ταυτότητες και συμφέροντα δεν είναι προκατασκευασμένες, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι είναι ενδεχόμενος ένας μετασχηματισμός του διεθνούς συστήματος. Επίσης οι κονστρουκτιβιστές δίνουν έμφαση στην κοινωνική κατασκευή της πραγματικότητας θεωρώντας ότι οι ανθρώπινες σχέσεις, συμπεριλαμβανομένων των διεθνών σχέσεων, αποτελούνται από σκέψεις και ιδέες και όχι από υλικές συνθήκες ή δυνάμεις κι έτσι ουσιαστικά συνηγορούν στην υφιστάμενη δυνατότητα μιας δυνητικής διαδικασίας διαμόρφωσης και διαφοροποίησης του διεθνούς συστήματος. Ο Vico υποστηρίζει ότι τα κράτη είναι τεχνητές δημιουργίες όπως και το κρατικό σύστημα. Αν το θέλουν οι άνθρωποι μπορούν να το αλλάξουν και να το αναπτύξουν με νέους τρόπους. Ο Kenneth Glarbo υποστηρίζει ότι τα κ-μ της ΕΕ μπορεί να μην συμφωνούν σε σημαντικές πτυχές της εξωτερικής πολιτικής, αλλά παρ' όλα αυτά, οι καθημερινές πρακτικές πολιτικής συνεργασίας διαμορφώνουν κοινές αντιλήψεις με αποτέλεσμα η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση να επικρατεί στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πολιτικής συνεργασίας, ή τουλάχιστον εντός της ΚΠΠΑ των τελευταίων ετών, ακόμη και αν αυτό δεν αναιρεί πλήρως τη σημασία του εθνικού συμφέροντος. Υποστήριξε επίσης ότι οι σημαντικότερες συγκλίσεις στο πεδίο της κοινής εξωτερικής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας δεν είναι προϊόντα εθνικού συμφέροντος αλλά περισσότερο αποτελέσματα κοινωνικών αλληλεπιδράσεων μέσω της άσκησης διπλωματίας από τα κράτη και εμφανίζονται στο πλαίσιο των διϋποκειμενικών δομών που έχουν οικοδομηθεί από αυτή την συνεργασία. Σημαντικό μέρος στην κονστρουκτιβιστική θεωρία καταλαμβάνει η «στρατηγική κουλτούρα», η οποία αποτυπώνει την κρατούσα αντίληψη αναφορικά με το εθνικό συμφέρον και τη θέση ενός κράτους στο διεθνές

[623] K. Glarbo στο https://www.jura.fu-berlin.de/fachbereich/einrichtungen/oeffentliches-recht/lehrende/bolewskiw/dokumente/8__European_Culture/Glarbo_wide-awake_diplomacy_-_reconstructing_the_common_foreign_and_security_policy_of_the_EU_.pdf (τ.π. 10.4.2024)

σύστημα και διαμορφώνει σε μεγάλο μέρος την εθνική πολιτική σε θέματα ασφάλειας και άμυνας. Επίσης οι καθημερινές πρακτικές πολιτικής συνεργασίας των κ-μ της ΕΕ στην εξωτερική πολιτική διαμορφώνουν σταδιακά κοινές αντιλήψεις και σε δεύτερο χρόνο «κοινή στρατηγική κουλτούρα».

Τέλος έχουμε τις θεωρίες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, που αποτελούν μια ξεχωριστή ενότητα στην μελέτη της ευρωπαϊκής ενοποίησης και εδώ ξεχωρίζει ο φεντεραλισμός που δεν είναι τίποτα άλλο από μια προσδοκία για ομοσπονδία, όπου όλα τα θέματα πολιτικής είτε «υψηλής» είτε «χαμηλής», θα ασκούνται από την κεντρική κυβέρνηση. Ιδιαίτερα δε η επίτευξη μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής, πολιτικής ασφάλειας και άμυνας αποτελεί θεμελιώδη στόχο για το ομοσπονδιακό εγχείρημα. Τα βήματα που έχουν γίνει προς την Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) αποτιμώνται εδώ θετικά από τους θεωρητικούς του Φεντεραλισμού ως κινήσεις προς μια περισσότερο ομοσπονδιακή Ευρώπη. Ο Διακυβερνητισμός δεν είναι τίποτε άλλο από τη σημερινή μορφή διακυβέρνησης της ΕΕ όπου απαιτείται η συμφωνία των κυβερνήσεων των κ-μ κυρίως δε σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και άμυνας.

Αυτό πάντως που δεν έχει καθοριστεί αλλά και δεν μπορεί να καθοριστεί είναι το πότε είναι ενδεχόμενη η ολοκλήρωση στον τομέα ασφάλειας και άμυνας της ΕΕ. Απαιτείται μήπως μια πολιτική ένωση πρώτα, με την μορφή ίσως μιας ομοσπονδίας οπότε η ΚΠΑΑ θα παρασυρόταν και αυτή ως μέρος της ολοκλήρωσης και θα έπαιρνε την μορφή μιας κοινής άμυνας; Ή θα μπορούσε μια μορφή ΚΠΑΑ να μπει σε ένα πλαίσιο και να μεταβάλλεται και να διαμορφώνεται ανάλογα με την πολιτική βούληση των κ-μ της ΕΕ και τις απειλές, αναπροσαρμόζοντας κάθε φορά το επίπεδο φιλοδοξίας της σχετικά με τις δυνατότητές της και την αυτονομία της;

Συνοψίζοντας το πρώτο κεφάλαιο και επιλέγοντας το μεθοδολογικό εργαλείο της παρούσης μελέτης, διαπιστώνεται ότι κάθε θεωρία Διεθνών Σχέσεων, άλλη περισσότερο όπως ο Κονστρουκτιβισμός και άλλη λιγότερο όπως ο Ρεαλισμός, έχουν στοιχεία σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό που προσβλέπουν σε μεγαλύτερη συνεργασία και ολοκλήρωση ακόμα και στον τομέα της ασφάλειας και άμυνας της ΕΕ. Ασφαλώς είναι μακρύς ο δρόμος που οδηγεί από μια διακυβερνητική ΕΕ σε μια πολιτική ολοκλήρωση αλλά σε κάθε περίπτωση όλες οι θεωρίες συγκλίνουν ή αποκλίνουν σε διαφορετικό βαθμό όπως αναλύθηκε διεξοδικά. Ο Κονστρουκτιβισμός

ως η θεωρία που προσεγγίζει περισσότερο από άλλες μια ενδεχόμενη σύγκλιση πολιτικών των κ-μ της ΕΕ στην κατεύθυνση της ΚΠΑΑ της ΕΕ επιλέχθηκε ως το μεθοδολογικό εργαλείο για την εξέταση του θέματος. Η στρατηγική κουλτούρα άλλωστε αποτελεί κύριο χαρακτηριστικό στη μελέτη της θεωρίας του.

Στο δεύτερο μέρος εξετάζεται η ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα ως παράγοντας διαμόρφωσης της ΚΠΑΑ της ΕΕ. Ο Meyer την όρισε ως «ιδέες, κανόνες, πρότυπα συμπεριφοράς που μοιράζονται οι φορείς και το κοινό που εμπλέκονται στις διαδικασίες ανάπτυξης της ευρωπαϊκής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας» και ο Howorth υποστήριξε ότι αυτή περιλαμβάνει την εξάλειψη των μεγάλων αποκλίσεων που σε όλη την ιστορία έχουν σημαδέψει την προσέγγιση του πολέμου, της ειρήνης και της ασφάλειας των διαφόρων ευρωπαϊκών εθνικών κρατών. Στην παρούσα διατριβή σε αυτούς τους ορισμούς προστέθηκε ως παράγοντας η απειλή και πιο συγκεκριμένα η αντίληψη της απειλής που έχει ένα κράτος ή ένας θεσμός όπως η ΕΕ για κάποιον άλλο. Κι αυτή η προσθήκη επιβεβαιώνεται από τον θεωρητικό του Κονστρουκτιβισμού Alexander Wendt που υποστήριξε ότι «500 βρετανικά πυρηνικά όπλα είναι λιγότερο απειλητικά για τις Ηνωμένες Πολιτείες από 5 πυρηνικά όπλα της Βόρειας Κορέας, επειδή οι Βρετανοί είναι φίλοι των Ηνωμένων Πολιτειών και οι Βορειοκορεάτες όχι. Οι υλικές δυνατότητες αυτές καθαυτές δεν εξηγούν λοιπόν τίποτα, σημασία έχει πως σκέφτονται μεταξύ τους όταν αντιπαρατίθενται τα κράτη, οι ιδέες και πεποιθήσεις τους τους, τι πιστεύει ο ένας για τις πράξεις του άλλου».

Ωστόσο τα διαφορετικά ιστορικά πλαίσια και οι εμπειρίες που διαμορφώνουν την στρατηγική κουλτούρα καθορίζουν σε σημαντικό βαθμό και την εθνική πολιτική ασφάλειας και άμυνας κάθε κ-μ της ΕΕ. Η στρατηγική κουλτούρα ενός έθνους-κράτους, μπορούμε να πούμε ότι είναι η βάση δεδομένων πάνω στην οποία αναπτύσσεται η εθνική πολιτική μιας χώρας. Και αν θέλουμε να μιλήσουμε για μια ενιαία ολοκληρωμένη ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα η οποία θα είναι διαρκής και διακριτή, αυτή θα πρέπει να αναπτυχθεί μέσα από τις συγκλίσεις και αποκλίσεις που παρουσιάζουν αυτές οι εθνικές πολιτικές. Η σχέση όμως μεταξύ της ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας και της στρατηγικής κουλτούρας των κ-μ της ΕΕ είναι αμφίδρομη και επηρεάζει η μια την άλλη. Αυτό συμβαίνει διότι η στρατηγική κουλτούρα του κ-μ δεν αναπτύσσεται μόνο στο εσωτερικό του, αλλά και σε ένα δεύτερο επίπεδο στις Βρυξέλλες. Εκεί δημόσιοι υπάλληλοι από τα 27 κ-μ εργάζονται από κοινού μόνιμα σε θεσμούς-συμβούλια-επιτροπές-οργανισμούς της ΕΕ αλλά και σε

κάθε πολιτική ή στρατιωτική δομή της ΚΠΑΑ έχοντας κοινό αντικείμενο και σκοπό. Επίσης το ίδιο συμβαίνει και με τους εθνικούς αντιπροσώπους που συναντώνται τακτικά σε όλα τα επίπεδα, φέροντας τις εθνικές θέσεις κάθε φορά από τις πρωτεύουσες των χωρών τους και μετά από συνεργασίες και διαπραγματεύσεις καταλήγουν στο τέλος σε κοινές προτάσεις, αποφάσεις, συμπεράσματα. Διατυπώνουν προσαρμοσμένα κείμενα στην κατεύθυνση μιας κοινής συνισταμένης που αποκτά στο τέλος την μορφή μιας «θέσης», μιας «πολιτικής» της ΕΕ που υιοθετείται από όλα τα κ-μ και δίνουν την αίσθηση ότι η ΕΕ είναι τελικά ένας ενιαίος φορέας με την υιοθέτηση μιας κοινής νοοτροπίας και θέσης σε θέματα που αφορούν την πολιτική άμυνας και ασφάλειας.

Η ΕΕ όμως δεν έχει μια κοινή ταυτότητα αλλά πολλές και αυτό οπωσδήποτε επηρεάζει το βαθμό σύγκλισης στρατηγικής κουλτούρας και εξωτερικής πολιτικής των κ-μ και επομένως και την ΚΠΑΑ της ΕΕ. Η διεύρυνση της ΕΕ του 2004, διαμόρφωσε μια πολιτικά πιο χαλαρή και πιο περιεκτική Ευρώπη που δεν είναι πλέον αυτό που ήταν κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου, αναπόσπαστο μέρος μιας αντικομμουνιστικής συμμαχίας. Μια ΕΕ που στην δεκαετία του 90 είχε αρχίσει να βλέπει τη Ρωσία ως μέρος της ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής ασφάλειας και να υποβαθμίζει τον κίνδυνο από ανατολικά, δέχτηκε στους κόλπους της 8 νέα κ-μ που ανήκαν στο πρώην ανατολικό μπλόκ με διαφορετικές προσλαμβάνουσες για τον αντίπαλο και την απειλή και διαφορετικές ιστορικές εμπειρίες. Επομένως σταδιακά άρχισε και να μεταβάλλεται η όποια ταυτότητα είχε η Ευρώπη μέχρι τότε, διαφοροποιώντας ανάλογα και την προτίμηση για την ασφάλεια ανάμεσα στο ΝΑΤΟ και την ΚΠΑΑ της ΕΕ.

Μια κοινή ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα είναι δύσκολο να αναπτυχθεί όσο δεν υπάρχει συνεπής και συνεκτική ευρωπαϊκή ταυτότητα, ένα σύστημα ευρωπαϊκών αξιών αποδεκτό από όλα τα κ-μ. Εδώ εισέρχεται και η αντίληψη της απειλής – αφού φυσικά έχουν καθοριστεί οι απειλές και έχει γίνει προτεραιοποίηση αυτών- που θα καθορίσει τα επόμενα βήματα μιας ΚΠΑΑ στα οποία περιλαμβάνονται τα μέσα που θα χρησιμοποιηθούν και ο τρόπος άσκησης της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας.

Η πρώτη αποτύπωση μιας ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας ήταν η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας-ΕΣΑ (European Security Strategy-ESS) το 2003, όπου η ΕΕ συμφώνησε σε μια κοινή εκτίμηση απειλών και καθόρισε σαφείς στόχους για την προώθηση των συμφερόντων της στον τομέα της άμυνας και ασφάλειας. Χαρακτηριστικό είναι ότι στη δεδομένη στιγμή μετά την 11η Σεπτεμβρίου, τη

συμμαχική διαφωνία για την επέμβαση στο Ιράκ και πριν την μεγάλη διεύρυνση της ΕΕ η Ρωσία δεν θεωρείτο απειλή. Σημαντικότερες απειλές εκτιμήθηκαν η εξάπλωση των όπλων μαζικής καταστροφής, η τρομοκρατία, το οργανωμένο έγκλημα, η ύπαρξη ασταθών κρατών και οι περιφερειακές συγκρούσεις. Αυτές άλλωστε οι απειλές αντανακλούσαν την δεδομένη χρονική στιγμή τον κοινό τόπο στις στρατηγικές κουλτούρες και εθνικές πολιτικές των κ-μ της ΕΕ που καθόριζαν και την ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα. Το δεύτερο επίσημο έγγραφο ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας ήταν η Παγκόσμια Στρατηγική του 2016, που εκδόθηκε μετά την προσάρτηση της Κριμαίας και το δημοψήφισμα για το BREXIT, όπου επανεκτιμήθηκαν οι απειλές και καθορίστηκαν νέες προτεραιότητες για την ασφάλεια της ΕΕ έναντι τρομοκρατίας, υβριδικών απειλών, κλιματικής αλλαγής, οικονομικής αστάθειας και ενεργειακής ανασφάλειας. Αυτή η Παγκόσμια Στρατηγική καλεί για μια «ισχυρή αμυντική βιομηχανία» και καλύτερη συνεργασία μεταξύ των κ-μ αλλά και με το ΝΑΤΟ, ενώ καθορίζει συγκεκριμένες δράσεις για την επίτευξη των στόχων αλλά συγκροτεί και τις κατάλληλες πολιτικές και στρατιωτικές δομές για την άσκηση μιας ΚΠΑΑ της ΕΕ. Το τρίτο επίσημο έγγραφο στρατηγικής κουλτούρας της ΕΕ είναι η Στρατηγική Πυξίδα που εκδόθηκε το 2022, αμέσως μετά την έναρξη του πολέμου στην Ουκρανία και αποτυπώνει μια φιλόδοξη ευρωπαϊκή στρατηγική για την ασφάλεια και την άμυνα που θα καθιστά την ΕΕ ισχυρότερο και ικανότερο πάροχο ασφαλείας στην άμεση γειτονιά της. Επομένως, η ευρωπαϊκή στρατηγική κουλούρα αναδιαμορφώνεται και αναπτύσσεται συνεχώς, μέσα από την αλληλεπίδραση συνθηκών, πολιτικών και γεγονότων και επηρεάζει την ΚΠΑΑ της ΕΕ όχι μόνο στη δημιουργία της αλλά και στο επίπεδο φιλοδοξίας που καθορίζεται κυρίως από το επίπεδο αυτονομίας. Μπορεί η στρατηγική κουλτούρα να μην μεταβάλλεται εύκολα αλλά δεν είναι και στατική αφού μπορεί να αλλάξει σημαντικά όταν υπάρχουν κρίσεις ή ένα σοκ όπως ο πόλεμος. Παράδειγμα η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία που επέφερε την ανάμειξη της ΕΕ στον πόλεμο, όχι μόνο με την κλιμάκωση των οικονομικών κυρώσεων και την οικονομική-ανθρωπιστική βοήθεια αλλά και την στρατιωτική βοήθεια και υποστήριξη που παρέχει ανταποκρινόμενη άμεσα και αποτελεσματικά.

Στο επίπεδο μονάδας, δηλαδή στο επίπεδο των κ-μ της ΕΕ υπάρχουν οι εθνικές στρατηγικές κουλτούρες όπως αυτές διαμορφώθηκαν μετά τον ψυχρό πόλεμο και συνεχίζουν να εξελίσσονται με διαφορετική ταχύτητα και κατεύθυνση κάποιες φορές για κάθε κράτος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η Γερμανία, που η πολιτική ασφάλειας

και άμυνας από την μη παρεμβατική θέση που υιοθετούσε μέχρι το τέλος του ψυχρού πολέμου, μεταβλήθηκε σε διστακτική και κατά περίπτωση παρεμβατική θέση. Η Συνταγματική απαγόρευση για τη συμμετοχή στρατευμάτων σε επιχειρήσεις στο εξωτερικό, μεταβλήθηκε από το Συνταγματικό Δικαστήριο το οποίο εισήγαγε κριτήρια που τελικά θα την επέτρεπαν. Ακόμα και το επίπεδο φιλοδοξίας της Γερμανίας στη διεθνή πολιτική αναβαθμίστηκε τόσο με τον ηγετικό ρόλο της εντός της ΕΕ όσο και με την πάγια θέση της για να αποκτήσει θέση μόνιμου μέλους στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ αλλά και τις νέες της πρωτοβουλίες στα πλαίσια του τριγώνου της Βαϊμάρης.

Ανάλογη τηρουμένων των αναλογιών βλέπουμε αλλαγή στην πολιτική ασφάλειας και άμυνας του ΗΒ. Από αρνητής της αυτόνομης αμυντικής πολιτικής και άμυνας της Ευρώπης που έβαζε εμπόδια σε κάθε διαδικασία που είχε τη φιλοδοξία να αναδείξει και την «σκληρή» εκτός από την «ήπια» δύναμη της ΕΕ, έφτασε στη διάσκεψη του Saint Malo το 1998 και την Αγγλο-Γαλλική συμφωνία στον τομέα της άμυνας και ασφάλειας. Η Γαλλία ενώ αρχικά υποστήριζε μια «ευρωπαϊκή Ευρώπη» υπό την ηγεσία της, κατόπιν απέσυρε τα στρατεύματά της από το ΝΑΤΟ, στη συνέχεια ακολούθησε μια ημιανεξάρτητη πολιτική για να καταλήξει μετά τον ψυχρό πόλεμο σε σταδιακή ατλαντικοποίηση και τελικά την πλήρη ένταξη στο ΝΑΤΟ.

Όλα τα κ-μ της ΕΕ πριν την μεγάλη διεύρυνση του 2004, είχαν μια στρατηγική κουλτούρα που είχε διαμορφωθεί και αναπτυχθεί κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου, με τη Σοβιετική Ένωση και τον ανατολικό Συνασπισμό ως μοναδική απειλή ακόμα και για την ίδια την ύπαρξη των κρατών στην Ευρώπη. Όπως αναφέρθηκε με την κατάρρευση του κομμουνισμού, αυτή η απειλή σταδιακά υποβαθμιζόταν στη σκέψη και στη στρατηγική κουλτούρα των κρατών αυτών, που διέβλεπαν τη Ρωσία όχι μόνο ως εταίρο αλλά και ως παράγοντα που είχε ρόλο και θέση στο σύστημα ασφάλειας της Ευρώπης. Με την ένταξη όμως το 2004 στην ΕΕ, 8 πρώην κρατών του ανατολικού συνασπισμού και λόγω των διαφορετικών ιστορικών εμπειριών και σχέσεων που είχαν με την Μόσχα από την εποχή του ψυχρού πολέμου, σταδιακά καλλιεργήθηκε μια αντίληψη που καθόριζε και έδινε βασική προτεραιότητα στην ένταξη αυτών των χωρών όχι μόνο στην ΕΕ αλλά και στο ΝΑΤΟ ως εγγύηση ασφάλειας έναντι της Ρωσίας. Ιδιαίτερα δε τη στιγμή που είχε αρχίσει να αναπτύσσεται η ΚΠΑΑ της ΕΕ με την Γαλλοβρετανική σύσκεψη στο Saint Malo.

Επομένως το ερώτημα και το δίλημμα που τίθετο πλέον για τα κ-μ της ΕΕ, ήταν ΝΑΤΟ ή ΚΠΑΑ της ΕΕ, με σκοπό να αποτελέσει την κοινή άμυνα για την Ευρώπη, δίνοντας στην ΕΕ το ρόλο ενός παγκόσμιου παίκτη που θα έχει τη δυνατότητα να αναλαμβάνει ηγετικό ρόλο σε επιχειρήσεις σε όλο το φάσμα των εντάσεων, από κρίσεις έως συγκρούσεις μεσαίας και μεγάλης κλίμακας; Η στροφή των ΗΠΑ στην Ασία και τον Ειρηνικό αλλά και τα γεγονότα που λάμβαναν χώρα μετά το 2004, όπως μεταξύ άλλων ο πόλεμος στη Γεωργία το 2008, τα γεγονότα στη Λιβύη το 2011 και η προσάρτηση της Κριμαίας το 2014 μετέβαλλαν και ανακαθόριζαν ανάλογα την στρατηγική κουλτούρα και την πολιτική των χωρών της ΕΕ και αυτό αποτυπωνόταν επίσης και στην επίσημη στρατηγική της ΕΕ και τις αναπροσαρμογές της.

Τελικά, αναδεικνύεται ο πολύ σημαντικός ρόλος της στρατηγικής κουλτούρας, τόσο σε εθνικό επίπεδο των κ-μ της ΕΕ όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η εθνική στρατηγική κουλτούρα των κ-μ και η ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα βρίσκονται σε μια συνεχή διάδραση και αλληλεπίδραση, η ταχύτητα δε της μεταβολής αυτών αυξομειώνεται τόσο από εσωτερικούς-εγχώριους παράγοντες στο επίπεδο των κ-μ, όσο και από εξωτερικούς παράγοντες αυτών στο επίπεδο της ΕΕ. Ασφαλώς το γεωπολιτικό περιβάλλον που διαμορφώνεται με τις απειλές και την αξιολόγηση αυτών οδηγεί σε ανάλογη επιτάχυνση της σύγκλισης της στρατηγικής κουλτούρας των κ-μ και τη διαμόρφωση μιας κοινής ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας. Σε κάθε περίπτωση, τηρουμένων των αναλογιών, φαίνεται ότι η ανασφάλεια και οι απειλές όπως τις βιώνουν τα κράτη οδηγεί σε μια κοινή αντίληψη ότι η ΕΕ και ο διατλαντικός δεσμός αυτής, είναι μονόδρομος και προς το συμφέρον της Ευρώπης, επομένως υπάρχει ανοικτός δίαυλος για τη διαμόρφωση με συναίνεση μιας ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας με τελικό αποτέλεσμα μια ΚΠΑΑ με σαφώς καθορισμένους και ιεραρχημένους στόχους. Μια ΕΕ πάροχο ασφαλείας αν όχι παγκόσμιο τουλάχιστον περιφερειακό και μια ΚΠΑΑ της ΕΕ που θα λειτουργεί συμπληρωματικά του ΝΑΤΟ, με σαφώς καθορισμένους στόχους, απειλές, προτεραιότητες και υποδομές. Με αυτό το δεδομένο καλούνται τα κ-μ της ΕΕ να αναπτύξουν μια κοινή στρατηγική κουλτούρα η οποία θα βασίζεται όπως είπε ο Howorth στην κινητοποίηση μιας σειράς μέσων πολιτικής, στην έμφαση στη διαχείριση και πρόληψη μη στρατιωτικών κρίσεων, σε ένα παγκόσμιο εύρος αποστολών, στην πολυμέρεια και σε έναν νέο ορισμό της δύναμης που συνδυάζει στοιχεία της «ήπιας» και «σκληρής» ισχύος.

Στο τρίτο μέρος, της διατριβής εξετάστηκαν οι συνέπειες του πολέμου στην Ουκρανία στη διαμόρφωση μιας ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας, η οποία ασφαλώς αλληλοεπιδρά και αναπροσαρμόζεται ανάλογα με αυτή της Ρωσίας, με την αναβίωση του αναθεωρητισμού μετά την απρόκλητη επίθεση στην Ουκρανία. Έτσι μια αδύναμη, αργή, αναποτελεσματική και χωρίς πολιτική βούληση μέχρι πρότινος ΕΕ, που καθυστερούσε να αναλάβει πρωτοβουλίες και να πάρει αποφάσεις ακόμα και σε κρίσιμα θέματα, κάτω από το βάρος της νέας απειλής που αντιπροσώπευε πλέον η Ρωσία, έδρασε με πρωτοφανή αποφασιστικότητα και ενότητα. Όχι μόνο κλιμακώνοντας τις οικονομικές κυρώσεις που είχε ήδη επιβάλει στη Ρωσία από την προσάρτηση της Κριμαίας το 2014, και την άμεση καταδίκη της εισβολής, αλλά παρέχοντας επίσης κάθε είδους βοήθεια από οικονομική και ανθρωπιστική, μέχρι στρατιωτική βοήθεια που περιείχε εξοπλισμό, πολεμικό υλικό και οπλικά συστήματα τελευταίας τεχνολογίας. Και αυτό συμβαίνει όταν μέχρι πριν την εισβολή, η Ρωσία αποτελούσε έναν οικονομικό εταίρο της ΕΕ και δυνητικό μέτοχο στο νέο πλαίσιο ασφάλειας της Ευρώπης. Συνεπώς, η επίθεση στην Ουκρανία σε ένα ανεξάρτητο και κυρίαρχο κράτος στην καρδιά της Ευρώπης, ήταν ένα σημείο καμπής που αφύπνισε την ΕΕ και ολόκληρη την Ευρώπη, μέσα από την αβεβαιότητα που αυτή διέσπειρε για τις πραγματικές προθέσεις της Ρωσίας. Τις πραγματικές προθέσεις μιας πυρηνικής δύναμης που καθόριζαν και το μέγεθος της απειλής, σε μια στιγμή που οι ΗΠΑ -κάτω από την πυρηνική ομπρέλα της οποίας κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου η Ευρώπη είχε εναποθέσει την ασφάλειά της- είχαν στρέψει την προσοχή τους στην Ασία και τον Ειρηνικό. Με αυτόν τον τρόπο η ΕΕ ένιωσε ευάλωτη χωρίς εγγυήσεις ασφαλείας αφού το πυρηνικό της οπλοστάσιο – μέσω της Γαλλίας και του ΗΒ – ήταν ένα υποπολλαπλάσιο αυτού της Ρωσίας. Ο πόλεμος ήταν λοιπόν το σοκ και το έναυσμα για μια αλλαγή στη στρατηγική κουλούρα και την πολιτική ασφάλειας και άμυνας σε όλα τα επίπεδα.

Αυτό που επέτεινε όμως ακόμα περισσότερο την αβεβαιότητα στην Ευρώπη για ενδεχόμενη χρήση πυρηνικών όπλων, ήταν το ότι ποτέ μέχρι σήμερα η Σοβιετική Ένωση παλαιότερα και η Ρωσία τώρα, δεν είχαν χρησιμοποιήσει πυρηνικά όπλα έτσι ώστε να υπάρχει η δυνατότητα καλύτερης αξιολόγησης της απειλής και των πραγματικών προθέσεων. Επομένως οι απειλές που εκτοξεύονταν δημιουργούσαν περαιτέρω ανασφάλεια παράλληλα με την ερμηνεία που θα έδινε κανείς στο ρωσικό δόγμα χρήσης πυρηνικών όπλων, σύμφωνα με το οποίο η Ρωσία θα χρησιμοποιούσε

πυρηνικά αν κινδύνευε η ύπαρξή της ακόμα και από επίθεση με συμβατικά όπλα. Και ποιος μπορεί να απαντήσει στο ερώτημα πότε η Ρωσία θεωρεί ότι κινδυνεύει η ύπαρξή της; Κινδυνεύει άραγε η ύπαρξη της με μια συμβατική επίθεση στην Κριμαία την οποία έχει προσαρτήσει; Επομένως η ασάφεια των πραγματικών προθέσεων καθορίζει και τα βήματα της δύσης προκειμένου να μην υπάρξει κλιμάκωση της σύγκρουσης. Ασφαλώς, θα υπάρχουν και κόκκινες γραμμές από την πλευρά της Ρωσίας οι οποίες πολύ πιθανό είναι να τις έχουν υπερβεί οι δυτικές δυνάμεις, οπότε συμπεραίνεται ότι και η Ρωσία καθορίζει την πολεμική δράση της ανάλογα με τις απαντήσεις της δύσης στο πεδίο.

Η ΕΕ πάντως όπως αναφέρθηκε, από την στιγμή που απέκτησε την πολιτική βούληση, υποστηρίζει την Ουκρανία σε όλα τα επίπεδα, ξεπερνώντας εμπόδια που προκύπτουν πολλές φορές από συνταγματικά η νομικά κωλύματα στο εσωτερικό των κ-μ με τη δημιουργία, θωράκιση και ανάλογη χρήση πολιτικών και στρατιωτικών δομών όπως ο ΕΜΕ και ο ΕΟΑ. Ακόμα και αντιθέσεις όπως της Ουγγαρίας και εκεί που απαιτείται ομοφωνία, ξεπερνούνται με την «εποικοδομητική αποχή». Αφού λοιπόν η ΕΕ καθόρισε σαφώς το μέγεθος της απειλής που αποτελεί η Ρωσία για την Ευρώπη, απέκτησε εκείνη την ευελιξία, ενότητα και αποφασιστικότητα προκειμένου να την αντιμετωπίσει στο μέτρο που ήταν αυτό δυνατό δρώντας αυτόνομα. Στο μέρος που αυτή η απειλή συμπεριλαμβάνει και το πυρηνικό οπλοστάσιο της Ρωσίας και την μεγιστοποιεί, φαίνεται ότι η ΕΕ θεωρεί πλέον χωρίς ιδιαίτερες διαβαθμίσεις προτίμησης το ΝΑΤΟ ως τον ακρογωνιαίο λίθο της άμυνας και ασφάλειας της Ευρώπης, με την ΚΠΑΑ της ΕΕ να αποτελεί τον πυλώνα του ΝΑΤΟ στην Ευρώπη, ενώ η φιλοδοξία για πλήρη αυτονομία της ΕΕ όσον αφορά την άμυνα περιορίζεται.

Στο επίπεδο των κ-μ η μεταβολή στη στρατηγική κουλτούρα και εθνική πολιτική των δύο μεγαλύτερων δυνάμεων της ΕΕ της Γαλλίας και της Γερμανίας είναι ιδιαίτερα διακριτή και χαρακτηριστική. Η Γαλλία μέχρι πριν τον πόλεμο έβλεπε στη Ρωσία έναν στρατηγικό εταίρο απαραίτητο στη διαμόρφωση της νέας αρχιτεκτονικής ασφάλειας της Ευρώπης. Ο Γάλλος πρόεδρος μάλιστα Emmanuel Macron επισκέφτηκε την Μόσχα λίγες ημέρες πριν τη ρωσική επίθεση πιστεύοντας σε εκτόνωση της κρίσης. Είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστική ή ομιλία του Macron στους φοιτητές του πανεπιστημίου της Σορβόννης το 2017 όπου μίλησε για το όραμά του για τη Γαλλία και την Ευρώπη, τονίζοντας την ανάγκη για δημιουργία μιας ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας, τοποθετώντας στο πλαίσιο της νέας ευρωπαϊκής ασφάλειας και τη Ρωσία.

Αλλά ακόμα περισσότερο χαρακτηριστική είναι η ομιλία του στο πανεπιστήμιο της Jagelonia στην Πολωνία και σε ένα περιβάλλον αρνητικό απέναντι στη Ρωσία, όπου επίσης αναφέρθηκε στο ρόλο της Ρωσίας μέσα στην Ευρώπη. Η εισβολή όμως στην Ουκρανία μετέτρεψε γρήγορα τον Γάλλο πρόεδρο από «περιστέρι της ειρήνης σε γεράκι του πολέμου». Εξοπλίζοντας την Ουκρανία ακόμα και με πυραύλους μεγάλου βεληνεκούς, ικανούς να πλήξουν στόχους σε βάθος εντός της Ρωσικής επικράτειας διευκρινίζοντας μάλιστα ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν και γι' αυτό ακριβώς το σκοπό, δημιουργώντας αντιδράσεις από την πλευρά της Ρωσίας σε επίπεδο δηλώσεων. Η δήλωση όμως που προκάλεσε μεγαλύτερες αντιδράσεις ακόμα και εντός της ΕΕ είναι ότι θα μπορούσαν να σταλούν και δυτικά στρατεύματα στην Ουκρανία για να αναχαιτιστεί η Ρωσική επίθεση.

Το ίδιο χαρακτηριστική και εξίσου σημαντική ήταν και η μεταβολή της στρατηγικής κουλτούρας και εθνικής πολιτικής της Γερμανίας, όταν τρεις ημέρες μετά την εισβολή ο καγκελάριος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας Olaf Scholz, συγκάλεσε εκτάκτως τη γερμανική βουλή και καταδίκασε την επίθεση δηλώνοντας ότι καταρρίπτει την ευρωπαϊκή τάξη ασφαλείας και επιδιώκει να χωρίσει την ήπειρο ξανά σε σφαίρες επιρροής. Ανακοίνωσε την απόφαση να προμηθεύσει η Γερμανία με όπλα την Ουκρανία αλλά και τη δημιουργία ειδικού ταμείου ύψους 100 δισεκατομμυρίων ευρώ για τις γερμανικές ένοπλες δυνάμεις (Bundeswehr) που θα χρησιμοποιηθούν για απαραίτητες επενδύσεις και εξοπλιστικά έργα ενώ η Γερμανία μέχρι το 2024 θα αύξανε τις αμυντικές της δαπάνες στο 2% του ΑΕΠ.

Συνοψίζοντας τα συμπεράσματα από την παρούσα διατριβή καταλήγουμε στα παρακάτω:

Πρώτον: Όλες οι θεωρίες των διεθνών σχέσεων περιέχουν στοιχεία που ενισχύουν ή αποδυναμώνουν την διαδικασία ανάπτυξης μιας ΚΠΑΑ της ΕΕ, με τον Κονστρουκτιβισμό όμως να είναι το πιο ευνοϊκό πεδίο ανάλυσης για μια ενοποίηση στον τομέα ασφάλειας και άμυνας, χωρίς να υποβαθμίζεται ο ρόλος του Φιλελευθερισμού και ιδιαίτερα του Φιλελευθερισμού της αλληλεξάρτησης με την νεολειτουργική θεωρία της διεθνούς ενοποίησης του Ernst Haas.

Δεύτερον: Η στρατηγική κουλτούρα – κύριο χαρακτηριστικό της θεωρίας του Κονστρουκτιβισμού – διαμορφώνεται αργά και σταθερά στο χρόνο, σε διαφορετικά

ιστορικά πλαίσια για κάθε κράτος, δεν είναι στατική και μπορεί να αλλάξει σημαντικά σε κρίσεις ή ένα σοκ όπως ο πόλεμος.

Τρίτον: Η ΕΕ αναπτύσσει μια ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα που αποτυπώνεται στην ΕΣΑ του 2003, την Παγκόσμια Στρατηγική του 2016 και την Στρατηγική Πυξίδα του 2022. Η ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα αναπτύσσεται τόσο στο επίπεδο των κ-μ της ΕΕ με την σύγκλιση της εθνικής στρατηγικής κουλτούρας των κ-μ, όσο και στο επίπεδο της ΕΕ στις πολιτικές και στρατιωτικές δομές και μηχανισμούς που συγκροτούνται στις Βρυξέλλες και στους οποίους συμμετέχουν εκπρόσωποι από τα 27 κ-μ της ΕΕ. Ιδιαίτερα το Επιχειρησιακό Στρατηγείο της ΕΕ είναι το τελικό αποτέλεσμα της ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας αφού δεν μπορεί να εκτελούνται επιχειρήσεις μεγάλης έντασης χωρίς να υπάρχει κοινή κουλτούρα και σκέψη στο πολυεθνικό προσωπικό του στρατηγείου.

Τέταρτον: Η στρατηγική κουλτούρα είναι η ταυτότητα ενός κράτους τη δεδομένη στιγμή και κατευθύνει σε σημαντικό βαθμό την εθνική πολιτική των κ-μ της ΕΕ. Αυτό ισχύει σε διαφορετικό βαθμό στην ΕΕ ως θεσμό γιατί η ΕΕ δεν έχει μια ενιαία ευρωπαϊκή ταυτότητα όπως τα περισσότερα κράτη.

Πέμπτο: Η αντίληψη της απειλής και η προτεραιότητα που δίνουν σε αυτή τα κ-μ της ΕΕ και η ΕΕ είναι καθοριστική στη διαμόρφωση και σύγκλιση της στρατηγικής κουλτούρας και εθνικής πολιτικής. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τις Μεγάλες Ευρωπαϊκές Δυνάμεις Γαλλία, Γερμανία και ΗΒ που μπορούν να δώσουν περαιτέρω ώθηση στην ΚΠΑΑ της ΕΕ.

Έκτο: Ο πόλεμος στην Ουκρανία ήταν ένα σοκ για την ΕΕ που μετάβαλλε άμεσα τη στρατηγική κουλτούρα και την πολιτική της στον τομέα της άμυνας και ασφάλειας. Η αργή, αδύναμη και αναποτελεσματική ΕΕ μεταμορφώθηκε σε παγκόσμιο παράγοντα δρώντας με πρωτοφανή αποφασιστικότητα, ενότητα και ευελιξία. Σε ανάλογο βαθμό, το ίδιο παρατηρείται και στα κ-μ της ΕΕ ιδιαίτερα στη Γαλλία και τη Γερμανία. Επίσης ο πόλεμος επέφερε εγκατάλειψη της μακροχρόνιας ουδετερότητας Φινλανδίας και Δανίας και συμμετοχή της Δανίας στην Άμυνα της Ευρώπης μετά από τριακονταετή άρνηση.

Έβδομο: Ο πόλεμος στην Ουκρανία υποβάθμισε τη φιλοδοξία της ΕΕ για μια πλήρως αυτόνομη ΚΠΑΑ και την κατέστησε οριστικά τον ευρωπαϊκό πυλώνα του

ΝΑΤΟ. Παράλληλα η πυρηνική απειλή οδήγησε την ΕΕ και τα κ-μ να προτιμούν χωρίς αμφισβητήσεις την εγγύηση ασφάλειας που παρέχει το ΝΑΤΟ στην Ευρώπη με το πυρηνικό οπλοστάσιο των ΗΠΑ.

Όγδοο: Η διεύρυνση της ΕΕ του 2004 με την είσοδο νέων κ-μ του πρώην ανατολικού συνασπισμού, επηρέασε την διαμόρφωση της ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας στην κατεύθυνση προτίμησης του ΝΑΤΟ ως ακρογωνιαίου λίθου της ασφάλειας της Ευρώπης λόγω της μεγαλύτερης προτεραιότητας που έδιναν στην ρωσική απειλή. Ο βαθμός στον οποίο όμως αντιλαμβάνονταν αυτή την απειλή τουλάχιστον πριν την εισβολή στην Ουκρανία, διαφέρει ανάλογα με τις προσλαμβάνουσες εμπειρίες από την πρώην Σοβιετική Ένωση. Είναι χαρακτηριστικό ότι μόνον η Πολωνία στα επίσημα έγγραφα εθνικής πολιτικής αναφερόταν σε νεοϊμπεριαλιστική πολιτική της Ρωσίας ενώ η Ουγγαρία είχε και έχει καλές σχέσεις με τη Ρωσία. Οι υπόλοιπες πρώην κομμουνιστικές χώρες βρίσκονταν ανάμεσα σε αυτά τα δύο άκρα, αλλά η πλειοψηφία αυτών κινείτο στην κατεύθυνση θεώρησης της Ρωσίας ως απειλής. Με την έναρξη του πολέμου μόνο η Ουγγαρία ακολούθησε φιλική πολιτική στη Μόσχα.

Ένατο: Η ύπαρξη μιας ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας είναι σημαντική στην ανάπτυξη μιας ΚΠΑΑ της ΕΕ και αυτή είναι εφικτή όταν έχουν καθοριστεί ποιες είναι οι απειλές και έχουν δοθεί προτεραιότητες στην αντιμετώπισή τους. Αυτό που είναι δύσκολο να επιτευχθεί είναι μια πλήρως αυτόνομη ΚΠΑΑ που καθιστά σε τέτοιο βαθμό παγκόσμιο πάροχο ασφάλειας την ΕΕ που θα μπορεί να επέμβει στην ευρύτερη γειτονιά της Ευρώπης λαμβάνοντας μέρος και σε μεγάλης έντασης και κλίμακας επιχειρήσεις.

Όσον αφορά τις προοπτικές για το μέλλον μιας ΚΠΑΑ της ΕΕ φαίνεται ότι εγκαταλείπεται η υψηλότερη φιλοδοξία για μια Κοινή Άμυνα που θα ήταν αυτόνομη και θα καθιστούσε την ΕΕ μια παγκόσμια δύναμη που θα μπορούσε να επεμβαίνει στην γειτονιά της αλλά και στην ευρύτερη περιοχή. Αυτό επιβεβαιώνεται μέσα από όλα τα επίσημα κείμενα της ΕΕ, όπου η ΚΠΑΑ παρουσιάζεται πλέον ως ο ευρωπαϊκός πυλώνας του ΝΑΤΟ. Έτσι η ΚΠΑΑ της ΕΕ αναπροσαρμόζεται σε ένα περισσότερο ρεαλιστικό επίπεδο το οποίο επιβάλει η κύρια απειλή που αποτελεί πλέον για την Ευρώπη η Ρωσία και η οποία λόγω του τεράστιου μεγέθους του πυρηνικού της οπλοστασίου δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί χωρίς την πυρηνική ομπρέλα των ΗΠΑ.

Το μέγεθος δε της Ρωσικής απειλής και η απόλυτη σχεδόν ομοφωνία των κ-μ της ΕΕ για το τι αντιπροσωπεύει αυτή η απειλή, όπως φάνηκε και από την αναπροσαρμογή των πολιτικών τόσο των κ-μ της ΕΕ αλλά και της ίδιας της ΕΕ με την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, οδηγεί σε μια ενιαία ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα γύρω από την αντίληψη για την κοινή απειλή και την προτεραιοποίησή της. Ωστόσο το επίπεδο αυτής της κοινής κουλτούρας διευρύνεται περισσότερο αν προσθέσουμε τις νέες απειλές όπως καταγράφονται στα κείμενα Στρατηγικής της ΕΕ και για τις οποίες υπάρχει επίσης μια κοινή αντιμετώπιση και αντίληψη από τα κ-μ της ΕΕ. Επομένως η διαφοροποίηση και η απόκλιση της στρατηγικής κουλτούρας που είχαν διευρυνθεί με την είσοδο το 2004 στην ΕΕ των χωρών του ανατολικού μπλοκ έχει περιοριστεί σε μεγάλο βαθμό και διαμορφώνεται για το μέλλον μια κοινή ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα που θα οδηγεί τόσο σε σύγκλιση της εξωτερικής πολιτικής των κ-μ της ΕΕ όσο και στη διαμόρφωση μιας περισσότερο κοινής εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ. Η ΚΠΑΑ όμως θα προσαρμόσει το ρόλο της στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού πυλώνα του ΝΑΤΟ.

Εν κατακλείδι, η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία είναι ένα σημείο της καμπής της ιστορίας που άλλαξε την ΕΕ ως θεσμό και παράγοντα ασφαλείας. Η στρατηγική κουλτούρα αναπροσαρμόστηκε στις νέες συνθήκες και την απειλή που αποτελεί πλέον η Ρωσία για το αμέσως προσεχές μέλλον και μετέβαλε ανάλογα την πολιτική άμυνας και ασφάλειας τόσο στο επίπεδο της ΕΕ όσο και στο επίπεδο των κ-μ της ΕΕ.

ΕΠΙΛΕΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αρβανιτόπουλος Κ., *Η Διαδικασία της Συστημικής Αλλαγής στις Διεθνείς Σχέσεις στο «Ένας Αιώνας Διεθνών Σχέσεων»*: Α. Γκόφας, Γ, Ευαγγελόπουλος & Μ. Κοππά, Πεδίο, Αθήνα 2020

Αρβανιτόπουλος Κ., *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο*, Ποιότητα, Αθήνα 2001

Αρβανιτόπουλος Κ., Ήφαιστος Π., *Ευρωατλαντικές σχέσεις*, Ποιότητα, Αθήνα 2003

Βαληνάκης Γ.Γ. – Μπότσιου Κ.Ε., *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 2000

Βλάχος, Ά., *Θουκυδίδης-Ιστορίαι*, Εστία, Αθήνα 2008, Βιβλίο Ε'

Γκόφας Α., Τζιφάκης Ν., *Θεωρητικές Προβολές στη Διεθνή Πολιτική-Η Σινο-Αμερικανική Πρόκληση*, Πεδίο, Αθήνα 2017

Ηρακλείδης Α., *Διεθνείς Σχέσεις και Διεθνής Πολιτική*, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα 2015

Ιωακειμίδης Παναγιώτης, *Η Συνθήκη της Λισαβόνας, Παρουσίαση, Ανάλυση, Αξιολόγηση*, 2η έκδ. , Θεμέλιο, Αθήνα 2010

Ιωακειμίδης Παναγιώτης, *Η Συνθήκη της Νίκαιας και το μέλλον της Ευρώπης*, ΕΚΕΜ, Θεμέλιο, Αθήνα 2001

Ιωακειμίδης Παναγιώτης, *Η Συνθήκη του Άμστερνταμ, Νέο πρότυπο ολοκλήρωσης ή σύμπτωμα απο-ολοκλήρωσης*, Θεμέλιο, Αθήνα 1998

Ιωακειμίδης Παναγιώτης, *Ευρωπαϊκή Πολιτική Ένωση*, Θεμέλιο, Αθήνα 1993

Κεντρωτής Κυριάκος, *Θησέας και Μινώταυρος: Ο Μίτος της ΚΕΠΠΑ και των Εξωτερικών Σχέσεων της Ευρώπης*, Παπαζήσης, Αθήνα 2003

Κοππά Μαριλένα, *Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας (ΚΠΑΑ)-Η ιστορία, οι θεσμοί, οι στρατηγικές*, Πατάκη, Αθήνα 2017

Κοππά Μαριλένα, *Η Κοινή Εξωτερική Πολιτική της ΕΕ: συνέχεια και μεταβολή*, εκδ. PSE, Αθήνα 2009

Κώνστας Δ., Αρβανιτόπουλος Κ., *Διεθνείς Σχέσεις: Συνέχεια και Μεταβολή*, Τόμος Α', Σιδέρης, Αθήνα, 1997

Κώνστας Δημήτρης, *Θεωρία και Μεθοδολογία Διεθνών Σχέσεων*, Σάκκουλας, Αθήνα 1983

Κώνστας Δ. & Κουλουμπής Θ., *Διεθνείς Σχέσεις μια Συνολική Προσέγγιση*, Παπαζήσης, Αθήνα 1995

Κώνστας Δημήτρης, *Θεωρία και Μεθοδολογία Διεθνών Σχέσεων*, Σάκκουλας, Αθήνα 1983

Νικολάου Γιάννης, *Η οργάνωση της Ασφάλειας στον Ευρωπαϊκό Χώρο*, Παπαζήσης, Αθήνα 1995

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Η Διεθνής Πολιτική στον 21ο αιώνα*, Ποιότητα, Αθήνα 2008, έκδ. «Έκφραση πολιτισμού», Αθήνα 2010

Παρίσης Ιωάννης, *Η Ευρώπη της Άμυνας, Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας*, Έκφραση Πολιτισμού, Αθήνα 2010

Πλατιάς Α., *Ελληνική Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας: Εξισορρόπηση και Αποτροπή* στο Θεωρία και Πράξη στις Διεθνείς Σχέσεις-Δοκίμια προς τιμήν του Δημήτρη Κώνστα, (επιμ.) Μ. Κοππά-Π. Τσάκωνας, Παπαζήση, Αθήνα 2024

Πλατιάς Αθανάσιος, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Εστία, Αθήνα 1999

Πλατιάς Αθανάσιος, *Το Νέο Διεθνές Σύστημα: Ρεαλιστική Προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων*, Παπαζήσης, Αθήνα 1995

Τσαρδανίδης Χαράλαμπος, *Το Σύστημα Λήψης Αποφάσεων στην Εξωτερική Πολιτική*, Παπαζήση 2006

Υφαντής Κώστας, *Συστημική Αλλαγή, Ευρωπαϊκή Ασφάλεια και Θεσμική Στρατηγική: η περίπτωση του ΝΑΤΟ στη νέα Ευρωπαϊκή Πραγματικότητα*, στο : Τσινισιζέλης Μ. – Υφαντής Κ. (επιμ.), *Σύγχρονα Προβλήματα Διεθνών Σχέσεων. Κρατική Κυριαρχία: Απειλές και Προκλήσεις*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2000

Χειλά Ειρήνη, *Οι διεθνείς κρίσεις στον 21ο αιώνα, Ζητήματα Θεωρίας και Διαχείρισης*, Ποιότητα, Αθήνα 2012

Kissinger, H., *Παγκόσμια Τάξη*, Λιβάνη, Αθήνα, 2014

Hobbes T., *Λεβιάθαν*, τόμος Α', μτφ. Γ. Πασχαλίδης-Α. Μεταξόπουλος, Γνώση, Αθήνα 1989

Machiavelli, N., *Ο Ηγεμόνας*, Μετάφραση Ρ. Καππάτος, Εκάτη, Αθήνα 2013

Waltz Kenneth, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, Ποιότητα, Αθήνα 2011

Β. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Alecu de Flers N., *The Provisions of CFSP and CSDP in the Lisbon Reform Treaty: stumbling Blocks or milestones*?, Research Paper no 08-08, International Law Forum, Hebrew University of Jerusalem, Σεπτέμβριος 2008

Angell N., *The Great Illusion: A Study of the Relation of Military Power in Nations to their Economic and Social Advantage*, 3rd edition, G.P. Putnam's Sons, New York and London, 1911

Bailes A.J.K., *External Policies and European Model, στο Tsoukalis L. (επιμ.), The EU in a World in Transition: Fit for What Purpose*?, Policy Network, London 2009

Bailes A.J.K., *EU and US strategic concepts*, The International Spectator 39.1 (2004), p.19-33

Banchoff T., *The Cases of Adenauer and Brandt* στο German Politics & Society , Summer 1996, Vol. 14, No. 2 (39), Berghahn Books 1996

Biehl, H., Giegerich, B. & Jonas, A.(Eds.) *Strategic Cultures in Europe Security and Defence Policies Across the Continent*, Springer, Wiesbaden 2013

Bloom, W., *Personal Identity, National Identity and International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 1990

Borozna, A., *The Sources of Russian Foreign Policy Assertiveness*, Palgrave Macmillan, New York 2022

Bozo F., *French Foreign Policy since 1945: An Introduction*, Translated by Jonathan Hensher, Berghahn Books, New York_Oxford 2016

Brooks S. & Wohlforth W., *Hard Times for Soft Balancing*, International Security, Vol. 30, No. 1, MIT Press 2005

Bull, H., *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, Macmillan, London 1977

Burton, J., *World Society*, Cambridge University Press, London, 1972

Cameron F., *The Foreign and Security Policy of the European Union: Past, Present and Future*, Scheffield Academic Press, Scheffield 1999

Carr E.H., *The Twenty Years Crisis*, Harper & Row, New York 1964

Carr E.H., *Nationalism and After*, London: Machmillan, 1945

Carr, F., & Ifantis K., *NATO in the New European Order*, Macmillan/St Martin's Press, London & New York 1996

Checkel J. & Katzenstein P., *European Identity*, Cambridge University Press, Cambridge 2009

Christiansen T. – Tonra B. (επιμ.) *Rethinking EU Foreign Policy*, Manchester University Press, Manchester 2004

Churchill W. , *Conservative Mass Meeting: a speech at Llandudno*, 9 October 1948, Europe Unite : speeches 1947 & 1948, London : Cassell, 1950, p. 416-418

Claude, Inis, *Swords into Plowshares*, New York: Random House, 1956

Cole A., *Franco-German Relations*, Harlow: Pearson, 2001

Cornish P. & Edwards G., *The Strategic Culture of the European Union: A Progress Report*, στο International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 81, No. 4, Britain and Europe: Continuity and Change (Jul., 2005)

Covington S., *The Culture of Strategic Thought Behind Russia's Modern Approaches to Warfare*, Belfer Center for Science and International Affairs Harvard Kennedy School 2013

Czaputowicz Jasek, *European Cooperation in the Field of Security and Defence*, International Relation Theories Perspective, Securitologia, 2014

Davies N., *Heart of Europe: The Past in Poland's Present*, Oxford 2001 (2nd ed.), 2001

Deutsch, K., *Political Community and the North Atlantic Area: International Organization in the Light of Historical Experience*, Princeton University Press, Princeton 1957

Dougherty J. & Pfaltzgraff, R., *Contending Theories of International Relations*, Longman, 2001

Duzgit, S.A., Bond, I. & Scazzieri L., *EU foreign, security and defence policy co-operation with neighbours Mapping diversity*, Centre for European Reform, Brussels 2021

Dyson T., *Managing Convergence: German Military Doctrine and Capabilities*

in the 21st Century, (2011) 13 (2) Defence Studies

Dyson T. & Konstadinides T., *European Defence Cooperation in EU law and IR Theory*, Palgrave Macmillan, London 2013

Etzioni A., *Political Unification*, N. York: Holt, Rinehard & Winston, N. York, 1965

Finnenmore, M., *National Interests in International Society*, Cornell University Press, Ithaca and London, 1996

Garnett M., Mabon S. & Smith R., *British Foreign Policy since 1945*, Routledge, New York 2018

Gariup M., *European Security Culture*, Ashgate Publishing Limited, Burlington, 2009

Giddens A., *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*, University of California Press, 1984

Gilpin, R., *Η Πολιτική Οικονομία των Διεθνών Σχέσεων*, Gutenberg, Αθήνα 1996

Gilpin, R., *The Richness of the Tradition of Political Realism*, International Organization, Vol. 38, No. 2, MIT Press, 1984

Gilpin, R. *War and Change in World Politics*, Cambridge University Press, London, NY 1981

Glaser, C. L., *Rational theory of international politics: the logic of competition and ccoperation*, Princeton: Princeton University Press, 2010

Groom, A.J.R., & Taylor, P., *Functionalism: Theory and Practice in International Relations*, London: Univ. of London, Press, 1975

Haas, E., *The United States of Europe*, The Academy of Political Science, 2021 (https://www.jstor.org/stable/2144397)

Haas, E., *The Obsolence of Regional Integration Theory, Berkeley: Institute of International Studies*, 1976

Haas, E., Uniting Of Europe: *Political, Social, and Economic Forces 1950-1957*, Stanford University Press, Stanford 1958

Haas, E., *International Integration: The European and the Universal Process*, University of Wiskonsin Press, 1961

Haas, E., *Beyond the Nation – State: Functionalism and international organization*, Stanford, California: Stanford University Press, 1964

Haas, E., *The Balance of Power: Prescription, Concept, or Propaganda?, World Politics*, Volume 5, Issue 4, 1953

Hartley, K. & Belin, J., *The Economics of the Global Defence Industry*, Routledge, New York 2020

Harrrison, R.J., *Europe in Question,, London: Allen & Unwin*, 1974

Hill, C., C. Hill, *Foreign Policy in the Twenty-First Century*, Second Edition, Palgrave Macmillan, New York 2016

Howorth, J., *EU–NATO cooperation: the key to Europe's security future*, EUROPEAN SECURITY, 2017 VOL. 26, NO. 3,454–459, Routledge

Howorth, J., *The CESDP and the forging of a european security culture* στο Politique européenne 2002/4 (n° 8)

Huntington, S., *The Us – Decline or Renewal, Foreign Affairs*, Winter, Vol. 67, No. 2, 1988

Hyde-Price, A., *European Security in the 21st Century: The Challenge of Multipolarity*, Abingdon: Routledge, 2007

Ifantis, K., *NATO and the New Security Paradigm: Power, Strategy, and Order and the Transatlantic Link*, Frank Cass, London 2002

Jackobsen P., *Small States, Big Influence: The Overlooked Nordic Influence on the Civilian ESDP*, Journal of Common Market Studies 2009, V. 47, N. 1

Jackson, R. & Sorensen, G., *Introduction to International Relations*, 5th edn.Oxford, Oxford University Press, 2013

Jervis, R., *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton, Princeton University Press 1976

Johnston, A., *Thinking about Strategic Culture*, International Security, Volume 19, Number 4, Spring 1995, pp. 32-64 (Article), MIT Press, 1995

Kaplan, M., *Towards Profesionalism in International relations Theory*, New York: The Free Press, New York, 1979

Kasekamp A. & Veebel V., *The Baltic States and ESDP'* in K. Brummer (ed.), *The North and ESDP: The Baltic States, Denmark, Finland and Sweden*, Guetersloh: Bertelsmann Stiftung, 2007

Katsioulis C., *"The End of Strategic Autonomy as we Know it"* στο Europe and the War in Ukraine: From Russian Aggression to a New Eastern Policy (Edt L. Andor & U. Optenhögel), Brussels 2023,

Katzenstein, P., *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics* Columbia University Press, New York 1996

Katzenstein, P. *Cultural Norms and National Security*. Cornell University Press, New York 1996

Keohane, R.O., *International Institution and State Power: Essays in International Theory*, Routledge, New York 1989

Keohane R. &Nye J., *Power and Interdependence: World Politics in Transit0ion*, Boston: Little , Brown, 1977

Keohane R. &Nye J., *Transnational Relations and World Politics*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1971

Koliopoulos, K., *The Shape of the ESDP and the Transatlantic Link: Consequences for International Order,* Stivachtis Y. (ed) *International Order in a Globalizing World* Routledge, London 2016, chapter 6

Koppa M., *Russia and EU: From "Strategic Partner" to "Strategic Problem"* στο "A Closer Look at Russia and its Influence in the World", (edt) Constantinos Filis, Nova Science Publishers, New York 2019,

Krasner, S., *Defending the National Interest*, Princeton University Press, NJ 1978

Labs, E.J., *«Beyond Victory: Offensive Realism and Why States Expand Their*

War Aims» (1997) 6 (4) Security Studies

Larsen, H.. *Foreign Policy and Discourse Analysis: France, Britain, and Europe*. Routledge, London 1997

Lawrens, T., *Command and Control for the CSDP A Permanent Operation Headquarters for the EU?*, ICDS, Tallinn 2021

Liberty, F. & Blain, C., *France's National Strategy (WP)*, Elcano Royal Institute, Madrid 2011

Lindberg, L., & Schemgold, S., *Regional Integration*, Harvard University Press, 1971

J. Lindley-French, *In the Shade of Locarno? Why European Defence is Failing* στο International Affairs Vol. 78 No. 4, Oxford University Press 2002

Lobell, S., Ripsman, N. & Taliaferro, J., *The Statesman, the State, and the Balance of Power: Neoclassical Realism and the Politics of Grand Strategic Adjustment*, Cambridge University Press, 2009

Longhurst, K., *Germany and the use of force*, Manchester University Press, 2004

K. Longhurst & M. Zaborowski, *The Future of European Security*, European Security, 13(4), 2004

Lonardo, L., *EU Common Foreign and Security Policy After Lisbon*, Springer 2023

M. Marcussen, T. Risse, D. Engelmann-Martin, H. Knopf & K. Roscher, *Constructing Europe: The Evolution of French, British and German nation-States Identities*, Paper presented at the 1999 ECSA Sixth Biennial International Conference, Pitsburg 1999

Matlary J. H.,, *European Union Security Dynamics*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009

Maull H., *Europe and the New Balance of Global Order*, International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 81, No. 4, Britain and Europe: Continuity and Change (Jul., 2005),

Mearsheimer, J.J., *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, μτφ Κ. Κολιόπουλος, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2007

Mearsheimer, J., *'Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War'*, S. Lynn-Jones (Ed.), The Cold War and after: Prospects for Peace (Cambridge, Mass.: MIT Press, 1993)

Menon A., *Power, Institutions and the CSDP: The Promise of Institutionalist Theory*, Journal of Common Market Studies, Volume 49, Number 1, 2011

Meyer C., *Convergence Towards a European Strategic Culture? A Constructivist Framework for Explaining Changing Norms* στο European Journal of International Relations 11 (4), London 2005

Mintz, A. & DeRouen, K., *Understanding Foreign Policy Decision Making*, Cambridge University Press, New York 2010

Mitrany, D., *The Progress of International Government*, New Haven, Conn.: Yale Univ. Pressd Univ. Press, 1934

Mitrany, D., *A Working Peace System*, London; Oxford Univ. Press, 1943

Mitrany, D., *The Functional Theory of Politics*, London: Robertson, 1975

Montesquieu C., *The Spirit of Laws*, Translated by T. Nugent, Batoche Books, Kitchener, 2001

Moravcsic A. & Schimmelfennig F., *Liberal Intergovernmentalism* στο A. Wiener, T. Borzel & T. Risse, *European Integration Theory*, Oxford University Press, 3rd Edition, New York 2019

Morgenthau, H.J., *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, 3rd Edition, Alfred Knopf, New York 1962

Nováky N. & Hefele P., *Russia's War Against Ukraine is Changing Europe's Strategic Culture*, Wilfried Martens Centre for European Studies, Brussels 2022

Nuenlist C., Locher A. & Martin G., *Globalizing de Gaulle: International Perspectives on French Foreign Policies 1958-1969*, Lexington Books, Maryland 2010

Onuf, N., *Constructivism: A User's Manual* στο *International Relations in a Constructed World*, V. Kubalkova, N. Onuf & P. Kowert. M.E. Sharpe, London

Pentland, C., *International Theory and European Integration*, London: Faber & Faber, 1973

Pompa L., *Vico: Selected Writings*, Cambridge: Cambridge University Press 1982

Press-Barnathan G., *Managing the Hegemon: NATO under Unipolarity*, Security Studies 15, no. 2 (April–June 2006): 271–309

Putnam Robert, *Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games* στο International Organization, Summer, Vol. 42, No. 3, pp. 427-460, MIT Press, 1988

Reeves C., *Discerning Poland's Contemporary Strategic Culture, An analysis of the 2020 National Security Strategy of the Republic of Poland*, Politeja No. 6(75), 2021, pp 283-305

Reus-Smit,C., *Διεθνείς Σχέσεις, Μια πολύ σύντομη εισαγωγή*, Πεδίο, Αθήνα 2022

Rose, G., *Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy, World Politics* , Oct., 1998, Vol. 51, No. 1 (Oct., 1998), pp. 144-172, Cambridge University Press, 1998

Rosenau, J.N., *The Scientific Study of Foreign Policy*, New York: The Free Press, 1971

Rosenau, J. , Thomson, K. & Boyd, G. *World Politics: An Introduction*, London: Collier Macmillan 1976

Rumer E. & Sokolsky R., *Etched in Stone: Russian Strategic Culture and the Future of Transatlantic Security*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington 2020

Rutigliano S., *Ukraine Conflict's Impact on European Defence and PESCO*, European Papers, Vol. 8, 2023, No 2, European Forum 2023

Rynning S., *A European Strategic Culture? The ESDP and 21st Century Geopolitics*, στο ECPR workshop no. 12 "Conceptualizing the EU's Foreign and Security Policy: New Questions and New Approaches" Helene Sjursen & Claire Piana Edinburgh, 28 March – 2 April 2003

Sabatino, E., *The European defence fund: a step towards a single market for defence?* στο Journal of European Integration, VOL. 44, NO. 1, 133–148, Routledge 2022

Singer D., International Conflict: *Three Levels of Analysis*, στο World Politics , Apr., 1960, Vol. 12, No. 3, pp. 453-461, Cambridge University Press, 1960

Smith, S., Booth, K. & Zalewski, M., *International Theory: positivism and Beyond*, Cambridge University Press, Cambridge 1996

Snyder, G.H., *«Mearscheimer's World-Offensive Realism and the Struggle for Security: A Review Essay»* International Security, Vol. 27, No.1, 2002

Snyder, J., *Myths of Empire: Domestic Politics and international ambition*, Ithaca & London: Cornell University Press, 1991

Snyder, J., *The Soviet Strategic Culture. Implications for Limited Nuclear Operations*, Rand Corporation, 1977

Spinelli, A., *The Growth of the European Movement since the Second World War* στο M. Hodges, European Integration, Penguin, Harmondsworth, 1972

Staigis A., *On the Way to a Common Strategic Culture How far along is the development of a European Security and Defence Union, and what does that mean for the Bundeswehr?,* Security Policy Working Paper, No. 16/2018, Federal Academy for Security Policy

Sutton M., *France and the Construction of Europe*, Oxford: Berghahn, 2007

Szerencsé L., *Current Defence Policy and Modernization Goals of the Croatian Armed Forces,* Center for Strategic and Defense Studies CSDS Analyses 2018/17

Tardy, T., MPCC: *Towards an EU military command?*, EUISS 2017

Taylor, P., *International Theory and European Integration*, London: Faber & Faber, 1980

Walt, S., *International relations: One World, Many Theories*, Foreign Policy, Vol. 110 (1998), p. 29-46

Walt, S., *The origins of alliances*, Cornell University Press, Ithaka and London, 1987

Waltz, K.N., *Man, the State, and War: A Theoritical Analysis*, New York: Columbia University Press, 2001

Waltz, K.N., *International Politics is not foreign Policy*, Security Studies, Vol. 6, No. 1 (1996), pp. 54-57

Waltz, K.N., *Theory of International Politics*, Reading: MA: Addison-Wesley Publishing Company, 1979

Wang, R. & Hill, C., *National and European Foreign Policies, Towards Europeanization*, Routledge, London 2011

Watchon, A., *Η εξέλιξη της Διεθνούς Κοινωνίας*, Ποιότητα, Αθήνα 2010

Wendt, A., *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999

Wendt, A., *Constructing International Politics, International Security* , Summer 1995, Vol. 20, No. 1 (Summer, 1995), pp. 71-81, MIT Press

Wendt, A., *Anarchy is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics, International Organization*, Vol. 46, No.2, p. 391-425, MIT Press, 1992

Wendt, A., *Collective Identity Formation and the International State*, The American Political Science Review, Vol. 88, No. 2, p. 384-396, American Political Science Association, 1994

Wiener A., Borzel T. & Risse T., *European Integration Theory*, 3rd edition, Oxford University Press, New York 2019

Wight, M., *International Theory, Holmes &Meier Publishers*, New York 1992

Wight, M., *Διεθνής Θεωρία: τα τρία ρεύματα σκέψης,* Ποιότητα, Αθήνα 2011

A. Wivel, *The Security Challenge of Small EU Member States: Interests, Identity and the Development of the EU as a Security Actor*, Journal of Common Market Studies 2005, Volume 43, N. 2

Wong, R. & Hill, C. *National and European Foreign Policies*, Routledge, New York 2011

Γ. ΠΗΓΕΣ-ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

ΠΗΓΕΣ

ΕΛΙΣΜΕ, *Η Αμυντική Ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Ινφογνώμων, Αθήνα 2020

Defence White Paper, *A Stronger Netherlands A Safer Europe Investing in a Robust NATO and EU*, Ministry of Defence 2022

EDA, *The 2023 EU Capability Development Priorities*, EDA, Brussels 2023

French Ministry of Defence, *The French White Paper on Defence and National Security*, 2008

French Ministry of Defence, *White Paper*, Defence and National Security, 2013

French Ministry of Defence, *White Paper*, Defence and National Security, Twelve Key Points, 2013

German White Paper, *White Paper on German Security Policy and the Future of the Bundeswehr*, 2016

House of Commons Library, *Military assistance to Ukraine since the Russian invasion*, Research Briefing, 22.7.2024

Il Ministro della Difesa, *Libro Bianco per la Sicurezza Internazionale e la Difesa*, Republica Italiana 2015

National Security Strategy, *Robust-Resilient-Sustainable Integrated Security for Germany*, The federal Government, 2023

National Strategic Review 2022, Republique Francaise

SIPRI Fact Sheet, *Trends in World Military Expenditure*, Stockholm 2023

SIPRI Fact Sheet, L. Beraud, X. Liang, D. Da Silva, N. Tian & L. Scarazzato, *The SIPRI Top 100 Arms-Producing and Military Services Companies 2021*, SIPRI Fact Sheet, December 2022

Strategic Defence Review, Spain's Defence Ministry, 2017

Spain's National Security Strategy, Government of Spain, 2021

Spain's National Security Strategy, Government of Spain 2017

The Reorientation of the Bundeswehr, German Federal Ministry of Defence ,Second completely revised edition, Berlin 2013

United Kingdom, National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review, 2015

ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ (ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΑ ΚΕΙΜΕΝΑ)

Η παγκόσμια αμυντική βιομηχανία 2016-2020 στο https://www.geoeurope.org/2021/03/16/i-pagkosmia-amyntiki-biomixania-2016-2020/ (τ.π. 21.11.2023)

Κωνσταντίνου, Μ., Ουκρανία, Ρωσικός Αναθεωρητισμός και το Διεθνές Σύστημα στο https://www.kathimerini.com.cy/gr/apopseis/prosopikotites-stin-k/oykrania-rosikos-anatheoritismos-kai-to-diethnes-systima (τ.π. 25.11.2023)

Πώς ανταποκρίνεται η ΕΕ στον αντίκτυπο του πολέμου στην αγορά; στο https://www.consilium.europa.eu/el/policies/eu-response-ukraine-invasion/#support (τ.π. 25.11.2023)

ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ (ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΑ ΚΕΙΜΕΝΑ)

A common security and defence strategy for Europe - reply to the annual report of the Council στο https://www.cvce.eu/content/publication/2010/2/9/3eb90fc8-34a2-4064-9683-92cb5e85e1e4/publishable_en.pdf (17.5.2024)

A Force for EU & NATO στο https://www.eurocorps.org/about-us/a-force-for-the-eu-nato/(τ.π. 10.12.2023)

After their PM halts Ukraine aid, Slovaks dig deep to help στο https://www.bbc.com/news/world-europe-68843542 (τ.π. 8.8.2024)

Antinozzi, I., European Defence Industry Cooperation: The Problem with Current Incentives στο https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/european-defence-industry-cooperation-problem-current-incentives (τ.π. 24.11.2023)

Arceneaux, G. D., *Why the West should take Russia's nuclear threats more seriously* στο https://thebulletin.org/2024/06/why-the-west-should-take-russias-nuclear-threats-more-seriously/ (τ.π. 24.7.2024)

A strong gesture': French delivery of SCALP missiles to Ukraine marks shift in Western strategy στο https://www.france24.com/en/europe/20230713-a-strong-gesture-french-delivery-of-scalp-missiles-to-ukraine-marks-shift-in-western-strategy (τ.π. 7.8.2024)

A Weimar Agenda for a strong, geopolitical European Union (Weimar, 22 May 2024) στο https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/poland/the-weimar-triangle/article/a-weimar-agenda-for-a-strong-geopolitical-european-union-weimar-22-may-2024 (τ.π. 26.5.2024)

Bergmann J. & Niemann A. στο https://internationale.politik.uni-mainz.de/files/2012/10/BergmannNiemann_Theories-of-European-Integration_final-version-00000003.pdf (τ.π. 15.1.2024)

Bono, G., European Security and Defence Policy: Theoritical Approaches, the Nice Summit and hot Issues, στο https://bits.de/CESD-A/esdp02.pdf (τ .π. 22.10.2023)

Breaking with convention? Zeitenwende and the traditional pillars of German foreign policy στο https://academic.oup.com/ia/article/98/6/1895/6754148 (τ.π. 2.8.2024)

Britain after Brexit. A vision of a Global Britain. May's Conference speech: full text στο https://conservativehome.com/2016/10/02/britain-after-brexit-a-vision-of-a-global-britain-theresa-mays-conservative-conference-speech-full-text/ (τ.π. 28.9.2024)

Britain blocks permanent EU military headquarters στο https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/britain-blocks-permanent-eu-military-

headquarters/#:~:text=From%20David%20Brunnstrom%20and%20Christopher%20Le%20Coq,%20Reuters:%20Britain%20blocked (τ.π. 3.10.2024)

Changes in France's policies towards Ukraine and Russia: Implications for Central Europe στο https://think.visegradfund.org/wp-content/uploads/Changes-in-Frances-policies-towards-Ukraine-and-Russia_Implications-for-Central-Europe-Cadier-IIR.pdf (τ.π. 30.7.2024)

Comparing strategic cultures of selected member states of the Three Seas Initiative στο https://studiadesecuritate.uken.krakow.pl/wp-content/uploads/sites/43/2020/07/1.pdf (τ.π. 13.5.2024)

Coping flexibly: role reorientation and the UK's military cooperation with European allies after Brexit στο https://link.springer.com/article/10.1057/s41311-023-00428-w (τ.π. 18.11.2023)

C. Raik, NATO's Next Decade, Nine thinkers assess the alliance's future ahead of a historic summit, στο https://foreignpolicy.com/2023/07/06/nato-vilnius-summit-next-decade-ukraine-russia-china/ (τ.π. 25.11.2023)

Deep and Comprehensive Free Trade Areas στο https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/deep-and-comprehensive-free-trade-agreements (τ.π. 21.7.2024)

Defence Industry Cooperation in the European Union στο https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2021/690607/EPRS_IDA(2021)690607_EN.pdf#:~:text=EN.%20Offering%20an%20overview%20of%20cooperation%20in%20the%20European%20defence (τ.π. 6.10.2024)

Diplomatic spat erupts between Hungary and Poland over conflicting views on Russia στο https://apnews.com/article/poland-hungary-orban-diplomatic-spat-russia-sanctions-f6880c11572221b72c90be0fcc4f3360 (τ.π. 4.8.2024)

EAG στο https://english.defensie.nl/topics/international-cooperation/other-countries/european-air-group (τ.π. 19.12.2023)

Emmanuel Macron in his own words στο https://www.economist.com/europe/2024/05/02/emmanuel-macron-in-his-own-words-english (τ.π. 24.7.2024)

End-of-year international press conference given by PM V. Orbán στο https://abouthungary.hu/speeches-and-remarks/end-of-year-international-press-conference-given-by-prime-minister-viktor-orban (τ.π. 15.7.2024)

Eurasian Customs Union στο http://www.eaeunion.org/?lang=en (τ.π. 21.7.2024)

European amphibious operations capabilities στο https://www.forsvarsmakten.se/en/news/2016/02/european-amphibious-operations-capabilities/#:~:text=The%202020%20goal%20of%20the%20EAI,centre%20of%20focus%20during%20Emerald%20Move.&text=The%202020%20goal%20of,focus%20during%20Emerald%20Move.&text=goal%20of%20the%20EAI,centre%20of%20focus%20during (τ.π. 20.12.2023)

European Defense: Back to Tervuren? στο https://www.e-ir.info/2017/08/26/european-defense-back-to-tervuren/ (τ.π. 29.11.2023)

European Neighbourhood Policy στο https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy_en (τ.π. 21.7.2024)

European Security Strategy, *A Secure Europe in a Secure World* στο https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d0928657-af99-4552-ae84-1cbaaa864f96/ σ.1, (τ.π. 16.5.2024)

EU agrees $50B funding deal for Ukraine at pivotal time in the war στο https://edition.cnn.com/2024/02/01/europe/eu-ukraine-funding-deal-intl/index.html (τ.π. 8.8.2024)

EU Military Training Missions: A Synthesis Report στο https://www.sipri.org/sites/default/files/2022-05/2205_eutm_synthesis_paper_0.pdf (τ.π. 7.12.2023)

Europe Needs an Avante-Garde for Military Capabilities στο https://www.cer.eu/publications/archive/briefing-note/2003/europe-needs-avant-garde-military-capabilities (τ.π. 13.6.2024)

European Council latest: EU leaders seek 'workarounds' after Orbán blocks Ukraine aid στο https://www.politico.eu/article/european-council-summit-updates-eu-enlargement-ukraine-aid-budget-russia-sanctions/ (τ.π. 8.8.2024)

Fact Sheet: France's Nuclear Inventory στο https://armscontrolcenter.org/fact-sheet-frances-nuclear-arsenal/ (τ.π. 4.8.2024)

Formal letter to HR/EU for FA and Security Policy στο https://int.nyt.com/data/documenthelper/1073-19-5-1-02-letter-to-hrvp-moghe/6cdebd319d226b532785/optimized/full.pdf (τ.π. 4.12.2023)

Formal Letter answer of EUEA στο https://int.nyt.com/data/documenthelper/1069-european-commission-reply-to-u/6cdebd319d226b532785/optimized/full.pdf (τ.π. 4.12.2023)

France will send Mirage fighter jets to Ukraine, Macron says στο https://www.politico.eu/article/france-fighter-jets-military-aviation-ukraine-emmanuel-macron-kyiv-direct-support-russia-war/#:%7E:text=%22We've%20always%20had%20the,the%20French%20arms%20manufacturer%20Dassault (τ.π. 7.8.2024)

Franco-British military cooperation: a new engine for European defence? στο https://www.iss.europa.eu/content/franco-british-military-cooperation-new-engine-european-defence (τ.π. 25.5.2024)

Franco-German military cooperation and European defence after Brexit στο https://www.cairn-int.info/journal-les-champs-de-mars-2019-1-page-53.htm

Franco-German summit 40th anniversary of the Elysée Treaty στο http://www.jstor.com/stable/resrep06986.7 (τ.π. 26.5.2024)

Government Report on Finnish Foreign and Security Policy στο https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162515/VN_2020_32.pdf?sequence=1&isAllowed=y (τ.π. 3.8.2024)

G7 Declaration on security guarantees στο https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9837/ (τ.π. 6.8.2024)

Haas D., *Understanding Hungarian foreign policy* στο https://emerging-europe.com/news/understanding-hungarian-foreign-policy/ (τ.π. 15.7.2024)

How Finland and Sweden dropped neutrality to join NATO στο https://www.lemonde.fr/en/international/article/2022/05/19/how-finland-and-sweden-dropped-neutrality-to-join-nato_5984051_4.html (τ.π. 3.8.2024)

Howorth J., *Beyond a Civilian Power?* στο https://www.cairn.info/revue-politique-europeenne-2002-4-page-88.htmYou (τ.π. 7.5.2024)

How Russia's invasion changed German foreign policy στο https://www.chathamhouse.org/2022/11/how-russias-invasion-changed-german-foreign-policy (τ.π. 2.8.2024)

How EU could use Ukraine's pipelines when Russia deal ends στο https://www.dw.com/en/how-to-use-ukraines-gas-pipelines-when-russia-deal-ends/a-69640265 (τ.π. 8.10.2024)

How Sweden and Finland went from neutral to NATO στο https://www.bbc.com/news/world-europe-61397478 (τ.π. 3.8.2024)

Hungary is blocking release of €500 million in EU military aid to Ukraine στο https://www.euronews.com/my-europe/2023/01/20/hungary-blocking-release-of-500-million-in-eu-military-aid-to-ukraine (τ.π. 8.8.2024)

Hungary refuses to allow weapons transit to Ukraine στο https://www.politico.eu/article/hungary-foreign-minister-peter-szijjarto-weapon-transit-ukraine/ (τ.π. 8.8.2024)

Hungary vetoes Ukraine aid, EU seeks alternative solution στο https://www.politico.eu/article/hungary-vetoes-ukraine-aid-eu-seeks-alternative-solution/ (τ.π. 8.8.2024)

Hungary's National Security Strategy στο https://honvedelem.hu/hirek/government-resolution-1163-2020-21st-april.html (τ.π. 21.1.2024)

Hungary's PM Orban meets Russia's Putin in a Moscow visit condemned by Ukraine and EU leaders στο https://edition.cnn.com/2024/07/05/europe/orban-meets-putin-russia-ukraine/index.html (τ.π. 4.8.2024)

Hungary raises fresh objections to Sweden's Nato bid στο https://www.ft.com/content/ebb5522a-17a6-4e14-83ac-b913ad81214d (τ.π. 4.8.2024)

Hungary stripped of EU meeting over Ukraine stance στο https://www.bbc.com/news/articles/cgr542l753po (τ.π. 4.8.2024)

Hungary: What's Viktor Orban's problem with Ukraine? στο https://www.dw.com/en/hungary-whats-viktor-orbans-problem-with-ukraine/a-64063750 (τ.π. 4.8.2024)

Integrated Review Refresh 2023 στο file:///C:/Users/Stathis/Desktop/UK%20REFRESH%20NSS%202023.pdf (τ.π. 5.8.2024)

Joint statement by the Ministers for European Affairs of the Weimar Triangle στο https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/weimar-triangle/2552384 (τ.π. 26.5.2024)

Joint Statement on the Partnership for Modernisation EU-Russia στο https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/PRES_10_154 (τ.π. 21.7.2024)

Koenen K., *Hungary on its own path* στο https://www.gisreportsonline.com/r/hungary-foreign-policy/ (τ.π. 15.7.2024)

Krahmann E., *Conceptualizing Security Governance*, στο https://dcafsp.tripod.com/readings/Security%20Governance.pdf (τ.π. 9.6.2024)

Letter to Vice President of EU στο https://int.nyt.com/data/documenthelper/1073-19-5-1-02-letter-to-hrvp-moghe/6cdebd319d226b532785/optimized/full.pdf (τ.π. 11.11.2023)

Macron: Nuclear arms should be part of EU defense debate στο https://www.dw.com/en/macron-nuclear-arms-should-be-part-of-eu-defense-debate/a-68943076 (τ.π. 4.8.2024)

Mandelbaum M., *Excerpt: The New Russian Foreign Policy* στο https://www.cfr.org/excerpt-new-russian-foreign-policy (τ.π. 21.7.2024)

McGuinness D., *How a cyber attack transformed Estonia* στο https://www.bbc.com/news/39655415 (τ.π. 15.7.2024)

Meeting of the European Political Community, 6 October 2022 στο https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2022/10/06/ (τ.π. 30.7.2024)

Meeting of the Weimar Triangle countries - Joint Statement by Foreign Ministers of France, Germany and Poland (12 February 2024) στο https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/poland/the-weimar-triangle/article/meeting-of-the-weimar-triangle-countries-joint-statement-by-foreign-ministers (τ.π. 26.5.2024)

Meeting of European Union Defence Ministers in Sintra 2000 στο Chaillot Papers: From Saint Malo to Nice European Defence Documents, ISS 2001

Military assistance to Ukraine since the Russian invasion στο https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9477/CBP-9477.pdf (τ.π. 6.8.2024)

Military Bases in Germany στο https://www.nytimes.com/2004/06/14/opinion/military-bases-in-germany.html (τ.π. 20.4.2024)

Moscow will insist Washington guarantees security for Russia's western borders — diplomat στο https://tass.com/world/1373249 (τ.π. 24.7.2024)

Müller-Brandeck-Bocquet,G., *France's New NATO Policy*, στο https://www.jstor.org/stable/26269170?seq=1 (τ.π. 2.12.2023)

National Security Concept of Estonia στο https://kaitseministeerium.ee/sites/default/files/eesti_julgeolekupoliitika_alused_eng_22.02.2023.pdf (21.1.2024)

'No First Use' and Nuclear Weapons στο https://www.cfr.org/backgrounder/no-first-use-and-nuclear-weapons (τ.π. 28.7.2024)

Objectives στο https://3seas.eu/ (τ.π. 26.5.2024)

Orban Calls For U.S.-Russia Talks On Ukraine War, Saying Kyiv Can't Win στο https://www.rferl.org/a/orban-ukraine-war-us-russia-talks/31956804.html (τ.π. 15.7.2024)

Orban Meets With Xi, Calls China 'One Of The Pillars Of New World Order' στο https://www.rferl.org/a/xi-hungary-orban-european-tour-pillar-new-world-order/32939244.html (τ.π. 15.7.2024)

Policy statement by Olaf Scholz στο https://www.bundesregierung.de/breg-en/news/policy-statement-by-olaf-scholz-chancellor-of-the-federal-republic-of-germany-and-member-of-the-german-bundestag-27-february-2022-in-berlin-2008378 (τ.π. 28.7.2024)

Poland stops sending weapons to Ukraine amid grain fight, Warsaw says στο https://www.politico.eu/article/poland-stops-arming-ukraine-amid-grain-fight/ (τ.π. 8.8.2024)

Putin Declares a Nuclear Alert, and Biden Seeks De-escalation στο https://www.nytimes.com/2022/02/27/us/politics/putin-nuclear-alert-biden-deescalation.html (τ.π. 24.7.2024)

Report to the Senate on the Status of Tactical (Nonstrategic) Nuclear Weapons στο https://www.state.gov/report-on-the-status-of-tactical-nonstrategic-nuclear-weapons-negotiations/ (τ.π. 24.7.2024)

Resolution on the National Security Strategy of the Republic of Slovenia στο https://www.gov.si/assets/ministrstva/MO/Dokumenti/ReSNV2.pdf (τ.π. 29.9.2024)

Rome Declaration στο https://www.cvce.eu/en/obj/declaration_by_the_weu_foreign_and_defence_ministers_rome_27_october_1984-en-c44c134c-aca3-45d1-9e0b-04d4d9974ddf.html (τ.π. 14.7.2024)

Russia tests nuclear-capable missile that Putin calls world's best στο https://www.reuters.com/world/europe/russia-tests-new-intercontinental-ballistic-missile-2022-04-20/ (τ.π. 24.7.2024)

Russia to hold nuclear drills following 'threats' from West στο https://www.bbc.com/news/articles/cq5npwdv3wzo (τ.π. 24.7.2024)

Russian National Security Concept 1997 στο https://www.russiamatters.org/1997-russian-national-security-concept (11.8.2024)

Scholz gets Orbán out the room to open Ukraine's membership talks στο https://www.politico.eu/article/olaf-scholz-gets-viktor-orban-out-the-room-to-approve-ukraine-accession-talks/ (τ.π. 8.8.2024)

Slovakia shift, elections in Poland dampen support for Ukraine στο https://www.defensenews.com/global/europe/2023/10/03/slovakia-shift-elections-in-poland-dampen-support-for-ukraine/ (τ.π. 8.8.2024)

Slovakia Would Veto Ukrainian Membership In NATO, PM Says Ahead Of Kyiv Visit στο https://www.rferl.org/a/slovakia-veto-ukraine-membership-fico-uzhorod-zelensky/32786330.html (τ.π. 8.8.2024)

Sorbonne speech of Emmanuel Macron στο https://international.blogs.ouest-france.fr/archive/2017/09/29/macron-sorbonne-verbatim-europe-18583.html (τ.π. 25.4.2024)

Spain's Role in Iraq στο https://english.elpais.com/elpais/2015/11/02/inenglish/1446459351_559049.html# (τ.π., 14.5.2024)

States invest in nuclear arsenals as geopolitical relations deteriorate—New SIPRI Yearbook out now στο https://www.sipri.org/media/press-release/2023/states-invest-nuclear-arsenals-geopolitical-relations-deteriorate-new-sipri-yearbook-out-now (τ.π. 24.7.2024)

The European Union Police Mission in Afghanistan στο https://fpi.ec.europa.eu/stories/european-union-police-mission-afghanistan_en (τ.π. 23.12.2023)

The Weimar Triangle's Moment to Lead https://carnegieendowment.org/europe/strategic-europe/2024/03/the-weimar-triangles-moment-to-lead?lang=en&center=europe (τ.π. 26.5.2024)

Total bilateral aid allocations to Ukraine στο https://www.statista.com/statistics/1303432/total-bilateral-aid-to-ukraine/ (τ.π. 5.8.2024)

Trends in World Military Expenditures 2022, SIPRI Fact Sheet April 2023 στο https://www.sipri.org/sites/default/files/2023-04/2304_fs_milex_2022.pdf (21.11.2023)

UK gives Ukraine green light to use British weapons inside Russia στο https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/uk-gives-ukraine-green-light-to-use-british-weapons-inside-russia/?mkt_tok=NjU5LVdaWC0wNzUAAAGS89S7mUU371oWJTp4dRTM4NEOPdJ7lzcw-7tWXV5mZLkQmnkMckSiNTfHgBBDQSLl2r6SL0ZNIlReh-ioxDAPDlHdXnFSvXzQC1IqA_U6bxaO (τ.π. 7.8.2024)

U.K. lifts restrictions on Ukraine's use of weapons against Russia στο https://www.washingtonpost.com/world/2024/05/03/david-cameron-ukraine-russia-weapons/ (τ.π. 24.7.2024)

Ukraine war: why Poland is piling pressure on allies to increase military support for Kyiv στο https://theconversation.com/ukraine-war-why-poland-is-piling-pressure-on-allies-to-increase-military-support-for-kyiv-197965 (τ.π. 5.8.2024)

Végh Z., Hungary: The EU's troublemaker στο https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep21671.17.pdf?refreqid=fastly-default%3A85eaa9f524b0b031e578c58fbfa80fea&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&origin=&initiator=search-results&acceptTC=1 (τ.π. 11.5.2024)

Viktor Orban, Putin's greatest European ally, makes first trip to Kyiv since start of war στο https://edition.cnn.com/2024/07/02/europe/viktor-orban-visits-kyiv-intl/index.html (τ.π. 4.8.2024)

Walt, S., *What Are Sweden and Finland Thinking?,* 18.5.2022, στο https://foreignpolicy.com/2022/05/18/nato-sweden-finland-russia-balance-threat/ (τ.π. 30.10.2023)

War in Ukraine: Macron doesn't rule out sending Western troops on the ground, announces missile coalition στο https://www.lemonde.fr/en/international/article/2024/02/27/war-in-ukraine-president-macron-doesn-t-exclude-sending-troops-on-the-ground-announces-missile-coalition_6562295_4.html (τ.π. 31.7.2024)

Why Germany isn't sending weapons to Ukraine στο https://www.bbc.com/news/world-europe-60155002 (τ.π. 7.8.2024)

Why Hungary is again blocking the latest round of Russia sanctions στο https://www.ft.com/content/53f2e696-5ff2-4be9-bcf0-f6a144fbdbff (τ.π. 9.8.2024)

Zacher, M. & Mathew, R. Liberal International Theory: Common Threads, Divergent Strands, στο https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/364782/mod_resource/content/1/zacher_matthew_1995.pdf (τ.π. 3.4.2024)

ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ (ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΝ, ΘΕΣΜΩΝ, ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ)

Άμυνα και Ασφάλεια στο https://www.gov.cy/mfa/documents/amyna-asfaleia/ *(τ.π. 2.10.2024)*

Αντίδραση της ΕΕ στην εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία στο https://www.consilium.europa.eu/el/policies/eu-response-ukraine-invasion/ (τ.π. 25.11.2023)

Κοινή θέση του Συμβουλίου, της 11ης Μαρτίου 2002, για την Αστυνομική Αποστολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32002E0210 (τ.π. 23.12.2023)

Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) στο https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2023/05/22/common-security-and-defence-policy-csdp-eu-strengthens-its-civilian-missions-to-better-respond-to-crises-around-the-world/ (τ.π. 11.11.2023)

Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (PESCO) για πιο αποτελεσματική Ευρωπαϊκή άμυνα στο https://www.europarl.europa.eu/topics/el/article/20171208STO89939/monimi-diarthromeni-sunergasia-pesco-gia-pio-apotelesmatiki-europaiki-amuna (τ.π. 4.10.2024)

Συνεργασία ΕΕ-ΝΑΤΟ στο https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/12/06/eu-nato-joint-declaration/ (τ.π. 2.12.2023)

Συνθήκη του Άμστερνταμ στο https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A11997D%2FTXT (τ.π. 28.1.2024)

Σχέδιο δράσης για την ευρωπαϊκή άμυνα στο https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/european-defence-action-plan.html (τ.π. 7.1.2024)

A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy στο http://europa.eu/globalstrategy/en (τ.π. 22.4.2023)

A Global Strategy for the EU's FSP στο https://www.eeas.europa.eu/eeas/global-strategy-european-unions-foreign-and-security-policy_en (τ.π. 13.11.2023)

A Strategic Compass for Security and Defence στο file:///C:/Users/Stathis/Desktop/strategic_compass.pdf (τ.π. 8.10.2024)

Austrian Security Strategy 2024 στο https://www.bmlv.gv.at/pdf_pool/publikationen/sicherheitsstrategie_engl.pdf (τ.π. 29.9.2024)

Austrian Security Strategy 2013 στο https://www.bmlv.gv.at/pdf_pool/publikationen/sicherheitsstrategie_engl.pdf (τ.π. 29.9.2024)

Binding Commitments στο https://www.pesco.europa.eu/binding-commitments/ (τ.π. 4.10.2024)

CARD στο https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/coordinated-annual-review-on-defence-(card) (τ.π. 8.11.2023)

Closing speech by the President of the French Republic στο https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-21303-en.pdf (τ.π. 30.7.2024)

Common Strategy of the EU on Russia στο https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:31999E0414 (τ.π. 21.7.2024)

Coordinated Annual Review on Defence στο https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/coordinated-annual-review-on-defence-(card) (τ.π. 4.10.2024)

COUNCIL DECISION (CFSP) 2015/1835 of 12.10.2015 στο https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32015D1835 (τ.π. 7.11.2023)

CSDP structure, instruments and agencies στο https://www.eeas.europa.eu/eeas/csdp-structure-instruments-and-agencies_en?etrans=el#8946 (τ.π. 19.5.2024)

Czechs raise funds to buy 800,000 artillery shells for Ukraine στο https://www.politico.eu/article/czechia-crowdfunds-enough-money-in-eu-and-beyond-to-buy-800000-artillery-shells-for-ukraine/ (τ.π. 6.8.2024)

Deep and Comprehensive Free Trade Areas στο https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/deep-and-comprehensive-free-trade-agreements (τ.π. 21.7.2024)

Defence Data 2022, Key findings and analysis στο https://eda.europa.eu/publications-and-data/defence-data (τ.π. 7.1.22024)

Denmark: Statement by the High Representative on the outcome of the referendum on the opt-out in defence matters στο https://www.eeas.europa.eu/eeas/denmark-statement-high-representative-outcome-referendum-opt-out-defence-matters_en (τ.π. 3.8.2024)

Eastern Partnership στο https://www.eeas.europa.eu/eeas/eastern-partnership_en (τ.π. 21.7.2024)

EDA brings together EU countries and Norway for Joint Procurement of Ammunition στο https://eda.europa.eu/news-and-events/news/2023/03/20/eda-brings-together-18-countries-for-common-procurement-of-ammunition (τ.π. 10.8.2024)

EDA Priority Setting στο https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/priority-setting# (τ.π. 8.11.2023)

EDF στο https://greece.representation.ec.europa.eu/news/eyropaiko-tameio-amynas-12-dis-eyro-gia-tin-enishysi-ton-amyntikon-dynatotiton-tis-ee-kai-tis-2023-03-30_el (τ.π. 11.11.2023)

European Defence Industry Programme (EDIP) στο https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762320/EPRS_BRI(2024)762320_EN.pdf (τ.π. 5.10.2024)

END EX – successful conclusion to EU's first live military exercise, LIVEX στο https://www.eeas.europa.eu/eeas/end-ex-%E2%80%93-successful-conclusion-eu%E2%80%99s-first-live-military-exercise-livex_en (τ.π. 17.11.2023)

Elysée Treaty στο https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/germany/france-and-germany/elysee-treaty/ (τ.π. 26.5.2024)

Energy as a tool of foreign policy of authoritarian states, in particular Russia στο https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/603868/EXPO_STU(2018)603868_EN.pdf#:~:text=Russia%20and%20other%20energy-%20rich%20authoritarian%20states%20use%20their%20energy, (τ.π. 8.10.2024)

European defence-A year on from the global strategy, στο https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/608640/EPRS_BRI(2017)608640_EN.pdf (τ.π. 18.11.2023)

European Security Strategy «A secure Europe in a better world» στο https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d0928657-af99-4552-ae84-1cbaaa864f96/ (τ.π. 26.9.2024)

Europe speech στο https://www.elysee.fr/en/emmanuel-macron/2024/04/24/europe-speech (τ.π. 24.4.2024)

EU Battlegroups στο https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/factsheet_battlegroups.pdf (τ.π. 20.12.2023)

EU Defence Industry Reinforcement Through Common Procurement Act (EDIRPA) στο https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/performance-and-reporting/programme-performance-statements/eu-defence-industry-reinforcement-through-common-procurement-act-edirpa_en#:~:text=EU%20Defence%20Industry%20Reinforcement%20Through%20Common%20Procurement%20Act%20(EDIRPA)%20Programme (τ.π. 5.10.2024)

EU Defence Ministers agreement στο https://eda.europa.eu/news-and-events/news/2023/11/14/eu-defence-ministers-agree-to-prioritise-22-military-capabilities-to-bolster-european-armed-forces *(τ.π. 16.11.2023)*

EU Missions and Operations στο https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2023/EU-mission-and-operation_2023_2_0.pdf (τ.π. 23.12.2023)

EU missions in Bosnia-Herzegovina στο https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/LSU/?uri=CELEX:32002E0210 (τ.π. 23.12.2023)

EU sanctions on Russia: Overview, impact, challenges στο *https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739366/EPRS_BRI(2023)739366_EN.pdf (τ.π. 9.8.2024)*

EU support for Ukraine στο https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/eu-support-ukraine_en (τ.π. 10.8.2024)

Factsheet: The 2023 EU CD priorities, στο https://eda.europa.eu/publications-and-data/factsheets/factsheet-the-2023-eu-capability-development-priorities (τ.π. 23.11.2023)

Finland joins NATO as 31st Ally στο https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_213448.htm (τ.π. 7.8.2024)

Foreign and Security Policy Strategy of Denmark 2023 στο https://um.dk/en/foreign-policy/foreign-and-security-policy-2023 (τ.π. 29.9.2024)

Foreign and Security Policy Strategy of Denmark 2019-2020 στο https://www.fmn.dk/globalassets/fmn/dokumenter/nyheder/engelske/-2018-11-15-foreign-and-security-policy-strategy-2019-2020-.pdf (τ.π. 29.9.2024)

Franco–British St. Malo Declaration (4 December 1998) στο https://www.cvce.eu/en/obj/franco_british_st_malo_declaration_4_december_1998-en-f3cd16fb-fc37-4d52-936f-c8e9bc80f24f.html#:~:text=At%20the%20Franco%E2%80%93British%20Summit%20held%20in%20St.%20Malo%20on%203 (τ.π. 2.10.2024)

Franco-German Brigade στο https://shape.nato.int/brilliant-jump/media-centre/fact-sheets/francogerman-brigade (τ.π. 14.7.2024)

Global Britain στο https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CDP-2021-0002/CDP-2021-0002.pdf (τ.π. 28.9.2024)

Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy στο https://www.gov.uk/government/publications/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy (τ.π. 29.9.2024)

How the Council coordinates the EU response to crises στο https://www.consilium.europa.eu/en/policies/ipcr-response-to-crises/ (τ.π. 3.10.2024)

Impact of Russia's invasion of Ukraine on the markets: EU response στο https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-response-ukraine-invasion/impact-of-russia-s-invasion-of-ukraine-on-the-markets-eu-response/ (τ.π. 12.8.2024)

Joint declaration on EU-NATO cooperation στο https://www.consilium.europa.eu/media/36096/nato_eu_final_eng.pdf (τ.π. 2.12.2023)

Joint Statement by the Ministers for European affairs of France, Germany and Poland on the occasion of the Weimar Triangle meeting in Paris and Yvelines Department (28 and 29 April 2024) στο https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/poland/the-weimar-triangle/article/joint-statement-by-the-ministers-for-european-affairs-of-france-germany-and (τ.π. 26.5.2024)

Joint Statement – The Tallinn Pledge στο https://www.gov.uk/government/news/joint-statement-the-tallinn-pledge (τ.π. 6.8.2024)

In focus: EU energy security and gas supplies στο https://energy.ec.europa.eu/news/focus-eu-energy-security-and-gas-supplies-2024-02-15_en#:~:text=In%20February%202022,%20the%20EU%20energy%20sector%20entered%20unchartered%20territory (τ.π. 8.10.2024)

Intensifying European Defence Collaboration at a time of war στο https://eda.europa.eu/webzine/issue24/cover-story/intensifying-european-defence-collaboration-at-a-time-of-war#:~:text=The%20EU%20Defence%20Investment%20Programme%20(EDIP)%20regulation%20is%20set%20to (τ.π. 5.10.2024)

Missions στο https://www.gov.pl/ (τ.π. 11.5.2024)

National Security Strategy of Belgium στο https://www.premier.be/sites/default/files/articles/NVS_Online_EN.pdf (τ.π. 29.9.2024)

National Security Strategy of Netherlands 2019 στο https://english.nctv.nl/documents/publications/2019/09/19/national-security-strategy (τ.π. 2.10.2024)

National Security Strategy of the Republic of Bulgaria στο https://www.me.government.bg/files/useruploads/files/national_strategy1.pdf (τ.π. 21.1.2024)

National Security Strategy Of The Republic Of Poland στο https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/National_Security_Strategy_of_the_Republic_of_Poland_2020.pdf (τ.π. 20.1.2024)

NATO – EU Relations στο https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160630_1607-factsheet-nato-eu-en.pdf (29.11.2023)

News conference following Russian-French talks στο http://en.kremlin.ru/events/president/news/67735(τ.π. 30.7.2024)

OCCAR στο https://www.occar.int/about-us (28.1.2024)

Partnership for Peace στο https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50349.htm (τ,π. 21.7.2024)

Partnership and Cooperation Agreements (PCAs) στο https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/partnership-and-cooperation-agreements-pcas-russia-the-southern-caucasus-and-central-asia.html (τ.π. 21.7.2024)

Permanent Structured Cooperation (PESCO) στο https://www.pesco.europa.eu/ (τ.π. 4.10.2024)

Permanent Structured Cooperation (PESCO) στο https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2024/2024-03-PESCO-Deepening-defence-cooperarion.pdf (19.5.2024)

PESCO Projects στο https://www.pesco.europa.eu/ (τ.π. 29.1.2024)

PESCO Projects στο https://www.pesco.europa.eu/binding-commitments/ (τ.π. 29.1.2024)

Poland and the War in Ukraine: A Conversation with Zbigniew Rau, Poland's Minister of Foreign Affairs στο https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/220928_Poland_War_Ukraine.pdf?VersionId=M9LUm3uo1xPrmnyjyt2E2zH5ikqy8Mjg (τ.π. 5.8.2024)

Programme for the Development of the Defence Capabilities of the Bulgarian Armed Forces 2032 στο https://www.mod.bg/en/doc/cooperation/20210427_Program_2032.pdf (τ.π. 12.5.2024)

Reinforcing the European Defence Industry στο https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/749805/EPRS_BRI(2023)749805_EN.pdf#:~:text=The%20EU%20and%20its%20Member%20States%20have%20taken%20several%20steps (τ.π. 5.10.2024)

Republic of Latvia: Ministry of Defence, The State Defence Concept of Latvia στο https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/Valsts%20aizsardzibas%20koncepcija_ENG_0.pdf (τ.π. 29.9.2024)

Republic of Latvia: Ministry of Defence, The State Defence Concept στο https://www.files.ethz.ch/isn/167323/Latvia%20State%20Defense%20Concept%202012.%20pdf.pdf (τ.π. 21.1.2024)

Romania Presidential Administration, National Defence Strategy 2020-2024 στο https://www.presidency.ro/files/userfiles/National_Defence_Strategy_2020_2024.pdf (τ.π. 21.1.2024)

Russia's war on Ukraine: Reflections on European security, neutrality and strategic orientation στο https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/729450/EPRS_BRI(2022)729450_EN.pdf#:~:text=The%20Russian%20war%20on%20Ukraine%20has%20shattered%20long-held%20views%20that (τ.π. 9.10.2024)

Security Strategy of the Romania Presidential Administration: National Defence Strategy 2020-2024 στο Czech Republic 2023 στο https://mzv.gov.cz/file/5119429/MZV_BS_A4_brochure_WEB_ENG.pdf (τ.π. 21.1.2024)

Strategic Compass στο https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/ (τ.π. 16.11.2023)

Strategy for a more competitive European defence industry στο https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/strategy-for-a-more-competitive-european-defence-industry.html (τ.π. 13.11.2023)

Speech by the French President at the World Economic Forum in Switzerland, στο https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-864-en.pdf (τ.π. 7.7.2024)

Speech by Emmanuel Macron, President of the Republic at European Parliament στο https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-897-en.pdf (τ.π. 7.7.2024)

Speech of the President of the Republic, Emmanuel Macron, before the Congress of the United States of America Washington στο https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-905-en.pdf (τ.π. 7.7.2024)

Speech by M. Emmanuel Macron, on receiving the Charlemagne Prize Aachen στο https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-910-en.pdf (τ.π. 7.7.2024)

Speech by the President of the French Republic at the conference of ambassadors στο https://www.elysee.fr/en/emmanuel-macron/2022/09/01/speech-by-the-president-of-the-french-republic-at-the-conference-of-ambassadors-1 (τ.π. 30.7.2024)

Speech by the President of the French republic at the Conference of Ambassadors στο https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-945-en.pdf (τ.π. 7.7.2024)

Speech by the President of the French republic at the 73rd United Nations General Assembly στο https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-1978-en.pdf (τ.π. 8.7.2018)

Speech by President of the Republic Emmanuel Macron στο https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-15144-en.pdf (τ.π. 8.7.2024)

Speech of the President of the Republic on the Defense and Deterrence Strategy στο https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-15162-en.pdf (τ.π. 8.7.2024)

Statement by the Ministry for Europe and Foreign Affairs Spokesperson – Ukraine στο https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/ukraine/news/article/statement-by-the-ministry-for-europe-and-foreign-affairs-spokesperson-ukraine (τ.π. 30.7.2024)

Strategic Concept of National Defence of Portugal στο https://www.defesa.gov.pt/pt/comunicacao/documentos/Lists/PDEFINTER_DocumentoLookupList/Strategic-Concept-of-National-Defence.pdf (τ.π. 2.10.2024)

Sweden in NATO στο https://www.government.se/government-policy/sweden-in-nato/ (τ.π. 13.5.2024)

The arms and military equipment Germany is sending to Ukraine στο https://www.bundesregierung.de/breg-en/news/military-support-ukraine-2054992 (τ.π. 7.8.2024)

The Chief of Defence Strategic Concept 2022 στο https://www.difesa.it/assets/allegati/24873/chief_of_defence_strategic_concept_2022_.pdf#:~:text=This%20document,%20which%20updates%20the%202020%20Edition,%20supplements%20the%20guidelines (τ.π. 1.10.2024)

The Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation στο https://mid.ru/en/foreign_policy/fundamental_documents/1860586 (τ.π. 24.6.2024)

The Danish opt-outs from EU cooperation στο https://www.thedanishparliament.dk/en/eu-information-centre/the-danish-opt-outs-from-eu-cooperation (τ.π. 24.8.2024)

The European Defence Fund at a glance στο https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-defence-industry/european-defence-fund-edf-official-webpage-european-commission_en (τ.π. 5.10.2024)

The EU's MPCC στο https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/the-eu-s-military-planning-and-conduct-capability.html (27.11.2023)

The Franco-German relationship in the European Union στο https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/568359/EPRS_BRI(2015)568359_EN.pdf (τ.π. 14.7.2024)

The National Security Strategy of Romania στο https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/07/ROU_National_Security_Strategy_Romania_2007.pdf (τ.π. 12.5.2024)

The Republic of Croatia National Security στο https://www.morh.hr/wp-content/uploads/2018/01/strategy_180120181.pdf (τ.π. 23.1.2024)

The six nation framework agreement στο https://publications.parliament.uk/pa/cm200001/cmselect/cmdfence/115/11503.htm (28.1.2024)

The Weimar Triangle στο https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/germany/the-weimar-triangle/ (τ.π. 26.5.2024)

UK–France Summit 2010 Declaration on Defence and Security Co-operation στο https://www.gov.uk/government/news/uk-france-summit-2010-declaration-on-defence-and-security-cooperation#:~:text=Declaration%20signed%20by%20the%20UK%20and%20France%20following%20the%20UK-France (τ.π. 6.10.2024)

UK-French defence cooperation:A decade on from the Lancaster House treaties στο https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9743/CBP-9743.pdf (τ.π. 25.5.2024)

Ukraine's path towards EU accession στο https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/ukraines-path-towards-eu-accession_en (τ.π. 10.8.2024)

Ukraine and Poland Have Signed a Security Agreement: the Document Enables the Interception of Russian Missiles and Drones στο https://www.president.gov.ua/en/news/ukrayina-ta-polsha-uklali-bezpekovu-ugodu-dokument-peredbach-92013 (τ.π. 8.8.2024)

Ukraine: Conflict at the Crossroads of Europe and Russia στο https://www.cfr.org/backgrounder/ukraine-conflict-crossroads-europe-and-russia#chapter-title-0-5 (τ.π. 22.7.2024)

Ukraine - Q&A - Extract from the press briefing (25 March 2024) στο https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/ukraine/news/article/ukraine-q-a-extract-from-the-press-briefing-25-mar-2024 (τ.π. 7.8.2024)

Ukraine Support Tracker στο https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/ (τ.π. 7.8.2024)

Understanding EU-NATO cooperation στο https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/659269/EPRS_BRI(2020)659269_EN.pdf (τ.π. 29.11.2023)

Where does the EU's gas come from? στο https://www.consilium.europa.eu/el/infographics/eu-gas-supply/ (τ.π. 12.8.2024)

White Paper on Defence: Update 2019 στο https://www.gov.ie/en/publication/a519cf-white-paper-on-defence-update-2019/#:~:text=The%20White%20Paper%20on%20Defence%20was%20approved%20by%20Government%20in, (τ.π. 2.10.2024)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ :

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΚΠΑΑ

17.3.1948: Η πρώτη μεταπολεμική προσπάθεια των ευρωπαϊκών κρατών για τη δημιουργία μιας αμυντικής συνεργασίας με την υπογραφή της Συνθήκης των Βρυξελλών (Brussels Treaty Organization -BTO) που υπογράφτηκε από το Βέλγιο, τη Γαλλία, το ΗΒ, το Λουξεμβούργο και την Ολλανδία.

23.7.1952: Τίθεται σε ισχύ η Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ).

30.8.1954: Απόρριψη από τη Γαλλική Εθνοσυνέλευση του γαλλικού σχεδίου (Σχέδιο Pliven) για μια Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άμυνας.

23.10.1954: Ο Οργανισμός της Συνθήκης των Βρυξελλών διευρύνεται με την Γερμανία και την Ιταλία και μετατρέπεται στη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ).

25.3.1957: Συνθήκη της Ρώμης που θεμελίωσε την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα. Οι έξι ιδρυτικές χώρες ήταν το Βέλγιο, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία, οι Κάτω Χώρες και το Λουξεμβούργο.

1.1.1958: Τίθενται σε ισχύ οι Συνθήκες για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ), ή αλλιώς Συνθήκες της Ρώμης.

1962: Απόρριψη Σχεδίων Fouchet που προέβλεπαν στενότερη πολιτική συνεργασία για μια Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Άμυνα.

1970: Τα έξι ιδρυτικά κ-μ της ΕΟΚ υιοθέτησαν ένα διακυβερνητικό σύστημα συνεργασίας την Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία - ΕΠΣ (European Political Cooperation- EPC).

1973: Μετά τη διεύρυνση της ΕΟΚ με το ΗΒ, την Ιρλανδία και τη Δανία, η ΕΠΣ επιβεβαιώθηκε από τα εννέα κ-μ και σε αυτήν προσεγγίζονται τα θέματα ασφαλείας που βρίσκονται εκτός κοινοτικής δικαιοδοσίας, ενώ τα στρατιωτικά ζητήματα δεν εντάσσονται σε αυτήν.

1974: Θεσμοθέτηση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου το 1974 που συνέβαλε στον καλύτερο συντονισμό της ΕΠΣ.

1981: Απόρριψη Σχεδίου Genscher-Colombo, που επιχείρησε να δώσει μια διάσταση ασφαλείας στην ΕΠΣ με το επιχείρημα ότι παραβίαζε τη δικαιοδοσία του ΝΑΤΟ.

26-27.10.1984: Διακήρυξη της Ρώμης και επαναδραστηριοποίηση της ΔΕΕ που προσαρμόζεται στις πολιτικοστρατιωτικές απαιτήσεις της εποχής, με σκοπό να καλυφθεί η ανάγκη απόκτησης ευρωπαϊκής αμυντικής ταυτότητας, όχι αναγκαστικά ανταγωνιστικής προς το ΝΑΤΟ.

1987: Θεσμοθέτηση της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) με τη Συνθήκη για την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη-ΕΕΠ (Single European Act- SEA). Κανόνας λήψης αποφάσεων παρέμεινε η ομοφωνία και συστήθηκε Γραμματεία Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας στις Βρυξέλλες, η οποία θα είχε δικαίωμα να συζητά οικονομικά θέματα και πολιτικές ασφάλειας.

1992: Εγκρίθηκαν στο Υπουργικό Συμβούλιο της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) τα καθήκοντα Petersberg (Petersberg Tasks) που καθορίζουν συγκεκριμένες στρατιωτικές αποστολές για τα κ-μ της ΕΕ

1993: Τίθεται σε ισχύ η Συνθήκη του Μάαστριχτ που δημιουργεί την Ευρωπαϊκή Ένωση και περιλαμβάνει τρεις πυλώνες, μεταξύ των οποίων την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ).

15.5.1995: Συγκρότηση της European Rapid Operational Force (EUROFOR) υπαγόμενη στη ΔΕΕ και με την ένταξη αυτής στην ΕΕ η EUROFOR έγινε μέρος της ΚΕΠΠΑ. Διαλύθηκε στις 2.7.2012.

2.10.1997: Υπογραφή της Συνθήκης του Άμστερνταμ με την οποία δημιουργείται η θέση του Ύπατου Εκπροσώπου (ΥΕ) για την ΚΕΠΠΑ της ΕΕ και ενσωματώνονται τα καθήκοντα Petersberg.

6.7.1998: Υπογράφεται επίσημη επιστολή προθέσεων (Letter of Intent) από τους Υπουργούς Άμυνας έξι ευρωπαϊκών χωρών -Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ισπανία, Σουηδία και ΗΒ- για την ανάπτυξη μέτρων για τη διευκόλυνση της αναδιάρθρωσης της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας.

1998: Υπογράφηκε και τέθηκε σε εφαρμογή το 2001 η σύμβαση OCCAR (Organisation for Joint Armament Co-operation) για την ίδρυση Κοινού Σώματος για την Συνεργασία στους Εξοπλισμούς.

Δεκέμβριος 1998: Διάσκεψη του Saint Malo μετά από αγγλογαλλική πρωτοβουλία, που αποσκοπούσε στη συνεργασία των δύο χωρών για την ενδυνάμωση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στον τομέα της άμυνας, χωρίς όμως να υπονομεύεται ο παραδοσιακός ρόλος του ΝΑΤΟ.

3.6.1999: Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας η ΕΕ των 15 αποφασίζει να την δημιουργία της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΠΑΑ). Μεταφορά της ΔΕΕ στην ΕΕ.

10-11.12.1999: Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Helsinki τα κ-μ δεσμεύτηκαν μέχρι το 2003 να διαθέτουν μια Ευρωπαϊκή Δύναμη Ταχείας Αντίδρασης (European Union Rapid Reaction Force- EURRF), να μπορούν να την αναπτύξουν εντός 60 ημερών και να την διατηρήσουν για τουλάχιστον 1 χρόνο με δύναμη 60.000 ατόμων ικανών να εκπληρώσουν όλο το φάσμα των καθηκόντων του Petersberg. Επίσης να δημιουργηθούν νέα πολιτικά και στρατιωτικά όργανα και δομές στο πλαίσιο του Συμβουλίου (Στρατιωτική Επιτροπή, Στρατιωτικό Επιτελείο και Πολιτική Επιτροπή Ασφάλειας).

16.12.2002: Υπογραφή των ρυθμίσεων «Βερολίνο +» που επιτρέπουν τη χρήση δομών, μηχανισμών και πόρων του ΝΑΤΟ για τη διεξαγωγή αποστολών στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ.

Ιανουάριος 2003: Έναρξη της πρώτης μη στρατιωτικής αποστολής διαχείρισης κρίσεων της ΕΕ στην Βοσνία (EU Police Mission) με εντολή για τρία χρόνια.

Μάρτιος 2003: Έναρξη της πρώτης στρατιωτικής αποστολής της ΕΕ στην Β. Μακεδονία (EUFOR Concordia), ως συνέχεια νατοϊκής επιχείρησης και με πρόσβαση στους πόρους και τις υποδομές του ΝΑΤΟ σύμφωνα με την Berlin Plus. Η ΕΕ και το ΝΑΤΟ υπογράφουν τη συμφωνία Berlin Plus.

1.4.2003: Τίθεται σε ισχύ η Συνθήκη της Νίκαιας που προετοιμάζει την ΕΕ για την μεγαλύτερη ενιαία διεύρυνσή της με 10 νέα κ-μ, εφαρμόζονται νέοι κανόνες για την ενισχυμένη συνεργασία και δημιουργείται η Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας (ΕΠΑ) στη θέση της Πολιτικής Επιτροπής.

Ιούνιος 2003: Έναρξη της πρώτης στρατιωτικής επιχείρησης της ΕΕ εκτός Ευρώπης στο Κονγκό (EUFOR Artemis) χωρίς προσφυγή σε πόρους και υποδομές του ΝΑΤΟ.

12.12.2003: Έγκριση της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ασφάλειας (ΕΣΑ). Η σύνοδος κορυφής των Βρυξελλών εγκρίνει την ΕΣΑ που στοχεύει σε μια ασφαλή Ευρώπη μέσα σε έναν καλύτερο κόσμο, προσδιορίζονται οι απειλές που αντιμετωπίζει η ΕΕ, καθορίζονται οι στρατηγικοί της στόχοι και αναλύονται οι πολιτικές συνέπειες για την Ευρώπη.

Φεβρουάριος 2004: Πρόταση από Γαλλία, Γερμανία και ΗΒ για τη δημιουργία των Μάχιμων Δυνάμεων (Battlegoups).

Μάιος 2004: Έγκριση από το Συμβούλιο του Στόχου 2010 (Headline Goal 2010) που περιγράφει τους στόχους της ΕΣΑ.

12.7.2004: Ίδρυση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας (ΕΟΑ) με αποστολή να βοηθήσει τα κ-μ και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο να βελτιώσουν τις ευρωπαϊκές αμυντικές δυνατότητες στον τομέα της διαχείρισης κρίσεων και να υποστηρίξουν την ΕΠΑΑ.

Νοέμβριος 2004: Συγκρότηση των Μάχιμων Δυνάμεων (Battlegroups).

1.12.2009: Έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Λισαβόνας. Όπου μετονομάζεται η ΕΠΑΑ σε ΚΠΑΑ. Η συνθήκη προβλέπει επίσης τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης ΕΥΕΔ).

20.12.2013: Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συζητά για θέματα άμυνας και προσδιορίζει προτεραιότητες στην ΚΠΑΑ συμπεριλαμβανομένης της ενδυνάμωσης της αμυντικής βιομηχανίας της Ευρώπης.

Μάιος 2014: Η Επιτροπή ανακοινώνει την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ενεργειακής Ασφάλειας.

Ιούνιος 2014: Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στην Αθήνα υιοθετεί την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Θαλάσσιας Ασφάλειας.

Νοέμβριος 2014: Το Συμβούλιο υιοθετεί το Πλαίσιο Πολιτικής της ΕΕ για την Κυβερνο-Άμυνα και το Πλαίσιο Πολιτικής για Συστηματική και Μακροχρόνια Αμυντική Συνεργασία.

Ιούνιος 2015: Υιοθέτηση της Ευρωπαϊκής Ατζέντας για την Ασφάλεια.

28.6.2016: Παρουσίαση της Παγκόσμιας Στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφαλείας με τον τίτλο «Κοινό όραμα, κοινές δράσεις: Μια ισχυρότερη Ευρώπη» όπου αναπτύσσεται ένα στρατηγικό όραμα για τον παγκόσμιο ρόλο της ΕΕ.

8-9.7.2016: Υπογραφή κοινής δήλωσης ΕΕ-ΝΑΤΟ για ενίσχυση περαιτέρω της συνεργασίας ΕΕ-ΝΑΤΟ στον τομέα της ασφάλειας.

14.11.2016: Σχέδιο εφαρμογής για την ασφάλεια και την άμυνα στο πλαίσιο της συνολικής στρατηγικής της ΕΕ.

30.11.2016: Παρουσάζεταιι από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το «Σχέδιο Δράσης για την ευρωπαϊκή άμυνα: Προς ένα Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας» Στόχος του Ευρωπαϊκού Ταμείου Άμυνας και των λοιπών δράσεων είναι να βελτιώσουν την αποδοτικότητα των δαπανών των κ-μ σε κοινές αμυντικές δυνατότητες, να ενισχύσουν την ασφάλεια των ευρωπαίων πολιτών και να προαγάγουν μια ανταγωνιστική και καινοτόμο βιομηχανική βάση.

6.12.2016: Κοινή δέσμη προτάσεων για την εφαρμογή της κοινής δήλωσης ΕΕ-ΝΑΤΟ. Το Συμβούλιο εγκρίνει συμπεράσματα σχετικά με την εφαρμογή της κοινής δήλωσης ΕΕ-ΝΑΤΟ, υιοθετώντας 40 προτάσεις σε 7 τομείς. Οι προτάσεις αυτές εγκρίνονται την ίδια ημέρα από το Βορειοατλαντικό Συμβούλιο.

15.12.2016: Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τονίζει την ανάγκη να ενισχυθούν η ασφάλεια και η άμυνα της Ευρώπης.

6.3.2017: Παρουσιάζει την πρόοδο που έχει επιτευχθεί όσον αφορά την εφαρμογή της συνολικής στρατηγικής της ΕΕ στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας. Προβλέπει τη δημιουργία Στρατιωτικής Δυνατότητας Σχεδίασης και Διεξαγωγής Επιχειρήσεων (MPCC) για τη σχεδίαση και τη διεξαγωγή μη εκτελεστικών στρατιωτικών αποστολών.

18.5.2017: Το Συμβούλιο συζητά για την πρόοδο της συνεργασίας ΕΕ-ΝΑΤΟ με τον Γενικό Γραμματέα του ΝΑΤΟ, κ. Jens Stoltenberg, ιδίως όσον αφορά την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών καθώς και την ανταλλαγή πληροφοριών, τις στρατηγικές επικοινωνίες και τη ναυτική συνεργασία. Το Συμβούλιο εγκρίνει συμπεράσματα σχετικά με την ασφάλεια και την άμυνα στο πλαίσιο της συνολικής στρατηγικής της ΕΕ.

8.6.2017: Το Συμβούλιο δημιουργεί τη Στρατιωτική Δυνατότητα Σχεδίασης και Διεξαγωγής Επιχειρήσεων (MPCC) δηλαδή το Επιχειρησιακό Στρατηγείο της ΕΕ που θα αναλάβει τη διοίκηση μη εκτελεστικών στρατιωτικών αποστολών της ΕΕ (αρχικά στρατιωτικές εκπαιδευτικές αποστολές της ΕΕ).

13.11.2017: Πρώτο βήμα από 23 κ-μ προς τη σύσταση της Μόνιμης Διαρθρωμένης Συνεργασίας (PESCO), προκειμένου να ενισχυθεί η ευρωπαϊκή ασφάλεια και άμυνα.

11.12.2017: Το Συμβούλιο θεσμοθετεί την PESCO με 25 συμμετέχοντα κ-μ και αρχικό κατάλογο 17 έργων προς υλοποίηση.

23.5.2018: Θέσπιση ευρωπαϊκού προγράμματος βιομηχανικής ανάπτυξης στον τομέα της άμυνας

10.7.2018: ΕΕ και ΝΑΤΟ υπογράφουν νέα κοινή δήλωση που περιγράφει το κοινό τους όραμα για το πώς η ΕΕ και το ΝΑΤΟ θα ενεργούν μαζί για την αντιμετώπιση κοινών απειλών στον τομέα της ασφάλειας.

19.11.2018: Μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία (PESCO): 17 νέα έργα συμφωνήθηκαν

12.11.2019: Το Συμβούλιο εγκαινιάζει 13 νέα έργα PESCO

10.12.2019: Το Συμβούλιο ενέκρινε συμπεράσματα στα οποία καθορίζονται προτεραιότητες και κατευθυντήριες γραμμές για τη συνεργασία της ΕΕ στον τομέα της αντιμετώπισης των υβριδικών απειλών και την ενίσχυση της ανθεκτικότητας στις απειλές αυτές.

16.6.2020: Δημοσίευση της πέμπτης έκθεσης προόδου σχετικά με την εφαρμογή της κοινής δέσμης προτάσεων ΕΕ-ΝΑΤΟ (συνολικά 74 δράσεις).

5.11.2020: Το Συμβούλιο καθορίζει τις προϋποθέσεις για τη συμμετοχή τρίτων κρατών σε έργα PESCO.

22.3.2020: Η ΕΕ θεσπίζει τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό για την Ειρήνη (EPF).

12.7.2020: Η ΕΕ συστήνει στρατιωτική εκπαιδευτική αποστολή στη Μοζαμβίκη.

16.11.2021: Το Συμβούλιο εγκαινιάζει το 4ο κύμα νέων έργων PESCO.

28.2.2022: Η ΕΕ εγκρίνει ποσό ύψους 500 εκατ. € για τη στήριξη των ουκρανικών ενόπλων δυνάμεων.

10-11.3.2022: Διακήρυξη των Βερσαλλιών: ενίσχυση των αμυντικών δυνατοτήτων της ΕΕ.

21.3.2022: Το Συμβούλιο εγκρίνει τη στρατηγική πυξίδα.

23.3.2022: Η ΕΕ εγκρίνει πρόσθετο ποσό ύψους 500 εκατ. € για τη στήριξη των ουκρανικών ενόπλων δυνάμεων.

1.12.2022: Αμυντική βιομηχανία της ΕΕ: Το Συμβούλιο καταλήγει σε γενική προσέγγιση για την ενίσχυση των κοινών προμηθειών.

12.12.2022: Ευρωπαϊκός Μηχανισμός για την Ειρήνη: Συμφωνία του Συμβουλίου για αύξηση του χρηματοδοτικού ανώτατου ορίου κατά 2 δισ. € το 2023.

15.12.2022: Οι ηγέτες της ΕΕ δεσμεύονται να αναλάβουν μεγαλύτερη ευθύνη για την ασφάλεια της ίδιας της ΕΕ και στον τομέα της άμυνας να αυξήσουν την ικανότητα της ΕΕ να δρα αυτόνομα.

10.1.2023: Υπογραφή κοινής δήλωσης ΕΕ και ΝΑΤΟ με την οποία καταδίκασαν πάλι την επίθεση της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας και επανέλαβαν την αταλάντευτη υποστήριξή τους προς τη χώρα. Παρουσιάζεται επίσης κοινό όραμα για τον τρόπο με τον οποίο η ΕΕ και το ΝΑΤΟ θα δρουν μαζί για την αντιμετώπιση κοινών απειλών στον τομέα της ασφάλειας.

5.5.2023: Κοινή προμήθεια πυρομαχικών και πυραύλων από την ΕΕ στην Ουκρανία ύψους 1 δισ. € στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού για την Ειρήνη (EPF).

22.5.2023: Μολδαβία: Δρομολόγηση μη στρατιωτικής αποστολής της ΕΕ στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ με σκοπό να ενισχύσει την ασφάλειά της.

23.5.2023: Ένταξη της Δανίας στην PESCO και ανάληψη νέων έργων.

7.7.2023: Συμφωνία Συμβουλίου και Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου να δοθεί ώθηση στην παραγωγή πυρομαχικών και πυραύλων στην ΕΕ.

11.12.2023: Ανάληψη πρωτοβουλίας της ΕΕ για την ασφάλεια και την άμυνα προς στήριξη των χωρών της Δυτικής Αφρικής του Κόλπου της Γουινέας, με αρχική διάρκεια δύο ετών.

21.3.2024: Δέσμευση της ΕΕ για αύξηση της ετοιμότητας και των δυνατοτήτων της στον τομέα της άμυνας.

27.6.2024: Συζήτηση μεταξύ των ηγετών της ΕΕ για τις αμυντικές ανάγκες της Ευρώπης